Oprawę zrestaurowała Spółdzielnia „Starodruk" w r. 1961. Dano nowe wyklejki z czerpanego papieru z falcami płóciennymi szyte na 6 wcinów przeciągniętymi przez deski, dodano nowy grzbiet skórzany i boki płótnowe oraz futerał. W osobnej kopercie załączono odklejone i wypracowane dawne wyklejki pergaminowe z rękopisem
2 XII 1961

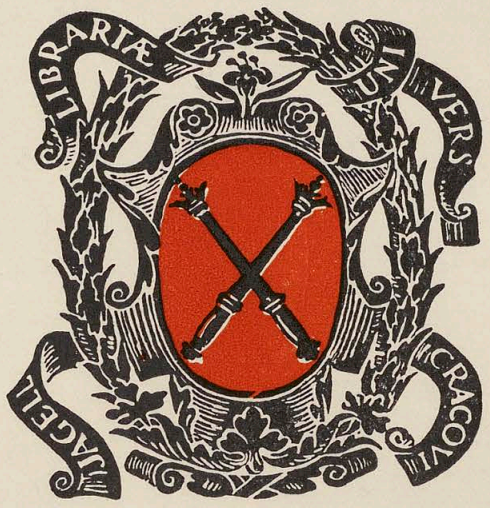

Inc 1159 - 1160

Inc. 1159 – 1160

II/4

D. Martini de Ilburch

1

66/61
5

Institutiones Juris manu; et volumen de Corp.

Inc. 1159 = GW. 7627
Bibl. Jag.
66/61/5
2

In noie domini nostri Jesu Cristi. ¶ Ista rubrica diuiditur in quattuor partes. Primo ponitur inuocatio diuini nois per quaz deus veneraf. ibi In nomine dñi. Scdo ponit descriptio impialis culminis proprij z appellatiui rangp cā efficiens. ibi Impator Cesar. Tertio ponit cui pñs liber dirigit. ibi Lapide legum iuuē tuti. Quarto ponit quedā pticularis rubrica ad nigruz proxime sequēs. ibi Incipit Probemium Angelus aretinus. Nō cōtinuaf ista rubrica. qz cōtinuatio debet fieri ad proxi. l.ij.ff.de statu ho.vñ cum sit principium nihil ante se habere potest ad quod continuatur. §. discipuli in probemio digestorum. z l. proximus de verbo.sig. Christoforus porcus.

In nomine[a] domini nostri Jesu xpi. Imperator cesar[b]. Flauius[c] Justinianus[d] Alamanicus[e]. Goticus. Frācus. Germāic[f]. Atticus. Vandalicus. African[g]. Pius[h]. Felix[i]. Inclytus[k]. Victor[l]. ac Triūphator[m]. semp August[n] Lapide[o] legū iuuētuti: Incipit[p] pbemiū.

Imperatoriam[q] maiestatez non solum armis decoratazz[r]: sed etiazz legibus oportet[s] esse armatam[t] vt vtrūqz tempus z bellorum[u] z pacis[v] recte possit gubernari[x]: z princeps[y] romanus victor existat. non solum in hostilibus[z] prelijs: sed etiam per legitimos[a] tramites calumniantiuz[b] iniquitates expellat: z fiat tam iuris religiosissimus[c] quam victis hostibus triumphator. ¶ Quorum[d] vtranqz viam cum summis[e] vigilijs[f] summaqz prouidentia[g] annuente[h] deo perfecimus. ¶ Et bellicos[i] quidez sudores nostros barbarice gētes[k] sub iuga nostra deducte[l] cognoscunt: z tam africa[m] qz alie innumerose prouincie[n] post tanta temporuz spacia: nostrijs victorijs a celesti numine prestitis: iterum[o] ditioni romane nostroqz addite imperatoriam maiestatez. ¶ Diuiditur in tres partes principales totum hoc probemium vsqz ad finem licet Joā. placenti. diuidat in quinqz. nā Primo ponit in quibus dz versari imperator. Scdo pōit qualiter Justinian[p] illud adimpleuit. Tertio nos ad studiū exhortatur ostēdēdo fructus q sequūtur ex assiduo studio scda ibi in. §. quoz. tertia ibi Summa itaqz itez. Prima diuiditur in duas partes qz Primo ponit dictum Secundo ponit tres casus. scda ibi vt vtrūqz. Et. h. intēdit pro sustentatiōe z gubernatōe rei publice duo sunt necessaria videlcet leges z arma. h.d. vsqz ad. §. quoruz.

p ¶ Maiestatez. i. imperatorē qui est in maiestate: vt. C. de legi. z con. l. dig. vox similis est loquēdi ornatus. j. qui. mo. ius pa. po. sol. §. filio. ibi Imperatoriam celsitudinē zc. z nota qp antiphorizat rñdendo ad tacitam qōnem hanc. s. quare imperator nō facit qō suum est. s. armis intēdere cum milites magis arma scire qp iura oporteat. vt. C de iure delibe. l. scimus ad qō rñdet. imperatoriam maiestatem zc.

q ¶ Decoratam. queritur quare qō erat armoz attribuit legibus z econtra rñdet vt oñderet alterū alterio auxilio semp egē vt. C. de no. co. cōfir. in prin. Vel dic proprie ponit nā arma sunt ad decorez. leges sunt ad armandū vnde dicit militant nāqz zc. vt. C. de aduo. diuer. iu. l. aduocati vel ideo posuit vt euitetur malus sonus verboz. s. cacephaton. i. turpis sonus.

r ¶ Oportet. i. oportunū ē

s ¶ Armatam. s. ad hāc vtilitatē que sequitur.

t ¶ Et bellorum. z sic quo ad vsum armorum.

v ¶ Et pacis. sic quo ad vsum legis.

x ¶ Gubernari. alterū cuz legibus. s. tpe pacis alterū armis. s. tpe belli.

y ¶ Et princeps. s. ipator.

z ¶ In hostilibus qui sūt hostes dicitur. ff. de capt. z postli. re. l. hostes.

a ¶ Per legitimos tramites. i. leges que sūt via gradiendi sicut tramites eundi fm Jo. bene dico calūniantes puniri p leges. nā in criminibus siue ordinarijs siue extraordinarijs ad similitudinē supplicij punif calūniator vt. C. de acc. l. fi. z ff. ad turp. l. j. z in priuatis z in eoordinarijs criminibus omnes calumnioſi p qualitate admissi plectuntur. Item in ciuilibus modo pecuniaria pena. modo sacramēto calumnie: modo nota infamia vt. j. de pe. te. li. per totum. z. j. de ac. §. si quis agens. z. C. de plus pe. l. vnica. z de iudi. properandum. §. z si quidam. vbi punitur contumax in expensis. Vel dic q vij. genera penarum vocat legitimos tramites. vt. ff. de pe. l. vj. in fi. z l. vij. z. viij. Vel dic q magistratus vocat tramites p quos iura reddunt. nā parum valēt iura in ciuitate nisi essent q executioni mādarent. vt ff. de ozi. iur. l. ij. §. post originē q puniunt in crialibus: puniunt z in ciuilibo z expēsis z in viatico. vt. ff. de iud. eū quem. que vltima verior est.

b ¶ Calūniantiū. calūniator est qui falsa crimina sciēter intendit. vt. ff. ad turp. l. j. in pri. z facit ad hoc. ff. de his qui no. ifa. athletas. §. calūniator qd autez sit preuaricator z tergiuersator dicitur in predictis legibus.

c ¶ Religiosissimus. nota quē fieri religiosuz p leges. nā ipse sunt sacre vt. C de legi. z cō. l. leges itē no. hic quattuor ꝓportionalia. s. arma. vsus armoz victoria. triūphus. Itē leges huius legum. calūnie pulsio. z iuris religio.

d ¶ Quoz vtrāqz diuidit in duas ptes. Primo dicit q impator pfecte se habuit circa arma z circa leges. Scdo hoc suuz dictū ꝓbat ab effectu. scda ibi z. bellicos qdem. Itē scda subdiuidit. nā primo exēplificat qualr se habuit circa arma. scdo circa iura. scda ibi oēs vero populi. Et hoc est loco summe. fm Ange.

d ¶ Quoruz vtramqz. si ista dicūt esse in principe tu iustiniane quid fecisti responde quorum vtramqz.

e ¶ Summis. idest cum summo labore.

f ¶ Vigilijs. quo ad leges. nā ius ciuile vigilantibus z nō dormientibus scriptum est. vt. ff. que in frau. cre. pupillus in fi..

g ¶ Prouidentia. s. quo ad arma. z nota tres esse hominis status memoria preteritoz. scientia presentium. prouidentia futurorum.

h ¶ Annuente deo. deo gratias refert: cuius triumphum meruit obtinere vt. C. de offi. pre. pre. afri. l. j. in prin.

i ¶ Et bellicos. quod coniūctim dixerat. dicendo vtranqz viam zc. nunc diuidit dicendo primo qualiter se habuit circa arma. ac.

k ¶ Barbarice gētes. barbari sunt q eē romanū ipiuz sunt z maxie hostes

l ¶ Deducte. de nouo.

m ¶ Tam africa. sub qua multe prouincie continentur.

n ¶ Prouincie. sic cōstrue. tam africa qp alie innumerabiles prouincie.

o ¶ Iterum addite. i. adiūcte. ditioni romane. i. iurisditioni. nostroqz imperio post tantam zc.

BIBLIOTHECA VNIV. IAGELL. CRACOVIENSIS
Bibliothecae Collegii Majoris Universitatis Cracoviensis

perio protestantur[a]. Omnes[b] vero populi legibus, tam a nobis promulgatis[c] q3 compositis[d] regũtur Et cum sacratissimas constitutiones antea confusas[e] in luculentaz rerimus cõsonãtiam[f]: tunc[g] nostrã extendimus curã[h] ad ymensa veteris prudẽtie volumina[i] z opus[k] desperatũ quasi p mediũ pfunduz[l] eũtes: celesti[m] fauore iã adimplemus[n]: Cũq3 hoc deo ppicio[o] peractuz[p] est: tribuniano[q] viro magnifico magistro z exquestori[r] sacri palacij nostri: necnon[s] theophilo z dorotheo viris illustrib9[t] antecessoribus[v] nostris: quorum[x] oium solertiam z legum sciam: z circa nostras iussiões fidem iam ex multis rerũ argumentis[y] accepimus[z]: cõuocatis: mãdauimus[a] specialiter vt ipsi nostra auctoritate nostrisq3 suasiõibus[b] institutiones[c] componãt: vt liceat vobis prima legum cunabula[d]: nõ ab antiquis fabulis[e] discere: sed ab[f] imperiali splendore appetere: tam aures q3 anime vestre nihil inutile[g]: nihilq3 perperam[h] positum: sed quod in ipsis[i] rerum obtinet argumentis accipiant. Et quod in priori tempore vir post quadriẽniũ prioribus cõtingebat: vt tunc constitutiones imperatorias legerent[m] hoc vos a primordio[n] ingrediamini: digni[o] tanto honore: tantaq3 reperti felicitate: vt z initium[p] vobis z finis[q] legũ eruditionis a voce principali[r] procedat. Igitur[s] post libros quinquaginta[t] digestorum[v] seu[x] pãdectarum in quibus omne ius antiquum collatum est: quos[y] per eundẽ viz excelsum tribunianũ: necnon z ceteros[z] viros illustres z facũdissimos confecimus: in hos quattuor libros easdem[a] institutiones partiri iussimus[b]

a Protestantur. nostris victoriis a cele.nu.prest. naz iste, quincie prius fuerunt de romano imperio. post desierũt. z post. c. quinqz annos redierũt vt hic innuit quando dicit. Iteruz z quando dicit. Et post tanta temporum spacia zc̃. vt. C. de offi. pre. pre. afri. l. j.

b Omnes. vero vsqz huc dixit qualiter bellicam curam habuit. nũc qualiter. legalem.

c Promulgatis. scilicet a nobis z dic de nouo. z promulgare est equitatem rudem z nature occultam iure laqueis innodare in cõponendo. secus in promulgando. componere autem est difficile promulgata in ordinem compendio se eligere.

d Compositis. scilicet ab alijs quas reformauimus in melius. vl dic compositis a nobis quasi diceret cõpilatis a nobis quasi simul positis a nobis quales sũt leges ff. z. C. z aliorum imperatoruz. suas. n. z promulgauit z composuit. accur.

e Confusas. scilz in tribus codicibus positas gregoriano. thcodosião. z hermogeniano. vt. C. ỏ no. co. confir. l. j. in prin.

f Consonantia. s. in vnũ codicem. quem non habemus. sed ex eo factus ẽ iste quem habemus.

g Tunc nostram extendimus ideſt statim post compositionem illius codicis fecimus digesta.

h Curam. vt nulla contrarietas posset reperiri. nulla superuacua simili tudo vt. C. de ve. iu. enu. circa princ.

i Volumina. nam erant decies centena milia versuum z duo milia librorum. z alie multe leges. vt. C. de ve. iu. enu. l. ij. §. sed cum omnia z in pbemio. ff. §. z anna.

k Et opus desperatum. scilicet a constãtino nam z constantinus voluit hoc facere sed non potuit.

l Profundum repeti enim omnium legum tramitem qui ab vrbe ro. cõdita z romuleis descendit temporibus ita esse confusum vt in infinituz extendatur vt nullius humane nature capacitate concluderet. C. de. ve. iu. enu. l. j. in principio.

m Celesti. subaudi deo celesti mediante.

n Adimpleuimus post digesta ergo z post primam compositionem. C. factus fuit hic liber vnde quod hic dicitur quandoqz per codicem corrigitur. vt facit de anno vtili qui obtinet scõz hunc librum etiaz in restitutione minorum z maiorum: vt. j. de ac. §. rursus. secus est per codicem in dictis restitutionibus vt. C. de tem. in tre. resti. l. fina. Item secunda eius compositione facit mentionem institutionum iam compositarum: vt. C. de emen. iusti. co. z secunda eius editione. l. fi.

Cumqz hoc, C. Iste. §. diuiditur i duas partes. Primo ponit qualiter mandauit fieri hunc librum. Secundo ponit causas per quas. secunda ibi vt liceat. Et hoc sit loco summe vsqz ad. §. igitur.

o Hoc scilz volumen digestorum z codicis.

p Propitio. ideſt deo coadiuuante.

q Peractum est. ideſt completum.

r Tribuniano. hoc nomen z sequentia sunt dativi casus z etiam dictio conuocatis. z construũtur cum illo verbo inferius. Mandauimus.

s Exquestori. pro suo simplici ponitur scilicet questore no. q tribus modis dicitur questor. Primo ille qui querebat pecunias tributorum p modum z seruabat. Secũdo ille qui preerat capitalibus causis. Tertio qui stabat vt legeret libros principales qui candidatus principis dicebatur. z ita hoc tertio modo accipio hic. vt. ff. de offi. questoris. l. j. in fi. z de orig. iu. l. ij. §. deinde cum errarium. vel dic ſm Jo. q iaz fuit in illo officio. sed nunc nõ est inde exquestor ideſt extra questuraz positus. vel dicas tertio esse nomẽ dignitatis. vt consul. vt. C. de aduo. diuer. iu. petitionez z ibi egredientem.

t Necnon. no. due negationes faciunt vnam affirmationez. vt hic z. C. de verbo. signi. l. ex duobus.

v Illustribus. quattuor sunt ordines dignitatũ. maximi vt sup illustres magni vt illustres. medij vt spectabiles. minimi vt clarissimi quos specifica vt in auten. de ap. §. j. ij. iij. z. iiij. col. iiij. z in auten. vt ab illustribus z qui supẽ eos sunt col. v. Sunt z infimi. vt defensores ciuitatuz z magistratus municipales. z isti nõ habent merum imperium. sed superiores sic.

x Antecessoribus. scientia vel etate. vel q3 fuerant cum precedẽtibus imperatoribus.

y Quorum. hic est interpositio vsqz illuc conuocatis zc̃. Et no. q in tribus hic commendantur qui sunt huic arti intenti. nam solers a solõ quod est totum z ars artis dicitur. Item legum magister. a scientia z fidelitate.

z Argumentis. ideſt ex multis rebus vel negocijs que sunt argumenta. vnde dicit prouerbiuz. Opus laudat magistrum. sic in aut. ỏ monachis. §. scim9

a Accepimus. recepimus.

b Mandauimus i. recepimus.

c Suasionibus in bona parte. als i mala. vt. ff. de ser. coz. l. j §. suadẽ: z. C. de fur. z ser. coz. l. si quis p suaserit.

d Institutiones. ideo sic dictas. q3 in statuz romani iuris nostram erigunt intelligentiam: vt. j. ti. j. §. is qui.

e Ut liceat vobis loquitur iuuenibus

f Cunabula. per simile loquitur q3 sicut in cuna infantes primo morantur. ita iuris acceptor institutа primo legeẽ doz sic. ff. de offi. pre. pre. l. j. §. his cunabulis

g Fabulis quia in antiquis institutiõibus erant fabule que fabule nec vera nec verisimilia continent. ſm titulum accur.

h Ab imperiali. i. ab imperatore qui splendet.

i Inutile. quo ad animum. vel nihil inutile. i. nihil inusitatum vt patet ex eo quod dicit vt. j. proximo. sed quod zc̃.

k Perperam quo ad aures vel dic ideſt male positum z contra ius. accur.

l In ipsis. i. in ipsa rei veritate vel in his que quottidie emergere possunt non autem inueniuntur hic ea que non possunt euenire. q3 de his non curant legislatores vt in aut. vt sine probi. ma. z debi. z cre. §. q3 vero col. vj. z. ff. de le. z se. con. l. iura. z. l. se.

m Legerent. nam z olim a principio legebant imperiales constitutiones scilicz institutiones antiquas vt in probemio. ff. §. discipuli

n Primordio. i. tantum primo anno proficietis q̃tum proficiebatis in quattuor. z no. q adulatur nobis imperator.

o Digni. vos dico digni zc̃.

p Ut z initium. scilicet liber iste.

q Finis. i. coder nam primo anno institutiones. in secundo legit coder vt in probemio. ff. §. pro responsis. ibi quibus si bene.

r Principali. i. principia. Et nota q hec scientia caput habet z finem. lz in alijs artibus hoc non sit licet vtilissime fuit vt in probemio. ff. §. sed quia.

Igitur. Diuiditur in duas partes. Primo ponitur qualiter mandat diuidi hunc librum in quattuor libros. Secundo ponitur quid continetur in his quattuor libris Secunda ibi in quibus. Item Prima subdiuiditur in duas partes. nam primo ponit dictũ, Secundo eius causam. Secunda ibi vt sint z hoc sit loco. sume vsqz ad §. quas ex omnibus Aretinus.

s Igitur. Ita ptinua ſm Jo. q3 predictorum virorum scientiam z auctoritatem probauimus nec per alios poterant commodius expediri igitur mãdat per eos diuidi vel q3 ab imperiali splendore appetitur. z ideo mandat diuidi vt melius possit intelligi. ff. de verbo. signi. l. ij. §. quibuscunqz.

t Quinquaginta. qui comprehenduntur inter. ff. vetus z infortiatum z tres partes. z. ff. nouum.

v Digestorum. ideo dicitur digestorum q3 omnia ibidem deciden da digeruntur z soluuntur.

x Seu pandectarum. a pan quod totum z decten q est doctrina q3 ibi est doctrina omnium iurisconsultorum: vt. C. de ve. iu. enu. l. ij. §. sed cum omnia in fi. vt hic sequitur.

y Quos. s. quinquaginta libros dig.

z Et ceteros: xv. ex permissu iustiniani electos vt. C. de ve. iu. enu. l. j. §. ij. z. l. ij. §. que omnia.

a Easdem institutiones. i. eadem instituta. vnde collige hunc librum sumptum ex volumine. ff. vel proprie dicit institutiones quas mandauit fieri. nunc mandat partiri nam partitio animum legentis incitat mentem intelligentis preparat. memoriam artificiose reformat. vt. j. dele. §. sed non vsqz. z. ff. de excepr. doli. l. j.

a Prima elementa. quia sicut ex quattuor elementis omnia corpora consiciuntur. vt terra ⁊ aqua. ⁊ igne ⁊ aere. i. ex viribus horuꝫ quattuor elementorum totus mundus gubernatur. ita hic liber cõprehendit omnia iura. Et nota ꝙ terra frigida ⁊ sicca. aqua frigida ⁊ humida. ignis calidus ⁊ siccus. aer calidus ⁊ humidus. Primum habet naturam mallancolice. Scõm scz aqua fleume. ignis calore. sanguinis respondet aeri.

b In quibus. scilicet cõstitutionibus.

c Obtinebat. idest erat in vsu ⁊ nunc ꝺ fijt.

d Dissuetudine. no. legeꝫ tolli per dissuetudinem vel per contrariam consuetudinem. ⁊ iteruꝫ eã dem consuetudineꝫ per superuentientem legem tolli: sic. ff. de sepul. vio. l. iij. §. diuꝰ ⁊ in auten. de here. ⁊ fal. §. j. alꝫ §. sed quoniam. ⁊ subijcit hoc. Ab imperiali ⁊c. est optimum exempluꝫ C. de iudic. rem non nouam.

Quas ex oĩbus

In hoc. §. imperator attribuit robur huic libro institutionum. Et hoc fit loco summe vsqꝫ ad. §. summa itaqꝫ.

e Quas. s. institutiones. ⁊ accipe legimus ⁊ cognouimus. s. esse cõpositas ex omnibus.

f Caij. nostri commendatoris dico factis super libros institutionum antiquarum.

g Quotidianarum. liber erat sic appellatus eo ꝙ in singulis diebus gerenda a magistratibus continebat qualiter iudicarent.

h Cum tres. interpositio est.

Summa itaqꝫ. Hic imperator exhortatur iuuenes ad studiuꝫ ⁊ fructum pollicetur docens alacriter ⁊ voluntarie ac sollicite ius ciuile esse ad discẽduꝫ ⁊ hic fit loco summe vsqꝫ ad finem. Aretinus.

i Ope. quantum ad corpus: vnde pamphilus alꝫ Oratius Labor improbus. omnia vicit.

k Et alacri. affectio eniꝫ operi tuo nomẽ imponit. vt. C. ad. l. cor. de sicca. l. j. ff. de fur. l. qui iniurie.

l Leges. s. institutionum.

m Ostendite. idest ita proficite in hoc libro vel ita moribus insormati sitis nam boni mores plusꝙ diuitie operantur. ff. de tuto, ⁊ cura. ab his. l. scire. §. j. ⁊. ff. de verbo. obli. si quis stipulatus in fi.

n Vt spes. idest hec spes fit de vobis nostram rempublicam posse gubernari.

o Perfecto. i. lectis alijs libris.

p Nostram alꝫ vestram.

q Eius reipublice.

r Vobis. idest a vobis credendis lectis etiaꝫ alijs libris. vel si habetis credendam idest committendam vobis datiue legitur ⁊ hoc dico legitimo opere perfecto cum quinquennio legeritis: naꝫ tunc opꝰ consumatur vt in probe. ff. §. ꝙ quia solutum: ⁊ quod dicit in temporibus eius ideo est quia multe sunt partes eius vt pretura consulatus. ⁊ alie multe vt patet ex tractatibus. C. de offi. ⁊ in. ff. eodem tit. colligitur.

s Credendis. idest quia creditur ſm primam expositionem vel si habetis credendam. dic vt in glo. ſ. ac.

t De iusticia ⁊ iure.

Justinianus tractaturus iura populi romani premittit de iusticia ⁊ iure que est mater iuris ⁊ ideo ab ea incipit sic obligatio mater est actionis vt. ff. de procurato. licet. §. ea obligatio ⁊ ideo premittitur in tractatu vt. j. de ob. in prin. ⁊ de act. in prin.

v Et iure. scilicet ꝙ iusticiaꝫ prosequitur vt minister vel filius sed quare de hoc ponitur in rubrica cum in tex. nihil dicatur diffiniẽdo lꝫ diuidendo sic respondent quidam ideo non ponit in text. de iure ne grauaret rudes animos ſm pi. quod nihil est: vel dic hoc plerũqꝫ fieri. vt aliquid ponatur in rubrica quod in tex. non ponitur. vt. C. de reli. nam nihil in tex. ibi dicitur de ludo alee. vel dic quod est verius vt diffiniatur. vt dicemus infra eodem titulo. §. iuris precepta ing'osa.

De iusticia⁊ iure.

Iusticia. Non summatur quia breuis ſm docto. Sed Justinianus veluti optimus preceptor immitatus est rectum ordinem procedendi qui debet esse diffinitiuus. diuisiuus. ⁊ exemplorum positiuus ⁊ ideo totus iste titulus quinqꝫ habet partes. nam in Prima ponit diffinitionem iusticie. in Secunda ponit diffinitionem iuris prudentie. in Tertia declarat quo ordine qua via tractande sunt leges. in Quarta describit precepta iuris vel diffinit ius ſm opinionem quam tenebo: in Quinta diuidit ius per membra. secunda ibi Juris prudẽtia. tertia ibi his igit generaliter cognitis. quarta ibi iuris precepta. quinta ibi huius studij Christophorus porc⁹

Iusticia' est constans ⁊ perpetua voluntas ius suum vnicuiqꝫ tribuens' Juris prudentia est diuinarum atqꝫ humanarum reruꝫ noticia' iusti atqꝫ iniusti scientia. His igitur' generaliter cognitis' ⁊ incipientibus' nobis' exponere iura populi romani ita maxime videntur posse tradi' commodissime. si primo leni' ac simplici' via deinde diligentissima' atqꝫ exactissima' interpretatione' singula tradantur alioquin si statim ab initio rudem adhuc ⁊ infirmuꝫ animum studiosi multitudine ac varietate rerum onerauerimus duorum alterum aut desertorem studiorum efficiemus aut cum magno labore ciꝰ sepe etiam cum diffidentia que' plerumqꝫ iuuenes auertit" serius ad id perducemus ad quod leniori via

x Justicia. hec iusticie diffinitio potest intelligi de diuina iusticia quasi diceret diuina iusticia est volũtas constans. ⁊ perpetua ⁊c. sz hec verba in ea posita sunt plana sed nonne iniustum fuit ꝙ tantum datum fuit mercenario in sero venienti quantuꝫ illi qui mane venerat quod tamen dei iusticia laudat vt. ff. de an. lega. l. ij. ⁊ de verbo. signifi. §. cuiuscũqꝫ. rñ. illꝺ diuinũ mystice dicitur. quasi dicat tãtum habebit de paradiso ille qui decidit in hoc vltimo seculo si faciat bonum quantum ⁊ ille ꝙ decesserit in primo seculo vl dic ſm Jo. ꝙ de fragili hois iusticia loquit. q. d. iusticia humana vel que est in hoie est volũtas ꝑstans ⁊ ſm hoc illa verba ꝑstans ⁊ ꝑpetua abijciunt extra. qz hoi nõ possunt conuenire cum scriptum sit ꝙ septies in die cadit iustus ⁊ ideo nunqꝫ in eodez statu permanet vt in aut. de non alie. aut permu. §. vt autem. Item quod in fine dicit ius suum vnicuiqꝫ tribuens intellige quantum ad affectionem quia ad actum non potest. q. d. habens affectuꝫ tribuendi sic supra in rubrica prohemij dicitur de augusto ⁊ sic de matrimonio quod est indiuiduum vt. j. de pa. po. in prin. lꝫ interdum diuidatur vt patet. C. de repub. l. ꝙsensu vel tertio expone vt in sum. huius titu. vt voluntas idest mens constans idest bona quasi habitus mentis bonus. sed Tulius sic diffinit. iusticia est habitus animi communi vtilitate seruata suam cuilibet tribuens dignitatem ſm placen. iusticia est virtus que plurimum potest in his que nimiuꝫ possunt vel prout ego credo iusticia est dei congrua dispositio in singulis rebus recte dijudicans.

y Tribuens. vt honeste viuat ⁊ sic alteruꝫ non ledat. immo proficiat vel dic ius suum idest hominis meritum.

z Noticia potest recte legi vt illa dictio scientia sit ablatiui casus. vel ecõtra sit nominatiui casus ⁊ hec dictio noticia sit ablatiui casus sic. j. titu. j. in princi. sed nunquid ſm hoc oportet ꝙ quicunqꝫ vult iuris prudens vel iurisconsultus esse debeat theologiam legere. rñ. nõ in corpore iuris hec omnia inueniunt vt. C. de sum. tri. ⁊ fi. ca. ⁊. C. de sa. san. ecc. ⁊ de epi. ⁊ cle. ⁊ in aut. sub multis titu, vbi specialiter de diuinis tractat. itẽ que est differentia inter iusticiam ⁊ ius ⁊ iuris prudentiam rñ. iusticia est virtus: ius est eius virtutis executiuum: iuris prudentia est scientia illius iuris. item iusticia est summum bonum ius medium iuris prudentia infimum. Item iusticia vult tribuere vnicuiqꝫ ius suum. ius vero quoadiuuat. iuris prudentia docet qualiter illud fiat.

Dis igitur. Primo leuia deinde difficiliora sunt docenda ne scholares aut studium deserant aut cuꝫ magno labore aut tardius perducantur hoc dicit Aretinus.

a Dis igitur nunc vult dicere qualiter leges sunt docende.

b Cognitis. idest posita diffinitione iusticie iuris ⁊ iuris prudentie.

c Et incipientibus datiue possunt legi cum verbo. j. videntur ⁊ ablatiue vt superius respiciat. ⁊ hec verior.

d Nobis loquuntur compilatores huius li. in persona iustiniani qui debet exponere per eos.

e Tradi scilꝫ iura populi romani.

f Leui quo ad verba.

g Simplici. quo ad sententiam.

h Diligentissima. quo ad subtilissima.

i Atqꝫ exactissima. quo ad subtilem materiam ⁊ sententiam.

k Interpretatione. i. facili sententia.

l Que. scilicet differentia.

m Auerrit. no. contra in constantiam. sic. ff. de procura. in cause in princ. vnde salomon. tria sunt mihi incognita. ⁊ quartum quod penitus ignoro.

via colubris super lapidez via auis volātis in aere via nauis in medio maris quartum difficilius via iuuenis in adolescentia sua vnde dantur in integrum restitutionuz eorum facultatibus vt infra de heredi.quali. ꝛ diffe. §.sciendum.

a ¶ Maturius.hic no.prouerbiuz.Qui vadit plane vadit sane.

b ¶ Juris precepta. idest iura precipientia precipiunt aliquid quod pertinet ad aliquod istorum trium nam non omne ius precipit immo quoddam punit quoddam vetat quoddam permittit vt.ff.de leg. ꝛ senatuscon.l.legis quod daz consulit vt.ff.de rei vēdi.l.is qui quoddam hortatur vt.C. de transact.l. age.

c ¶ Honeste. scilicet quantum ad se que honestas. ꝛ circa matrimonia est vt.ff. de ritu nup.l.semper ꝛ circa mores seruatur vt.ff.de tut.ꝛ cura.da.ab his.l.scire oportet.§.penul.

d ¶ Alterum. non ledere vnde illud quod tibi non vis fieri alij non feceris.vt in decre.in prin.

e ¶ Jus suum. vt non solum non ledat:sed etiā ad iuuet.nam non sufficit abductus:sine magno labore eius ꝛ sine vlla diffidentia maturius[a] perduci potuisset. ¶ Juris[b] precepta sunt hec:honeste[c] viuere:alterū[d] nō ledere:ius suum[e] cuiqz tribuere.

¶ Huius[f] studij due sūt positiones[g] publicū ꝛ priuatuz:publicum ius ē quod ad statum rei[h] romane spectat ¶ Privatum est quod ad singulorum vtilitatem pertinet[i]. Dicendum ergo de iure priuato[k] qđ est tripartite[l] collectum.est enim ex naturalibus[m] preceptis aut gentiuz[n] aut ciuilibus[o].

De iure naturali gentiuz ꝛ ciuili[p].

Jus naturale[q] est quod natura omnia animalia docuit.

¶ Nam ius istud non solum humani[r] generis proprium est sed ꝛ omnium animalium. que in celo[s] que in terra[t] que in mari[v] nascuntur. ¶ Hinc[x] descendit maris[y] atqz femine coniugatio[z] quam nos matrimonium appellamus[a]. ¶ Hinc[b] liberorum procreatio ꝛ educatio[c]. ¶ Videmus etenim cetera[d] quoqz animalia istius iuris[e] peritia censeri. ¶ Jus autem ciuile vel gentium ita diuiditur[f]. omnes populi qui legibus ꝛ moribus[g] reguntur partim suo proprio:partim communi iure omnium[h] hominum vtuntur. ¶ Nam quod quisqz populus ipse sibi ius constituit id ipsius proprium ciuitatis est vocaturqz ius[i] ciuile quasi ius proprium ipsius ciuitatis. ¶ Jus naturale est qđ natura.i.deus ꝛ noiatiue ꝛ ablatiue pōt legi.sic.§.ti.j.ꝛ no.ꝙ quattuor modis ius naturale ponit qñqz ꝑ iure gentiū.vt.j. de re.di.§.singulorꝫ.qñqz pro iure pactorꝫ sic pro iure p̄torio.vt.ff.de pact.l.j.qñqz pro eius p̄rio.s.ꝑ eo qđ rescindit pacta vt restitutione minorꝫ vt.ff.de mi.l.j.qñqz ꝑ instinctu nature vt hic ꝛ.ff.e.l.j.§ ius aūt naturale.sed ſm cā ius naturale dicit qđ in lege mosayca vł in euangelio cōtinetur vt in prin.decretorꝫ ꝛ istud quod hic est noiatiui casus qñz hec dictio natura ē ablatiui casus qñqz natura est nominatiui ꝛ tunc dic natura.i.deus. ¶ Nam ius.bene dico oīa animalia nam istud ius ꝛc. non solum est hominum.sed cōe oīum animalium.

r ¶ Humani.i.hominum.

v ¶ In celo.i.in aere vt aues que in arboribus in aere nascunt.vt.j de re.diui.§.apium.

x ¶ In terra.vt fere bestie que suis lustris.i.cubiculis nascuntur.ꝛ etiam quedam aues.

y ¶ Que in mari.vt pisces idez dico ꝛ si in qualibz alia aqua nascūt

z ¶ Hinc.i.ab hoc iure naturali.s.deo qui primo adam eue coniunxit.ꝛ in paradiso deliciarum posuit.

a ¶ Maris.i.masculini.

b ¶ Coniugatio.i.animorꝫ non corporꝫ.vt.ff.de re.iur.nuptias.

c ¶ Appellamus matrimoniū i.affectum matrimonij. Et sic no.ꝙ matrimoniū quo ad originē est de iure naturali.s.deo vt hic dicit de iure gen.ēt dici potest qz ab eo receptum est de iure ciuili etiā dici potest ꝙ formā adiunxit ꝛ solemnitatē vt paret.j.de nup. ꝑ totum titu. cū dicit a quibus nup.fit abstinēdum.ꝛ.ff.de ritu nup.ꝑ totuz vnde dz dici de iure ciuili.vt.ff.de iusti.ꝛ iu.l.ius ciuile.

d ¶ Hinc liberorum.nam deus operatur ad liberorꝫ procreationez ꝛ naturalis instinctus.

e ¶ Et educatio.nā hoc iure.s.naturali mouet parens ad educationem filiorꝫ suorum potius ꝙ alienorꝫ.vt.ff.vnde liberi scripto.

f ¶ Cetera.s.animalia nedum.homines.

g ¶ Juris naturalis de quo loquimur ex eo.n.ꝙ auis volat piscis natat gallina ouа calefacit.mouentur isto iure naturali.

¶ Jus aūt ciuile. ¶ Diuidit i tres ptes.Primo ponit dictū bimēbre.Secōo ponit exēplū p̄mi mēbri.scōa ibi.nā qđ.tertia ibi qđ vero Et hoc dicit cuilibz populo iurisditionē hñti ꝓmittit ius ꝓpriū statuere qđ ius ciuile vocat. Illud vero qđ ab omni gēte equaliter custoditur ius gentiū appellat.h.d.vsqz ad.§.seruis quidā ciuile. Areti.

b ¶ Diuiditur.i.vnum ab altero cognoscitur.

i ¶ Et moribus.nam qdam sunt qui regunt tm̄ moribus ꝛ ēt qdaz qui nec moribus nec legibus vt homines siluestres ꝛ ēt quidam in legibus tm̄ ꝛ non moribus.

k ¶ Oīum.i.eo iure qđ est omne oīum hoīum siue scriptū sit siue nō

l ¶ Jus.ciuile vt sunt statuta terraruz que iura municipalia dicunt

via colubris super lapidez via auis volātis in aere via nauis in medio maris quartum difficilius via iuuenis in adolescentia sua vnde dantur in integrum restitutionuz eorum facultatibus vt infra de heredi.quali. ꝛ diffe. §.sciendum.

a ¶ Maturius.hic no.prouerbiuz.Qui vadit plane vadit sane.

b ¶ Juris precepta. idest iura precipientia precipiunt aliquid quod pertinet ad aliquod istorum trium nam non omne ius precipit immo quoddam punit quoddam vetat quoddam permittit vt.ff.de leg. ꝛ senatuscon.l.legis quod daz consulit vt.ff.de rei vēdi.l.is qui quoddam hortatur vt.C. de transact.l. age.

c ¶ Honeste. scilicet quantum ad se que honestas. ꝛ circa matrimonia est vt.ff. de ritu nup.l.semper ꝛ circa mores seruatur vt.ff.de tut.ꝛ cura.da.ab his.l.scire oportet.§.penul.

d ¶ Alterum. non ledere vnde illud quod tibi non vis fieri alij non feceris.vt in decre.in prin.

e ¶ Jus suum. vt non solum non ledat:sed etiā ad iuuet.nam non sufficit abstinere a malo nłi fiat quod bonum est vt argu.in decre.lxxxvj.di.c. non satis sed nonne hec verba accipiuntur hic sicut.§.in diffinitione iusticie in si. respon.non immo ibi hec tria comprehendit.hic autem illud solum quod extra duo prima relinquitur ꝛ not.quod in hoc reprobo opi.pi.ꝛ aliorum qui dixerunt quod in hoc titu.non diffiniebatur ius.ius autez ē ars boni ꝛ equi cuius merito quis nos sacerdotes appellat naz dico quod hec verba que hic sunt tantūdem prestant nam quod hic dicit precepta iuris per hoc que hic sunt tantūdem prestant nam quod hic dicit precepta iuris per hoc dicit ars: cum ars sit collectio preceptorum.item per hoc quod dicit honeste viuere alterum non ledere valet tantum quantum boni ꝛ equi.item per hoc qđ dicit ius suum vnicuiqz tribuere:colligo cuius merito qs nos sacerdotes appellat ideſt sacra.vel iura sua cuilibet ministrātes vt hic ꝛ.ff.eodē l.j.ij.respon.

f ¶ Huius studij.ideſt artis adipiscende per studium.

g ¶ Due sunt positiones.ideſt species ſm.P.sed ſm azo. sic ideſt super duobus generibus non speciebus ponitur hec ars studio discenda. nec.n. placet ꝙ ex multitudine rerum multa dicantur iura sic enim diceretur ius aliud equinum quod super equo tractaret aliud asininum ꝛ sic de singulis sed ego credo quod iste non fuit. P.intellectus.sed ille qui est preceptoris mei.ac.

h ¶ Rei romane ꝛ consistit in sacris in sacerdotibus ꝛ magistratibus ff.e. l.j.§.publicam et in auten.vt li.ma.ꝛ aui.§.qz vero col.viij.ꝛ.C.de sum.tri. ꝛ fi.ca.inter claras.ꝛ.ff.de ori.iur.l.ij.§.post originem.

i ¶ Spectat.scilz principaliter.nam ꝛ singulorum est vtilitas rempublicā conseruari.

k ¶ Pertinet.s.principaliter secundario autem ad pub. vtilitatem pertinet expedit enim reipu.ꝛc.vt.j.de his qui sunt sui vel alie.iu.§.pe.

l ¶ Priuato.sed quid de publico.respon.non dicet in hoc li.sed.ff.de iu. fisi.ꝛ.C.eodem titu.ꝛ in alijs titu sequen.ꝛ fere per omnes tres libros codicis.vt de iure publi.tractetur ꝛ nunquid illud est tripartite collectuz. respon.sic vt statim dicam ꝛ ex eisdem preceptis cum ergo eadem sint exempta pub.ꝛ pri.quare de priuato.tantum dicit ꝙ est tripartite collectum respon.quia plura erat de eo priuato dicturus. Item cum seciſſet hunc libz causa rudium nolebat eos multum aggrauare quod seciſſet si tractaſſet de iure publico in hoc libro.

m ¶ Tripartite.in iure enim priuato vt in suo toto tripartita sunt precepta naturalia vt hic neminem cum alterius damno fieri locupletem. vt ff.de condi.inde.nam natura. Item gentium vt quod quisqz ob tutelaz sui corporis fecerit iure feciſſe estimet: vt.ff.eo.l.j.ij.ꝛ iij.item sunt precepta ciuilia: vt precepta de vsuca.priuata enim vtilitate est vsucapio vt.j. de vsuca.in princi.ibi. Ne dominia ꝛc.ꝛ sic publicum est ex eisdez exemplis ꝛ pone eadem exempla vt ecce a iure naturali locupletetur cum iactura alterius respu.a iure gen.vt liceat reipu.propulsare iniuri.item a iure ciui.vt respub.vsucapiat sicut priuatus que exponentur infra statim in iure priuato.

n ¶ Naturalibus.i.iure naturali.

o ¶ Aut gentium.i.precepta iurisgen.

p ¶ Aut ciuilibus preceptis.

q ¶ De iure naturali.

¶ Dictum est.§.quod ius priuatum est collectum ex naturalibus preceptis gentium ꝛ ciuilibus.nunc de eis dicit ꝛ primo de iure naturali.

vt.C.de'eman.li.l.j.z sic dicitur ad differentiaz iuris naturalis idest iuris gentium z ita accipitur hic. Secundo modo dicitur ius ciuile lex.xij.tab.vt.ff.de iusti.z iure.l.ius ciuile.§. hic igitur. Tertio dicit ius ciuile omne ius quod non est pretorium z sic accipitur de iusti.z iure.l.ius ciuile in prin.§.ius pre. Quarto dicitur disputatio prudē tum que fuit facta su per.l.xij. tabu. vt.ff. de origi. iuris.l.ij.§. hec disputatio ꝓz io. Quinto quicqd scri ptum habemus de iure dicitur ius ciui le.vt cum dicit. Est enim sanctissima res ciuilis sapientia que precio nūmario nō est estimata.vt.ff. de var. co.l.j.§. proide Sexto dicitur quoti ens addicitur aliqd iuri naturali.vt in ma trimonio. diximus modo vel detrahit iuri naturali vt.j. de vsuca.in prin.vel ad ditur iurigentiuz vt tutelis inuenta a iu re ciuili originaliter vt.j.de tute.in prin. vel detrahitur vt in potestate seruorum restricta.vt.j.de his qui sui vel alieni iu. sunt.§.sed hoc tem pore hoc eniz ius ci uile dicitur vt.ff. de iusti.z iure.l.ius ciuile.j.respon.z hec exempla sunt ibi notata.

a Quod vero naturalis no.quod ius gentium naturali ratione ē inductum.vt hic z.j.de rerum di.§.singulorum.vnde est immutabi le.vt.j.eo.§.naturalia.

b Utuntur.vt est religio erga deum.vt parentibus z patrie parea mus vt contra violentiā resistamus vt.ff.de iusti.z iure.l.j.in fi.z.l. ij Item conuentiones siue pacta que apud omnes gen.valent. vt.j.e. §.ius autem gentium.z.ff.de pact.l.iuris gen.in prin.

c Itaqz qz.omnis populus vtitur itaqz zc̄.

d Que singula.scilicet iure gentium z ciuilia quibus vtuntur ci ues romani z effectus eorum iurium dicetur.j.de rerum di.§.singu lorum vsqz ad finem ti.vbi dicitur qualiter acquiruntur dominia iu iuris gen. Item.j.de vsuca.z in titu.sequen.quibus dicitur qualiter acquiruntur dominia iure ciuili.z fm hoc refertur ad proximum di ctum z illud intelligas de iure ciuili romanoꝝ generali vl aliter dic proponemus.j.eo.titu.§.penult. vbi dicit alterum variabile.vt ciui le alterum non vt gentium.z fm hoc non refertur ad proximum dictum.sed ad id quod dixit.s.man.zc̄.

e Proponemus sed vbi respon.forte.j.de rerum di.§. singuloꝝ z refertur non ad proximum dictum sed ad id quod dictum est naz quod quisqz zc̄.z ibi quod vero zc̄.

Sed ius quidez ciuile. Ius ciuile appellatur ab ipso populo qui ipsum condidit z appellatione iuris simpliciter intelligit de ro mano.b.d.vsqz ad.§.ius autem gentium.

f Sed ius quidem zc̄.diximus autem populos commune z pro prium ius habere. Sed zc̄.

g Appellatur.i.nomen illius ciuitatis vbi factum est ius ciuile de bet ei imponi.

b Solonis.nomina sunt compositorum statutorum in illis ciuita tibus.sicut si appellat quis ius ciuile bon̄.statutuz a compositorib⁹ inuentum z concilio confirmatum.

i Non errauit.imo bene dixerit.

k Sic eniz z ius q̄ pro se tantum composuerunt alias esset gene ralis lex vt.j.eo.lex est z de hoc scilicet iure ciuili generali. potest hic loqui.

l Ius quiritū.pro eodem lz.nomina mutet.

m Acquirino.qui fuit eorum rex dictus a quiris qō est basta.quia magna basta in bello vtebatur.

n Ciuitatis.sed simpliciter dicitur ius ciuile.

o Nostrum.s.romanorum per excellentiam.

p Ius ciuile romanorum proprium vel generale si est factum vt sit generale.

q Vergilius.idem in apostolo.naz paulus i diuina scriptura intel ligitur. Item vt dicitur sapiens intelligitur salomon.

Ius autez gentium. Primo ponitur vnum dictum. Secundo po nitur ratio quia ius gentium fuit inuentum. Tertio ponitur effectus siue ponūtur inuentiones iuris gentiuz.secunda ibi nam vsus.tertia ibi bella z hoc dicit ius gentium omnibus hominibus est commune:z ab omnibus gentibus fuit factum iussu z necessitatibus exigentibus ex quo bella licita

tis. Quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit id apud omnes populos pereqz cu stoditur vocaturqz ius gentiū qua si quo iure omnes gentes vtuntur. Et populus itaqz romanus: par tim suo proprio: partim communi omnium hominuz iure vtitur que singula qualia sint:suis locis propo nemus. Sed ius quidem ciuile vnaquaqz ciuitate appellat velu ti atheniensium: Nam si quis ve lit solonis vel draconis leges ap pellare ius ciuile atheniensium nō errauit sic enim z ius quo roman⁹ populus vtitur.ius ciuile romano rum appellamus vel ius quiritum quo quirites vtuntur romani enim a romulo:quirites a quirino appel lantur. Sed quotiens non adim⁹ nomen cuius sit ciuitatis nostrum ius significamus sicut cum poetaz dicimus nec addimus ei nomē sub auditur apud grecos egregius ho merus apud nos vergilius. Jus autem gentium omni humano ge neri commune est. Nam vsu exi gente z humanis necessitatibus gē tes humane iura quedam sibi con stituerunt bella etenim orta sunt z captiuitates secute z seruitutes que sunt naturali iuri prrarie. Jure eniz naturali omnes homines ab initio liberi nascebantur z ex hoc iure gē tium omnes pene contractus itro ducti sunt vt emptio z venditio. lo catio z conductio,societas deposi tum mūtuū. z alij innumerabiles. Constat autem ius nostrum quo vtimur. aut ex scripto aut ex non scripto. vt apud greco⁹ fonay.mo nay. Scriptum autem ius est lex plebiscita senatusconsulta prin cipum placita magistratuum edi cta responsa prudentum. Lex est q̄ populus roman⁹ senatorio ma gistratu interrogante veluti consu le constituebat. Plebiscitum ē

Jus autez gentium. Primo ponitur vnum dictum. Secundo po nitur ratio quia ius gentium fuit inuentum. Tertio ponitur effectus siue ponūtur inuentiones iuris gentiuz.secunda ibi nam vsus.tertia ibi bella z hoc dicit ius gentium omnibus hominibus est commune:z ab omnibus gentibus fuit factum iussu z necessitatibus exigentibus ex quo bella licita oriuntur z captiuitates z seruitutes z contractus q busdam exceptis hoc dicit vsqz ad.§.constat autē fm Areti.

r Autem pro sed z repe tit de iure gen.vt aliqd ad dat.

s Humano.sed nunqd plura humana genera sūt respon. non expone ergo idest omnibus hominibus

t Nam vsu ab initio.n. pauci erant homines qui z indiguerunt tamen ali quo communi vsu z quan do plures fuerunt tunc ma gis suas cōsuetudines ha bebant. z statuta puta vt nullus vineam vel hortuz alterius intraret.z hoc se quitur z probatur.ff.de iu sti.z iure.l.ex hoc iure.

v Bella.sed quomodo a iure descendit bellum cū sit a iure prohibitum.vt.ff. de vsucapi.l. equissimum. respon.lequitur de eo qō a populo romano est indi ctum hostibus vt.ff.de ca. z postli.reuer.l. hostes.§.i bello. Item pulsare violentiā quod est licitū vt.ff.de iusti. z iure.l.vt viz z ff.de vi z vi arma.l.j.§.vim vi.cum moderamine tamen vt.C.vnde vi.l.j.

x Ab initio.sed nunquid hodie quidam dicunt sic nos contra naz seruus nascitur.vt.j.de iur.per.§.serui.ij.z de na.resti.l.interduz.

y Pene:pene dicit pp quattuor contractus.vt stipulationem vt j.de acr. §.de constituta.item litterarum obliga.vt infra de litterarum obliga. Itez propter contractum emphiteoti.vt infra loca.§.adeo. Itez propter spō. lar.infra de do.propter nu.vt in auten.vt spon.lar.§.j.z.ij.col.ix.z nota q̄ hic dicitur omnes contractus esse de iure gen.sed non omnes obligatiōes nam que ex maleficio vel quasi sunt non sunt de iure gen.sed vel a lege.xij. tab. vel alia lege.

z Innumerabiles.idest non facile ad numerandum habiles vt.j. de re bus corporalibus z incorporalibus in prin.

Constat autem. Diuiditur iste.§.in tres partes. Primo ponit di ctum bimembre. Secundo ponit exemplum primi membri. Tertio exem pla secūdi membri.secunda ibi scriptum.tertia ibi in.§.ex non scripto. Itē secunda subdiuiditur in duas partes. Primo ponit quid est ius scriptum. Secundo ponit exempluz secunda ibi lex z hoc dicit ius scriptū q̄sistit in sex partibus hic nominatis hoc dicit cum quo concordatur secunda distin ctio.§.lex est fm Aretinum reliqui omnes.§.vsqz ad.§. sed quod principi non summantur qz diuidendo z diffinitēdo clare procedit.

a Jus nostrum.idest ciuile ro.de quo diximus.s.eodem.§.sed ius large vocatur ius ciuile quicquid scriptum habemus de iure naturali.vt diximꝰ supra eodem in glo.vt sunt statuta terrarum zc̄.ibi. Quinto zc̄. Itez quic quid habemus de moribus hic comprehendit scilicz generalibus vt patet ex inferioribus.

b Ex scripto de hoc dicit vsqz ad.§.j.ex nō scripto z de nō scripto ibi dic

c Ut pro sicut.

d Apud grecos.nam z greci vtebantur iure scripto.z non scripto.vt.j. eo.§.non in eleganter.

e ex est hec diffinitio quo ad sententiam concordat cum ea que est.ff. ō le. se.con.l.j.!z quo ad verba dissentiat. diffinitur z alio modo lex est sanctio sancta iubens honesta: prohibens contraria:que sumit ex lege greca.ff. de lega.z senatusconsul.l.ij. Item diffinitur tertio modo vt in alia lege greca colligitur in eo titu.de le.z se.con.l.j.

f Veluti.exemplificatiue ponitur nam facta cōuocatione populi ro.ma gistratus.s.senatus non totus sed qui maior erat omnibus interrogabat populū.s.ꝑsul.an sic placeret z sic ad libitū populi fiebat.vt.ff.ō ori.iur.l.ij

g Consule nam consul vice senatorum interrogabat populum.z sic ip si senatores videntur interrogare nam qui per alium facit per se facere vi detur vt.ff.de vi z vi arma.l.j.§.deiecisse.z.ff.ō admi.tu.l.ita autē.§. gessisse nam recte omnia nostra facimus quibus a nobis auctoritas impartitur vt C.de ve.iu.enu.l.omnia.

b Plebiscitum,veluti exemplificatiue ponitur vt.s.§.proximo.erat eniz

vnus nomine tribunus qui preerat plebeioꝝ magistratui qui interroga uit plebeos.vt.ff.de ori.iu.l.ij.ꝛ multas leges habemus de his vt de.l. aql. vt.j.ad.l.aquil.§.ceterum.ꝛ.§.hoc tñ.ꝛ ne prefides accipiant nisi esculen ta vt .ff.de offi.procon.l.solent:§.fi.ꝛ.ff.de of.presi.l.plebiscito.

a ℂ Species.a genere est autem genus quod predicatur de pluribus differentibus specie vt animalium aliud rationale aliud irratiõale.ꝛ sic se habꝫ populus.vt sequitur ad nobiles. Et ignobiles. species autem que predicatur de pluribus differentibus numero vt homo alius ticius alꝰ seius sic se hꝫ plebs nã minores tñ comprehẽdit vt sequitur.

b ℂ Etiam.quasi dicat nõ solum plebei appellatione populi connumerant sed etiam patricij.

c ℂ Patricijs. qui erant quasi patres principis vt j.quibꝰ modis ius pa. po. sol.§.filius.

d ℂ Sed ꝛ.plebiscita videbatur minus valere quasi loco sumpto ab auctoritate quia maioꝛ est patriciorum ꝛ senatoꝛum auctoritas.vt.C.de leg.humanuꝫ ꝛ.ff.de eden.l.si quis ex argu.§.j.sed hoc sublatum ẽ per legem latam ab oꝛtensio rege vt sequitur ꝛ.ff. de oꝛigi.iuris.l.ij.§.deinde cũ essent.

e ℂ Oꝛtensia.scilicet composuit inter nobiles ꝛ plebeios ꝛ inter eos si statuit quod valeret ꝛ plebiscitũ.

f ℂ Senatus.constituit.nã poterat facere legeꝫ vt hic ꝛ.ff.de lega.ꝛ senatusconsul.l.non ambigitur.

g ℂ Legis nam idem est si ex alia quia difficile erat homines conuenire.

h ℂ Consuli.idest interrogari naꝫ antea populus interrogabatur.vt.s. eodem titu.§.plebiscitum vt sicut populus interrogabatur prius sic postea senatoꝛes qui centum erant numero interrogabantur a cõsule vt.C.de pe. bere.l.fi.in prin.

ℂ Sed ꝛ quod principi. ℂ Iste.§.diuiditur in quattuoꝛ partes nã. Primo ponit dictum. Secundo eius rationeꝫ. Tertio ponit illationẽ. Quarto dictum modificat ꝛ declarat.secunda ibi cum lege.tertia ibi quodcunqꝫ quarta ibi plane ꝛ.h.d. Constitutiones principuꝫ obtinent vim legis etiã generalis si sint generales vel speciales si emanant ob meritum vel odium singularis persone.h.d.vsqꝫ ad.§.pretoꝛum quoqꝫ ſm.Areti.

i ℂ Placuit.causa faciendi communem legem alias non esset lex communis vt sequitur.ꝛ.C.de senten.l.ex stipulatione nam ibi dicitur non omnis vox iudicis est sententia.ꝛ sic non omnis vox principis est lex.

k ℂ Habet vigoꝛem.i.lex est ꝛ pꝛo.l.seruatur.

l ℂ Regia.hac.l.cautum fuit vt potestas legis faciende transiret de populo ad principem.vt hic.ꝛ.ff.de oꝛigi.iur.l.ij.§.deinde cum essent ꝛ.§. nouissime ꝛ facit ad hoc.ff.de cõstitu.prin.l.j.vbi sunt eadem verba ꝛ hanc legeꝫ regiam non habemus.nam facta fuit super regio idest imperio transferendo.accursius.

m ℂ Populus.ei scilicet principi quo ad honoꝛem.ꝛ in euꝫ quo ad onus

n ℂ Imperium.i transferendum de populo ad principem.

o ℂ Concessit.i.transtulit sic ipse populus ammodo non habeat sibi hoc ius sic.C.de ve.iu enu.l.j.§.sed hoc.ꝛ de le.ꝛ se.con.l.fi.sed alij dicũt qꝫ adhuc populus potest facere legeꝫ quod dicitur solum principem hic posse verum est solus.i.nullus alius solus ſm Ri.

p ℂ Per epistolam.vt.j.de bis qui sunt sui vel alie.iu.§.dominoꝛum .ꝛ.ff. de consti.prin.l.j.

q ℂ Decreuit.vt.C.eo.si imperialis.

r ℂ Edicto.C.eo.l.ij.ꝛ de secun.nup.hac edictali.

s ℂ Legem generalem quam potes cognoscere quattuoꝛ modis.vt.C.de le.ꝛcõ.l.leges vel specialem vt sequitur.

t ℂ Hec.sunt.s.que constituit imperatoꝛ.

v ℂ Personales.dũmodo iuris coꝛpoꝛe nõ sunt clause:als omnes sunt generales vt.C.de no.confir.l.vnica in.§.fi.

x ℂ Ob meritum.quia multum seruierat principi ꝛ ideo aliquam penam quaꝫ debebat ille pati propter delictum quod forte fecerat ei remisit.

y ℂ Alicui penam merenti.

z ℂ Irrogauit.scilicet non merenti vel merenti maioꝛem quaꝫ esset dignus.vt pena eius metus sit multoꝝ.vt.ff.de penis aut facta.§ finali.accursius.

a ℂ Sine exemplo.idest vt alij,caperent exemplum.

b ℂ Subuenit.vt clericis in quibus multa sunt specialia.vt in aucten.vt clerici. apud pꝛopꝛi .episc. ꝛ.C.de episco.ꝛ clerici.cum clericis.l. omnes qꝫ curie ꝛ alijs vt.C.de leg.ꝛ con.l. ij.sed nunquid intelligitur sine exemplo subuenire ficut simpliciter rescribat respon. sic dummodo non sit ibi aliquod signum ex his quattuoꝛ que dicuntur.C. de le.ꝛ con.l.iij.

c ℂ Non transgreditur.ff.qõ quisqꝫ iuris.l.j.contra sed distingue an ad sui postulationem sit concessum.quo casu trãsgreditur vt ibi alias nõ vt hic.ꝛ vt.ff. qõ quisqꝫ iuris.l.iij.sed sic soluitur aliud cõtra.C.de fruc.ꝛ li.ex pẽ.l.fi.vel ad vtrũqꝫ contra quod ad aliõ extenditur hoc non est dicere vt aliuꝰ habeat priuilegium vt melius licꝫ egrediat personam non est tamẽ generale ius nec videtur alius scilicet aduersarius pꝛoꝛsus cum sit contingens occasione controuersie.

d ℂ Tenent. idest ligant.

ℂ Pꝛetoꝛium quoqꝫ. ℂ Edicta pretoꝛum que ab auctoꝛibus iuꝛ onerariũm appellantur habent vim legis hoc dicit vsqꝫ ad.§. respõsa ſm Areti.

e ℂ Pretoꝛum quoqꝫ edicta que scripta erant in albo pretoꝛio.vt.ff. de iu.om.iu.l.si quis id quod in pꝛimo responso.

f ℂ Non modicam.sed magnam quod qui idest ideo qꝛ.

g ℂ Magistratus.scilicet ipsi pretoꝛes vt.ff.de iusti.ꝛ iure.l.ius autem pretoꝛium.

h ℂ Dederunt.vt.ff.de oꝛig.iur.l.ij.§.eodem tempoꝛe.

i ℂ Pꝛoponebant.casus vt de moꝛibus vel moꝛbosis ꝛ viciosis animalibus.vt patet.ff.de edil.edi.l.j.

k ℂ Honoꝛarij.qualiter Rñ.qꝛ ediles erant ex pretoꝛibus vt.j.de oꝛi. iuꝛi.§.pretoꝛias.ꝛ.ff.de verb.ob.l.v.§.pretoꝛie.

ℂ Responsa. ℂ Prudentum responsa sunt responsa.idest opiniones iuꝛisconsultoꝝ qui habebant a principe auctoꝛitatem.l. cõdẽ de.h.d.vsqꝫ ad.§.ex non scripto ſm Are.

l ℂ Responsa sententie. sententia est firma ꝛ indubitata responsio ſm Jo.

m ℂ Opiniones.opinio est cum dubitatione responsio ſm Jo.

n ℂ Publice.idest quarum interpꝛetatio fiebat publica auctoꝛitate concessa a principe vt Ulpia. Papi.ꝛ similes qui fecerunt leges ff.de oꝛigi.iur.l.ij.§.post oꝛiginem.ꝛ.§.iuris ciuilis scientiam.

o ℂ A cesare.augusto.vt.s.j.respon.

p ℂ Ut iudici.s.nulli.

q ℂ Constitutum.i.sicut ipsi constituerunt.

ℂ Ex non scripto. ℂ Jus non scriptum est quod vsus comproꝛbauit ꝛ legis habet vigoꝛem hoc dicit vel sic consuetudo moꝛibus vtentiuꝫ comproꝛbata pꝛo lege seruatur ꝛ ius scriptum habuit oꝛtũ a ciuitate athenienſium. Jus autem consuetudinarium a ciuitate lacecedemoniꝛum hoc dicit vsqꝫ ad.§.sed naturalia.ſm Areti.

r ℂ Ex non scripto.ius venit:de iure scripto vidimus qꝫ in sex partes diuiditur sequitur de non scripto.vt.s.eo.§.constat.

s ℂ Diuturni.sed quanto tempoꝛe vsus facit moꝛes vel consuetudine respon.ꝛ.an vt.ff.qui ꝛ a qui.l.si cum fideicom.§.aristo.licet ſm quosdam exigitur ,tempus cuius non extat memoꝛia.ar.ff. de aqua

plu.arcen.l.j.in fi.z.ff.de aqua quoti.z esti.l.iij.§.ductus.z.C.que sit lon.consuetu.l.consuetudines .z.C.de sacro san. eccle.l. fina. Item que dicitur longa patet in rubrica.C.eodem z.ff.eodem longa autē decem ann.dicitur vt.j.de vsu.§.j.sequitur q̄ decem ann.sit robusta sed nunquid semel sufficit.vt.j.z.an.respon.non immo debet ad minus bis fm eam iudicare.vt.C.de epis. au.l.iij.in fi.vel querimoniam vel libellum positum contra consuetudinē talem spernere.vt.ff.ō legi. z se.con.l.cum de cōsuetudine. Nūquid ergo iudicatur exemplis respon. non vt C.de sentē. nemo iudex.z facit ff.de off. presi. sed licet. Sed ex cōsuetudine qua approbatur exēplis z sic conceditur aliquid per obliquum quod directe non cōcedit sic z.ff.que res pigno.obli.pos.l.aristo.in fin.sic econtra peto ex promissione que promissio ꝓbatur ex longo vsu vt ff.de vsu.cum de in rem verso.

consensu[a] vtentium probati legem immittantur[b]. ¶ Et non inelegan ter in duas species ius[c] ciuile distributum esse videtur nam origo[e] eius ab institutis[f] duaꝝ ciuitatum athenaꝝ scilicet z lacedemoniorꝝ fluxisse videtur in his enim ciuitatibus ita agi solitum erat. vt lacedemonij quidem magis ea que pro legibus obseruarent memorie mandarent athenienses vero eaque in legibus scripta comprehēdissent custodirent. ¶ Sed naturalia[g] quidem iura que apud omnes gētes pereq̄ obseruantur diuina quadam prouidentia constituta.semp firma atq̄ immutabilia permanent. ¶ Ea vero que ipsa sibi queq̄ ciuitas ꝑstitu it[h] sepe mutari solent.vel tacito[i] cōsensu populi . vel alia[k] postea lege lata. ¶ Omne[l] autem ius quo vtimur vel ad personas[m] pertinet vel ad res[n] vel ad actiones[o] z prius de personis videamus.nam parum ē ius noscere si persone[p] quarum causa constitutum est ignorentur[q].

¶ De iure personarum.

Summa[r] itaq̄ diuisio de iure personarum hec est:q̄ omnes homines[s] aut liberi sunt.aut[t] serui. ¶ Et libertas[u] quidem est ex qua etiam liberi vocantur naturalis facultas eius quod cuiq̄ facere libet nisi quod vi aut iure prohibetur.

a ¶ Consensu.alias non potest esse consuetudo cum dicatur quasi communis consuetudo z error consuetudinez impediat.vt.ff.de le. z senatusco.q̄ non ratione.

b ¶ Immittantur.idest tantuz valet vbi lex scripta non est quantuz lex vbi scripta est z nota.tres virtutes consuetudinis immitandi legem vt hic. Item interpretandi legem vbi lex est dubia.vt.ff.eo.si de interpretatione in .Item corrigendi.vt.ff.de lega. z senatusconsul. l.de quibus in fi.z.j.e.§.ea vero quod distingue.aut est generalis cōsuetudo per totum mundum z tunc vincit legem vbiq̄.vt.ff.eodem de qbus.§.fi.aut specialis z tūc vincit.l.in eo loco vbi est vt.ff.cōmunia predioꝝ.l.venditor.§.si constat dummodo post legem fuerit inducta:alias vincitur a lege supueniente.vt.ff.de sepul.vio.l.iij.§.diuus in alio autem loco consuetudo specialis non vincit legem vt.C eodem.l.consuetudinis.z hoc fm Joannem z.Po.licet alij aliter distinxerunt.

c ¶ Et iccirco.hic.§.communis est ad duo.s.dicta.s. ad scriptum z non scriptum ideo bene est hoc.§.

d ¶ Jus ciuile.large accipe.vt no.in.§.constat.

e ¶ Origo,idest lex.xij.tabularum que fuit origo totius iuris z principium.

f ¶ Institutis.idest in ordinamentis.nam romanus populus decē viros pro isto iure misit qui.x.tab.eburneas retulerunt.tam de iure scripto athenienſium.q̄ non scripto lacedemoniorꝝ. Sed quia postea aliquid deerat per quod emendationem desiderabat data fuit potestas per vnum annum.bis decem viris.vt ius z leges corrigerent addendo z detrahendo z si opus esset interpretarentur.z vt ea fecerunt qui duas tabu.addierunt.z sic lex.xij.ta.ex accrescēti dicta est vt.ff.de ori.iur.l.ij.§.j.

¶ Sed naturalia. ¶ Jus naturale immutabile sed ius statutarium mutatur quandoq̄ per aliud ius quandoq̄ per contrariam cōsuetudinem hoc dicit vsq̄ ad .§. omne autem ius fm Aretinum z z ad hoc allegatur quod ius naturale vel gentium non potest mutari.accur.

g ¶ Sed naturalia.hic.§.potest intelligi de iure naturali primeuo. quo mouentur omnia animalia ad aliquid faciendum vt notaui supra eodem titu.§.j.in principio sed quod dicit esse immutabile est cōtra id quod de seruitute dicitur que est contra ius naturale.z tamen prevalet vt supra eodem.§.ius autem sed dic non derogatur ob hoc licet non seruetur in illo casu nam nihilominus equum z bonum est Et eodem modo respondeo ad illud quod dicitur.j. de capi. dimi. §.q̄ autem q̄ est contra vel ibi non tollitur cognatio sed ius succedēdi. Item eodem modo vt prius respondeo ad illud quod de vsuca. dicitur.j.de vsuca.in principio quod constat esse contra ius naturale vt.ff.de condit.indebi.l.naz natura vel dic q̄ iste,§.loquit de iure gen.quod patet ex illa littera quod apud omnes gentes.s. eo.§. q̄ vero naturalis.

h ¶ Constituit.scilicet de consuetudine speciali vel.l.municipali scripto.accur.

i ¶ Tacito.scilicet contraria consuetudine.vt.ff. de legi. z senatusconsul.l.de quibus in fine.

k ¶ Vel alia.idest contrario statuto z sic redduntur singula singulis.

l ¶ Omne.quid sit ius z qualiter diuidatur diximus. nunc differentiam inter ipsa iura ponit.

m ¶ Vel ad personas.de hoc bene dicitur.j.in toto primo li.vsq̄ ad titu. de re.di.

n ¶ Ad res de hoc dicitur j.li.ij.z.iij. vsq̄ ad titu. de obli.

o ¶ Ad actiones.de his dicitur infra de actionibus.

p ¶ Persone. nam homo est res dignissima creaturarum.vt.ff.de edil.edic.l. iustissime.vñ ouidius. Prona que cū spectēt animalia cetera terraz Os hoi sublime dedit celumq̄ videre iussit. z erectos ad sidera tollere vultus. z in vergilio celestisq̄ origo illi est.

q ¶ Ignorentur. z sic statim ponit de iure personarum. Et not.hic q̄ digniora preponenda sunt sic infra de bono.poss.§. alie vero z per hoc facimus multas formationes titulorꝝ

¶ De iure personarum

¶ Quia omne ius aut ad personas aut ad res aut ad actiones pertinet.l.j.ff.de statu.ho.§.j.supra titu.j.cum ergo persone quibuscunq̄ rebus digniores.l.iustissime.ff.de edil. edic,ideo ab eis exordium facturus subdit de iure personarum, fm Por.

Summa itaq̄. ¶ Totus iste titulus non summatur breuius quia diffiniendo z diuidendo procedit sed diuiditur in sex partes . nam Primo ponit diuisiones personarum. Secundo diffinitionem libertatis in tertia diffinitionem seruitutis ibi seruitus. Quarto quare dicantur serui ibi:serui autem. Quinta quot modis quis efficiatur seruus ibi serui autem. Sexta ponit differentiam inter seruos z liberos.ibi in seruorꝝ.Aretinus.

r ¶ Summa.idest prima quia z alie sequuntur vt.j.de his qui sunt sui vel alie.iur.in princi.z infra de tut.in principio vel dic summa idest maxima quia partim est de iure naturali vt libertas z partim de iure gen.vt seruit⁹ quorum vtrumq̄ scilicet ius naturale z gentium antiquius est iure ciuili vt infra de re.diui.§.singulorum vel dic summa idest breuis sic infra de obliga.§.j.

s ¶ Homines sed pone q̄ hic fuerunt duo boies vnus liber z alius seru⁹ tunc hec propositio est falsa. Hic quod pluralis oratio cōuertitur in singularem z tunc est vera z non fallit vt.ff.de condi.z demon.l.falsa.§.fin. z .ff. de peti.heredi.l.diuus in fi.z de origi.iur.l.ij.§.exactis.z de verborꝝ signifi.non est econtra singularis pro plurali.vt.eo.ti.l.in vsu.ff.de testa.tu. si cō questa.§.j.z dic hic questiones positas.ff.eo.l.iij.

t ¶ Aut serui.sed quid de statulib.videtur liber.ff.si ex no.cā ag.l.fi. sed cōtra est vt.ff.de statulib.l.statuliber.item quid de ascripticio vel censito.videtur q̄ serui sint vt.C. de agri. z cen.l.fina.lib.xj.z.C. in quibus causis colo.cen.l.fina.lib.xj,sed contra est fm Jo. lz alij aliter distinxerunt cum possunt fieri clerici z contra dominorum voluntatem quod non est in vere seruis vt.C.de epi.z cle.l.iubemus.§.seruos z in auten.ō sanctis epis.§. ascripticio col.ix.item in dubio pro libertate iudicandum est.vt.de regu. iur l. libertas z quod in contrarijs legibus continetur loquitur quo ad seruitia quibus est astrictus.quare potuerunt z facere testamentum z ferre testimonium z alios actus ciuiles exercere nec alienari possunt sine solo .vt C.de agri.z cen.l.quemadmodum.lib.xj.item quid de monacho:vel regulari canonico respondeo liberi sunt z ideo possunt reddere testimonium quod dic vt diximus in aucten.de mona.§.cogitandum.col.j.licet quo ad actus quosdam fingantur mortui vt in auten.de mona.§.illud z.§.si quis autem col.j.z in auten.de nup.§.sed occasionem col.iiij.

v ¶ Libertas. hec diffinitio trib⁹ modis potest legi. Primo fz Jr. vt diffiniat libertas eo iure quo inuenta est.idest nāli.z sic etiā serui fz hoc sunt liberi nam z ipsi possunt facere quod volunt nisi quod vi.idest de facto vel iure scilicet quolibet prohibeantur z hec verba. Et qua etiaz liberi z̄c.possunt eē de diffinitione.nam z ipsi liberi vocant fm idem ius.vt.j.de liberti. §.j.alij dicunt diffiniri libertarem liberi non libertatem serui quia ex prima vocantur scilicet hodie liberi non ex secunda scilicet quam habent serui.est ergo libertas alia i seruo alia in libero.z fz eos verbū vi. exponit vt prius Sed nec prima nec scōa plz q̄ serui sint aliquo modo liberi cū ius gentiuz in hoc derogauerit iuri naturali vt.j.§.seruitus.z expone vi idest iure gentium quod quadam necessitate inducī seruitutem scilicet per captiuitatem vt.s̄.ti.j.§.ius autem z iure scilicet ciuili quando maior.xxv.annis vendit se ad precium participandū vt.j.§.serui quasi diceret liber quilibet est nisi

fiat seruus iure gentium. vel ciuili. ꝛ hec verba ex qua etiam liberi ꝛc. non oportet q̄ sint de diffinitione sed quendam effectuz libertatis demonstrāt

a ¶ Constitutio. idest vnum de statutis iure gentium. nam ꝛ alia multa statuit ius gentium vt. s̄. titu. j. §. ius autem, sed hodie dici potest seruitus de iure ciuili formatione nam alias olim ꝛ alias hodie est hic potestas. vt j. de his qui sunt sui vl alie. iuris. §. penult. ꝛ fi. quare non est de iure gentium inuentione sed ciuili formatione. vt. ff. de iusti. ꝛ iure. l. ius autem naturam quia ō iure naturali liberi nascebantur.

b ¶ Contra naturā. idest ꝺ ius nāle cuz eo iure omnes liberi sunt vt. j. de lib. §. j. ꝛ. s̄. ti. j. §. ius autem.

c ¶ Seruare. not. seruum dici a seruando ꝛ non seruiendo ſm Isi. sed tabellio dicitur seruus publicus a seruiendo. vt. ff. de adop. l. nec etiam. §. ij. ꝛ. l. non aliter. ꝛ. ff. rem pu. sal. fo. l. ij. q̄ tamen seruus nō potest ee vt. C. de tabu. generali. lib. x. accur.

d ¶ Capiuntur. ff. de sta. bo l. iiij. in fi.

e ¶ Fiunt ex accidenti seruui. acc.

f ¶ Ex ancillis. licet patrem liberum habeant. vt j. titu. j. ꝛ. C. de rei vendi. l. partum. quid si ex ascripticio ꝛ libera respō. sequitur ventrem vt in aucten. con. que ex ascript. ꝛ li. mu. §. j. col. v.

g ¶ Captiuitate que occasione belli contingunt quod est de iure gen. vt. s̄. ti. prox. §. ius autem.

b ¶ Iure ꝛ est tertius modus. vt. C. de asser. tollenda. l. j. §. pe. ꝛ est quartus vt per ingratudinem reuocationis in seruitutem vt in auten. vt liberi de cetero. §. j. in fi. ꝛ. §. illud vero.

i ¶ Maior in quo facto sunt quattuor necessaria scilicet quod sit maior xx. annis vt hic. C. de lib. ca. l. si per ministerium. item ꝛ vt eo animo vt precij capiat partem vt hic. ꝛ. C. de libe. cau. l. non ideo, item quod vere habeat partem vt. ff. quibus ad libe. procla. non li. item quod vendatur ignorāti conditionem venditi. vt. ff. de libe. cau. l, liberis. §. si qs sciens. itez ꝛ quintum vt hic sciat conditionem suam. vt. ff. si quis ingenuus esse dica. l. ij. ꝛ si quid eorum deſuerit iure communi prouocat ingenuitatem alias non poterit prouocare ingenuitatem etiam si manumittatur. vt. ff. de statu. homi. l. homo liber. ꝛ. ff. de libe. cau. l. cum pacto nisi redderet precium ꝛ domin⁹ sponte acciperet nec etiam dominus accipere compellitur precium licet q dam contradicant vt. ff. si ingenu. esse dica. l. ij. j. respon. ꝛ. C. quando lz. ab empt. di. l, j. ꝛ. j. titu. j. in fine. sed nunquid habet in integrum restitu. cum sit minor. xxv. annorum. maior tamen. xx. an. Respon. non quia non est mutāda tanta solemnitas: ꝛ quia non est locus restitutioni vbi res mutat statuz prorsus amittendo vt. ff. de mino. si ex causa. §. papi. ꝛ. ff. de in integrum restitu. l. diuus. sed nunquid patri vel auſui. permittitur reuocatio vel per ossi. iudi. vel per rei vendi. vtile cum ad eorum ignominiam respiciatur. vt. ff. de rei. ven. l. j. ꝛ de libe. cau. l. j. ij. ꝛ. iij. ꝛ. iiij. respon. non vt. ff. de capi. dimi. l. tutelas. §. si libertate lz quidam dixerunt contra ar. dictarum. ll. sed certe non mutauerat statum sed mutare. volebat.

k ¶ Uenundari. idez est si quodlibet alio titulo patiatur se transferri in alium quod est verum si aliquod lucrum sentiat vt. C. de libe. cau. si ministerium. ꝛ. ff. de libe. cau. si vsufru.

l ¶ In seruorum. nulla differentia sed videtur contra nam quidam sunt in dignitate. quidaz non vt. j. de iniurijs. §. sed pena ꝛ. ff. de vsufr. l. ꝛ si quis §. j. item quidam ordinarij quidam vicarij vt. j. quod cum eo. §. cum autez Item alij veterani alij nouicij vt. ff. de edil. edic. l. si. ꝛ. ff. ō pub. l. interdum sed dic quod nullus est magis seruus quam alter licet quo ad actus ꝛ quo ad militias ꝛ similia sit differētia. licet oliz magis vnus q̄ alter esset seruus vt. C. de no. iur. qui tol. l. vnica. nam olim quidam habebant nudum dominium in seruis quidam plenum quidam semiplenum.

m ¶ Multe quidam ponunt hic falsam notam vt duo sint multa argu. ff. ad fil. l. j. §. hoc rescrip. sed certe ibi sunt tria appellata non duo tantum dic ergo quod quattuor sunt differentie liberorum hominum vt ingenui ꝛ libertini ꝛ latini ꝛ dediticij. vt hic. ꝛ. j. titu. j. de liber. §. libertinorum. argu. ff. vi. bono. rapt. l. iiij. §. j. ij. respon. pro prima est in auten. de depositis ꝛ denū

ciationibus ibi cum ꝛ multa.

¶ De ingenuis.

¶ Quia supra de iure personarum quaꝛ quedaz sunt serue quedā libere liberorū autem quidam ingenui. quidam libertini ideo ō bis tractaturus primo de ingenuis tamq̄ dignioribus.

Ingenuus.

¶ Diuiditur in duas partes nazi. Prima tractat qualiter quis dicatur ingenuus. in Secūda qualiter ingenuitas pditur. secūda ibi cū autem. Prima subdiuiditur in quinqz nam in Prima ponitur dictum. in Secūda illud declaratur in Tertia respondetur tacite questioni. in Quarta alteri q̄stioni respondetur. Quinta deciditur icidens questio. secunda ibi siue ex duob⁹ tertia ibi sed ꝛ si qs quarta ibi ꝛ si cōtrario. quinta ibi ex bis autem. Et hoc intēdit. Is est ingenuus appellandus. qui ex duobus ingenuis vl duob⁹ libertinis vel altero libero nascit Et quo ad ingenuitatem matris consequendam spectatur conditio. quam sufficit fuisse liberam vel tempore conceptionis vel tempore medio vel tempore partus hoc dicit ſm Porcum

¶ Ingenuus est is qui statim vt natus est liber est siue ex⁹ duobus ingenuis matrimonio constāte editus est: siue ex libertinis duobus: siue ex⁹ altero libertino: ꝛ altero ingenuo. ¶ Sed ꝛ si quis ex matre nascitur⁴ libera: patre vero seruo ingenuus nihilominus⁵ nascitur quemadmodum qui ex matre libera⁶ ꝛ incerto patre natus est quoniam vulgo conceptus est. ¶ Sufficit autem liberam fuisse matrem eo tēpore quo nascitur. licet ancilla conceperit. ¶ Et contrario si libera cōceperit. deinde ancilla facta pariat placuit eum qui nascitur liberum nasci: quia nō debet calamitas⁷ matris ei nocere. qui in vtero est.

¶ Et ex his⁸ ꝛ illud quesitum est si ancilla pregnans manumissa sit: deinde ancilla facta peperit liberum aut seruum pariat. ꝛ marcellus probat liberum nasci. ¶ Sufficit enim ei qui in vtero est liberam⁹ matrem vel medio¹⁰ tēpore habuisse. quod ꝛ verum est. ¶ Cum autem ingenuus aliquis natus sit: non officit¹¹ ei in seruitute¹² fuisse: ꝛ postea manumissum¹³ esse. ¶ Sepissime enim constitutum est natalibus¹⁴ non officere¹⁵ manumissionem.

¶ De libertinis.

n ¶ Ingenuus: quandoq3 aliter q2 per sententiam vt. . de sta. ho. l. ingenuum. Item per restitutionem natalium. vt. ff. de restitu. natalium. accur.

o ¶ Ex duobus sic construe siue ex matrimonio subaudi constante duobus ingenuis editis ꝛc. ꝛ sic expone omnia sequentia capitula.

p ¶ Ex altero sic. C. de operis liber. l. quod ex libe.

q ¶ Nascitur. ſm se.

r ¶ Nihilominus. quia ventris status semper consideratur. vt hic ꝛ in auten. constitutio que ex ascrip. §. j. coll. v. ꝛ. C. de rei vendi. partum nisi in casu vt. C. de ser. fugiti. l. fi. ꝛ nisi in murilegulo. vt. C. de murilegulis. l. qui cum patre. lib. xj. ꝛ. l. bi qui ꝛ hoc iure romano, secus iure longobardorum. quia semper in deteriorem partem status trahitur nisi sit matrimonium aliud. si concubinatus nam tunc seruatur ius romanum.

s ¶ Libera. puta. meretrice.

t ¶ Calamitas. quasi cadamitas q2 iterum fuit facta ancilla.

v ¶ Ex his Hucusq3 dixit qualiter contingat ingenuitas nunc qualiter perseueret.

x ¶ Liberam matrem facit ad hoc. C. si manda. ita fu. ali. vt ma. l. si. §. iurta.

y ¶ Medio tempore. ff. de acquiren. re. do. adeo. §. cūq3 spectanda

z ¶ Officit. nisi post manumissionem talem quinquennio steterit. vt ff. si inge. esse di. l. ij. sed illud hodie correctum est vt hic. ꝛ. C, vbi causa status agitur. l. fi.

a ¶ In seruitute. i. in statu seruili.

b ¶ Manumissum. s. de facto.

c ¶ Natalibus. i. ingenuitati que probat per natales scripture cuz annis dñi ꝛ preconizate que dicebant luctum esse natum ꝛ ingenuū ꝛ deinceps sic erat nisi tunc ptra diceretur vnde ꝛ in legēdis sanctorum intitulatur natiuitas sancti nicolai q̄ moritur quasi tūc nascatur nunq̄ moriturus ꝛ scribuntur gesta in vita sancti nicolai ꝛ scriptura illa dicit natalis eius ꝛ qō fecerint ī vita in titulis talis sancti vel dic quod natale appellatur prima natiuitas que est de iure naturali ꝛ omnem hominem dicit esse liberum vnde dicitur seruus iste restituitur natalibus. i. illi libertati quam habet de iure naturali. ff. de na. resti. l. ij. ꝛ. ff. de sta. ho. l. imperatores.

d ¶ Officere nisi vendiderit se. vt. s̄. ti. j. §. pe. nunc enim non redit in statum primum, vt. ff. de sta. ho. homo liber que est contra.

¶ De libertinis.

Hic ponitur secunda pars diuisionis posite in tex. sup̃ tit. ij. §. fi. & ista est continuatio huius rubrice Areti.

Libertini. Totus iste titulus diuidit in quinq; ptes. Primo ponit qui sint libertini. Secundo quid sit manumissio. Tertio quot modis serui manumittantur. Quarto qñ qui inuiti possũt manumitti. Quinto qualiter de iure anti quo status libertinorum erat tripartitus & correctiones statꝰ libertinorum. secunda ibi mãumissio tertia ibi: multis. quarta ibi serui vero. vltima ibi libertinorum Areti. Et hoc intendit manumissus dicitur libertinus & manumissio que fuit de iure gentium introducta est datio libertatis a iure tamẽ naturali incognita. Et correlatiua se inuicẽ respiciunt nec vnum sine altero põt esse: & que ꝺ nouo emergũt nouo idigẽt auxilio a iure gentium tria hominũ genera sunt quãuis de iure naturali vnũ tãtum esset h.d. vsq; ad. §. multi autem modis: secundum bal.

a Iusta. i. vera sic e contra: vt. j. ti. j. §. semel. vl iusta: q; adeo iuste seruierunt dño vt meruerunt manumitti vel dic iusta q; est de iuregen. vt supra tit. j. §. seruitus & ff. de iusti. & iure. l. manumissiones. accur.

Libertini sunt qui ex iusta[a] seruitute[b] manumissi sunt. Manumissio[c] autem est datio libertatis. Nam quamdiu aliquis in seruitute est: manui et[d] potestati[e] suppositus est. & manumissus liberatur a domini potestate: que res a iure gẽtium originez assumpsit: vtputa cũ iure naturali omnes homines liberi nascerentur: nec esset nota manumissio cum seruitus esset incognita. Sed postq; iure gentium seruitus inuasit: secutum est beneficium manumissionis. Et cum vno cõmuni noie oẽs homines appellarẽtur: iure gentiu; tria genera[a] esse hominum ceperunt liberi: & his contrarium serui: & tertium genus libertini qui desierant esse serui. Multis autem modis manumissio procedit aut ex sacris[b] constitutionib⁹ in sacro sanctis ecclesijs aut vindicta[i] aut inter amicos[k] aut per epistolam aut per testamentum aut alia qualiber[l] vltima voluntate: sed[m] & alijs multis modis libertas seruo competere potest. qui[n] tam ex[o] veteribus quam ex nostris[o] constitutionibus introducti sunt. Serui[q] vero a dominis sepe manumitti solent adeo vt vel in transitu[r] manumittantur veluti cuz pretor aut pr̃es aut proconsul in balneum[s] vel in theatrum[t] eant. Libertinorũ[u] autem status tripartitus antea fuerat. nam qui manumittebãtur modo[x] maiorem & instam libertatẽ cõsequebantur: & fiebant ciues romani modo minorem[y] & latini ex lege iunia norbana fiebant modo. inferiorez & fiebant ex lege elieſcentia de diticiorum[z] numero. Sed deditициorum quidem pessima conditio iam ex multis temporibus in desuetudinem abiit latinorum vero nomen non frequẽtabatur ideoq; nostra pietas[a] omnia augere & in meliorem statum reducere desiderans duabus ꝯstitutionibus[b] hoc emendauit & i pristinum statum reduxit. Quia & a primis vrbis rome cunabulis vna atq; simplex libertas cõpetebat[c] ideſt eadem quam habebat manumissor. nisi q; scilicet libertinus[d] sit qui manumittitur. licz manumissor ingenuus sit. Et deditицios[e] quidem per constitutionem nostram expulimus: quaz promulgauimus inter nostras decisiones per quas suggerẽte nobis tribunano viro excelso questore nostro antiqui iuris altercationes[f] placauimus cum correctione facta per eum. Tertio id quod generaliter dixerunt specificat in deditицijs qui fuerunt expulsi. Quarto de latinis. Quinto qualiter omnes libertos reduxit ad vnum ius. Sexto q; alijs modis serui efficiuntur liberti. secunda ibi sed deditициorum. tertia ibi & deditицios. quarta ibi latinos. quinta ibi libertos. Sexta ibi multis autem additis.

b Seruitute. & huius manumissione filius est ingenuus. vt. §. titu. j. in prin. licz grammatici dicant eum libertinum sed & manumissum libertinum dicunt.

c Manumissio. ideſt derectio ſm Jr. & ff. de acquir. re. do. l. adeo §. cum quis in fi. vel dic ſm Pla. Jo. & Azo. quia libertatem quam prius illi seruus non habebat alias non diceretur dari vt. j. de acti. §. sic itaq; sed opponit aut quã habebat ei dabat. & sic illi quidez nulla remanet cum non habebat nisi vnam aut quam non habebat qꝺ est absurdum sed dic. q; dat quod non habebat & hoc plerumq; contingit quod quis dat quod non haber. vt. j. qui ali. li. §. j. & ff. de vsuf. l. quod nostrum & ff. de acquiren. re. do. l. non nos.

d Et pro. ideſt.

e Potestati. ff. de iusti. & iure. als manumissione.

f Que. res ideſt manumissio.

g Et cum tria genera. sed erat vnum & addita sunt tria ergo sunt quattuor respon. non sequitur: nam si habes tres filios. & nascatur hodie vnus incipis habere quartum. & prius habebas tres ergo septem quod falsum est: quia quod primo erat computatur in sequentem numerum.

Multis. Manumissio tam inter viuos q̃ in vltima voluntate multis modis fit ex quo ad actum voluntarie iurisditionis qui libet locus est iuridicus. h. d. vsq; ad. §. libertinorum ſm Bal.

h Sacris. scilicet sub aspectu populi & antistitis & interueniente qualicunq; scriptura vice actoruz. vt. C. de his q; in ec. manu. l. j. & ij.

i Vindicta. ideſt causa cognita coraz pretore que ideo dicitur dari vindicta quia vindex quidam seruus viteliorum primo sic fuit manumissus. ff. de ori. iur. l. ij. §. initiũ. vel vt quidam dicunt ſm Boeti. vindicta erat virga pretoris qualiter percutiebatur manumissus & dicebat pretor ter. aio te liberum ar. C. & aduersus li. l. ij.

k Amicos. & in hoc & in se. ca. necessarij sunt quinq; testes. vt. C. ꝺ lat. libe. l. j. §. scimus. & sed si quis.

l Qualibet vt in codicillis vel in testamento minus solẽni quod valet inter patrez & filios vt. C. de testa. l. hac ꝺsultissima. §. ex imperfecto. accur.

m Sed alijs preter supradictos.

n Qui tam. scilicet modi.

o Ex. veteribus scilicet ex legibus imperatoz. vt. C. qui. ex cau. ser. l. j. ac per totum.

o Nostris. vt. C. communia de manu. l. fina. & in auten. de manda. prin. §. ij. col. iij. & in auten. de mo. §. ij. col. j. & in auten. de mo. §. j. col. ij.

q Serui. manumitti quasi diceret quãdocunq; etiam inuiti vt. C. ꝺ testa. manu. l. fina. §. si vero quidam lz secus sit in filijs vt in autẽ. qui. mo. natu. effi. sui. §. generaliter col. vj.

r Transitu. ideſt duz trãsit: & est ratio quia sine eo fieri poterat vnde aliud est quando manumissio non poterat fieri sine pretore vt j. titu. j. §. eadem: itez aliud est in contentiose iurisditione. que scilicet redditur in inuitum. vt. ff. de verbo. obli. inter stip. §. j. & C. de dilꝰ. a procedente.

s In balneum. tunc enim videbatur, nõ valere quia pre gaudio cuilibet concederet.

t In theatruz. ideſt in loco vbi homines stant ad videndũ & idem multomagis scilicet alꝰ quocunq; vadat.

Libertinorum.

Licet oliz libertinoz multe essent species hodie est inter eos vnica cõditio. Nam omnes plena libertate potiuntur hoc dicit ꝙz Bal. vsq; ad finem. & iste §. diuiditur in sex ptes ſm Areti. Primo qualiter status libertinorum erat tripartitus olim. Secꝺo qualiter redactus est ad vnum

u Libertinorum. idem erat de seruis vt. C. de nu. iu. qui tol. l. j. §. j.

x Modo ideſt aliquando.

y Minorem ideſt mediam vt. j. de capi. dimi. §. j. & ff. de aur. & argen. le. l. qui laudem ſm Jo.

z Deditициorum. ideſt vocabãtur deditицij: & erant inducti hac. l. elieſcentia que & multa alia induxit & erant hi toto tẽpore vite sue serui & tunc fiebant liberi cum moriebantur quod proderat eis quia bona vt peculium a domino occupabantur. sed in latinis aliter fiebat vt colligitur hic & ex eo q; minus habebant deditицij. quam latini. vt. j. de successio. libe. §. fi.

a Pietas. i. nos qui sumus pij.

b Constitutionibus. vt. C. de lati. li. tol. l. j.

c Competebat. scz manumissus. ſm hoc no. tria tempora in primo & vltimo scilicet deinceps. idem iuris est sed in medio hoc ius pessimum fuit inductum vt. j. de suc. lib. §. vlti.

d Libertinus. ex quo contingit multiplex effectus in primis circa obsequiales operas scilicet que sunt in faciendo vt in assurgendo & seruiendo: siue in non faciendo vt de non vocando in ius que ipsa natura patrono debentur etiam sine impositione & si vocauerit in ius patronuz sine venia punitur in quinquaginta aureis. ff. de in ius vocan. l. pe. & vltima qui aurei accipiuntur quilibet pro vno solido. vt. j. de pe. te. li. §. fin. & ex his iuribus sumitur argu. q; aureus pro solido accipitur in iure nostro ex quo pro eodez delicto rales sententie promulgantur & eedem intelliguntur esse dando filio emancipato. vt. C. de in ius vocan. l. venia. & ff. de condi. inde. si non sortem. §. libertus. item reuocatur in seruitutem propter offensam. vt. C. de libe. & eorum li. l. si manumissus. & alia multa sed hodie hec omnia tolluntur preter ea que ipsa natura debentur vt in auten. vt liberti de cetero. §. j. coll. vj. Tu dic vt no. in. d. l. si manumissus que est contra.

e Et deditицios. qꝺ dixerat in genere nũc per species ponit vel quod cõiunctim dixerat nunc diuidit.

f Altercationes. quas non habemus sed quare non erant serui sicut illi qui penitus sunt serui cum toto tempore vite sue seruire cogerentur rñdeo

fm Jo.ꝯ erant liberi lz seruire cogerẽtur .vt.C.communia de ma.l.j.§.fin autem proprietarius.

a ℂ Latinos z iuni idest ex lege iunia norbana inducta. vt.j. eo.§. libertinorum.accur.

b ℂ Omnes.sic cõstrue.z omnes libertos donauimus idest honorauimꝰ ciuitate romana idest plena libertate.vt.ꝫ.e.§. libertinorum.

c ℂ Discrimine.idest differẽtia habita nec etatis manumissi.vt etiaz infans possit manumitti immo etiam in ventre cum quantuz ad hoc habeatur pro nato. vt ff.de statu ho.qui in vtero nec domini manumittentis dum tamen habeat.xx.annos.vt.j.titu.j.§.eadez nec in modo manumittẽdi scilicet in testamento seu iter viuos quoquo modo vt.ꝫ. eo.§.multis.

d ℂ Antea.scilicet quaz veniret ista praua conditio.

e ℂ Ciuitate romana idest plena libertate.

f ℂ Decorauimus.i.honorauimus.

g ℂ Additis.scilicet a nobis eis quos habuimus.ꝫ. eo.§.multis autem z sunt additi nouem. Primus si dominus errogantem seruum suum deiecit. Secundus si ancillam vendiderit ne prostituatur z ꝓstituta fuerit vel si venditor sibi retinuerit manus iniectione z eam ad ipsum reuertentẽ prostituit postea. Tertius si serui pileati defuncti funus precesserunt. Quartꝰ. si etiam expressit eum velle esse latinuz. Quintus si sub conditione relicta libertate heres ante conditionem manumiserit. Sextus si in iudicio liberali a domino superatus fuerit z precium pro eo domino solutum fuerit z ipse postea accepit. Septimus si ancillam suam maritauerit alicui libero. Octauus si coram actis filium nominauerit seruum suum. Nonus si istrumenta seruitutis reddiderit.z probantur hi modi.C.de la.li.to.l.vna.§. fz sanctimus vsqz in fine.

h ℂ Sola.s.libertas plena.

i ℂ In presenti.idest in consuetudine.

ℂ Qui z ex quibus causis manumittere non possunt.

ℂ De varijs modis manumittendi dixit:sed qz non omnibus manumittere lz.nec ex omnibus causis ideo de hoc nunc submittit fm Porcum.

Non tamen. ℂ Iste titulus principaliter diuiditur in octo partes. Primo qualiter quis inter viuos in fraudem creditorum seruum ꝓprium manumittere non potest. Secundo qualiter in vltima voluntate cũ libertate heredẽ instituit. Tertio qualiter in vltima voluntate instituit simpliciter. Quarto qualiter presumatur ꝙ manumittat in fraudem creditorum. Quinto qualiter minor viginti annis prohibetur manumittere nisi certis causis. Sexto que sunt cause iuste. Septimo an causa semel approbata possit improbari. Octauo si quis tetigerit decem z octo annis potest in testamento manumittere.secunda ibi.§.lz autem.tertia ibi.§.idemqz.quarta ibi in fraudem:quinta ibi.§.eadẽqz lege. Sexta ibi iuste autem. Septima ibi in.§.semel. Et hoc dicit hoc prin. In fraudem creditorum inter viuos seruus manumitti non potest. Areti.

k ℂ Non tamen cuiqz quamuis supra titu.j.§.multis z.§.finali. dictum sit quemlibet manumittere posse tamen tc.sic infra.de exhere.li.in prin. nam tunc esset liber z heres.

l ℂ Fraude.hoc expone.j.eo.§.in fraudem.

m ℂ Manumittit scilicet inter viuos vel in vltima voluntate.s. non instituendo.naz tũc esset liber z heres vt.j.pror.§.z.ff.qui z a quibus.l.si mor.

n ℂ Agit.s.vt noceat creditoribus sibi tamẽ nocet si vellet reuocare vt.C. de seruo pig.da.ma.l.creditoribus.

o ℂ Elliescentia.similis est ratio.qz lex vult.j.de vsuca.§.furtiue.

ℂ Licet autem. ℂ Diuiditur iste.§.in quattuor partes. Primo ponit vnum dictum. Secundo illud restringit. Tertio ponit rationem primi dicti modificati. Quarto rationem rationis.secunda ibi si modo. Tertia ibi valde.quarta ibi ne iniuria. Et hoc dicit Dominus qui soluendo non est potest vnum ex seruis suis liberum z heredez relinquere dummodo ex eodem testamento nemo alius sit heres.hoc dicit fm Areti.vsqz ad.§ idemqz iuris.

p ℂ Licet.i.licitum est.

q ℂ Seruum.s.vnum z non plures.vt.ff.de heredi.instit.l.qui solue do in fi.cum.l.sequenti z etiam in fraudem creditorum.vt nece.fuis

mus. ℂ Latinos[a] autem iunianos z omnem que circa eos fuerat obseruantiam alia constitutione per eiusdem questores suggestionẽ correximus que inter imperiales redeat sanctiones. ℂ Et omnes[b] libertos nullo nec etatis manumissi nec domini manumissoris.nec manumissionis modo discrimine[c] habito sicut iam antea[d] obseruabatur ciuitate[e] romana decorauimus[f].

ℂ Multis autem modis additis[g] p quos possit libertas seruis cuz ciuitate romana que sola[h] est in presenti[i] prestari.

Non tamen[k] cuicunqz volenti manumittere licet. Nam is qui in fraudem[l] creditorum manumittit[m] nihil agit[n] quia lex elliescẽtia[o] impedit libertatem. ℂ Licet[p] autem domino.qui soluendo non est in testamento seruum[q] suum cuz libertate heredem instituere vt liber fiat heresqz ei solus[r] z necessarius[s]:si modo ei nemo alius ex eo testamento heres extiterit[t] aut quia nemo heres scriptus sit:aut quia is qui scriptus est qualibet ex causa heres non extiterit. ℂ Idqz eadem[u] lege elliescentia prouisuz est z recte[v] valde enim perspiciendum erat vt egentes[w] homines quibus alius heres extiturus non esset. vel[x] saltem seruum suum necessarium heredez haberent[a] qui satisfacturus esset creditoribus:aut[b] hoc eo[c] non faciente creditores res hereditarias serui[d] nomine vendant:ne iniuria[e] defuncto afficiatur. ℂ Idemqz iuris ẽ z si sine libertate[f] seruus heres institutus est. ℂ Quod nostra constitutio[g] non solum in domino qui soluendo non est:sed generaliter constituit noua humanitatis ratione. vt ex ipsa scriptura[h] institutionis[i] etiam libertas ei competere videatur cum[k] non est verisimile eum quem heredem sibi elegit: si pretermiserit libertatis dationem: seruum remanere voluisse.z neminem sibi heredem fore. ℂ In fraudem[l] autem creditorum manumittere videtur

l.j.in prin.nisi specialiter pignori datus fuerit vt ff.de here.ĩsti.pignori qui nõ potest fieri necessarius nisi dominꝰ.creditori satisfaciat: vt.d.l. pignori.

r ℂ Solus z in casu etiam cum alio.vt.ff. de hered.insti.l. si is z.l.q̃ soluendo.

s ℂ Necessarius .qz siue velit siue nolit cogitur esse heres.vt j.de here.qua. z dif. §.j.nisi in tribus casibus quos habes.ff de here.isti.l.si seruo

t ℂ Extiterit quo vltimo casu seruus substitutus est heres.

v ℂ Eadem .l.s.que prohibuit .eadez ex iusta causa concedit vt hic z.j.eo.§.eadẽ

x ℂ Et recte.s. est ꝓuisum.

y ℂ Egentes . nota quod prodest pauptas quia fauet pauptati.sic.ff.de tran. cũ hi.§.si in annos.z.C de epis.z cler.si quis ad decli.§.penulti.z ff.de offi. pre.l. illicitas.§.si.argu.contra ff.de excu.tuto.z cura.l.spadonem.§.fina,z in auten.de restit.§.j. z illud pauper vbiqz latet lz econtra dicatur.Cantabit vacuus coram latrone viatori.

z ℂ Vel pro saltem.

a ℂ Haberent.sic.ff.de inter.act.l.z quia in princi.sic.j.de bono.pos. §.per quos autem.

b ℂ Aut hoc non facient idest non satisfacient creditoribus.

c ℂ Eo seruo nunc libero facto.

d ℂ Serui.quondam.sed modo liber est.

e ℂ Iniuria.quo ad famam que etiam post mortem quandoqz damnatur.ff.de acti.l.ex iudiciorum.

f ℂ Idemqz iuris. ℂ Diuiditur in tres partes . Primo ampliat §.precedentem.Secundo ampliationem extendit. Tertio rationez subdit.secunda ibi sed nostra.tertia ibi cũ non est.Et hoc dicit.Seruus simpliciter a domino institutus intelligitur etiam a domini potestate liberatus hoc dicit fm Areti.vsqz ad.§.in fraudem

f ℂ Sine libertate.non ꝙ dicat instituo te sine libertate quia tunc non esset heres vt statim dicit in fine huius.§.sed pretermisit dationem libertatis vt.in si.

g ℂ Constitutio.vt.C.de necessarijs seruis heredi.institu.l. quidaz in principio.

h ℂ Scriptura.sicut ex datione tutele,vt infra qui dare tuto. pos. in principio.

i ℂ Institutionis.ar.ꝙ aliquo concesso aliud conceditur sine quo illud esse non potest.vt.ff.de iurisdi.om.iu.l.ij.

k ℂ Cum non hec est noua ratio de qua dixi modo sed ipsa lex antiqua fuit vt.j.de here.insti.§.j.que est contra.

ℂ In fraudem. ℂ Diuiditur iste.§.in tres partes. Primo qualiter presumatur manumissio in fraudem.Secundo quando propter fraudem impediatur manumissio siue libertas cuz ratione. Tertio ex ratione infert.secũda ibi prevaluisse.tertia ibi itaqz. Et hoc dicit paria sunt quo ad presumptionem fraudis quem manumitti ab eo qui scit se non esse soluendo creditoribus.vel ab eo q scit ꝙ propter manumissionem efficietur non soluendo:vel sic consilium.z euentus impedit manumissionem directam fideicommissariam autem euentus tantum hoc dicit cum glo. fm Areti.num vsqz ad.§. eadem lege. accur.

i ℂ In fraudem.sic.ff.qui z a qui.ma.li.l.in fraudem.

a Soluendo cum & sciant se habere creditores. vt. ff. que in frau. cre. l. omnes. §. lucius.
b Non est. & nunc erit plus solu endo.
c Prenaluisse. nam quidam dicebant q̄ sufficiebat solus euentus alij dicebant q̄ exigebatur. vtrumq; scilicet fraus & euentus & ista sententia prevaluit tamen ex predictis videbatur sufficere euentum solum tantum &c.
d Impediri. b diligenter attende. q̄ si directa detur libertas non solum inter viuos, sed etiā in vltima voluntate duo necessaria sunt scilz cōsiliū hoc est fraus & euentus. vt hic & ff. eodem. l. in fraudem & C. eo. l. j. in fi deicommissaria sufficit euentus. vt. C. q manu. non pos. l. fin. & est rō. quia facilius libertas de facto data ab hēde reuocat̄ q̄ a defuncto cuius videbatur dispositō l. vt. ff. de fideicom. liber. l. iiij. §. fi i fraudem. Alia ratio. no. C. e. l. i fraudem. In alijs autez alternationibus que in fraudi. fiunt dic vt. j. de ac. §. item si quis.
e Sepe respondet tacite obiectiōi quomodo potest esse animus bonus cuz ipa veritate fraudet eos respondet. sepe enim &c. sed argu. contra C. de rescinden. vendi. l. quisquis.

qui vel iam eo tempore quo manumittit soluendo[a] non est[b] vl qui datis libertatibus desiturus est soluendo esse. Prenaluisse[c] tamen videtur nisi animum quoque fraudādi manumissor habuerit. non impediri[d] libertates. quānis bona eius creditoribus non sufficiunt. Sepe[e] enim de facultatibus suis amplius q̄z in bis est sperant homines. Ita que nunc intelligimus impediri libertatem cum[f] vtroq; modo fraudantur creditores idest & consilio[g] manumittentis & ipsa re. eo q̄ bona non sunt suffectura creditoribus Eadem[h] lege elieſcentia domino minori[i] annis viginti non aliter manumittere permittitur quam si vindicta[k] apud consilium[l] iusta causa manumissiōi approbata fuerit manumissi. Juste[m] autem manumissionis cause hee sunt veluti si quis patrem[n]: aut matrem: filium filiamue. aut fratrem sororem ue naturales[o] aut pedagogum[p] aut nutricem aut eductorem aut alumnuz[q] alumnamue aut collactaneum[r] manumittat aut seruum procuratoris habendi gratia aut ancilla matrimonij habendi causa: dum tamen itra sex menses vxor ducatur[s] nisi iusta[t] causa impediat & seruus qui manumittitur procuratoris habendi gratia si minor decē & septē[v] annis manumittatur. Semel aūt causa approbata[x] siue vera sit: siue[y] falsa non retractetur[z]. Cum autem certus modus manumittendi minoribus. xx. annis dominis per legem elieſcētiaz constitutus[a] fit. eueniebat vt qui quattuordeciz annos expleuerat. lz testamentum[b] facere possit & in eo sibi heredem instituere legataq; relinquere possit tamē si adhuc minor sit. xx. annis: libertatem seruo dare nō poterat. quod non erat ferendum. si is cui tutoruz suorum bonorum in testamento dispositio data erat: vni seruo dare libertatem non permittebatur quare non similiter ei quemadmodum alias res: ita & seruos suos i vltima voluntate disponere quemadmoduz voluerit permittimus vt libertatem eis possit prestare. Sed cum libertas[c] inestimabiles res sit: & propter hoc ante vicesimum annum etatis: antiquitas libertatem seruo donare prohibebat ideo nos mediam[d] quodammodo viam eligentes: nō aliter minori. xx. annis libertatem in testamento seruo suo concedimus: nisi decimum & septimuz annum impleuerit[e] & decimū octa

f Cum vtroq; fraus. s. & euentus interuenit vt subijcit & facit ad hoc. ff qui & a qui. manu. lz. l. in fraudem.
g Consilio. nota. quem teneri de consilio sed contra. ff. man. l. ij. §. fina. sed hic fuit fraus & ideo fuit tale consilium. obligatorium quia fraudulentum.
Eadem lege. Juste. §. cum. §. sequenti diuiditur in tres partes. Primo ponit qualiter minor viginti annis non potest manumittere. nisi ex causa. Secundo ponit que sunt cause iuste. Tertio limitat vnam predictarum causarum. secunda ibi iuste. tertia & qui & hoc dicit. Minor. xx. annis non potest manumittere nisi apud cōsilium vel vindicta. iusta causa fuerit approbata: & que sunt iuste cause approbate hic habes. h. d. fm Areti. vsq; ad. §. semel.
h Eadem. s. de qua est habita mentio. s. eo. in prin.
i Minori. sufficit ergo si non sit minor. xx. an. etiam si non sit maior. vt quia tetigit vltimum diem. xx. an. vt. ff. de manu. l. j. sicut in testamento fauore sui vt. ff. de testa. qua etate.
k Vindicta. hic expone vt. s. ti. j. §. multis.
l Consilium. idest apud locum illum vbi habetur super hoc consilium idest deliberatio & sic ponitur id quod fit pro eo vbi sit. vt. ff. de iusti. & iure. l. vlti. §. fina. vel dic apud eos qui presunt consilio. vt sunt omnes habentes ordinariam iurisditionem etiam minimi magistratus cum hoc sit de voluntaria iurisditione. vt. ff. de offi. procō. & le. l. ij. & in auten. de defen. ciui. §. nulla. col. iij.
m Juste. autem cause facit. ff. de manu. l. si minor. cum. l. se.
n Patrem sed qualiter potest filius habere seruum scilicet patrē vel econtra vel frater fratrem suum siue sororem respon. bene vt qz instituit dominus filium serui sui heredem vel filium ancille vel econtra. & sic de alijs quo casu sit institutus heres liber & dominus omnium bonorum quorum dominus fuit testator. vt supra eodem §. j. & ff. de acquiren. pos. cum heredes. Item potest esse. vt si habeat quis filium ex ancilla sua. nam est seruus & filius vt. C. communia. ō ma. l. fina. & econtra si seruus habeat filium ex domina. nam filius est liber. & dñs cū ventrē sequat̄ quo ad statū. vt. C. de rei vend. l. partū lz posset ipse & domina accusari vt. de mu. que seruis propri. l. j. & j. ō

o Naturales & legitimos vel naturales tantum.
p Pedagogum. scilicet qui ab initio instituit pueros a pedos quod est puer & gogos quod est ducere quasi dicat ductor siue gubernator puerorum. Accursius florentinus.
q Alumnuz. que. vl quā alumnus aluit. vt differat a superiori.
r Collactaneum. qui si mul mecum lactauit quem fratrem bonum appellant
s Ducatur. prestito sup hoc sacramēto vt. ff. de mā da. vin. & collactaneus in fine.
t Justa causa vt in firmitas que tribuit dilationez vt. ff. si qs cau. l. ij. iij. & iiij. & ff. de re. iudi. l. quesitum vl alia qualibet iusta vt. ff. ex qui. cau. ma. l. j. in fi.
v Decem. & septem ann. sed quomodo minor. xxv. annis potest esse procurator vt. C. de procurato. exigēdi. & ff. de procura. si minor respon. hoc ad negocia fuit non autem in iudicio esse potest. sic alias est differentia inter hos procuratores. vt. ff. man. si procuratorem. §. j.
Semel. Semel approbatū siue iustū siue iniustū sit nō pōt reprobari h. d. fm Areti. vsq; ad. §. cum autem.
x Approbata. scilicet manumissionis. & apud concilium.
y Siue falsa quasi diceret si dixit filium lz non sit vel patrem vel filiam. licet hic ita nō fuit fm quosdā quod reprobo cum id qō falsum sit nihil sit nec prestet causam vt. ff. de verbo. signi. Paulus. et. C. si ex fal. instrumen. per totum & ff. de exceptio. rei iud. l. qui agnitis. vnde dic vera idest iusta. falsa id est iniusta vt quia dixi eum socium meuz fuisse in armis vel in scholis quod inducebam pro iusta causa & fuit talis causa vel similis approbata licet nō debuerit approbari sic. ff. de leg. j. si fideiussor. §. fi. & ff. de in inte. resti. l. omnes sic econtra iusta pro vera. vt. s. titu. j. in prin.
z Retractetur. qz nihil facile immutandum est ex solemnibus vt. ff. de in integ. resti. diuus sed contra. ff. de excu. tu. l. sed reprobari. respon. sed hoc fauore libertatis. illud fauore sanitatis.
Cum autem. Minor. xx. annis si tetigit. xviij. annum potest in testō seruis libertatem relinquere iure isto. secus si non attigerit hoc dicit. Diuiditur iste. §. in quattuor partes. qz Primo ponit vnū dictum. Secundo contra illud adducit plures rationes. Tertio pro eo adducit alias rationes. Quarto ad concordiam reducit mediam eligens viam & rōnem anectit. secunda ibi quod non erat. tertia ibi sed cum. quarta ibi ideo nos vsq; ad finem Areti.
a Constitutus. nam cum dicit sine causa non posse manumitti ergo ecō tra cum valet manumissio sic. ff. de eden. si quis ex. §. preco. & §. prohibet. & ff. de pact. iurisgen. §. preto. & §. dolo malo.
b Testamentum. si est masculus femina vero in. xij. vt. ff. de testi. qua. etate. & ff. de liber. l. aurelio. §. caius.
c Sed cum libertas vsq; nunc allegando innuit q̄ eodem tempore possit manumittere quo testari nunc econtra duas rationes considerans & qz inestimabilis est libertas si vendat quis precium ad venditorem non transit immo penes emptorem eundemq; dominum remanet vnde est inestimabilis vt hic & ff. de re. iur. l. libertas. & ff. de tabu. exhib. l. j. §. fina. & quia antiquitas aliter statuebat cui est seruiendum: vt. C. de testamen. l. testamēta quare visis allegationibus soluit mediam eligens viam sic infra de rer diui. §. cum ex aliena. licet sit argu. ff. de nego. gesto. nensennius. in fi. & ff. de in rem ver. pro parte. §. idemq;.
d Mediam. no. mediam viam sic. ff. si pars heredi. petatur. l. antiqui.
e Impleuerit. sed hodie ex quo testari possunt & libertates relinquere possunt. vt in auten. vt spon. lar. colla. ix. §. j. quod exaudio si in vltima voluntate velit quis libertatem relinquere quod patet ex verbo relinquere

quod in dicta autenti:positum quod ad morientes tantum spectat vt.ff.ō tabu.exhi.l.j.§.fina.sed quid si inter viuos velit quis manumittere.nñ non potest nisi habeat.xx.an.vel nisi causa cognita cum nec liber iste nec autenti.loquatur nisi in vltima voluntate.vnde seruatur tenor eiusdē legis eliescentie cum non sit correctus.vt.C.de appel.l.precipimus in fi.

a ¶ Antiquitas vt.ff.ō postu.l.j.§.initium.

b ¶ Postulare.idest desiderium amici sui vel clientuli sui coram iudicibus exponere vt.ff.de post.l.j.§.j. non autem pro se poterit esse in iure vt.C. de autentica.presc.clarum ⁊ est ratio:quia quando pro alio accedit sibi imputetur qui tali committit causam suā vt.ff. de manu.l. cum mandato.

c ¶ peruenire. interroga tiuē legas ⁊ respōdeas nō est ratio quare sit diuersum est ergo ⁊ idem ius statuēdum.vt.ff.de verbo.oblig. l.a ticio in fine.nam vbi est eadem ratio idem ius statuendum.vt.ff.ad.l. aquil. l.illud.⁊.C.ad.l.fal.l.vlt.

¶ De lege fusfia canina tollenda.

¶ Also quibus ex causis manumissio fieri possit sed quia manumissio interdum phibebatur a.l. fusfia canina de qua nūc subdit. Porcus.

Lege fusfia. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo facit mentionem legis fusfie canine. Scōo eam corrigit. Tertio aliam rationē assignat secunda ibi quam quasi.tertia ibi satis. Et hoc dicit potest quis in testamēto omnibus seruis libertatem dare cessantibus omnibus alijs impedimētis sicut inter viuos non obstante statuto legis fusfie canine hoc dicit fm Aretinum.

d ¶ Certus modus vt vltra duos vel tres forte non posset manumittere in vltima voluntate vt.j.eo.in fi.

e ¶ Modus.idest numerus.

f ¶ Quam.scilicet legem fusfiam caninam forte a quodam qui canis nominabatur inductum vt in publico.dicitur ⁊.j.de actio.§.alie nam canis seruabat naturam qui stat in palea qui nec sibi potest habere paleam nec alij permittit accipere.sic nec sibi poterat tenere seruos.quia moriebantur. vt j.de do.§.siue falsa.nec libertatez pacicbatur eis dari.vnde merito canina dicitur vt sit consequens nomen rei vt.j.de dona.§.est ⁊ aliud.

g ¶ Impedientem.i.impedimentum afferentem.

h ¶ Inuidiam.no.contra inuidos sic.C.de cadu.tol.in prin.

i ¶ Familiaz.idest omnes seruos de familia domini.vt.ff. de verbo.signi. pronunciatio.§.j.

k ¶ Causa.vt fraus.vel etas manumittentis.vt.s̄.eodem titu.in princip. ⁊.§.ea.

l ¶ Morientibus.sed quomodo potest aliquid adimi cum nihil habeat nam mors omnia abstulit.vt in auten.de nup.§.deinceps coll.iiij. respon. dic morientibus idest ad mortem tendentibus.quia laborat in extremis vel quasi vel etiam erat sanus sed timore mortis hic faciebat.ff.de do.causa mor.l.iij.⁊:iiij.⁊.v.⁊.vj.

m ¶ Adimere.no.bicar.quod ea que fiunt inter viuos trahuntur ad voluntates vltimas econtra.ff.de pac.l.pactum.

¶ De bis qui sui vel alieni iuris sunt. Rubrica

¶ Hic restringitur primum membrum prime diuisionis posite.s̄.de iure perso.vt non comprehendat quosdam liberos hoies.s.filiosa.item statiz cū dicit alieno iuri ampliat fm membr dicte diuisionis.vt comprehendat etiam quosdam liberos scilicet filiossa.cum ergo fiat aditio ⁊ detractio dicte diuisionis nam est iure ciui.hic diuisio.vt.ff.ō iusti.⁊ iure.l.ius autem ciuile. At superior de iure personarum fuit fm ius naturale ⁊ gen.⁊ ideo diximus ⁊ ibi immutabile est vt.s̄.de iure na.gen.⁊ ciui.§.penul.

Sequit de iure personaz. ¶ Totus iste titulus diuidit in quinqz partes. Primo ponit duo genera personarum. Secundo qui sunt i potestate dominorum:⁊ quo iure fuit introductuz eorum dominium. Tertio ponit nouum statutum restringens circa mortem:⁊ puniens contrafacientes. Quarto alia restrictio potestatis etiam circa seniciez decidēdo. Quinto ponit verba noue constitutionis.secunda ibi in potestate.tertia ibi sed hoc tempore.quarta ibi sed etiam maior.quinta ibi cuius rescripti. Et principalitet hoc dicit in summa cognito vno de contrarijs cognoscitur ⁊ reliquuz uum annum attigerit. Cum enim antiquitas huiusmodi etatis ⁊ pro alijs postulare concesserit cur non etiam sui indici stabilitas ita eos adiuuare credatur:vt ⁊ ad libertates dandas seruis suis possint peruenire.

¶ De lege fusfia canina tollenda.

Lege fusfia canina certus modus constitutus erat in seruis testamento manumittendis: Quā quasi libertates impedientē ⁊ quodammodo inuidiam: tollendam esse censuimus: Satis fuerat in humanum vinos quidem licentiam habere totam suaz familiam libertati donare:nisi alia causa impediat libertatem morientibus autem adimere huiusmodi licentiam.

De bis q sui vel alieni iuris sunt.

Sequit de iure personarum alia diuisio. ¶ Nam quedam persone sui iuris sunt:quedam alieno iuri subiecte sunt. Rursus earuz que alieno iuri sunt subiecte:alie sūt in potestate parentum:alie in potestate dominorum. ¶ Videamꝰ itaqz de bis que alieno iuri subiecte sunt:nam si cognouerimus que iste persone sunt simul intelligemus q sui iuris sunt: Ac prius inspiciamus de bis qui in potestate dominoruz sunt. ¶ In potestate itaqz dominorum sunt serui que quidem potestas iure gentium est naz apud omnes pereqz gentes animaduertere:possumus domini in seruos vite neciscz potestatem esse ⁊ quodcunqz:per seruum acquirit id domino acquirit. ¶ Sed hoc tempore nullis hominibus q sub imperio nostro sunt liceat sine causa legibus cognita in seruos suos supra ⁊ diuiditur hoc principium. Primo ponit vnam diuisionem bimembrem. Secundo secundum subdiuidit membruz. Tertio dicit se velle tractare de secundo membro sub diuisionis.secūda ibi rursus. tertia ibi videamus.quarta ibi ac prius Aretinus.

n ¶ Sequitur.diuisio que est de iure ciuili cum in ea ius gentium distinguatur: vt.ff. de insti.⁊ iure ius ciuile.superior aūt quaz habemus.s̄. de iure personaruz.j. respō. est de iure gentium cum non sit seruitus iure naturali cognita.

o ¶ Iuri quidā neutro iure tenentur vt filij quoz patres sūt capti ab hostib vt.j. q.mo.ius pa.po.sol. §.si ab hostibus. nā alie quedam sunt in pendēti vt .ff. de vsu fruct.sed ⁊ si quis interdum.§.j.⁊ in autenti. de non alie.§. hic autem colla.ij. ⁊ hoc ꝛz quosdā Nos contra.nam sui iuris sunt cum eniz pater sit seruus hostium ⁊ in eoꝝ ptāte vt .s̄.ō iure pso.§.serui ergo alium habere nō possunt in potestate.ff. de acquirē.re.do. homo liber.§.quicquid ff.de acquiren.po.l.cum heredes circa medium ⁊.ff.ad.l.iul.l.sic euenict.⁊ preterea eadem ratio vel sententia est absurda qui dicunt q hec diuisio recipiat medium:vt.C.de sen.pa.l.fi.circa prin.

p ¶ Potestate.hoc verbum quinqz modis accipitur:vt.ff.de verb. sig.l.potestatis.

q ¶ Simul.nam vt dicit aristo.ꝓtrariorꝝ eadē est disci vt hic: ⁊.j. de tutel.j.respon.⁊.ff.eo.l.j.⁊ est hic argu.q per noticiam vnius immediatorum peruenitur ad alterius noticiam ⁊ faciūt ad hunc.§.ff. de procura.l.pompo.§.penult.⁊.ff.eo.l.j.⁊.ff.de pre. sti.l.j.§. stipulationum istarum.j.de tutel.circa prin.

r ¶ Gentium.idest de iure gentium introducta vt.s̄.de iure perso. §.seruitus.

s ¶ Animaduertere.i.animo vetere ⁊ cogitare vt dicit catho.

t ¶ Esse improprie ponitur prosuisse.vt statim colligitur:⁊.ff. eo.l. j.⁊ erat eadem patri in filium. vt colligitur fm vnam litteram.ff. de lib.⁊ posthu.l.in suis:⁊.j.de nora.§.fina.⁊.C.de pa.po.l.fina.

v ¶ Quodcunqz.s.iuste fm quosdam.vt.ff.de acqui. pos. q seruus in fi.sed certe hoc non potest.nam si querit ergo domino:qz sibi non vt.j.per quas perso.no.acqui.§. Item serui.⁊.ff.de acqui. here. placet quare dic q semp domino queritur.etiam si quid per dolum vel metum seruus acquirat:vt.ff.pro empto.l.ij.§.celsus. ⁊.§. papi. ⁊ §.si seruus sed hoc solo inspecto an queratur.puta si seruus stipulet operas a liberto.vt.ff.de stipu.ser.l.antepe.vel si aliud factum sit in stipulatione.vt.j.de stip.ser.§.sed cum factum nisi in casibus. quod dic.vt.j.de stip.ser.sed cum nec ob.d.l.q seruus.qz non querit domino vt sibi remanet nam tenetur reddere.sed nūquid libertas data a domino vel a lege quod fit interdū:vt.C.de ser.qui.p premio liber. ac.per to.⁊ in auten.de mo.§.ij.col.j.domino queritur.nñ. non namꝝ queratur seruo libero.n.non potest dari libertas. vt.ff.de fideicō. liber.generaliter.§.si huiusmodi tamen eoipso momento sic fit liber vt dominum non habeat.⁊ sic hec oppositio est de puncto.sic ⁊ alias vt hic vadit romam ⁊ hic facit murum non est tamen verum eū iuisse vel opus fecisse licet fit in vltimo momento perficiendi similis qō sit vt.ff.q metus causa.l.extat.

x ¶ Id domino.vel quasi domino vt fructuario ⁊ bo.fi. po. quibus queritur ex duabus causis.vt.j.per quas perso. no.acqui.§. de bis.

y ¶ Acquirit.no.hic duos affectus dūice ptātis.⁊ est tertius vt non torqueatur in dūm nisi in casibus:vt.C. de qōnibus.l.j. ⁊.l.seruos.

z ¶ Sed ⁊ hoc licet.i.licitum est legibus qz si seruus sciat insidias domino parari.⁊ ipse auxilium non tulerit supplicium dz prestare. qō mortem interpretat.sed sic accusauerit eum criminaliter excepto crimine maiestatis.vt si dūm viderit periclitantem.⁊ eum non adiuuerit vel immiscuerit se vxori sue.vel alijs modis.

a ¶ Cognita.vt qz cum vxore inuenerit.vel simili delicto quo casu

etiam occidere lz: vt.ff.de verbo.ob.qui seruum z.ff.de leg.j.quid ergo.§.heres.z.ff.ad.l.iul.de adul.marito.§.j.si autem als deliquit vel domino obedierit legitime eum corrigere potest. nam tamen vltra modum boni viri arbitrio comprehensum: vt.C.de emen. seruo.l.j. sed nunquid sine causa verberare potest.respon.sic modice fm Jo. vt.C.de emen. ser.l. j.lz Pla.dixit q̄ nō aliter tenetur vl' vendere vl' dare vt.ff.ad l.cor.de sic.vt hic sequitur z.ff.eo.ti.l.j.

a ¶ Cōstitutiōe.cui⁹ verba sunt.j.e.§.fi.

b ¶ Seruum alienū sz certe q̄ seruū alienū occidit.l.aqui.tenetur: vt.ff.ad.l. aql. l.ij.in prin.z.j. ad.l. aquil.i prī.que actō hic habere locuz nō potest cum non domino. immo contra dominum daret q̄ō esse nō oz vt.ff. ad.l. aquil. Item mela.§. leges.sed dic q̄ hoc est quantum ad criminalem penam legis cor. de ficca.z.j. de publi.iudi.§.item lex.que pena tam in seruis quam in liberis locum habet vt ff.ad.l.cor.de sicc.l.j. §.j. interdū etiam ciuiliter tenetur si alter quem quis vel fructuarij. vt.ff.ad.l.acquil.sed si proprietatis.z.ff.de dolo z eleganter.

modum seuire: nam ex constitutione[a] diui pij antonini qui sine causa seruum suum occiderit non minꝰ puniri iubetur quasi alienum seruū occiderit. ¶ Sed etiam maior[c] asperitas dominorum eiusdez principis constitutione cohercetur.

¶ Nam antoninus consultus[d] a q busdaz presidibus prouinciaruz de his seruis qui ad edem[e] sacram vl' statuam principis confugiunt precepit: vt si intolerabilis videatur scenicia dominorum cogantur[f] seruos suos bonis[g] conditionibus vēdere vt precium dominis daretur: z recte[h] expedit enim reipublice ne sua re quis male vtatur. ¶ Cuius rescripti ad elianum marcianum[i] emissi verba sunt hec: dominoruz[k] quidem potestatem in suos seruos illibatam esse[m] oportet: nec cuiquā hominuz ius suum detrahi. sed dominorum quidem interest[n] ne auxilium contra seuiciam vel famē vel intolerabilem iniuriam[o] deneget[p] his qui iuste deprecant[q]. ¶ Idcoq̄ cognoscere dequerelis eorum qui ex familia iulij sabini ad sacram statuam confugerunt: z si vel durius habitos quam equum est. vel infami[q] iniuria affectos esse cognoueris venundari iube ita vt in potestatez dominorum non reuertātur.

¶ Qui sabinus si mee constitutioni fraudem[r] fecerit sciat me hoc admissuz aduersus se seuerius exacturum.

¶ De patria potestate.

IN potestate[s] nostra sunt liberi nostri: quos ex iustis[t] nuptijs procreauimus. ¶ Nuptie[u] autez sive matrimonium est viri z mulieris coniunctio[v] individuam[w] consuetudinem vite cōtinens. ¶ Jus[x] subiūgit de his qui sunt in potestate parentuz vt promiserat supra titulo primo.§.j. Aretinus.

IN potestate. ¶ Totus iste titulus diuidit in quattuor partes. Primo ponit dictum in genere qui sint liberi in nostra potestate. Secundo diffinitionem nuptiarum vel matrimonij. Tertio qui habēt filios in potestate. Quarto ex predictis infert specificando q̄ō primo dixerat. scōa ibi nuptie. tertia ibi ius aūt. quarta ibi qui igit. Et breuiter hoc intēdit patria ptās fuit de iure romano introducta per quam est filius ex legitimo matrimonio natus. z ceteri descendentes per lineam masculinam in patria potestate censendi. Mulieres vero z earum descendentes tale ius non habēt hoc dicit summarie fm Bal.

t ¶ In potestate. hoc verbuz multis modis summitur. vt.§. proximo titulo diximus.

v ¶ Justis qui sunt iusti dicitur.j.ti.prox.

x ¶ Nuptie. z dicuntur a nubendo id est velando q̄z velate incedere debent vt ait Jsido. sed matrimoniū dicitur ideo q̄z mulier nubit vt mater fiat z hec duo nomina licet diuersis rationibus idē significant. itez coniugium z connubium. z consortium: vt.ff.de ritu nup. in eo iure.§. hoc caput lz hoc vltimum quādoq̄ inter seruos accipitur: vt.C.de ser.fugi.l.si na. inter quos proprie dicitur contubernium vt .C. de incest.nup. cum ancillis.

y ¶ Coniunctio. animorum non corporum tantum vt.ff.de regu.iur.l. nuptias z illa ꝓiunctio animoꝝ significat vnionez que ꝓsistit inter deum z iustam animam vnde apostolus. Qui adheret deo vnus spiritus est cum eo. Reliquum. s. coniunctio corporum designat conformitatem que consistit in carne inter xp̄m z sanctam ecclesiam. i. humanum genus vnde euangelista: Verbum caro factum est z habitauit in nobis.

z ¶ Individuū quo ad affectionē sic.s̄.de in. z iu.in prin.actu enim plerūq̄ fit separatio iure tam veteri q̄ nouo permittente vt.C.de repu. consensu z in auth.de nup.§. si ergo collatione. iiij.z in auten. vt liceat matri z auie.§. q̄ vero collatione. viij. sed nunquid hanc affectionem habet aliquis ad cōcubinaz. quandoq̄ certe sic. z ideo additias huic diffinitioni diuini z humani iuris communicatio. vt.ff.de ritu nup.l.j. Diuini quia eiusdem secte debet esse vt non sit vnus christianus z alter iudeus: vt.C.de iudeis ne quis Humani q̄ fozum viri sequitur vxor vt.ff.ad municipa.l. finali §.ij. sed secus est in concubina vel qualibet minus legitima vxore vt.ff.ad municipa. l.si de iure.§.fina, licet concubinatus iure permittente sic.ff.de concubinis l.in concubinatu in si. neq̄z valet oppositio de matre ad filiuz. q̄ ibi nō est talis consuetudo qualis ad vxorez. vt.j.ti.j.§.ergo.z in aucten. qūo op.ep. §.j. coll.j.z.§.quanta ibi. Sed aut sole. z̄c.

3 ¶ Jus autem quod consistit in septem. Primo quia necessitate famis vēdere potest vel obligare. vt.C.de pa.qui si.di.l.iij. Secundo quia ab eo in ius vocare non potest. vt.C.de in ius vocan.l.si. Tertio quia nec cum eis agendo iudicium habere possumus. vt.ff.de iudi.l.lis. Quarto quia p euz acquirimus. vt.j.per quas perso.no acqui.§.j. Quinto quia in iudicio contra alium sine licentia nostra esse non potest. vt.C.de bo. que libe.l. fina.§. j. Sexto quia eo inuito sua bona aduenticia administramus vt.j.per quas perso.no.acquir.§.j. Quidam tamen dixerūt q̄ alimenta adinuicem hoc iure prestatur. quod falsum est cum in emancipatis hoc sit. vt.ff.de liberis agnoscen. si quis a libe. in principio. Item ciuilis obligatio inter nos esse non potest. vt infra de inutilibus stip.§. item inutilis est. Et octauo vt possum petere filium in meam potestatem. Circa quod distingue. q̄ aut a nullo detinetur aut ab aliquo si ab aliquo volens aut inuitus primo casu peram eum z per officium iudicis de liberis exhiben.l.iij.§. hoc autem z prejudiciali actionem in rem agam. vt infra de actionibus.§. prejudiciales. non interdicto nisi in casu vt si volo eum adire hereditatem in qua factus est heres. vt.ff.de acquirenda hereditate. siquis mihi.§. iussum z de liberis exhibendis si eum seruum in secundo eadem auxilia locum habent z plura. scilicet rei vendicatio de iure romano. vt.ff.de rei vendicatione.l.j.§. primo in tertio locum habet interdictum de liberis hominibus exhibendis Item actio. in rem de iure quiritum: vt.ff.de rei vendica.l.j.§.j.z de libe.exhiben.l.j. primo Responso.

c ¶ Maior. id est magna vel maior quam equum sit.

d ¶ Consultus. i. interrogatus sic.ff.de pac.l.item q̄.§.fi. vnde illud consulto te querens tibi consulo consilium dans.

e ¶ Edem sacram. ad que loca z olim z hodie confugiunt circa quā distingue vt diximus. in aucten. de man. prin.§. neq̄z autem.

f ¶ Cogantur no. hic q̄ aliquis cogitur vendere rem suam bonis scilicet vt precium habeat z ad dominum primum non reuertatur vt.j. prox.§.z.§.fi. in si.

g ¶ Bonis conditionibus. ne simili pena anteriorum afficiantur vl' ne exponātur vel destituantur in eodem: vt.j. prox.§.z.§.fi.

h ¶ Recte expedit. s. precepit.

i ¶ Utatur quia interest principis locupletes sub se habere subiectos vt in auten. vt iudi. sine quoquo suf.§. cogitato collatione. ij. quod non contingeret si cui libero seruos suos liceret occidere. Et nota quod illud quod interest priuati principaliter z reipublice, interest secundario. vt supra diximus de iustitia z iure. in fine. argumēto contra. ff. soluto matrimonio etiam.§. licet. z.l. si constante.§. si maritus.

k ¶ Marcianum. proconsulem ethice. alias euetice vrbis: vt.ff.eo. l.ij.§. si dominus.

l ¶ Dominoruz. hinc inde allegat z duas pro dominis rationes vt dicta ponit.

m ¶ Illibatam. i. non diminutam.

n ¶ Interest. id est eis proderit vt seruos nō perdant z sic denegetur scilicet a nobis vel dic Interest. id est ad eos pertinet ne denegetur scilicet a se dominus cum forte vxor vel filij vel alij domini familiares inferant hec sed prima verior.

o ¶ Iniuriam quam patiuntur iure naturali inspecto non iure ciuili: vt.j. de iniur.§. seruus.

p ¶ Denegetur. sic.ff.de of.pre.vr.l.j.§. q̄ autem.

q ¶ Infami. id est infamata seu magna iniuria.

r ¶ Fraudem. vel euidentem q̄ domino non obedit vel callide dicens se non iustum qui fugit.

s ¶ De patria potestate, Rubrica.

¶ Quia supra dixit de his qui sunt in potestate dominorum ideo

a Romanorum.idest omnium' qui sunt de romano imperio.alie vero gẽtes quedam vt seruos tenent filios vt sclaui.alie,vt prorsus absolute vt frã cigene.ideo caute dicit infra talem qualem.

b Et vxore.aliud si ex concubina.vt.j.ti.j.§.fi.vl' incesto coitu natus. vt in autenti.qui.mo.natu.effi.legi.col.iiij.§.fi.

c In tua.si tamen tu sis tui iuris nõ alieni.vt.ff.ad l.iul.de adul.sic legitime

d Non erunt.qz qui nascuntur familias sequũtur vt.j.de le.agna.tu.§.j. z in hoc sequitur conditionem patris.vt.ff.de sta.ho.l.cuz legitime.

e De nuptijs. Rubrica.

Supra ti.prox.in pri. dictum est qꝫ in potestate nra sunt liberi nostri quos ex iustis nuptijs ,procreauimus ideo hic subiungitur inter quos dicte iuste nuptie contrahuntur. Areti.

Vastas.autem.

L Inter marem maiorem.xiiij.annis z seminã maiorem.xij.annis liberos fm legum precepta nuptias contrahentes iuste nuptie contrahuntur.in potestate autem constituti nuptias absqz patris consensu contrahere non possunt nisi pater foret ihabilis ad consensum prestandũ hoc dic̃ vsqz ad.§.ergo fm baldum. Et diuiditur in tres partes. Nam in Prima ponit dictum generale in Secunda illud declarat in tertia determinat incidentem questionem. secunda ibi masculi.tertia ibi vnde quesitum Post.

f Liues.idest liberi homines.vt.s̃.de libe.§. fina. serui ergo non faciunt matrimonium sed contubernium vt hic z.C.de incestu nupt.cum ancillis.z in autentica de nuptijs.§. si vero abinitio.colla.iiij.sed aliud est iure canonuz quod preualet vt in autentica de eccle.titu.§.j.collatione.ix.vbi dicitur quod canones sunt seruãdi pro legibus.

g Precepta.que sunt infra eodem titu.vt colligemus in ma.glo.ſ. eo.§. sunt z alie.

h Puberes.i.maiores.xiiij.vt.j.qui.mo.tu.si.in prin.

i Potentes.maiores.xij.annis infra quibus mo.tu.si.j.Respon. sed in sponsalibus.vij.annis sufficiunt vt.ff.de sponsa.l. sponsalibus. sed nunqd hodie.xv.ann.sunt necessarij ad matrimonium vt in autentica de rem. non so.pec.§.generaliter collatione.vij.Respond.lex illa consuetudinem.z frequentiam hominum ponit. Item quid si aliquid ante istõ tempus inuentus sit sufficiens ad matrimonium videtur quod nubere possit.vt.ff.quando dies legati cedunt.l.penultima quasi felici duplomate.vsus vt.ff.de verboꝫ obligationibus.l.continuus.§.cum ita. Sed contra dic immo.l. iulia de adulterio z stupro commisso poterit puniri vt.ff.de adulte,inter liberos j.Respon.z est pro hoc.ff.de concubinis.l.j.§.si si autem de facto interdictũ tempus vxorem quis acceperit tunc erit vxor cum ad etatẽ predictam peruenerit.vt.ff.de ritu nup.l.minorem.

k Parentum.ſ.qui sunt iuris sui cuiuscunqz etatis sint sic z matertera sed filij z filiefami.qui sunt in potestate cuiuscunqz etatis sint vt.ff.de his q sunt sui iuris.l.nam ciuium.

l In potestate.quid ergo de emancipatis videtur idem vt.C. eodem.l. vidue sed illud consilium est non preceptum quod autem possit filius emãcipatus dicitur.ff.de contratabu.l.iij.§.si emancipa.z.ff.de ritu nuptiarum l.filius emanci.

m Et ciuilis quia est in potestate de iure ciuili romanorum:vt supra tit. j.§.ius.

n Et naturalis.qz pater.vt.ff.de iusti.z iure.l.ij.

o Debeat.alias non valet vt.ff.de statu homi.l. Paulus.j. Respon. vitur autem consentire nisi contradicat expresse vt de sponsa.l.in sponsalibꝰ in fine.

p Vnde quesitum qz patris consensus exigitur.

autem potestatis' quod in liberos habemus proprium est ciuium romanorum. Multi autem alij sunt homines qui talem in liberos habeant potestatem qualem nos habemus. Nam igitur ex te z vxore' tua nascitur in tua' potestate est. Item qui ex filio tuo z vxore eius nascitur idest nepos tuus z neptis eque in tua potestate sunt z pronepos z proneptis z deinceps ceteri. qui tamen ex filia tua nascuntur in potestate tua non' erunt sed in patris eorum.

De nuptijs.

Vastas autem nuptias inter se ciues' romani contrahunt qui fz precepta' legem coeunt. Nubasculi quidem puberes' femine autem viripotentes' siue patresfamilias sint siue filijfamilias dum tamẽ si filijfamilias sunt. z consensum habeant parentum' quorum in potestate' sunt nam hoc fieri debere: z ciuilis'. z naturalis' ratio suadet in tantum vt iussus parentis prece dere debeat'. Vnde' quesitum est an furiosi filia nubere.aut furiosi filius vxorem ducere possunt'.

Cumqz super' filio variebatur nostra processit decisio' qua' permissum est ad exemplum filie furiosi' filium quoqz furiosi posse z sine patris interuentu matrimonium sibi copulare fm' datum ex nostra constitutione modum. Ergo' non omnes' nobis vxores ducere licet nã a quarumdam' nuptijs abstinendum est. Inter eas enim personas que parentuz liberorum ne locum intra se obtinent contrahi nuptie non possunt. veluti inter patrem z filiam: vel auum z neptez vel matrem z filium vel aniaz z nepotem z vsqz in infinitum Et si tales persone inter se coierint nepharias atqz incestas nuptias contraxisse dicũtur. Et hec adeo' vera sunt vt quamuis per adoptionẽ parẽtum: liberorumue loco sibi esse ceperit non possunt inter se matrimonio iungi.in tantum vt etiaz dissoluat adoptione idem' iuris maneat.itaqz eã que tibi p adoptionẽ filia vel neptis esse ceperit nõ poteris vxorem ducere quamuis eam emãcipaueris. Inter eas quoqz personas que ex transuerso gradu cognationis iunguntur est quedaz similis obseruatio:sed nõ tanta'.

Sane enim inter fratrem sororẽ ne nuptie prohibite sunt:siue ab eodem patre eademqz matre nate fuerint siue ex altero eorum Sed si

q Possint.cum pater non possit consentire.vt.ff.de iure co.l.ij,§. furiosus.

r Super filio nam de filia facile consensum fuit quia forte calidior sanguis est in ea vt in autenti.de non ali.§.cum ergo collatione.j.vel verius propter fragilitatem sexus.ar.ſ.qui.ali.licet.in prin. sed prima non placet.

s Decisio i.sententia vel lex vt.C.eo.l. si furiosi.

t Qua.decisione

v Furiosi.idest si z captus fuerit.z abfuit pater per triennium vel si nescitur an viuat vel non vt .ff. eodem.l.si nepos.§. si.z.l.si ita.

x Secundum datum scilicet cum auctoritate curatoris patris z dote fz q̃pti tatez patrimonij patris data:vt.C.eodẽ si furiosi in fine. sed iure canonum sufficit consensus eorum de quoruz matrimonio agitur sed illud forte in alijs.non in filijsfamil. intelligit vel credo quod hoc corrigitur quia honesta est res contrahere. nam matrimoniũ sicut z itrare monasterium vt in autẽtica ꝺ sanctis episcopis.§.nunc autẽ collatione.ix.

Ergo. Diuiditur in quinqz partes. Primo ponit vnum dictum. Secũdo ponit rationem dicti Tertio suuz dictũ specificat Quarto ponit quid resultat contrahendo cum aliquibus prohibitis hic. Quinto extendit ad filios adoptiuos. secunda ibi nam quorumdam.tertia ibi inter eas.quarta ibi z si tales.quinta ibi.z hoc adeo. Et hoc dicit mrimonium non potest contrahi inter ascendentes vsqz in infinitum etiaz si per adoptionem sit contracta parentela z etiam adoptione finita per emancipationem hoc dicit fm Areti.vsqz ad.§.inter eas. accursius florentinus.

y Ergo.qz fm precepta legum fiunt matrimonia ergo.zc.accursius florentinus.

z Non omnes.ſ.mulieres.

a Quarumdam ſ.mulierum.

b Adeo vt si adam hodie viueret,non posset habere vxorem fm Io.vt.ff.de ritu nup.l.nuptie.

c Idem iuris vt vnde possit coniungi.

Inter eas. Diuiditur in quattuor partes. Primo ponit dictum in genere in transuersalibus.secundo illud specificat in transuersalibus coniunctis per sanguinem Tertio de cõiunctis per adoptionem. Quarto infert ex predictis vnum casum secunda ibi sane tertia ibi sed z si.quarta ibi z ideo. Et hoc dicit inter fratrẽ z sororẽ prohibitum est matrimonium etiam si per adoptionem ꝯiuncti sint quod habet locum adoptione durante tantum z emancipatus a patre potest copulari cuz altero adoptiuo a suo patre hoc dicit vsqz ad §.fratris fm Aretinum.

d Sed non tanta.scilicet vsqz ad gradũ.vij.fm canones. vt.xxxv. q.iij.c.progeniem.z.c.de consaguinitate.z.c.in copulatione.z.c. nulli.sed fm.ll.vsqz ad quartum.vt infra eo.§.fratris. idem hodie iure canonico.vt extra de consanguinita.z affi.c.vltimo sed tamen aliter accipitur gradus fm canones quam fm nos vt dices infra de gradibus.

e Quamdiu.sic.ff.de verbo.obli.si stipu.in fi.sic.ff.de libe.z postu. si quis postu.in fi.

f Dissoluta.quia ipsa est emancipata. vt differat a sequenti casu.

g Generum.ſ.maritum filie.

a ¶ Eum.s.patrem.
b ¶ Ante.ideſt primo.
c ¶ Filiã.hoc ideo quia emancipatione facta deſinit eſſe agnata patri ergo per patrem non poteſt fieri agnato tali adoptio. vt.ff. de adopt.l.qui in adoptione hodie vero non deſinit vt infra de leg. agna.ſuc. §..finali ⁊ ita hoc cõ ſilium hodie non valet.
d ¶ Nurũ ideſt vxorez filij vt probatur infra eodem.§.affinitatis.
¶ Fratris.
¶ Diuiditur i tres partes. Primo ponit dictum. Secundo illud extendit. Tertio rationem reddit. Secunda ibi ſed nec. Tertia ibi cuiuſ enim. Et hoc dicit filiam vel neptem fratris vel ſororis ſue non poteſt quis ducere in vxorem hoc dicit ſm Aretinum vſqz ad.§.eius vero
e ¶ Cuius.ſed opponitur filiam auiue auie non poſſum ducere tamen neptem poſſum que eſt mihi conſobrina.vt infra §.duorum. Reſpondeo hanc regulã ſtricte intelligi in eo caſu in quo loquitur.⁊ in omni ſimili. ſcilicet quando ego ⁊ illa cuius filiam ducere non poſſum. ſumus in gradu ſecundo ad ſtipitem ⁊ in poteſtate eiuſdez ⁊ ſic cuius ſcilicet fratris vel ſororis mee filiam ⁊c.hocin naturalibus ſecus in adoptiuis.vt infra.§.proximo.accurſius florentinus legum doctor.

qua per adoptionem ſoror tibi eſſe ceperit quamdiu[e] quidem conſtat adoptio:ſane inter te ⁊ eam nuptie conſiſtere non poſſunt. ¶ Cum vero per emancipationez adoptio ſit diſſoluta[e] poteris eam vxorem ducere.
¶ Sed ⁊ſi tu emancipatus fueris nihil eſt impedimento nuptijs ⁊ ideo conſtat ſi quis generum[e] adoptare velit debere eũ[e] ante[e] filiam[e] ſuam emancipare ⁊ ſi quis velit nurum[e] adoptare debere eaz ante filium ſuum emancipare. ¶ Fratris vero vel ſororis filiam vxorez ducere non lz ſed nec neptã fratris vel ſororis quis ducere poteſt quamuis quarto gradu ſint.
¶ Cuius[e] eniz filiam vxorez ducere non licet neqz eius neptez permittitur. ¶ Eius[e] vero mulieris quam pater tuus adoptauit filiam non videris impediri vxorem ducere quia neqz naturali neqz ciuili[e] iure tibi coniunguntur. ¶ Duorum[b] autem fratrum vel ſororum liberi. vel fratris ⁊ ſororis coiungi poſſũt
¶ Item[i] amitam licet adoptiuam[k] ducere vxorem non licet
¶ Item nec materteram[l] quia in loco parentum habetur qua ratione vex eſt magnam quoque amitaz ⁊ materteram[m] magnam prohiberi vxorem ducere. ¶ Affinitatis[n] quoqz veneratione quorumdam[o] nuptijs abſtinere neceſſe eſt: vt ecce priignam aut nurum in vxorem ducere non licet quia vterque filie loco ſunt. ¶ Quod ita ſcilicet accipi debet ſi fuerit nurus aut priuigna tua nam ſi adhuc tua nurus eſt ideſt ſi adhuc nupta[e] ẽ filio tuo alia[e] ratione vxorem eam ducere non poſſis qz eadem duobus nupta eſſe non poteſt. ¶ Item ſi adhuc priuigna tua[p] eſt. ideſt ſi mater eius filij facta eſt adoptio eſt matertera ⁊ auunculus alij meo filio ſunt vt pater ⁊ ſic immitatur naturam quia aliter nepos ex filia naturali ⁊ legitima non eſt in poteſtate hic autem cum ſuis concordantijs loquitur quando aliquam adopto in filiam .hec quidem non erit materter a filijs natis ex alia filia mea naturali ⁊ legitima. Sed que ẽ rõ diuerſitatis. Reſpondeo quia altero caſu ſcilz quando adopto nepotem ex filia eſt cõmodum matertere ⁊ auunculo quia maiores quidaz parentes imperant minoribus quod ſecus eſt in aduerſo caſu ⁊ ex hac pendet alia vt naturales ⁊ legitimi ſint adoptiuo ſubiecti. ⁊ ẽ ridiculum econtrario caſu eſſet equum.
m ¶ Et materteram magnam magna matertera ſoror auie materne eſt . amita magna ſoror aui paterni eſt vt infra de gradi. affinita.§.iij.⁊.iiij . Sed quid de fratre aui materni . Reſpondeo eſt patruus magnus.vt.C. de ſucceſſorio edicto.l.prima licet Dolacentinus contra vt ibi no. Sed ⁊cũ ſint in quarto gradu quare prohibetur vt ſupra eodem.§.fratres. Reſpondeo quia be perſone ſunt.de ſuperioribus trãſuerſalibus que habetur loco paratũ vt in hoc.§. ⁊ qz ipſa eſt in primo gradu ſtipitis vt nota. ſupra.§. ſed nec nepotez ⁊ ſic no.caute quia ordo tranſuerſalium ſubdiuiditur in tres partes ſup̃ infra ⁊ ex latere.vt infra de gradi.§. ij.⁊.iij.⁊.iiij.⁊.v.⁊.vj.⁊ maior eſt abſtinentia verſus ſuperiores vt hic ⁊ inferiores vt ſupra eodez.§.fratris quaz tranſuerſalium.vt ſupra eodem.§.duorum.
¶ Affinitatis. ¶ Diuiditur in ſeptem partes. Nam Primo ponit quadaz prohibitionem in genere. Secundo illam prohibitionem exemplificat in nuru ⁊ priuigna . Tertio ratiouem prohibitionis facte de nuru ⁊ priuigna aſſignat. Quarto dictam prohibitionez de nuru factam modificat. Quinto rationez dicte modificationis aſſignat Sexto modificat prohibitionenem circa priuignam. Septimo rationem dicte modifitionis aſſignat. Secunda pars incipit ibi vt ecce. tertia ibi quia vtriqz Quarta ibi quod ſcilicz. Quinta ibi qui eadez. Sexta ibi.item ſi. Septima ibi.quia duas. Et hoc dicit non poteſt auus contrahere matrimonium cum nuru vel priuigna preſenti vel preterita.hoc dicit ſm Aretinum vſqz ad.§.ſocrum.
n ¶ Affinitatis.eſt autem affinitas regularitas perſonaruz ex nuptijs coniunctarum omni carens parentela ſanguinis.vt.ff.de gradi. non facile.§.affines ⁊.§.ſciendum eſt ideo dicit.Et nuptijs quia ſine nuptijs contrahi non poteſt ſed ſm canones etiam ſine nuptijs.ſed cum vxor videatur affinis viro quare permittitur matrimonio vti.Reſpõdeo non eſt affinis ſed cauſa affinitatis.
o ¶ Quarumdam mulierum.
p ¶ Priuignam.hec nomina exponuntur ſtatiz proximo ver.Quod ita ⁊c.
q ¶ Loco ſunt.facit ad hoc.ff.ſol.ma.qz.
r ¶ Accipi.debet.ſ.hec prohibitio.
ſ ¶ Nurus eſt qui contineantur appellatione iſtarum.dic vt.ff.eodez l.adoptiuus.§.videamus.
t ¶ Nupta eſt.argumentũ ſumitur hic ex proximo Reſponſo quod ſi quis generale auxilium non poteſt petere ſpeciale.vt.ff. de minoribus.l.in cauſe.⁊ de verborum obligationibus doli.⁊.ff.de eden.l.quedam ſunt.
v ¶ Alia ratione non ſolum ſupradicta.
x ¶ Licet.immo efficitur infamis vt.C.ad legem iuliam . de adulte. l.eum qui.
¶ Socrum. ¶ Diuiditur in quattuor partes quia . Primo ponit vnum dictum prohibitum cum ratione. Secundo illud modificat. Tertio modificatum declarat circa nouercam cum ratione . Quar-

to declarat circa socrum cum ratione. Secunda ibi quod ꝛ ipsum. Tertia ibi alioquin. Quarta ibi. item si. Et hoc dicit cum socru vel nouerca presente vel preterita matrimonium contrahi non potest se cunduz Aretinum. vsqz ad. §. mariti.

a Socrum. que sint he persone dic vt. ff. eodem titulo de ritu nuptiarum. l. adoptiuus. §. nunc videamus.

b Prohibituz. iure affinitatis. ꝛ ad hoc refertur illud quod ꝛ ipsum ꝛc̃.

c Affinitate. hec littera sibi contraria videtur. naz dissoluta est affinitas. non ergo debent nuptie ratione affinitatis separari vel impediri sed dic dissoluta ꝛc̃. i. dissoluto matrimonio propter quod contingit affinitas. sed ipsa affinitas non est dissoluta.

d Nouerca. sic dicta quasi nocens archus. vel qz nova est archa sine fructu. ꝛ facit. ff. de inofficioso testamento. l. iij. in fine ꝛ. l. iiij.

e Non potes alias non possis scilicet eodem tempore subaudi vt supra proxi. §.

f Mariti.

Hoc dicit filius ex vxore premortua contrahere potest matrimonium cum filia vxoris ex marito premortuo hoc dicit vsqz ad §. Et si qua vxor ẽm por.

g Mariti. licet inter se frater ꝛ sozor prohibeantur. vt supra eodez §. inter eas tamen ꝛc̃.

h Vel contra idest contrario.

i Habeant. illi minores.

k Ex matrimonio eorum.

l Postea. scilicet post natiuitatem istorum. ꝛ sic aduerbium post determinat dictionem contracto vel quod determinat verbum habeant ꝛ dic contracto scilicet prius nam qui ex eo matrimonio scilicet maiorum nascuntur fratres sunt ex parte matris illi qui natus est: vel nata prius ex femina. idem dicas ecõtra quod erit frater. vel sozor ex parte patris illi qui fuerat ex illo patre natus tamen isti nullo iure sibi inuicem iunguntur. viro enim cognati vxoris iunguntur. ꝛ non alijs cognatis viri. Idem econtra quia cognati viri vxori iunguntur non autem alijs cognatis vxoris. vnde reprobatur quorumdam opinio qui dixerunt quod nullus ab arboze ducit alium nam in ea continetur cognati viri ꝛ vxoris. ꝛ tamen iunguntur hic dicitur nec inter se ante matrimonium inter duos cognatos viri ꝛ vxoris contractus succedunt: vt. C. communia de succes. l. amite. nec postea nisi sicut facit vir vxori defeciente omni parentela ꝛ excluso fisco vt. C. vnde vir ꝛ vxo ꝛ. l. j. ꝛ in auten. ibi signata.

Et si qua vxor. Hoc dicit. publica honestas impedit contrahere matrimonium cum filia quondam vxoris suscepte ex alio viro post diuortium primi mariti. Item impedit patrem contrahere cum sponsa filij ꝛ econtra hoc dicit secundum Aretinum.

m Priuigna. quia illa est priuigna mea que ex mea vxore est nata antequam esset vxor. ꝛ semine ille est priuignus qui ex marito natus fuit antequam suus esset maritus vt supra eodem. §. affinitatis. ꝛ. §. socrum. sed hec postea fuit nata. tamen dicit iul. abstinenduz ratione honestatis. vt subijcit: ꝛ. ff. eodem l. si qua. §. si vxor. ꝛ. l. si vxor. ꝛ. l. semper ꝛ ad hoc inducit duo argu. nam ꝛc̃.

n Nurum. esse licet sit sponsa. tamen non est nurus. antequam fiat vxor. ꝛ econtra licet sit sponsa patris quia vxor non est patris adhuc ideo non est filia nouerca. vt hic ꝛ. ff. de ritu nuptiaruz si qua. §. primo ꝛ tamen licet nulla sit affinitas est abstinenduz vt subijcit Rectius ꝛc̃. a simili concludit in casu proposito pri.

o Facturos. s. sanctimus.

Illud. Hoc dicit. Inter seruos etiam eis manumissis matrimonium contrahentibus cognatio impedit ad matrimonium contrahendum hoc dicit secundum Baldum. vsqz ad. §. si aduersus. accursius florenti.

p Seruiles. idest dum durant serui ꝛc̃.

q Cognationes. idest consanguinitates que sunt inter seruos ꝛ impediunt nuptias inter eos. Item affinitas vt hic. ꝛ. ff. eodem adoptiuus. §. seruiles sed quomodo hoc cum nulla cognatio sit inter eos vt infra de capi. diminutionis. §. quod autẽ sed illud in iure succedendi ꝛ in tutela vel hereditare dicit hic autem a iure sanguinis quod nullo iure ciuili tolli potest. vt hic. ꝛ. ff. de regulis iuris. l. iura sanguinis ꝛ per consequẽs est in prohibitione matrimonij sed non ne ꝛ alia ratione inter eos matrimonium impeditur quia sunt serui. vt supra eodem. §. j. primo responso ꝛ. C. de incestu nuptiarum cum ancillis. Respondeo durãte seruitute hic sunt duo impedimẽta ꝛ eis manumissis durant. hic vnum vt sequitur.

r Manumissi fuerũt. vel ambo ꝛ tũc vnum est impedimẽtum sanguinis. vel vnus tantum. ꝛ tũc duo sunt que impediunt vt modo dixi mus.

babeant fratrez sozoremue ex matrimonio postea contracto natos. Et si qua vxor tua post diuortium ex alio filiam, p creauerit: hec non est quidem priuigna tua sz iulianus ab huiusmodi nuptijs abstinere debere ait nam constat nec sponsaz filij nurum esse nec patris spõsam nouercam esse: rectius tamẽ: ꝛ iure facturos eos qui huiusmodi nuptijs abstinuerunt.

Illud certum est seruiles quoque cognationes: impedimẽto nuptijs esse: si forte pater ꝛ filia: aut frater: ꝛ sozor manumissi fuerunt. Sunt ꝛ alie persone que propter diuersas rationes nuptias contrahere prohibentur quas in libris digestorum seu pandectarum ex ve

s Sunt ꝛ alie enumerari. possunt autem enumerari. xiiij. modi cum his quos scilicet hic titulis habemus. Primus est ratione seruitutis: vt supra eodem primo Responso. ꝛ. C. de incestu nuptiarum. l. cũ ancillis. Secundus est ratione etatis vt mares minores. xiiij. annis femine minores. xij. vt supra eodem primo Responso. Tertio ratione sanguinis quod in tria diuiditur. ascendentes descendentes. ꝛ collaterales. vt supra eodem. §. ergo. ꝛ. §. inter eas ꝛ. §. fratris. ꝛ. §. eius. ꝛ. §. duorum. Quarto ratione adoptionis vt supra eodem. §. ergo. ꝛ. §. inter eas in fine vtriusque. Quinto ratione affinitatis presentis preterite ꝛ future. vt supra eodem. §. affinitatis. ꝛ. §. socer. ꝛ. §. si vxor. Sexto ratione matrimonij. nam si habet vnam non debet habere alteram eodem tempore alias est infamis. vt supra eodem. §. socrum in fine. ꝛ. §. affinitatis. in fine ꝛ. C. ad legem iuliam. de adulterijs. l. eum. Septimo per senatusconsultum quod vetat fieri matrimonium inter tutorem ꝛ curatorem ꝛ filios eorum ad quendam puellam ꝛ adultam suam vel patris. vt. C. de interdictione matrimonij. inter pub. l. j. Octauo per legem papiam ꝛ iuliam. inter senatores ꝛ eoruz libertos ꝛ libertas. vel alias vilis conditionis feminas vt. ff. de ritu nuptiarum. l. papinia. ꝛ. C. de nuptijs. l. si libertatem quod capitulum hodie correctum est vt in autentica. vt libro decimo. §. si quis autem collatione. vj. Nonus est inter presidem. ꝛ sibi subiectaz ratione iurisditionis vt. C. de nupti. ꝛ si contra. ꝛ. C. si quacunque pre. po. l. prima. Decimus est per constitutionem principis vt cum ea quam quis de sacro fonte leuauit. vt. C. de nuptijs. si quis alium in fine. Idez seruatur de ipsa cum matre. licet nostro iure cautum non reperiatur. Undecimus est ratione honestatis. vt supra eodem. §. si vxor: ꝛ. ff. eodem. l. si qua. Et. xij. ratione ordinis annexi. vt cum clericis in sacris ordinibus constitutis vt in autentica quomodo opo. episco. §. neque autem collatione prima in autentica. de sanctis episcopis. §. si quis collatione nona. Est ꝛ tertiusdecimus vt in monachis conuersis monialibus licet non sint in sacris ordinibus constituti. vt in autentica de monachis. §. antepenultima. collatione prima ꝛ in autentica de nuptijs. §. per occasionem collatione quinta. Est ꝛ. xiiij. in muliere rapta que proprio nubet raptori quod prohibetur. vt in autentica de raptoribus mulierũ que proprie. rap. nu. §. primo collatione. ix.

t Sirimus. vt supra eodem per totum. ꝛ etiam adiecimus in proximo. §.

v Itaqz. bene infertur vt. s̃. ti. j. in prin.

a Ad patriam potestatem. propter hunc casum posuit de nuptijs post ti. de patria potestate.
b Vulgo. scilicet qui patrem demonstrare non possunt. vel illicitum. vt. ff. de sta. ho. vulgo.
c Nec hi. scilicet vulgo concepti vel dic hi de quibus loquitur scilicet illicite cõceptis.
d Incertus. est cui pater ẽ populus pater est sibi nullus ꝛ omnis cui pater est populus non habet ille patrem. ꝛ secunduz hoc dicit bis scilicet vulgo coceptis vl dic bis. s. incestuosis. ꝛ tunc tu dic iurisditione est incertus.
e A greca. spadõ. spadon grece dicit latine sine patre filij. ac.
f Quasi sine iure ciuili inspecto. accursius.
g Sequitur bene infert cum enim sine matrimonio esse nõ potest scilicet dos ꝛ vbi non est dos. actio dotis non est vt C. de dona. ante nupti. l. finali ibi sicut enim ꝛc.
h Exactioni. scilicz per actionẽ ex stipulatu que datur ex dote vt infra de actionibus. §. fuerat. Sed quid per conditionem sine causa: vel ob causam datum fuerit nec causa fuit secuta. Respondit. Po. sic siue ignorans siue sciens dederit. vt. ff. de conditionibus. sine causa. l. finali secundum Joannez datur cõdictio ignoranter non scienter danti: vt. C. de conditionibus ob causam. l. prima ꝛ. ff. de conditionibus ob causam. l. prima. §. finali. ꝛ. l. ij. nec immerito cuz turpiter danti nulla sit repetitio. vt ff. de conditionibus ob turpem causaz. l. si ob turpem. ꝛ hec omnia locum habent quando non fuit secutum matrimonium.
i Qui autem prohibitas per aliquem de. xiiij. mo. licet Jr. bas penas imposuit tantum eis qui incestas nuptias faciunt vel nepharias non qui alias inutiles vt in autentica de incestis nup. §. j. colla. ij.
k Continentur. vt est amissio bonorum ꝛ infamie. C. de incestis nuptijs. l. qui contra. ꝛ. l. si quis incestis. hodie vero ꝛ confiscatio bonorum ꝛ exilium ꝛ cinguli siue dignitatis depositio ꝛ verberatio si vilis imponitur. vt in autentica de incestu nup. §. primo colla. ij.
l Aliquando. parentum hoc mirabile per duo probat exempla. acc.
m Naturalis. s. tantum.
n Curie. cum enim vult aliquis naturalem filium tantum qui in potestate patris non est: vt hic. ꝛ dicto titulo pmo in principio facere in potestate. detur in seruitio imperatoris vel presidis prouincie nam in potestate loco meriti patris efficitur legitimus loco meriti filij vt hic ꝛ in autentica quibus modis naturales efficiuntur sui. §. si quis igitur col. viij.
o Necnon is. nunc ponitur aliud exemplum.
p Interdictum nam aliam vxorem non habuit tempore concubinatus alias contra. vt. C. de conbi. l. j.
q Constitutione. vt. C. de na. li. l. cum quis.
r Instrumentis. sed nunquid sine instrumentis est matrimonium tale. Dicũt quidam quod non vt Placentinus ꝛ Al. quando de cozati maximis dignitatibus faciunt matrimoniuz vt in autẽtica vt liceat matri ꝛ auie. §. quia vero legẽdudum collatione. viij. melius autem quibus modis naturales efficiuntur legitimi. ergo casta. collatione vj. Sed dic quod matrimonium modo consensu perficitur sine scriptura. vt in autentica de nuptijs. §. nuptias collatione quarta ꝛ ff. de regulis iuris. l. nuptias. sed filij primogeniti nõ sunt legitimi si dotalia instrumenta non sunt facta vt hic. ꝛ. C. de natu. libe. l. cum quis. ꝛ. l. nuptias. ꝛ. l. imperator. ꝛ. l. fina. ꝛ in autentica de heredi. que abintestato. dese. §. primo collatione. ix. ꝛ in autentica de filijs ante do. instrumen. natis collatione. iij. ꝛ in autentica de incestu nuptiarum. §. finali collatione. ij. ꝛ de trien. ꝛ semis. §. finali.
s Constitutio. vt. C. de natura. libe. l. nuptias. sed si non fecerit sibi vxorem adhuc huiusmodi naturales sunt alendi a patre. Item succedunt ex testamento in toto si pater vult legitimis non existentibus vl parentibus iam defunctis. alias liberi in vnam vnciam tantum permittunt naturales succedere superiores quando ipsi tantũ supersunt non impediunt eos nisi in sua legitima que superioribus debetur ab intestato vero duas habent vncias paterne substantie cum matre eorum viriliter diuidendas: quando non sunt ascendentes nec descendentes alunt ꝛ ipsi patrem ꝛ hoc in licite natis. sed si illicite nati sunt non immo omni beneficio sunt excluſi vt in autentica quibus modis naturales efficiuntur sui. §. discretis. vsque in finem constitutionis collatione. vij.
t De adoptionibus. Rubrica.

Quia supra dixit de nuptijs ex quibus acquiruntur filij legitimi ꝛ naturales ideo nunc de adoptionibus ex quibus acquiruntur filij legitimi. Vel sic quia supra qualiter filij nostri sunt in nostra potestate nunc autem qualiter alieni efficiantur potestas nostre Aretinus doctor famosissimus.

Non solum Iste titulus. Diuiditur in nouem partes principaliter. Primo ponit quod adoptiui sunt in potestate adoptantis. Secundo qualiter fiat adoptio ꝛ arrogatio. Tertio primum dictum limitat ꝛ declarat. Quarto de impubere qui se ad arrogandũ dedit. Quinto quod adoptans debet saltem adoptatum precedere xxiij. annis. Sexto quando aliquis vt nepos vl pronepos adoptatur

De adoptionibus.

Non solum autem natura

Septimo in quibus adoptatus equiparatur naturali. Octauo in q bus cõueniũt et in qbus non adoptio ꝛ arrogatio. Nono q̃ serui adoptati a dominis sunt liberi. Decũda ibi adoptio. Tertia ibi sed hodie Quarta ibi cum autem. Quinta ibi minorem. Sexta ibi licet autem Septima ibi in pluribus. Octaua ibi illud. Nona ibi apud Catonem. Et hoc dicit. Prima pars liberi adoptiui sunt i potestate nostra sic vt naturales Are.

a ¶ Naturales. subaudi ꝛ legitimi quare distingue. quia filiorꝫ alij sunt naturales ꝛ legitimi. vt ex legitimo matrimonio nati. vt hic ꝛ supra de patria ptãte in principio. alij naturales tantuꝫ. vt nati ex concubina. vt supra titulo primo. § finali. alij legitimi tantum vt adoptiui de quibus hic titulus loquitur. Alij nec naturales nec legitimi iuris presumptione vt incestuosi. vel alias illicite nati vt in autentica quibus modis naturales efficiuntur sui. §. finali collatione. vij. alij sunt qui prius non fuerunt legitimi sed nunc sũt idest efficiuntur duobus modis. vt in autentica quibus modis naturales efficiuntur sui. §. primo. ꝛ supra titulo. j. in fi.

b ¶ Adoptamus. si in potestate nostra sunt. ꝛ hoc iure veteri. vt hic. ꝛ ff. eodeꝫ l. j. sed hodie distinguitur. vt. j. eodem. §. sed hodie.

¶ Adoptio. ¶ Diuiditur iste. §. in tres partes. Primo ponit dictuꝫ in genere bimẽbre. Secõo exẽplificat ꝛ ponit exempluꝫ primi membri. Tertio exemplum secundi membri. Secunda ibi imperatoris. Tertia ibi imperio. Et hoc dicit. Auctoritate principis arrogantur qui sui iuris sunt non sunt sub potestate alterius hoc dicit Are.

c ¶ Adoptio est autem adoptio secundum Placentinum ꝛ Joan. legalis actio ad solatium eorum qui liberos non habent pene naturam immitans sed certe ꝛ ab his qui liberos habent fit adoptio vt. ff. eodẽ l. nec ei. §. preterea. ꝛ infra eodeꝫ. §. licet quare potest sic simpliciter diffiniri. Adoptio est legitimus actus per quez sit quis filius qui non est pene idest fere naturam immitans vt est hec veritas vt. ff. eodem. l. prima ꝛ infra eodem. §. minorum.

d ¶ Rescripto. hoc est vel ante ipsum principem vel ante alium magistratum delegatione facta per rescriptum a principe. vt. C. eodem. l. ij. in fine ꝛ. l. arrogationes. sed quid si imperator non est. Respondeo non potest fieri licet imperium semper sit vt in auctentica quomodo opor. epi. §. fi. col. j.

e ¶ Magistratus. scilicet cuiuscunque ordinarijs etiam defensoris ciuitatis qui minimus est. vt in autentica de defen. ciuita. §. nulla. collatione. iij. nec mirum cum sit de voluntaria iurisditione vt. ff. de offi. p̃con. ꝛ leg. l. ij.

f ¶ Arrogatio. quia adoptator interrogatur an velit eum quem adoptat sibi iustum filium esse ꝛ adoptatus an id fieri patiatur vt. ff. eodẽ l. ij. vnde versus. Arrogo qui suus est. sed habet meus esse necesse. Patris adopto suum sed patris permanet idem.

g ¶ Inferiorem. i. sequentem.

h ¶ Sed hodie constitutione: vt. C. de adoptio. cum adoptiuis.

i ¶ Naturali. ꝛ legitimo.

k ¶ Tributa. idest in predicta constitutione. ꝛ facit ad hunc. §. infra ꝺ heredi. que ab intestato. §. aliquem alias. §. inuenimus. ꝛ infra de heredi. li. §. circa adoptiuos. ꝛ infra de inof. testa. §. ij.

l ¶ Naturalis. ꝛ legitimus si vero pater materno in cuius potestate prius non erat sed non efficitur vt subijcitur supra de patria potestate in fine.

m ¶ Emancipatus. alias cum esset in potestate aui quomodo adoptaret eum quem habet certe non potest plus esse quam filius vel nepos vt hic ꝛ ff. eodem si pater. §. qui duos. ꝛ intellige emancipationis tempore filium non esse conceptum qui nunc datur in adoptione alias in potestate aui remansisset vt. j. titu. j. §. fina.

n ¶ Simili modo. idest similem facias distinctionẽ nam materno prout auo indistincte. pr̃no vero ꝑm qõ modo distinxit in auo ꝺaf in adoptõz

o ¶ Concurrunt. sed si ego adoptem filium fratris mei. nunqd potestati mee. subijcitur. Respondeo ꝑm Jo. q̃ nõ ꝛ quod hic dicitur naturalia expone idest natiualia quia ab eo auo contrarit natiuitatez ꝛ originem. quod non est i filio fratris mei.

p ¶ Jura. vnde preferendus est ei in quem vna tm̃ concurrit. ꝛ sic due rationes prualent vni vt in aut. de cõsan. ꝛ vter. fra. §. j. collati. vj. ꝛ. C. de edi. di. adria. tol. l. fina. nisi vna fit melior duabus vt colligit ff. de inof. te. nam ꝛ si ꝛ. ff. vnde libe. l. scripto.

¶ Cum autem.

¶ Impuberes sui iuris nõ possunt nisi per rescriptum principis ꝛ cum cause cognitione arrogari ꝛ deber arrogator cauere de bonis arrogati restituendis. si i tra pubertatez decesserit ꝛ ẽt quartam p tem suorum bonorũ tenetur ei reliquere hoc dicit. Diuiditur in quinqz ptes. Primo q̃ arrogatio fiat cau sa cognita. Secũdo q̃ sit iusta causa. Tertio modum sub quo fiat. Quarto q̃ nõ potest arrogator ipsum emancipare si ue cum. Quinto q̃ quartam partem bonorum suorum eidẽ siue in vltima voluntate siue inter viuos relinquet. Secũda ibi ꝛ exquiritur. Tertia ibi. et causa. Quarta ibi item non alias. Quinta ibi sed ꝛ si.

patus etiam auo vel proauo. simili modo m̃ paterno vel materno filiũ suum dederit in adoptionem in hoc casu: quia concurrunt" in vnam personam: ꝛ naturalia ꝛ adoptiõis iura ° manet stabile ius patris adoptiui ꝛ naturali vinculo copulatum ꝛ legitimo adoptionis modo constrictuꝫ vt ꝛ in familia ꝛ in potestate huiusmodi pris adoptiui sit. ¶ Cum autem impubes per principale rescriptum" arrogatur: causa cognita: arrogatio fieri permittitur. ¶ Et exquirit causa arrogatiõis an honesta" sit, expediat que pupillo. ¶ Et cum quibusdam conditionibus arrogatio fit: idest vt caueat" arrogator persone" publice hoc est tabellioni: si intra pubertatem pupillus decesserit restituturum" se bona illis qui si adoptio facta nõ esset ad successionem eius vẽturi essent ¶ Item non" alias emancipare eos potest arrogator: nisi causa cognita dignus emancipatione fuerit ꝛ tunc sua bona eis reddat.

q ¶ Rescriptum. vt q̃ sui iuris est vt. §. eo. in principio.

r ¶ Cognita que autem in cause cognitione vertuntur per ordinem scripta sunt. ff. eo. l. si pater. §. in arrogationibus. ꝛ. l. seq. vsqz ad. §. fina. ꝛ quedam etiam hic dicuntur in persona impuberis que ꝛ ibi dicuntur.

s ¶ An honesta. idest non eo proposito vt eius res deuoret. vt ff. eo. l. nec ei. §. eorum.

t ¶ Vt caueat. idest vt cautione promittat cum fideiussione tm̃ vt. ff. eo. nec ei. §. fina. ꝛ. C. de verbo. sign. sanctimus.

v ¶ Persone. qui seruus publicus dicitur. vt. C. eo. l. ij. al's enim seruus purus tabellio esse no potest. vt. C. de tabel. generaliter li. x. sed certe ideo sic dicitur q̃ publice seruit.

x ¶ Restituturuꝫ. alias venturi vel iure successionis ex testõ vl abintestato vel ti. vniuersali vel singulari vel legatarijs omnibus enim consulitur hac cautione. ac pupillo decedẽte in pupillari etate al's si postea: pupillaris substitutio euanescit vt hic. ꝛ ff. eo. non aliter: ꝛ. l. his verbis. ꝛ. j. de pu. sub. §. j. sed nonne sine hac cautione facta admittuntur supradicte persone ex testõ. respondeo non cum testm̃ sit ruptum minima ca. di. l. arrogatione vt. j. qui. mo. te. insir. §. non tamen. item nunquid legitimi sine hac cautione admitterẽtur respon. non q̃ pater arrogator oia iura peculij occuparet vt. ff. de castren. pec. l. j. Hec tamẽ cautio omissa pro facta habet vt. ff. eo. l. his verbis in fi. vt ꝛ al's. C. de rei vx. ac. l. vnica. §. j. Sed quare legitima non stipulant ẽt vltra pupillarẽ etatez cum ꝛ postea sunt admittẽdi ad successionez si adoptio facta non esset rm̃. illud est de fortuna ꝛ aduenticium erat. vnde nõ fuit considerandum. vt. ff. qui ꝛ a qui. l. iul. potuisset. enim post pubertatem testm̃ fecisse vt. §. qui. ex. cau. §. cũ ergo

y ¶ Item. causa veluti si ita heres instituitur iste adoptatus si emancipatus fuerit. ꝛ tunc quartam pdit quam tunc deberet habere de bonis arrogantis vt. j. proxi. rm̃. ꝛ ff. eo. si quis i fraudem pa. l. fi. ꝑm quosdam. vel dic q̃ tunc non perdit quartaz. vt j. proxi. rm̃. probatur q̃ cum illo cõtineatur. ꝛ q̃. d. l. continctur intelligitur quando erat iusta causa contra filium. vt q̃ prouocabat patrem ad iram. ꝛ in tantum vt etiam exheredari potuerit. ꝛ beneficium collatum vel conferendum reuocari. vt. C. de reuo. do. l. fi. ꝛ in auten. vt lib. de cete. §. illud. ver. quibus etiã col. vj. ꝛ ꝑm hoc intellige proxi. Respon, quod sequitur.

a ¶ Sed ꝛ si exheredauerit. vel preterierit: vt. ff. e. si arrogator.
b ¶ Jubetur. nota non cauet sic se relecturum: tunc enim non valeret: vt. C. de inuti. stipu. l. ex eo. ꝛ. C. de inoffi. test. si quando. j. respō, sed ei iubetur per. l. vt si faciat.
c ¶ Bonoꝝ. quid ergo si ꝛ alios filios sex vel plures habeat: nūqd hic plus q̄ alij habz Rñ. sic ꝯz Bul. quasi debeat imputari ei quare arrogauerit. vel dic vt puto quartā siue partis p cōdi. ex. l. diui pij petit: vt hic. ꝛ. ff. eo. si arrogator. ꝛ. ff. de inoffi. tepap̄. §. si quis alꝫ si quis ex his. ꝛ hoc ad instar naturalium ꝛ legitimoꝝ: vt. ff. de inof. testa. pap̄. §. qm̄ ꝛ. C. de inoffi. test. cū querit. ꝛ. l. parentib⁹ absurdum ē. n. hunc legitimū plus iuris hꝫe q̄ nāle ꝛ ltiuz: vt s̄. e. ꝯz. hodie i fi. ac.
d ¶ Commodū. Repete. ꝛ. preter ea bōa faducticia. ꝯmodū quoꝝ filius arrogatus post arrogatōez acqsiuit patri. s. vsufru. nam ꝛ hec acquisita restituit. non dico vsufructuz ipsum quē dz lucrari pater vt. C. de bo. que li. l. cum oz. §. non autē. ad instar mariti in rebus dotalibus. vt. ff. famil. hercis. l. si filia §. j. ꝛ sic hoc verbum preter non excludit: vt hic. ꝛ. ff. ō pig. ac. l. j. in fi. ꝛ. ff. de ꝓcu. sed ꝛ he. §. pe. ꝛ facit. ff. de vul. substi. ꝯz si plures. §. in arrogato.
e ¶ Minorem natu. hoc. d. Adoptans debet precedere adoptatū i tpe saltem. xviij. annis. hoc primo. Et carēs filio potest aliū adoptare in locū nepotis vel ꝓnepotis. h. d. ij. Itez pōt quis filiū alienū i nepotē suum adoptare. h. iij. Et q̄n quis adoptat aliquē vt nepotē ex filio suo legitimo ꝛ nāli: vel legitimo tm̄ debet interuenire ꝯsensus filij sed nō eō q̄n auus dat in adoptionē nepotē suū ex filio h. iiij. Itē q̄n adoptatus trāsit in potestatē adoptātis nō pōt dari alteri in adoptionem. h. v. Itez spadones p̄nt adoptare sed caste nati non. h. d. vsqz ad. §. femine. Ang.
e ¶ Minorē natu. i. natiuitate. sic. ff. de mino. l. j. §. j.
f ¶ Imitat. plerūqz. q̄nqz tm̄ nō: vt. j. e. §. sed ꝛ illud. ꝛ. §. in plurimis.
g ¶ Pro monstro est. i. non fm naturam sed contra naturā: vt ꝛ alias. ff. de sta. ho. non sunt liberi.
h ¶ Maior. sez tpe non persona.
i ¶ Annis. i. tot annos dz hꝫe plus adoptās q̄ adoptatus qui faciūt vnā plenā pubertatē tāti tpis. Sed nūquid q plures adoptat dz pluribus vicibus precedere in tanto tpe: rn̄. non: vt puto cū fm nām etiam in vno anno ex diuersis feminis vel etiā vna possit habere filios plures. ꝛ in hoc adoptio imitatur nām. vt hic. Et no. pluribus modis dici plenam pubertatē. naz interdū. xiij. an. vt. j. qui. mo. tute. fi. § j. ꝛ. s̄. ti. ij. j. rn̄. alꝫ. xv. an. vt in. auc. de tēpo. nō so. pec sup dote. §. generaliter col. vij. alꝫ. xvij. an. vt. s̄. qui. ma. nō. pos. §. fi. ꝛ. ff. ō postu. l j §. pueritiam interdū. xviij. an. vt hic. ꝛ. ff. de alimen. ꝛ ci. le. l. mela.
k ¶ Licet. quis non habeat. vel ꝯz vxorem non habeat quo casu tamen contra naturam est vt. ff. e. l. qui vxorem.
l ¶ In loco. item nepotez ex vno quasi ex altero natū: vt. ff. e. si pr̄ §. qui duos. nō aūt. loco fratris. vt. C. de here. insti. nec apud.
m ¶ Consentire. sed vr̄ q̄ sic. naz legitur filius in duob⁹ ꝛ in hereditate siue in bōis suis que ad filiū suū ꝓponebat ex voto trāsmittere vt. ff. vnde lib. l. scripto here de. qō nō facit. vt. j. de here. que ab iteſta. de. §. at hi. ꝛ q̄ in potestatem illius transit quare in patris sui naturalis potestatē nō redit vel recidet iure. isto veteri. vt. s̄. e. j. Rñ. Et ad primū rn̄: q̄ alio mō pōt euitare instituēdo eū. Ad secūdū q̄ ñ pōt estimari pr̄ia ptās. vt. ff. de le. j. filiuss. §. ꝯz vulgarē. ꝯz hodie vterqz trimoꝝ cessat. nā ꝛ succedet ꝛ in sua potestate recidet: vt. C. de adop. cū i adoptiuis. ꝛ. s̄. e. §. sed hodie.
m ¶ Cōsentire. qō nō est in alijs cognatis q̄ possent sperare successionem vt. ff. e. l. cū adoptio. ꝛ siquidez filiꝰ consentiat bene ē: ꝛ recidat nepos adoptiuus in potestatez suam. s. filij mortuo patre. vt. ff. e. l. si quis nepotez. Si aūt nō cōsentiat filius tūc agnoscitur. i. appropinquatur seu agnatus fit ei. i. auo hic nepos ꝛ suꝰ efficit heres etiā filio inuito. nec recidit in potestatem eius. siue dicas eum succedere vt filiū ꝯz nō sit filiꝰ. siue vt nepotē quasi ex altero filio pre mortuo natū quo casu equaliter cū patruo admittatur vt. j. de here. ab iteſt. §. cū aūt. Alij dicūt hoc totū eo inuito. i. filio inuito ꝛ agnoscatur. i. iuxta eum quasi nascit quo ad successionē. quod satis i idē redit. Alij hoc totū eo⁹ inuito. i. auo inuito q volūtate filij ꝓposuerat adoptare. nūc aūt ꝯ suū ꝓpositū facit ꝛ sic dz inuitꝰ rōne ꝓpositi primi. ꝛ fm istos hic nepos inuito auo ꝛ filiꝰ adoptatꝰ nō succedit vna cū filio. sed demū eo mortuo p̄ma vice est. Sz quare hic filius impediret matrimoniuz sui filij etiā auo volēte ꝛ nō impedit hūc ciuilē actuz. vt. ff. de ri. nup. l. oratiōc. §. j. rn̄. q̄ matrimoniū ē vinculū magis idiuiduū. vt. s̄. ō pa. po. j. rn̄
n ¶ In plurimis. q̄nqz. n. ꝯ. vt. j. de her. q̄ ab ite. §. minus. fm az. itē in eo q̄ adoptiuus pater nō tenetur eū istituer: vt. j. de her. q̄ ab ite sta. §. aliq̄. ꝛ. §. ea differētia.
o ¶ Ernen. vt sic trāseat i suā prātē. vt. s̄. e. §. ꝯz hodie.
p ¶ Utriusqz. q̄ vna ē quarū hodie vocat arrogatio alia adoptio. vt. s̄. e. §. i pr̄i.
q ¶ Nō p̄nt. q. oēs eunuchi vocātur. sed ab hoc genere detrahit castratos qui generare nō possūt. i. caste sic natos vt nunq̄ potuerint generare.
r ¶ Spadones. quibꝰ testiculi vel genitalia abscisa sunt cultello vel spata p̄nt adoptare. ꝛ ē rō q̄ fortꝰ impedimētū ē nature q̄ accidētis vt hic. ꝛ. ff. de lib. ꝛ post. l. sed ꝛ quesitū. §. j. ꝛ. ij. ꝛ no. q̄ vulgariter promiscue appellātur.
s ¶ Femine quoqz. h. d. femina nō pōt adoptare nisi eidē propter amissos liberos ex principis indulgentia cōcedatur. Ang.
s ¶ Femine nō possunt. sed ipse arrogari possunt. vt. ff. eo. nam femine.
t ¶ Habent. nota. feminas non habere filios in potestate. ꝛ facit ad hoc. ff. de suis ꝛ legi. nulla. ꝛ. j. de here. qua ꝛ dif. §. extranei. ꝛ. ff. de cōtra ta. l. illō §. ad testamenta.
v ¶ Sed ex indulgentia. de nouo ꝓcedenda: vt. C. e. l. mulierem.
x ¶ Amissoꝝ. in acie principis vt hic inuit. ꝛ. j. de excu. tu. §. sed ꝛ si in bello. ꝛ. ff. de inoffi. testa. l. si suspecta. §. fi. Sed nunquid ꝛ tūc habebit in prātē vr̄ q̄ sic cū beneficia sint extendēda vt in auc. consti. que de dignitate. §. pe. col. vj. ꝛ. ff. de ꝓsti. pr̄in. l. fi. sed tm̄ cōtradico. ad instar. s. naturaliū. nā nām imitatur adoptio: vt. s̄. e. minorem ꝛ facit ad hoc. C. e. l. mulierum.
y ¶ Illud ꝓpriū. h. d. Arrogatus ex principis rescripto transit in potestatem arrogantis cum omnibus suis filijs ꝛ rebus. Ang.
y ¶ Illud. proprium oraculū. i. per principez. vt de eo qui sui iuris est. ꝛ iō transit etiā hodie in prātē arrogatoris: vt. s̄. e. in pr̄in. iō sic dictum q̄ oramus siue deprecamur eū vt in talibus prestet auctoritatem.
z ¶ Liberi omnes nati ꝛ nascituri: ꝛ etiam reuersi ab hostib⁹: vt. ff. e. si pater sa. in pr̄in. ꝛ. ff. de ope. liber. l. ope.
a ¶ Diuus. hic impator volebat adoptare quēdā noīe germanicū: vt hic germanicus noluit ꝯsentire: vnde nō poterat procedere adoptio: vt. j. ti. j. §. sed si pater. ꝛ. ff. e. l. ij. in pr̄in. vnde Augustus callide suasit cuidam noie tiberio vt illum germanicum adoptaret. quod fecit. ꝛ hunc tiberium post ea arrogauit princeps: quare ꝛ p ꝯs habuit germanicū loco nepotis.
b ¶ Quam is. scilicet tiberius.
c ¶ Ut protinus. i. statim.
d ¶ Facta. a principe.
e ¶ Apud catonem. h. d. Seruus a domino adoptatus vel in iudicio vt filius noiatus efficitur liber homo. Ang.
f ¶ Adoptati. s. a dño. ab extraneo aūt ñ pōt ēr libertꝰ. vt. ff. e. si pr̄. in fi.
g ¶ Constitutione. vt. C. de la. li. tol. l. vnica. §. similiqz modo.
h ¶ Actis. i. coram iudice dicendo hec verba: veni huc fili fm Azo. vel vt puto cor̄ā iudice agebat vt filiꝰ fieret adoptiuus: ꝛ inde fuit facta scriptura: nō tm̄ res puenit ad pfectionez vt differat a pror. casu supior. aliud si extra iudiciū talia fierent vel agerētur. vt. C. de li. cā. l. pe. ꝛ sic colligе ex hoc

ꝛ superiori versu q si id quod ago non valet tam vt valere possit sic.C.de la.li.tol.l.vnica.§.simili quoquo modo.argumẽtũ.ff.de iure codicil.l.j.

a ¶ Quibus modis ius patrie. Supra visum est quomodo directa potestas constituatur ꝛ cõstituta tollatur subsequenter visuꝫ est sicut patria potestas causetur ſeqtur de iure videre sicut no.dissoluatur.fm Porcum.

Videamus.

¶ Totus iste titulus diuiditur in sex ptes. Primo qualiter dissoluat patria potestas morte naturali. Secundo qualiter morte ciuili ex delicto puniente. Tertio qualiter pp dignitatem a filio acquisitã Quarto qualiter propter captiuitatem patris vel si lij. Quinto qualiter emancipatione. Sexto qualiter per dationem in adoptõez auo paterno vel materno. Secunda ibi cuꝫ aũt. Tertia ibi filiussa. Quarta ibi si ab hostibus. Quinta ibi preterea. Sexta ibi sed ꝛ si pater. item hoc principium subdiuidit in quattuor qꝛ Primo ponit de quo est tractaturus. Scõo qualiter alꝫ supra dixit ō seruis Tertio qualiter filij liberẽtur a patria ptãte generaliter respõdẽdo. Quarto diuersam responsionez diuidit Secunda ibi. Et quidem. Tertia ibi hi vero. Quarta ibi sed hoc. Et.h.d.per mortem naturalem patris filius efficit sui iuris ꝛ idez in nepote per mortez aui nisi superſit filius cuius potestate recidat Areti.

¶ Quibus modis[a] ius patrie potestatis soluitur.

Videamus nunc quibus modis hi qui alieno iuri sunt subiecti.eo iure liberantur. Et quidem[b] quẽadmodum liberantur serui a potestate: ex his intelligere possumus que de seruis manumittendis superius exposuimus. Hi vero q in potestate[c] parẽtis[d] sunt mortuo eo[e] sui iuris fiunt. Sed hoc distinctione[f] recipit. Nam mortuo tuo patre[g] sane omnimodo filij filieue sui iuris efficiuntur.mortuo vero auo non omnimodo[h] nepotes nepteſqꝫ sui iure fiunt sed ita[i] si post mortez aui in potestate patris sui recusati non sunt. Itaq[k] si moriente auo pater eorum viuit:ꝛ in potestate patris sui est.tunc post obitum aui in potestate[l] patris sui fiunt. Si vero is[m] quo tempore auus moritur:aut iã mortuus est[n] aut per emancipationem existit de potestate patris tunc hi qui in potestatez eius patris cadere nõ possunt sui iuris[o] fiunt. ¶ Cum autem[p] is qui ob aliquod maleficium in insulam deportatur[q] ciuitatem amittit:sequitur vt qui eo modo ex numero ciuium romanorum tollitur perinde est acsi eo[r] mortuo[s] desinãt liberi in potestate eius esse. Patri[t] ratione ꝛ si is qui in potestate parentis sit in insulã deportatus fuerit desijt esse in potestate parentis. Ex si ex indulgẽtia principis[u] restituti fuerint per omnia pristinuꝫ statuꝫ recipiunt. Relegati[v] autem patres in insulam in potestate liberos retinẽt econtrario liberi relegati:in potestate parentum remanent. Pene[w] autem seruus effectus filios in potestate habere desinit:serui autẽ pene efficiuntur qui in metallum[x] damnantur:ꝛ qui bestijs[y]:subijciũtur. ¶ Filiusfamilias:si militauerit[z] vel si senator:vel consul factus fuerit manet in potestate patris. Militia enim:vel cõsularis dignitas de

t ¶ Pari.is.no.vbi est eadẽ vel similis.ratio idez ius constituatur sic.ff.de verborum obligatione.l.a ticio.in si.ꝛ.j.q cum eo qui in alie.po.est.§.istas:ꝛ.ff.de eden.l.quedam.§.nũmularios:ꝛ.ff. ad.l. aquil.l.illud argumentum contra.ff.de col.bo.l.si quis in si.j.rñ.

v ¶ Principis.alꝫ principalis: sed nũquid per alium potest restitui respõ.nõ nisi forte per senatorem qui potest restituere statuꝫ:vt.ff.de postbu.l.j.§.de qua.ꝛ.§.an autem.

x ¶ Statum.s.quantum ad honores vel ordines.ꝛ similia:vt C.ō sen.pas.l.j.ergo ꝛ patriam potestatẽ ꝛ hoc vult hic dicẽ sed contra dicũt.C. de sen.pas.l.insulam ꝛ.l.si pater.solu. ibi specialiter ad oĩa fuit restitutꝰ fm. Ab. ꝛ sic facias punctuꝫ ibi:per omnia.hanc reprobo: qꝛ semper intelligitur ad oĩa restitui nisi cõtradixerit expressum. nam verbuꝫ restitutio generale ẽ.vt.ff.de vsuris videam⁹.§.ꝛ in fauiana.alij hoc intelligunt ad patrem reuertentem tantuꝫ referenduꝫ cui debꝫ restitui in potestate.sed filio restituto non fic.qꝛ sic noceret ei restitutio arg.C.de leg.ꝛ cõ.q̃ fauore sed hanc opi reprobo.nam libertus deportatus ꝛ restitutus in libertatem recidit:vt.ff.ō iure pa.siue patroni dic ergo interesse vtrum princeps dicat hec verba.restituo te ꝛ tũc.ad omnia restitutus videatur vt hic.an hec indulgeo tibi quo casu de pena tantuꝫ remittenda cogitasse videatur.vt in contrarijs ar.C.de senten.pas.l.generali.ꝛ.l.tutor alias cum indulgẽtia:vt.C. de generali abo.l.fi.

y ¶ Relegati.retinent no.differentiã inter hunc relegatum:deportatũ quo ad familiaꝫ vt hic:ꝛ.ō.pr.§.Itẽ hic bona tenet ille non.vt.ff. de inter ꝛ releg.l.j. Itẽ hic ciuitatez retinet ille nõ:vt.ff.de inter.ꝛ re.l.relegatorꝫ.§.sententiam:ꝛ.§.ad tempus. Itẽ qō hic ad tẽpus vel in ppetuũ.ille autem tantum in ppetuũ deportatur:vt.ff.de inter.ꝛ rele.l.relegati:ꝛ.l.relegatorꝫ.§.hec differentia.sed in libertate nõ est differentia.nã vterq liber remanet:vt.ff.de bo.dam.l.sed si.sed bãnitos nr̃i tpis quibus comparamus:rñ.si pp maleficium vt etiam cuꝫ ciuitate.ꝛ bona sua publicentur vel de iure.vel de ꝯsuetudine ciuitatum tunc deportato cõparabo alꝫ relegato.vt ar.ff.de bo.dã.l.j.nõ aũt dico q̃ possit deportari a preside de iure:vt.ō.§. proxi.diximus nec relegari a defensore ciuitatis cum sit de imperio mero vt in auc. de defen.ciui.§.nulla.in si.§.col.iij.

z ¶ Pene.i.supplicij supplicij̃.n.suus dñs est nõ fiscus.vñ enim nihil querit:vt.ff.de bis q.p nõ scrip.ba.l.iij.sed nouo iure nemo ingenuus fit seruus ex supplicio:vt in auc.de nup.§.quod aũt:ꝛ.§.qꝛ vero.col.iiij.

a ¶ In metallum.i.in opere metalli ad fodiendũ metallũ vel etiaꝫ deportandũ ꝛ etiam ne fugerent ligabantur ꝛ põdere quodã oppremebantur.vt ferro vel alio mõ alij vero erant qui dicebantur.dãnari in opere metalli ꝛ hi nõ tanto pondere opprimebãtur:ꝛ q hinc fugiebant in metallũ ponebantur.alij vero erant q in ministeriũ vel in seruitiuꝫ metalloꝝ ponebãtur.ꝛ hoc si ppetuo fieret erat seruus alꝫ p̃:vt.ff.de pe.l.aut clã.§.inter eos.ꝛ.§.q̃s,§.in ministeriũ.sed qd si in puincia nõ habeat metalla aliqua.vel ferri vel similis cõditionis rñ.in vicinã prouinciã mittebant:vt.ff.de pe.l.aut dã.§.est pena metalli alij sunt in opus publicũ ppetuo dari vel ad tẽs q sunt fiſci relegatis vt.ff.de pe.l.quidam.sed hmõi pene non sunt in vsu hodie.

b ¶ Qui bestijs deducendis vel etiam vt comederet cũ eis.vel alia bestialia faceret de hac pe.dic vt.ff.de pe.l.qui vlti.no.

¶ Filiusfamilias. ¶ Diuiditur in quattuor ptes. Primo ponit dictũ in genere. Scõo reddit rõez. Tertio excipit a dicto Quarto assignat rõez. Secunda ibi militia. Tertia ibi. Sed ex cõstitutione. Quarta ibi qs.n. Et.h.d. ¶ De iure isto nulla dignitas liberat quẽq̃ a pria ptãte nisi dignitas pricipat⁹.h.d.Are.

c ¶ Militauerit.i.miles factus fuerit ad qõ multa sunt necessaria

vt in autẽ. de ma. prin. §. fi. col. iij. diximus vel dic militauerit. i. in exercitio militie fuerit.

a Non liberat. hic iure isto. nam nulla dignitas preter patriciatũ eleuat filium a ptãte patris. vt subiecit. sed hodie vij. sũt dignitates que liberãt aliquem curiale a curiali ditione. vt. C. de decu. l. fi. li. x. & ille heredem liberãt a patria potestate vt in aut. consti. que ꝺ dig. §. j. & §. generaliter col. vj. vnde cũ ibi sit consul corrigit quod de eo hic dicitur.

b Cõstitutiõe. vt C. de cõsu. l. fin. lib. xij.

c Patriciat⁹. erat enim patricius quasi principis pater. vnde salust⁹ o patres conscripti. nam scripta erant eoꝝ noia in aliquo loco vel in corona capitis eorum vel alias.

d Illico hoc ẽ speciale i patricio & cõsule hodie etiam vt sola colatione. i. datione codicillorum: & dignitatis scripte vl̃ p aliqꝺ priuilegium fiat sui iuris etiaꝫ sine administratione. In alijs .x. tunc demũ cum ceperit administrare. vt i auc. consti. que de digni. §. j. col. vj. que est. C. de epis. & cle. aut. sed dignitas: vt. C. ꝺ de cu. l. fi. Itez in tertio casu cum ordinatur episcopus qui est etiaꝫ vltra supradictos casus vt in aut. consti. que de digni. §. palam col. vj.

patris potestate filium nõ liberat⁹. Sed ex constitutione⁹ nostra summa patriciatus⁹ dignitas illico⁹ imperialibus codicillis prestitis filiuꝫ a pria potestate liberat⁹. Quis enĩ patiatur patrem quidem posse per emancipationis modum potestatis sue neribus filium liberare. imperatoriam autem celsitudinez nõ valere eum quẽ sibi princeps elegit⁹ piem ab aliena eximere potestate Sed si ab hostibus⁹ captus fuerit parens quãuis seru⁹ hostium fiat. tñ⁹ pendet ius liberoꝝ pp ius postliminij⁹. qꝝ bi q ab hostib⁹ capti sunt: si reuersi fuerint oia pristina iura recipiũt iccirco⁹ reuersus etiã liberos habebit in ptãte qꝝ postliminiũ fingit enim qui captus⁹ est in ciuitate semp fuisse. Si vero⁹ ibi decesserit exinde ex quo capt⁹ est pr̃ filius sui iuris fuisse vr̃: Ipse quoqꝫ filius nepotue si ab hostib⁹ captus fuerit simiter dicimus pp ius postliminij ius quoqꝫ ptãtis parentis in suspenso esse. Dictũ est postliminiũ a limine & post. vñ eũ q ab hostib⁹ capt⁹ & in fines nr̃os postea puenit postliminio reuersum recte dicimus. naꝫ limina sicut in domo finẽ quẽdã sa

e Liberat. s. dignitas.

f Quis enim. q. ꝺ. si quilibet pater etiam vilissimus filium suum emancipat qñ vult. vt. j. e. §. admonendi. & §. preterea. quare hoc imperator non poterat facere vt hic in casu electi patricij. q. ꝺ. cum. ipse pater patricij possit emancipare. & ad hoc compellitur cum alapis & verberibus vt in aut. consti. que de dig. j. rñ. quare & ipe imperator ẽc.

g Elegit. quod raro fit. vt. C. de consu. l. fi. li. xij. fm .Ald.

Sed si ab hostibus. Si pater vel filius capitur ab hostibus pendet ius patrie potestatis propter ius postliminij. hoc dicit vsqꝫ ad. §. preterea. Diuiditur i tres partes principales. Primo loquitur quando pater fuit captus. Secundo quando filius. Tertio declarat quid sit postliminium. Secunda ibi: ipse quoqꝫ Tertia ibi dictum est. Areti.

b Ab hostibus. hostes sunt quibus populus romanus bellum indixit vel ipsi populo romano: vt. ff. de cap. & postli. reuer. l. hostes.

i Tamen pendet. hic colligitur quoddam hominum genus esse in pendenti. vt diximus. s. de his qui sunt sui vel alie. iur. §. j. sed certe qꝺ hic dicit pendet. verum est propter iuris fictionem. naꝫ quo ad veritatem sui iuris est filius. vt. ff de test. l. lege coꝛ. in fi. & ff. de libe. & posthu. l. pe. & C. ꝺ sen pas l. fi. sed ibi est qꝺ maxime ẽc. vt. ff. ad mu. l. j. §. j. nam pater seruus est hostium. vt. s. de iure perso. §. serui. ergo alium in potestate habere non põt. vt. ff. ad. l. iu. de adul. l. sic euenit dic ergo q̃ nulla preterita: vel pñtia pẽdent inspecto statu presenti. sed futuro: vt. j. de ver. ob. §. conditiones.

k Postliminij. est autem postliminium ius amisse rei recuperande ab extraneo moribus: & legibus constitutuꝫ vt colligit. ff. de cap. & postli. l. postliminium. j. Rñ.

l Iccirco. quia reuersi omnia iura recuperant.

m Captus. & reuersus: vt. ff. de cap. retro.

n Si vero. victis infra fines nostros nec vltra deductos. & ita improprie reuersus dicitur postlimi. vel dic captus fuerit vltra fines. & tunc dicitur etiam rediisse antequ ad limina redeat. qꝝ sic recuperat statum licet improprie. & facit ad hunc. §. ff. de cap. in bello. §. j. itẽ ad idem. ff. de vi & vi arma. l. qui possessionem.

Preterea. Per emancipatione m tollitur ius patrie potestatis que emancipatio hodie põt fieri coram quolibet magistratu. Et de bonis emancipati debetur patri legitima & tutela si emancipatus est pupillus. Et habens filium & ex eo nepotem in potestate

põt vnum ex eis vel ambos emancipare. h. d. Diuiditur in sex partes. Primo qualiter per emancipationem liberatur filius a patria ptãte. Secũdo qualiter fiebat emancipatio de iure antiquo. Tertio qualiter fiat hodie. Quarto q̃ pater hꝫ legitimam in bonis emancipati sicut patronus in bonis liberti. Quinto q̃ pater legitimus est tutoꝛ filij impuberis emancipati. Sexto q̃ nepotez potest emancipare retẽto filio in potestate & econtra. Secũda ibi. sed emãcipatio. Tertia ibi nostra. Quarta ibi at tunc. Quinta ibi. & postea. Sexta ibi. admonendi.

ciunt. sic & imperij finẽ limẽ esse veteres voluerunt. hinc & limes dict⁹ est q̃si finis qꝺaꝫ & terminus ab eo postliminiũ dcm est qꝝ ad idẽ limẽ reuertebat qꝺ amiserat. sed & si captus qs victis hostib⁹ recuperatur postliminio redisse estiat Preterea⁹ emancipatione quoqꝫ desinunt liberi⁹ in potestate esse parentum: Sed emãcipatio antea qꝺez: vel p antiquam legis obseruationẽ procedebat⁹ q̃ p ymaginarias⁹ vẽditiones intercedentes manumissiones celebrabat: vel ex imperiali rescripto⁹ nr̃a aũt prouidentia etiaꝫ hoc in melius p ꝓstitutionem resoꝛ mauit: vt fictione⁹ pristina explosa⁹ recta via⁹ apud cõpetentes iudices vel p magistratus⁹ parentes intrẽt & filios suos: & filias vl̃ nepotes vl̃ neptes: ac deinceps a sua⁹ manu dimittant & tunc⁹ ex edicto⁹ pretoris i huius filij: vel filie: vel nepotis: vl̃ neptis bonis⁹ q̃ ãe a parente manumissus⁹: vel manumissa fuerit ea dẽ iura prestant⁹ parenti que tribuuntur patrono⁹ in bonis liberti. Et preterea si impubes sit filius: vel filia: vel ceteri ipse parens ex manumissione⁹ tutelaꝫ eius nanciscitur⁹.

p Liberi. generale nom̃ est ad omnes inferiores: vt j. tit. ij. §. fi.

q Procedebat. i. ea demũ ad effectuꝫ pducebaꝫ.

r Per imaginarias. i. ficticia: sic. & ff. de re. iu. l. imaginaria nam pater videbat filium pro vno nummo. forte: & emptoꝛ euꝫ manumittebat. vt ꝺ. & ff. ꝺ ca. di. l. liberos. §. j. & C. eo. l. fi. j. rñ. & facit ad hoc. j. de test. §. j. & ꝓpter hoc dicebatur filius capite minui. sed cuꝫ hodie talia non fiant. vt sequitur. nunquid dicitur capite minui. rñ. sic qꝝ statum mutat ad minus. vt. s. de ca. di. j. rñ. & §. minima.

s Rescripto. & hoc mõ ẽt sine venditõne fiebat. vrputo. vt. C. de eman. li. l. fi. ac.

t Ut fictione. al's functione. i. vsu al's fictione. al's factione.

v Explosa. l. expulsa. sic j. de fideicõ. here. §. sed quia stipulationis.

x Recta via. vel in directa non curo. vel dic. i. recto iure.

y Vel magistratus quoslibet etiam si non habent merum imperium. vel mixtum vt in auc. de defen. ciui. § nulla. & etiaꝫ extraoꝛdinarios vt do. bon̄. coram iudice mutine. vt. ff. de man. vin. l. ẽt. §. fi. & C. de iudi. l. vl. alias pe.

z Intrent. si iudex est in domo. i. vbicunq̃ sit dũmodo non in loco turpi. vt. ff. de iusti. & iu. l. pe. ff. de ar. l. si cum dies. §. pe.

a Sua manu. i. debet capere eum per manum. & relaxare eum per verba ad hoc idonea vel dic manu. i. potestate nam quandoqꝫ: & nõ capta manu emancipatur: vt. ff. de eman. li. l. pe.

b Et tunc. i. ex tunc nam prius occuparet pater omnia iure peculij. vt. ff. quibus non est per. fa. te. l. j. & est simile tunc. ff. de condi. & demon. l. iij. in fi. & ff. si cer. pe. l. lecta: & ff. de vulga. sub. in pupillari. §. j.

c Edicto. s. posito. ff. si quis a pa. fue. ma. l. j. in fi. j. respon.

d In bonis acquirendis vel acquisitis. vel a patre sibi nunc collatis.

e Manumissus. i. emancipatus. improprie enim ponitur: vt. ff. quando actõ de pec. est an. l. j. §. alienatio.

f Patrono. patronus autem succedit liberto in toto abintestato filijs non extantibus ex testamento in tertia parte bonoꝛum. liberti liberis existentibus in nihil licet olim esset aliter: vt. j. de succe. lib. §. j. & ij. & §. sed nostra. sic erit hic in parte. sed hec similitudo interdum fallit. nam interdum habet totum pater. vt si filius turpem personam instituit. vt. ff. si a pa. quis su. ma. l. patronus. in prin. Interdum nihil ex successione: vel alio modo in sex casibus vt quando precium emãcipationis accepit pater a filio. Itẽ quando filius est miles: & habet castrensia. vt. ff. si a pa. quis fuerit manu. l. j. §. si parens: & §. est & alius: & ff. de te. mi. si a milite. §. si. & l. se. Item filijs alijs patris licet heredibus non datur: vt. ff. si a pa. quis su. manu. l. j. §. si. cus est in filijs patroni. Item quando emancipauit coactus: vt. ff. si a pa. su. ma. l. si. Itez caluiciana nõ ita patri vt patrono datur. vt. ff. si quis a pa. su. ma. l. j. §. si parens: & l. non vsqꝫ. Item nec operas a filio: vt a liberto patronus habet: vt. ff. si a pa. su. l. pe. licet hec predicta specialia in patrono vero non sint. vt colligitur ex generali capite illius ti. si quis a pa. l. j. respon. & ij. & in specialibus casibus qui in illo titulo ponuntur: vt dictum est. sed fm hoc semper videtur pater amittere cum semper premium emancipationis habeat hodie: vt. j. per quas perso. no. acqui. §. hoc quoqꝫ. C. de bo. que libe. cum oporet. §. pe. sed dic illud legale non conuentionale premiuꝫ esse. & ideo licitum nec puniendum: vt. C. de admi. tu. l. sanctimus. C. ad. l. iul. de. adul. l. graccus.

g Ex manumissione. i. ex emancipatione.

h Nãciscit. cõcoꝛdat huic verbo. j. de legi. pãr̃. tu. & j. de fidu. tu. in prin.

a Admonendi liberum esse nisi in casibus: vt. j. e. in fi. dicemus. z facit ad hunc. §. ff. de ado. l. libertini.
b Habet. vt. ℞. de pa. po. §. quęrigitur.
c Manumittere. i. emancipare.
d Vel omnes. repete liberum esse.
Sed z si pater. Si fi liusfa. adoptatur ab aliquo suo ascendente transit i po testatē adoptātis z desinit esse in potestate patris naturalis. h. d. Areti.
e Constitutōes. vt. C. ℞ adop. cū adoptiuis. ℞. de a dop. §. sed hodie. z. §. si vo
f Presente nisi sit infa mis. vt. C. de eman. li. l. pe.
g Contradicente no. pa cientiam ꝓsensu cōparari. sic qui tacet affirmat sic. ff. ℞ pig. l. si fideiussor. §. pater z. ff. solu. matri. l. ij. §. fi. ar. ℞ de adop. l. ij. §. j. z de pro cu. filiussa. §. j. accur.
b Transit. ergo non tol lit patria potestas. sed trās fertur. ad quid ergo hic ca sus hoc titulo ponitur rn̄. qz z si non tollitur incōmu tabiliter tollitur: tn̄ quo ad primum idem dic omni eo qui iudicatur in potestate mea non esse nā non efficit sui iuris cum sententia nō facit sus imo remanet i po testate licet quo ad me pro emancipato habeat: vt. ff. de ꝓdi. inde. l. iulia. in prin. z. l. vlti.
i Diximus. vt. ℞. tit. j. in prin. §. si vero.
Illud autem. Con ceptus ante emancipatōez vel dationem in arrogationem patris remanet in potestate aui. secus si p⁹ concipiatur. z pz nō cogitur inuitus emancipare filium nisi ex cā. h. d. cum glo. Diuiditur in tres partes. Primo dicit de filijs ante emancipationem patris conceptis. Secundo de conceptis postea. Tertio q̄ filius non pōt cogere patrem ad emancipandum eum. Secunda ibi q̄ si post. Tertia ibi z quidem areti.
k Illud. b. §. tradit duo precepta. vt. ℞. de adop. §. sed hodie.
l Ex filio. s. naturali z legitimo. secus in legitimo. tn̄ vt in adoptiuo. naz tunc filio emancipato etiaz nepos ex eo emancipatus videtur fm quosdā vt. ff. de ca. di. l. libertos. §. emancipato: z. ff. de adop. l. sed etiam nepos vel melius dic in eo idem qō in naturali. vt in fi. huius ti. z. ff. de adop. l. liberū. z. ff. de cap. z postli. re. l. si me tibi.
m Nascitur. secus in ancilla pregnante manumissa: vel alienata. vt. ℞. de inge. §. sufficit: z. ff. de acquir. re. do. l. fi. z. C. de proba. l. matrem.
n Et quidem. hic est scōm preceptū: z repetere scire oportet.
o Naturales. subaudi z legitimi. nam naturales tn̄ non sunt in potesta te: vt. ℞. de nup. §. si.
p Pene. vllo. h no. talem regulaz q̄ nullus filius potest cōpellere patrē vt emancipet eum. qō. fallit in quattuor casib⁹. z ideo dicit pene vt si pater agnouerit legatum sibi relictum hac contemplatione vt liberos emancipa ret. nam tunc compellitur extra ordinem emancipare: vt. ff. de condi. z de. l. si cui. Item si ticius adoptauit priuignum suū cōpellitur emancipare cū eo pubere facto si probauerit sibi non expedire esse in potestatem. vt. ff. de adop. l. nōnunq̄: z. l. se. idem in quolibet adoptiuo: vt. ff. de mi. l. iij. §. si qs mino. Item si filie peccandi necessitatez imponat: vt. C. de epi. audi. l. si le nones. Item si filium male z ꝺ pietatem affecerit. vt. ff. si quis a pa. l. fi. Item econtra filius non potest compellivt emancipetur. vt in auc. qui. mo. na. sui effi. in. §. generaliter. col. vij.
q De tutelis. Imperator ꝓtinuat hanc rubricam.
Transeamus. Iste titulus. Diuiditur in quattuor partes. Primo sub diuidit primum membz ꝑsonarum positum. ℞. in ti. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Secūdo diffinit qd sit tu tela. Tertio q̄ sunt tutores. Et vñ dic ātur. Quarto q̄ sunt illi qui possunt tutores ex testō dare. Secunda ibi. est autem. Tertia ibi tutor Quarta ibi pmissum. Areti.
r Ad aliam nā diximus duas: vt. ℞. de iure perso. in prin. z. ℞. de his qui sunt sui iuris vel alie. in prin.
s Ex his no. ergo q̄ hic distinguit illud mēbz. quedā sui iu ris sunt qō ē opposit̄ illi q̄dā alieo iuri subiecte sunt: vt. ℞. ℞ his q̄ sunt sui iu ris vl̄ alieni.
t Nō sunt. qui ergo in tutela vel cura sunt sui iuris sunt. filiussa. ergo nō

Admonendi autem sumus liberum arbitrium esse ei qui filiuz z ex eo nepotem vel neptem in potesta te habet filium quidez de potesta te dimittere nepotem vero vel ne ptē retinere z econuerso: filium qui dē in ptā te retinere nepotem vero vel neptem manumittere: eadem z de pronepote z pronepte dicta eē intelligantur: vel: omnes sui iuris efficere: vel quosdā retinere. Sz z si pater filium quem in potesta te habz auo vel proauo naturali fm nostras constitutiones sup his habitas in adoptionē dederit: idest si hoc ipsum actis interuenientibus apud competentē iudicem manife stauerit pñte eo qui adoptatur z nō cōtradicēte necnō eo presente qui adoptat solvitur quidem ius pote statis patris naturalis: transit ante in huiusmodi parentez adoptiuū in cuius psona z adoptionē esse ple nissimā āte diximus. Illud aūt scire oportet q̄ si nurus tua ex filio tuo conceperit z filiuz postea emā ciaueris: vel in adoptionez dede ris pregnante nuru tua: nihilomin⁹ quod ex ea nascitur i potestate tua nascitur. Quod si post emancipa tionem: vel adoptionem ꝓceptus fuerit patris sui emancipati vel aui adoptiui potestati subijcitur. Et q dē neqz naturales: liberi neqz ado ptiui pene: vllo mō pñt cogere pa rentes de ptāte sua eos dimittere.

De tutelis.

Transeamus nūc ad aliā diuisionē psonarū. Nā ex his psonis que in potesta te nō sunt: quedaz vel in tutela sunt vel in curatione: quedam neutro iure tenētur. Videam⁹ ergo de his que in tutela vel curatiōe sunt. Ita enim intelligimus ceteras psonas que neutro iure tenētur: ac prius di spiciamus ꝺ his que in tutela sunt. Est autem tutela vt seruius diffini nit. ius atqz potestas in capite libe ro: ad tuendum eū qui ꝓpter eta tem se defendere nequit iure ciuili data ac permissa. Tutores aūt sunt qui eam vim ac potestatez ha bent ex qua re ipsi nomen ac cepe runt. Itaqz appellant tutores qua si tuitiores atqz defensores sic edifi cij dicunt q ed es tuentur. Per missum est itaqz parētibus liberis

p̄ habere tu. vel cu. vt hic. z de cura. fu. l. fi. in prin sed ℞. C. de sent. pas. fi. §. j. qz filius eius q est apud hostes est in tutela z tn̄ non est sui iuris: vt. ℞. ti. j. §. fi ab hostibus. sed ibi vere nō erat in potestate cum pater deportatus esset. vt diximus. ℞. ti. j. §. cum autem.
v Neutro. de tutela nec cura.
x De his. de aliis autez dicet. j. de cur.
y Ita. n. qz ꝺctor eadē est disciplia. vt hic. z. ℞. ꝺ his q̄ sunt sui vel alieni iuris in princ.
z Tutela sunt de alijs dicet. j. ꝺ cura.
a Est aūt tutela. vt seruius nomē est iurisc̄sulti z fac ad hunc. §. ff. e. l. j.
b Potestas. i. vio lenta potestas. nam datur tutor inuitus cuz. n. fit munus pu blicum: vt. j. de exe cu. tu. z cu. in prin. er go inuitus datur, vt C. ℞ decur. l. nullus li. x. Itē inuito datur vt. ff. de tu. z cur. da. ab his. necnō. ff. ꝺ tu tel. l. ij. vnde patet q̄ hic est alia potestas quā patris in filium z dñi in seruū cuz il la ad cōmodū: vt. j. per quas pso. no. ac qui. §. j. z. ℞. de his q. sunt sui vel ali. iur. §. ij. hec vero ad onus tenetur enim de do lo z lata culpa: vt. C arbi. tu. l. ij. Item p hoc qō datur inuito differt a curatore q̄ volenti datur: vt. j. de cura. §. item inuiti: z. ff. eo. l. iij. §. si pupillus vel dic vis ad cogendū. potestas ad imperandum
c Libero. nā nisi sit liber z pupillus non potest habere tutorez cū seruus nō sit sui iuris quod est necesse: vt. ℞. eo. in prin. Item z si dubi us est pōt habere curatorē: vt. ff. de tu. z cu. da. ab his. l. ei. q est tn̄ ca sus vbi seruo datur tutor: vt. ff. de tu. z cu. da. ab his. l. si impuberi. j. rfi. cui tn̄. legi signatur contra. ff. ad trebe. l. si res aliena. §. fi seruus z. l. cogi. §. fi. z his duabus est alia cōtra. ff. e. ti. l. mulier. §. nō est. que leguz ꝺctas ita soluitur cum libertas fideicom. z hereditas relin quitur ab eodem prestanda poterit seruus cogere vt institutus he reditatem adeat. z tunc datur etiam seruo tutor. vbi vero ab vno he reditas z ab alio libertas relicta est non potest nisi prius prestita et libertate tunc enim coget alium heredem hereditatem adire z sibi restituere fm Joannem.
d Ad tuendum. propter hoc etiam remouet patriam pātem qua nō est ad tuendū sed ad gubernandū, put vult vel sibi ad acqrendū.
e Propter etatez ad differentiaz curatorz qui dant furiosis z mē tecaptis qui ꝓpter morbum se defendere non possunt: vt. j. de cu. §. item furiosi.
f Jure ciuili no. tutelam esse de iure ciuili. licet omnes fere contra ctus sint de iure gen. vt. ℞. de iu. na. §. ius autem.
g Vata. s. a lege vel iudice.
h Permissa. vero a tellatore dicitur vt. j. e. permissum. vel dic data persone principaliter permissa secundario rebus: vt. j. ti. j. §. certe z. j. de excusatione tutorum. §. datus.
Tutores autem. Ille est tutor in quem cadit diffinitio tutele hoc dicit. Aretinus.
i Eam que est dicta. ℞. proximo. §.
k Ex qua re. i. vi z potestate.
l Defensores. z fm hoc etiā curatores sunt tutores fm Jo. z ple rūqz sic appellantur: vt. ff. ꝺ le. iij. cū filio. §. j. z. ff. ꝺ mi. l. j. §. ij.
m Qui edes. vt est prefectus vigilum z qui cuz eo de nocte vadūt vt. ff. de of. vj. l. ij. §. sciendum. Accursius.
Permissum. Pater pōt filio suo pupillo tutorē dare in testō Item etiam nepoti ex filio dūmodo non sit in potestate sui patris re cusaturus. h. d. Et diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo illud modificat. Tertio modificationem exempli ficat. Secunda ibi nepotibus. Tertia ibi itaqz. Aretinus.
n Permissum est. itaqz qz quedaz generaliter vidimus de tutelis z omnis tutela est vel testāria vel dativa vel legitima. itaqz prius ꝺ

testamentaria vtpote de digniore videamus in hoc titulo .z se. de legitima autem dicitur .j. de leg. ag. tu. vsqz ad ti. de attil. tut. de datiua dicetur .j. de attil. tut. per totum.

a Impuberibus. etiā inuitis. vt. ff. de tute. l. muto: hoc etiā pretori z presidi licet. vt. ff. de tu. z cu. da. ab his. l. nec mandante. §. si.

b In potestate. naturalibus etiā dare possunt i his que sibi relinquuntur. vt C. de confir. tu. l. fi.

c Testamento vel codicillis testamēto firmatis: vt. ff. de testa. tu. l. iij.

d Tutores. sz nō curatores. vt. j. ō cura. in prin.

e Itaqz si filius sz miles sit testator. vt ff. de testa. tut l. ij.

f Tua sit z nunq̄ exiuit filius alioqn non recidit: vt. ff. de adop. l. si pater: z. l. si filius. z de hoc dixi ō. ti. j §. j.

g Tutorem si aūt emancipatus est vel mortuꝰ tunc nepotes ex eo sunt sui iuris mortuo auo. vt ō. ti. j. in fi. vnde ex testamēto aui possunt habere tutorē vt hic innuitur.

impuberibꝫ quos in ptāteª habēt testō tutoresª dare z hoc in filios filiasqz procedit oio. Nepotibus autē neptibusqz ita demū parētes possunt testō tutores dare si post mortē eoz in ptāte pīs sui nō sunt recusati. Itaqzª si filiꝰ tuus mortis tue tpe in ptāte tuaª sit nepotes ex eo ñ possunt testō tuo tutoremª habere quamuis in ptāte tua fuerint. s. quia mortuo te in potestatem patris sui recusari sunt. Cum autemª in cō pluribus alijs causis posthumi p iam natis habentur z in hac cā placuit non minus posthumis quam iam natis testamento tutores dari posse. si modo in ea causa sint: vt sit viuis parentibus nascerētur sui heredes z in ptāte eoz fierent. Sed si emancipatoª filio tutor a patre datus fuerit testamento confirmādus est ex sententia presidis omnino. i. sine inquisitioneª.

Qui testō tutores dari possunt.

C Cum autem.

C Pater potest dare tutorem posthumo qui si natus esset in potestate sua hoc dicit. Aretinus.

b In compluribus. vt quotiens de cōmodo eoz queritur. vt. ff. ō sta. ho. qui neutro si nō de icōmodo alioz. vt. ff. de ver. sig. cp dicimꝰ vel si de incōmodo matris: vt. ff. de sta. ho. l. imperator.

i Fierent. vt qz de vxore nasciturus erat vel nuru. aliud si ex concubina nisi ex his que sibi dimitteretur. C. de confir. tu. l. fi. tunc enīz tales non nascerentur in potestate. ō. de nup. §. fi.

C Sed z si emancipato. C Datio tutele filio emancipato impuberi nullius est momenti nisi per presidem cōfirmetur. h. d. Areti.

k Emancipato confirmandus non ergo valebat datō per se cum non esset in potestate vt. ō. eo. §. permissum. sed nunquid ꝺ tutor confirmatus dō testārius qō si esset preferetur legitimo: vt. j. ti. ij. in pri. an datiuus qō potest admitti z facit pro hoc. ff. de ver. sig. l. lege. z in auc. de defen. ciui. §. si ō cetero. col. iij. ita legitimus tutor huic preferetur: vt. j. de attil. tu. in prin. z ideo glosauit. ꝺ. i. sine inquisitione nō cp vellet eum confirmari si alius esset legitimus. s. qz nō queritur an sit locuplex vel non. sed arg. ꝺ. ff. de cu. fu. si furioso puberi.

l Inquisitione. i. qz nō satisdat. s. rem pu. sal. fo. item locupler sit vt non. hic. n. non queritur vt. ff. de ꝺsir. tu. l. j. sed aliud in matre dante tutorem filio. ibi enim z si non satisdetur. tñ cum inquisitione datur vt. d. l. dicitur. z. C. de ꝺsir. tu. l. j. Sed quare diuersum in matre dante tutorem filio. rñ. an memoriam precedentis ptātis. vt. ff. de questi. l. minus. §. seruus. z. ff. de cura. l. fi. z facit ad hoc. j. de satisda. tu. z cu. in prin. z. ff. de lib. ag. l. j. §. iul. z. C. de epis. audi. de creationibus. sed ar. contra. ff. de in lit. iur. l. videamus.

C Qui testamento dari tu. possunt. Dictum est. ō. in. §. permissum ti. j. vsqz nunc de tutoribus datis in testamento verum qz aliqui in testamento dari nō possunt. iō ista rubrica hic ponitur. Aretinus.

Dari autem. C Totus iste titulus. Diuiditur in quinqz partes Primo qui possunt tutores dari. Secundo quomodo seruꝰ alienus potest in testamento tutor dari. Tertio qñ furiosus vel minor tutor datur. Quarto qñ ad certum tempus vel sub ꝺditione. vl certe rei datur. Quinto qñ filijs vel filiabus datur quibus datur videatur. Secūda ibi seruus aūt. Tertia ibi furiosus. Quarta ibi ad certum tempus. Quinta ibi si quis filiabus. Et hoc principiuz sub diuiditur in quattuor partes. Primo cp pater fa. z filiussa. potest tutor dari. Secundo qñ seruus proprius datur sine libertate. Tertio cp tunc tacite videtur sibi data libertas. Quarto qñ credebat liber. Et. h. d. pater fa. z filiussa. z seruus proprius etiam sine expressione libertatis dari possunt in testō tutores dūmodo ignorantur detur vt liber. h. d. Aretinus.

m Dari autem. pater fa. nisi sit mutus vel surdus qz tutor etiaz loqui z audire debet: vt. ff. de tu. l. j. §. pe. z. §. si.

n Filiussa. Cum enim tutela sit ius publicum: vt. j. de execu. tu. in prin. non curaī ius pa. po. vt. ff. ad tre. nam cp. j. rñ. z. ff. de bis q sunt sui vel ali. iu. filiussa. quo casu pater de peculio tenetur nisi agnoscat. tunc enim. s. quando agnouit insolidum: vt. ff. de tute. l. si filius z de admi. tuto. l. lucius ticius.

o Testamento sed a presideꝰ tutor dari non potest seruus vt. C. qui dari tu. pos. l. in seruili.

Dari autem tutor potest non solum paterfa. sed z etiam filiussa. sed z seruus proprius testō cum libertate recte tutor dari pōt. Sz sciendū est eū z sine libertate tutorē datū tacite libertatē directa ac cepisse videri z p hoc recte tutorez esse. Plane si p errorē q̄si liber tutor datus sit aliud dicendum est. Seruus aūt alienus pure inutiliter testō datus tutor: ita cum liber erit vtiliter datur. Proprius autē seruꝰ iutiliter eo modo tutor datꝰ. Furiosus vel minor. xxv. annis tutor testō datus. tutor tunc erit cū cōpos mētis aut maior. xxv. ānis. fuerit factus. Ad certū tpsª vel ex certo tēpore. vel sub cōditione vel anteª heredis institutionē posse dare tutorē nō dubitaī. Certeª aūt rei vel causeª tutor dari non potest. qz personeª nō cause vel rei datur. Si quis filiabus suis vel filijs tutores dederit etiam posthume vel posthumoª dedisse videtur. qz filijª

p Et sine libertate nō expresso hoc cp sine libertate det. sz omisit libertatis datione: vt. ō. qui ma. nō po. §. lz in fi. z. C. ō ne. ser. l. quidam. §. illo.

q Directam. immo videtur cp fideicommissaria. vt C. de fideicom. li. z si non ascripta ō sed certe hoc testō hoc fit ibi alia voluntate puta codicillis vel p epistolam. Vel dic cp ibi alienum credebat hic suum sciebat item alia ratione non videtur valere datio qz ille solus datur tutor qui testamenti habet factionem. vt ff. de testa. tu. l. testamento alias incipit si quidem. rñ. illud intellige in passiua significatione in qua etiam seruus dicitur habere testamenti factionez: vt. j. de he. quali. z diffe. §. testamēti.

r Datus sit. s. proprius seruus. licet hoc non sit verisimile: vt. C. de rescin. vē. l. si quis. sed forte ex causa hereditaria nouiter habeat: vt. ff. de re. iur. l. qui i alterius. vt. j. de vsuca. §. quod autem.

s Dicendum est. s. vt neqz liber neqz tutor fit idem multomagis in alieno. vt. ff. de fideicō. lib. l. generaliter §. si quis tutorem: z. ff. si quis tutorem.

C Seruus autem. C Alienus seruus sub conditione libertatis future tutor inutiliter datur hoc dicit aretinus.

t Inutiliter. s. vt statim sit sed cum liber erit.

v Datur. qz directo non erit liber sed per fideicō. vt. ff. de testa. tu. l. si hereditas. §. si. z. C. de fideicom. lib. l. z si non ascripta.

x Eo modo. nam non erit tutor. inutilis enīz dicitur stipulatio propter inutilem additionem: vt. ff. de stip. ser. l. sed si sibi vel aliter inutiliter. qz pro non adiecta habetur z erit tutor ac si non esset adiecta vt allega. j. de here. insti. §. impossibilis. Vel dic tertio fm. ꝑ. non erit tutor nunc sed conditōne extante. Hoc non placet. qz sic non esset differentia inter suum z alienū. sed prima verior est vt. ff. de re iu. l. actus.

y Datus. s. cum liber erit.

C Furiosus. C Tutor creatus qui est inhabilis ratione alicuius accidētis annexi temporale impedimentum: prestantis eo cessante tutor efficaciter erit. h. d. Aretinus.

z Compos. siue hoc dictum fuerit a testatore siue non: vt. ff. e. l. si hereditas. §. cum furiosus. z facit ad hoc. ff. de iu. cum furiosus. j. rñ.

C Ad certum tempus. C Ad certum tempus ex certo tēpore vel sub conditione z ante heredis institutionem tutor dari potest secus autem ad rez certam vel causam. hoc dicit Aretinus.

a Ad certum tempus. vsqz ad pascha.

b Ex certo. i pascbate in antea. vt. ff. de act. z obli. l. obligationum. §. j.

c Vel ante heredis contra videbatur. j. de lega. §. ante heredis.

d Tutorem. a testatore non a iudice: vt. ff. de re iudi. l. actus.

e Certe aūt rei. s. aphrice vel syriace vtiliter datur: vt. ff. e. l. testamento.

f Cause. s. certe vt ad rei ven. sed videtur contra. C. de in lit. dā. tu. l. ad litem. sed ibi tutor pro procuratore ponitur. Item videtur contra ff. de tute. l. si tamen alias si testamēto. sed ibi vniuersitati rerū datur nō rei certe.

g Persone. s. pupilli principaliter vt eum instruat bonis moribus. z etiam salaria prestet magistris eius: vt. ff. de admi. tu. cuz plures. §. in primis z. C. de ali. prestādis. l. fi. ad hoc enim principaliter datur secundario autē rebus datur: vt. C. de nup. l. in copulandis.

C Si quis filiabus. C Appellatione filij posthumi primi gradus continētur: appellatio vero liberorum z nepotes z neptes z ceteros descendentes amplectitur. Et appellatione posthumorum tam posthumi primi gradus quam vlteriorꝭ continentur. h. d. Aretinus.

h Posthumo. s. filio.

l Quia filij. hec dictio filij comprehendit posthumum z posthumam cuz masculinum possit concipere femininum. sed hec conditio filie nō comprehendit vtrumqz z sic nec posthumum cum femininum non concipiat masculinum: vt. ff. de leg. ij. si ita scriptum. z. ff. de leg. iij. qui duos: z. l. seruis legatis. Item no. appellatione natorum. z non nati continentur. cum de eorum commodo tractetur: vt. ff. de sta. ho. qui in vtero. z. ō. ti. j. §. cum autez

z facit.ff.de testa.tu.l.si quis ita.§.j.z.l.si quis filiabus.z.l.cp si.

a Si filios.s.dixerit.

b Continebuntur.s.nepotes.

c Appellantur ab omnibus in vsu vel consuetudine.sed ſm veram significationem verbi quia filius dicitur a filios qđ est amor z nepos dicitur filius.z etiam quilibet quez aliquis diligit paterna dilectione.vt.ff.de ver.signi.l.liberorum.§.sed z papinianus.que videtur contra.

d Quam ceteri.etiaz nati ſm quosdam qđ falsum est:vt.ff.de ver.sign.nomẽ. Dic ergo ceteri.s.ex filijs nascituri qui filij sui postumi sunt per.l.vel.vt.ff.đ iniust.rup.test.l. postumorum:z.j.de exhe.li.§.postumi.z.ff.de li.z postu.l. gallus.j.rñ.

e De legitima agnatoꝝ tutela. Rubrica: Supra duobus titulis precedentibus dictum est de tutela testamentaria z confirmata z que nõ indiget confirmatione h autem ponitur de tutela legitima que sequitur tastamentariam.

Quib9 aũt. Totus iste titulus. Diuiditur in quattuor partes Primo ponit qualiter lex duodecim tabularum dat agnatos in tutores pupillis deficiẽtibus tutoribus testamentarijs. Secundo qui sunt agnati z qui non int. Tertio qualiter intelligenda sunt illa verba posita h.in prin.videlicet quibus autem in.testamento tutor datus ratio sit. Quarto qualiter ius agnationis perimitur. Secunda ibi.sunt autẽ Tertia ibi.qđ autem. Quarta ibi. Dz agnationis. Et h.d.hoc principiũ Pupillis non habentibus tutorem testamentarium lex.xij.tab.dat agnatos in tutores legitimos dummodo sint mares z maiores.xxv.an.z sanementis.h.d. Et subdiuiditur.h.principium in tres partes qr. Primo dicit qualiter deficiente tutela testamentaria vocantur legitimi. Secundo qui sunt legitimi. Tertio qui cognati. Secunda ibi sunt autem. Tertia ibi At qui. Aretinus.

f Quibus.s.pupillis.

g Duodecim tabu.quos ipsa lex vocat verbis z sententia.z si generat eorum periculo agitur vt.ff.e.l.legitimos.alias autem quandoq3 ex sentẽtia legis dantur non ex verbis:vt.j.ti.ij.z.iij.

b Agnati sunt.si sint maiores xxv.an.vt.j.đ fidu.tu.i si.z minores.lxx. an.excusantur vt.j.de excu.tu.§.item ma.

i Cognati.nomẽ ergo cognationis generale est.agnationis nomen speciale.nam omnis agnatus est cognatus.sed non conuertitur:vt hic z.j.de leg.ag.suc.j.rñ.z.ff.e.l.sunt autem.

k Ex eo.filio fratris

l Patruus.repete si fuerit natus eodem patre cum patre tuo alioquin est cognatus.vt.C.de leg.here.l.fi.§.sed nec.z.§.cum autem.

m Agnati.etiam si masculus interueniat.vt puta si sint duo fratres veterini.filius vnius fratris sui patris non erit agnatus sed cognatus inspecto semineo sexu propter quem adinuicem sunt cognati ſm Jo.

n Itaq3 amite.sed ipsa amita est tibi agnata.qr per patrem tuum tibi coniungitur.

o Jure.s.cognationis.

p Familiam .i.agnationem lz z alias multas habeat significatiões hec dictio familia:vt.ff.de ver.signi.l.pronunciatio.§.familie.z facit.C.de ver. signi.l.fi.z.s̃.de pa po.§.fi.

Quod autem. Intestatus quo ad tutelam dicitur etiaz qui facto testamento decessit in quo non disponit de tutela vel cuius dispositio quo ad tutelam effectum sortiri non potuit.h.d.Aretinus.

q Significationem.s.tantum.

r Si omnino.vel aliud contingit qp tñdem valeat qđ diximus.j.de here.ab in.j.rñ.z facit.ff.qp cuiusq3 vniuersi.no.l.j.§.z quidem.

Sed agnatiõis. Que sortiori vinculo sunt ligata difficilius dissoluuntur z capitis diminutione agnatio tollitur. Areti.

s Sed agnationis quidem ius no.diligenter hunc.§.est autez ius agnationis z ius cognationis siue cognatorum.agnati enim habent ius prerogatiuũ ad cognatos .s.vt preferantur in hereditatibus agnatoꝝ mortuoꝝ vt.j.deleg.ag.suc.j.rñ.itẽ preferũtur in tutelis agnatorum paruulorum:vt s̃.eo.ti.j.respõ.his autem deficientibus in hereditatibus z tutelis cognati suo iure admittantur inter quos etiam agnati vocantur, qui desierunt esse in iur agnatoꝝ.vt desierũt hẽ iura cognatoꝝ vt p ca.di.vt.j.đ here. abintesta.§.admonendi. Illud aũt prerogatiuũ qđ habent agnati. qr virtra iura cõmunia habẽt per.l.xij.tab.facile perdunt.

t Omnibus modis.i.per omnem capitis diminutionem vt p maximam vel per mediam de quibus duabus non est dubium.cuz z iura cognationis perdãtur .j.ti.j.§.qđ autem.itẽ per minimã tollitur ius agnationis:vt hic dicitur:et ff.đ ca.di. tutelas nt si in duobus casib9 tñ:vt inter fratres: licet alter emancipetur.vt.C.de le.tu.l. iij.item inter patrẽ z filium vt.j.de leg. ag.suc.§.fi. z ꝓpter hos duos casus qđ minima ca.di.excipiunt dicit hoc. Polerũq3 ad iura cognationis non commutantur omnib9 modis.qr non tollũtur minima ca.di.z ẽ ratio vt subijcit.

v Nam pro quia.

x Agnatõ iuris ciuilis est nomẽ.i a lege.xij.tabu.est inducta hec prioritas agnatoruz.sed ius cognationis est naturale nomen.nam ratione sanguinis hoc nomen impositũ est vnde z vnum ius ciuile potest per aliud facile tolli:vt hic:z.ff.de re. iu.l.nihil est.

y Naturalia.i.iura cognationis sic dicta.qr ea quis consequitur p natiuitatem:vt.s̃.de adop.§.sed hodie in fi.§.nõ sic de facili tollunt.

z Utiq3.i.certe non tolluntur ca.di.cum sint immutabilia hec iura vt.s̃.de iu.na.§.sed naturalia. Item nec ea que naturalem equitatem habent.vt.ff.de ca.di.eas:z.l.legatum. Item no.qr z cognatio est ciuilis tñ:vt per adoptionem.vt.ff.de adop.l.qui.in adop.item naturalis tñ.vt ad filios naturales iñ.item naturalis z ciuilis :vt ad eos qui legitimi sunt.z de hac qui legitimi sunt intelligitur hic:vt ff.de gra.non facile.§.j.item no.qr in ciuili iure hec.s.tutela:z hereditas tribus modis deferuntur:vt ex verbis:z sententia legis.xij.tab. vt in agnatis. Item ex sententia tñ.vt.j.de le.pa.tu.z.j.de fidu.tut. Item.ex alijs legibus veteribus vel nouis.ff.de ca.di.l.tutelas.nunquid ergo hic omnia facile perduntur per omnem ca.di.rñ.sic in duobus primis tantum non in tertio:vt hic:z in.l.tutelas. Itez quero an futuras tutelas acquirendas z hereditates tantum tollat an etiam preteritas adimat.respon.futuras tantum.vt.ff.vnde liberi.l.fi. quid enim potuit diuinare lex deferens hereditatem vel tutelam de futura ca.di.vt.C.de testa.l.iubemus.in fi.certe nullo modo.vt.ff. man.l.si fideiussor.j.respon.hodie vero istam differentiam agnationis querere non oportet cum agnati ante cognatos nihil habeant vt in auc.de here.que ab inte.dese.§.ex his col.ix.item no.qp licet pre di.iura cognationis tollantur maxima.z media ca.di.ipsa cõsanguinitas tamen non tollitur.vt.ff.de reg iur.iura sanguinis.

De capitis diminutione. Continuatur qr.s̃.visum est de legitima agnatorum tutela verum qr ius agnationis capitis diminutione corrumpitur.§.fi.s̃.ti.j.merito sequitur videre de capitis diminutione. Porcus.

Est autem. Totus iste titulus diuiditur in quinq3 partes Primo ponitur quid sit capitis diminutio:z quotuplex sit. Secundo de maxima capitis diminutione. Tertio de media. Quarto de minima. Quinto remouet certa dubia. Secunda ibi maximã Tertia ibi minor. Quarta ibi:minima. Quinta ibi quibus autem. Et hec diuisio sufficit licet alij aliter diuidant. Et hoc principiuz nõ summatur qr breue z qr ponit diffinitionem. Areti.

a Est autem:hic status consistit in tribus. in libertate.ciuitate.z familia cum enim primum .i.libertatem quis perdit per ꝓñs z duo vltima perdit.z tunc magnã ca.di.patitur cum vero scõm pdit per ꝓñs perdit z vltimum sed non primum.z tunc dicitur media capitis di.cum vero vltimum perditur non perduntur duo prima.z tũc minima ca.di.patietur.vt.j.§.j.ij.z.iij.z.ff.eo.l.fi.sed. Jo.dixit statũ hominis.i.conditionem in qua plurimũ quis potest.

b Mutatio.non ergo accipitur hec ad litteram vt dicatur capitis di.quando caput abscinditur.sed quando status mutatur vt ca-

put status dicatur.vt.ff.de tertu.l.j.§.capitis.sed videtur hec diffinitio non conuerti cum diffinito naz morte patris filius mutat statuz quia fit sui iuris.vt.§.qui.mo.ius pa.po.sol.§.j.non tñ dicitur ca.minui.vt.ff.ad ma.si filiussa.§.si.sed dic subaudiri hic facto hominis interueniente vt mancipatione.vel deportationis patris vel similimodo.vel etiaz quasi sacro quod dico propter filios arrogati qz vna cũ patre mutant statum.ff.eo l.liberos.z.§.de adop.§.si.ar.cõtra.in aut. consti.que de digni.§.palam.vbi non ab homine sz a lege qs efficitur sui iuris rñ. at moriẽte patre nõ interuenit factuz hominis immo magis dei.quid si interficiatur pater.rñ.idez qz moz semper dei dispositione aduenit.

a Mediam.sic.ff. de au.z ar.le.qui lancẽ.z.§. de libertinis §.libertinoruz.

b Maxima atrocitate.est autẽ atroz z dura ꝑ sententia licet iuste feratur. vt §.q.mo. ius pa. po. sol.§.pene autez.sed hodie propter huiusmodi penas nemo igenuꝰ fit seruus.vt in aut. de nup.§.si vero col.iij.z.§.quod autem prius.

aũt maxima est capitis diminutio aut minoz quam quidam mediaz vocant:aut minimam. Maxia capitis diminutio est cum aliquis simul z ciuitatem z libertatez amittit:qõ accidit in his qui serui pene efficiuntur atrocitate sententie:vt libertis vt ingratis circa patronos condemnatis:vel qui se ad preciũ participandũ venũdari passi sunt. Minoz siue media capitis diminutio est cum ciuitas quidez amittitur libertas vero retinetur: quid accidit ei cui aque z igni interdẽm fuerit:vel ei qui in insulam deportatus est. Minima capitis diminutio est cum ciuitas retinetur:z libertas.sed status hominis cõmutatur qõ accidit in his qui cum sui iuris fuerint:ceperunt aliẽo iuri subiecti esse vel econtra veluti si filiussa.a patre emãcipatus fuerit z est capite diminutus. Seruus autẽ manumissus capite non minnitur qz nullũ caput habuit. Quibus aũt dignitas magis q̃z status pmutat capite nõ minuunt.z iõ a senatu motos capite minui nõ constat. Qõ aũt dez est manere cognationis ius:z post capitis diminutionẽ hoc ita est:si minima capitis diminutio interueniat.manet.n.cognatio. Nã si maxima capitis diminutio icurrat ius quoqz cognationis pit vtputa fuitute alicui cognati: z nec qdẽ si manumissus fuerit recipit cognationẽ. Sz z si in insulã deportatus qs sit cognatio soluitur. Cũ aũt ad agnatos tutela pertineat nõ simul ad oẽs ptinẽt sz ad eos tñ q.primioreꝝ gradu sunt:z si plures eiusdẽ gradus sunt ad oẽs pertinet:veluti si plures fratres sunt qui vnũ gradum obtinent ideoqz pariter ad tutelam vocantur.

De legitima patronoꝝ tutela.

Ex eadẽ lege.xij.tabularuz libertoꝝ z libertarũ tutela ad patronos liberosqz eoꝝ pertinet. Que z ipsa legitima tutela vocat

i Seruus non minuitur.i.eius status non mutatur cum primo nullum habuerit statum vt hic.z.ff.eo.l.liberos in fi.z.l.se.sed contra est.C.de bo. proscrip.l.j.sed dic q ibi crimine capitali seruus accusatur.i.tali esset quod alias in libero capitale.item quid si quandoqz habuit caput.qz fuit liber.z nũc seruus est.z manumittatur.rñ:idem qz pñs tempus ꝑsidero.

Quibus autẽ. Remotus a dignitate nõ perdit statuz.b.d.vel sic.Qui turpiter a non dignitate removetur non dicitur capite minui.b.d.Aretinus.

k Quibus autez dixi aliquem aliquo de tribus modis capite minui.vt.§.e.in principio.

l Autem pro sed.

m Cõstat.vt.ff.ꝺ se.l.iij. z hoc si fuerit revocatꝰ propter turpitudinem non potest iudicare vel testimoniũ dicere.vt.ff.ad.l.iu.re.l.eandem.§.j.z.ff.de sena.l.ij.

Quod autez. Minima capitis diminutio nõ tollit ius cognationis secꝰ i maxia vl media.b.d.Ar.

n Quod autez dictũ est §.titulo.proximo.§.finali.

o Cognatio.i.ius cognationis a pretore inductum ex quo ad bo.po.vocãtur vnde sunt agnati admonẽdi.

p Cognatõnis.i.ius succedendi z ad tutelam vocãdi parit.sed ipsa cõsanguinitas nõ.vt.ff.de re iu.l.iura sanguinis.cum sit de iure naturali.vt.§.de iur na.§.pe.ptra.z.§.ꝺ nup. illud cõtra.sed qualiter cognatis defertur immo agnatis.§.ti.j.in prin.rñ. post agnatos.vt.j.de bere.que ab inte.§.admonendi.

q Sed si manumissus.aliud.si restitutus fm io.vt.ff.ad tertu.l.j.§.qui mortis causa.z.C.de sen.pa.l.fi.contra.z.ff.de contra ta.l.j.§.fi.z.l.j.cõtra item contra est in eo quod hic dicit tolli ius cognationis per maximam z mediam ca.di.ff.de re.du.si cognatis.sed aliud in legato in quo vertit ius naturale.vt.ff.e.l.legatum vel ibi loquitur de cognatione iuris ciuilis que adoptionem constituitur.vt.ff.de adop.l.qui in adoptione.hic vero de naturali cognatione.vt.ff.de gra.co.non facile.§.j.z sic ibi de minima ca.di. loquitur.item contra.j.de serui.cog.in fi.j. respon.so.hic loquitur in his qui primo fuerunt liberi.z postea serui quod eorum delicto contingit.vnde non debent habere commodum.vt.ff.so .ma.si ab hostibus.§.j.z.ff.de mino.l.papi.§.exuli.ibi indignum z c.licet ibidez illa ratio corrigatur.i.nõ semper fuerunt serui illa noua corrigit istam.nam ex greca constitutione illa est extracta.vt ibi dicitur.

r Sed z si in insulam.hic ponit exemplum de media.sed supra modo posuit exemplum de maxima.ac.

s Cognatio.i.ius cognationis.vt.§.proxi.§.diximus.

Cum autez. Tutela defertur proximiori in gradu z si plures sunt de eodem gradu defertur ad omnes.b.d.Aretinus.

t Pertineat.vt.§.ti.j.j.respon.

v Gradu.facit ad hunc.§.ff.de leg.iij.si plures z.j.de leg.ag.suc.§.si plures.z.ff.de sepul.vio.l.iij.§.si ad plures.hodie vero hic.§.corrigitur quia equaliter tam ad agnatos q̃ cognatos defertur tutela sicut hereditas vt in aũt. de here.ab intest.§.ex his.col.ix.

x Si plures.alias isti duo versiculi desunt.si plures sunt qui vnũ gradũ optinent.ideo que pariter ad tutelã vocãtur.sed ego habeo.

De legitima patro.tute. Rubrica. Quia.§.visum est de leg.agnatoruꝫ tu.verũ quia est z alia que appellatur legitima ideo de ea tractaturus subdit de leg.patronoruz tu. Porcus.

Ex eadem lege. Ex mente legis.xij.tabu.defertur patronis tutela libertoruz z regulariter vbi est commodum hereditatis ad illũ vadit onus tutele.b.d.totus iste titulus.Et diuiditur in sex partes. Primo qualiter tutela libertoruz patronis deferatur. Secundo q vocatur z est legitima a lege.xij.tabu.proueniens.Tertio illud per rationem probat. Quarto confirmat per exemplum.Quinto exempluz probat per ratõez. Sexto rationẽ declarat. Secũda ibi:que z ipsa.Tertia ibi:eo eniz.Quarta ibi:cum z agnatos.Quinta ibi:qz plerumqz.Sexta ibi:ideo aũt.Arer.

y Ex eadem.s.per interpretationem non ex verbis eius vt subijcit.z.ff. de le.tu.l.tute.j respon.

z Libertoruz.s.impuberum.

a Ad patronos.quocunqz manumittentes nisi libertas detur a lege. vt ff.de le.tu.l.tutela.vsqz ad.§.fi.

b Que z ipsa.q.d.non solum alie quedam legitime sunt sed z ista.

c Legitima.s.ex mente legis non ex verbis.non tamen satisdãt nisi eoruꝫ

persone sint vulgares ꝛ minus honeste. vt aut modus tutele qui magnus patrimonium. vt quia sit magna tutela minus aut quia suspecta persona aut qꝛ non diligit pupillum aut causa admittat. i. recipiat satisd. vt. ff. eo. l. legitimos. §. j. ꝛ. ij. licet alij legitimi indistincte satisdāt. vt. j. ō satisda. tu. §. j.

a Interpretationem. s. iurisconsultorum.

b Lex. s. xij. ta. vt. j. ō suc. li. j. respō.

c Veteres. i. sapientes.

d Legem. s. eadez. xij. ta.

e Vocat. s. lex. xij. tab. vt. j. de le. ag. suc. §. j.

f Jussit vt. s̄. de le. ag. tu. §. j. i. respōso. ꝛ sic notabis hic qꝫ vbi est eadez equitas idem ius debet statui. sic. ff. ad legem aquil. l. illud ꝛ. ff. de fur. l. j. §. j.

g Plerumqz. quare hoc dicit statiz subijc̄. ꝛ facit ad hanc regulam. ff. de re. iu. l. fin naturam. ꝛ. j. de contra ben. empt. §. cum autem. ꝛ C. de fur. l. fi. §. sed cum in secunda. ꝛ. C. de cadu. tol. l. j. §. pro secundo. ꝛ. ff. ō pe. ꝛ commo. rei vē. l. id quod.

b Tutor. ꝛ ita apud alium est hereditas ꝛ apō alium est tutela. s. agnatuz. vl cognatum vt hic. ꝛ. ff. de le. tu. l. j. §. j. item minor. xxv. an. manumittens succedet in hereditatē vt patronus non tamen erit tutor, vt. j. de fidu. tu. in fi. ꝛ. C. ōle. tu. l. vl. §. fi.

De legitima. parentū tutela. Rubrica. Quia. s̄, ō leg. patronorum tu. veruz quia est, ꝛ alia que legitima appellatur vt parētū ideo de ea subdit. Porcus.

Exemplo. Extēsione iuris cōsulti emācipans est legitimus tutor filio emancipato. h. d. ꝛ diuiditur in tres partes. Primo qꝫ tutela que defertur emācipatori est similis illi que defertur patrono. Secundo qꝫ etiam ista est legitima. Tertio exemplificat. Secunda ibi: que ꝛ ipsa. Tertia ibi: nam si quis. Aretinus

i Exemplo. recepta. s. per interpretationem iurisconsultoz vt superior cum desinat esse agnatus nisi contracta fiducia emancipet qō hodie semp presumitur. vt. j. de le. ag. suc. §. fi. vnde hodie est semper legitimus.

k Tutor erit. s. qui emanpauit si ipse est maior. xxv. an. vt. j. ti. j. in fi. ꝛ facit ad h. s̄. ti. j. ꝛ q. mo. ius. pa. po. sol. §. ꝛ preterea si impubes. ꝛ. j. ti. j. j. rñ.

De fiduciaria tutela. Rubrica. Continuatur ad precedētes ꝟ ordine. supra visum est de legitima pa. tu. veruz qꝛ alia est que fiduciaria appellatur. ideo de ea tractaturus intitulauit de fiduciaria tutela.

Est ꝛ alia. Defuncto patre vel auo legitimo tutore impuberis emancipati alius liber virilis sexus ꝛ maior. xxv. annis erit fiduciarius tutor nō legitimus: secus in filio patroni: qui erit legitimus tutor liberti vt patronus. h. d. totus titulus ꝛ diuiditur in quinqz partes. Primo ponit dictum. Secundo illud exemplificat tertio ponit diuersum in filio patroni. Quarto diuersitatis rationem assignat. Quinto ponit aliud dictuz Secunda ibi: nam si. Tertia ibi: atqui. Quarta ibi: quoniam. Quinta ibi: ita tamen. Aretinus.

l Alia tutela. i. alio nomine vocata.

m Appellatur. de qua dicetur. j. §. j. versi. quo defuncto.

n Impuberes. nam si puberes non erit eorum curator legitimus. vt. ff. de excu. tuto. amicissimos. §. lucius. ar. contra in aut. vt hi. qui ob. per. §. j. col. vj. Jo.

o Manumiserit. i. emancipauerit. vt. ff. quando ac. de pec. est an. l. j. ꝛ sa. s̄. titulo. j. ꝛ. ff. eo. tute. §. fi. ꝛ le. sequenti.

p Quo. s. patersa. qui erat tutor filiorum ꝛ nepotum.

q Si liberi. q remanserūt in ptāte pr̄is. idē puto ꝛ si filij fuerūt emācipati si aūt tā impuberes q̄ puberes remānserunt in ptāte ipso iure recidūt in potestate sui pr̄is illi qui filij sunt. sed fratres recident in tutelaz fiduciariā semper vt. s̄. qui. mo. ius pa. po. sol. §. j. ꝛ. s̄. de tutelis. §. permissum.

r Filiorum suorum. s. nepotum defuncti.

s Sororis. sed certe frater videtur esse legitimus. vt. C. de excep. l. aduersus que est contra, sed certe qui fiduciarius est legitimus est per interpretationem. lz aliud nomen habeat. s. fiduciarius. ꝛ illum respectum habuit ibi vt legitimum fiduciarium appellaret.

t Atqui pro certe alias atquin ꝛ tunc dicat pro sed ꝛ quin pro certe. ꝛ est oppositio quare filij patronoꝝ sunt legitimi. vt. s̄. de le. pa. tu. j. respon. ꝛ isti filij non. sic ad quod respondet. quoniam filius ꝛc. lz hec ratio non tenet. nisi inter fratres qui non dicuntur recidere in potestate fratꝝ suorum. sed filij. i. ne potes erant recusati in potestatez ergo in tutelam legitimā sed respondeo non recidunt filij iuri hereditario in potestatem sed iure paterni tatis. ꝛ filiatiōis. at seruus si nō esset manumissus iure hereditario erat futurus seruus apud filios domini: ꝛ nisi essent heredes non essent domini. sed filius si non sit heres patris tamen filium in potestate habet. vt. s̄. q. mo. ius pa. po. sol. §. j. Erat ꝛ alia ratio iuris veteris qꝛ emācipatiōe tollebatur ius agnatiōis minima ca. di etiaz inter patrem ꝛ filium nisi esset emācipatus cō tracta fiducia nedū inter fratres. vt. C. ō le. tu. l. iiij. ꝛ. s̄. de le. agna tu. §. fi. sed hodie corrigitur. vt. d. l. C. ꝛ j. de le. ag. suc. §. fi. vñ dicūr qdā. vt azo. hodie fiduciari az eē legitimā ex verbis ꝛ sñia. l. xij. ta. ex quo hec scōa rō cessat sed pōt dici ptra qꝛ remanet prima.

De legitima parentum tutela.

Exemplo patronorum recepta est ꝛ alia tutela Que ꝛ ipsa legitima vocatur. Nam si quis filium aut filiam nepotem aut neptez ex filio ꝛ deinceps impuberes emancipauerit. legitimus eorum tutor erit.

De fiduciaria tutela.

Est ꝛ alia tutela que fiduciaria appellatur. Nam si parens filium: vel filiam nepotem vel neptem: vel deinceps impuberes: manumiserit legitimam nanciscitur eorum tutelam. Quo: defuncto si liberi virilis sexus eius existant: fiduciarij tutores filiorū suorum: vel fratris: vel sororis vel ceterorum efficiuntur. Atqui patrono legitimo tutore mortuo liberi quoqz eius legitimi sunt tutores. Quoniam filius quidez defuncti si non esset a viuo patre emācipatus post obitum eius sui iuris efficeretur nec in fratrum potestatem recideret: ideoqz nec in tutelam libertus autem si seruus manisset vtiqz eodem iure apud liberos domini post mortem eius futurus esset. Ita tamen hi ad tutelā vocantur si perfecte sint etatis qō nostra constitutio in omnibus tutelis ꝛ curationibus obseruari generaliter precepit.

De attiliano tutore: ꝛ eo qui ex lege iulia ꝛ tricia dabatur.

Si cui nullus omnino tutor fuerat ei dabatur quidem in vrbe romana a pretore vrbāo: ꝛ maiore parte tribunorum plebis, tutor ex lege attilia. In prouincijs vero a presidibus prouinciarum ex lege iulia: ꝛ tricia. Sed ꝛ si testamento tutor sub conditione aut die certo datus fuerat quamdiu cōditio aut dies pendebat ex eisdem legibus tu

v Hec tutelam. i. legitimam. sed fiduciariam.

x Si perfecte. xxv. i. xxv. an. nā quotiens fit mentio de etate perfecta vel de maiore annis. de xxv. an intelligitur. vt. C. de his qui ve. e. impe. le. fi. ꝛ de le. iij. cum filio. §. filio.

y Constitutio. vt. C. de le. tute. l. fi.

z Precepit. s. vt sit perfecte etatis ꝛ est ratio. vt. j. de ex. tu. §. minores. xxv. an. Accur.

De attiliano tutore. .i. de eo tutore qui dabatur per legem factam ab attilio. vt in textu exponitur.

De attiliano tutore. Quia. s̄. visum est de testamentaria tutela ꝛ subsequenter de legitima. Verum qꝛ cessante testamentaria ꝛ legitima est opus, uidere de datiua. iō subdit de attiliano tuto. Por.

Si cui. Tot̄ iste titulus diuidit in quattuor ptes. Primo ponit ius antiquū circa donationē tutoris. Scōo ponit ius nouū Tertio ius nouissimū. Quarto ponit nouū casum vz qꝫ nāli iure q̄cit ipuberes eē sub tutoribꝫ ꝛ qꝫ finita tutela tenent ad roēz reddēdā scōa ibi: sz hoc iure. Tertia ibi: nos aūt. Quarta ibi ipuberes itē Prima: subdiuidit in alias quattuor ptes. Primo ex qbꝫ legibus tutor dabat deficiente omni tutore testamentario vel legitimo ꝛ a quibus dabat. Secundo qñ testamentario dato sub ꝺditiōe vel in diem: vel pure tutor detur. Tertio qd sit testārius tutor sit captus ab hostibus. Quarto qūo iste leges ab vsu recesserunt ꝛ cām pp quā. Scōa ibi: Sed ꝛ si. Tertia ibi ab hostibus. Quarta ibi: sed ex his ꝛ hoc dicit vsqz ad. §. sed ꝛ si. Deficiente testārio vel legitimo tutore olim datiuus dabatur. ex. l. attilia p pretorē cū tribunis in ciuitate: in prouincijs p presides ex. l. iulia. ꝛ tricia. h. d. fm Areti.

a Si cui. s. ex testō nā quādiu testāria tutela sup est non est locus alij itē nec legitia nā nec datiua tūc locū hz. vt. C. q da. tu. po. l. si sor.

b Et maiore. i. duobus erant. n. tres vt. ar. C. de of. pre. l. ij. ꝛ. ff. de orig. iuris. l. ij. §. hisdem temporibus.

Sed ꝛ si in testō. Quotiens spes est testārij tutoris ꝛ pēdet datiuꝰ hz locū q tutor ē quousqz testārij impedimētū cessat. h. d. Aret.

c Die certo. vt a pascha i antea sis tutor.

a Poterat.z hodie datur.vt.ff.de test.tu.l.si quis sub cõditione.
b Item nemo.nam si vnus de pluribus heredibus adierit valet tutela.vt ff.de test.tu.l.si nemo idem in libertate in testamẽto relicta vt.ff.de tes manu.l.testamento.
c Erat alias extiterat. Sed quid si nullus fuit instit̃utus cum pupillo.sz tñ pupillus est heres potest dici q auctoritate iudicis adeat.vt.C.ö iu.deli.l.si infanti.z ex tunc valebit tutela z incipit tutor administrare.
d Desinebat.i.ille qui sic erat datus in subsidium desinebat cum testamentarius vẽit vt subijcit.
e Cõditio hic tutor tacite vsqz ad diem vel conditionez existentem datur ex presse non põt vt.ff. de re iu.l.actus.
Ab hostibus.
Impedimẽto sup̃uẽiẽte tutori testamẽtario qö tñ spera tur tolli de iure communi daf interiz tutor a iudice qui desinit esse tutor impedimento testamẽtarij cessante.h.d.fz Are.
f Petebatur nec erat locus legitime. vt.ff.de le.tu.l.j.§.si apud.
g Qui desinebat. i.iste talis q erat datus in subsidium.
h Postliminij q° iura etiam omnia alia recuperat.vt.s.qui.mo.ius pa.po.fol.§.si ab hostibus nec de administratis interim tenet hic reuersus.vt.ar.ff.si quis caut.l.iij.§.item si quis.
Sed ex his legibus. In.l.attilia z in.l.ticia non cauebatur ö satisdatione tutoris:ideo ex eis desierunt tutores dari.h.d.Aretí.
i Sed ex his nunc recitat nouuz ius nam quattuor sunt iura que ö titulo notari possunt.
k Legibus.s.attilia z iulia.z ticia.vt.s.eo.ti.in prin.
l Primo.alias quam primum.
m Ex inquisitione.s.inqrendo facultates eorũ an sint pares oneri adiecto.vt.j.de excu.tu.§.sed pp.item bona conuersatio requirit z vt alias in parte arrogare.vt.ff.de adopt.l.nec.ei.§. eorum.z.s.de adop.§.cum autem.
n Nam supra bene dico q desierunt per has leges tutores dari postea q̃ consules dederunt ex inquisitione z bonum fuit ꝓpter duas rationes quas ponit. o Nã pro qz zc.
o Fore hanc actionem prestant tu.z cu.vt. ff.rem pu.sal.fo.l.non quasi.§.j.z.l.z si ad speciem.
p De cõpellendis.i.captis pignoribus.vt.j.de satisda.tu.§.pe.
Sed hoc iure. De iure nouo Rome prefectus z pretor in p uincijs preses vel magistratus ei° iussu si facultates pupilli nõ sunt magne dat tutores hodie vero si sue facultates sint vsqz ad qngentos solidos a quocunqz magistratu etiam sine iussione prestita tam cautione rem pub.sal.fore que periculo recipientium.non iudicium est.h.d.vsqz ad.§.impuberes.Aretinus.
q Sed hoc vtimur hoc est tertium ius quod erat tempore iustiniani z hodie est quartuz additum.quod est.j.prox.§
r Prefectus ad prefectum cognitiones criminales.ad pretorem ciuilia negocia veniebant vt patet.ff.de of.pre.vr.per totum ti.z.ff.ö of.pre.per totum ti.sed tutelam dabit vterqz vt hic.
s Jurisditionẽ prefecti vrbis est iurisditio vsqz ad.c.miliaria sed pretoris rome tñ de of.pre.vr.l.j.§.cum vrbẽ.z in sũma azo.ö of.p. ro.dabũt ergo eũ z ei q est de sua iurisditõe. vt statiz ĩ pside nõbis.
t Crearẽt.s.eũ q ẽ de sua iurisditiõe dabit.vt.ff de tu.z cu.da.l.ius dandi.si vero ibi non inueniebantur idonei z in alio loco queret z presidi nunciabit.vt.ff.e.l.diuus.item et qui sit de sua iurisditiõe vel ratione originis vel possessionis vel ratione domicilij.vt.ff.eo.l.j.§. vl.z.l.diuus.si autem in altero horum trium locorum nõ inuenitur sed in quarto loco reducendus est ad alterum locum de his tribus z ibi tutelam accipiat.vt.C.qui pe.tu.vel cu.l.j.

v Jussu ergo delegatur.sed contra.ff.de tu.z cu.da.l.nec mandante sed ibi mandatum est quod non importat necessitatem.hic iussus qui importat vt.ff.quod iussu.l.j.§.j.z.ff.man.l.j.vel ibi erant magne facultates pupilli hic parue. Sed certe z si sint parue adhuc videtur idem.nam datio tutele est mixti imperij.vt.ff.de tutelis mutuo.§.tutoris datio vbi dicitur q tutoris datio illi soli competit cui nominatiz hoc dedit vl lex vel senat° vel princeps ergo nõ potest delegari: vt ff.de offi.eius cui mã.ẽ iur. l.j.j.rñ. Sed dic q non põt delegari non habenti iurisditionem sed habẽti sic.vt ff.e.l.ius dandi vt hic dicit. Sz que sunt magne facultates rñ.quinquaginta aurei.vt.C.ö defen.ciui.l.j.vl r.aureoruz.vt in aut.de appella.§.ij.vel.ccc.aureoruz vt in aut.ö defen.ciui.§.iudicare.col.iij.vel veri° vsqz ad quingẽtos solidos sint parue si vltra sint magne. vt.j.prox.§.
x Nos autem per constitutionem quam non habemus.
y Jussione.i. delegatiõe siue precepto nã in hoc differt a mandato.quia mandatum ex voluntate est sed iussus necessitatis.vt.ff.qö iussu leg.j.§.ij.z.ff.man.l.j.
z Solidos.idest aureos vt.j.de pe.te.lit.§.si.quoruñ lxx.z duo faciunt libraz aurei.vt.C.de suscep.ar.quotiens.li.x.
a Una.s.simul.
b Vel alias hoc quando extra ciuitatem vt in municipio.naz magistratus municipalis dabit.
c Alexandrie.hoc qñ tutor datur in ciuitate alexandria.
d Periculo.s.rebellionum z aliorum nõ vero ipsorum maiorum iudicium qui habent potestatem dandi tñ.vt.j.de satisda.tu.vel cu.le.penulti. §.si.qui sunt contra.
e Qui eam.s.satisdationem.
Impubes. Equũ est vt regat impubes qui nescit se regere z finita tutela rõ tutele reddi.h.d.Aretinus.
f Impuberes.hic.§.est generalis ad omnes ti.precedentes de tute.
g Juri.i.equitati.
h Gerunt.al's egerunt.i.gesserunt.
i Pubertatem.sed z ante si finita tutela fuerit prius.vt.ff.de tu.z ra.dis. l.nisi finita alias nisi esset finita tutela non nascitur actio tutele.sed alie actiones nate sunt sed non exercentur.ff.de tutelis z ra.dis.l.tutor.§.fi.z.l. sed non dantur.
k Judicio.i.actione tutele que datur in simplum.z propter doluz z culpam latam z leuem.est z alia actio qua tutor tenetur.s.de rationib° distrahendis sic enim nominatur.vt.ff.de contra.iu.tutel.l.ij.z datur in duplum propter dolũ tñ.z in duplo continetur rei psecutio prior tñ contra tutorẽ z ɔ heredes posterior contra tutorez tñ.vt.ff.de tu.z ra.distra.l.j.§.penul. z.l.ij.item vna intentata altera denegatur lz plus sit in ea z econtra secus in aucto.tutele z fur.vt.ff.de tu.z ra.distra.l.j.§.in tutela.
l De auctoritate tutoruz. Dictum est.s.qualiter tutores creant.hic qñ creati sunt qualiter se gerere debeant z auctoritatem prestare.Aretinus.
Auctoritas. Totus iste titulus diuiditur in tres partes principales. Primo ponit in quibus casib° necessaria est auctoritas tutoris z in quibus non. Secundo quando ista auctoritas debeat impartiri. Tertio remouet quoddam dubium. Secunda ibi:tutor autem. Tertia ibi:si inter tutorem. Item Prima pars vsqz ad.§.neqz tamen subdiuidit in quatuor. Primo ponit dictum bimembre. Secundo exemplificat quodlibet ex dictis membris. Tertio rationem annectit. Quarto infert z illationẽ clarificat per exempla. Secunda ibi:vt ecce. Tertia ibi:namqz. Quarta ibi vnde in his z.h.d. Ubi pupillus alij obligatur vel minuitur patrimonium suum est necessaria tutoris auctoritas.h.d.sm Areti.
m Auctoritas.vt.C.de contra.z committẽ.stipu.l.neqz.
n Necessaria in duobus casibus obligatur pupillus sine tutoris auctoritate.ff.de ac.z obli.l.furiosis.vbi.s.ex re actio venit.
o Promittant.quia tũc est verisimile q male agat z facit ad hoc.j.quibus ali.li.vel non.§.non admonendi z.§.sed econtrario.vt.j.de inuti.stip. §.pupillus.z.ff.de acqui.re.do.pupillus.z.ff.de pac.contra ius.Idem.de

mulíere super dote paciscente.vt.ff.de pac.&o.l de die idem in alimentario transigente.vt.ff.de transac.l.cum hi.§ quid ergo.item facit.C.de contraben.z committen.stipu.l.neqz.

a Venditionibus.si tñ pupillus petat rẽ ex venditione repellitur exceptione doli mali nisi precium dare velit vt ff.de rei ven.l.si id qꝫ.§.vl.in fi.

b Depositis. pupillus tñ doli capax tenetur depositi si quid doli cõmisit vel locupletior factus sit.vt.ff. depositi.l.j.§.impupillum.

c Obligãtur.z sic no.qꝫ cõtractus claudicat qñqz vt hic.z.ff.de act.empt.iul. §.si quis a pupillo.ar.ꝺ.ff. de arbi.l.litigatores.§.pe. z fi.z in aut. de nõ cli.secũdo nubẽtes.§. prosperim⁹ item hoc est verum nisi locupletior sit pupillus alias excipitur fi agat.z ꝺ eũ poterit agi.vt.ff de admi.tut. si minoris.z.C.pro emp.l. fi.z.ff.eo.l.j.§.j.z de rescin. ven.si id quod.§.fi.

Neqz tñ. Pupillus non põt hereditatẽ adire ꝺ iure ciuili vel pretorio vel seuatusconsulto trebelliano.sine tutoris auctoritate etiaz si sit lucrosa.h.d. fm Aret.

d Hereditatez que ex testamento. vel ab intestato defertur.s. iure ciuili.vt ff. de hered.pe.l.j.ij.z iij.z hereditas est successio in vniuersum ius qꝺ habuit defunctus tpe mortis sue deducto ere alieno.vt.ff.de ver.sig.l.nihil.

e Bonorum possessionem.ex testamento.vt fm tabulas vel ab intestato:vt vnde liberi.z similes que sunt omnes de iure pretorio.vt.j.ꝺ bo.po. §.quos autem.z est bonorum possessio ius persequendi retinendiqz patrimonij quod cuiusqz fuerit cum is moritur.vt.ff.de bo.pos.l.iij.§.bonorum hoc tñ in bonorum possessione fallit in casu cum pupillus non ꝺz tu.tunc enim pretor auctoritatem tutoris potest supplere.vt.C.qui admit. ad bo. pos.l.bonorum idez in hereditate.vt.C.de iur.delib.si infanti.in fi.

f Ex fideicõmisso.vt per se.con treb.vt.j.ꝺ fideicom:here.§.sed qz idez dico:z si bona velit recipere cã seruandarum libertatũ cũ z ibi possit timere ꝺãnũ.qz est successio in vniuersum ius.vt.j.p quas pso.no.acqui.§.fi.

g Tutoris.i.administratoris cui administratio sit concessa alioquin nõ valet.nam z si ab eo qui turelam gerit sciens alium gerere eman.dominus non efficiar.vt.ff..eo.l.iij.itẽ nunquid curatoris sufficit auctoritas ad adeundam hereditatem vel bo.pos.delatam pupillo.respon.non.vt.ff.de ap. eum in vna.§.tutor vsqz in fi.legis.

h Lucrosa sit.i.appareat lucrosa ne occasione lucrose adeat ꝺamnosam lucrosa qz adeundo oneratur legatis.z fideicommissis.z alijs oneribus z ita obligatur.sed non põt obligari sine tutoris auctoritate.vt.ꝺ e.in prin. vel si obijciatur.s.ante eũ z c̃.hoc vero accidit qꝫ hereditas nõ sit onerosa z ad ea que frequẽtius accidunt iura adaptanꝫ.vt.ff.de leg.z se cõ.nã ad ea.

i Neqz vllum est z alia ratio etiam si sit lucrosa qui litibus z sumptibus vexaretur.vt.ff.de mino.l.minoribus.xxv.an.z eisdem etiã rationibus nec iudicijs ciuilibus vel criminalibus potest esse sine tutoris auctoritate vt.C.si aduersus rem iudi.l.cum z minores.z.C.de auct.pre.clarum nisi in quattuor casibus vt in possessione momentaria.vt.C.si per vim vel alio modo.l.j.z.C.qui legit.per.momentarie,item in violato thoro minor sine curatore accusat.vt.ff.de adul.l.si maritus.§.lex.sed ḃ in adulto.itẽ si veniam etatis impetrat.vt.C.de his qui.ve.era.im.l.j.z.ij.item in interdicto.ꝺ lib.bo.exhi.l.quod z lex.§.sed si mulier.

k Habeant.quia forte subest es alienum latens.

Tutor autem. Tutor presens debet auctoritatem interponere alias non valet.h.d.fm Areti.

l Auctor fieri.i.probare z laudare quod fit per pupillum.vt.ff.e.l.etiam

m Existimauerit.alias non compellitur. Primo qz est iniquum Scõo qz tenetur pupillo damnum resarcire tutor.vt.ff.eo.si tutor.

n Post tempus.s.non modicum.alias valet auctoritas,vt.ff.de acqui. here.si quis mihi.§.iussum.que est contra.z est ratio quia videntur inesse que incontinenti fiunt.vt.ff.si cer'pe.l.lecta.

o Per epistolam.no.caute z redde singula singulis.nam dixerit duo.s. statim ad quod refertur post tempus z c̃.item in ipso negocio presens ad quod refertur hoc per epistolam que inter absentes mittitur.vt.j.ꝺ ob.ex consensu.§.fi.idem z si alio modo inutiliter auctorizetur.ff.eo.l.j.§.fin.z.l. vlti.si inuitus detinetur.

Si autem. Tutor non potest auctorare pupillo cum eo litigãti.sed ꝺandus est curator cuius officium finitur finita lite.h.d.fm Areti.

p Judicium.s.rei ven.vel alterius personalis vel realis act.preter actio nem tutele vel nego.ge.que contra tutorem erit ꝺanda que durante offi.non ꝺatur.vt.ff.de tu.z ra.dis.nisi.§.si.z.l.si cum adhuc.z idem cum inutili generali neg.gest.que ꝺatur contra curatorem adultis. vt.ff.de a dmi.tu.l.cum curatore.z. C.de admi. tut.l.ij.z.l.rões.sed certe nec alie videnꝫ interiz posse intendi.vt.ff.ꝺ,tu.z ra.dis.l.sed nõ ꝺantur.sed illud intellige vt ipsemet ex erceat non ꝺantur, sed per procuratorẽ sic vt hic dicitur.itez nunquid hec correcta sũt hodie p auc. vt in auc.vt hi q ob. p res.mi.§.j.coll.vj. cum nullus creditor vel debitor possit eẽ tutor vel curator.respon.sic.nisi in tutore testamentario in quo poterit adhuc hodie hic.§.loq.cuz fides talis tutoris ab ipso testatore sit comprobata.vt.j.ꝺe satisꝺa.tuto. vel cura.§.j.z.C. de episc. audi.de creationib⁹ vel idem in eo quod in alijs.vt in precedenti auc. diximus sed magis credo cõtrariũ vt dixi in auc. vt hi qui ob.per.res §.j.col.vj.item z circa reales actões hunc.§.hodie facimus loqui.cum in eis sit obligatio. vnde cessat aut. vt.j.ꝺe act.§.j.

q In rem suam.z pupilli que sua dicitur cuz bene administrat.vt ff.de furtis.l.interdum.§.qui turelam.

r Auctor facit ad hoc.ff.de ver.signi.l.quod dicimus.z.C.ne quis in sua causa.l.vna.z.C.de testibus .l.omnibus.z.ff.eo.l.v.j.respon. arg.contra.C de fideicom.li.l.fi.ibi iudex.z c̃.z sequeretur inconueniens vt in eoꝺe negocio esset actor z reus.

f Ut olim.naz olim in tali casu ꝺabatur tutor pretorius quod hodie nõ est.vt hic dicitur.

t Sed curator.C.de in lit.ꝺã.tu.l.j.

v Et eo pacto.s.iudicio.

x Quibus modis tutela finiatur.Rubrica. Hic videndũ est quibus modis tutela finiatur.nouem modos ponit pubertate.arrogatione.z seruitute.conditione.morte.capitis diminutione.si ad certũ tempus datus sit.z sit finitum tempus suspitione excusatione.

Quibus modis tutela finiatur. Dictum est de ingressu tutoris z.s.ti.j.de progressu restat de fine.sicut est in operibus naute ingressus progressus z finis.Aretinus.

Pupilli. Totus iste titulus diuidit in septem partes.naz Primo ponitur qualiter pubertate tutela finit:z que sit pubertas. Scõo qualiter arrogatione:vel deportatione vel seruitute pupilli:vel tpis finitione. Tertio qualiter morte pupilli vl tutoris. Quarto capitis diminutione tutoris. Quinto etiã minima diminutione pupilli. Sexto pp aduentũ tpis vel ꝺitionis. Septio pp reuocationẽ faciã ꝺe tutore. Secunda ibi:itẽ finitur. Tertia ibi:similimõ. Quarta ibi:sed z capitis. Quinta ibi:sed pupilli. Sexta ibi:preter. Septima ibi desinunt.itẽ Prima subdiuiditur in tres nã prio ponit qualiter tutela finiatur pubertare. Scõo qualiter pubertas accipiatur ꝺe iure antiquo. Tertio Qualiter ꝺ iure nouo. Secũda ibi:pubertatẽ. Tertia ibi:nr̃a aũt.z.h.d. Tutela finitur pubertate pupilli:q̃ i masculo ẽ statiz cõpleto.xiiij.ãno i fẽia duodecio.h.d.are.

y Pupilli sunt qui ꝺe ptãte pr̃is ipuberes exierunt vel morte vel emancipatione.ff.de ver.fi.l.pupillus.j.rñ.lz iproprie dicaꝫ aliquando pupillus qui est in ptãte.vt.ff.de ver.obli.l.fi.§.fi pupillus.

z Habitu.idest aspectione vtrũ haberet barbã vnã vel alterã vt.j. innuit.z facit.ff.de mino.l.minor.xxv.an.vel ex aspectu z c̃.z no.pro opi.Bar.q fm pscĩam dicebat iudicẽ ꝺebere iudicare.z facit.ff.de feri.l.ij.in fi.z.ff.fin.regun.l.si in ruptione.§.fi.

a Hoc etiam.s.qꝫ sit iudicandũ impudicum.

b Constitutione.vt.C.quando tu.vel cura.esse ꝺesi.l.fi.

c Credantur.facit ad hoc.s.ꝺe nup.j.respon.

Item finitur. Arrogatione.deportatione:seruitute vel i eũ cum conditionis finitur tutela.h.d.Aretinus.

d Impuberes.i.i pupillari etate adhuc exñtes.vt hic.z.ff.ꝺ adopnec ei.§.eorum z hoc cum consensu omnium tutorum.vt.C.de auc. presta.l.si.

a Item redigatur ex ingratitudine si sit doli capax.non autem ex venditione.vt.j. per quas perso.no.ac.§.pe.qz non nisi sit maior.xx. an.potest per venditionem fieri seruus.vt.s̄.de iure perso.§.pe.contra est.C.de inofficio.testā.l.si quis.§.fi.sed ibi ō eo dicit qui doli capax non est.

b Sed si vsqz ad certam .i.specificatā vt qñ tici⁹ erit ꝓsul.

c Testamēto no. q̄ dixit in testamento.nam a lege vl̄a iudice non sic.vt.ff.de re iu.l.actus.

Similimodo.

Morte naturali pupilli vel tutoris item capitis diminutione tutoris maxima vel media vel etiam minima pupilli omnis tutela finitur minima autem tutoris solum legitima finitur.b.d.Aretinus.

d Morte naturali.nam de ciuili iam dixit .s̄. proxi.ſ. vbi dixit de deportato ⁊ seruo facto per ingratitudinem. quia mors omnia soluit nedum tutelam.vt i aut̄.de nup.§.deinceps.

e Sed ⁊ capitis libertas ⁊ tūc maxima.

f Ciuitas.⁊ tunc media.vt.s̄.ō ca.di. §.maxia.⁊.§.minor:

g Omnis tutela.i.testamentaria.vel datiua:cuz ea que sunt iuris naturalis tollantur vt.s̄.de.ca.di.§.q̄ autem.

h Si se in adoptionem.sz emancipatione filij legitima tutela non finit.qz filiusfa.legitim⁹ tutor esse non potest.cū.ſ.pater eū precedat. vt.s̄.de ca.di.§.si.nisi in casu:vt cum manumittit seruum maternum delatum sibi.vt.s̄.de legi.pa.tu.§.sed forte.⁊ tunc defertur cum sui iuris erit.vt.ff.fami.her.si maritus.

i Legitima sz quare hec legitima tantū perit.rn̄.qz agnatio perit minima ca.di.vt.s̄.de.leg.ag.tu.§.fi.⁊ legitima inter agnatos tantuz consistit.vt.s̄.delegit.agna.tu.j.rn̄.

k Cetere testamentaria.⁊ datiua ſm.P.

l Licet minima.vt qz detur in arrogatione.vt.s̄.e.§.j.

m Ad certum idem si ad incertū.tempus.ſ.ad conditionem vt.s̄. eo.§.sed ⁊ si.que conditio ad esse ⁊ ad non esse se habere potest.vt.j.ō verb.obli.§.cōditione.

Definunt autē. Qui remouetur a tutela propter suspitionez vel qui in ppetuū excusantur tutores esse definunt.h.d.Areti.

n Definunt excusant.ſ.in perpetuum.vt quia mutus.quod dic vt. ff.de mino.l.verum.§.ex facto. nam si ad tempus nō definunt esse tutores.vt.j.de excus.tu.⁊ cura.§.itez qui reipublice.

o Inferius.vt.j.de suspec.tu.per to..⁊.j.de excusati.tuto.§.cura.⁊ no.q̄ eisdem modis finitur cura.si quos habeant pupilli curatores. ⁊ eodem tempore.vt.C.quando tu.vel cur.esse de.l.j.adultorum vero curatores tunc finiuntur cum virilem rigorem compleuerit minor.ſ.xxv.an.vt.ff.de mi.l.fi.i fi.⁊.j.ti.j.j.rn̄.nisi ad certā cām.vel spēz fuerint dati nam tunc finito negocio finitur officiuz.vt.s̄.ti.j.§.fi.itē curatores alioz.vt.j.ti.j.§.furiosi.⁊.§.sed ⁊ mentecaptis.tunc definūt q̄n sanā mētē predicte pone recipiūt.vt.ff.de cu.fur.l.j.§.j.⁊.§.fi.

De curatoribus.

Masculi.qdez puberes ⁊ femine viripotētes vsqz ad.xxv. an.cōpletū curatores accipiūt qui licet puberes sint adhuc tn̄ bui⁹ eta

De curatoribus. Rubrica.

Finita tutela.pupilli indigent curatoribus.ideo de ipsis subdit.

Masculi. Totus iste titulus diuiditur in tres partes principales. Primo ponit de curatoribus datis puberibus.Secundo de datis illis qui laborant aliquo morbo:vel vitio.Tertio ō curatoribus datis pupillis.Secūda ibi:furiosi.Tertia ibi:interdū. Item Prima pars diuiditur in tres partes. Primo qualiter puberibus dantur curatores.Secūdo a quibus dantur.Tertio an inuitus quis cogatur curatorem accipere.Secunda ibi:dantur.Tertia ibi:item inuiti.Et.h.d.Curatores dantur adultis vsqz ad.xxv.annum cōpletum ⁊ ab illis magistratibus a quibus tutores non autez testamento dantur.Dati tn̄ confirmantur:inuito autem curator nō datur:nisi ad litem.h.d.ſm Areti.

p Xxv.an.nisi impetrent a principe veniam etatis masculi.in.xx. an.femine in.xvij.an.vt.C.de his qui.ve.eta.impe.l.j.⁊.ij.

Item⁸ si i tutelē pupill⁹ redigat vel si ab hostib⁹ capt⁹ fuerit.Sed:⁸ ⁊ si vsqz ad certaz ꝓditionez dat⁹ fit tutor in testamento⁸ eque enenit vt desinat esse tutor existente ꝓditione

Simili mō finit tutela morte⁸: vel pupillorum vel tutorum. Sed⁸ ⁊ capitis diminutiōe tutoris per quā libertas vel ciuitas⁸ eius amittitur omnis⁸ tutela perit. Minima autem capitis diminutione tutoris veluti si se in⁸ adoptionem dederit:legitima⁸ tantū tutela perit:cetere⁸ nō periunt.Sed pupilli ⁊ pupille capitis diminutio licet⁸ minima sit omnes tutelas tollit. Preterea q ad⁸⁸ certuz tempus testamento dantur tutores finito eo deponunt tutelā.

Desinūt autez tutores esse qui vl̄ remouent⁸ a tutela ob id q̄ suscepti nisi sunt: vel q ex iusta cā sese excusarent⁸ ⁊ onus administrāde tutele deponūt ſm ea que inferi⁹, ꝓponem⁹

Dantur autem a magistratibus.i.a pretore preside proconsule prefecto egypti vt.ff.de tu.⁊ cu.l.j.itē a prefecto vrbis ⁊ ad defen.ciui. vel iuridico alexandrine.vt.s̄.de attil.tu.§.pe.alias si.vt in auc̄.de defen.ciui.§.nulla col.iij.⁊.ff.de offi.pre.l.j.§.solent.

r Sed datus de facto.

tis sunt in sua negocia tueri nō pñt.

Dantur⁸ antē curatores ab hisdē magistratibus a quibus ⁊ tutores. Sed⁸ curator testamento non dat sed datus confirmatur decreto pretoris⁸ vel presidis⁸. Item⁸ inuiti adolescentes curatores accipiunt preterquā in litem⁸ curator⁸.n.ad certam causam dari pōt. Furiosi⁸ quoqz:⁸ ꝓdigi lz maiores.xxv. an.sint tn̄ in curatione sunt agnatorum ex lege.xij.tabu.sed solent⁸ rome prefecti vrbis vel pretores ⁊ in prouincijs presides ex inquisitiōe⁸ eis dare curatores.Sed ⁊ mēteceptis ⁊ surdis ⁊ mutis ⁊ qui ppetuo morbo laborant qz rebus suis supesse nō pñt curatores dandi⁸ sunt.

Interduz aūt:⁸ ⁊ pupilli curatores accipiunt:vtputa si legitimus tutor non sit idoneus⁸ qñ habenti tutorē tutor dari⁸ nō pōt.Itez⁸ si testamēto datus tutor:vl̄ a pretore aut a preside idone⁹⁸ nō sit ad administrationē:nec tn̄ fraudulēter negocia admistret solz ei curator adiūgi itē⁸ loco tutoz q nō i ppetuū sz ad tp̄⁹ a tutela excusāt.solēt curatores⁸

f Pretoris.ſ.in vrbe.

t Presidis in ꝓuincia.

v Itē accipiunt.secus in tutore.vt.ff.de tu.⁊ cur.da. l.nec nō ⁊ de tutelis.l.ij.vt diximus.s̄.de tute.§.est au tē itez vz ō ff.de mi.l.j.in fi. sed quod ibi dicit nō cōmittit eis adultis res suas bn̄ gerentib⁹ ante.xxv. an.verum est.vt sint rata que fiunt per eos cōmittūtur tn̄ vt hic sed restituunt⁸ vt ibi ⁊.j.de acti.§.si quis agens.

x In litem tunc enim cogitur.sed pupillus in litez nō cogitur.vt.ff.de tutel.l. qui hz.§.si pupillus quod expone vt ibi.

y Curator quasi dicat si dubites.de hoc licet aliud sit in tutore.vt.s̄.q̄ da.tut. po.§.certe.

Furiosi. Furiosis ⁊ prodigis lz maiorib⁹ dātur a lege curatores agnati:illis deficientibus a iudice dandus est curator mentecaptis ⁊ alijs qui morbo ꝓpetuo laborant curator a iudice dādus est.h.d.Aire.

z Furiosi.no .hos duos accipere curatorem a lege alij oēs sunt datiui.vt cauteb⁹ colligitur.⁊.j.proxi.§.⁊.C.de epi.au.l.j.§.de creationibus.

a Sed solent.ſ.agnatis deficientibus.vel non habilibus ꝓstitutis vt.C. de cu.fu.l.fi.§.sinautem.

b Inquisitione ⁊ hoc rōe furoris vel dementie.nisi iste pone sint minores.xxv.an.⁊ tunc rōne etatis tuto.vel cura.accipiunt.vt.ff.de tutelis.qui hz.§.quod aūt.itē nisi sint in ptāte.vt.C.de cura.fu.l.fi.§.j.

c Dandi sunt.ſ.ab his quos modo in superiori.§.diximus.

Interdum. Si tutor pupilli non est idoneus:vel si ad tempus excusatur:datur pupillo etiam curator.h.d.Aretinus.

d Idoneus vel ratione pauptatis.vel qz non est industriosus vt decet.si delis tn̄ est ⁊ diligens alias repelleretur prorsus.vt.j.de suspec.tuto.§.pe. ⁊ si.⁊.C.de suspec.tu.l.pieratis.bene dico cu.⁊ non tu.Qñ ⁊c.

e Dari non potest fallit hec regula in casib⁹.vi.vt si detur tutor loco tutoris surdi:vel muti:vel furiosi:vt.ff.de tutel.l.pe.item ⁊ si hz tutorem ratione rerum vnius prouincie poterit habere alium ratione rerum quas hz in alia.vt.ff.de excu.tuto.l.propter litem alias.l.lz.§.fi.⁊.C.in qbus ca.tu. ha.da.tu.l.fi.item mater.⁊ anteq̄ nubat tutrix.existens alium petit tutorē dari.vt in auc̄.de nup.§.si vero tutelam.sed ratio est qz abire nūc speratur vt.C.cōia de legat.l.fi.§.ij.Item ⁊ qñ ad tempus est relegatus vel excusatus:vel remotus.nam interim tutor datur.vt.C.in qui.cau.tu.ha.l.pe.itez si quis tu.sit apud hostes nō vt seruus.sed vt legatus.vel transfuga alius datur.vt.ff.de tutel.l.si quis tutor itez si reipublice cā absit potest alius dari.vt.ff.de tutel.l.quesitum.⁊.ff.de suspec.tuto.l.iij.§.si quis affuturus sed ſm.P.in his omnibus casibus tutor a procuratore accipitur ⁊ hec regula nō fallit.sed cū littera in omnibus supradictis legib⁹ de tutore facit mētionem ab ea nō discedamus.vt.ff.de le.iij.non aliter.⁊.ff.de exerci.l.j.§.igitur sed que est ratio tū vbiqz dari possit curator hñti curatorē vel tutorem sed non tutor pōt dari hñti tutorez.rn̄.q̄ tutor qui prius dabatur habebat plenā ptātem.j.ti.ij.§.datus.⁊.s̄.de tutelis.§.j.⁊.ita q̄ alium secū in eadaz plenitudine admittere non pōt.sed nō sic in curatore qui rebus datur.vt C.de nup.l.in copulandis vn̄ tutor auctoratur hereditati.adeunde quod in curatore pupilli nō est.vt.ff.de ap.l.cum in vna.§ tutor.sed non ne tota die inuenimus vnum pupillū plures habere tutores.vt.C.de diui.tu.l.ij. rn̄.illud est qñ simul dantur.nam quedam fiunt simul bene que nō valēt si fiant sepatim vt duoz reoz obligatio.vt.j.de duobus reis sti.§.j.

f Item si testamento posuit exemplum de legitimo nunc de datiuo.⁊ testamentario minus idoneo.

g Idoneus.i.sufficiens.

h Item ad tempus excusantur.nam aliquis qñqz in perpetuum quandoqz ad tempus vt patet per multa exempla.j.de excu.tu.⁊ cu.§.j.⁊ quasi per totum titulum.

i Curatores.vel etiam tutores.vt.s̄.proxi.§.j. dixi.ſ.prout iudici videbitur.vt.C.in qui.cau.tu.ha.l.j.⁊.ij.sed quid si tutor pupillo non fit an dari

possit curatoꝛ rñ. sic vt ar. a contrario sensu sumitur. vt. ff. ō tu. ⁊ cu. da. ab. l curatoꝛ quod est validum. vt. ff. de offi. eius cui mā. est iurisl. j. §. j.

¶ Quod si. ¶ Si pupillus sit infās vel absens ⁊ tutoꝛ infirmitate vel alia necessitate impediatur pōt actoꝛ pupillo cōstitui. b. d. aret.

a ¶ Aduersa. i. infirmitate que valitudini ⁊ sanitati cōtraria est.

b ¶ Necessitate. vt quia longo tempore absuturꝰ est vl̄ sua maiora negocia hꝫ pertractare. vl̄ alīs similes necessitates. vt. ff. de ꝓcur. l. si iussa. §. fi. ⁊. l. se. ⁊. l. post litez. ⁊. l. se. vsqꝫ ad. l. que omnia. ⁊ nisi huiusmodi necessitas sit nō pōt fm quosdā vt. C. qui dari tu. vl̄ cu. l. curatoꝛem. ⁊. l. curatoꝛ. immo certe ⁊ si quecunqꝫ alia sit iusta quoquo modo. vt. ff. ō admi. tut. decreto ⁊ hec ea dē sunt in curatoꝛe. vt. C. de appel. si actoꝛ.

c ¶ Absit. si. enim pñs sit ⁊ habet intellectum etiam ꝓ curatoꝛem cum auctoꝛitate tutoꝛis facere potest. vt C. de procura. l. neqꝫ absit i. in sex mensibus.

d ¶ Uelit. s. pretoꝛ vel preses. vt sequitur q ⁊ hic dicitur actoꝛ alias adiutoꝛ dicitur vt. ff. ō tute. l. solet. alias curatoꝛ. vt. ff. de tu. ⁊ cura. da. ab his. l in omnē alīs procuratoꝛ. vt. C. de procura. l. neqꝫ. ⁊ nō. hic varia nomina eorum qui alioruꝫ sacra agunt vt actoꝛ. ⁊ hoc dictuꝫ est. item tutor qui datur pupillis. ē. de tutelis. §. est autem. itez curatoꝛ qui datur adultis vel furiosis. vel similibus. vt ē. e. in principio. ⁊. §. furiosi. ⁊. §. sed et mērecaptis. item procuratoꝛ qui aliena gerit negocia cū mandato. vt. ff. de procur. l. j. item negociorum gestoꝛ. qui sine mandato gerit vt. j. de oblig. ex quasi contrac. §. j. item iconomus cui res ecclesiastica gubernāda mandatur ab episcopo cum ꝓsensu fratrū vt. C. de sa. san. eccl. l. iubemꝰ. ⁊. C. de epis. ⁊ cle. l. omnes. §. hoc ꝓculdubio ⁊ nihilominꝰ dicit hypocrisarius vt. in auc. quō op. epi. §. ñ aliter. ⁊. §. neqꝫ autem. ⁊. §. si vero. vt presertim. item sindicꝰ q si grece dicitur latine singulorum causas dicens. vt. ff. de mu. ⁊ ho. l. munerum. §. defensoꝛes quādoqꝫ tamen actoꝛ ⁊ sindicus pro eodē ponuntur. vt. ff. quod cuiusqꝫ vniuer. l. j. §. q bus. ⁊. §. pe. l. item eoꝝ. §. actoꝛi. facit ad. hoc. ē. de auctoꝛitate tu. vel cu. per totum. vel etiam dic q differunt. vt ibi non. s. in. d. l. quod cuiusqꝫ vniuer. ⁊c̄

¶ De satisdatione. tu. vel cu. Rubꝛi. Diximus dandos tutoꝛes ⁊ curatoꝛes rōe etatis ne tamen ⁊c̄. Accursius.

Ne tñ. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes principales. nam Primo ponit qui teneantur satisdare ⁊ qui non. Secundo q̄ illi qui nō renent satisdare si satisdāt preferant cū socijs in administratiōe Tertio qui officiales teneantur de satisdatione nō exacta vel non idonea. Secunda ibi sed ⁊ si. Tertia ibi: sciendum item Prima subdiuiditur in duas partes nam Primo ponit regulā. Secundo duas fallentias. Scōa ibi: sed hoc. ⁊ hoc intendit. Tutoꝛes ⁊ curatoꝛes tenētur satisdare nisi fuerunt testamentarij vel datiui ex inquisitione. b. d. Aretinus.

e ¶ Consumātur in totum.

f ¶ Diminuātur. pro parte.

g ¶ Pretoꝛ. sic ⁊ pre. vt ⁊ preses prouincie. vt. ē. ti. j. § ij.

h ¶ Satisdent in rem pu. sal. fo. vt diximus. ē. de tutelis. §. j. s. cuꝫ fideiussore. vt. ff. rem pu. sal fo. l. non quasi in principio. ⁊. ff. de preto. stip. l. pretoꝛie ⁊. ff. qui satisda. cog. l. j.

i ¶ Perpetuū. i. generale sic. C. de eden. l. edita. alias pro tēpoꝛe ponitur vt. ff. pro socio. l. j. ⁊. j. de ver. obli. §. at si quis.

k ¶ Approbata. idem in curatoꝛibus in testamento datis licet curatoꝛes nō dentur in testamento regulariter tm̄ si dati fuerint ꝓfirmantur decreto pretoꝛis vel presidis. vt. ē. tit. proxi. §. j. ⁊ tunc liberantur a satisdando vt tutoꝛes vt hic. ⁊. ff. de ꝓfirma. tuto. l. si filio. ⁊. l. in ꝓfirmando. ⁊. l se. ⁊. l. utilitatē. secus in dato a mre. vt. ff. ō ꝓfirma. tu. l. j. ad fi. legis alias. C. eo. ti. l. j. sed quare secus respondeo quia firmum est consilium patris ⁊ nō matris. vt argu. j, qui. ali. li. in fi. j. rñ. ⁊. j. de inur. §. j. ⁊ quod dicit in testa. idem in tutoꝛibus in codicillis datis dicā. vt. ff. de test. tu. l. iiij. ⁊ facit ad hoc. C. de epi. au. de creationibus.

l ¶ Jtē ex inqsitiōe. i. dati a iudice cū iqsitōe. vt. ē. de attil. tuto. §. hoc iure.

m ¶ Idonei. i. presumptione iur. ⁊ quā non admittitur probatio in ⁊riuꝫ sed si ⁊ apparet tenebitur illi q dedit. vt. j. eo. §. sciendū sed hoc fallit in curatoꝛe furiosi q satisdat si non habeat idoneam substantiam licet sit cū inqsitione datus. vt. C. de cu. l. fi. ⁊. §. si qdē. ⁊. §. si vero non talis. itez debent iurare oēs bene agere. i. nō pretermittere vtilia. ⁊ nō facere inutilia vt in auc. vt hi qui ob. pres mi. §. si. co. vj. si ergo nec testārij nec datiui satisdāt q erunt illi qui satisdant. rñ. legitimi nisi in casu. s. patronus ꝓliberto. vt. ff. de le. tu. l. legitimos. §. j. itē datiui qui nō fiunt cū inquisitione vt. C. de auc. presi. l. fi. ⁊ nisi satisdent nō administrant. vt. C. de tu. vl̄ cu. q sat. non de. l. j. ⁊. fi. ⁊ fm hoc sunt quattuoꝛ genera tutoꝝ. s. testārij. item legitimi. itez datiui cum inquisitione. item datiui sine inqsitione vt dēz est.

dari. ¶ Quod si tutoꝛ aduersa valitudineᵉ. vel alia necessitateᵉ impedit quominus negocia pupilli administrare possit: ⁊ pupillus vel absit vel infans sit quē velitᵃ actoꝛez periculo ipsius tutoꝛis pretoꝛ vl̄ q prouincie preerit decreto ꝓstituet.

De satisdatiōe tutoꝝ vel curatoꝝ.

Ne tñᵉ pupilloꝝ pupillarūue: ⁊ eoꝝ qui queue in curatione sūt negocia curatoꝛibꝰ tutoꝛibusue ꝓsumantᵉ: vl̄ diminuantᵉ: curet pretoꝛᵃ vt tutoꝛes vel curatoꝛes eo nomine satisdentᵉ. sed hoc nō est ppetuūᵉ. nā tutoꝛes testō dati satisdare nō coguntᵉ: q̄ fides eoꝝ ⁊ diligētia ab ipso testatoꝛe approbataᵉ est.

¶ Jtēᵐ ex inqsitione tutoꝛes vel curatoꝛes dati satisdatiōe nō onerantᵉ q̄ idoneiᵐ electi sunt. ¶ Dzᵐ ⁊ si ex teltō: vel in inqsitiōe duo pluresue dati fuerint tutoꝛes pōt vnꝰ offerre satisdationē ō idēnitate pupilli vl̄ adolescentis ⁊ ꝓtutoꝛi suo vel ꝓcuratoꝛi preferri vt solus administret ⁊ ꝓtutoꝛ satis offerens preponatur ei vt ⁊ ipe solus administret. Itaqꝫ p se nō pōt petere satisdationez a cō tutoꝛe suo vel ꝓcuratoꝛe: sed offerre dz vl̄ electionē ꝓcuratoꝛi det: vl̄ ꝓtutoꝛi suo: vtrū velit satis accipere vel satisdareᵉ. ¶ Quod si nemo eoꝝ satis offeratᵉ: si qdez ascriptumᵐ fuerit a testatoꝛe qs gerat ille gerere dz: q̄ si nō fuerit ascriptū quē maiorᵐ pars elegerit ipse gerere dz vt edictoᵉ pretoꝛis cauetᵉ. ¶ Si aūt ipsi tutoꝛes dissenserunt circa eligendum eum vel eos qui gerere debēt pretoꝛ partes suasᵉ interponere dz. Idēᵉ ⁊ in pluribus ex inqsitione datis probandū est. i. vt maioꝛ pars eligere possit p quez administratio fiet. ¶ Sciendū aūt est nō solū tutores vel curatoꝛes pupillis vl̄ adultis ceteriſqzᵐ psonis ex administratione rerū teneri: sed etiā in eos qui satisdatōez accipiūtᵉ subsidiariam actōez eē q̄ vltimuz eis presidium possit afferre. ¶ Subsidiariaᵉ autē

Quarto extēdit ad datiuos dictū in testārijs. Secunda ibi: q̄ si nemo. Tertia ibi sinautem. Quarta ibi: idez ⁊ in pluribus. Aretinus.

n ¶ Sed ⁊ si ex testamento. duo ponit ⁊ vnū tm̄ nunc ꝓsequitur. s. ō testamentario. sed in si. §. dicit de alio. Item hec eadē in curatoꝛibus pluribus locū hñt. vt. ff. de admi. tu. l. iij. §. quod in tutoꝛibus. itē q̄d in legitimis rūdeo. idē cū sit eadē rō ne deterius negocia per plures exerceantur. vt. ff. de admi. tu. l. si plures. §. apparet ergo.

o ¶ Itaqꝫ. vel satisdare: sic. j. de inuti. sti. §. alteri in fi.

p ¶ Ascriptum. s. in testamento. vel aliter apparet eius voluntas euidenter q̄ dicit in satisdatione quis preferri dz vt edicto q̄ si non fuerit ascriptum quem maioꝛ pars elegerit ille gerere debet.

q ¶ Maioꝛ. dūmodo omnes velint per vnum administrare. alias enīz non compellentur sed omnes gerere possunt si velit. vt. ff. de admi. tu. si plures. §. fi. ⁊. l. vel partes. Et no. hic ar. q̄ statur maioꝛi parti. sic. ff. de pactis. l. iurisgen. §. vl. ⁊. l. maioꝛem. ⁊. l. precedente. ⁊. §. fi. ⁊. ff. de testa. l. iij. §. ij. ibi alias numerus testium tē. argumentum cōtra. ff. de ser. rusti. pre. l. fundum. ⁊. ff. communia pre. l. si.

r ¶ Ut edicto pretoꝛis. s. quod non habemus.

s ¶ Partes suas. i. se ⁊ officiales suos ⁊ milites iusticie. Dz cur nō committitur fortune vt alias. C. cōmu. de le. l. si. j. respon. ⁊. j. de legi. §. optionis respondeo non ita alterius factum. s. pupilli possunt fortune cōmittere vt suum ꝓpꝛium. ⁊ conco. huic. ff. de le. l. huiusmodi. §. fi. ⁊. ff. de vsufruc. l. si cuius. §. sed si inter duos argumentum cōtra in eo. ti. l. quotiens duobus. j. respon.

t ¶ Idem ⁊ in pluribus per omnia. vt. ē. nisi quia hic a testatoꝛe nō potuit scribi quis gereret cum nihil dixerit de tutela. nam non darē tur ex inquisitione si essent testamentarij. vt. ē. de atti. tu. j. respon.

¶ Sciendum. ¶ Qui tenetur accipere satisdationem a tutoꝛe si nō recepit vel minus idonee tenetur subsidiaria actione: quc etiam transit contra heredes ⁊ pōt tutoꝛ vel curatoꝛ cogi satisdare etiam captis pignoꝛibus hoc dicit. Et diuiditur in quattuoꝛ partes. Primo q̄ officialis conuenitur subsidiaria actione Secundo quando ⁊ in quibus casibus teneatur Tertio ad heredes extēdit. Quarto ponit nouum casum videlicet q̄ tutor cogitur satisdare. Secūda ibi subsidiaria Tertia ibi: que quidem Quarta ibi quibus constitutionibus Aret.

v ¶ Ceteriſqz. vt furiosis ⁊ mentecaptis: vt. ē. titulo. j. §. furiosi. ⁊ §. sed ⁊ mentecaptis.

x ¶ Accipiunt. vt magistratibus quod dic vt diximꝰ. j. e. §. ne qz autez

y ¶ Item eis. s. pupillis ⁊ similibus.

z ¶ Subsidiaria. s. tutele vtilis contra eum qui malū dederit tutorē vel vtilis neg. ge. quando malum curatoꝛē nā cadē vtilis in magistratū datur q̄ i administratoꝛē directa datur ⁊ vsure veniunt: vt i pria. vt. ff. de magi. con. l. fi. ⁊. C. eo. l. pe. subsidiaria autez dicitur penalis aptitudine vt. l. aquilie actō dicitur penalis aptitudine vt. j. ad. l. aql. §. his autem nam nec illa semp penalis est nec hec semp in subsidiuꝫ

datur.q̄ q̄q̄ agitur ante q̄ conueniantur oēs tutores vt colligitur ex his que dicant hoc in glo.circa fi. Quare ad hoc euidentiā distingue.aut fuit vnus tutor vel curator.aut plures.primo casu cōuenit primus tutor vl' cu.t postea magistratus vt hic.si vero plures t tūc aut oēs gesserunt tutelam aut curam aut nullus aut alter tm̄. Primo casu omnes conueniuntur ante magistratuz.vt.ff.de admi.tu.lucius.§.pe.t de magistra.con.l.duo.in scō idem:vt ff.de admi.tut.si plures.i tertō subdistingue.aut fuit subdiui sa tutele administratio per iudicez vel testatorem.aut non. Primo casu pro sua gestione quilibet tenetur t non pro alterius:t postea magistratus in subsidiuz vt.ff.ō admi.tu.l.lucius.§.pe.t.C.de diui.tu.l.ij. sed tamen quattuor casib⁹ vn⁹ pro alteri⁹ parte tenetur tm̄ post magistratum.s.si tutorez t suspectuz remouē dū non remouit vel tarde remouit vl' remouēdo iura pupilli prodidit vel non exegit satisdationē rem pu.sal.so.cum videret eū non soluendo.vt in.d.l.C.de diui.tu.l.ij.t.ff.de admi.tu.l.lucius.§.pe.secundo casu conuenitur.primo gerens.secūdo magistratus tertio nō gerens.nisi in dictis quattuor casibus.vbi conuenitur etiam qui non gessit ante magistratum.vt.C.de diui.tu.l.ij.t.ff.de admini.tutor̄..l.etiaz.t.l.emilius in fi.t.l.tutores.

a Idonee.aduerbium est t facit ad hoc.ff.de magistratu conue.l.j.§.scien.t.§.exigere.

b Que quidem.s.tutela actio subsidiaria vel nego.ge.vt diximus.

c Responsis:vt.ff.de magistra.con.l.j.§.sciendum est.t.l.q̄ ad heredem

d Ex constitutionibus:vt.C.de ma.con.l.ij.t in alijs grecis constitutionib⁹ sed aliter heres tenetur.q̄ dolo t culpa tm̄.aliter defunctus qui etiā de leui culpa tenetur.vt.ff.de ma.con.l.non similiter.

e Quibus grecis.s.constitutionibus.

f Laueant.s.rem pu.saluam fore.

g Coherceātur.facit ad hoc.ff.de admi.tu..l.j.respō.j.t de dam. infec.l.iiij.§.iij.t.ff.de li.agno.si quis ali.§.si quis ex his.t.C.de suspec.tu.l.iij.t.ff.de ven.inspi.l.j.§.si quid ergo.

h Neq̄ vrbis .s.romane per excellentiam.vt.s̄.de iure nat.§.sed quotiens.item facit adhunc.§.ff.de magistra.con.l.j.sed cōtra est.ff. de admi.tuto.l.emilius.sed distingue tria genera iudicum quidam possunt dare tutorem t non exigere satisdationem de quibus hic loquitur. Alij t dare t exigere de quibus ibi dicit.alij exigere t nō dare vt tabelliones t aliquis miles iusticie cui talia committātur.t isti tenentur in subsidium.vt.s̄.de atti.tu.§.pe.t.C.de ma.con.l.fi.item estimatores patrimonij pupillorum propter quorum prauam estimationem viliores fideiussores accepti sunt.vt.ff.de mag.cō.l.j.§.diuus qui erant dandi pro rei qualitate.vt.ff.de in ius vo.l.j.t qui sat. dare.co.l.si vero.§.j.

i Dandi.tm̄ solent.alias debent sed isti nec debent nec solent vt diximus.

C De excusa.tutor̄.Ru. Nūc dicit q̄ō.s̄.qui.mo.tu.fi.§.si promisit.

C De excusatione tu. Quia visum est de tu.t cur.vez q̄ hi variis ex causis excusari solent iō merito subdit de excu.tu.t cu. Porcus.

Excusantur. C Totus iste titulus diuidit in.xvj.partes. Primo ponit qualiter quis excusetur a tutela pp numerum liberorum. Secunda ibi:item diuus qualiter excuset qui impeditur negocijs fiscalib⁹ t reipublice. Tertia ibi t qui ptātez qualiter qs excuset pp ptātem t iurisditionem. Quarta ibi.item propter qualiter excusetur pp litem precedentē cuz pupillo vel adulto. Quinta ibi itē tria qualiter excuset pp numerum tutelarum. Sexta ibi.sed propter qualiter excusetur pp paupertatem. Septima ibi itē propter aduersam qualiter quis excusetur pp infirmitatem. Octaua ibi similiter qualiter excusetur imperitia litterarum. Nona ibi item si pp inimicitias qualiter quis excuset pp inimiticias. Decima ibi item is qui qualiter quis excusetur pp controuersiam status Undecima ibi item maior qualiter quis excusetur pp etatem. Duodecima ibi item t in milte qualiter excusetur pp militiaz. Decima tertia ibi item rome qualiter excusetur pp militiaz. Decimaquarta ibi qui autem in quantum tempus potest quis se excusare Decimaquinta ibi: qui tutelaz qualiter quis excuset a cura pupilli sui vel vxoris sue Decima sexta ibi:quis autem ōclarat q̄ falsa excusatio nō prodest t Prima pars h.d. Tres liberi rome: t quattuor in italia t quinq̄ in ꝓuincijs prestant excusationem a tutela vel cura adoptiui vero non cō putantur nepotes vero in locum filij vocantur nec liberi mortui computantur nisi pro re publica decesserint.h.d.t diuidit in qnq̄ ptes Primo ponit q̄ plures t varie cause sunt quibus quis a tutela vel cura excusatur. Secundo ponit qualiter quis propter liberos excusatur. Tertō quot liberi habent excusare:seu propter quos liberos quis excusetur a tutela vel cura Quarto fortificat dictum suum per similem rationez ānectēdo. Quinto declarat qui liberi sunt illi q̄ prestant excusationem. Secūda ibi plerūq̄. Tertia ibi si enim tres. Quarta ibi exemplo: Quinta ibi sed ad optima. Aretinus.

ctio datur ī eos qui vel omnino a tutoribus vel curatoribus satis dari non curauerint:aut nō idonee[a] pas si essent caueri:que quidē[b] taz ex prudentum rūsis[c] q̄z ex[d] cōstitutionib⁹ imperialibus: t in heredes eoz extenditur. Quibus[e] ꝓstitutionib⁹ t illud exprimitur vt nisi caueāt[f] tutores t curatores pignorib⁹ captis coherceātur[g]. Neq̄ autez prefectus vrbis[h].neq̄ pretor:neq̄ pses prouincie neq̄ quisquam alius cui curatores dandi ius est:hac actione tenebitur sed hi tantummodo qui satisdationem exigere solent.

De excusatione tutorum vel curatorum. Rubrica.

Excusant[i] aūt tutores vel curatores ex varijs cāis.plerūq̄ ꝑpter liberos.siue in potestate sua fiāt siue emancipati[m]. Si enim tres liberos supstites rome[n] quis habeat vel in italia quattuor: vel in prouincijs quiq̄[o] a tutela vl' cura possunt excusari exemplo ceteroz munerum[p]. Nam t tutelam t curam placuit publicum munus[q] esse: sed adoptiui liberi non possunt. In adoptionem autem dat:naturali[r] prosunt[s] patri. Itez nepotes ex filio prosunt vt in locum patris[t] succedant ex filia nepotes non[u] prosunt Filij autem superstites[x] tantum ad tutele: vel cure muneris excusationem prosunt. Defuncti[y] autem non prosunt.Sed si in bello amissi sunt quesituz est an prosint: t constat eos solos prodesse q̄ acie[z] amittuntur.Hi enīz qui ī pro repu.ceciderunt in perpetuum per gloriam[a] viuere intelliguntur.

k Liberos superstites t incolumes:vt.ff.de vaca. mu.l.ij.

l Emancipati nisi pater filio emancipato curator petatur tunc enīz nō excusatur a cura emancipati.vt.ff.eo.amicissimos.§.si. vel dic q̄ lz faciat contra stimulos naturales.tm̄ bene potest vt ibi innuitur.

m Rome hoc est in ciuitate romana t vsq̄ ad centesimum miliarium.vt ff.de offi.pre.vt.l.j.al's iij.§.cum vrbem.

n In prouincijs quinq̄ sed nunquid ille prouincie que alias habēt ius ciui.italie t hoc habebunt tm̄.non q̄ illud propter tributa ꝓceditur eis.vt ff.de censi.l.j.t.l.fi.

o Munerum.i.onerum ciuilium vt decurionatus.secus si patrimonij:sic onus vt.ff.de va.mu.l.sextum.§.numerus:t.§.qui patrimoniorum:t.l.bis oneribus.j.respon.t.C.qui.mili.non possunt.l.j.lib.x.item secus in honoribus.vt.ff.de va.mu.l.iiij.t.l.in honoribus.item secus in oneribus que honori inherent.vt.ff.de va.mu..l.sextum.§.numerus.

p Munus publicum auctoritate nam datur inuitis:vt.C.de cur.l.nullus.lib.x.t facit.ff.de ver.signi. pupillus.§.munus.sed contra.ff.e.athlete §.tutela sed non est publicum munus vt ibi dicitur vtilitate licet auctoritate sic vt hic dicitur.sed vtilitate publicuz est secūdario q̄ expedit reipu.t̄c. vt.s̄.de his qui sunt sui vel alie.iu.§.fi.item contra.ff.eo.spadonez.§.qui accepit:t.l.non tm̄.§.non omnia.sed licet ibi generaliter remissionem publicorum munerum habuit tamen ex generali remissione non continetur tutela vel cura fauore pupillorum t adultorum.sicut t alias de generali dicto quedā excipiuntur:vt.ff.de leg.iij.l.vxorem.§.felicissimo.t.ff.de procurato.pompo.j.responso.

q Non possunt.t hoc dico ad excusationem.sed bene acquirebāt ei.s.patri adoptio:vt hic.t.ff.de va.mu.l.sextum.§.adoptiui.maxime hodie cū nihil ad patrem adoptiuum transeat.vt.s̄.de adop.§.sed hodie.

r Naturali.lz adoptiuo non prosit.vt.s̄.proxi.j.rū.t fm hoc puncta ibi dati vel dic dati in adoptionē naturali patri.i.auo vel proauo.

s Prosunt.s.arrogāti cū transeāt in familiā eius:vt.s̄.ō adop.§.sed hodie in fi.§.t.§.se.t fm hoc fiet hic mētio illi⁹ noui iuris t pūctabis ibi naturali patri.

t Itē nepotes patris.apparet q̄ eo mortuo tm̄ ꝓsunt.eo aūt viuo nō ꝓsunt.vt hic cū dicit in locū prīs t̄c.t.C.de his qui numero li.l.iiij.lib.x.sed nūqd oēs loco vnius cōputantur. Rūdent q̄dā q̄ nō sed ꝯdicūt leges exprelle.nā loco vnius numerant quotcūq̄z sunt vt in greca.l.ff.e.l.ij.§.quot cūq̄z nā ēt ī successione loco vni⁹ cōputant.vt.j.ō here.q̄ abitest.§.cū filijs.

u Non prosunt.q̄ non sunt in ptāte sua:vt.s̄.de pa.po.§.fi.hec ratio nō est bona.vt.s̄.eo.in prīn.dicit enim de emancipato vnde dicas.nō prosunt auo materno.q̄ alij prosunt.vt.C.de mili.testa.l.fi.

x Superstites.i.viui.

y Defuncti.idem t in non natis lz conceptis q̄ quo ad hunc casum nō prosunt pro natis:vt.ff.eo.l.ij.§.q̄ aūt in ventre.

z Omni aciē.s.principis:vt.s̄.de adoptio.§.femine.

a Per gloriam no.mortuum viuere per gloriam. vt.ff.ad.l.aquil.l.qua actione.§.si quis in colluctatione.t econtra quis fingitur mortuus qui vixit p vituperiū vt deportati.vt.ff.de cō.ta.l.j.§.j.t.§.pe.in fi.t.ff.de dona. inter vi.t vxor.l.cū hic.§.si donator al's.§.si seruus.vbi seruus viuit t pro mortuo reputatur quo ad ius ciuile.ff.de re iu.q̄ attinet.t.l.seruitute.

Itē diuus. Procurator fisci excusatur a tutela vel cura.h.d.Are.

a ¶ Et in semestribus. i. in sex mensibus quibus dabant operaz studio. nã alijs sex mensibus dabant operam impatores bello ꝛ studio. vt. ff. de orig. iu. l. ij. §. ex his in prin. vltime charte: vel dic q̃ nouem erãt libri in illis sex mensibus compositi quod in idem recidit.

b ¶ Administrabat. qui dicit procurator fisci. ꝛ facit ad hunc. §. ꝫ. de cur. §. item in locum.

¶ Item hi qui. ¶ Abñs causa reipublice a tutela vl̃ cura noua in totum excusatur ꝛ ab antiqua autẽ durante absentia. h. d. Ange.

c ¶ Item hi qui absunt. vl̃ absuturi sunt: vt. ff. de procu. l. filiussa. §. fi.

d ¶ Excusañ hoc primuz Respon. loquitur qñ eo existente in absentia reipub. cã fuit datus tutor vel curator. quo casu ꝑpetuo excusatur si per. xx. annos militauerat vel cõpleuerat militie spacium ꝛ ignominiose submissus est alias qui infra quinquẽniũ missus est puta quia infirmus nullaz hz excusationem. q̃ post quinqz annos habz annũ qui post octo annos habet biennũ qui post. xij. hz triennium z post. xvj. hz quadriennium qui post. xx. excusationem perpetuam habet: vt dictũ est: ꝛ. ff. e. sed ꝛ si milites. §. j. ꝛ. ij. iij. ꝛ. iiij. ꝛ. v. ꝛ §. quã quam. vsqz ad. §. quam quidam in necessarios.

e ¶ Excusantur si hoc postulauerit prius. ꝛ etiã aliũ actorẽ vl̃ curatorem petierint alias non vt. C. si tu. reipu. cau. l. j. ff. de admi. tu. tutores. §. qui se.

¶ Et qui ¶ Habens publicam potestatem a tutela noua habet excusationem sed non a iam suscepta. h. d. Aretinus.

f ¶ Potestatem. vt q̃ sit prefectus vigiluz vel annone. vt. ff. eo. l. ad ministrantes. ꝛ similes q̃ potestates vocantur. vt. C. ỏ mo. mul. eos secus si sit circa latus principis ceptam enim non compleuit. vt. ff. e. l. iurisperitos.

g ¶ Sed susceptam. vt. s. proxi. §.

¶ Item ꝓpter litẽ ¶ Propter litem quam quis hẽt cuz pupilo nemo excusatur a tutela nisi sit omnium vel maioris partis bonorum. h. d. Are.

h ¶ Item propter litem nisi forte immo ꝛ sine forte vl̃ etiaz si ỏ maiori parte bonorum pupilli sit causa. vt. ff. eo. l. propter litem. j. rñ. ꝛ facit. C. eo. si vt allegas. ꝛ. s. de au. tu. §. fi. ꝛ. C. qui da. tu. possunt. l. creditoris. sed hodie nõ põt creditor vel debitor esse tutor vt in aut. vt hi qui ob. per. §. j. col. j.

i ¶ Hereditate. s. ipsi pupillo a patre delata vel a quocunqz non curo propter magnitudinem enim litis ponit de hereditate.

¶ Item tria. ¶ Tres tutele onerose diuersorum patrimoniorum non affectare tamdiu prestant vacationem q̃diu durat. h. d. Aretinus.

k ¶ Item tria onera no. dicit onera. quattuor. n. posset habere tutelas que sibi excusationẽ non darent si sint leues vel leuissime vt hic itẽ no. q̃ dz tria onera tres enim posset habere ꝛ tñ pro vna computantur puta fratrum. vt sequitur non enim numerus pupillorum plures tutelas facit. sed patrimoniorum separatio. vt. ff. eo. tria. ꝛ. l. si is. itez quod dicit non affectãre no. nã si dedisset operam ꝛ sic affectasset eas habere argumentum. ff. si quis cau. l. ij. §. fi. nõ prodessent q̃ non viderentur onerose. vt ꝛ alias qui data opera reipubli. causa. abest. vt. ff. ex qui. cau. ma. l. ꝛ qui data. ꝛ facit si quis caut. l. ij. §. si ramen. ꝛ. ff. ad. l. cozne. de sal. vxori. §. j. itẽ hec tria onera in domo vna esse sufficit. vt si pater vel filius gerat omnes computentur se non excusentur. nec ad alium tutorem teneant: vt. ff. eo. l. diximus. §. fi. ꝛ. ff. de ritu nup. si quis tuto[r]. item onerarius hoc nomine non computatur: vt. ff. e. l. spadonem. §. si ciuitatis. ꝛ. l. si quis tutor.

¶ Sed ꝛ propter paupertatem. ¶ Qui probant se esse ita pauperes q̃ tutele vel cure superesse non possint excusantur ab eis. h. d. Aretinus.

l ¶ Imparem. i. si non habeat tantum in bonis quantuz ꝛ pupillus cui datur tutor vt hic. ꝛ ff. eo. paupertas. alias autem dicitur pauper qui non habet quinquaginta aureos in bonis. vt. ff. de accu. nonnulli. vel dic verius eum esse ỏ pauperem ꝛ imparez oneri qui sic laboribus est implicitus propter paupertatem vt tutele superesse non possit cum forte in agro tota die esse oporteat nec enim placet prima expositio. cum hoc munus magis obsequio persone quam in aliqua arrogatione cõsistat. vnde paupertas talis non nocet dummodo possit superesse tutele. vt. ff. de mu. ꝛ bono. cura. §. in ops. ꝛ. j. ti. j. §. si.

m ¶ Bocere. i. probare.

¶ Item propter aduersam. ¶ Infirmitas excusationem prestat a tutela vel cura. h. d. Aretinus.

n ¶ Aduersam. vt est surdus vel mutus vel perpetua valitudine detentus. vt. C. qui. moz. l. j. qui. morbus prout durauerit excusat. sed furor non excusat. sed interim curator datur fm Jo. vt. ff. eo. l. nõ solum. §. fi. ꝛ se. duabus. l. vsqz ad. §. sunt autez. sed quidam ex supradictis etiã si velint nõ admittuntur. vt surdus ꝛ mutus. vt. ff. de tutelis. l j. § pe. ꝛ §. fi. quare dic quantum ad eos improprie punitur excusatio. vt. j. eo. §. minores.

¶ Similiter.

¶ Homo simplex ꝛ ignarus litteram habent a tutela excusationem. h. d. Aret.

o ¶ Nesciant hoc si simplices sũt rudes sunt sagaces in negocijs tunc enim nõ excusañ vt subijcit quamuis ꝛc. vt. ff. e. athlete. §. pe. ꝛ. fi. no. litteratuz ad aliqua admitti ad que non recipitur illiteratus vt. C. de postu. l. ij. ꝛ in auẽ. de iud. col. vj. ꝛ no. melioris conditionis esse sapiens q̃ stultus.

¶ Itez si propter.

¶ Datus tutor in testamento propter inimicicias excusati onez habet qui vero promisit administrationem ꝑdit. h. d. Aretinus.

p ¶ Item si propter vt q̃ sic dicitur ideo cum do tutorez vt debitis supponatur ꝛ a pupillo vexetur. ꝛ no. q̃ tribus casibus excusat inimicitia vt non ideo dedit vt dictum est hic. item ꝛ quãdo interuenit post testamentum. itez fm quosdam etiam quando ante testamẽtuz si tamen fecit capitale certamen in quarto casu nõ vt si ante testamẽtum facta fuit. ꝛ non capitalis q̃ videtur remisisse ex quo in testamẽto dedit tutorem. vt. ff. eo. athlete. §. dati remissionem prout est ibi in littera post. vt. j. eo. §. inimicicie.

q ¶ Promiserant. licet alias habent excusationem vt hic. ꝛ. ff. de re. tu. ex sententia in fi. ꝛ hoc vbi promisit vel sic se iactauit. Quid autẽ si in testamento se tutorem scripsit respon. non. erit tutor nisi vel euidenter idoneus appareat. vel pater eum confirmauerit. vt in. d. l. ex sententia. ꝛ. ff. ad. l. coz. de sal. vxori. §. j.

¶ Non esse. ¶ Ex eo q̃ quis non cognoscit patrem pupilli non excusetur a tute. h. d. Aretinus.

r ¶ Ignotus sed is excusatur qui ibi domicilium non habet. vbi datus est. vt. ff. eo. l. fi. in fi.

¶ Item propter. ¶ Inimicicie capitales si reconciliatio non sit secuta prestant vacationẽ a tutela: ꝛ qui passus fuit controuersiam status a patre pupilli habet vacationem. h. d Areti.

s ¶ Si capitales. capitales accipe. vel q̃ accusabat euz de aliquo crimine q̃ ỏ ingerebat penaz capitis. i. statuz. vel quia insidiebatur mozti ipsius fm azo. ꝛ no. hic fieri aliquid ratione inimicitie q̃ ỏ fieret alias sic. ff. de arbi. non distinguemus. §. cum quidam. ꝛ l. lz autem. ꝛ ff. de libe. cau. si pariter. nam inimicus iudex esse non potest. ff. de ꝓcura. l. filiussami. §. fi. ꝛ. l. vel exilio

t ¶ A tutela vel datiua legitima. si autẽ testamentaria. dic vt. s. in gl. vt quia ꝛc.

v ¶ Itẽ ꝛ pupillor vt q̃ ꝑ pupillor q̃ñq̃z dixit hunc quẽ dat mõ tutorẽ suum seruũ fuisse vel libertũ. Iste. n. sunt q̃nes de statu vt. j. de ac. §. preiudiciales. Et est ratio q̃ mortis accusatiõe. hec q̃ simulatur. vt. ff. q̃ me. c. isti. §. j. idem est econtra si hic mouet q̃em status ipsis pupillis. vt. ff. e. athlete. amplius.

¶ Item maior. ¶ Maior. lx. annis a tutela se excusat. ¶ Minor xxv. volens non admittitur idem in milite militante. h. d. Aretinus.

x ¶ Item septuaginta. s. iam completis. vt. ff. de iu. imuni. l. iij. ꝛ ad tre. qui filium ꝛ filiaz. §. j. alias non esset maior. vt. ff. de mi. l. iiij. §. minorez. sed in alio personali publico munere statuitur tẽpus. lv. alias xl. annorum. vt. C. qui eta. l. fi. lib. x. Et no. ratione senectutis aliqua fieri que alias non fierent. vt hic. ꝛ. ff. de iu. immu. l. semper. j. respon. ꝛ. C. de postu. prouidendem.

y ¶ Minores fiant. sed in larga significatione etiã q̃ ꝓhibentur ex-

cusantur vt.ff.de post.l.j.§.initium:z.j.e.§.pe.z facit ad hoc.ff.de re iu.l.ei.§.nolle.

a Constitutione.C.ō legi.tu.l.fi.z sa.š.de fidu.tu.§.fi.

b Subire facit ad hoc in auč.de san.epis.§.j.col.ix.z.ff.de eden.l.fi vnus.ex ar.§.pe.alias si.

c Idem z in mili te.i.in militia existē te.secus in vetera no quod dic vt diximus.š.eo.§.itez qui reipublice. Ad hoc autem q aliquis sit miles ser sunt neces saria vt diximus in auč.de mā.prin.§.fi.

d Volens z ita ipso iure non tenet datio.vt hic.z.C. qui. da.tu.possunt.l.militum.nisi a cōmilitone detur. vt.ff.eo. pter magistratuz.§. fi.aliud in celesti milite vt in clerico qui admittitur vsqz ad quartum graduz vt in auč.de san.epis.§. puberes qō habes C.de epis.z cle.sup l.generaliter. Acc.

Item rome.

Docentes grammaticam vel rethoricam vel medicinam vel rome vl i patria sua in numerum deputatum excusantur a tutela.h.d.Aretinus.

e Grāmatici.i.magistri de grāmatica.z idem dicas de sequentibus z adiunge his sophistas z ita dialecticos.vt oēs qui docēt triuium excusetur vt hic.z.ff.si duas.§.j.z hoc si doceant rome vbi est cōmunis patria vt.ff.ad muni.ro.z hic si in patria sua vt hic subijcit.itē oportet q sit intra numerum habebat.n.quelibet ciuitas numerum sm quantitatem z sophistas z grāmaticos z dialecticos rhetores z phisicos siue medicos.ita tñ q nulla vltra decē haberet quibus hāc immunitatem daret.vt.ff.eo.si duas.§.fi.sed aliud videtur in his q docent quadriennium vt musicam z astronomiam geometriaz.z arithmeticaz.nam non videntur habere excusationem.vt.ff.eo geometric.Quid de legum doctoribus.non excusantur nisi rome.vt.ff.eo. sed reprobari.§.fi.z.§.pe.vel nisi in consilium principis sint assumpti.vt.ff.eo.iuris peritos vltra numerum autem vel extra patriam suam nemo excusatur nisi vt multum disciplinati.vt.ff.eo. reprobari.§.amplius.item philosophos qui docent in naturalibus constat excusationem habere.vt.ff eo.sed probari.§.amplius.

Qui autem vult. Proponens vnam excusationem z non probans potest intra statuta tpa aliam proponere z probare.h.d.Aretinus.

f Intra tempora dūmodo initio omnes posuerit sm quosdaz alias non potest.vt.ff.eo.scire oportet.§.scire autem vel qō verius est sm Jo.dic q illud quod ibi dicit q similis est ei qui se excusauit.q omnes.s.prius non proposuit verum est quo ad non nominatos.qz oportet q adhuc proponat si non est lapsum tempus vt hic.z.ff.eo. propter litem.§.j.z.ff.de excep.nemo z.ff.de transacti.cuz hi.§.si pretor contra.C.de inoffi.te.contra ma.sed ibi ab initio duas proponere non potuit.qz sibi esset contrarius z ita verum.

f Tempora.z que sunt ista tempora habes j.prox.§.

Qui excusare Constitutus in centesimū lapidem hēt quinquaginta dies ad proponēdum excusationes a die scientie cōstitut vero vltra habet vnam dietam pro quolibet.xx.miliari z.xxx.dies dummō non sint pauciores quinquaginta.h.d.Aretinus.

g Appellant.sed contra.ff.de ap.cum.in vna.§.tutor sed ibi appellatum fuit ab ipsa sententia lata contra excusationem:sed ab ipsa datione appellari.non potest.vt hic.z.ff.quando ap.fit.l.j.§.si qs tutor sed in alijs muneribꝰ contra.qz a datione appellatur.vt.C.de.ap.l. hi.qui.z.C.de temp.z re.l.j.z.C.de decuri.l ij.li.x.

h Intra.l.dies ita tñ,quod.j quat uor menses obtineātur isti.l dies licet cognouerit se forte datum circa finem quattuor mensiuz.vt.ff.e quinquaginta.ar.eius quod ē ff ad.l.iul.ō adul.l.mariti.§.preterea z hoc secundum quosdam vel dic quod hi quatuor menses currūt a die cognitionis.sicut in quinquaginta z hoc quantum ad cursū cause.sed intrum est vsqz ad.l.dies.z sic parum vltra duos menses potest hec causa durare post.l.dies.z sic intelligitur predicta.l.quinquaginta z quod ibi dicit n fine a die nominationis intra subaudi z cognitionis.alias vero regulariter triēnio durant lites.vt.C.de iudi. pro perandum.in prin.

constitutioneꝫ phibētur ad tutelaz vel curam aspirare: adeo vt nec excusatione opus fiat. Qua cōstitutione cauetur vt nec pupillus ad legitimaz tutelam vocetur:nec adultus cum erat inciuile eos qui alieno auxilio in rebus suis administrādis egere noscuntur z sub alijs regūtur alioruz tutelam vel curaz subire. Idem z in milite obseruandum est vt nec volēsꝫ ad tale onus admittant. Itez rome grāmatici:rhetores z medici z qui in patria sua hanc artez exercent ex intra numerū sunt a tutela z cura hīt vacationem Qui autem vult se excusare si plures habeat excusatiōes et de quibusdaz non probauerit alijs vti intraꝫ temporaꝫ cōstituta nō prohibentur. Qui enim excusare se volunt:non appellantꝫ sed intra diesꝫ l.continuos ex quo cognouerintꝫ se esse tutores: vel curatores datos se excusareꝫ debent cuiuscunqz generis sint.idest qualitercunqz dati fuerintꝫ tutores si intra centesimuz lapidemm sunt ab eo loco vbi tutores dati sunt:si vero vltra centesimū lapidem habitant dinumeratione facta viginti milium diurnoz z amplius triginta dierūꝫ qō tamēꝫ scenola dicebat:sic debet computariꝫ ne minus sit qz quinquaginta dies. Datus autem tutor ad vniuersum patrimoniumꝫ datus esse creditꝫ. Qui tutelā alicuiꝰ gessit in uitus curator eiusdem fieri non cōpellituꝫ in tm vt lz pz q testō tutorē dederit adiecerit se eūdē curatorez daꝫ:tñ inuitū eū curā suscipere nō cogēdūꝫ diuꝰ seuerus z antoninꝰ rescripserūt. Itē rescripserūt marituzꝫ vxori siue curatorēꝫ datū excusareꝫ se posse lz se immisceatꝫ. Si qs aūt falsisꝫ allegatōibꝰ excusatōe tutele meruit nō ē liberatus oncreꝫ tutele

De suspectis tutoribus vel curatoribus.

i Cognouerunt. Sed nunquid in dubio presumetur eum scire vel ignorare semper rñ.videtur quod semper scire presumatur etiam ex die nominationis saltem ex tunc quando ad eum noticia venire potuit nisi probet se ignorasse.vt.C.de peri.tu.l si tutor.sed tamen contra dico.s.vt presumatur semper eum ignorasse nisi probetur eius scientia.vt.ff.de admini.tuto. Ō autem z.C.qui mili.non possunt super seruis li.xij. z.ff.de probat.verius.nec obstat p dicta.l.si tutor qz ibi publice erat notum vīi nec iste tutor potuit ignorare vt.ff.de iuris z facti ign. regula.vl quod dicit ibi id quod liquiduz probationibus ostendit.s.eo quod nō probetur contra vel aliter vt ibi solet dici zc.

k Excusare.s.dando initium excusationi vt non dixerimus.z eaz redigendo in scriptis per libellum vt.ff. eo.scire oportet.§.oportet non tamen solus libellus hic sufficit nisi z probet excusationem que ibi continetur.vt.ff.eo.l.excusari.

l Dati fuerint.siue a testatore siue a lege.siue a iudice.j.ti.j.§.ij.

m Lapidem.i.miliariaz lapidibus etenim signabātur miliaria.

n Viginti milium vt pro vnoquoq de viginti miliaria computetur.vt.ff.si qs cau.l.j.

o Dierum.s.debet dari terminus.j.quē se excusent.vel dic excusare se debēt.

p Quod tamen repete debent se excusare intra illos.xxx.dies.Accursi.

q Computari.caueas ne fallaris in hac computatione.si eniz per centū miliaria abest vel minus.tñ habet dies quinquaginta.si autem abest vltra etiam per vnum miliarium habet pro quibuslibet.xx.miliaribus vnam diem z sic pro centum miliaribus habet quinqz dies.cum quinquies.xx.faciant centum.item forte per vnum diem.quia vltra est per miliarium vnum vel parum plus.item.xx.dies habet.z sic habet.xxxvj.dies z ita est in dete riori conditione qui remotior est sed tamen vt subijcit ita est facienda computatio ne sit minus q quinquaginta dies z sic apparet q nisi per.xvj.dietas plus fit.z sic vltra centesimum miliarium non prodest adiectio triginta dierum vt hic.z.ff.eo.scire.§.aliud autem.

Datus autem. Tutor simpliciter datus videtur datus ad totum patrimonium secundario vbicūqz sit situm.h.d.Aretinus.

r Patrimonium.facit.ff.eo.propter litem.§.fi.sed contra qui da.tu pos. §.certe solue vt ibi.

Qui tutelam. Qui tutelaz alicuius gessit non cogitur postea eiusdem pupilli esse curator.h.d.Aretinus.

s Compellitur.quasi sufficiat ei tm seruisse.vt.C.de neg.gest.tutori.

t Non cogendum.facit ad hoc.C.e ti.curator.sed contra est ad hunc.§. C.eo.libertos.§.fi.sed speciale est in liberto vt nō excusetꝫ lz tutor fuerit.

Item rescripserunt. Maritus etiam si se immiscuerit in cura vxoris sue habet excusationem.h.d.Aretinus.

v Maritum idem de sponsa.vt.ff.eo.l.j.§.fi.Accursius.

x Siue curatorem sed procur.pōt esse.vt.C.de procur.l.maritus ideo autem non ponitur hic tutorez.qz aliqua vxor nō est pupilla.vt.š.de nup. in prin.

y Excusare improprie ponit.nā z si vellet nō admitteretꝫ.vt.C.q da.cu. vel tu.pos.l.maritus.z est rō qz pp affectum oia sibi remittit z hec oia sunt vera vbi datus sit curator postq fuit sponsus vel maritus si vero prius fuit tutor vel curator nō posset postea esse maritus.vt.C.ō interdicto matq totū ti.item hic maritus q post matrimoniū fuit datus curator ignoraās forte alium dz petere substitui.C.e.l.amplissimi z.l.lz.

z Immisceat.s.d si alius.s.de predictis qui excusationem habent se immiscuit non posset se excusare.vt.C.si ex fal.alle.l.ij.Accur.

Si qs aūt. Falsis excusationibꝰ liberatus nō ē excusatꝰ.h.d.Aret.

a Falsis vbi veritas fuit mutata.nam falsum nihil aliud est q immutatio veritatis vt in auč de si instru in prin.col.vj.

b Onere imo ex tpe dationis tenet.vt.C.e.si ex fal.alle.l.j.in fi.z sač ad hunc.§.ff de re iudi diuus.z de excep.q agnitis.z.C.si ex fal.instru.p totū ti qd si est iniusta excusatio lz nō falsa vl nō gratiosa rñderi pōt adhuc idē vt nō tendat in minoris preiudiciū.vt.C.si ex fal.alle.l.j.quid si per ignoraāz.rñ.idem.vt.C.si ex fal alle.l.vl.lz alia sententia gratiosa teneat.vt.ff. ad tre.seruo inuito.§.cū pretor.

Be suspectis tutoribus. Rubrica. Quia supra visum est de tu.z cu.ac etiam eoz excusationibus verū qz hi aliqñ non excusant imo inuiti tanq

suſpecti remouentur ideo de his ſubdit. Porcus.

Sciendum. Totus iſte ti. diuiditur principaliter in quinq; partes. Primo vnde habuit exordium crimen ſuſpecti. Secundo q̃ pñt de ſuſpecto cognoſcere. Tertõ q pñt fieri ſuſpecti. Quarto qui pñt excuſare tutorem de ſuſpecto. Quinto quibus cauſis quis ſit ſuſpectus: & ſi accuſatur de ſuſpecto quid ſequitur. Secunda ibi datũ. Tertia ibi: oſtendimus. Quarta ibi: conſequens. Quinta ibi: ſuſpectus eſt autẽ. Et hoc dicit. Crimẽ ſuſpecti deſcendit ex crimine. l. xij. tabularum & pretor rome & preſes in ꝓuincia: & eo cognoſcit & quilz tutor põt de ſuſpecto accuſari & etiaz patronus dummodo ei fama conſeruetur ſecus in alijs. h. d. vſq; ad §. conſequens. Aretinus.

a Suſpecti crimen. i. huius criminis accuſatio. ſ. de ſuſpecto vel ſimplicius crimẽ ſuſpecti. i. ſuſpitionis.

b Ex lege ex quo eſt legitimum crimen nunquid inſcribet qui accuſabit reſpõ. poteſt dici q̃ ſic. vt. ff. õ priua. delict. in ſi. de mu. & hor. reſcripto. §. ſi quis alij contra. vt. ff. eo. l. iij. §. preterea Sed illud poteſt intelligi qñ ſine accuſatore res procedit. Aliud eſt ſi cũ accuſatore vt dictũ eſt ſupra. Qz que erit hic pena talionis cum accuſator non ſit tutus vt remoueat rñ. infamia. vt. ĩ. eo. §. ſuſpectus Item. q. qñq; erat puniendus vltra remotionem vt. ĩ. e. §. ſed ſi quis pñs.

c Rome. ſic in auten. de defen. ciui. §. non habentem col. iij.

d Pretori & illi cui a pretore mandata eſt iuriſ. vt. ff. eo. l. j. §. ij. Sed dicunt quidam quantum ad cognitionem non quantum ad remotionem & dicunt tñ eſſe ſpeciale in legato a proconſule. vt ipſe poſſit remouere, non ſic in legato a preſide. ſed cognoſcere tñ potes.

e Preſidibus. ſub hoc vocabulo cõtinetur proconſul. vt. ff. de of. pre. l. j.

f Et legato. i. delegato a proconſule ſed hic non habet ordinariam iuriſdictionem ergo remouere non põt: vt. ff. ad tur. l. j. §. ſuſpecti que eſt contra ſed dicunt quidam nomen preſidis ibi generale eſſe vt etiam hunc delegatum & ſic etiam delegatum comprehẽdat. ff. de offi. pre. l. j. ſed verius eſt in h legato duo eſſe ſpecialia vnum eſt vt de h crimine poſſet cognoſcere & diffinire vt h & ff. eo. l. j. §. cui autem. & ff. de offi. eius cui man. eſt iuriſd. l. cognitio. item & aliud vt de omni crie cognoſcat. lz non pronunciet. vt. ff. de offi. procon. ſolent reſtat ergo vt per alium delegatum hoc fieri non poſſit niſi per iſtum & pretoris vt proxime dixi.

g Oſtendimus. vt. õ. proxi. & ff. de ſuſpec. tu. l. j. §. oſtendimus.

h Tutores. i. ois generis tutoris ſiue ſunt teſtamentarij. ſiue datiui ſiue legitimi. non autem oẽs. i. boni & mali q. boni etiam ſi pauperes ſint nõ remouentur. vt. ĩ. eo. §. vl. ponit ergo genera ſingulorum tutorum & non ſingula ſub generibus poſita ſeu ſingula generum: ſic & alias. õ. qui. mo. tut. fini. § ſed & capit. & ĩ. õ ſideiuſ. in prin. & ff. de pecu. q̃ tuberonis. §. peculiũ & ff. de iuſti. & iure. l. j. §. ius naturale. Sed nunquid eadẽ ſeruantur in quolibet alio curatore puta furioſi vel prodigi. rñ. ſic vt. ff. eo. l. iij. §. non tantuz & §. ſed & quis.

f Alterius puta datiui.

k Dicendum. ſ. vt poſſit accuſari: & remoueri ſed certe immo videtur debere & curator adiungi patrono. q̃ cuilibet legitimo non autem remoueri. vt. ff. eo. l. ſi tutor que eſt huic contra. rñ. illud eſt conſilium non preceptũ ſic & alias. C. de nup. l. vidue.

l Parcendum ſed qualiter parcetur cũ ꝺdẽnat⁹ ob dolũ ſtatim ſit infamis: vt. ĩ. eo. §. ſuſpectus aũt rñ. cã nõ exprimat ĩ ſnia. vt. ff. e. he. ĩ prin. j. rñ.

Cõſequẽs. Quilz admittit ad accuſandũ tutorẽ de ſuſpecto etiaz mulier ſi ex pietate pupilli mouetur alꝫ ſecus. itez impuberes non poſſunt ſed pubes ſic. h. d. Aretinus.

m Publicã. iõ dicit quaſi qz nõ cuilibet indiſtincte de ea accuſare pmittitur. vt ſtatim probatur publica autem dicitur quaſi publica. i. cuilibet de populo cõpetens vt. ĩ. de publi. iudi. §. j. accur.

n Procedunt etiam in publicũ. & ſa. ad hoc. C. eo. pietatis. §. ſi: & ff. eo. l. ſi. & ff. eo. l. j. §. pñs & ff. de procu. l. feminis. ſed õ. ff. de re iudi. l. ij. cum ſuis ꝓordantijs. ſo. hoc eſt ſpeciale. Itẽ in eo q̃ dicit mrem admitti ea õ. ff. de ĩ litẽ iuran. videamus. §. ſed nec ſed certe ſi iuraret in litem pro filio plus matri cõmittitur qz quaſi eſſet iudex q̃ ſi filij noĩe accuſaret cum magis ſit iudicis ar bitrio vtrũ ſit ſuſpectus iudicandus vel nõ. ſed nõ ſic ſacramentum eſt in arbitrio iudicis maxie iure nouo ſm q̃ nõ refrenat ſm quoſdaz

Sciendum eſt ſuſpecti⁹ crimẽ ex lege⁹. xij. tabu. deſcendere. Datũ eſt aũt ius remouẽdi tutores ſuſpectos rome⁹ pretor⁹ & in ꝓuincijs preſidibus⁹ earũ & legato⁹ ꝓconſulis. Oſtendimus⁹ qui pñt de ſuſpecto cognoſcere. Nunc videamus qui ſuſpecti fieri poſſunt. Et oẽs equidem tutores⁹ poſſunt fieri ſuſpecti: ſiue ſint teſtamentarij ſiue nõ ſiue alterius⁹ generis tutores quare & ſi legitimus fuerit tutor accuſari poterit. quid ſi patronus. Adhuc idem erit dicendũ⁹ dũmodo meminerim⁹ fame patroni parcendum⁹ eſſe licet: vt ſuſpectus remotus fuerit. Conſequẽs eſt vt videamus qui poſſunt ſuſpectum poſtulare & ſcienduz eſt quaſi publicam⁹ eſſe hanc actionẽ hoc eſt omnibus patere quinimo & mulieres admittũtur ex reſcripto diuor⁹. Ge neri & Antonini: ſed he ſoleq̃ pietatis neceſſitudine ducte ad hoc procedũt⁹ vtputa mr̃ nutrixq; & auia pñt põt & ſoror: ſed & ſi q̃ alia mulier fuerit cui⁹ pretor ppẽſaz⁹ pietatẽ intellexerit nõ ſexus verecũdiã egredientis⁹ ſed pietate ꝓductã. nõ ꝓtinere⁹ iniuriã pupillor admittit eã⁹ ad accuſationẽ. Impuberes⁹ non pñt tutores ſuos ſuſpectos poſtulare puberes aũt curatores ex ꝓſilio neceſſarior ſuſpectos pñt arguere & ita diuus ſeuerus & antoninus reſcripſerunt. Suſpectus⁹ eſt aũt q nõ ex fide⁹ tutelã gerit lz ſoluẽdo ſit vt iulianus quoq; reſcripſerit. Qz anteq̃z incipiant tutelã gerere tutor poſſet eũ quaſi ſuſpectum remouerĩ⁹. Idẽ iulianus ſcripſit & ſm eũ cõſtitutũ eſt. Suſpectus aũt remotus ſiquidem remotus ob dolum⁹ famoſus⁹ eſt ſi ob culpaz⁹ nõ eque⁹.

Diquis autem⁹ ſuſpectus poſtulatur quo ad⁹ cõditio finiatur interdicitur ei adminiſtratio vt Papiniano viſum eſt. ſed⁹ ſi ſuſpecti

poſtq̃ eſt preſitum. vt in auſt. de iudi. §. oportet. col. vj. vel licet poſt ea taxetur raro vel parum minuit de eo quo iurauit.

o Perpenſam. i. magnam

p Egredientis qõ fecit calfurnia. vt. ff. de poſtu. l. j. §. ſexum.

q Cntinere ſubaudi poſſe.

r Eam. ſ. feminã.

ſ Impuberes neceſſarior. ſ. parentũ & facit. ff. õ in lit. iur. l. videamus. §. adoleſcens.

Suſpect⁹ eſt autem. Qui nõ adminiſtrat bonafide. lz alias ſit ſoluendo põt vt ſuſpectus remoueri. h. d. are.

t Suſpectus ſic. ĩ. eo. §. nouiſſime.

v Ex fide. ſ. bõa.

x Remoueri quia ſorte in alijs tutelis male ſit verſatus. vt ff. e. l. iij. in ſi. §. aũt. & dic remoueri. ſed nõ accuſari. vt. ff. e. l. he. in fi. que huic eſt contra vel ibi nõ poſſũt accuſari ſuſpecti ex verbis. l. xij. tab. ſed ex ſentẽtia ſic vt hic dicitur vel dic q̃ anteq̃ gerat ex dolo tã tum accuſatur ſuſpectus. vt. C. eo. l. iij. ꝓ culpa nõ & quod dz in. d. l. he. hoc verũ eſt qñ ob ignauiã fecerũt. i. adminiſtrauerũt poſt quã vera ceperit gerere & propter dolum & propter culpam põt accuſari ſuſpectus. vt. ĩ. proxi. §.

Suſpectus autem. Remotus propter dolum eſt infamis pp culpam non. h. d. Aretinus.

y Ob dolũ expreſſuz i ſnia puta ſic remoueo te qz i dolo tali fuiſti.

z Famoſus excepto patrono. vt. eo. §. oñdimus in ſi. & ff. e. l. j. §. oñdimus. ſed qd remouet ſi ſimplr nõ expreſſo dolo: vl culpa. vl qõ ſemp remaneat integre fame. vt. ff. e. l. iij. in ſi. & l. he. §. quid ergo põt tñ diſtimgui vtr̃ accuſat⁹ fuerit ob dolũ an ob culpã aut ob vtrũq; i primo ſit famoſus in ſcõo nõ equi. itertio itelligit ſp ob culpã niſi i ẽtriũ. pbet: pene. n. nõ ſunt augẽde ſed domoliende. vt. ff. de pe. l. pe. & ff. õ excep. rei iudi. l. ſi ex teſ. & ff. de li. & poſt. l. cũ quidam. & ff. e. l. iij. j. ij. & iij. rñ.

a Ob culpaz. ſ. leuẽ vel leuiſſimã ſecus ſi propter latã qz tunc videtur infamis vt. ff. e. l. ĩpuberib⁹. §. ſi fraus & ẽ ratio quia dolo cõparat vt. ff. ſi mẽſor ſal. mo. dixerit. l. j. §. hec actio. & ff. de preca. l. q̃ſitũ. § eũ quoq; & ff. depoſiti. l. q̃. nerua niſi i duobus caſib⁹. prim⁹ eſt i crib⁹ publicis vt. ff. ad. l. cor. de ſicca. l. in lege. Scõs. n. ſacramẽti delatiõe in litẽ vt. ff. de in litẽ iu. l. in actionib⁹. §. ſed iudex in ſi. his. n. caſib⁹ lata culpa dolo nõ cõparat: vel dic ſm azo. & de lata etiã intelligi: vt ſicut in perditione perſone dolo non comparatur vt dictum eſt ſic in perditione fame non fiat infamis nec ob. d. l. ff. eo ĩpuberib⁹ qz de dolo intelligitur: vel dic vt. ĩ. ſtatim dicã in glo. ĩ. nõ ſimiliter in ſi.

b Nõ eque. i. nõ ſilr ſit famoſus dãnatus ob culpã leuẽ ſicut ille q remouet ob dolũ ſit infamis tñ de ſcõ ſicut & alias qs ſit famoſus de facto ſolo vt in ꝺditionib⁹ ex turpi cã deſcendẽtib⁹. vt. ff. de act. & ob. l. ceſſat. Itẽ i interdictis ex famoſa ſimili cã veniẽtib⁹. vt. ff. de vi. & vi ar. l. neq; vñ vi: ſed vr̃ q ex culpa leui qs ſit ifamis. vt. ff. de his q no. inſa. l. liberor. §. no. que eſt huic õ in eo q̃ ibi dicit ignorantiã iuris nõ excuſare ab infamia ſed certe põt dici q̃ iur. ignorãtia ſit lata culpa quod ſic ꝓbo qz oẽs debent ſcire iura exceptis paucis. ſcilz mulierib⁹ minorib⁹. & militibus. vt. ff. de iuris & fac. igno. l. regula. C. õ leg. & cõ. l. leges. & C. de iur. & fac. ign. l. ꝓſtitutões ergo ſi qs ignorat ẽ in culpa lata cũ culpa lata ſit id ignorare quod oẽs ſciũt vt. ff. de ver. ſi. l. late culpe. nõ eſt ergo mirũ ſi eſt infamis vt. ff. eo. l. ĩpuberibus. §. fi. vel verius ſm azo. lata culpa nõ infamat p ſniaz dãnatũ ſed ipſo ſcõ ſic ſi eſt tale ſcñ: vt in. d. l. liberor. §. no. & ſic ſunt tres caſus vbi lata culpa nõ cõparat dolo vnus hic duo in glo. ſupior que icipit. ſ. leuẽ &c.

Si quis autem. Pendente accuſatione de ſuſpecto interdicitur accuſato adminiſtratio qui ſi deceſſerit extinguitur accuſatio. h. d. Aretinus.

c Si qs aũt interdicit ar. vt donec prelatus accuſat q̃ nõ dẽat adminiſtrare eccleſiaſtica bona & facit ad hoc. C. de ſen. paſſ. l. ſi. & ff. eo. impuberibus. C. eo. l. eũ quẽ vt ſuſpec. ff. de ſol. q̃ ſi forte. ſ.

d Quod. i. donec. e Sed ſi ſuſpecta. i. incepta.

a Cessserit accusatione pendente.
b Extinguitur q2 non nisi vt ab ea remoueatur interdicitur.sz ex quo mortu⁹ est vero remotus est. ⁊ qō hic dicitur si tutela morte tutoris finiatur idem ē si quocūqz alio modo finita tutela sit vt. ff. eo. l.pe.§.penul.
Si quis tutor.
Si tutor latitat ne pupillo p iudicez decernantur alimenta in possessionez bonoz misso ⁊ dato curatore.vt suspect⁹ remouetur.h.d.Areti.
e Si quis tutor vt in possessiōe sz ⁊ multa indici poterit vt. ff.de arbi.l.nō distinguemus.§.si arbiter ff.eo. impuberibus. §.fi.
d Decernant.per iudicem.
e Eius alias ē tutoris in terru al's nō est sed tū subaudit.ff e.l. impuberibus: sz alij dicūt eius .s. pupilli vt ita administratio tutori auferatur.
f Dittatur cā custodie non vt ex eis alatur sed vt cautuz sit pupillo si male gessit tutor sz de suo vt ff.vbi pu.edu.debe.l fi.in fi.
Sed si qs p̄sens.
Tutor p̄sens q per mendaciū denegat alimenta pupillo posse decerni remittitur ad p̄fectum puniendus.idē in eo qui per pecuniā tutelā acqsiuit.Et idem in liberto qui male administrat.b.d.Areti.
g Si quis presens.s.tutor.
b Decerni puta si negat alimenta posse decerni.i,dari:⁊ quod seq tur si hoc per mendacium.⁊ cetera.sit de rūsione.
i Mendacium.qd si non dicat per mendacium.imo verum dicat nūquid de suo alere tenet.rū.non vt.ff.vbi pu.edu.de.l.iij.§.fi.
k Remittendū.sed non remouendum vt.ff e.l.tutor.§.ru.
l placuit hoc ideo q2 maior pena imponetur q̄ remotio.vt. ff. de of.pref.vr.l.j.§.item solent.
m Remittitur.s.puniendus extra ordinē.vt.ff.de tute.l.in eos Et no.hic arg.ꝯ eos doctores q pecunia data sibi acqrunt scholares vt ff.de offi.vr.l.j.itē solent.⁊ in aūt.vt ea que dicunt insinuata.§.j.col.v
n Remittitur.ob hic etiam vt ingratus accusari pōt.vt.C.de lib.⁊ eoz lib.liberti ⁊ fa.C.eo.l,j.⁊.iij.alle.ff.eo.libertus.
Nouissime. Qui fraudulenter tutelā gerit sz satisdationē de indemnitate offerat tamen vt suspectus remouetur itez mali mores ⁊ nō pauptas sola faciunt tutorē suspectum.h.d.Areti.
o Nouissime.i.in vltima parte huius ti.sic.ff.de institu.l.nouissime nam ⁊ ibi in vltima parte tractatus sui vulpianus ponit nouissime.
p Crassandi.i.animandi.ad delinquēdū sic.ff.de pe.l.capitaliū.§. crassatores inde crassor.ris.i.nitor ad malū.
q Prestat facit.ff.e.l.suspectus.⁊.l.q2 satisdatio:⁊ faciunt in ar. ad qōnem talem si emi librum.⁊ antequā soluam p̄cium reperiā alienū vel vicioſum q̄ nō tenear soluere p̄cium q2 expedit pot⁹ nō soluere quā cautionē de reddendo in cām euictōis vel vicij recipe quib⁹ consonat.ff.de compen.l.ij.al.iij. Preterea lex dixit q̄ nō oz quis se committere fragillati cautōis.ff.ad tre.l.cohi.§.idem querit.⁊.C.in qui. cau.in inte.resti.l.si.⁊,C.vnicuiqz licear.l.ij.alias.j.
r Suspectū.nam tutorem suspectū nō facultates parue sed fraudulenta vel callida conuersatio in rebus pupillaribus cōmendat.i. ꝓbat.heres vero solis facultatib⁹ paruis suspectus habetur creditoribus.vt hic ⁊.ff.de p̄i.credi.l.si creditores.
s Remouendus nō est.imo videtur q̄ sic.vt.C.de tu.⁊ cu.q satisda.l.ij.que est huic ꝯ.so.ibi nō repellitur pp pauperratem.sed q2 nō satis dabat hic aūt non satisdedit.posset tū iste se excusare. quod dic vt dixi.s.ti.j.in.§.sed ⁊ pp pauperratem. Et tū huic curator adiungendus.vt.s.de cur.§.interdum.⁊.C.eo.pietatis.⁊.C.de peri.tu,l.j.

Explicit liber primus.

Incipit secundus.

t De rerum diuisione. Ex quo dictum est ō psonis seqtur ō rebus vt ꝓmisit.s.de iure na.gen.⁊ ci.§.fi.de qbus dicit vsqz ad tit. de ob.in hoc medio oz qualiter acgruntur res iure naturali.vt.§.singuloz vsqz ad ti.de vsuca. Itē qualiter iure ciuili.vt ab inde in antea:itē qualiter iure singulari vt vsqz ad ti.de testa.item qualiter per vniuersitatem vt ex testamēto vel intestato vel simili modo vt a ti.de test. vsqz ad ti.de obligationibus.

Superioze. Iste titulus diuiditur principaliter in duas ptes Primo continuat istum librum ad p̄cedentez. Scōo incipit tractatum. Secūda ibi mō videamus. Itē ista secūda subdiuiditur principaliter in duas partes.naz Primo ponit de rebus cōibus iuri naturali de publicis ⁊ de bis q sunt vniuersitatis ⁊ de bis que in nullius bonis sunt. Et oia ista per exēpla clarificat. Scōo ponit qualiter res ācgrantur de iure gentiū. ⁊ efficiātur priuatoz. Secūda ibi singuloz aūt. Et illa. Secunda subdiuidet loco suo Redeo ad primū que subdiuiditur in quattuor partes.nā. Primo ponit exēpla de cōibus. Secūdo de publicis. Tertio de bis q̄ sunt vniuersitat. Quarto de bis que nullius sunt Secūda ibi.flumina.tertia ibi vniuersitatis. Quarta ibi: nulli⁹ aūt Et quelibet istarum postea subdiuidetur. Et q2 principiū hui⁹ tituli ponit cōtinuationem :⁊ distinctiōes iō nō summatur Aretinus.

v Superioze ō iure psonarum ab illo ti.de iure perso.vsqz ad hunc.
x Modo.sicut ꝓmisimus.s.ō iure na.§.fi.
y Patrimonio.s.aptitudine apte.n.sunt esse in patrimonio vt res pro de relicto habita.
z Vel extra.s.aptitudine q2 nō sunt apte vt sint in patrimōio vt sunt res sacre vel religiose.vt.j.e.§ nullus.interduz tū dicte res sunt in patrimonio vt si ab hostibus capte sint. vt.ff.de reli.l.cum loca.
a Habentur talis diuisio hic sumitur rez.n.alie sunt in patrimonio alie extra que videt insufficiens nā sunt nec in patrimonio nec eē vt fruitures vt ff.de vsufr.le.l.j.ꝯ sed rū.q̄ dicit hic pueris loqtur simpliciter naz quedam pro docendis pueris dicūtur que alias nō dicerentur.vt.ff.ō ac.⁊ ob.l.obligationū in fi.qō nō est verisimile q̄ pp pueros male loquatur vnde nō placet Alij dicunt hic ō corporalibus rebus tū loqui quod est falsum q̄ colligitur ex ꝓtinuatione huius ti.ad quattuor sequētes. Nos dicim⁹ fruitures esse in bonis cum eaz noīe agamus ⁊ excipiamus vt.ff.de acq.re.do. rez ⁊ l.statuas quod aūtē.n.d.l.dicitur eas eē in bonis vel extra dicit ideo q2 per se nō censentur vt est possessio tigni in domo positi q2 nō intelligitur tignū dum durat domus per se.vt.ff.ō vsuca.eum qui.
b Quedaz.hic fit alia.diuisio
c Cōmunia sunt non tamen agitur cōi.di.fm pla.
d Omnium.s.vsu non proprietate vt dicitur.j.e .§.⁊ quidez.
e Quedam publica.i.quasi pro publica.s.oium populoruz vt.s.ti.j.§.cōsequēs.⁊.j.eo.§.flumina alias dicitur publicū quod est huius populi vel illius tantum vt campus martius.vt.C.de sa.san.ec.l.fi.⁊ hec dicitur magna vniuersitas.
f Uniuersitatis.j.e.§.vniuersitat.
g Nullius.vt.j.e.nullius.
b Que ex varijs.s.que sunt singuloꝝ nec.n.ad superiora referur.
i Ex subiectis.j.eo.§.singuloꝝ vsqz ad fi.ti.
Et quidem. Hec que scribuntur hic sunt cōia omnium ⁊ iō ad lit⁹ maris accedi pōt dūmodo abstineatur a villis ⁊ locis ibi positis.h.d.⁊ diuiditur in quattuor partes. Primo ponit dcm. Secundo ex dicto infert. Tertio illationē restringit. Quarto illationem restrictiōis assignat. Scōa nemo. Tertia ibi.dumtamen Quarta ibi:q2 non sunt Aret.
k Naturali iure.i.iure gen.quod est naturali rōne inductū vt.ff. de iusti. ⁊ iur.omnes.§.quod vero de quo hic loquitur.vt.j.e.§.singuloz ⁊ in fi.huius.§ nā iure naturali primo etiam alia essent cōia.
l Cōmunia nō tamen agit cōi di.fm pla.nisi postq̄ facta fuerit occupantium ⁊ quod dicit oium.s.vsu nō ꝓprietate.vt predixi.
m Profluens.i.de celo cadens.
n Et mare.sic.ff.de iniurijs.l.iniuriaz.§.siquis prohibeat.
o Et per hoc idest per ꝯsequens cum sit accessio maris argumē.j. e.§ si tamē sed contra.ff.ne quid in lo.pub.littora.vbi dicitur littora esse populi romani.sed illud est verum quo ad iurisditionem vere tamen sunt cōia vt

bic sic.C.de quadri.prescri.l.bene a zenone.secus in ripa fluminis que non est publica.lz flumen sit publicū.vt.j.e.§.ripaz ibi.sed ꝓprietas.z pōt esse ratio qz inundatio fluminis raro venit z iō esse pōt vtilitas in ꝓprietate ripe que ad mare assidue inundatur vñ per paruula momenta esset vtilitas .nō ergo proprietas queritur vt.C.de bo.lib.l.fi.§.si.

a ¶ Villis ab alio ibi positis z hz duas significatões dicitur .n.casa vel insula q̄dam in qua non habitātur sed vel retia ponuntur vel ꝓpter aquā ibi confugitur vel fructus reponuntur.vt hic z.ff.de vsufru.arborib⁹ in prin.si vero ibi habitaretur esset spdium vrbanū vt j.de ser.§.prz. Itez dicitur villa cōgregatio hominuz.

b ¶ Et monumentis quid sit monumentum hētur. ff. de religiosis .l. ij.§.monumentum.

c ¶ Edificijs.s.alijs.

d ¶ Jurisgentiū. t cōia de iuregentiū sicut z mare immo eoruz qui ibi edificauerunt.vt.ff.e.in tantum.

e ¶ Sicut mare hic ꝓtinua quod.est. j.statim ē aūt zc.

¶ Flumina. ¶ Flumina z portus sunt publica.z litus maris dicitur quāto plus extendi pōt.h.d.aret.

f ¶ Flumina autē omnia.s ꝓpetua vt padus z rhenuz quedam.n.sunt priuata vt fossata in agris posita que quādoqz currunt q̄nqz nō vt.ff.de flu.z nequid in flu. l.j.z in.l.ij.z.ff.e.nemo.

g ¶ Omnibus nec qui fuit primo longo tpe piscatus alium superuenientē repellere potest.vt.ff.de vsuca.l.fi.nisi forte.xxx.ann.vt.ff de diuer. z temp. prescri.si quisquam vel ſm Jo.intelligo hanc legem si quisquā quādo erat in pos.piscandi.

b ¶ Cōe.i.in cōi.omnibus patet nō aūt est cōe.imo publicum.

i ¶ Est aūt litus vt.ff.de ver.fi.l.litus.

k ¶ Hybernus.i.bybernalis.q.d.q̄tūcūqz mare aliquo tpe plus extēditur in hyeme vel estate tantum est litus eius.

l ¶ Excurrit hic continua quod est.j.eo.§.littorum.

¶ Riparum quoqz. ¶ Usus riparum publicus est ꝓprietas vero illorum ē qui prediis adherent.h.d.Areti.

m ¶ Riparum.i.fluminis.

n ¶ Gentium.i.de iuregen.vel.i.omnibus gentibus publice patent.

o ¶ Earum.i.riparum.

p ¶ Illorum.i.hominum quorum zc.

q ¶ Adherent.sed quid si via publica est in medio inter flumen z agrū rñ. idem quod hic.vt.ff.de acqui.re.do.l.marcius.

r ¶ In eisdem.s.ripis.

s ¶ Eorūdez.sed quid si piscator vult ligare dominus vult incidere videt dominus preferendus.vt.ō.de bis qui sunt sui vel alieni iuris in fi.ibi nec quicquam zc.C.de iudeis nemo.z.ff.so.ma.etiam.§.licet.sed ꝺ credo. vt ff de vsu.z ha.l.fi.z de vsufruc.si cuius.§.item nerua est.

¶ Littorum. ¶ Usus littoz est publicus de iure gentium sed ꝓprietas eoz nullius est sicut ipsius maris.h.d.areti.

t ¶ Littorū.s.maris vt sequitur.

v ¶ Publicus.ō.e.§.z quidem ibi.z hoc zc.contra so.dicit pla.oīa cōia ē publica z eꝺ.s.rōne quorundam vsum vt ecce tā mare quā flumina z littora.z ripe in vsu oīum animantium sunt z in bibendo z abluendo z cōmorādo z similia que exigit natura sed ius piscandi qō in bis est solum cōperit hominibus z retia piscandi z quedaz similia portus tñ dixit esse publicos non cōes.sed Jo.dixit nulla cōia esse publica.vel econtra.ea.n.demū.sunt cōia que cū sunt in vsu oīum animantiū occupantibus ꝓceduntur.vt lapilli z gēme z littora maris vt.j.eo.§.item lapilli.z.ff.eo.item lapilli sed publica nō solum nō concedūtur occupanti imo interdicta ꝓponūtur.ne qd in eis fiat.ff.ne quid in lo.pu.z de flu.z de alijs tit.Pterea quomodo pōt eē quod ait pe.cum in diuisione ō.posita velut due species oppposite ponūtur cōia z publica.ō.e.in princi.z quod dicit hic publicus.i. cōis vel publicus quo ad vsum cōe vero quo ad ꝓprietatez.

r ¶ Jure gentium.i.de iure gentium.

f ¶ Maris.s.est.

z ¶ Sicut retia hysteron protheron.i.ordo conuersus vt.ff.e.ti. riparum.

a ¶ Eorum.s.littorum.

b ¶ Nulli⁹.s.hominis singularis oium aūt sunt.z sic differū ab illo.§.nullius.j.statim posito.

¶ Uniuersitatis. ¶ Ea que mere vniuersitatis sunt singulos non concernunt.h.d.areti.

c ¶ Uniuersitatis que etiā publice q̄nqz dicūtur.i.vni⁹ populi.vt.C. de sacro san.ec.l.fi.in fi.in prin.sed aliter accipit.ō.§. flumina nā loqr ibi de illo qō ē publicū omniū populoz.

d ¶ In ciuitatibus et ciuitatum sunt

e ¶ Theatra a theorando.i.inspiciendo vt in harena veron.

f ¶ Stadia stadiū ē octaua pars miliarij quod hercules currebat vno anhelitu: vt legitur i hystorijs

g ¶ Similia q̄ sūt ad delectatiōem populi vt late vie z pictur e in palatio.

b ¶ Et si qua. alias si que necessitaꝫ cā facta vt curia cōis palatiū nauigiū z sunt supradicta vniuersitatis dñio z vsu. sed placen. dixit vsu tñ esse vniuersitaꝫ aliaꝫ que sunt dñio z fructu effecta sūt vniuersitatis nō vsu vt fundi ciuitatiꝫ: z serui vt ff.de in⁹ vo.sz si hac §.q manumittit⁹ de v.ſi.l.iter pub.z de ꝺ hē.ep l.sz celsus.§.j.

¶ Nullius autem. ¶ Ista ps z sqz ad §.singuloz diuiditur in quattuor ptes primo ponit que sunt i nulli⁹ bonis.Secūdo ponit exemplū de rebus sacris.Tertio de religiosis quarto de sanctis reb⁹ secunda ibi.sacra sunt.Tertia ibi religiosum. Quarta ibi.scē quoqz z quālibet partem sūmabo per se. Et hec prima pars.h.d.ea que sunt diuini iuris in nullius bonis.h.d.Aret.

i ¶ Nullius.s.bois vel hominū nec pōt esse.sed sunt in bōis dei vniuersitatū censura siue dispositōe z sic nō ob.qō posset dici de cōibus z publicis reb⁹ vniuersitatū que videntur nulli⁹ esse.qr eē possunt z sunt boium licet nō hominis singularis item ꝺ j.e.§.fere Jo.vt ibi

k ¶ Pontifices papas.z epos sed nūquid imperator dedicare pōt videt q sic vt.ff.eo.l.sacra.§.j.vbi dedicat.i.potestatem dedicādi dat nā olim impatores erāt sacerdotes vt in cāu dicit vel dic dedicat alij i.epo.permittendo sine reqsitione vel concedit.s.requisitus.

l ¶ Edes sacre hic locus dicit sacer.vt bic z sanct⁹.vt.C.de sac.san. ec.l.j.item religiosus.vt in auc.religiose domus.

m ¶ Et donatio.thuribula z cruces z calices.

n ¶ Que etiā .s.do.non aūt referas ad edes sacras.nā ille nullo mō possunt alienari.vt in aūt.de ali.z emphi.§.z qr cognouimus col.ij.

o ¶ Constitutionem.vt.C.de san.ec.l.sanctimus.

p ¶ Excepta.nam boium anime qbuslibet rebus ꝓponende sunt vt C de sac.san.ec.l.sanctimus in fi. Item ꝓpter debitū si quod hz ecclesia vt in auten.de ali. z emphi.§.z hic ēt super bis col.ij. Item propter alimenta pauperum vt rij.q.ij.aurū hz ecclesia Accur

q ¶ Prophanū.i.non sacrū.

r ¶ Sanct.desinit tamē esse sacer si ab hostibus capiatur.vt.j.de in uti.stip.§.j.z.ff.de reli cum loca.§.sacramentarius.itez locus esse religiosus desinit qñ ea remouētur q̄ talē eum reddebant.vt.ff.e.sacra. §.illud.z de reli.l.antepe.in fi.

¶ Religiosum. ¶ Sepeliēdo mortuū i locum suū eū religiosuz facit item socius inuito socio locum religiosū facere non potest sepulchrū vero fic:proprietarius aūt inuito vsufructuario nō potest. Et sic cō ceditur alicui mortuū inferre.locus efficit religiosus ēt si dñz postea penitear.h.d.Ar. ſ¶ Unusquisqz aliud in sacro.vt.ō.e.§.sacre.

r ¶ Mortuū.s.totum vel saltē caput cuius imaginem cognoscimus vt.ff.de reli.l.cum in diuersis.quid si particulariter caput est in diuersis locis.rñ illum esse religiosum vbi est maior pars ar.j.de vul.sub §.et si ex disparibus si autem equaliter neuter.ſm Jo.

v ¶ Inuitus hoc fauore religionis iam facte alias cōtra vt.ō.prori. §.z.ff.cōi diui.sabinus.

x ¶ Inferre non lz extraneos.nam ipse socius recte ibi sepeliri pōt. sine consensu ceterorū maxie cū nō ē alī⁹ locus i quo sepeliret. vt.ff. de reli.z sūp.fu.l.si plēs.

y ¶ Itē vsufr.s.loci puri.ar.l.ff.ō vsu,z habi.l.fi. z ¶ Proprietarius

nisi consentiat fructuarius: vel nisi testatorem qui vsumfructus lega gauit velit sepelire heres. vt. ff. de reli. l. ij. §. si vsumfruc.

a ¶ Consentiente quid si primo cōsensit post penituit ante illationē rē. sufficit semel voluisse vt. ff. de aqua plu. ar. l. in diem ꝛ. j. prori. §.

¶ Sancte quoqz res. ¶ Res sancte sunt porte ꝛ muri ciuitatum quasi pena legali firmate. item leges penales proprie vocantur sanctiones. b. d. Areti.

b ¶ Muri. s. ciuitatis romane quid de ciuitate alia vel castro. rē. nec ibi qcq̄ facere licere sine auctoritate presidis vt. ff. e. sacra. §. muros vl forte vniuersitati lz nō priuato. vt. C. d operi. pub. l. omnes.

c ¶ Sāctos. i. firmos a sancio sancis. non calce vel lapidibus. sed. l. firmati. vt seqī.

d ¶ Deliquerunt. s. transcendēdo vel respondendo sicut fecē Remus super romuli. vt hic ꝛ. ff. e. l. si. vī lucan⁹ fraterno primi maduere sanguine muri.

e ¶ Constitutus vt C. de leg. ꝛ con. l. nō dubium.

f ¶ Sanctiones. in stricta significatiōe. qñqz ponitur largi⁹ pro qualibet impiali lege. vt. C. de no. codici. fa. ibi. Colligē tes vero cē. qñqz largissime pro collectione totius iur. ci. vt i phemio. ff. in prin.

¶ Singulorum,

¶ Ista est secunda pars principalis huius tituli que diuidit in quinqz partes principales. Primo qualiter acqrunt nobis res que in nulli⁹ bonis sunt. Secundo qualiter acqrūtur ea que sunt alteri⁹ ex facto nostro ex permissione vel fabricatione. Tertio quādo vsufructuari⁹ vel bone fidei possessor facit fructus suos ꝛ quid ꝓtineatur appellat ione fructuū. Quarto ponit vnum cāuz ex ceptiuū a prima parte videlicet q ea que sunt in nulli⁹ bonis non tī in totum efficiuntur occupantis. Quinto qñ per traditionez vel nō in personam certam vel incertā oñium trāsferatur Scōa ibi: si qs in §. cum ex aliena materia. Tertia ibi. si quis aūt nō dño. Quarta ibi: in §. thesauros Quinta ibi in §. p traditionē. ꝛ. h. d. Ite. §. in sūma. Res nostre aut iure naturali aut iure ciuili ꝛ a vetustiori inchoāduz est Aretinus.

g ¶ Dixim⁹. sed vbi rñ. s̄. de iure natu. §. j. ibi q vero naturali vel. s̄ de iure na. §. sed naturalia. vel melius. s̄. eo. §. ꝛ quidez.

h ¶ Jure vt vsucapione. arrogatōe. successione. deportatione. monachatione. de quib⁹ incipiet dicere. j. de vsucapio.

i ¶ Vetustiore. sic. ff. de iure imu. l. semper.

k ¶ Natura. i. deus.

l ¶ Prodidit. i. statuz cū ꝓcurauerit deus gētes statuz fuit ius gētiū ¶ Fere igitur. ¶ Fere bestie volucres pisces fiunt occupantis siue quis ceperit in suo fundo siue in alieno: sed dominus fundi pōt ingredientē ꝓhibere: vbi aūt animal captū fugerit: statim reuertitur ad primum statū hoc dicit Areti.

m ¶ Fere. qz a vetustiore incipiendū ergo cē.

n ¶ Celo. i. aere.

o ¶ Simul atqz. i. statim post cē. sed nūquid res sacre ꝓceduntur occupanti vt s̄. e. nullius, rñ. res dicitur esse in nullius bōis. vj. vel. vij. modis. natura. vt hic facto. vt. j. §. pe. itē tpe. vt ff. de ac. re. do. l. nunq̄ §. thesaurus. ꝛ in his tribus locū hz hec regula nisi q in thesauro de equitate dimidiū dño soli restituitur. vt. j. e. §. thesauros. itē censura. vt. s̄. e. §. nullius item in cāu vt in hereditate iacente que vicem dñi representat. vt j. de sti. ser. in prin. item q culpa hominis vt si eijciam suum egrotantez. vt C. de lat. lib. l. j. §. scimus. ꝛ ēt hic. item iuris naturalis cōstitutione vt liber homo. vt. ff. de ver. ob. inter stip. §. sacrā.

20

naturalē se receperit tuū cē desinit: ꝛ rursus occupātis fit. ¶ Naturalē aūt libertatē recipe intelligit cū vel oculos tuos effugerit: vel ita sit in cōspectu tuo: vt difficilis sit ei⁹ pse cutio⁹: ¶ Illud⁹ quesitū ē: an si fera bestia ita vulnerata sit vt capi⁹ possit statim tua eē intelligat: ꝛ qbusdā placuit: statī eē tuā: ꝛ eousqz tuā videri donec eā psequeris: q⁹ si desieris perseq desinere esse tuā: ꝛ rursus fieri occupātis. Alij putauerūt non aliter tuā esse q̄z si cepis. sz posterio rē sniaz nos ꝓfirmam⁹: qz multa accidere⁹ solent vt eā non capias⁹.

¶ Apiū quoqz fera natura ē Itaqz que in arbore tua consederint ante quaz a te in alueo⁹ includit: nō magis tue intelligunt esse q̄z volucres que in arbore tua nidum fecerunt: ideoqz si alius eas incluserit. his earuz domin⁹ erit. ¶ Fauos quoqz si quos effecerint eximere quilibet potest. ¶ Plane integrare⁹ si puideris⁹ ingredientē fundū tuū: poteris cum iure ꝓhibere ne ingrediat. ¶ Examen⁹ quoqz quod ex alueo tuo euolauerit: eousqz intelligit esse tuū donec in ꝓspectu tuo ē: nec difficilis psecutio eius ē: alioquin occupantis fit. ¶ Pauonū quoqz et columbarum fera⁹ natura ē: nec ad⁹ rem pertinet q⁹ ex consuetudine aduolare ꝛ reuolare solent ¶ Nam et apes idem faciunt: quarum⁹ cōstat ferā esse naturā. ¶ Ceruos quoqz quidam ita mansuetos habent. vt in siluam ire ꝛ redire soleāt quoz⁹ ⁹ ipsoz⁹ sera⁹ eē naturam nemo negat. ¶ In his autem animalibus que ex cōsuetudine abire ꝛ redire solēt talis⁹ regula cōprobata est vt eo

p ¶ Nec interest quo ad⁹ acquirendū dominium.

q ¶ Plane venandi aliō si eam reqrendi fugitiuū meum. vt. C. de ser. fur l. ij. vel glandis colligende cā. vt. ff de glan. le. l. j. vel vt recipiā pecuniam quā ibi abscōdi. vt ff. ad exhi. thesaurus vel si vindemiam quā emi tollere me vendito⁹ ꝓhibeat. vt. ff de acq. em. qui pēdētē

r ¶ Ingrediatur. qd si post ꝓhibitionez qd ceperit rñ. nō facit suū vt. C. de rei vē. si fundum ꝛ. l. certum. ꝛ fa. j. eo. §. plane.

s ¶ Quicqd libertatē. i. laxitatē vt statim seqtur vt. ff de acq. re. do. naturale.

t ¶ Naturalem difficilis. i. impossibilis sic. ff. pro socio l. de illo eō. ff. de his q deie. vel effu. l. ij.

v ¶ ꝑsecutio: sic. ff. ō acq. re. do. ff. l. iij. §. nerua.

¶ Illud quesitum.

¶ Licet fera siluestris ab aliquo vulneret ita vt veri similiter possit capi tī non efficitur vulnerant nisi eaz ceperit. h. d. areti.

x ¶ Illud sic. ff. de acqr. re. do. natura est. §. illud.

y ¶ Capi ꝓsiderata natura hominis ꝛ aīalis nō diuina possibilitate. sz nec omnino facultatem cōsidero.

z ¶ Sed posteriorem sic. ff e. in laqueum.

a ¶ Accidere. lz. n. ꝓbetur. vnū. i. eū vulneratū non tī seqī vt capi nō possit. vt. C de ꝓbati. l. neqz naturales

b ¶ Capias no. q⁹ inspicit qō euenire pōt. sic. ff. loca. si qs domum. §. idē querit si sumpt⁹. ꝛ. ff. ad tre. luci⁹. §. pe. ꝛ ad. l. fal. l. in q̄stitate. §. magis. ꝛ. ff. ex qui. cau. ma,

sed ꝛ si per ꝓtorem. §. fi. serie ꝛ. ff. de ser. ru. pre. qui sella. §. ij. ꝛ ō dam. infec. qui bona. §. iter ar. tī ō. ff. ō pecul. l. eo tempore. j. rī.

¶ Apium quoqz. ¶ Apes que in nulli⁹ bois sunt occupāti ꝓcedūtur ꝛ eaz fruct⁹ sicut ꝛ aues lz in aliena arbore capiant. dñs tī a principio ingredi ꝓhiberi pōt ꝛ examen eaz tuū est donec difficilis nō est psecutio. Aret.

c ¶ Apium ꝓcor. ff. de acq. re. do. l. naturale. §. apium.

d ¶ Fera. i. nō mansueta. e ¶ Alueo vas. est vbi apes manēt q̄ñqz pro loco vnde flumen. currit ponit. vt. j. eo. §. insula.

f ¶ Incluserit. qō bul. facere voluit in his ꝛ similibus dicens magis timeo scandalū q̄ futuz iudiciū. vt. ff. de acq. re. do. l. in laqueum.

g ¶ Dominus erit nec furti tenet vt. ff. de fur. si apes.

h ¶ Integrare. i. antequam intret.

i ¶ Preuideris qd si fuerit ingressus an poterit retinere eū vt det qō acceperit cū homo quilibet possit ꝓhibere. ne qs intret fundū rī. cū domin⁹ factus sit per occupatōez nō videt quare desinat esse dñs arg. huius. §. qui tī preuidenti consuluit.

k ¶ Examen. i. vniuersitas apiū alias pro approbatione ponit al's pro iudicio. vt. C. de aduo. diuer. iu. l. neminem. ꝛ forte seruatur aliud de consuetudine in hoc. §. ꝛ in supioribus duobus.

¶ Pauonum quoqz. ¶ Animalia que naturaliter sunt fera sed per accidens mansueta. tam diu sunt nostra q̄diu retinent cōsuetudinē eundi ꝛ redeundi. h. d. are.

l ¶ Fera. i. nō prorsus domestica vel mansueta.

m ¶ Nec ad rem. i. nō obstat his que diximus. n ¶ Quaz. i. a piū.

o ¶ Ceruos quoz. s. ceruoz in. genere.

p ¶ Ipsoz. s. singulorum in specie.

q ¶ Talis regula. hic no. tria genera animalium mānsueta vt galline ī qbus

hz locū hec regula vt vbicūqz sint domini esse intelligūtur vt.ī.pr̄or.§.ītez fera pr̄orsus ꝛ in his hz locum alia regula:qz occupanti cōceduntur.s.eo.§.fere.ꝛ.§.apium.ꝛ.§ examen. Item fera naturaliter accidentaliter mansueta ꝛ in his obtinet hec p̄sens regula.ꝛ facit ad hoc.ff.eo. naturalem per totum vsqz ad.§.si.

a Desierint exteriora idicāt animi secreta interiora ꝛ facit.ff.de edi.ed.si trī.§.ij

Gallinarum quoqz.

Galline ꝛ anseres tui sunt etiā si cōspectum tuū effugerint. ꝛ q eas accipit animo lucrandi furtū committit.h.d.are.

b Gallinaz.ſ. omniū vt statim innuit vel singulorz in specie.

c Feras vt fascianos.

d Anseres.ſ. domestici.

e Galline.ſ.domestice.

f Turbati vt per vulpez vel miluum.

g Qui lucrandi.ſ.vt habeat pēnas vel oua alias.n nō cōmittitur furtuz nisi lucrādi animus interueniat. vt.ff.de fur.l.j.§.si.sed nunquid dolus sit in vno ouo rī.sic:sed de dolo non agit in re minori duob⁹ aureis vt.ff.de dolo si oleuz.§.si. ꝛ l.se. Sed quare non agitur de dolo cum agitur furti vt hic rī.furtū sit plerunqz ꝛ ideo frequentius puniēdū vt hic ſm Job.vt.ff. de pe. aut facta.§.si.ꝛ no.ex hoc § quod quelibet actio etiam pro vno nūmo datur.vt.ff. de dam.infe.si proprietari⁹ in si.j.rī.ꝛ.ff.de cōiungen. cum emā.li.l.j.§.illud sz fallit in cāibus ecce enim commodo tibi seruuz ꝛ tu cum alias nō reperis a me expē

usqz tua esse intelligant donec animuz reuertendi habent. Nam si reuertēdi aiūm desierint hīe ēt tua eē desinunt ꝛ fiūt occupātū. Reuertendi aūt aiūm videtur desinere hēre tunc:cū reuertendi cōsuetudinez deseruerit. Gallinaz⁹ quoqz ꝛ anserū nō est fera natura id quoqz ex eo possumus itelligere q⁹ alie sunt galline quas feras⁹ vocamus. Itez alij sunt anseres ᵉ quos feros appellam⁹:iōqz si anseres tui aut galline ᵉ tue aliquo mō turbati ᶠ:turbateqz eolauerint: lz cōspectū tuū effugerint quocūqz tēpore loco sint tui tuene eē intelligūtur:ꝛ qui⁸ lucrādi aīo ea aialia detinēt:furtū cōmittere intelligitur. Itē⁹ ea que ex hostib⁹ capimus iure gentium statim nr̄a fiūt adeo quidē vt ꝛ liberi boies i seruitutez nostrā deducant:qui tñ si euaserit ᵃ a nostra ptāte:ꝛ ad suos reuersi fuerint pristinum statuz recipiūt ʰ.

Item ⁱ lapilli ꝛ gemme ꝛ cetera q̄ in littore inueniūtur ᵐ iure naturali ⁿ statim inuentoris ᵒ fiunt. Item ea ᵖ que ex ᵃ ialibus dñio ᵉ tuo subiectis nata sunt:eodem ᶠ iure tibi acgrunt. Preterea qō per alluuionē agro tuo flumen adiecit ᵏ iure gentiū tibi acgritur. Est aūt alluuio icrementum ˡ latens:per alluuionem aūt id videt adijci:qō ita paulatim adijci

tur vt itelligi ˡ nō possūt quātū quoqno mom̄to tp̄is adijcit. Quod si vis fluminis ō tuo p̄dio aliquā partem extraxerit:ꝛ vicino p̄dio appulerit ᵏ: palā est eā tuā pmānere. Plane si lōgiori tpe fundo vicini tui heserint arboresqz quas secuz traxerit i eū fundū radices egerint:ex eo tpe vident vicini fundo acquisite esse ᵃ.

Insula ᵖ q̄ in mari nata est qō raro accidit occupātis fit:nulli⁹.n.eē credit ᵉ. At isula i flumine ᵉ nata q⁹ frequenter ᵉ accidit:si qdez mediā partem ᶠ fluminis teneat cōis est eoz q ab vtraqz pte fluminis ꝑpe ripam p̄dia possident.ſ. pro mō latitudis ᵉ cuiuscūqz fūdi q̄ latitudo ꝑpe ripaz sit. Quod si alteri pti p̄mior sit eoz est tñ q ab ea pte ꝑpe ripā p̄dia possident. Quod si aliq̄ pte ᵈ diuisū flumen sit deinde ifra. vnitū agz alicuiuz i formā isule redegerit. eiusdem pmaneat is ager cui⁹ ꝛ fuerat. Qō si naturali alueo in vniuersū derelicto ad aliā ꝑtem fluere ceperit:p̄ior quidez alueus eoruz est qui ꝑpe ripam eius p̄dia possident pro modo .ſ.latitudinis cuiusqz agri que latitudo ꝑpe ripam est Nouus autem alue⁹ eius iuris esse incipit ᵏ cuius ꝛ ipsum flumen idem publicum. Quod si p⁹ aliquod tempus ad priorem alueuz reuersū

ī Intelligi lz tota die ibi figas intuitum:ꝛ hoc ꝑpter imbecillitatē naturalis visus qui tam subtilia ppendere nō potest vt in cucurbita paret que cito crescit que tamē percipi nō potest q̄tū crescit quoquo momento temporis sed quodaz genere agroz cessat ius alluuionis vt in agris militibus assignatis a p̄rincipe.qui limitati dicūtur vt.ff. e.l.i agris. que sit rō diuersitatis dic vt in e.l.fina.

y Applicauerit ali as appulerit.i.appo suerit vt subijcit pura crustaz terre sorte vineate ꝛ iarborate.

z Longiori.i.longo.ſ.tanto vt faciant radices vt sequitur vel eriū ipa terra apposita vnitatem alteri terre fecit cui apponitur vt.ff. de dā. infe.l.hoc amplī⁹.§. ita demum. Bz qūo scitur quādo hec vnitio vel immixtio erit facta rī.per rusticos qui talia sciunt vt in auten.de nō alie.aut permu.§.quod aūt dictum est colla.ij.

a Acquisite.vtilis tamen rei ven. p̄ior domino dat ſz.ff. vt.ff.de rei vendic.si frumentum.§.de arbore.sed nos contra sed in factum ad estimationem damni vt ff.de rei ven.l.in rem §.item sed rei vendi. nō datur vt.ff.de dā. infec.hoc amplius.§ alphenus.

Insula. Insula nata in mari efficitur occupātis secus.si in flumine:ſz est eoz q̄ hñt p̄dia vicina p̄ro modo latitudinis fundi si ē in medio a⁹ illi⁹ cui⁹ p̄dio ē vicinior:si vo ex diuisiōe fluminis vnius fundus includatur remanet antiqui dñi.h.d.Areti.

b Insula dicit locus vndiqz circūdatus aqua.vt.hic.ꝛ.ff.e.l.adeo §.insula.ꝛ.l.insula,alias quandoqz p̄ro domo in mari posita que in salo.i.in salso posita est secundum Isydorum. Item quandoqz p̄ro qualibet domo vt.ff.de eo quod cer.lo.da.l.ij.§.si quis insulam. Itē no.diligenter.vi.rī.vsqz ad.§.alia sane ꝛ cetera.

c Creditur antea.accur.

d In flumine.i.in medio fluminis.ac.

e Quod frequenter.sed opp.nam ad ea que frequentius accidunt potius iura adaptantur.C.de leg.ꝛ se.con.l.nam ad ea.R. quia illō verbum potius solutionem inducit nam bene infertur potius ergo ad alia.

f Ad eā partem.ſ.q⁹ poterit scire accepta corda ꝛ p̄ncto posito in medio inter vtrūqz agrum ꝛ tunc si est ex vna parte tantuz alij cedat alias ſm.q⁹ punctū extenditur.vt colligitur.ff.eo.inter eos. ꝛ l.se.ex his patet q⁹ p̄ro diuiso possidet insulam.ꝛ habent dominium circundantes flumen vt.ff.eo.p̄ro regione.

g Latitudinis existentis ab vna parte cum plures sint ex vna parte ꝛ vnius fundus latior est quam fundus alterius ꝛ in hoc tñ frontem agri considero.vt.ff.eo.insula in p̄in.

h Parte.ſ.superiori.

i Infra.idest inferiori parte.

k Vnitum.i.flumen coadunatum ꝛ hic fit punctum vel dic vnitū agrum ꝛc.ꝛ tunc puncta ibi.j.eo.ti.ꝛc.

Quod si naturali. Alueus nouus efficitur publicus. Sicut ipsum flumen est: vetus vero dominis fundorum p̄opin quorum conceditur. Idem de uouo alueo: si flumen in antiquum redeat. Item inundatio fluminis non mutat dominium fundi. hoc dicit. Areti.

l Alue⁹ a quo nunc vltimo recessit flumen.

m Incipit quantum ad strictam rationem.naz de equitate vir obtinet.idest non obtinet vt.ff.e.l.a deo.§.insula in fi.ꝛ no.hic q⁹ flumina vicem iudicum tenent ꝛ dant ꝛ auferunt dominia vt hic ꝛ.ff.eo.ergo.§.alluuio.

a Alia sane speciem. i. faciem fundi sed cōtra. ff. de flu. ꝛ ne quid in flu. pu. l. j. §. si fossa. in fi. §. Jo. ibi totum occupauit hic parte: vel hic eode impetu recessit quo venit ibi non ſz diu cooptum tenuit.

b Manere. fuit ergo dns etiā tūc tpis quando aqua mundabat. Sed ꝫ. ff. qui. mo. vsuf. amit. l. si ager. Jo. ibi ipꝛope dicit ibi amittit. s. quantum ad cōmodū fruendi: vel dic inundauit pp impetuz aquarum: vt ibi faceret alueū: vt ꝓbatur predicto ti. l. quid tñ §. ager. ꝛ hec vera sūt ꝙtum ad ꝓpꝛietatē. sed possessio indubitanter tpe inundationis amitteretur. vt ff. de acqui. poſ l. iij. § labeo. ꝛ l. qui vniuersas. §. ij. ꝛ. l. pomp. j. rū. tamen aqua recedente: cetiaz possessio restituenda ē vt. ff. ō iti. actuq3 ꝓi. l. j. §. ſz ꝛ si quis.

C Cum ex aliena.

C Specificās aliq̄ speciem ex materia aliena efficitur dns ei⁹ si ipsa species ad pristinā materiā nō possit reduci hoc. d. Et hec est scda pars principalis a. §. singuloꝛ vsq3 in finē tituli vbi res alterius efficit nostra scō nostro per terminatōem vel specificatōem vel similia ꝛ diuiditur in quinq3 partes Primo pōit thema. Secundo qōez. Tertio per exēpla thema declarat. Quarto ponit rūsionē. Quinto per exempla responsionez declarat. Scda ibi. queri solet. Tertia ibi: vt ecce. Quarta ibi ꝛ post multam. Quinta ibi vt ecce vas. Are.

c Facta: facta aūt intelligitur etiam cepta lz non perfecta vt. ff. de au. ꝛ ar. le. l. ꝛ si non fuit. §. quid ergo.

d Ab aliquo, s. bona fide vt. ff. ad exhi. de eo. §. si quis ꝛ suo noīe vt ff. de acqui. re. do. adeo. §. cū qꝛ i ꝓin. ꝛ l. quicqd. §. ij. itē ꝛ tertiū. s. q̄ nō possit redire ad ꝓiorē materiā. fm Jo. vt i fi. §. hui⁹ Quid si duo specificauerūt. vnus bonaſi. ali⁹ malaſi. rū. cōis est dns ꝛ specificantū bona fi. nō aūt malaſi. vt. ff. qui. ad li. ꝓclama. nō lz si duo azo. Eodē modo quero ꝛ soluo ea que sequūtur. Quid si ex diuersoꝛ materijs speciem fecit ꝛ vna habuit bonam fidem ꝛ in alia malā fidez. Quid si in materia vni⁹ partim bonā partim malam fidem būerit. Item si partim suo noīe partim noīe domini specificantis.

e Naturali. i. iure gentium.

f Fecerit. i. detexerit quo ad spicas. vt. ff. e. adeo. §. cū quis in fi. sic ꝫ. de li. §. j.

g Mulsum. i. nectar siue stalladium.

h Colliriū. i. vnguentum ad oculos.

i Et post sabinianoꝛ. i. sabini ꝛ suoꝛ sautoꝛ qui direrūt speciez cedere dño materie sed ꝓculus cū suis sequacibus eꝫ vt specificāti tantum cedat vt. ff. eo. l. adeo. §. cū quis.

k Placuit. s. nobis.

l Media que nec vni in totū nec alteri ꝛcordat vel discordat: sed distinguit vt sequtur ꝛ no. mediū seruandum: sic. ꝫ. qui ma. nō poſſ. §. pe. arg. contra. ff. de neg. gest. l. nēsenius in fi.

m Fecerit sed ꝛ alia duo interuenerunt que in ꝓin. hui⁹. §. dirim⁹

n Et spicas ꝛ ita apparet q̄ frumentū cedit specificanti sed ꝫ. ff. e adeo. §. cū quis in fi. §. so. hec posuit gratia exēpli ꝓo pueris fm. ꝑ. quedā. n. gratia docendi debentur que alias nō dicerent. vt. ff. de ac. ꝛ ob. l. obligationū substantia. §. si. vel dic secundo fm azo. illā p istā corrigi. Item dic fm azo. ad hec omnia exēpla in quibus iaz dicitur speciem specificanti cedere est ꝫ regulam que dicit qō ex re mea ē: vt nascitur meū est vt. ff. ad exhi. de eo. §. si quis in fi. ꝛ. ff. de rei ven. solū §. meū so. illa regula locū hz in quinq3 cāibus. s. vbi dns specificauit. item vbi alius eius mādato. item vbi sine mandato sed ratū hz. item vbi aliud mala fide: ꝛ suo noīe. itē si bōa fide sz res pōt ad ꝓiorē materiā reduci quoꝛ nullus est hic. itē si hec vera sunt q̄ specificanti cedant ꝫ est regula que dicit neminē cū alterius iactura fieri locupletiorē. vt ff. de cōdi. inde. nam natura. rū. lz fiat sua species quo ad dominium tamen actione in factum tenet ad estimationem. vt. ff. de rei ven. l. in rem. §. item si quacūq3. ꝛ. ff. de do. inter vi. ꝛ vxo. l. si mulier. §. j. ꝛ l. se.

Quod si partim. Si qs ex materia partim sua ꝛ partim aliena speciem fecerit aliquam efficit in totum dns eius. h. d. are.

Nō si partim ex sua materia ptim ex aliena⁹ speciem aliquā fecerit qs veluti ex suo vino ꝛ⁹ alieno melle mulsuz miscuerit ꝛ ex suis ꝛ alienis medicamētis emplastrum aut collyriū aut ex aliena⁹ ꝛ sua lana vestimentū fecerit dubitādū nō est hoc casu eum esse dñm⁹ q fecerit cū non solū operam suaz dederit sed ꝓtem eiusdem materiei prestitit. Si tñ alienā purpurā⁹ vestimento suo qs intexuit lz ꝑcios⁹ior⁹ fit purpura accessionis vice cedit vestimēto ꝛ qui dns fuit purpure aduersus eum qui surripuit⁹ hz furti actōez ꝛ ꝫditōez⁹ siue⁹ ipse fur sit qui vestimentū fecit siue alius. nā extincte⁹ res lz vendicari nō possunt cōdici tñ a furib⁹ ꝛ a quibuslz alijs possessoꝛib⁹ ⁹ pñt.

Si duoꝛum⁹ materie ex voluntate dominoꝛum⁹ confuse⁹ sint totum id coꝛpus: quod ex confusione sit vtriusq3 commune est veluti si qui vina sua confunderint aut massas argēti vel auri cōflauerint. sed si diuerse materie sint. ꝛ ob id ꝓpria species facta sit forte ex vino ꝛ melle mulsum aut ex auro ꝛ argēto electum⁹ idem iuris⁹ est nam ꝛ hoc casu cōem esse spēm nō dubitatur. qō si fortuito ꝛ nō volūtate dominoꝛ cōfuse fuerint vl diuerse materie vl que eiusdem generis sunt idem iuris eē placuit⁹ Quod si frumentum seruiret purpure. vt forte eaz seruaret tūc cedit vestimentum purpure vt in duabus legibus ꝓijs. vt. ff. de vsuca. l. reꝛ mixtura. §. quid ergo. ꝛ. ff. de au. ꝛ ar. leg. ꝛ si nō sint. §. perueniamus. si aūt neutruz cā alterius apponatur tunc neutrum alteri cedit. ꝛ vtrunq3 possidetur vt. ff. de vsu. l. rerum mixtura. §. quid ergo.

o Ex aliena. s. materia.

p Et aliena. s. lana.

q Aliena. hic incipit dicere de accessione que sit humana natura operante.

r Dñm sed si possit reduci ad ꝓioꝛem materiam sit cōis habita rōne materiaꝛ ꝛ nō cedat specificāti. vt. ff. eo. l. quicqd. §. si. in fi. idem forte erit ꝛ qñ mala fide fecē lz reduci nō possit vt. ff. ad exhibē. l. de eo. § si quis.

Si tamē alienam.

Aliena purpura iterta vestimento meo cedit vestimēto. ille aūt qui dns fuit hz actionē ꝫ furē. h. d. arer.

s Purpurā vt manicam vel gyronem si aūt ipsi fili. puta in tela. rūc alia rōne ē dns sactus purpure. s. iure specificatōis. vt. ꝫ. ꝓr. §. p cederi. hic aūt. §. aliqd vult adijcere supdictis. s. de acq sitione iuris accessionis ne ergo nihil operet adiungit hoc qō nūc dixi vt. ff. de le. j quando in ꝓinc.

t Precioſioꝛ. no. preciosius accidere viliori. sic. ff. ō ꝫben. emp. si in emp. ꝫ. ff. ō edil. edi. l. iustissime. sed ibi speciale in hoīe: sed ō j. de fideius. §. fideiussoꝛes so. vt ibi. Item loqtur hic. § . qñ dicta purpura gratia ordinandi vestimēta fuit apposita sinautem eꝫ vt vestimētum seruiret purpure. vt forte eaz seruaret tūc cedit vestimentum purpure vt in duabus legibus ꝓijs. vt. ff. de vsuca. l. reꝛ mixtura. §. quid ergo. ꝛ. ff. de au. ꝛ ar. leg. ꝛ si nō sint. §. perueniamus. si aūt neutruz cā alterius apponatur tunc neutrum alteri cedit. ꝛ vtrunq3 possidetur vt. ff. de vsu. l. rerum mixtura. §. quid ergo.

v Surripuit. si surripuit. alias istis actionibus famosis nō tenetur.

x Et conditionem. s. furtiuam. vel sine causa. vt. ff. de conditi. sine causa per totum.

y Siue ipse. s. fur. an forte era ꝛ sartoꝛ.

z Extincte. quātum ad dñium qō perdidit dns eius ꝛ iō ꝙtū ad eum extinctum est ꝙdiu est intexta. ꝛ purpura extincta nō pōt vendicari sed agi potest ad exhi. vt exhibeatur vt post vendicetur. vt. ff. ad exhi. l. gēma. ꝛ. ff. de rei vendi. l. actionem.

a Possessoꝛibus veluti predonibus. ꝛ mala fide pos. vt iste fuit vt hic ꝛ j. de actio. §. sic itaq3. ꝛ. ff. vsu. quēad. cu. l. si. in fi.

Si duoꝛum. Si materie eiusdē generis vel diuersi cōfundantur ex voluntate dominoꝛum efficiūtur cōes inter eos ꝛ idem si cāu fuissent cōfuse alias secus. h. d. Et diuiditur principaliter in duas partes. Primo qñ voluntate dominoꝛ. Scdo quando cāu sunt confuse. Secunda ibi: sed in fortuito. Jtē prima subdiuiditur Primo quando eiusdē generis materie confunduntur. Secūdo quando diuersi generis. secunda ibi. sed si diuersa hoc dicit. Aret.

b Si duoꝛ acquiritur dñium nō solum specificatione. vt. ꝫ. eo. §. cum ex aliena. ꝛ. §. q̄ si sed accessione. vt. ꝫ. eo. §. si tamen sed etiā cōfusione vt hic itē in mixtione vt. j. ꝓoꝛ. §. quod si frumentum.

c Dominoꝛ bene dicit dominoꝛum voluntate. nam si vnus dominus fecit inde speciem. i. mulsum vel vas ex argento meo ꝛ tuo sua est vsure specificationis non communis vt. ꝫ. eo. §. cum ex aliena. ꝛ. ff. de rei ven. l. si frumentum. §. primo.

d Confuse. i. simul fuse.

e Electrum genus est vasis vel species metalli vt hic est. ff. de au. ꝛ ar. leg. pediculis. § neratius.

f Idem iuris vt sit cōe vt subijcit.

g Placuit. s. vt cōe nisi separari possit. veluti ex ere meo vel plūbo vel argento tuo species facta sit quibus cāibus separari potest ꝛ quilibet vendicat suum. vt. ff. de rei. ven. si frumentum. §. si plumbum. ꝛ. ff. de acq. re. do. l.

lacus.z.l.stagna.§.finali.

¶ Quod si frumentu m. ¶ Si species duorum dominoꝝ de eorũ voluntate cõmisceantur efficiuntur cões: secus si sine eoꝝ voluntate.h.d.Are.

a ¶ Quod si frumẽtum diximus qñ confundũtur ita vt separi non possint nũc videndum est quando singula corpora in sua substantia durãt quo casu dicuntur imiscери.

b ¶ Communicata.sunt z ideo locũ hz cõmunicandi actio.vt.ff.de rei ven.si frumentum.ij.rñ.

c ¶ Substantia durant sed nunquid idem si nostra voluntate fuisset imixta videtur enim quod sic nostra.n. cõtemplatio vel voluntas nõ põt mutare substantiaz granoꝝ quin semper discreta z diuisa sint a se inuicem quod videtur esse ꝺ.§.precedentem sed.R.nõ est mirum alias enim simile reperimus nõne tempus continuum est sui natura cũ tempus sit mensura motus primi mobilis q motus est vni formis z cõtinuus vt dicit Aristoteles in.viij. physicorum. z tamen ptes in ipsa contemplatione distinguimus z assignamus dicetes q quoddã ꝑsens quoddã preteritum quoddam futurum sit in granis, frumenti q licet eoꝝ corpora sint discreta in suis terminis cõia ea possumꝰ facere certe ita q aliqua non sit particula in tuo grano quam tu non cõices mihi. nulla in meo quam ego nõ cõicem.q nõ esset deficiente nostra volũtate sicut nec mihi tempore distincto generarentur he diuersitatesꝰ nostra significatione vel respectu deficiente.

d ¶ Mixta quod fit per errorem quo cãu dominiũ nõ transit vt.ff.eo.l.si ꝓcurator vel vt melius pascantur.vt facit.ĵ.eo.ad.l.aquil.in prin.vbi dicit gregatim pascũtur. Sed ꝺ.ff.de sol.l.alie so.ibi speciale ẽ in pecunia numerata vt ibi dicitur.vt.ff.si cer.pe.singularia.

e ¶ Sed si ab alterutro competit.

f ¶ Pro modo.i.mensura.

g ¶ Arbitrio.i.qõ cuilibet tantum frumentum restituatur quãtum fuit suum quando nõ apparet quod fuerit suum.z hoc propter impossibilẽ discretionem.vt.ff.de vsufruc.vsufructuarius.§.si in viuarijs si aũt apparet q cuiusq fuerit hic iudex estimet vt subijcit ſm azo.z ſm hoc dicit quale.i. q z sic cuilibet sua grana restituantur: vel dic ꝓri.rñ. arbitrio rč. esse de eo. de quo est istud.s.qñ non apparet q fuerit suuz z hoc innuit hoc verbũ quale non enim dicit q sed quale vt in qualitate officium vertatur z quãtitate nõ corpore cũ illud fit impossibile discernere.z sic ꝓbabit qui dicit suum fuisse melius. Et no.triplicem esse diam inter hñc.§.z superiorem.species enim dicuntur misceri vt hic materia cõfundi.vt.s.sed.p.econtra. Item hic remanet in eadẽ substantia ibi non item confusa fiunt cõia etiam sine dñoruz voluntate.vt.s.prox.§.hic non.

h ¶ Frumentũ nondũ bona fide consumptum tunc enim in scm̃ actio datur.vt.ff.ad.l.aqui.qui occidit.§.si quis alienũ vinũ acc.

¶ Cum in suo. ¶ Edificium cedit solo. Sed materia ex qua edificium fit remanet antiqui dñi eam tamen repetere nõ põt q̃diu edificiũ durat quo durante nõ datur rei vendicatio.h.d.areti.

i ¶ Cum in suo suũ est etiam si alius habeat ibi vsumfruct.vt infra de hereditatis.insti.§.j.vbi proprius seruus dicitur in quo proprietatem nudam habet testator.

k ¶ Edificauerit.s.bona fide alias non imo tignũ suũ vendicaret vt.ff.de rei ven.l.in rem.§.tignũ.arg.a contrario sensu vel ex ea exceptione que ibi ponitur z iurabitur in litem vt ibi no.

l ¶ In eo edificatur.i ĩ ipsa terra cõfingitur.qd ergo de domo nõ affixa solo. R.nõ cedit solo.vt.ff.eo.l.si titius.z facit ad hãc regulam.C.de edi. prin.l idem in satis plantatis quod hic in edificatis dicitur vt.ĵ.eo.§.si titius.z.§ qua rõne vnde versus Quicquid plãtatur feritur vel edificatur. Omne solo cedit radices si tñ egit.sed contra hanc regulam est.ff.de re.diui.l.in tñ. so.u.illud speciale est.

m ¶ Nec desinit.s.ex cã edificationis sed alia cã põt desinere.vt.ff.de vsuc. l.rez mixtura.§.labeo que huic regule signatur ꝺria.

n ¶ Sed tantisper.i.interim.

o ¶ Ad exhibendum.s.vt estimatur.nisi mala fide fecerit: vt.ff.de rei ven.l. in rem.§.tignum.z.ff.de tigno iniuncto.l.si.sed tũc non eximitur sed in litem iuratur.vt.ff.de so.qui res.§.si.q arbitrarie sunt iste ac.vt.ff de in litem iurã.l.in actionibus.z ĵ.de actio.ꝓterea.

p ¶ Xij.tab u.lex quedam fuit de qua dic.vt supra de iure natu.§.z non intelligantur.

duplum pro eo prestet per actionẽ que vocatur de tigno iuncto. Appellationeꝰ autem tigni omnis materiaꝝ significat ex qua edificia fiũt quod ideo prouisum est ne edificia rescindi necesse sit: q si aliqua ex cã dirruptum sit edificiuz poterit materie dominus si non fuerit duplus iam ꝓsecutus tunc eã vendicare z ad exhibendũ agere de ea re. ¶ Et ex diuerso siquis in alieno solo ex sua materia domuz edificauerit illius sit domus cuius soluz est hz hoc cãu materie dñs ꝓprietatem eius amittit q voluntate eius intelligiturꝰ esse alienata vtiq; si nõ ignorabat se i alieno solo edificare.z ideo licet dirrupta sit domus materiam tamen vendicare nõ põtꝰ. ¶ Certe illud; cõstat si in possessione cõstituto edificatore soli dominꝰ petat domum suam esse nec soluat precium materiei: z mercedes fabroruꝫ posse eum cõstat per exceptionemᵃ doli mali repelli vtiq; si bõefideiᵖ possessor fuerit: qui edificauerit namq; scienti alienum solum: esse potest obijci culpa q edificauerit temere in eo solo q intelligebat alienũ eẽ.

q ¶ De tigno qua actione tenetur z qui iniunctũ hz licet nõ iniunxerit z qui iunxerit hz nõ possideat sed altero soluẽte alter liberatur.vt.ff.ó eiec.z effu.si vero.§. positum.z de flu.l.j. in fin.z quod vi aut clam.l.competit.§.f. sed quid si magis velit rem reddere z erimere q̃ duplum prestare rñ. nõ auditur q propter publicaz vtilitatẽ hoc fuit statutum vt.ĵ.e.§.quod ideo rč.z.ff.de operono.nun.l.pretor.z.ff de leg.j.l. cetera.§.si duobus. Item nunquid hec actio competit etiam cõtra eũ qui bona fide iniunxit. Rñ. sic vt hic hz contra dixerunt sed contra malefidei iungentem alia ꝓter hec auxilia competũt vt rei vendic. Item ad exhi.item furti.item furtiua cõdi.itez hec actio de tigno iniuncto.vt.ĵ. de actio.§. sic itaqz.z.ff.ó tigno iniuncto.l.j.in fi.z.l.si.

r ¶ Appellatione.facit ad hoc.ff.de ver.sig.l.tigni.z.ff.ad exhi.l.gemma.§.tigni.z.ff.eo.adeo.§.cum in suo. Item quod in domibus dicit idem dic in campana vt subijcit quod ideo rč.ad hoc.ff de ver.sig.l. vrbana predia quidam tamen contra. Item idem in vnica, vt.ff. de tigno iniuncto.l.j.

s ¶ Materia.vt cementa z lapides.

t ¶ Consecutus hic est ꝺ.ff.de tigno iniuncto. l.si. alias in fi. sed ibi nõ cũ effectu fuit cõsecutus duplũ qz hz exegit nõ tñ percepit adhuc duplum vt ar.ff.de eiec.z effu.l.preceptione.

v ¶ Vendicare nulla tpis prescriptione obstante vt rei ven.ff.de rei ven.l.in rem.§.si.q nec prius agere poterit vt.C.de anna excep.l.j. §.si aliud ergo si malafide iniunxerit q tunc agere potuit.vnde.xxx. an.repellitur a rei ven.vt.C.de ꝓscrip.xxx.an.sicut.

¶ Et ex diuerso. ¶ Qui in alterius solo de suis cementis scienter edificat perdit dominium: z dominus edificij efficitur ille qui est dominus soli.h.d.areti.

x ¶ Intelligitur.sic.C.de edi pri.l.si is ꝺ quem.

y ¶ Non põt que alienata est nõ põt vendicari. Sed ꝺ.C.de rei.vẽ. l.ij.in fi.sz ibi ex aliena materia z in alieno edificauit hic de sua i alieno quare dic aut de mea materia z in meo edificio z tũc planũ ẽ aut de aliena in meo vt.s.pr.§.aut de mea in alieno vt hic aut de aliena in alieno vt in.d.l.contraria cõtinetur.

¶ Certe illud. ¶ Possidens alienuz in quo bona fide edificauit põt expensas edificij ope exceptionis retinere.h.d.areti.

z ¶ Fabroꝝ.i.magistroruꝫ vel ligamine vel murorum.sic.ff.de eo qõ cer.lo.l.ij §.vltimo.

a ¶ Per exceptionem que locũ habet vbicũq; equum sit excep. locum hẽre siue alia cõpetat siue non vt.ff.de excep.do. l.ij.§. generaliꝝ z argu.ĵ.e.§.littere.

b ¶ Bonefidei.s.ab initio z ex postfacto cũ edificauit nã si antequã edificet fit bonefidei z cũ edificat malefi.sic eligit quedaz media via ita vt nec malefidei puniatur neq; vt bonefidei expensas cõseruet qz pmittitur abrasio.vt.ff.de rei ven.l.iul. si in aliena que est huic ꝺria. z facit ad hoc.ff.de mi.l.intra.§.vendentibus.

c ¶ Edificauerit cũ de nouo edificat z vt hec plene sciant dic cũ impendo in rẽ alienam aut suo aut meo noĩe.primo cãu loquitur ille ti. de neg.ge.z.ff.eo.z.C.eo.si meo.z tũc aut fructuũ gratia expendo z tunc ex fructibus deducit z alias nullus fructus intelligitur.vt.ff.soma.l.fructus.z.ff.fam.her.fundus qui aut cã rei seruande.z tũc.aut de nouo faciendo.aut ideo primo cãu si bonafide habeo exceptõem

non actionem ſm Jo.vt.ſ.pr.§.t.ff.de condl.inde.ſi in area.t.ff.de excep.do.Paulus ſed.Ad.etiam actõem ſed ibi ipſo geſtu negocij fuit hereditarij quod neceſſe habuit facere vnde habuit actõem dabat t eſt pro eo.ff.de peti.here.l.hereditas.§.j.t.ff.ſi pars her.pe.l.ſi. t.C.de rei vendi.l.ij.t.l.domũ. Sed Jo.ꝯ vt dictum eſt t facit etiaz pro.eo.ff.de rei.ven.

ſumptus t.ff.de act. emp.idemqz.t.ff.de peti.he.l.plane ſi vero malafide tunc nec excipiendo nec agendo cum ſeruo vt hic nã neminez mihi volui obligare.vt.ff.cõmuni.di.in hoc iudicium ſm Jo.ſz.Ad etiã hic dabat negogeſto.actionem.vt.ff de nego.ge.ſi pupilli §.ſz t ſi quis ſed ibi noie alieno gerebat. Jtez t pro eo. C. de rei ven.l.ij.ſed ibi loquitur qñ ex aliena materia t in alieno impendi vt ibi plene notatur.ſi vero in reficiendo aut bonafide.t tũc neceſſarias t vtiles per doli excep. volũtarias per abraſionem ſeruam niſi dominus vellet tñ dare quantũ poſſet hẽre his ablati et coꝛraſis.vt. ff.de rei vẽ.l.in ſundo ſi vero malafide impendat neceſſarias per officium iudicis cũ tamẽ poſſideo vtiles per abraſionẽ cuz ſeruo volũtarias nullo mõ vt.C.de rei vend.domũ.hinc eſt qõ dixit bul.hic ꝙ expenſas repetam qñqz per a.i.per actõem vt.ff de nego. geſt.l.ſi pupilli.§.ſed t ſi quis.item t per.e.i.per exceptionem vt hic. item t per.o.i.per officiũ iudi.vt p.l.C.de rei vendi.l.domũ t mõ dixim⁹:t hec in rei vẽ.locũ habent in peti.vero hereditatis bõefidei poſ.ſeruat oẽs at ma.fi.poſſ.neceſſarias t vtiles per offiñ iudi.alia p exceptionem doli re exiſtente meliori qua facte ſunt volũtarias vero abradit.vt.ff.de peti.here.plane.

Si titius alienã plantaz ſolo ſuo poſuerit ipſius erit t ex diuerſo ſi titius ſuam plantaz in meuij ſolo poſuerit meuij plãta erit ſi mõ vtroqz caſu radices egerit. Ante antẽ quã radices[a] egerit eius permanet cui⁹ fuerat adeo aũt ex eo tpe qũo radices egerit plãta ꝓprietas eius commutatur vt ſi vicini arboꝛ ita terrã titij preſſerit. vt in eius fundum radices egerit Titij effici arboꝛem dicimus[a]. Ratio.n.nõ permittit vt alterius arboꝛ eſſe intelligatur quam eius cui⁹ in fundũ radices egiſſet t iõ ꝓpe confiniũ arboꝛ poſita ſi vicini fundum radices egerit cõmunis fit. Qua rõne aũt plãte que terre coaleſcant.ſolo cedunt[e] eadez rõne frumenta quoqz q̃ ſata ſunt,ſolo cedere intelligũtur. Ceteꝛ ſicut is qui in alieno loco edificauerit ſi ab eo domin⁹ petat edificiũ defendi põt per exceptionẽ doli mali ꝛz ea que diximus[g] ita eiuſdem exceptõis auxilio tutus eſſe põt is qui in alienuz fundum ſua impenſa bonafide conſeruit[g]. Littere quoqz licz auree ſint pinde chartis[h] mẽbranisue[i] cedunt ac ſi ſolo[k] cedere ſolent ea que in edificantur aut inſerũtur. iõqz ſi chartis mẽbranisue tuis carmẽ[l] vl hyſtoriã[m] vel oꝛationem[n] Titi⁹ ſcripſerit huius coꝛporis[o] non titius[p] ſz tu dominus eẽ videris ſed ſi a titio petas[q] tuos libros tuasue membranas eſſe nec impenſas ſcripture ſolnere paratus ſis poterit ſe titius defendere per exceptionem doli mali vtiqz ſi earuz chartaꝝ membranarũue poſſeſſionem bonafide nact⁹ eſt. Si quis in aliena tabula pinxerit[r] quidaz putãt tabulã picture cedere[s] alijs videtur picturam qualiſcũqz ſit tabule cedere ſed nobis videtur melius eſſe tabulam pictu re cedere. Ridiculum eſt.n. picturã appellis[x] vel paraſij in acceſſionez viliſſime tabule cedere vñ ſi a dño tabule imaginem poſſidente is qui pinxit eam[y] petat nec ſoluat preciũ tabule poterit per exceptionem doli mali ſubmoueri At ſi is qui pinxerit eam poſſideat conſequens ẽ vt vtilis[z] actio domino tabule aduerſus eum detur quo cãu ſi nõ ſoluat impẽſam picture poterit per exceptionez doli mali repelli vtiqz ſi bonafide poſſeſſoꝛ fuerit ille qui picturam impoſuerit[a]. Illud.n. palam. eſt quod ſiue is qui pinxit ſurripuit[b] tabulaz ſiue alius[c] competit domino tabularum furti actio. Si qs a non domino quem dominum eẽ crediderit bonafide[e] fundum emerit,vel ex donatiõe aliaue qualibet iuſta[f] cauſa eque bõafide acceperit

tantum mẽbranis t ſic chartis pecudinis ſed etiam chartis t ſic bõbicinis cedunt.h.o.Aretinus.

h Chartis: vt de bõbice que de piſis veniunt.

i Membranis.que de membris animalium eripiũtur.

k Si ſolo:vt.ſ.e.§.cum in ſuo.

l Carmen metrice.

m Hiſtoriam . veteris t noui teſtamenti idem dicã in fabula vel romanzo' vel quolibet libꝛo proſaico.

n Oꝛationem.ad deũ vl ad populũ vel ad principẽ.

o Coꝛporis.i.libꝛi.

p Non titius. ſ. ſcriptoꝛ bonefi.

q petas.directa in rem.

r Si bona.ſi aũt mala laborẽ donaſſe videtur vt.ſ. eo.§.certe ſed nunquid ac. ſcriptoꝛ hz reddito libꝛo. R.ſic ſi bonamfidẽ habuit ac.dico.ſ.in factũ vt.ff.õ rei ven.l.in rem.§.item ſi quecunqz.ſi malamfidẽ habuit nõ hz ac.qz nec exceptionẽ hz vt hic. Sed cum hodie ꝑcioſioꝛ ſit ſcriptura quam charta nũquid mutat. Dicrũdent qdam vt azo.ꝙ ſic. nos ꝙ nõ ar.C.de teſt.ſanctimus t.C.de appellatiõibus.ꝑcipimus.in ſi.

ſ Si qs.pinxerit ſiue bonafi.ſiue malafi. ſm.p. nos ꝯ qz bonafi.vt.j.eodẽ.§.ibi vtiqz t c.

t Tabulam.qd ſi in marmoꝛe.rñ. ꝯ Fuari ſorte. ar. tamẽ ꝯ.j.de teſta .§.penul.

v Cedere.ff.de rei ven.l. in rez.§.ſed id.quod i charta contra.ſo. hec coꝛrigit illam. vel diſtingue an preciоſioꝛ ſit illa ſcriptura quã tabula ſm.p.qui ait locum habere quod hic dicitur pictus ẽ homo ſi vſus bono coloꝛe nõ attramẽto.

x Appellis. ꝓpria nomina pictoꝝ.

y Eam petat.i.directa rei ven.vt.ff.de acq.re.do.l.qua rõne.§. ſed nõ vt littere ſm azo.

z Ut vtilis.ac.in rez nõ directa.qz definit dominus eſſe t ſic eſt mirabile ꝙ nõ dominus a dño vendicat ſic contingit.al.in publi.in quibuſdã caſib⁹ vt no.j.de ac.§.alie.

a Impoſuerit.hoc mirabile contingit hic ꝙ conditio poſſidentis eſt deterioꝛ quam petentis alias ꝯ.vt.j .de interdi.§.cõmodum. ſic t alias. ff.de nox.ſi quis a multis:t.ff.ſi ex nox.cauſa.a.l,j.in ſi.t.l.ij.t.ff.de peti. heredi. cum idem ſed ad hoc. R.quia in cauſa noxali eſſe poterit ꝙ ſecundo agens nõ probabit.item in peti.here.ſi bona iura habuit in vincendo hec eadem habuit in defendendo t ſic nõ eſt eoꝛum conditio deterioꝛ.item cum hic habeat ac.pictoꝛ ſi nõ poſſideat multomagis exceptionẽ debet habere ſoluto precio vt.ff.de ſupficiebus.l.j.§.quod aũt.t.ff.de reg.iur.l.cui domus. Sed nunquid dño quõdam tabule[i]dem cõceditur ſi poſſideat ſi ꝑcium] picture ſoluat.rñ.ꝙ ſic cũ ſibi actio detur ergo cõtra vt ſit differentia inter dominũ t pictoꝛem.item quis ꝑſertur ſi ambo cõtra extraneũ poſſidentẽ agant rñ. is[i]qui directam habet ac.i.pictoꝛ ſm Jo.ſed nunquid ſi tabula fuerit abraſa remanet pictoꝛis.rñ.ſic.vt.ff.de rei ven.in rem .§.t quod ſemel ſed quare aliud in pictis ꝙ in ſcripturis. Reſpon.quia pictura preciоſioꝛ ẽ ꝙ ſcriptura ſm Jo.

b Surripuit.anteꝙ pingeret.

c Alius.poſt picturam.

d Tabulaꝝ t ſubaudi nam t pictoꝛi cõtra extraneum furem datur ſm Azo.vel melius vt mihi videtur hic loquitur quando fuit ſurrepta anteꝙ eſſet picta.ſed etiam cõtra dominum tabule ſibi ſurripientez poſſet dari pictoꝛi furti actio facto furto tabula iaz picta vt.infra de o b.que ex delic.naſ. §.aliquando.

Si quis a non domino.

Bonafide poſſeſſoꝛ facit fructus ſuos:nec eos conſumptos cogitur reſtituere:ſecus ſi fuerit malefidei.hoc dicit,areti.

e Bõafide:que in initio exigitur.ſ.vt credat ſibi dantẽ habere ius diſtrahendi.vt.ff.de vſur.quis ſit.§.ſi.nec obſtat quod eſt.ff.de acq.re.do. l.in bonefidei.§.in ꝯrium.qz ibi opponendo loqtur nõ ponendo.

f Juſta cum multe ſint cãe ſiue tituli acquirẽdi.vt.ff.colligitur in varijs titulis ſub titulis de vſuc. vſqz ad ti.de re.iudi.idem tamen t ſi ti.non bẽat

vt ar.ff.ti.reg.l.iiij.§.sed autem.

a Naturali.i iure gentium de quo loquitur hic ti.cui naturalis insita rō ē

b Fructus.s.industriales aliud in naturalibus.vt.ff.de vsur.l.fructꝰ non obstat.ff.de acqui.re.do.l.bonesi.in prin.q̄ enīz ibi dicit omnes exponitur siue sacro possessoris siue alterius percepti industriales tamen vt.ff.devsu. qui sit.§.preterea.sed naturalibus fructibus consumptis cui teneatur possessor rei vē.quia nō possidet nec dolo desijt possidere sed cō ditio sine causa tenetur inquantum locupletior ē ar. ff.si cer.pe.si ꝛ me.

c Pro cultura vt segetes

d Et cura vt lac ꝛ pilus ꝛ lana.

e Non potest.nec ad pre cium vt.j.de offi.iudic.§.si vero.ꝛ.ffi.reg.l.iiij.§.sed ante si tamē extent non rei vendicatione quia percipi entis sunt.sīz offi.iudi.tene tur reddere.vt, C.de rei vē dicatione certum.§.bōasi.

f Non idē. vt faciat fru ctus suos.

g Cogitur.distingue tamē quia si habet tit.malesi. pos.de cōsumptis condi.si ne causa de extantibus rei vendicatione de percipien dis propter ti.excusatur vt C.de rei ven.si funduz. nisi in.iij.cāibus.ff.que in frau. cre.l.ait prētor.§.per hanc. ꝛ.ff.quod metus causa sed ꝛ partus ꝛ.C.de agri.ꝛ cē. quemad.idez in quarto.vt C.de fi.in.ꝛ iure aste.si.l.j. si non habet ti.de consumptis conditione sine causa de extantibus reiven.vt.C de condi.ex.l.pe.ꝛ.C.de rei ven.si fundum de percipiendis offi.iudi. vt.ff. de rei vendi.si nauis.§.fi.

Is vero ad quem. Fructuarius nō facit fructus suos nisi sint a so lo separati vel a se vel per alium alterius nomine. Et iō nō recollectos nō transmittit ad heredes suos ꝛ idem in colono.h.d.areti.

h Is vero ad quem ipse alio enim percipiente non fiunt sui.sed si bonasi. pos.fuerit etiam si eos alius percipiat vt.ff.de vsu.qui sit.§.preterea.vel aliter si ipse percepit non etiam heres eius.nec.n.ad heredem transmittit.

i Perceptis vt si in horreo positi sunt facit suos fructuarius sz bo.si.pos. statim vt a solo separati sunt vt.ff.quib.mo.vsufru.amit.l.si vsufructuarius Est ꝛ alia differentia.quia fructuarius facit suos naturales fructus bone fidei.vero posse.non.vt.ff.de vsufru.le.l.vsusr.legato ꝛ de vsur.l.fructus.

k Domino.sed per quam ac. R. per vendi. cum dominus sit vel cum ex hac.lege.

l De colono qui nūmis colit.nam omnes fructus facit suos.vt vsufruc. sed differunt.qz colonus talis facit fructus suos vt a solo discepti sunt. vt ff.de fur.l.si apes.§.fin.secus in vsufruct.vt hic dicitur vel dicas de partiarijs.vt.ff.loca.ꝛ con.cum in plures.§.mensem sm Azo. Item dicit sere pro pter aliud quia colonus transmittit ad heredem.vt.j.loca.§.si. sed fructua rius non vt hic.

In pecudum. Fetus lac pilus ꝛ lana sunt in fructu pecudum partus vero ancille non dicitur in fructu ꝛ ideo nō pertinet ad fructuariuz ancille debet,tamen vsufructuarius de fetibus summittere in locum demortuorum: ꝛ similiter arbores ꝛ vites in locum demortuorum.h.d.cum.§.sequenti.Areti.

m Fetus.q.d.ita fetus sicut ꝛc̄.

n Pilus bouis.vel etiam caprarum.ad borram sellarum.

o Et succuli.i.parui sues.

p Naturali.i.gentium de quo loquitur.s.eo.§.singulorz.

q Partus pertinet ad plenā ꝓprietatem nisi etiam ꝛ in partu sit vsusr.le gatus vt.ff.de vsufru.vetus.

r Absurdum c̄ sic.ff.de vsu.in pecudum.

s In fructu.s.vt ipse sit fructus sed tamen in eo relinquitur.

t Natura.i.deus.sic.s.de iure natu.in prin.vnde dicitur apud Ouidiuz Pronaqz cum spectant animalia cetera terram. Os hominis sublime dedit celumqz.videre iussit ꝛ erectos ad sidera tollere vultus.sic.ff.ō edi.edi. l.iustissime.ꝛ.ff.de fur.qui vas.§.ex furtis.ꝛ.ff.de pe.here.l. ancillarum.

v Sed si gregis grex. est numerus decem ouium vel quinqz porcorum simul ꝛ congregatim cōsistentiū.vt.ff.de abigeis vel oues ꝛ facit.ff.devsuc. l.rerum mixture.§.tertium.

x Ex fetu aliū de enim nō summittitur.sm quosdam vel forte sum mitteret etiam aliunde ar.ff.de vsusr.quod ergo.§.sed qō dicit in fi.

y Summittere.que summissio nō sit si in singulis capitibus sit vsu fru.vt.ff.e.quod ergo.§.sed qō dicitur.

Thesauros Thesaurus vel in suo vel in religioso: vel i sacro loco inuentus efficit inuentoris in alieno vero casualiter inuē tus solum pro dimidia efficitur domin⁹ inuentor ꝛ dns soli pro alia dimidia hoc dicit.are.

z Thesauros. est aūt thesaurus pecu nia ab ignotis domi nis vetustiori tempo re abscondita.vt.C. de thesauris. l.j.lib. xij.in principio vel de positio pecunie cui⁹ memoria non extat vt.ff.de acquiren.re. do.l.nunq̄.§.thesau rus quandoqz ipro prie dicitur. vt.ff. de acquiren.pos.l.pere gre.in princi.ꝛ.ff.ad exhi.l.thesaurus.

a Loco.alias solo.

b In suo iure dire cta vel vtili vt feuda tarius vel emphyteo ticarius vel similis licet pla. aliud direrit in his. Quid si mercēnarius duz la borat in aliē vel cre ditor in pignore iue nit thesaurum. R. di midiuz eius est in cu ius fundo inuentū. ꝛ ita dimidium sibi acquirunt.ff.de acquiren.re.do.l.si quis.§. quod si creditor.

c Religioso.vt.ff.de iur.fis.l.iij.§.pe.contra. Solu.hic corrigit. se cundum. B. vel hic secundum naturalem rationem vt patet ex litte ra ibi secundum ciuilem rōnem que preualet sic in vsuca. contingit. sm Johā.

d Fortuito cāu.ꝛ est cāus inopinate rei e uentus ex diuersis cāis proueniens ob aliud ꝛ aliud inceptis.

e Non data opera alias totum redditur d io in suo loco tamē potest operam dare.non tamen magica arte.alias esset fisci.vt. C.de thesau.l.vnica. Accur.

f Domino sed per q̄ ac. rñ.per rei vendica.cum dominus sit vel condi.ex hac.l.

g In cesaris locum.s.patrimonialem.acc.

h Fiscali non tamen publice deputato.

i Vel publico.i.publice deputato.

k Fisci sed si fisci partem suppresserit cum altero tantuz reddit.vt ff.de iu.fi.l.iij.§.fi.

l Ciuitat[que loco priuatorum sunt vt.ff.de verborū. significa.si eum qui.

Per traditionem. Omnis res per traditionem factam a domino ex causa habili potest alteri acquiri etiam si sint predia stipendiaria ꝛ tributaria.h.d.are.

m Per traditionem quoqz non solum inuentione.vt.s̄.§.proxi.

n Naturali.i.gentium.vt.j.§.prox.

o Aquiruntur cā precedēte vera vel deportatiua alias nō.vt.ff.e.l. nunquam.ꝛ.j.hoc.§.ibi sz siquidē ꝛc̄.

p Nihil imo deo seruire.sz hypbolice loquitur sic.ff.de pac.l.j.in prin.ꝛ.ff.de actio.emp.l.ex empto.i princi.ꝛ.C.de transi.nō minorez

q Voluntatem dum tamen legitimam nā cui bonis interdictum ē nō alienat vt.ff.de cu.fur.l.j.in principio.

r Cuiusqz.i.siue mobilis siue soli.

s Corporalis incorporales.enim tradi nō possunt.vt.ff.de acqui. re.do.seruus.§.incorporales.

t Ā mño.hoc quandoqz fallit ꝛ eius contrarium inuenitur verum vt.j.q̄.alie.sz vel.non sed hoc non est regulare vt hic.ꝛ.ff.eo traditio

v Alienatur.i.dominium transfertur.

r Stipendiaria.s.que militib⁹ pro stipēdijs dāt vt.ff.de rei ven.itē si verberatū.§.j.ꝛ de euic.l.lucius.ꝛ de acqui.re.do.in agris.

y Tributaria que tributa rome redduntur.

a Alienatur per traditionem.
q In prouincijs.quasi dicat alia predia non sunt in italia.
c Inter que.s.prouincialia.
d Constitutione.vt.C.de vsuc.trāsfor.l.vnica.
e Differentia est.s.quantum ad dominij trāslationē.vt.C.de vsuc. transfor.l. vnica. sed quantum ad tributa est differentia. C.de epi.⁊ cleri.de bis.
f Sed si quidem. vere nulla est differētia.sed ⁊ si cē.
g Tradantur.s.stipendiaria predia ⁊ tributa.
b Transferuntur.s prouincialia predia sicut italica ⁊ est vez in omnibus nisi scriptura necessaria fit: sm Jo.vt.C.de vsu. trāsfor.l.vnica.§.qō si predia.itez sunt vera si accipiens inducatur inuacuā possessionem sm quosdaz vt.C.de proba.cum res Jo.contra.vt.ff. de fun.do.si fundum ⁊ de acqui.re.do.homo liber.§.quicquid sufficit enim duci in possessionem lz non vacuam.quod autē. in.d.l.de proba.dicit demōstratiue quod sic euenerit non causatiue dicitur.

modo alienantur. Vocantur autem stipēdiaria ⁊ tributaria predia que in ꝓuincijs sunt inter que non ⁊ italica predia ex nostra cōstitutione nulla est differentia. Sed siquidem ex cā donationis aut dotis aut qualibet alia ex cā tradātur sine dubio trāfferuntur. Vēdite: vero res ⁊ tradite nō aliter emptori acquirunt quā si is venditori preciuz soluerit vel alio mō ei satisfecerit veluti ex promissione aut pignore dato quod quidem cauetur ex lege.xij.tabu.tamē recte dicitur ⁊ iure gentium.i.iure naturali id effici: Sed si is qui vendidit fidem emptoris secutus fuerit dicēdū est statim rem emptoris fieri. Nihil aūt interest vtrū ipse dñs tradat alicui rem an voluntate eius alius aut ei rei possessio permissa sit qua rōne si cui libera vniuersoz negocioruz administratio permissa fuerit a domino vsqz his negocijs rem vendiderit ⁊ tradiderit facit eam accipiētis. Interdum autem sine traditione nuda volūtas domini sufficit ad rem transferendam veluti si rez quaz tibi aliquis cōmodauerit aut locauerit aut apō te deposuerit: postea vendiderit tibi aut donauerit aut dotis noie dederit quānis enim ex ea cā tibi nō tradiderit eam eo tñ ipso quod patitur tuam esse statim tibi acquiritur proprietas perinde ac si eo nomine tradita sibi fuisset. Itez siquis merces in horreo suo

Dubitas. Ex venditione rei quā prius cōmodauerat trāsfertur dñium in cōmodatarium sine noua traditione.h.d.areti.
v Nuda.s.a traditione.sic vt.C.de pact.l.traditionibus.itē i alijs cāibus dñium sine traditione dat qui pñt his legibus notari.vt.ff.ō acq.poss.l j.§.si iusserim.⁊.§.ideoqz.⁊.l.quod in eo.§.si venditorē. ⁊ l.quarundā.item.C.de acq.pos.minus.⁊.C.de do.l.j.⁊.l.quisqs.itē si volens tibi tradere dñium noie tuo me cōstituam possidere vel cō

ducam a te.vt.ff.de acqui.pos.qꝫ meo ⁊ de rei ven.quedam mulier.
x Tuam esse si res pñs.est vt.ff.de rei vendi.eius.⁊.l.hec si vel dic.in vera venditione ibi in ficta vt.ff.pro emp.l.ij.item hoc est vez si p̄cium sit solutū vel satisfactum.vt.s.eo.§.vendite.
Item si quis merces. Per traditionē clauiū videtur traditum dominium mertium venditarum.h.d.areti.

positas vendiderit simul atqz clauem horrei sui tradiderit emptori transfert proprietatem merciuz ad emptorem. Hoc amplius interdum ⁊ incertam personam collata voluntas domini transfert proprietatem rei vt ecce pretores ⁊ consules qui missilia iactant in vulgus ignorant qꝫ eorum quisqz sit exceptur⁊ tamen quia volunt qꝫ qsqz eorum exceperit eius esse statim eū dominum efficiunt qua rōne veri esse videtur.vt si rem pro derelicto a domino habitaz occupauerit qs statim eum dominum effici pro derelicto autez habetur qꝫ dominus ea mente abiecerit. vt id i numero rerum suarum esse nolit ideoqz statim dominus eius rei esse desijt.
Alia sane causa est earum rerum que in tempestate maris leuande nauis causa ejciuntur hec enim dominorum permanent qz palam est eas nō eo animo ejci quo quis eas habere nolit.sed quo magis cuz ipsa naui maris periculū effugiat qua de causa siquis eas res fluctibus expulsas vel etiam in ipō mari nact lucrandi animo abstulerit furtum cōmittit nec longe videntur discedere ab his que de reda currēte nō intelligentibus diuinis cadunt.

De rebus corporalibus ⁊ incorporalibus.

Quedā pterea res corporales

y Positas.i.repositas.
z Transfert ꝓprietatem ⁊ possessionez. ⁊ qō dixi de ꝓprietate veruz est si dominus est tradens alias cām vsucapiendi.si hec fiant coram horreo ⁊ hoc propter pñtem visionem rei.vt.ff.ō ꝓben.emp.clauibus. ⁊ de acqr.poss.l.j.§.si iusserim ⁊ sunt hec in.ar.vt si vendam equum quē tradam per frenum vel capistrū.vt dñium transeat.accur.
a Hoc.s.quam.s.in alio cāu qz.s. semper i personā certam.hic in incertā
b Incertam.ar.p̄.j.ō le. §.tutor.
Hoc amplius.
Missilia ⁊ alia habita pro derelicto fiunt occupātis.h.d.areti.
c Missilia sic dicta.qz in populuz mittātur siue ꝓjciantur vt illuc currēte multitudine possent pretores: vel cōsules pertransire vt in coronatōe domini pape vidi vt.ff.pro derelic.l.si id qō.§.id quod ⁊ i aūt.de cōsulib.colla.iij.§. hoc itaqz ibi argentum vero.⁊c.
d Volunt vere vel legis interp̄tatione vt in aūt. de nup.§.⁊ multo potius col. iij.⁊.C.de infanti.l.fi.⁊.C. de lati.lib.tol.l.j.§.fz scim.
e Desijt:si abiecit vel habere desijt rem imobilem alioquin possessionem pdere pōt non dominuz.vt.ff. de acq.poss.si quis in.§.differentia.⁊.ff.pro derelicto.l.j.⁊.ij.

Alia sane. Proiecta in mari tpe tempestatis vel cadētia de naui alicui non fiunt occupantis.h.d.areti.
f Alia cā.al's.s.ꝓjciendi.⁊ iō aliud ius statuet.
g Fluctibus.i.vndis.
b Furtū.ff.de fur.l.fal.§.si actū p̄. Bo.distingue animū ꝓjciens qō pz si librum aptum proijciaz sm Jo.vt ex hac.l.⁊ illa colligitur ⁊ ar.ff.de dam. infec.si finita.§.fiquis metu. Item quid distat hoc furtum ab illo.ff.de incē. ru.nau. R.hoc locum hz quādo nō in ipso naufragio aliquid qs furat sibi i ipso naufragio.vt.ff.de incen.ru.nau.l.j.in fi.⁊.l.ij.⁊.iij.⁊.ff.pro derelic.l.j.⁊ secunda.⁊.iij.
i Longe.nā in aliquo distat qz hoc sciente illud ignorante domino fit vt de acqui.pos.l.interdum.
k Bereda.i.de curru.ducto ab equis.
l Non intelligentibus.i.nō videntibus.

De rebus corporalibus ⁊ incorporalibus.rubrica.

Quia rez sunt que publice quedā sunt nullis ⁊ quedā singulos sequebatur de tertia diuisione videre que tra se hz qꝫ rez quedā sunt icorporalia de qua diuisione tractaturus intitulauit istam rubricam Porcus.

Quedā pterea res. Totus iste titulus diuiditur i quinqz ptes Primo ponit vnam diuisionē rez. Secundo diffinit res corporales ⁊ per exempla demonstrat. Tertio diffinit res incorporales ⁊ etiā per exēpla demonstrat. Quarto rīdet cuidam tacite obiectioni Quinto predicta extēdit Secūda ibi:corporales sunt Tertia ibi incorporales. Quarta ibi nec ad rem. Quinta ibi:eorum numero Et hoc dicit in summa. Corporalia tangi possunt de sui natura.incorporalia vero nō:licet in eis ꝓtingātur incorporalia:siue sint seruitutes reales.siue personales.hoc dicit. totus ti.Areti.
m Quedam p̄terea.i.ꝓpter p̄dictam diuisionē.s.ti.j.in prin.est ⁊ alia qz quedam cōia quedā publica quedā vniuersitatis quedaz nullius quedam corporales ⁊ quedam incorporales vt hic subijcit.
n Corporales sic.ff.de re.di.§.quedam.

3 ¶ Quedam incorporales qđ de hac diuisione nos iurisconsulti egem⁹ rñ. qz multa in corporalibus locum habent que nõ seruantur in incorporalib⁹ incorporalia.n.nõ traditur.nõ vsucapiũtur regulariter vt.ff.de acqui.re. do.l.seruus.§.incorporales.z de vsuca.l.vsucapionem nõ vendicãtur.vt.ff de rei ven.l.vendicatio ac nõ transferuntur penitus vt.ff.pro so.l.ij.z.iij.nõ possidentur vt.de acq.pos. l.iij.in prin.

b ¶ Qui natura nam secus si ppter difficultatẽ vt res in ꝓfundũz maris vel celo affixa.

c ¶ Innumerabiles.i.non habiles ad numerandum.

d ¶ Incorporales que i iure.i.sub hoc predicabili ius ꝓtinentur in quaz diffinitionibus ponitur hec dictio ius in ꝓdicato qualia sunt ꝙa iura.s. incorporalia vt ff.de re.di.l.j.§.quedam.

e ¶ Hereditatis.vt.ff.de v. sig.l.nihil.

f ¶ Usufructus.j.de vsuf. in prin.

g ¶ Et obligatões.j.de ob. in principio.

h ¶ Quoquo mõ.i.siue ex contractu vel quasi: vel maleficio vel quasi vt.j. de ob. §.fina.

i ¶ Nec ad rem.Rñ. tacite obiectioni.q.d.quõ hereditas est incorporalis cuz in ea sint res corporales.

k ¶ Ex fundo.in quo vsũfructum habemus.

l ¶ plerũqz propter seruitutem que per actionem vl obligationem debetur vt.j de ac.§.ij.z propter actõis cessionem vt. ff.man.l. si curator.§.si.z de rei vẽ.l.si hominem.§.vsqz adeo.

m ¶ Nam pro sed.

n ¶ Jus hereditatis.i.ipsa hereditas z sic intrãsitiue hec tria leguntur.

o ¶ Fruendi.i.vsufructus.

p ¶ Obligationis.i.obligatio ipsa.

q ¶ Eodem numero.i.inter corporalia.

r ¶ Jura.i.seruitutes.

s ¶ Uocantur quibus.j.ti.j.pr.dicitur statim. De quibusdã queritur licz ad nos nõ detineant vt de aere fumo z de setu animalis.rñ.ꝯ philosophos hec esse corporalia. Item quid de angelis bonis z malis z anima hominis R.hec incorporalia esse.

¶ De seruitutibus rusticoz ꝑdioz. Dicũ.s.de rebus incorporalibus i genere seqtur vsus in specie z ió a seruitutibus initiũ facit que sunt incorporales vt.s.ti.j.in fi.areti.

Rusticorum predioꝝ. ¶ Totus iste titulus diuidit in quinqz partes. Primo ponit de seruitutibus Rusticoz predioz. Secundo ỏ seruitutibus vrbanoz predioz.tertio redit ad seruitutes rusticorum. Quarto ponit quare appellantur seruitutes ꝑdiorum. Quinto ponit qualiter dicte seruitutes cõstituantur Decũda ibi:in.§.ꝑdiorum. Tertia ibi:in. §.rusticorum. Quarta ibi:ió autem. Quinta ibi.§.si quis velit. Et.h.d. in sũma. Qui hz seruitutẽ itineris põt ipse solus ire nõ aũt iumentum vel vehiculũ ducere secus si habeat seruitutem actus z seruitus vie cõtinet in se iter z actum z aque ducende z seruitus cõtinet vt possint aque per fundum vicinũ duci.h.d.areti.

t ¶ Rusticoz.sic.ff.e.l.j.

v ¶ Jura.i.seruitutes.z nota hic tria genera seruitutum quedam a persona psone debentur de quibus dicit.s.de iure pso.quedã ab vna re alteri rei de quibus dicit in hoc ti.quedã a re persone:vt vsufru.z vsus z habitatio vt.j ti.j.z.ij. Potest z quartum dici vt a persona rei debeatur. vt.ff. de condi.z demõ.titio.§.titio.z de ali.z ci.seruos.

x ¶ Jus eundi.solus vt per hoc discrepet a sequenti.

y ¶ Ambulandi.s.cum alio.

z ¶ Jumentum.s.separatũ a se vel armẽta separata a se:sed super equo ire põt vt.ff de fui.rusti.predi.qui sella in prin.z.l.iter qñqz iter non est seruit⁹ vt si vsufructuario detur a domino alterius predij.vt.ff.si ser.vend.l.ij.§.ij. tertio grosse dicitur quelibet via per quam itur.

a ¶ Jumentũ.vel subter vel ante se z idem si in vehiculo.

b ¶ Actum nõ habet per consequentiam.

c ¶ Iter hz quo ad cõmodũ nõ quo ad seruitutem. Sunt enim due seruitutes z diuerse.vt.ff.si ser.ven.loci.§.j.z.ff.de admi.le.l.j.

d ¶ Eo qđ.i.itinere contento sub actu.

e ¶ Alia eundi hec verba expone.vt.s.eo.§.j.

f ¶ Continet sed que est differentia ſm hoc inter actum z viam. R. qui hz viam põt trabere trabẽ z lapides z recto ferre hastam que nõ permittũtur habẽti actuz vt.ff.de seruit. rust.predio l.q sella § j.item certa via. latitudo est.viij. pedũ in directum in angulis.xvj.nisi maior vel minor placuerit facere cõstituentibus qõ non est in actu vt.ff. de serui.rus.predio.l vie z.l.certe.§.latitudo.z.l.via cõstitui.

g ¶ Aque ducẽde siue inuente siue inueniẽde.vt.ff.e.l.labeo.

¶ Predioꝝ. ¶ Seruitutes que edificijs debentur lz in villa constitute dicuntur seruitutes vrbanoz ꝑdiorum.h.d. Areti.

b ¶ In villa nõ enim locus sed materia facit vrbanũ predium quod dic vt de verb. sig.l.vrbana predia.

i ¶ Vicin⁹.i. dom⁹ vicini.

k ¶ Stillicidium.qđ stillat z interdum di recto cadit interduz nõ propter ventum fortem. sed flumẽ di recto cadit z maxime per docias.i.canale vt.ff.de ser.vrb. ꝑdi.seruitutes.§.stillicidium .accur.

aque ducende per fundũ alienum. ¶ Predioz vrbãoz sunt seruitutes que edificijs inherent ió predioꝝ vrbanoz dicte sunt qñ edificia ꝙa vrbana ꝑdia appellamus z si i villa edificata sunt. Idẽ vrbanoz predioz seruitutes sunt he vt vicinus onera vicini sustineat vt in parietẽ eius liceat vicino tignũ immittere stillicidiũ vel flumen recipiat qs i edes suas vel in areã vel in cloacaz vl nõ recipiat z ne altius qs tollat edes suas ne luminib⁹ vicini sui officiant. ¶ Inter rusticoz ꝑdiorum seruitutes qdam cõputari recte putant aque haustũ pecoris ad aquã appulsum ius pascẽdi calcis coquẽde barene fodiẽde. Jõ aũt he seruitutes ꝑdioz appellantur quoniam sine predijs cõstitui non pñt nemo enim fuitutem põt acquirere vrbani vel rustici predij nisi qui hz predium nec quisquã debere nisi q prediuz habet. ¶ Si quis velit vicino aliquod ius constituere pactionibus atqz stipulationibus id efficere hz potest etiaz in testamento qs heredez suum dãnare ne altius tollat edes suas ne luminibus vicini edium officiant vel vt patiatur euz tignum in parietem mittere vel vt patiatur eum per fundum ire agere aquãne ex eo ducere.

l ¶ Non recipiat hoc.s.non recipere est eius non seruitutis imo potius libertatis z hanc negatiuam referas ad ꝙa exempla,prime dicta vel dic sicut recipere talia est seruitus:ita ecõtra si desinit recipere est mihi quondã recipienti seruitus z onus z sicut in ꝑscribenda seruitute indigebã aliquo facto sic eõ in ꝑscribenda sua libertate idiget facto.s.vt foramina obturet vel similia faciat que nõ sunt necessaria i ꝑscriptione libertatis eõ rusticam seruitutem:z ideo tñ in affirmatiua lex dicit,de eis.s.ius eundi agendi ꝛc.ff.de serui.vrba.ꝑdio. l.v. z s.eo.circa.prin.

m ¶ Tollat quod põt ꝑdesse mihi ad lumina refulgenda vnde dicit in lib.regũ. Resulsit sol in clipeos aureos z resplenduerũt mõtes ab eis z.ff.eo.si arborem.§.interdũ vel dic quod tollat vt sit seruitus vt modo in alijs diximus.

¶ Inter rusticoz. ¶ In seruitutibus rustici ꝑdij cõputantur hic descripte z oẽs supdicte dicuntur seruitutes ꝑdioz quia sine ꝑdijs esse nõ possunt.h.d.cum.§.seq.areti.

n ¶ Haustũ.s.ius hauriendi aquã necessariã agro meo vel laborãtibus in eodem ex fonte vicini.

o ¶ Pecoris.s.constituti ad stercorandũ agrum meum z sic bibẽt vel pascentur in tuo vicino agro z sic sunt reales seruitutes. Hz cõtra.ff.de ali.et ci.le.l.mela.§.fi.R.ibi personales dicuntur qz cum psona durant z ar.ff.de ser.rusti.prę.pecoris vel supradicta habeant predium cui expediant non erit seruitus sed magis aliud ius.s.patronatus vel conuentionis vt.ff.de seruit.vt pomum Accursius.

p ¶ Coquende.necesse ad domũculam in agro meo faciendã ꝓpter fructus recipiendos. Idem dicas de barena fodienda.

q ¶ Nec quisquam.s.vt fuitus sit obligatio tñ esse põt vt. ff.de euic. fundi.§.j.z.ff.fami.herc.heredes.§.sed õ si ꝓmissor vie ꝛc.

¶ Si quis velit. ¶ Per omnem conctũ et etiam per vltimam voluntatem põt fuitus constitui.h.d.areti.

r ¶ Jus.i.aliquam seruitutem de superioribus.

s ¶ pactionibus.s.pactionalibus similis expositio ẽ.ff.ỏ ac.poss.l.si rez in fi.vel pactõib⁹.i. õctib⁹ alijs vt venditõe z donatõe z qõ subijẽ

t ¶ Stipulationibus.i.obligationibus verborum tantum.

v ¶ Edes suas quibus fuitutibus nõ impositis cuilibet vsqz ad celum libez est edificare.vt.ff.qỏ aut clam.l.fi.§.pe.z de serui.l.fi.

x ¶ Ducere,his desicientibus cuilibet res sua libera ẽ z poterit aliũ

phibere volentẽ ingredi ifuñ agrũ. vt. ſ. de re. diui. §. ferre. z. §. olane.

¶ De vſufructu. Diſum eſt. ſ. de ſeruitutibus realibus ſequebatur vid ere de perſonalibus iõ ſeqtur de vſufructu qui eſt ſeruitus perſo nalis vt. l. j. ff. de ſeruituribus q2 plures ſunt ſpecies ſeruitutis vt no. glo. ſ. ti. j. in principio. Areti.

Vſufructus.

¶ Tot⁹ iſte ti. diu iditur in quat tuo2 partes. Primo ponit diffinitionem vſufru. Scõo quali ter cõſtituaf. Tertio ſuper quibus rebus Quarto qũo finiaf ¶ Scõa ibi: vſufru ctus. Tertia ibi. con ſtituif. Quarta ibi: finitur z. h. d. i ſũma. Qualitas nõ põt eẽ ſine ſubiecto z ad re motionẽ ſubiecti ſeq tur remotio qualita tis ſeu accidẽtis. h. d Areti.

a ¶ Vſufructus. ſic ff. e o. l. j.

b ¶ Eſt ius. i. ſeruit⁹ per hoc pz q̃ nõ log tur de ipſis fructib⁹ fundi q̃ ſunt co2pora les imo de iure. vten di. vt. ſ. de re. corpo. z incorpo. §. j. ſicq3 p hoc verbũ. ſ. qõ expo no ius. i. ſeruit⁹ remo netur vaſallus ſuper ficiari⁹ z q̃ alias vti le dominiũ h3. Itez hoc ius ẽ etiam pſo nale q2 cum perſona extinguif vt. j. eo. §. ſintf. item eſt ſorma quedã a ꝓprietate ſe parata cũ apõ aliũ poſſit eſſe ꝓprietas. apud aliũ vſufruc. vt. ff. de ac. poſſ. l. permiſce. Jus aũt quod dñs fundi h3 in fructibus pcipiẽdis eſt cũ cã. i. cum ꝓprietate. vt. ff. de excep. rei iudi. ſi cum ar. pe.

c ¶ Alienis. nã ſua res nemini ſuitutem dz vt. ff de ſer. vr. prę. l. iure cõi. z. ff. ſi vſufr. pe. l. vti frui. in prin. Itẽ quod ſubijcit reb⁹ dic. ſ. qui buſlibet niſi vſu cõſumantur. vt. j. e. §. cõſtituitur. z. ff. ſi cer. pe. l. j. i ſi.

d ¶ Utendi ad differentiã creditoris qui vti non dz pignoze. vt. j. de ob. que ex delict. naſ. §. furtum.

e ¶ Fruendi ad dõiam nudi vſus in quo tñ vti z ſerui ꝓmittitur. vt. j ti. j. in prin.

f ¶ Salua rez ſubſtantia. i. pſtita cautõe vel ſatiſdatõe de ſaluanda ſubſtantia rei ſm quoſdã z ſic dicunt cautionẽ eſſe de ſubſtãtia vſufr. ar. pro eis. C. e. l. j. z. ff. de vſufr. l. vxori. Nos cõtra diximus. n. q̃ hec cautio nõ eſt de ſubſtãtia vſufructus nã z vſufruct⁹ eſt plus dico. q2 in cãibus nullo mõ pſtatur vt. ff. de le. ſeu ſideicõ. no. ca. l. j. §. ſi ad fiſ cum. z. C. de bo. que li. l. fi. z. ff. vſufr. quẽad. ca. l. vſuf. §. illud. z. §. pla ne dic ergo ſalua rez ſubſtã. i. ne peat rez ſubſtãtia. q. d. tã diu durat vſufructus q̃diu durat ſubſtantia z hoc ſtatim ꝓbat ibi eſt autẽ zc. z ſic verba ſunt de diffinitione ſed nõ cautio.

g ¶ Eſt aũt. ſ. vſuſſructus.

h ¶ Jus. i. ſeruitus vel ſorma corpori inherens.

i ¶ Quo. i. corpore perempto vt domo deſtructa vel fundo caſmate pẽpto vel iumẽto mortuo i quo vſufruct⁹ hẽtur vt. ff. ꝓ ſo. l. rez. §. p.

k ¶ Ipſum. ſ. ius vtendi fruendi. accur.

¶ Vſuſſructus. ¶ Vſuffructus põt cõſtitui tã inter viuos q̃ i vl tima volũtate z ne ꝓprietas ꝓpetuo ſit inutilis certũ mõis finif. aret.

l ¶ Vſuſſructus ſz oppono añ ſepationem non eſt vſufruct⁹: ſed nec poſt ſeparationem recipit ſeparationem. R. vſufructus. i. q̃ poſtea di citur vſuſſru.

m ¶ Nudã ſic. C. de muli. que ſer. pro. l. j. §. ſi qs ſic. z. C. cõia ẽ ma. l. j

n ¶ Deducto. no. deducto. ſi. n. vni ſimpliciter fundũ. Alij vſumfru ctum legauerit ambo ꝛcurrunt in vſumfruc. vt. ff. de vſufruc. ac. inde neratius ſolum z de vſufruc. ea. rez que vſu conſu. l. ſi tibi.

o ¶ Legare. item alijs modis. vt. ff. eo. ti. vſufruct⁹ pluribus aũt dat cum inducif in poſſeſſionẽ fructuarius z ꝓprietarius patitur eũ vti frui vt eo. l. iij. in prin. p ¶ Conſtituere inter viuos.

q ¶ Pactionibus. vt. ſ. ti. j. diximus. §. ſi.

r ¶ Ne tamẽ abſcendente. i. ſeparato exiſtente. z erit pro qõne illa q̃ liber bõ nõ poterit locare operas ſuas in ꝓpetuum ne libertas ſit in-

De vſufructu.

Vſuſſructus ẽ ius alienis vtẽ di fruendi rebus ſalua reruz ſubſtãtia: eſt aũt ius in co2pe quo ſublato z ipſum tolli neceſſe eſt.

¶ Vſuſſructus a ꝓprietate ſeparati onem recipit idq3 pluribus modis accidit vt ecce ſi quis vſufructũ ali cui legauerit: nã heres nudam hz ꝓprietatem legatarius vero vſum fructũ z cõtra ſi fundũ legauerit de ducto vſufructu legatari⁹ nudã hz ꝓprietatez heres vero vſumfructũ Item alij vſumfructũ alij deducto eo fundũ legare põt. Sine teſtam/ to vero ſiquis velit vſumfructũ cõ ſtituere pactionibus z ſtipulatõi/ bus id efficere dz. Ne tñ in vniuer/ ſũz inutiles eſſent ꝓprietates ſemp abſcendente vſufructu placuit cer tis modis extingui vſumfructuz z ad ꝓprietatem reuerti. ¶ Cõſtituif aũt vſufructus nõ tñ in fundo z edi bus vez etiã in ſuis z iumentis z ce teris reb⁹ exceptis his que ipſo vſu cõſumuntur. Nã heres neq3 natu/ rali rõe neq3 ciuili recipiũt vſum/ fructum quo in numero ſunt vinuz oleũ frumentũ veſtimẽta quibus ꝓprima ẽ pecunia numerata Nãq3 ipſo vſu aſſidua ꝓmutatõe quodã/ modo extinguitur. Hz vtilitatis cã ſenatus cenſuit poſſe etiaz eaz rez vſumfructũ cõſtitui. vt tñ eo nomi/ ne heredi vtiliter caueat. Itaq3 ſi pecunie vſufruct⁹ legatus ſit ita da tur legatario vt eius fiat z legatari us ſatiſdat heredi de tãta pecunia reſtituenda ſi moziet aut capite mi nuet. Cetere quoq3 res ita tradunt legatario vt eius fiãt ſed eſtimatis bis ſatiſdatur a legatario vt ſi mo riatur aut capite minuat tãta pecu nia reſtituat quãti be fuerint eſtima te ergo ſenatus nõ fecit qdem eaz rez vſuſſr. nec. n. poterat ſed ꝓ cau tionem que vſumfruc. cõſtituit.

¶ Finitur aũt vſuſſr. morte vſufru ctuarij duabus capitis diminutiõi bus maxima z media z nõ vtendo per modũ z tps que oĩa noſtra ſta tuit conſtitutio. Item finitur vſu/ fruc. ſi dño ꝓprietatis ab vſufructu ario cedatur nã cedendo extraneo nihil agit vel econtrario ſi vſufruc/ tuari⁹ ꝓprietatem rei acquiſierit q̃ res conſolidatio appellat. Eo am pli⁹ cõſtat ſi edes incẽdio ꝛſumpte fuerint vel etiam terremotu vel vi cio ſuo fuerint extingui vſumfructũ neceſſe eſt z nec aree qdẽ vſufructu

f ¶ Certis modis vt j. eo. §. finitur.

¶ Conſtituitur. ¶ Vſu ſ fructus ꝓprie ꝓſtituitur in oĩbus reb⁹ que vſu non cõſu mũtur. In his aũt que vſu cõſumuntur impzopzie cõ ſtituif. ſi tñ relinquitur z ſit pecunia dñuz eius in lega tariũ trãſferrur ſi caueat ꝺ ſoluẽdo tantũdem z i alijs rebus ſoluere eſtimationẽ h. d. areti.

t ¶ In fundo etiam ſterili. vt. ff. eo. l. ſtatue. §. j.

v ¶ Naturali. q2. nõ põt eẽ ſalua ſubſtantia quod eſſe dz vt. ſ. e. in prin.

x ¶ Ciuili qua trãſit in do miniũ legatarij vñ ſibi fuire nõ poteſt. vt. ff. ſi vſufru. peta. l. vti frui in prin.

y ¶ Veſtimenta. ff. eo. l. ſed ſi quid. §. z veſtimentoz ꝺ ſo. ibi. loqtur de quibuſdaz veſtimentis que perpetuo durabãt hic de tpalibus.

y ¶ Permutatione nã que hodie eſt mea cras erit tua ſic diſtinguif quo ad dñiuz meũ qõ deſinit. ſic. ſ. de re. di. §. ſi tñ Itẽ ſi cuz alia miſ ceatur extinguif. vt. ff. ꝺ ſo. ſi alieni. ac.

z ¶ Sed vtilitatis cã ſena tus cuius nomen nõ hẽm⁹

a ¶ Satiſdat. ſz nonne hec ſatiſdatio vel illa qua ſatiſ/ dat legatarius vel vſufructuarius ſe vſuz arbitrio boni viri põt remitti a teſtatore. R. nõ vt. ff. vt in poſſ. l. ſi pecunie. z. C. de vſufru. l. j. z. C. vt le. no. l penul. Illa aũt ſatiſdatio quã pſtat heres de legato ſoluendo bñ põt remit ti. vt. ff. vt leg. no. ca. l. iz. z. l. ſi. z eſt rõ. q̃ hec ſatiſdatio contemplatõe hẽdis interponif illa aũt de legato pſtando gratia teſtatoris vt ſua volũtas adim pleatur vt. C. vt le. no. ca. l. ij. Nõ eſt ergo miz ſi illõ qõ ſua gratia introdu ctũ eſt teſtator põt remittere aliud aũt nõ. vt. C. de pac. ſi qs in cõſcribẽdo. z. ff. de pac. l. pactum. z de ope. lib. l. cerdonẽ z ad. l. fal. q̃ de bonis. §. ſi.

b ¶ Capite. bis. n. duobus modis tñ amittitur vſuſſructus vt. ff. de vſufr. ea. re. que vſu. conſu. l. in ſtipulatione. z. l. qñ.

c ¶ Satiſdatur a legatario.

d ¶ Eſtimate. ſ. eo. tpe qñ dat legatario ſic. ff. ꝺ vſuf. ea. re. q̃ vſu. ꝛſu. l. ſi tibi

e ¶ Poterat. ſ. cũ ſubſtãtia in his nõ ſoluet. z dñiuz mutet vt. ſ. dictum eſt

f ¶ Cautionẽ. impzopzie nã ſatiſdare dz. vt. C. de ver. ſig. l. ſanctimus. z. ff de vſufr. ea. re. que vſu. con. l. tribus in ſi. que cautio loco ꝓprietatis erit apud heredem.

¶ Finitur. ¶ Vſuſſructus finitur modis hic deſcriptis. areti.

g ¶ Morte. ſ. naturali. Sed ꝺ. ff. de noua. ſi vſufr. Jo. non ꝺdicit ibi enim anteq̃ eſſes vſufructuarius delegaui vnde ex eius pſona cui delegaui finit q2 in eius pſona incipit ſi aũt poſtea delegas ſemp ex mea perſona finiret. vt. ff. de peri. z com. rei ven. l. neceſſario. §. ſi.

h ¶ Capitis. ſ. de ca. di. §. j. z. ij. z. iij.

i ¶ Maxima que mortes ciuiles ſunt vt. ff. pro ſo. rez. §. ſocietas non aũt minima capi. di. vt. j. de acqui. per arro. in prin.

k ¶ Per modũ. ſ. vt bonus paterfa. vel meli⁹ per modũ z tps. i. per mode ratum tps. ſ. x. anno. inter pſentes. xx. inter abſentes. C. de vſufr. coz2upti/ onem ſed relictum ciuitati durat. c. an. vt. ff. eo. an. vſufruc. Actio vero cõpe tens. pro vſufr. nõ ipo iure tollitur cũ tempus nõ ſit modus tollende ob. ſz excepto dicto tpe tollitur licet in alijs modis quam fruendi ipo iure etiam actio tollatur vt. ff. de actio. z ob. obligationum fere. §. placet.

l ¶ Conſtitutio. C. de vſufru. co2ruptionẽ.

m ¶ Itẽ ſinitur cedendo. j. ti. j. in ſi. primi cãus ꝺ. Jo. hic dicit de iure vten di quod cedi. non põt imo tunc ad ꝓprietatẽ reddit vt hic. z. ff. de iure. do. ſi vſufru. ibi de ipa fructuum perceptione. ar. ff. de pe. z com. rei vendi. l. ne/ ceſſario. §. ſi. accur.

n ¶ Acquiſierit. ſ. finitur vſufru.

o ¶ Que res. i. talis acquiſitio.

p ¶ Conſumpte. fuerint. ſ. in totum. vt. ff. eo. ſicut.

q ¶ Nec aree. ſic. ff. qui. mo. vſu. repe. §. pe. ar. ꝺ. ff. de pi. ac. l. domo.

a ¶ Cum totus no. totus si. n. pro parte nō redit ad ꝓprietatem vt. ff. quimo. vsu. a. lege excepta. Itē si sunt duo cōstructuarij vno perdente alteri accrescit. vt. ff. de vsufruc. accre. l. j. §. pe.

¶ De vsu: ⁊ habitatione. rubrica. ¶ Supra tractatuz ē de vna seruitute personali videlicet de vsufructu hic seqtur de alijs areti.

HIsdem. ¶ Totus iste titul⁹ in tres partes diuiditur Primo pōit de vsu Secūdo de seruitute habitationis. Tertio sāc quoddā preambulū transiens ad alias materias. Secunda ibi. sed si cui. Tertia ibi. hec de fuiturib⁹. ⁊ h. d. in summa. Eisdē modis statuit ⁊ finit vsus sicut ⁊ vsusfructus. Et regulariter qui hz vsum nō pōt in fundo morari si ē molestus domino ⁊ laboratorib⁹ in eo. item nō pōt vsum vendere vel locare. h. d. areti.

b ¶ Constituitur. s. in testō ⁊ inter viuos. vt. ꝫ. ti. j. §. j.

c ¶ Volet qō nisi vsus pro parte constitui nō pōt. vt. ff e. l. vsus pars. sed aliud in vsufructu. vt. ff. de vsufruc. l. vsufructus ab initio. Et est rō qz diuiduus est q nō est in alijs seruitutibus vt ff. ad. l. fal. l. j. §. si vsufruct. nec obstat si duobus vsus constituitur q cōcursu pares siunt qz occasiōe magis q rōe contingit. vt. ff. de riuis. l. labeo.

d ¶ Modis quos. ꝫ. ti. j. § finitur habuimus.

e ¶ Minus iure sed in casibus equales sunt fructuarius. ⁊ vsuari⁹ vt in vsu pecunie. vt de vsuf. ea. re. l. hec senatus. §. Item de fundo de quo tm̄ senum tollitur quantum soli sibi sufficit. vt ff. eo. fundi. Itē si in silua remora ex qua vterqz ligna vendere potuit vt. ff. e. diu⁹

f ¶ Feno. i. herba.

g ¶ Stramentis. i. de melega genus est bladi.

h ¶ Quotidianum qd si hodie vsus qui mihi sufficit cōstituatur ⁊ cras ab alio in alio fundo cōstituatur. R. locus erit electioni vel gratificationi i toto vel in parte ar. j. de le. §. si generaliter. ⁊ ff. de reli. l. fi. ac.

i ¶ Vtatur nunquid in vino vel frumento ⁊ oleo. R. quidaz nullo mō alij contra quoz sententia est verior. vt. ff. e. plenum. §. preter. Item quis colit agrum in. R. ꝓprietarius si vult alias vsuarius vt. ff. eo. si domus vsus. ⁊ ff de vsufruc. l. hactenus.

k ¶ Impedimento. alias. i. si alia. de causa inueniat dōm ⁊ eius familiaz poterit ꝓhibere. vt. ff. e. l. si habitatio. §. fi.

l ¶ Alij quasi dicat nisi ꝓprietario.

m ¶ Cum. i. q̄uis.

n ¶ Hec omnia. ꝫ. ti. j. finitur ⁊ solu. vt ibi sic. ff. loca. l. locare cōtra fol. ibi in predialibus seruitutibus loqtur hic in personalibus.

¶ Item is qui. ¶ Habens Vsum domus pōt in ea habitare cum marito vel vroze ⁊ familia ⁊ hospitem recipere. sed tale ius non potest alteri cedi. h. d. areti.

o ¶ Item is vt. ff. e. l. ij. §. j. ⁊ so. ibi ponitur solum pro solummodo vt. ff. de vulga. substi. l. qui liberis in prin.

p ¶ Cum marito pñti ⁊ futuro. vt. ff. eo. l. cetez. §. mulieri ⁊ generaliter omnes recipiet quos ⁊ masculus dummodo honeste. vt. ff. e. l. non solum. ⁊. l. non aliter. accursius.

¶ Item is ad quem. ¶ Qui hz vsum. fui ipe tm̄ vti pōt. Et idē in iumēto sed si pecoris vsum hz solū vterur ad impinguandū. h. d. areti.

q ¶ Ipse tm̄ non aūt locare pōt si tamen aliquid conducat faciendus in eo poterit vti opera vsuarij serui. item ipe eidez seruo suo opera poterit locare acquirit aūt ex re nō ex opera vsuarij. vt. ff. e. plenū. §. fi. ⁊. l. seq.

r ¶ Et in iumento facit. ff. eo. l. plenū. §. sed si bonum. ⁊. §. equitij.

s ¶ Sed ⁊ si neqz lacte nisi modico. vt. ff. eo. plenū. §. sz si pecoris. alijs nullo modo. fm. D. Jo. ꝺ dicit enim omnibus his ad suū vsum. ⁊ suoz posse vti: vt in fundo diximus.

t ¶ In fructu. sic. ꝫ. de re. diui. §. in pecudum.

¶ Sed si cui habitatio. ¶ Habitatio est ius distinctū ab vsufructu ⁊ vsu ⁊ iō cam locare pōt. h. d. areti.

v ¶ Habitatione. siue dicaī habitatio siue vsusfructus habitationis idem est vt. C. eo. cū antiquitas.

x ¶ Aliquo. s. inter viuos pactionibus ⁊ stipulationibus sic. ꝫ. ō ser. §. si. ⁊ de vsu. §. j.

y ¶ Vsus qz locat. vt C. eo. cū antiquitas. sed vsuarius. non vt ꝫ. circa prin.

z ¶ Neqz vsufruct⁹: qz hoc nō finitur nisi morte vt. ff. eo. si habitatio circa prin. sz vsusfruct⁹ multis modis dicitur vt. ꝫ. de vsufruc. §. finitur.

a ¶ Decisione. vt. C. eo. cum antiquitas. hic excusat se quare de here. ⁊ ob. nō dic̄ cum videtur hoc dicere debere vt. sup̄ de re. coz. §. j.

b ¶ Proponemus. s. j. de here. insti. vsqz ad ti j. de obli. ⁊ exin de vsqz ad ti. de ac.

c ¶ Exposuim⁹. hec continuatio refertur ꝫ. de re. diui. §. singulozum.

d ¶ Et pro. i.

¶ De vsucapio.

Scilicet mobiliū vt pz. j. eo. in prin. ⁊ C. qui non ob. lon. tempori. prescrip. l. ij. sed in. ff. eo. vsu. large sumitur per totuz titulum. ⁊ maxime in. l. quere.

IVre ciuili. ¶ Tot⁹ iste titul⁹ diuiditur ī nouē ptes. nam pōit Primo q ad vsucapionē requiritur bōa fides ⁊ iustus titul⁹ ⁊ spaciū tpis. Secūdo q licet p̄dicta interueniant non tamen procedit vsucapio propter naturam vel viciū rei. Tertio rediens ad primam regulam ponit qualiter in re aliena mobili possessa tradens hēre bonam fidē. Quarto q in rebus imobilibus nō vicio possessis mala fides auctoris non nocet successori. Quinto pōit cāuz in quo res furtiua pōt vsucapi. Sexto an res fisci possit vsucapi. Septimo qualis debeat esse res vel titulus. Octauo an possessio auctoris prosit successori. Nono. quāto tempore res aliena alienata a fisco vel donata ab imperatore vsucapiatur. Secūda ibi: sed aliquādo. Tertia ibi: sz tamen. Quarta ibi quod aūt. Quinta ibi: aliquādo. Sexta ibi: res fisci. Septima ibi. nouissime. Octaua ibi: diutina. Nona ibi: edicto. Item prima subdiuiditur. nā. Primo ponit ius antiquū. Secundo corrigit. Secunda ibi. ⁊ cā. Et. h. d. Hodie res mobiles triennio cuz titulo ⁊ bonafide vsucapitur res vero imobilis. x. annis inter presentes ⁊ inter absentes viginti annis vbiqz locoꝝ. h. d. Areti.

e ¶ Jure ciuili. l. xij. tabu. vel romanoꝝ per excellentiā. vt. ꝫ. de iure na. §. sed ius. ⁊c. Accur.

f ¶ Qui bona q presumit si a domino credat se emere vt. ff. de cōtra hen. emp. l. q̄. a quolibet. vel qō putat vendentē hēre ius vēdendi. vt. ff. de ver. sig. bone fidei emptor. que bona fides presumit sēper vt. ff. ō proba. verius inspiciuntur autem ī vēditione duo tēpora. s. tēpus cōtract⁹ ⁊ tēpus traditionis in alijs autem cōtractibus tēpus traditionis sufficit nec nocet posterior sentēria. secus ī pe. he. vt. ff. ꝓ solu. l. penul. ⁊ ꝓ emptore. l. ij. ⁊. C. de vsuc. transfor. §. sz tantūmodo. ⁊. ff. de peti. here. sz ⁊ si §. quod si ab initio.

g ¶ Non erat. si enim erat dominus. ⁊ accipiens fit dominus p traditionez vnde nō vsucapit vt. ff. eo. sequit. §. lana. ⁊ de capti. l. ī bello. §. si quis seruū ⁊. ꝫ. de re. di. §. per traditionem.

h ¶ Alia cuz sint multe esse iuste sine titulo vt. ff. de pub. l. j. §. sed cur. vsqz ad. l. eum qui.

i ¶ In italico. i. in italiā: nō ergo etiā in prouinciali. vt. C. de vsu. transfor. l. vna.

k ¶ Ne rerū domina. hec ē ratio quare vsu. fit inducta ⁊ alia. s. vt alī

quis sit litium finis. vt. ff. pro soc. l. fina.
a Et cum hoc placitum erat. i. cum istud placebat.
b Putantibus. i. iureconsultus.
c Ad inquirendas vel amittendas.
d Prefata tempora. s. anni vel biennij.
e Resedit. s. in aio.
f Maturius. i. mature. accur.
g Defraudẽtur q̃ iura nolunt. vt. C. ō vsufruc. corruptionẽ ⁊ de prescri. xxx. an. l. fina.
b Certo loco. i. solo italico vt olim. s. e.
i Constitutionez C. de vsu. trans. l. j.
k Qua. s. constitutione.
l Quidem mobiles ⁊ se mouẽtes. vt ff. de ver. sig. mo.
m Per trienniuz quę tpa tam prescri. quã vsucap. cõtinua sunt vt. ff. e. nũq̃. §. j. ⁊ in vsucapione sufficit retrigisse, vltimuz diẽ. In prescriptiõe vero queritur de momento ad momentũ vt. ff. e. l. in vsuca. ⁊ ff de act. ⁊ ob. l. in oĩb⁹ Et ẽ rō qz vsucapio fauorabilis est pscriptio vero odiosa. vt C. de edi. diui. adria. tol. l. fi. in fi. ff. de libe. ⁊ post. l. cum quidaz
n Ideſt quãdoqz longuz tempus aliter ponitur. vt. ff. de dã. infec. si finita. §. non aũt. Itez aliud i personalibus act. vt. C. qui. nõ ob. lon. tem. prescrip. neqz ⁊ de consti. pecu. l. j.

⁊ cum hoc placituz erat⁹ putãtib⁹ ãtiquioribus dominis sufficere ad inquirendas⁹ res suas prefata tẽpora⁹. Nobis melioꝛ sñia resedit⁹ ne domini maturius⁹ suis reb⁹ defraudentur⁹: neqz certo loco⁹ hoc beneficium concludatur: ⁊ iõ constitutionem⁹ super hoc. pmulgauimus: q̃⁹ cautum est vt res quidez⁹ mobiles per triennium⁹ vsucapiantur: imobiles vero per longi tpis possessionem ideſt⁹ inter presentes⁹ decẽnio inter habentes. xx. ãnis vsucapiantur⁹. ⁊ his modis non solum⁹ in italia: sz etiã in omni terra que nostro imperio gubernatur dominiũ⁹ rez insta cã⁹ possessionis precedente acquiratur. Sed aliqñ etiam si maxime quis bona fide rez possederit non tñ illi vsucapio vllo tpe⁹ pcedit. veluti si quis libez hoiem vel rẽ sacram⁹ vel religiosam vel seruũ fugitiuũ⁹ possideat. Furtiue quoqz res ⁊ que vi⁹ possesse sunt: nec si predicto⁹ longo tempore bõa fide possesse fuerint vsucapi possunt⁹. Nã furtiuarum⁹ rez lex. xij. tab. ⁊ l. atilia inhibent vsucapionem. vi reruz possessaz⁹ lex iulia⁹ ⁊ plautia. Qõ aũt dictum est furtiuaz: ⁊ vi possessarum rez vsucapionem per leges ꝓhibitam esse: non eo pertinet⁹ vt nec ipse fur que p vim possidet vsucapere possit. Nam bis⁹ alia rõne⁹ vsucapio nõ cõpetit: qz scilicet mala fide possident. Sz nec vllus⁹ alius: quãuis ab eis bona fide emerit. vel ex alia cã acceperit: vsucapiendi ius hz. Unde⁹ ⁊ in rebus mobilibus nõ facile ꝓcedit⁹ vt bone fidei possessoꝛibus vsucapio competat⁹ Nã qui sciens alienã rem vendiderit: vel ex alia cã tradiderit furtum eius cõmittit. Sz tamen id aliqñ aliter se hz. Nam si beres⁹ rẽ defuncto cõmodataz aut locatã vel apõ cum depositam estimans hereditariã esse bona fide accipienti⁹ vendiderit: aut donauerit: aut dotis⁹ nomine dederit: quin is qui acceperit vsucapere possit dubium non est. Quippe cũ res ea in furti viciũ nõ ceciderit: cum vtiqz heres q bona fide tanquã suaz alienauerit furtuz nõ cõmittit. Itẽ si is ad quem ancille vsũfructũ pertinet ptum suum esse credens vẽdiderit aut donauerit furtum nõ cõmittit⁹. furtũ⁹ enim sine affectu furandi nõ cõmittitur⁹. Aliis⁹ quoqz modis accidere põt vt quis sine vicio furti rem alienaz ad aliquem trãsferat: ⁊ vt a possesso re vsucapiat⁹. Quod aũt⁹ ad eas res que solo cõtinentur expedit ius ita procedit: vt si quis loci vacantis⁹ possessionem propter absentiã⁹

vt. C. de pre. xxx. vel. xl. an. l. omnes ⁊ l. sicuti. ⁊ de an. excep. l. j. §. ad hoc.
a Possunt nisi purgato vicio. vt. j. eo. §. quando.
b Furtiuaz similis rõ qz lex vult. vt. s. qui manu. nõ poss. in prin. vñ illõ sic volo. sic iubeo sit pro rõne voluntas. Est ⁊ alia rõ qz res viciose sunt vt j. eo. §. nouissime.

c Ui possessaz. s. si expulit ⁊ possidet. nec sufficit expulisse. vt. ff. e. sequitur. §. si tamen vi.
d Quod autem pertinet s. tantum.
e Nam. bis. s. possessoribus violentis ⁊ furibus.
f Alia rõe no. quod p̃ua let generalis rõ speciali. sic s. de nup. §. affinitatis. ⁊ §. socrum. ar. p̃. ff. de edẽ. quedam.
g Sz nec vllus. C. q̃ metus cã. l. si vi vel me. contra so. hic de vi expulsiua ibi ō compulsiua que voluntatẽ lz coactam hz. in se vt. ff. qõ met. cã si mulier. §. pe.
b Unde in rebus qz ĩ rebus mobilibus alienis sit furtũ p̃tando vt. s. de ob. que ex del. nas. §. j. ⁊ ex eo sit furtiua. ⁊ sic nõ vsuca. vt. s. primo. vnde sequit q̃ iure meo ⁊c.
i Competat. sz videtur q̃ culpa auctoris nõ cõmittetur. i. nõ sequatur accipiẽtem. vt. ff. de diuer. ⁊ temp. prescr. l. an vicium vt. ff. de excep. doli. l. apud. §. si cuz legitima. R. si viciuz est rei cõmittatur vt hic si psone committatur in vniuersuz succedentem. vt. C. de acq. pos. l. vicia. ⁊ C. cõia ō vsu. l. fi. si in rem singularez succedat nõ cõmittatur. vt. ff. de excep. l. apō. §. de auctoris ⁊ C. de peri. ⁊ cō. rei vẽ. l. dolum. nisi qñ vtetur accessione tpis eius. vt. ff. de acq. pos. l. põp. §. f. sed hodie viciũ persone nocet singulari successori per aũt. male fidei.

Sed tamen id. Heres alienando rem alienã inuentam in hereditate nõ cõmittit furtum ⁊ in ea ꝓcedit vsucapio idẽ in fructuario ancille alienante partum ipsius quem ad se spectare putabat. b. areti.
k Si heres. sic. ff. eo. potest. ⁊ l. se.
l Accipienti an ipse heres vsuca. pro herede. rñ. nõ vt. ff. de diuer. ⁊ temp. pre. l. cũ heres alij. contra si vellet ex sua psona cõtinuare pos. vt. C. de presc. lon. temp. l. j. quod falsũ est qñ ergo hz vsuc. pro herede cũ nec in suis heredibus locũ habeat vt. ff. pro herede. l. ij. §. filiũ. ⁊ C. pro here. l. nihil. rñ. qñ defunctus retinebat aliquã rem credẽs suã non vsucapiebat⁹ qz deficiebat ti. ⁊ heres est extraneus.
m Dotis pro filia vel alia. nam ⁊ hic iustus est. ti. vt. ff. ꝓ dote. l. j.
n Item non cõmittit. ⁊ ita vsucapitur. sz nõne fuit in iure erratũ. vt. s. de re. di. i pecudũ. ergo vsucapio nõ procedit. vt. ff. eo. nũq̃ in prin. ⁊ l. si fur. §. j. rñ. hic errauit. tradens ibi accipiẽs. vt ex illis. ll. colligitur vel non prodest non nocet.
o Furtum enim. sed probo⁹ q̃ sine affectu furtũ cõmittitur. naz in interdicto vñ vi incidit sine affectu, quod simile est furto ergo ⁊ furtũ fit sine affectu. vt. C. vnde vi cuz querebatur ibi. ⁊ generali. ⁊ ibi cũ talis ⁊c. rñ. in interdicto est affectus. lz non cõtra personam certam sed hic suam eẽ credebat.
p Non cõmittitur sic. j. de ob. que ex deli. nas. §. placuit.
q Aliis vt si iusto errore credã me heredez cum non sim. vt. ff. eo. potest Itẽ nihil legatũ cũ si ademptũ. vt. j. de ac. §. siquis agẽs. sic. ff. pro le. l. iiij. in fi. ⁊ alias vbicũq̃z quis putat rem suam Accur.

Quod autẽ. Malefidei possessoꝛ transfert. in bonefidei possessoꝛez rez nõ vi possessaz cũ vsucapiendi conditione. Itez in rebus soli nõ committitur furtum: sed illi qui possidet cum titulo ⁊ bona fide principalibus constitutionibus subuenitur. b. o. Are.
r Ad eas res. Hucusqz de vsu rerum mobilium dictum est nunc procedit ius immobilium.
s Uacantis. locus interdũ plenus vt qui possidetur interdũ semiplenus vt ille in quo aliquis est causa legatoꝛũ rei seruãde causa vt. ff. de acqui. pos. l. iij. §. fi. ⁊ de ac. emp. l. ij. §. j. Interdũ vacuus ⁊ hoc tribus modis vt hic. sic ff. de acqui. poss. l. si id quod.
t Propter absentiã sed hoc videtur falsum q̃ propter absentiam amittat

possessio.vt.ff.de acq.pos.clā.§.qui ad nūdinas.sed.R.hoc ꝓpter effectum absentie dicitur.s.obliuionem.vt qꝝ longo tpe abfuit p̄sumitur ꝙ pro derelicto habuit tempus enim inducit ēt obliuione amittitur.vt.ff.de dam.īfec. l.si finitra.§.nō aūt qō tempus erit in arbitrio iudicis.vt.ff.de iure delī.l.j.§. fi ꝛ.l.se.dūmodo longum sit ꝛ obliuionē inducat ꝛ animū retinendi habere desinat.vt.ff.c.l. furtum §.j.ꝛ.ff.ō acqui.pos.quēad.

a Aut negligentiā tantā vt respuat rei pos.quo facile fit.ff.de acqui.pos.si quis vi.§.j.ꝛ.§.differentia.

b Successore idez ꝛ si cū successore dūmodo nō fuerit apprehensa vt.ff.de ac. cum heredes.

c Longa.s.x.vel.xx.an. sed hic.§.duabus rōnibus est hodie correctus nā presumit hodie talis possessio violenta vt.C.vnde vi conquerebatur ergo nō habet locū hec prescriptio vt.s.§ furtiue. Item alia rōe quia bona fides desideratur ab vtraq parte alias.xxx.an. tantum p̄scriptio currit vt in aūt.vt spō.lar.§.rursus.

d Acceperit fere.ꝛ nō furtiue.accur.

e Abolita.i.perēpta inde abolitio.i.accusationis per emptio.

f Lociue. i. partis fundi ſz fundus totꝰ dicito.vt.ff. de ver.sig.l.locus.

g Furtum.ꝛ est simile.vt ff.eo.l.queritur. Sed ⁊. ff. de fur.si quis vxori. §.si furarie.ꝛ.l.si certe so.ibi.nō loci sed terre qua eximebatur furtuz fiebat ꝛ qō subijcit ꝛ eorum rē.sic construe ꝛ prospi.prin.cō.ve.cui eorum.qui soli res lon.rē.ꝛ sunt he principales consti.vt.C.de prēscr.lon.tē. per totum ti.accur.

Aliquando. Furtiua ꝛ vi possessa pñt vsucapi vicio purgato areti.

b Usucapi duabus rōnibus stare nō pōt quod hic dicitur. Prima qꝝ de sijt esse vitiosa vnde non erit mirabile qō videtur velle inducere ⁊ id qō est s.e.§.furtiue.R.dic furtiua vel vi possessa.s.quondam Secūda qꝝ dñs non vsucapit cum sua sit nec alius ab eo accipiens cū transeat dominiū.vt.ff.e. sequitur.§.lana sed.R.vsucapi pōt.i.vsucapibilis est vt si ab aliquo nō dño alienatur nō cōmittente furtum eius vsucapiat emptor.

i Domini vel quasi vt tutoris vel creditoris si alienam rem debitor obligauit vt.ff.eo.sequitur.§.si pupilli ꝛ pro soluto.l.fi.aliud si suam vt.ff. eo.sequitur.§.si rem

k Reuersa vel quasi vt.ff.de fur.quāuis ꝛ ita ꝙ non possit ab eo auelli.vt ff.eo.sequitur.§.ex tunc.

Res fisci. Res fisci vsucapi nō possunt.ante tamen ꝙ fisco denuncia te fuerint vsucapiuntur.h.d.areti.

l Res fisci.i.imperij.

m Non pōt trienniū mobilis vel.x.vel.xx.an.īmobilis idem in patrimoniali principis.vt.C.de rei dñi.vel temporalis.l.j.item in re ciuitatis vt.C. de sa.san ec.l.fi. Prescribūtur tū dicte res spacio.xl.an.excepta re mobili ecclesiastica non sacra que triennio vsucapitur vt.C.de prescrip. xxx.an. oēs ꝛ in aūt.de ec.ti.§.pro temporalibus colla.ix.ꝛ ti.hec cōstitutio innouat cō stitutiōes.col.viij. Item exceptis publicis que sunt in vsu publico deputata vt.ff.de via pu.i.viā Item res pupilli nō vsucapitur vt.ff.de acq.re.do. bo.fi.§.si.nec interest. Item res filij a patre alienata nisi.xxx.an. a tpe quo ē sui iuris:vt.C.de an.excep.l.j.in fi.ꝛ autē.de nup.§.si vero expectet. Item res data presi.cōtra.l.iul.repetū.vt.ff.ad.l iul.repe.qui ⁊ legem Item fundus dotalis.vt.ff.de fun.do.l.fundum.

n Denunciatis ab aliquo cū varie sint cause quibus ad fiscum denunciatio fieri solet.vt.ff.de iure fis.l.j.in prin.

o Traditam.s.ab eo qui acceperat possessionē bonorꝫ bonoꝝ.

p Bonis.s.alicuius morientis sine herede cui successit fiscus nō idem in ciuitate vt.C.de bo.va.l.j.ꝛ.l.vacantia.li.x.

q Usucapere.s.triennio.vel.x.vel.xx.an.cum bēat ti.si aūt ti.non habz ꝛ vult ex tpe dilationis sibi computare tempus bz quatuor ānos vt.ff.de iure fisci.l.j.§.diuus.ꝛ de diuer.ꝛ tēpo.pre.l.inter.§.j.sed si ex tpe.ex quo ceperunt ad fiscū peruenire.x.an.bz.vt.ff.de iure fisci.l.j.§.prescriptio.

Nouissime. Res vitiosa.nā pōt vsucapi vel p̄scribi. Item iniustus error facti vsucapionē non parat.h.d.areti.

aut negligentiā dñi:aut qꝝ sine successore decesserit:sine vi nanciscat: qui quāuis ipse malafide possidat qꝝ intelligit se alienum fundum occupasse tamen si alij bonafide accipienti tradiderit poterit ei longa possessione res acquiri quia neque furtum neqz vi possessum accepe/rit: Abolita est enim quorundā veterum sñia existimantiuz etiā fundi lociue furtum fieri ꝛ eorum vtilitati qui res soli.possident principalibus constitutionibus,plicitur ne cui longa ꝛ indubitata possessio debeat auferri. Aliquādo etiaz furtiua vel vi possessa res vsucapi potest veluti si in dñi potestate reuersa fuerit tunc enim vicio rei purgato procedit eius vsucapio. Res fisci nostri vsucapi non pōt. ſz papinianus scripsit bonis vacantibus fisco nōdum denūciatis bonafide emptorē traditam sibi rem ex his bonis vsucapere posse ꝛ ita diuus pius ꝛ diuus Seuerus ꝛ Antonin rescripserunt. Nouissime scien/dum est rem talem eē debere vt in se nō habeat vicinm vt a bōefidei emptore vsucapi possit. vel qui ex alia iusta causa possidet.error autē falsē cause vsuc. non parit veluti si quis cum nō emerit emisse se existimans possideat vel cum ei donatū nō fuerit quasi ex donatiōe possideat Diutina possessio que prodesse ceperat defuncto ꝛ heredi ꝛ bonorum possessori continuatur licz ipse heres sciat predium alienum qꝝ si ille initium iustum non habuit heredi ꝛ bonorū possessori ꝛz ignoranti possessio non prodest. Quod nostra constitutio similiter ꝛ in vsucapionib⁹ obseruari ꝙstituit vt tpa cōtinentur. Inter vēditorē quoqꝫ ꝛ emptorē ꝙiungi tpa diu Seuer ꝛ Antonin rescripserūt. Edicto diui marci cauet eū qui a fisco rem alienā emit si post vēditionē quinquennū preteriri posse dñm rei exceptione repellere. Cōstitutio autē dine memorie zenonis ,pperit bene his qui a fisco ꝙ venditionē aut donationē vel aliū ti.accipiunt aliquid vt ipsi statim quidē securi fiāt ꝛ victores existant.siue experiant/ siue cōueniantur. Aduersus autez sacratissimū erariū vsqz ad quadriē/niū licear bis intendere qꝝ pro dñio vel ypotheca earum rerum que alienate sunt putauerint sibi quasdam

r Nouissime.i.in vltimis vt breuiter dicam sic.supra de susp. tu.§. nouissime.accursius.

s Altius vel quasi.vt.s. .pri.§.sed aliquādo. Tūt autem vicia vt qꝝ furtiua vel vt possessa.vt.s.eo.§.furtiue. Nūquid p̄caria possessio est viciosa.R.non.vt.C.de prēs.lon.temp.l.j. Nūquid clādestina .R non dicitur res clandestina aliqua.l. sed possessio quidam tū dicunt oia supradcā esse vicia rez.vt. ff.ō acqui.pos.pompo.§ cum quis.

t Error.de errore facti loqtur idez magis i errore iuris :vt ff.e.l.nūq̄ sed hic error facti qñqz ,pdest vt.ff.pro emptore.qꝝ vulgo.ꝛ.ff.pro leg.l. pro legato. ꝛ. ff. pro solu.l.iij.ꝛ.ff.pro suo hoiem.in quib⁹ casibus dicunt quidam locū hēre tit.pro suo ꝛ tū in his ꝛ in alijs qui a lege specialiter inueniūtur vt ō iure do.l.proculus ꝛz az. Nos idem fm Jo.i oībus ꝛ de his gratia exempli posuit.l. ꝛ ti.em.vel simili vsucapietur nō pro suo tū vt tamē in emptione iustiorem errorē exigamus.vt. ff. pro emp.l.ij.ꝛ.iij. i prin. Itez quid si nō erat sed scit.R.non pōt sibi cām possessionis mutare vt.ff.de acq. pos.l.iij.§.illud. ꝛ.ff. eo.non solum: ꝛ.§. ꝙ vulgo.accursius.

Diutina possessio. Possessio defuncti ꝙtinuatur in heredem etiam malefidei malafides vero defuncti nocet heredi. Item tēpus venditoris ꝙiungitur cum tpe emptoris.h.d.areti.

v Diutina.s.x.an.inter p̄sentes vel.xx.an.inter absentes vel triēnij vt.ff.q ꝛ a qui.sed cum fidei.§.ari.ꝛ.s.e.in prin.huius ti.ꝛ.C.e.ti. diu.

x Et heredi.heres iure ciuili bo.poss.iure pretorio.vt.j.de bo.pos. §.quos autem.

y Continuatur:nisi ipsi heredi tradita sit possessio vt.ff.e.eius alias heres.Accursius.

z Sciat.ff.de acqui.re.do.quesitum.ij.R.⁊ so.ibi heres sciebat rez esse eius qui cām a testatore bz vt legatarij ꝙ nocet hic alter ius sciebat ꝙ non nocet ad vsucapionem.

a Nō nostra ꝙstitutio.vt.C.de vsuc.trāf.l.j.similiter nō solū i p̄sc.

b Inter venditorē quoqz tpa.s.vt ꝙtineatur ſz in hoc differt:qꝝ in titulo singulorꝫ vtrūqz.s.emptorē ꝛ venditorē bonā fidez hēre oportet vt.ff.pro empto.l.ij.§.si eā rem:alias ⁊ secus i vniuersali ti. vt hic ꝛ est rō qꝝ si heres nō adijsset hereditas cōpleret vt.ff.e.nūq̄ §. vacuum.ꝛ qꝝ est eadē persona vt in aūt.de iureiu.a mor.pre.ꝙcor.cū hoc §.ff.pro emp.l.ij.§.emptori.ꝛ.§.si defunctus:ꝛ sit hec ꝙiunctio ad lucrum ꝛ ad damnū.vt.ff.quemad.fui.amit.l.si alia.§.tempus.

Edicto. Emens a fisco rem alienā vt fisci statim est securus sed datur dño regressus ⁊ fiscum quadriēnio. Idem in rebus habitꝫ ab imperatore vel ab augusta.h.d.in summa.

c Edicto.i.p̄cepto generali alias pretorꝫ dicītur edicta vt qō mecausa.l.si mulier cū ꝛ similes.

d A fisco.vt a ,pcuratore impialium rez.naz de patrimonialibus dicitur.j.e.in fi.

e Emit.s.a fisco vendēre vt suam a quo edicto res minorꝫ reperiū tur.vt.C.si aduer.fi.l.fi. Si aūt vt alienā vt qꝝ cessatū est in solutōe tributorꝫ tria exigūtur vt ꝙ sit debitū ꝛ ꝙ sit cessatū.vt.C.si aduer. fis. l.fi.ꝛ.C.si pp.pu.pen.l.fi.ij.Rñ.forte biēnio vt.ff.loca.ꝛ cō.l.quero.§ inter. Item tertio qꝝ res subhastetur:vt.C.si pp pu.pen.l.fi.

f Memorie vt.C.de quadri.prescrip.omnes.

g Bene ,pperit corrigendo edictum diui.

h Statim:vt.ff.de pet.be.nec vllā §.itē si qs ⁊ so. ibi in vniuersitate hic in re singulari loqtur.Alij dicunt ꝙ hic corrigit ꝛ eodez mō.s. primo ꝛ nō scdo.rñ.ad.l.C.ō here.ven.l.j. Item ibi.erat res fisci.

i Quadriennū:nisi sit minor vel rei publice cā abñs.vt.C.ō resti.

milita.l.uj.

a Actiones sed querñ.condi.ex hac.l.fm Jo.sed per in rez dabat hic non domino cõtra.dominum.

b Nostra cõstitutio.C.de quadri.pre.bene a zenone.

c A nostra.i.priuata nostra substantia.sed.s.de fiscali dixi vt. C.de quad.pre.bene a zenone.

De donatõibus

Jsta rubrica ꝓtinuatur per imperatorez

Est z aliud.

Totus iste titulus diuiditur in quinqz ptes. Primo ponit ꝓtinuationem cũ distinctione bimẽbri. Secũdo de dõatione cã mortis. Tertio de donatõe inter viuos. Quarto ỗ donatione ꝓpter nuptias. Quinto de vna alia acqsitione de iure ciuili que est correcta. Secũda ibi: i.§. mortis cã. Tertia in §.alie auté. Quarta ibi:in.§.est.z aliud. Quinta ibi.i.§.erat olim. Et.h.d.Donationis duplex est genus.s.cã mortis z inter viuos z cã mortis est que fit,ꝓpter mortis suspitionẽ Et tribus modis hic positis reuocat z seqtur naturam legatoꝝ qz donãs cõmodũ vult magis excepto eo eẽ in donatario q̃ in herede.h.d.areti.

d Acquisitionis.s. de iure ciuili nã p,sti. tiõ ꝓhebatur.s.donatio que stipulatio est de iure ciuili sed hodie nudo sit pacto.vt. C.eo. si quis argen.§.fi.z.j.de ac.§.de cõstituta Vel dic eam esse de iure ciuili approbatõe nõ inuentione sed iuregẽ.vt.s.de re.di.§.p traditõez

e Et nõ mortis,s.large hec duo mẽbra accipiũtur z in textu nil deest z,ppie ponitur genera.naz multe species sub qualibet continentur z hic approbo:vel accipe stricte pro duabus speciebus tiõ donationũ.s.simplicis inter viuos z simplicis cã mortis z adde alias donationes vt legatũ vt.j.de leg.in prin. Jtem donationes,ppter nup. vt.j.eo.§.est z aliud.item z q̃ est.j.§.fi.

f Mortis.s.testantis.vt.ff.eo.l.ij.z.iij.z.iiij.z.v.z.vj.z siquidẽ vbi timenda est cũ eius dies incertus sit.vt.ff.e.senatus.§.mortis de cõ. z de.l. prima.

g Si quid humanitus.i.si moriatur vt.ff.de ver.sig.in vulgari.§.fi. z dz hic imprimi alias nõ est mortis cã donatio.vt.ff.eo.seia. §. fi.

h Superuixisset.i.cõualuisset.z ita tribus modis reuocatur vt hic subijcitur z.ff.si cer.pe.nõ omnis.

i Penituisset qz voluntas est ambulatoria.vt.ff.de admi.le.l.iij.i fi.z qz donatio est ob cãm.s.si moriar z sic possum penitere vt.ff.eo.senatus.§.j.in fi.z.ff.de condi.cã da.l.iij.§.j.

k Ad exemplum legatoꝝ quantũ ad vim z potestatez qz sicut legata morte ꝓfirmãtur ita donationes cã moz.reuocari nõ possint.

l Per omnia subaudi fere.vt statim dicet nã in multis ferunt.acc.

m Donationis s.simplicis z inter viuos alias nulla esset huiusmodi distinctio cum omne legatũ sit donatio:vt patet ex diffinitione eius vt.ff.de leg.ij.l.legatum.

n Habebat.s.donatio cã mortis nam cũ donatio inter viuos hẽat insignia vt sit liberalitas cũ legato.vt morte ꝓfirmetur:z vt detrahatur falcidia vt:C.de leg.fal.l.fi.

o Retrahebant subaudi z alij:z aliud.

p Fere legatis dicit fere.qz quibusdam discrepat a legatis esse si:n donas in annos singulos donatio vna est sz legata plura.vt.ff.ỗ do. cã mortis senatus.§.fi. Jtem legatũ ab herede semp tradit donatio vel ab hoc vel ab alio vt pz ex diffinitione.j.de leg.in prin. Jtẽ in donatione obligatur donans in legato nõ. Jtem si testamentuz accuso perdo legatũ nõ donationẽ si tamen accuso vt falsum ar. ff.de his q. vt indig.post legatũ.§.qui mortis. Jtem aliter distinguitur in legatis in quosdam vt.ff.de do.cau.mortis si cui more.z de leg.ij.vt debere cõpetere actões. Nostra aũt dñia cõstitutio quã nup ꝓmulgauimus etiam de his que a nostra vel venerabilis auguste domo aliqui acceperint,hec statuit que in fiscalib ali enationibus ꝑfata zenoniane cõstitutionibus continentur.

De donationibus.

Est z aliud genus acqsitõis donatio.donationũ autem duo sunt genera:mortis cã:z nõ mortis cã. Mortis cã donatio est que pp mortis fit suspitõez cũ qs ita donat vt siquid humanitus ei contigisset hẽret is qui acceperit sinaũt supuixisset q donauit accipere vel si euz donatõis penituisset aut prior decesserit is cui donatũ sit. De mortil cã donationes ad exemplũ legatorũ redacte sunt per oia nã cum prudentib ambiguũ fuerat vtrũ donationis an legati instar eam obtinere oporteret z vtriusqz cause quedã habebat insignia z alij ad aliud genus eam retrabebant a nobis ꝓstitutũ est vt per oia fere legatis cõnumerentur z sic procedat quẽadmodũ nostra constitutio eã formauit. Et in sũma mortis cã donatio ẽ cũ magis se quis velit habere quam eum cui donatur magisqz eum cui donauit quã heredez suũ sic z apd Homez Thelematus donat Pirrho. Alie aũt donationes sunt q̃ sine vlla mortis cogitatione fiunt quas inter viuos appellamus que oĩno nõ cõparantur legatis: que si fuerint pfecte temere reuocari non possunt. Perficiuntur aũt cum donator suam voluntatem scriptis: aut sine scriptis mãifestauerit z ad exemplum venditõis nostra cõstitutio eas etiam in se habere necessitatem traditionis voluit vt etiã si nõ tradantur hẽant plenissimum z perfectum robur z traditõis necessitas incumbat donatori. Et cum retro principũ dispositões insinuari eas actis interuenientibus volebãt si maiores ducentoꝝ fuerãt solidorum ꝓstitutio nostra eam q̃stitatẽ vsqz ad quingẽtos solidos amplianit quam stare etiam sine insinuatione statuit z quasdam donationes inuenit que penitus insinuationez fieri minime desiderãt sed in se plenissimam habent firmitatem: Et alia insuper multa ad vberiorem exitum donationuz inueniem que oĩa ex nostris ꝓstitutionib quas super his exposuimus colligẽda sunt Sciendũ est tamẽ q̃ si plenissime dibus. Jtẽ filiussa.donat sed nõ legat.vt.ff.e.tam his.z.j.qui.nõ est per.facere testa.in prin. Jtem in legato tria tpa considerantur vt sit capax legatarius vt.j.de here.qua.z differen.§.in extraneis.in dona.nõ vt.ff. de don.cã mortis.l.in mortis. Jtem qz pro legato datur interdum quoqz legatoꝝ nõ pro donatione.qõ dic vt in summa.C.quoqz legato.l.j.

q Cõstitutio.s.corã quinqz testibus scriptura interueniẽte.vel nõ.vt.C. e.l. fi.

r Et i summa.i,breuiter de hac donatione expediamus.vt.ff.e.l.j primo. rñ.

Velit.i.vellet.

s Habere.s.si supuixerit vt.ff.eo.si senatusco.§.j.

t Sic z apud.i.sicut z recitat poeta. Homer. quod Thelematus dictis verbis expresse donauit.

Alie autem. Donatio iter viuos nõ equiperatur legato que solo cõsensu hodie est pfecta indigetqz insinuatione si excedat qngentos solidos:fallit in aliquib cãibus z si fuerit pfecta ex aliqbus cãis poterit reuocari.h.d.areti.

u Alie nunc prosequitur aliud genus.

y Donationes dictũ est de donationibus cã mortis nũc de donatiõe simplici.i. inter viuos dicit.acc.

z Temere.iõ dicit temere qz qñqz reuocantur.vt.j.e. §.sciendum.

a Voluntatez etiã nudo pacto.vt.C.eo.si qui argu. §.fina.

b Manifestauerit.scilicet per verba futuri temporis:vt dabo vel donabo ad instar.sti.vt.ff.de verb.obl. l.v.§.stipulatio. vel presentis tẽporis.vt do vel dono tum nudo pacto fiat z pactum etiã fiat per verba p̃sentis temporis vt.C. e.si qui.ar.§.fi.z.ff.de pac.l.tale.

c Venditionis ex hoc verbo dicebat.D.venditorem precise teneri ad rem tradendam.sic.ff.de verbo.obli.vbi autem non apparet in fi.Joan.cõtra.s.vt interesse dando liberetur vt.ff.de actio.empti.l.j. z similitudo que hic sit est in hoc:vt sicut necessitas imponitur venditori ad aliquid sic z donanti licet a principio nullus cogebat:alias tenebatur.vt.C.de acti.z obl. .l.sicut sed nunquid donator de euic.tenetur.R.sic incipit a traditione non vt.ff.eo.l.aristo.in fi.si a pactione sic vt.C.de iure dotium.l.prima.

d Constitutio nostra.vt.C.de do.l.si quis ar.§.si.

e Etiam si non tradentur.i.si tradere noluit donator.

f Necessitas per conditionem ex lege que stricti iuris est.C.e.eum qui:z C.eo.si quis.ar.§.finali.

g Dispositiones.i.eorum qui ante nos fuerunt z nostra etiam prima vt C.eo.sanctimus.in fi.

h Constitutio.vt.C.eo.l.pe.in fi.

i Insinuatione.i.scriptura facta in presentia publicaꝝ personarum z in actis vbi superfluũ est testes adhiberi cũ publica monumenta sufficiant.vt C.eo.l.data z in.l.donationibus.

k Inuenit.s.nostra cõstitutio vt si detur in redemptione captiuorum.vel a magistratu militum donetur militibus:vel in refectione domus donetur alicui.vt.C.eo.l.penultima. Jdem z si donet imperator.vel ei donetur vt i aũt.de nõ alie.§.simul col.ij.z in auc.vt nõ fiant pi.§.fi.col.v. Jdẽ in donatione pp nup.vt in autẽ.vt spon.lar.colla.ix.in prin. Jdẽ in remissione vsurarum futuri tpis.vt.ff.eo.modestinus.

l Minime licet quingentoꝝ solidoꝝ summam excedat.

m Aliter.alias alia veluti ne plures donationes diuersis temporibus facte coaceruentur.vt.C.eodem sanctimus.§.siquis autem. Jtem vt hic qui pecuniam recipiunt in redemptionem captiuorum iurent se ibi bonafide expendere. Jtem vt sacramento domini domus questio dirimatur. vt. C. eo.l.penul.in fi.

n Sciendũ per nostrã cõstitutionẽ.vt.C.de reuo.do.l.fi.

o Ex causis quinqz.s.vt si atroces iniurias in eum effundat:vel impias manus inferat vel graue damnum in bonis vel vite piculum intulit vel si legi dicre in donando non paruerit.vt.C.de reuo.do.l.fi. Sed donatio liberto facta solo obsequio nõ prestito reuocatur.aliud in libertate.vt C. de re. do.l.j.z de libe.cau.l.solo z ẽ arg.pro domino vt.his causis possit reuocare

feudum.sic in auc.vt.lib.dece.§.hanc autem.z dcli.agn.l.alimenta.

¶ Est autem aliud genus. ¶ Donatio ante nuptias olim an matrimonium fiebat.hodie potest fieri cōstante matrimonio.z etiam augeri:vt dos z ideo donatio propter nuptias vocatur. vt numen conueniat rebus hoc dicit. Areti.

a ¶ Introductum vt.C.ō dona.an.nup.per totum.

b ¶ Habebat.z hodie hz.si fiat donatio prius.nā z postea fieri potest.vt.j.eo.§.si pater.

c ¶ Insecutum.z de iure z de facto.

d ¶ Sed pater.sic.j.qui.nō est permis.fac.testa.§.cert⁹.

e ¶ Cum augeri.i.cuz hoc non esset.ac.

f ¶ Tale puta qz augeatur dos etiam ante se.

g ¶ Permisit.s. diuus iustinus vt.C.de do.ante nup. l.penultima.

h ¶ Et psequētia.alias cō uenientia.sic.C.de episc. z cleri.l.decernimus. z de of si.prefecti vr.l.j.in fi.z ō de fen.ciui.l.defensores.argu. contra de consti. pec.l.ij.§. penultimo z.ff.de adim.le. l.iij.§.conditio.

i ¶ Cōstituimus. C.ō do. ante nup.l.si.

k ¶ Exequentur.si ō nouo fiat donatio vel dos p⁹ matrimoniuz vel vetus augeatur est equalitas: vt. C. de dona.ante nup.l.fin.§.si igitur.dote si ante matrimonium poterat eē inequalitas vt.C.de pac.con.l.ex morte:sed hodie equalitas ē ante z post in constituendo.z in pactis lucrum. vt quantum dat vroꝛ in dotem tm̄ det in donatione propter nup.maritus.z sicut sit dominus dotis sic illa donationis ꝓpter nuptias.vsumfructum tamen habeat maritus ne accidat matrimonij oneribus dotem nō seruire nam equitas suggerit ꝙ dos debeat esse ibi vbi sunt onera matrimonij. vt ff.de iure do. l.dotis fruct⁹ z.l.plerūqz.§.serui.cum tā tumdez reddatur vroꝛi.ex qua conditione cōsulitur mulieri soluto matrimonio si res dotales nō exi stant z quia non potuit alienare marꝛitus etiam ea cōsentiente.vt.j.ti.proꝛi mo.in principio licet alias iure hypothece possit renūciare .vt.C. ad velle. l.etiam.z.l.iubemus.z in aūt.siue a me.z sicut dos vroꝛi. sic z talis dōatiꝭ iure redditur viro soluto matrimonio.cum sit equalitas vt in auc. de equalitate do.§.j.col.vij. Est z sponsalitia largitas quando sponsus sponse per verba de futuro vel econtra donet pure non respectu dotis que similiter cō ditionem matrimonij habet.vt.C.de dona.ante nupt.cum veterum.z .l. si a sponso. Accursius.

l ¶ Sed etiam contracto.hodie hoc coꝛrigitur in auc.de equali.do.col.vij. Exemplo.sic.C.de ꝓba.l.exemplo.

¶ Erat olim. ¶ Hodie si vnus ex dominis manumisit seruum communem seruus efficitur liber z socius conseruatur indemnis dato sibi precio partis sue.h.d.areti.

m ¶ Nostram constitutionem.C.de ser.cōmuni manu.l.j.§.ne autem, z.§. sinautem socius.

n ¶ Cuius fauoꝛe.s.libertatis.

o ¶ Communes.s.libertates per legem falcidiam nō minuantur.item vbi nō valet testm̄.libertates nō reuocantur.ff.de inoffi.testa.pap.§.sed an z libertates.z.§.fi.item.z.ff.de fideicō.li.l.generaliter.§.si quis seruo.

p ¶ Diffinimus .C.de cōmuni ser.ma.l.j.§.ne autem.z.§.sinautem socius.

q ¶ Accipient e.vel eo deposito.vt.C.de cōi ser.manu.l.j.§. ne autem. z.§. sinautē socius.accur. Et nota ꝙ compellitur vendere qō est speciale cōtra regulam.vt.C.de ꝺben.emp.inuitum.C.de iure delibe.l.nec emere.qō plene no.in auc.de fideiuſ.§.pen.

¶ Quibus alienare lz. Dictum est supra de alienatōe facta per vsucapionem vel per donationem nūc dicit per quos alienatio possit fieri z per quos non areti.

¶ Quibus alienare lz vel non Subaudi licet non sunt domini.vt in littera declaratur.

Accidit aliquā do. ¶ Totus iste titulus diuidit in tres partes Primo quādo dominus nō potest aliēare res suas. Secūdo econtra quādo non dominꝰ alienat Tertio redit ad primū cāum Secunda ibi: ecōtra autem Tertia ibi nunc autē admonendi vel diuide subtilius primo quādo prohibet alienatio ꝓp rez que est in alienabilis Secundo quādo pmittitur ex pactione vel ꝓpter publicam vtilitatez Tertio quando ꝓhibentur rōne persone in quam fit alienatio qz pupilli⁹ est z.h.ō.principaliꝛ Maritus nō potest alienare vl obligare p̄dium dotale etiam cōsentiente muliere nō soluz in italia sed etiam in ꝓuincia. h. dicit areti.

r ¶ Accidit.aliqn̄.sic ꝓtinua.ō.dictum est qūo qs efficitur dōs iuregen.vel ciui. hic tractare intendit de quadam specialitate que contingit cōtra eos qui dominia rerum acquirunt.generale est .vt qui dominus est potest alienare.z qui domin⁹ non est alienare nō possit hic z in specialibus casibus contingit cōtrarium.

f ¶ Contra dotale.f inestimatum vt.C.ō rei vxo.act.l.j.§.z cū lex.alias si estimatus esset posset alienari nisi estimatio fiat vt sciatur quantum valet.vt.C de iure dotium.l.quotiens.z.l.si inter virum.z de fundo do.l.j.

s ¶ Predium dic dotale vel quasi.vt.ff.de fun.dota.l.iij.z.iiij. Quid si res mobiles est.R.potest alienari si maritus est soluendo.vt. C.de ser.pig.da.ma.l.j.

v ¶ Inuita ergo ea volente poterat vt innuit. quod coꝛrigitur statim. Accursius.

x ¶ Prohibetur.nisi ꝓuocetur ad diuisionem fundi dotalis.vt.C. de fun.dota.l.si. Item nisi ex necessitate.vt.C.delibe.cā.l j. item nisi cum vniuersitate.vt.C.de fun.do.l.j.item nisi vertatur ad vtilitatez mulieris.vt.ff.de iure do.l.si.

y ¶ Alienare hoc large accipias siue dominium siue ius alij cōstituatur.vt.C.de rebus alie.nō.alie.l.si.z in auc.de nō ali.§.alienationis. vt.ff.de fun.do.l.iul.

z ¶ Ipsius.s.de iuregen.vt per traditionem.z ciuili.s.approbationē ſm Jo. Alij dicunt de iure ciuili.scilicet fictione nō iuregen.vt.C.de iure do.in rebus.sed qō ibi dicitur de iure naturali vroꝛem dominā esse.veruz est primeuo iure quo dicitur. Quicquid calcauerit pes tuus z cetera.nō naturali.i.iuregentium.

a ¶ Coꝛrigentes.in duobus capitulis z in alijs nō.

b ¶ Seduximus.vt.C.de rei vxo.acti.§.z cum lex.

c ¶ Lex.s.iulia.

d ¶ Iralice.i.italicis prohibebat alienationem. z boc erat primum eius vitium.

e ¶ Inuita.sed ea volente concedebat.z boc erat ſm vitium.

a Volente.similiter prohibebat.
b Utriqz.s.vitio.
c Interdicta.quid si fiat.Rñ.vendicat maritus constante matrimonio contra factum suum veniens cum fuerit contra legem.vt.C. de agri.z cen.quamadmodū z de rei ven.l.dote sed dissoluto eo mulier repetit.vt.C.de iure do.l.in rebus.
d Neqz speciale. vt suo fauori nō possit renunciare.qz etiam reipu.interest.vt ff.sol.ma.l.j.sic.ff.de pac do.l.de die.
e In perniciem.i. destructionem.
f Conuertatur similia sunt vbi etiam dñs non alienat.vt ff.ad.leg.iuliaz.ma. l.fi.z.C.de heret.et ma.manicheos.§.penul z.C.de pre.curia.l.si.li.x.z.j.eo.§. nunc admonendi.
C Et contra autez C Creditor lz nō sit dominus potest tñ pignus alienare ex pacto vel sine pacto seruata forma legis.h.d.Aretinus.
g C Et contra.i.contrario.
b C Alienare.idem in iudice vt.ff.si ex nor.causa.aga.l.ij.z j.de offici.iudi.in fi. idem in flumine.vt ff.de acqui.re.do.ergo.§.alluuio.idez in imperatore z augusto.vt.§.ō vsuc.§.vlti.idez in prelatis ecclesiarum.vt in auth. hoc ius porrectum. idem in tutoribus q dominorum locum obtinent.vt.ff.de fur.interdum.§.tutelam porrectum idem in procuratore qui habet liberam administrationem.vt §.de re.di.§.nil autem.idem in seruis habentibus liberaz peculij administrationem.vt de pig.ac si conuenerit.§.fi.z.l.sequenti.
i C Non soluantur.s.tempore constituto.
k C Impedirentur.vbi non esset pactio de pignore vendendo.
l C Temere.i.nimis cito.vt.§.de vsuca.in prin.
m C Constitutione.C.de iure do.impe.l.fi.§.j.z.ij.
n C Certus vt si actum sit de vendendo iusta conuentione vendere possit.sed si nihil fuit dictum de hoc nunciabit.semel.z tūc elapso biennio vendet.vt.C.de iu.do.impe.l.fi.§.j.z.ij.si autem dictuz fuit vt non vendat ter nunciabit.z tūc vēdicet.vt.ff.de pig.act.si cōuenerit.
o C Tenore.s.constitutionis.
C Nunc autem admonendi. C Pupillus suam pecuniam sine tutoris auc.mutuando non facit in accipientis ideo nummi extantes possunt vendicari consumpti condici vel petere exhiberi.h.d.Areti.
p C Ullaz neqz ratione proprietatis.neqz ratione possessionis que animo retinetur.licet corporalē sine tutore pdere possit.vt.ff.de acqui.re.do.l.pupillus.z de acquiren.poss.s.l.possessionem quid in adulto.R.si non habet curatorem pōt alienare que seruādo seruari nō possunt si hz curatorem similis est prodigo.vt.C.de in inte.re.mi.l. si curatorem.
q C Posse sic.ō.de aucto.tuto.in prin.z de sol.q si forte.in fi.z.l.pupillo.z.ff.si cer.pe.l.non omnes.§.fi.
r C Dederint.i.tradiderint. cum dare sit accipientis facere. vt.j.de ac.§.sic itaqz si poneres proprie non haberet locum quod sequitur. Ideoqz vendicare.
s C Obligationem.s.personalem ex mutuo.
t C Pecuniam.bona est ratio.vt.j.qui.mo.re.con.ob.in princi.
v C Facit.quod est necesse.quia dicitur mutuum.qz de meo fit tuuz vt.ff.si cer.pe.l.ij.
x C Bonafide.credens eum maiorez.vt.ff.pro em.l.ij.§.si a pupillo vel etiā errans in iure lz sit ar.ctra vt pro empto.l.ij.§.si a pupillo
y C Consumpti quod fit expendendo.vel cum alijs immiscendo.vt. §.de vsufru.§.constituitur.z.ff.de solu.l.si alieni.
z C Condici.s.ditione certi z mutuo reconciliato per sumptio nes res pupillo' z pupille sine tutoris auctoritate recte' dari' possunt ideoqz si debitor pupillo soluat:necessaria est debitori tutoris auctoritas:alioqn nō liberabitur' sed hoc etiam euidentissima ratione statutū est in constitutione' quā ad celsitudinē aduocatos z suggestione viri tribuniani eminentissimi questoris sacri palacij nri promulganim? qua dispositū est ita licere tutori vl' curatori debitorē' pupillarē' soluer' vt prius iudicialis sentētia' sine' oi dāno celebrata hoc pmittat':quo subsecuto si z iudex pronunciauerit z debitor soluerit:sequitur hmōi solutionez plenissima securitas'.
C Sinaūt aliterqz dispositum est solutio. facta fuerit:pecuniā autez salua habeat pupillus:aut ex ea locupletior' sit z adhuc eandē pecunie summā petat':p exceptionez doli mali poterit submoueri quodsi aut male cōsumpserit aut furto amiserit:nihil' proderit debitori doli mali exceptio:sed nihilominus condē nabitur':qz temere sine tutoris auctoritate z non sm nr'am dispositionem soluerit'. C Sed ex diuerso pupilli vel pupille soluere sine auctoritate tutoris non possunt':qz id qō soluunt alicui nō fit accipientis:cū scilz nullius rei alienatio eis sine tutoris auctoritate concessa est.
a Ad exhibēdū.quia tenetur qui dolo fecit quominus possit exhibere.d C.ad exhiben.l.ad exhib.z sic iuratur in litem ex eo quod interest pupilli citius pecuniam redditaz esse vt.ff.de in litem iuran. l.in actionibus.z.l.nūmis
C Aut ex contrario.
C Si debitor soluat pupillo cuz tutoris z iudicis aucto.habet plenissimā auctoritatem.Si vero soluat sine iudice z sine tutore liberatur ope exceptionis si pecunia est salua vel pupillus factus fuit locupletior alirer vero soluens non liberatur vllo modo.itez pupillus sine auc.tutoris nō potest creditori soluere debitam pecuniam.h.d.Are.
b C Recte.vt res fiat accipientis non vt debitor liberetur z hoc sequitur.
c C Dari et quacunqz cā.
d C Liberabitur.s.debitor pupilli.Sed cōtra.ff.de solu.si stipulatus fuero.Rñ. ibi pupillus erat adiectus nec quicq̄ sibi debebatur cum ad solutionem tūi.ponatur.vt.j.eo.ti.de sol.q si stipulat'.z.l.qui res.§.actibi.
e C Constitutione.vt.C.ō admi.tu.l.sanctimus.
f C Debitorem.ex mutuo vel simili causa non est pensione.vel redditu.vt.C.de admini.tutor.l.sanctimus. z.l.constitutionem.
g C Sententia.s.interlocutoria quam preceptum vulgariter appellam?.vt si dicat decerno.vel precipio tibi soluere.vel deponere.vt.ff.de mi.l.ait prator.§.quid tamen.
h C Sine omni.vel sportularuz vel preciorum tabellis.Sz nunquid debitor p sua parte solet.R.non vt.C.ō fruc.z li.ex.l.fi.z facit sic.C.ō epis.audi. tam dementis.in fi.z i auc.ō san.epis.§.sportularum.
i C Permittatur.nota q tutor z iudex necessarij sunt secundum.P.sz secunduz nos solus iudex sufficit.vt.ff.de mi.ait prator.§.quid tamen.z.l.q si minor in fine.accursius.florentinus.
k C Securitas.vt nec restitutio detur.secus in predio alienato cuz decreto quia ēptio ex voluntate solutio deneccessitate fit.vt.C.de mi.ait prator.§ quid tamen.z lege.quod si mi.in.fi.z.C.de pdi.mi.siquidem accursius florentinus.
l C Sin autē solutio.vt soli pupillo vel adulto curatorem habenti sine eo. vnde ipso iure non liberatur.vt.j.ibi nihil proderit cē.
m C Locupletior.quod.est z si nō est factus pauperior.vt.ff. de solutiōib' in pupillo.accursius.florentinus.
n C Petat.z sic est de preda solicitus vnde non audietur.vt.C.p empto l.eum qui.accursius florentinus.
o C Nihil apparet ergo q ipso iure non est liberatus.si autem cum auctoritate tutoris ipso iure liberaretur.sed tunc restitueret minor perdita pecunia vt.C.si aduer.so.l.j.
p C Condemnabitur.s.ipso minore petere vl' alio suo nomine.nō extraneo vt.ff.de solutio.l.filius.
q C Soluerit.circa diffusā materiaz distingue cū debitor pupillo soluit.aut consequitur plenam aut pleniorem aut plenissimam securitatem si soluat pupillo sine tutoris auctoritate.z pupillus habeat saluam pecuniaz.vel ea locupletior est.liberatur nō ipso iure sed exceptione nisi esset adultus sine curatore.vt hic.z.ff.de sol.l.in pupillo si autez soluat tutore auctore ipso iure liberatur.potest tamen i integrum restitui si non habeat rem saluam.vt. C.si aduer.so.l.j.nisi in quattuor casibus.vt.C.de administratio.tut.sancimus z.l.constitutionem quod enim legitime factuz est ex euentu retractari nō oz.vt.C.ad sena.consul.trebel.sanctimus plenissima est si iudex interueniat cū tuto.vel sine eo vt hicz.ff.de mi.ait prator.§.quid tamen.z de hac materia ibi plene nota.
r C Sed ex diuerso non possunt distingne aut id quod erat soluenduz nō poterat alienari sine decreto quo casu decretū interponendum est in soluēdo vt.ff.de rebus cre.magis.§.si pupillus.alias nō tenet z pōt vendicari

quod solutuz est nisi consumpserit creditor: vt hic: ⁊.ff.si cer.pe.nō omnes §.si.aut poterat.quo casu solus sufficit tutor vel curator vel adultus non habēs curā nec restituitur: cū non sint decepti.si sine tutore soluerit nō liberatur nec dominium transit nisi p cōsumptionem vt hic: ⁊.ff.si cer.pe.non omnis.§.fi.⁊ hoc qñ debitū erat ciuile ⁊ naturale. Si aūt naturale nñ per restitutionem poterit repe rere si legitime soluit.alis suo iure ꝓdicet vt.ff.de cōdi.ide.interdum.

¶ Per quas ꝑsonas nobis ius acquiritur.

¶ Est modus i reb⁹ sunt certi deniqz fines. Quos vltra citraqz nequit cōsiste re rectū. Naz licet multis modis res nobis acquiran tur.vt.a.§.illo singuloz.de re.di.vsqz nunc traditum ē tñ.certi sūt homies p quos acquiritur vt sunt vj.s.per nos: per filios: p seruos.no stros per alienos: i quibus vsufru.habemus.per alios quos bona fide possidem⁹ per libez hominem: quem bona fide possidemus.vij.s in quo nudū vsū habemus est octauus quādo vt liber homo.i.procurator de qui bus hic ti.ij.dicit.differt au tem a quodaz alio: vt: ĵ. per quas per.no.acquir.ob.qz ibi ō obligati.acquirit.hic de rebus tractatur. Adde q etiam sunt alij qui acqui runt alijs vt religiosi suo monasterio: vt extra de sta. monac.c.cum ad monaste rium.circa prin.⁊ bñficiati suis beneficijs.C.de epis.⁊ cle.aut.licentia. Aretinus.

Acquiritur. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes principa les. Primo ponit per quas nobis acquiratur. Secundo illud sequi tur in executione ⁊ in specie. Tertio facit preambulum transitus ad alios titulos ⁊ materias. Scōa ibi: igitur liberi. Tertia ibi: hactenus. Itez scōa principaliter subdiuidit.nā primo ponit de acqsitione facta p liberos ⁊ p quos ⁊ qd acqratur. Scōo qñ p seruos nros ⁊ p quos ⁊ qd acqrit. Tertō de acqsitione p liberā psonaz an possit acquiri ⁊ quid. Scōa ibi: itē nobis. Tertia ibi ex his. Et.h.d. Acquiritur nobis non solum per nosmetipsos sed etiam per personas hic descriptas.h.d. Aretinus.

a ¶ Habetis: vt.ĵ.eo.§.j.⁊.§.item nobis.

b ¶ Item vsufru.vt.ĵ.eo.§.de his. Quid si nudum vsuz. Rñ.ex re nostra acquiritur non autem ex opera.ff.de vsu ⁊ ha.per seruuz.⁊.ĵ.per quas per so.no.ob.acqui.§.per eum quoqz. Accursius.

c ¶ Bonafide.vt.j.eo.§.idem placet.que bonafides in possidente non pos sesso requiritur: vt.ff.de acqui.pos.cum heredes.§.fi.⁊.ff.de sti.seruo.l si ser nus ex testamento.⁊ de acqui.re.do.homo liber.in prin.⁊ exigitur bonafi des in prin.possessionis.⁊ cōtinua in libero homine quo ad aliquid acqui rendum per eum nō in vsuca.qz nō vsucapit.vt.ff.de acqui.re.do.l.qui bo nafide.§.j.⁊.C.de preseri.lon.temp.que pro liber.l.sola.sed in seruo sufficit quo ad vsuca.⁊ quo ad fructus in initio bonam fidem habere.⁊.ff.de vsu.q scit.§.vl.⁊.C.de vsucap.transfor.l.vna.§.hoc tñmodo.

¶ Igitur. ¶ Olim quicquid acquirebant filijsfamilias acqrebant patri pleno iure: exceptis castrensibus vel quasi. Hodie vero profecticia quo ad plenum ius aduenticia quo ad vsumfructum nuduz.h.d. Et diuiditur in tres partes. Nā primo ponit ius antiquum. Secundo rationē correctōis. Tertio ponit suū statutū. Secunda ibi.qō quidē. Tertia ibi: in se. Aret.

d ¶ Igitur.qz de singulis dicere vult: de filijs vt de dignioribⁿ primo dic.

e ¶ Olim.antiquitatem primo recitat.

f ¶ Castrensibus.idem in quasi castrensi etiam iure veteri.vt.ff.de col.bo. l.j.§.nec castrense.non solum iure nouo: vt.C.de bo.li.cum oportet.§.excepțis.⁊.§.eo obseruando. Est autem castrense quod filiusfamilias a quolibet in castris acquirit.nō acqsiturus alias vt.ff.de castrens.pecu.l.si sorte ⁊.l.castrense.quasi castrense est quod magistri liberalium artiū. medici: clerici: ⁊ aduocati.de publico acquirunt.C.de inoffi.testa.l.fi.⁊.C.de episc.⁊ cle.sacrosancte.l.⁊ cum lege.

g ¶ Distinctione.aduenticij vel profecticij proprietatis vel vsufruc.

h ¶ Alij.s.fratri quod grauius esse vz.vt.C.de bo.que li.l.cuz oportet.§.j.

i ¶ Constitutione.vt.C.de bo.que li.cum oportet.

k ¶ Ex re.large pone.i.propter rem vt fructus ex rebus patris vel occasio ne patris quocunqz modo quesita.vt.ff.de incen.rui.nau.l.j.§.ij.⁊.ff.ō vsu. l.fideicom.§.cum polidius.⁊ de vulg.substi.sed ⁊ si plures.§.in arrogato ⁊ de castren.pecu.sic forte.⁊.l.fi castren.nisi ⁊ aliūde filius sit habiturus p se.vt.ff.de iure do.l.v.§.si pater ⁊ sic ponitur ex re.ff.de acqui.hē.adi tio in fi.argu.contra.ff.de pecu.eo tempore.in fi.ar.similiter ꝓtra.ff. de ac.empti. Julianus.§.si quid seruo.

l ¶ Inuidia est.s.filio qui acquisiuit.

m ¶ Reuerti.q.d.nulla.

ratur que enim inuidia est: vt quod ex patris occasione profectum est: hoc ad eum reuerti quod autez ex alia causa sibi filiusfamilias acquisi uit huius vsufructum patri quidez acquiret: dominiuz autem apud eū remaneat: ne qō ei suis laboribus vel ꝑspera fortuna accesserit hoc in alium proueniens luctuosum ei proceda. ¶ Hoc quoqz a nobis dispositum est ⁊ in ea specie vbi parens emancipando liberum ex rebus que acquisitionem effugiūt sibi tertiam partem retinere si vo luerit: licentiam ex anterioribus cō stitutionibus habebat q̃si pro pre cio quo dām modo emancipationis ⁊ inhumanum quidem accidebat vt filius rerum suarum ex hac emā cipatione dñio pro parte tertia de fraudet: ⁊ quod bonoris ei ex emā cipatione additum est quod sui iu ris effectus est hoc p reruz diminu tionē decrescat. iōqz statuimus vt parēs p tertia parte dñi quā retine re poterat dimidiā nō dñi rerū: sed vsufru.retineat. Ita eteniz res itacte apud filiuz remanebunt vt ⁊ pater

n ¶ Vsumfructum. quem habet in aduē ticijs.nisi remiserit: vt.C.de bo.que lib. cuz oportet.§.sinau tez res.vel nisi ab ali quo sibi detur aliqd vel relinqtur hoc pa cto vt ad patrem nō pertineat vsusfruct⁹ vt in aut. vt lic.ma tri ⁊ auie in prin.col viij.vel nisi succedat filius vna cum patre in hereditate fratris vel sororis.vt i auc. de here que ab inte. de.§.si vero. colla.x. vel nisi seruus done tur filiosamilias eo pacto: vt manumit tatur statim.vt.C.ō bo.que li.l.vlti.ad si. vel nisi quādo pater noluit consentire fi lio adeūti hereditatem aliquam: vt.C. de bo.que libe.l.fi.in fi.§.j.⁊.ij.vel nisi pa rēte minus legitime diuertēte bona filijs applicentur.vt aut. vt nulli iu.§.qz vero quedam coll.ix. Itē quando pater contraxit incestas nuptias: vt in aut. de incest.nup.§. j.colla.iij.

n ¶ Prospera.quid dicemus in dubio vnde peruenit. Respondent quidam ex bonis patris presumitur habuisse sicut si vxor habet pre sumitur ex bonis mariti.vt.C.de dona.inter vir.⁊ vxor.l.etiaz ⁊.ff. de do.inter vi.⁊ vxo.l.quintus. Nos contra ⁊ distingue an filius sit diligens vel dives ⁊ pater inops vel econtra.vt ex bonis diligentis alias diuitis quesitum singamus.vt.C.arb.tu.fi defunctus.⁊.ff.de heredi.ven.venditor ex hereditate.ibi. Preciū.n.hois cē.⁊.ff.ad le gē fal.si heres institutus.in prin. Accur.

o ¶ Procedat.collige peculiū aliud castrense.aliud quasi castrēse. aliō rusticanū siue paganū q diuidit inter ꝑfectitiū ⁊ aduēticiū.vt C.de inoffi.testa.l.fi.in prin.in quib⁹ omnibus dicitur hac.l.qd iuri ⁊ fit.⁊.C.de bo.que lib.l.cuz oportet.

¶ Hoc quoqz. ¶ Emācipans olim filium lucrabatur tertiaz par tem bonorum aduenticiorum a filio. Hodie vero solam medietatez vsusfructus pro premio habet.h.d. Aretinus.

q ¶ Hoc quoqz.vt parentibus honorem seruemus.⁊ filijs parca mus.

r ¶ Dispositum.est.C.de bo.que li.que oportet.§.cum autem.

s ¶ Specie.i.casu. Accursius.

t ¶ Vbi.i.in quo. Accur.

v ¶ Peracquisitionem.i.patri non acquirantur quantum ad ꝓpri etatem.sed fm que tempora locum habeat quod hic dicitur fm anti qua non quia sola castrensia ⁊ quasi non acquirebantur de quibus nihil detinebat pater.vt.C.de bo.que libe.cum oportet.§.j.fm mo derna vero non quia non erat adhuc statutum in aduenticijs vt nō acquirantur patri tempore huius legis antique.que recitatur hic. Respon.quattuor iura hic successiue considerari antiquissimuz quo sola castrensia vel quasi non acquiruntur.vt.ō.§.j.antiquuz vel tem pore Constantini quo res materne ⁊ ex materna linea delate nō ac quiruntur patri statutum est.C.de bo.mater.l.j.ij.⁊.iij.tertiuz quod hic recitatur vt pater emācipādo filium de bis maternis tertium te neat pro premio.quartum quo cauetur vt omnia aduenticia acqui rantur filijs quantum ad proprietatem patri quantum ad vsumfru ctum ex quo corrigitur illudqō iure antiquo cautum erat.vt hic.§.j. C.de bo.que libe.cum oportet. Accursius.

x ¶ Constitutionibus.s. Constantini ante iustinianuz.vt recitatur C.de bo.que libe.cum oportet.§.penul.

y ¶ Decrescat.argumentum contra.ō.de le.pa.tu.per totum.⁊.C.ō cadu.tol.§.pro secundo. Accursius.

z ¶ Dimidiam.quam semper retinet nisi expresse remittat.vt.C.de bo.que libe.cum oportet. Accursius.

a Pro tertia.i.loco tertij quā habebat olim in bonis maternis ratione proprietatis.habet hodie dimidiam vsusfructus in omnibus aduenticijs.vt.C.de bo.que libe.cum oportet.Accursius.
Item vobis. Seruus acquirit domino inuito etiam ignoranti.Hereditatem vero sibi delatam adire nō potest nisi iussus dñi preceſſerit.Et nō solus proprietas nobis acquiritur per illos quos i potestate habemus sed etiaz possessio.h.d.Ang.

b Itez stipuletur z ita obligationem domino querit.vt.j. per quas perso.no. acqui.circa prin.ac.

c Ex qualibet.vt per occupationez vl' specificationem:vel intentionem.vt.s.de re.di.§.fere.z §.cum qs.z §.thesauros.

d Inuitis.sic.ff.ō acquiren.re.do. etiā inuitis.sic.z ff.ō verbo.ob.seruus vetāte ar. contra.ff.de do. hoc iure.§.non pōt.

e Suum.s.ad suā vtilitatez:sed ad domini vtilitatem pōt vt.j. de stip.ser.§.cū factum que est cōtra immo etiam ad suaz vtilitatez quandoqz vt si dñs seruo legatuz relinquat.vt.C. de necessf.ser.quidaz §.illo.Respondeo.illud de equitate non ratione dicitur.quia in.alimenta erat relictuz.vt.C.de le.l.seruus.z.ff.de alimen.z cibaria.lega.l.suos alias autem non tenet heres nisi velit.

f Sed si heres.nota in hereditate adeunda seruo tria esse necessaria iussus vt hic z quod precedat.vt.ff.ō acquiren.here.si quis mihi.§.iussum.z serui voluntas.vt.C.de here. instit.cum proponas.z in trebel.resti.seruo facienda solius domini sufficit voluntas.At in bonorum possessione seruo delata seruum cōsentire z dominum velle siue ante siue post oportet:vt.ff.ad tre.seruo inuito.z rem ra.haberi.l.penulti.in legato non est opus iussione cum emolumentum tm̄ contineat:vt.ff.manda.si hereditatem.

g Adierit.s.seruus.

h Perinde.quandoqz non perinde.vt si filio meo substituaz eos quos heredes mihi fecerim.nam vocantur ex substitutione qui per se:non qui per seruos heredes sunt:vt.ff.de vul.z pu.substi.que liberis.§.hec verba.itez alibi.vt.ff.de le.j.cū filio.§.ipsi vero.z.§.iō.acc.

i Acquiritur.siue seruus tm̄ velit siue dominus tm̄:vt.ff.de dona. cau.mor.l.si.z de adi.le.l.seruo.

k Non solum adepti.s.iuste ſm quosdam vel aliter quod dicit vt diximus.s.de bis qui sunt sui vel alieni iuris.§.j.

l Videmini.etiam ignorantes:vt.ff.de acquir.pos.l.iij.§.saltus.

m Usucapio.in reb⁹ peculiarib⁹ statiz in dominicis postq̄ dñs scit vt.ff.pro socio.l.ij.z de vsuca.l.labeo.

n Possessio.i.prescriptō que est affectus longe possessionis:vt.ff. de vsuca.l.iij.accursius.

Ex his autem. Seruus in quo habemus vsumfructum acquirit nobis in duobus causis:videlicet ex re nostra z operibus suis. Ex alijs vero causis acquirit dño proprietatis.h.d.Aretinus.

o Tm̄modo.vt.ff.de dona.cau.mor.l.vl.z de adimendis legatis l.seruo.

p Usumfructum.de eo in quo vsum tm̄modo habemus dic q̄ ex operibus tm̄ non acquirit.qz opera serui in fructu sunt.vt.ff.de vsu z habi.per seruum.Accursius.

q Ex re.expone.vt.s.eo.§.j.

r Proprietatis.nisi contemplatione fructuarij sit institutus vel aliud sibi datum fuerit.quo casu ex re eius.s.fructuarij sic sibi quesitum esse videtur:vt.ff.de vsufruc.leg.sed z si quid.non tamen fructu ampliore sūma fruetur pro tertia dimidia potiturus. Item vobis acquiritur:quo serui vestri ex traditione nāciscunt siue qd stipulent' ex donatione vel ex legatu siue ex' q̄libet alia causa acquirunt:hoc enim vobis ignorantibus z inuitis' obuenit.ipse.n.seruus q in ptāte alterius est nihil suū' habere pōt. Sed si seruus' heres institutus sit:nō alsi nisi nro iussu hereditatē adire pōt.z si vobis inuentib⁹ adierit':vobis hereditas acqrit' perinde' ac si vos sibi heredes instituti essetis:z q̄uenienter scilz vobis legatū p eos acqrit'. Nō solū aūt ꝓprietas p eos quos in ptāte habetis vobis acqritur:sz etiā possessio.cuiuscunqz.n.rei possessionē adepti' fuerint:id vos possidere videmini' vñ z etiam p eos vsucapio' vel longi temporis possessio' vobis accidit. De his aūt seruis in qbus tm̄modo' vsusfruc'. habetis ita placuit: vt quicquid ex re' vestra vel ex operibus suis acq rent vobis id adijciat:.quod vero extra eas causas psecuti sunt id ad dñz proprietatis' ptineat. Itaqz si is seruus heres institutus sit legatūne qō vel qd' ei donatū fuerit:nō vsufructuario:sed dño proprietatis acquiritur. Idem' placet z ō eo q a vobis bonafide possidetur siue is' liber sit siue alienus seruus. Quod enim placuit de vsufructuario idem placet z de bonefidei possessore:itaqz quod extra istas duas causas' acquiritur id vel ad ipsuz ptinet si liber' est vel ad dñm si seruus est. Sed bonefidei possessor cum vsuceperit seruū:qz eo modo dominus' sit ex oibus per eum causis sibi acquirere pōt. fructuarius vero vsucapere non potest:primū quia non possidet sed habz ius vtēdi fruendi:deinde qz scit seruuz alienum esse. Non solum autem p ꝓprietas per eos seruos in quib⁹ vsufruc.habetis':vel quos bonafide possidetis':aut per liberam personam que bonafide vobis seruit vobis acquiritur sed etiam possessio. loquimur autem in vtriusqz' persona ſm distinctionez quā prime' exposuimus.i.si quam possessionē ex re vestra vel ex suis operib⁹ adepti fuerint. Ex his itaqz causis apparet' p liberos homines quos neqz vestros iuri subiectos habetis neqz bonafide possidetis. Itez per alienos seruos in quibus neqz vsūfructum habetis neqz possessionem iustam nulla ex causa vobis acquirit' posse. Et hoc est q̄ dicitur per extraneam personam nihil acquiri posse excepto eo quod per liberam personā acquiritur:veluti per procuratorem. Et placet nō solum scientibus:sed z ignorantib⁹ vobis acquiri possessionem' ſm dini Generi constitutionem'.z per banc' possessionem etiam domini um si dominus fuerit qui tradidit vel vsucapionem aut logitēporis causas' acquiritur id vel ad ipsuz ptinet si liber' est vel ad dñm si seruus est. Sed bonefidei possessor cum vsuceperit seruū:qz eo modo dominus' sit ex oibus per eum causis sibi acquirere pōt. fructuarius vero vsucapere non potest:primū quia non possidet sed habz ius vtēdi fruendi:deinde qz scit seruuz alienum esse. Non solum autem p ꝓprietas per eos seruos in quib⁹ vsufruc.habetis':vel quos bonafide possidetis':aut per liberam personam que bonafide vobis seruit vobis acquiritur sed etiam possessio. loquimur autem in vtriusqz' persona ſm distinctionez quā prime' exposuimus.i.si quam possessionē ex re vestra vel ex suis operib⁹ adepti fuerint. Ex his itaqz causis apparet' p liberos homines quos neqz vestros iuri subiectos habetis neqz bonafide possidetis. Itez per alienos seruos in quibus neqz vsūfructum habetis neqz possessionem iustam nulla ex causa vobis acquiri' posse. Et hoc est q̄ dicitur per extraneam personam nihil acquiri posse excepto eo quod per liberam personā acquiritur:veluti per procuratorem. Et placet nō solum scientibus:sed z ignorantib⁹ vobis acquiri possessionem' ſm dini Generi constitutionem'.z per banc' possessionem etiam domini um si dominus fuerit qui tradidit vel vsucapionem aut logitēporis

h Vel quid.i.aliquid.
Idem placet. Liber homo z seruus alienus bonafide possessus acquirit possessori ex re ipsius z operibus suis. Ex alijs vero causis liber homo acquirit sibi z seru⁹ domino suo z non tantum p predictos acqritur nobis dominium sed etiaz possessio.h.d.Aretinus.

t Placet.scilicet quo ad acquisitionem vt statim sequitur.nam in alio differt vt.j.eo.sed bonefidei.

v Is liber.hic dic quod diximus.s.eo.in prin.

x Causas.veluti si fuerit heres institutus vl' legatū fuerit ei aliqd vel donatuz

y Si liber est preter possessionem que sibi queri potest cuz ipse ab alio possideatur.vt.ff.ad.l.iul.de adul. sic acueniet. Itez preter vsucapionem que sibi non queritur sine possessione:vt.ff. de acquire.re. domi. homo liber.§. quicquid.z.ō vsuc. l.siue. Sed in hereditate p liberum hominez mihi que rēda.vj.sunt necessaria quoruz si qd defuerit nō queritur scilicet vt mei contemplatione instituatur. Item vt sciat conditionem suam institutus. Itē q̄ iussu meo adeat. Itez q̄ volēs adeat Item q̄ velit mihi querere Item q̄ bona fide possideam. Bene dico oportet vt sciat ꝯditionem suam nam ignarus sue cōditionis nulli acquiritur.sibi enim non vt.ff.de acquiren. hereditа. qui putat.§.qui bona fide. z.l.vj.§.j.z quia se obligare non voluit. Item possessori non. si non interuenit iussus:vt.ff.de acquiren.here.si quis mihi bo.§.iussum. Idem z si interuenit:vt.ff.de acquir.here.l.vj. § celsus.z.§.j.nam z seruili necessitate creditur hoc fecisse.vt.ff.de neg.ges. l.at qui.§ si libero.quare non potest acquirere:vt.ff.de here.instit.homo liber.in prin. Si sciens conditionem suam volens querere mihi querit sibi sed restituit mihi possessori per conditionem sine causa. cuius intuitu fuit institutus aut non volens querere possessori cuius intuitu fuit institutus iussu eius adeundo querit.sed sine eius contemplatione nihil fit.vt.ff.de acquiren.rerum do.l.liber homo in prin. Item potest dici q̄ ignarus querit sibi vt.ff.de acquiren.here.l.qui aliena.in fi.z §.cū aūt.

z Dñs.fit sic.C.de pac.traditionibus.

a Quia scit.vnde nō vsucapit cū malā fidem habeat.vt.s.de vsucapioni.in principio.

b Habetis.sic.ff.de acquiren.possessi.l.§.per eū.sic.ff.qui satisda.co.l.sciendum.§.ij.

c Non possidetis.scilicet ciuiliter sed naturaliter:vt.ff.de acquiren.possess.l.a naturaliter.vnde vtile interdictū vnde vi sibi datur.vt.ff.de vi z vi arma.l.iiij.§.vnde.vi.

d In vtriusqz.no.de tribus vtriusqz dici.vel melius dic vtriusqz fructuarij.z bo.fi.possessor.

e Proxime vt.s.eo.§.de bis.z.j.§.idē placet.
Ex his itaqz per extraneaz personā nihil potest nobis acquiri:p procuratorē vero acquiritur nobis possessio z dominium z vsucapio.hoc.d. vsqz ad finem.Aretі.

f Apparet.scilicet argumē.a contrario sensu sumpto.nam si tantum per dictos homines acquiritur. ergo non per alios. vt.ff.de officio eius cui man.est.l.j.in principio.z.s.de tute.in principio.accursius.

g Acquiri.fallit in tutore z curatore z sil'ib⁹ personis.vt dicemus.j.de iuri.sti.§.si quis alij.

h Possidez.C.de acq.pos.l.j.z ff.de acq.po.possio quoqz.§.z si possessio.

i Constitutionez.que est.C.perquas perso.no.acq.l.j.

k per hanc.itaqz z per procuratorem namqz sola possessio cū res inanimata sit mihi non queritur. Itaz z per traditionem res mihi queritur z possessio.sed illa cadē z per me acquiritur.vt.s.de rerū di.§.per traditionem

vt.ſ.eo.in prin. Alij dicunt vt Azo per ſolaz poſſeſſionem acquiri dominiũ vt hic.z.C.eo.l.j. Sed ibi non dicit ſimpliciter excepta poſſeſſione. ſed dixit: excepta cauſa poſſeſſionis. i. dominio. quod eſt cauſa poſſeſſionis ſecunda poſt vſucapio. ff. de vſuca. l. iij.

a prescriptionem. nobis ſcientibus. vt. C. de acqui. poſſeſ. l. j.

b Hactenus. admoniſſe. ſ. de re. diui. §. ſingulorũ

c Acquirantur. per nos z alios vt ti. iſto.

d Legatorum. Reſpon. tacite obiectioni que fieri poſſet de ſingularibus acquiſitionibus legatoz.

e Referimus. vt. j. de le. per totum z. j. de ſingulis rebus per fideicommiſ. relict. per totum. Accurſius.

f Si ſui heredes. ſ. de iure ciuili: vt. j. de here. inſtit. vſqz ad ti. de bonorum poſſeſſione.

g Bonorum. ſcilicet de iure preto. z. j. de bo. poſ. p totum titulum.

h Arrogaueritis. j. de acqui. per arro. p totum. ac.

i Fuerint. j. eo. de eo cui lib. ca. bona ad hij. p totuz.

k Ex teſtamento. de quibus vſqz ad tertium libruz dicetur.

De teſtamẽtis. Rubri

Iſta rubrica z ſequẽtes cõtinuantur per imperatorẽ vt. ſ. titu. j. §. ſi. dic vt ibi.

TEſtamentũ. Totus iſte titulus diuiditur principaliter in tres pres. Nam primo ponit ipſam deriuationez ſiue ethymologiam teſtamenti. Secundo de teſtamentis ĩ ſcriptis raz de iure veteri ꝙ̃ iure nouo. Tertio ỏ teſtamẽto nuncupatiuo. Secunda ibi: ſed vt nihil. Tertia ibi: ſed hoc quidem. Irez ſecũda pars principalis ſubdiuiditur. Nam primo recitat ius antiquum: z multiplicem ordinationem teſtamentorum. z eorum nomina cum eoruz correctione. Secundo de ſigillatione facienda per teſtes. Tertio q teſtes poſſunt adhiberi z q repellantur in teſtamento. Quarto ꝙ non refert in qua materia teſtamentum ſcribatur. Quinto ponit vnum caſum ꝙ de vno teſtamento poſſunt fieri plures ſcripture. Secũda ibi: poſſunt autem. Tertia ibi: teſtes autẽ. Quarta ibi: nihil autẽ. Quinta ibi: ſed vt vnum. Item hec principaliter ſubdiuiditur in nouem partes Primo ponit ethymologiam vocabuli. Secũdo recitat duo genera teſtamentorum que olim ſeruabantur. Tertio recitat tertium genus teſtamentorum quod etiam iure ciuili fuit introductum. Quarto ponit duo genera teſtamentorum indeſuetudinem abiiſſe. Quinto ponit qualiter tertium genus partim deſijt per deſuetudinem. Sexto qualiter poſtea fiebant teſtamenta de iure pretorio. Septimo qualiter in confectione teſtamentorũ ius ciuile z pretorium coniunctum eſt: z etiam conſtitutiones imperiales Octauo magis declarat quid eſt de iure ciuili z qd de iure pretorio: z qd de iure conſtitutionum in formatione teſtamenti. Nono qualiter per conſtitutiones imperiales additum eſt ꝙ teſtator ſcribat nomen heredis. Secũda ibi: ſed vt. Tertia ibi: acceſſit. Quarta ibi: ſed illa. Quinta ibi: quod vero. Sexta ibi: poſtea. Septima ibi: ſed cum paulatim. Octaua ibi: z hoc Nona ibi: ſed his omnibus. Et hoc dicit in ſumma. Teſtamẽtum dicitur eſtatio mentis z antiquitus erant plura genera teſtamentorum. vnum ꝙ tẽ pace: aliud quod in bello: aliud qõ per es z libraz: aliud de iure pretorio que receſſerunt ab vſu. hoc dicit. Aretinus.

l Teſtamentum appellatur. ponit ethymologiam. vt dicitur lapis quaſi ledens pedem. z argumentum quaſi argute inuentuz. z ſm hoc codicillus poteſt dici teſtamentum. Diffinitur autem ſic. Teſtamentum eſt voluntatis noſtre iuſta ſententia de eo quod quis poſt mortez ſuam fieri voluit: vt ff. e. l. j. z eſt addendum cum inſtitutione heredis. vt. j. de. le. §. ante heredes

preſcriptionem. ſi dominus nõ ſit: Hactenus tantiſper admoniſſe. ſufficit quemadmodum ſingule res vobis acquirãtur. Nam z legatorum. ius: z quo ipſo iure ſingule res vobis acquirantur. Item fideicommiſſorum vbi res ſingule vobis relinquuntur oportunius inferiori loco referemus. Videamus itaqz nunc quibus modis p vniuerſitatem res vobis acquiruntur. Si ſui ergo heredes facti fuerit. ſiue cuius bonorum poſſeſſionez petieritis: vel ſi quem arrogaueritis. vel cuius bona libertatum conſeruandarum cauſa vobis addita fuerit: eius res omnes ad vos tranſeunt. ac prius de hereditatib? deſpiciamus: quarum duplex conditio eſt: nam vel ex teſtamẽto vel ab inteſtato ad vos pertinent z prius eſt vt ỏ his deſpiciamus que ex teſtamento vobis obueniunt. qua in re neceſſarium eſt initium de ordinandis teſtamentis exponere.

De teſtamentis ordinandis.

TEſtamentum ex eo appellat: q̃ teſtatio mentis ſit. Sed vt nihil antiquitatis penitus ignoret ſciendum eſt olim ſolum quidem duo genera teſtamentorum in vſu fuiſſe quorum altero in pace z ocio vtebãtur quod calactis comitijs appellabant: altero cum in preliuz exituri eſſent quod procinctuz dicebatur. acceſſit demum tertiuz genus teſtamentorum quod dicebat per es z libram. ſcilicet q̃ per emãcipationem: ideſt imaginariaz quãdam venditionem agebatur qnqz teſtibus z libripende ciuilibus romanis puberibus preſentibus z eo qui familie emptor dicebatur ſed illa quidem priora duo genera teſtamentorum ex veteribus temporibus: indeſuetudinem abierũt quod vero per es z libraz fiebat: licet diutius permãſit. attamen partim z hoc in vſu eſſe deſijt. Sed predicta quidem nomina teſtamẽtorum ad ius ciuile referebantur: poſtea vero ex edicto pretoris formalia faciendorum teſtamentorũ introducta eſt. Jure enim honorario nulla emancipatio deſiderabatur. ſed ſeptem teſtium ſigna ſufficiebant cum iure ciuili ſigna teſtium non erant neceſſaria. Sed cuz paulatim tam ex vſu hominum q̃z ex conſtitutionum emendationibus: cepit in vnam conſonantiam ius ciuile z pretoriũ iungi z conſtitutum eſt. vt vno eodẽq̃z tempore quod ius ciuile quodammodo exigebat ſeptem teſtibus adhibitis z ſubſcriptione teſtium quod ex conſtitutionibus inuentũ eſt z ex edicto pretoris ſignacula teſtamentis imponerentur: vt z hoc ius tripartitũ eſſe videatur vt teſtes quidez z eorum preſentia vno contextu teſtamenti celebrandi gratia a iure ciuili deſcendat. ſubſcriptiones autẽ teſtatoris z teſtium ex ſacraruz cõſtitutionum obſeruatione adhibeãtur ſignacula autem z teſtiuz numerus ex edicto pretoris. Sed his omnibus a noſtra cõſtitutiõe propter teſtamentorum ſinceritatez: vt nulla fraus adhibeatur: hoc additum eſt: vt per manũ teſtatoris vel teſtium nomẽ heredis exprimatur: vt z omnia ſm illius conſtitutionis tenorem procedant. Poſſunt autem omnes teſtes z vno annulo ſignare teſtamentuz: quid eniz ſi ſeptẽ ãnuli vna ſculptura fuerit ſm quod Papiniano viſum eſt

quia ſine heredis inſtitutione nullus dicitur teſtamentum. vt. ff. de iure co. l. ſi. z. j. de fideicommiſſ. in principio.

m Sed. vt. C. de. cadu. tollen. §. cuz triplici. argumentuz contra. j. eo. ti. §. in pro non ſcriptis.

n Quod calactis. ideſt bonis initijs. vel bonis conuentibus. calos enim bonum interpretatur. comitie ſunt conuentus vel a calo quod eſt voco quia vocatio perſonarum fiebat vnde calende dicte ſunt.

o Exituri de domibus.

p Procinctuz. eo forte q̃ ſuccincte fiebat in his duob teſtamẽtis heres erat vt. j. eo. §. ſed neqz.

q Acceſſit. ſimiliter de iure ciuili. ac.

r Per es proprium nomẽ teſtamẽti.

ſ Venditionẽ. ſic. ſupra quibus modis ius pa. pote. ſolui. §. preterea.

t Et libripende. ideſt eſtimatore: qui libripẽdebat vel eſtimabat familiaz vno nummo deinde emptor manumittebat totam familiam cuz omnib bonis. accur

v Romanis. i. liberis hominibus. vt. ſ de li. §. ſi.

x Puberibus. ſ. qui. mo. tute. ſi. in pri

y Familie. ideſt hereditati vt. ff. de ver. ſigni. pronũciatio. §. familie.

z Emptor. q erat loco heredis vt. j. eo §. ſed neqz.

a Libram. ideſt adequatam ideſt eſtimatam rem. z dicit libra hereditas: quia ſicut libra diuiditur in. xij. vncias. vnde dicit adequata libra i. hereditas eſtimata.

b Partim. qz numerus teſtium re-

manſit. Accurſius.

c Ad ius. ſ. quia ius ciui. inuenit. Accurſius.

d Poſtea. ſ. de media iuris prudentia.

e Honorario. ſ pretorio. vt. ſ. de iure naturali. §. pretorium.

f Quoddammodo qz computãdo libripẽde. z emptore. vij erãt.

g Et ſubſcriptione. vt ſubſcribant ſe teſtamento affuiſſe. z cuius ſit. ff. eo. l. penul.

b Conſtitutionibus. vt. C. de teſti. hac conſultiſſima. Accur.

i Contextu. i. nullo actu interpoſito: niſi neceſſario nature: vt. ff. e beredes in ſi. z. C. e. cum antiquitas.

k Teſtatoris. ſi poſt: vt. C. eo. iubemus.

l Teſtium. ſ. non poteſt teſtator ſcribere. ſed bodie indiſtincte per alium ſcribere poteſt nomen heredis vt in auc. vt ſpon. lar. §. quia vero. coll. viij.

m Tenorem. Eſt autem tenor. ſi poteſt ſcribere faciat: alias dicit coram teſtibus z ſcribetur per alium vel per aliquos de eis alias nõ valeat. immo falſi pena tabellio tenetur. vt. C. eo. iubemus. Accurſi.

Poſſunt autem. Omnes teſtes poſſunt vno ãnulo proprio. vel alieno ſignare. b. d. Aretinus.

n Annulo. ſcilicet habẽte caractheres. qui ſignatorius dicitur. z ſic eſt in eo ſigillum non autem alto ſigno. vt. ff. eo. ad teſtium. §. ſignum z de ver. ſigni. l. ſignatorius. §. ſignare.

o Teſtamentum. vel etiam linteum. ſ. quo inuolutum eſt teſtamentum: vt. ff. eo. ad teſtium. §. ſi.

p Viſum hac ratione z cum tribus vel paucioribus vel pluribus.

potest signare testamentum.ar.j.man.§.Is qui exequitur. Alij dicūt nū cum.vij.vel vno debere signari.

¶ Testes autem. ¶ In testamento potest esse testis quilibet qui potest heres instituī exceptis hic enumeratis.b.d..Aretinus.

a ¶ Factio.passiue accipe hic vt bona sit exceptio hac sed neqz ꝛc. alias etiam accipit actiue.vt.j.de bere. qualit.ꝛ diffe.§.testamenti.

b ¶ Mulier.in alijs autez casibus omnibus recipitur preterq̄ in testamentis.vt ff.e.qui testa.§.mulier.ratio est:vt.C.de fideicom.l.fi.vt est timor falsitat. Quid ō hermofrodito Rū si prevalet i masculino seru recipitur.vt. ff.de statu ho.querit ō testamen.l.repetūdarum.§.primo.

c ¶ Impubes.quid de eo quod vidit in pupillari etate. Rñ. alias idest preterq̄ in testamento posset testificari sicut ꝛ seruus:vt.ff de verb.signi.l.notionem.§.instrumentorū.ꝛ.C.ō hereti.et maniche. quoniam.in fi.ſz hic non.quia faciunt ad substātiaz testamēti: vt hic dicitur.

d ¶ Furiosus.nisi habeat dilucida iterualla vt.ff.e.qui testa.§. nec furiosus.

e ¶ Mutus.qui nihil loqui vel audire potest:vt.j.qui testamē.fa.pos.§. surdus

f ¶ Interdictuz:vel a lege:vt qz cōmisit in leg.iu.maie: vt.ff. ad.l.iul.ma.l.fi. Vel a iudice:vt.ff. eo.is qui.in fi.j.rū.

g ¶ Intestabiles.vt de crimine famoso damnatus vel mulierbria passus:vt.ff.eo. is cui §.fi.ꝛ.l.cū le.ō testa.§.ob carmen.i principio.

¶ Sed cum aliquis. ¶ Seruus communi opinione reputatus liber potest in testamento esse testis.b.d.Aretinus.

b ¶ Sed cum libertate,scilicet putativa.ꝛ sic valet plus qō est in opinione q̄ quod est in veritate sic.ff de leg.j l.iij.§.sed si qua.ꝛ.ff.de offi.preto.barbarius argu.contra.j.de le.§.si quis rem suam.

i ¶ Signaretur.quidam hoc intelligunt generaliter verum:vt siue ostendat testamentum in scriptis conditum siue nuncupatiuū debebat ei credi.licet desierint testes esse siue non.ꝛ sic habet consuetudo. vt.C.de edi.diui adri.tol.l.fi.ꝛ.C.de do.in dona.ꝛ arbi.tu.l.fi.nos contra.l.in nuncupatiuo de iure.ꝛ quod hic dicitur in testamento cōdito inscriptis loquitur in nuncupatiuo enim si proferantur nō debent credi sine testibus.cum in eis consistat tñ substantia testamenti.ipsum tamen valet licet probatio deficiat:vt.ff.de testa.tut.l.duo. Quid si seruus factus est vel infamis velit cognoscere sigillum suū Rñ.non admittitur.vt.ff.de carbo.edic carbonianum.§ cause.

k ¶ Consensu.no.errorem prodesse.vt.ff.de sup.le.l.iij.in fi.ꝛ.C.de lar.li.tol.§.sed qz.ꝛ.ff.de offi.prefec.barbarius.

¶ Pater necnon. ¶ Potest in vno ꝛ eodem testamento esse testis pater cum filijs ꝛ fratribus in testamento extranei.b.d Areti.

l ¶ Alieno.aliud si in suo.vt.j.pri.§.ꝛ.ff.de testibus.testis.Accur.

m ¶ Sed filiussa.missionem.i.remissionem aliud si ante.vt ff.eo.qui testamenti.§.per contrarium.

n ¶ In ea re.idem ꝛ in alijs.vt.C.de test.l.j sed quis est domesticus Rñ.colonus ꝛ ascripticius.vel similes.vt.C.de his qui ad eccle.cōfugiunt.l.fi.§.fane si seruus.ꝛ de questi.l.pridem. Item vxor marito ꝛc. vt de vsu ꝛ ha.§.itē is. Itez seruientes siue dapiferi.vt.ff.de pe.l.respiciende.§.furta.

¶ Sed neqz heres. ¶ In testamento non potest esse testis heres scriptꝰ, in eo nec pater nec filius in potestate nec frater in eiusdem patris potestate.b.d.Aretinus.

sed ꝛ alieno quoqz annulo licet signare testamentum. ¶ Testes autem adhiberi possunt hi cuz quibꝰ testamenti factio est. Ez neqz mulierꝰ:neqz ipubesꝰ:neqz seruꝰ:neqz furiosusꝰ:neqz mutusꝰ:neqz surdus neqz is cui bonis interdictumꝰ est: neqz is quos leges iubent improbos intestabilesqzꝰ esse: possunt in numerum testium adhiberi.

¶ Sedꝰ cum aliquis ex testibus testamenti quidem faciendi tempore liber estimabatur: postea autez seruus apparuit:tam diuus adrianus catonio vero:q̄z postea diuus Seuerus ꝛ Antoninꝰ rescripserūt subuenire se ex sua liberalitate testamento:vt sic habeatur firmum ac si vt oportebat factum esset:cuz eo tempore quo testamentū signaretꝰ omniū consensuꝰ hic testis liberoz loco fuerat:nec quisquam esset qui ei questionem status mouisset.

¶ Pater necnō is qui in ptāte eius est. Itē duo fratres qui in eiusdē patris ptāte sunt: vtiqz testes in vnuz testmū fieri possunt:qz nihil nocet ex vna domo plures testes alienoꝰ negocio adhiberi:in testibus aūt non dz esse is qui in ptāte testatoris est ſz si filiussa.ꝰ de castrensi peculio postmissionez faciat testmū nec pater eiꝰ recte adhibet testis:nec is qui in potestate eiusdē pris est. reprobatum eniz est in ea reꝰ domesticū testimoniū. ¶ Ez neqz heres scriptꝰ:neqz is qui in ptāte eius est :neqz paterꝰ eius qui in potestate habet eū neqz fratres qui in eiusdem patris ptāte sunt testes adhiberiꝰ possunt:qz hoc totum negociuz qō agitur testamēti ordinandi gratia creditur hodie inter testatorem ꝛ heredem agiꝰ. Iz enim totum ius tale conturbatumꝰ fuerat:ꝛ veteres quidē familie emptorem ꝛ eos qui potestatez ei adunati fuerant a testamētarijs testimonijs repellebant:heredi ꝛ his qui p potestatem ei fuerant concedebāt testimonia in testamentis prestare licz hi quid permittebāt hoc iure minime abutiꝰ debere eos suadebant. Attñ nos eandē obseruationez corrigentes:ꝛ quod ab illis suasum est.in legis necessitatez transferentes ad imitationē pristine familie emptoris merito nec heredi qui imaginē vetustissime familie emptoris obtinet.neqz alijs personis que ei vt dictū est coniuncte sunt licentiā ꝓcedimus sibi quodammō testionia prestare. Ideoqz nec eiusmodi veteres ꝓstitutōes nr̄o codici inseri pmisimus. ¶ Legatarijsꝰ aūt ꝛ fideicōmissarijs q: nō iureꝰ successores sunt ꝛ alijs personis eis cōiunctis testimonium eis non denegamus:immo in quadam nr̄a constitutioneꝰ ꝛ hoc specialiter eis concessimus:ꝛ multomagis is qui in eorum potestate sunt vel qui eos habent in potestateꝰ huiusmodi licentiaz damusꝰ. ¶ Nihil aūt interest testmū in tabulis aut in chartisꝰ membranisue.vel in alia materia fiat.sed ꝛ vnumꝰ testamentuz plurib⁹ codicibus conficere quis pōt ꝑm obtinentem tamen obseruationez omnibus factis.quod interdūꝰ etiā necessariū est. veluti si quis naligaturus ꝛ secū ferre ꝛ domi relinquere indicioz suoz contestationē velit vel ꝓpter alias innumerabiles causas q̄ humanis necessitatibꝰ imminēr. ¶ Ez hec qdē de testa.q̄ in scriptis conficiunt sufficiunt. Si quis aūt sine scriptis voluerit ordinare testmū iure ciuili septē testibusꝰ

o ¶ Pater.no.q̄ his tribꝰ modis dicitur quis continere me per potestatem.

p ¶ Adhiberi.quia eoz ne gocium est cum etiaz lucrꝝ ꝛ damnum ad eos pertineat.vt.ff.quādo appe.sit.nel.j.§.in propria.ꝛ vere eozqui ꝛc.

q ¶ Agi caute ponit agi.et non dicit geri:cum sit generalissimum: vt.ff.ō ver.sig. l.labeo.i prin.ꝛ.l.verboꝝ.

r ¶ Conturbatuz.naz olim heres duobꝰ primis generibus testamentorum poterat esse testis. In tertio vero ille qui erat loco heredis non poterat esse testis ꝛ sic erat turbatio iurium. ꝛ ad eius similitudinez verus heres hodie testis nō erit.vt sequitur.

s ¶ Heredi qui erat ex primis duobus generibus testamentorum

t ¶ Abuti.sic.C.de ca.tol. §.in primo.ꝛ.ff.si fa.fur.fec. di.l.fi.ꝛ.ō.qui ma.non possunt.§.j. Accursius.

¶ Legatarijs. ¶ Legatariꝰ ꝛ fideicommissarius singularis potest esse testis in testamento in quo est legatum.b.d. Aretinus.

v ¶ Legatarijs.discrepāt hi iure veteri a fideicōmissarijs.vt.j.de fideicom.here.§.preterea.sed hodie nō vt.j.de le.§.sed non vsqz.

x ¶ Non iure.sed rei ꝛ sine onere:vt.ff.manda.si hereditatem. Accursius.

y ¶ Constitutione. greca. vel dic de illa que est.ff.eo. qui testamēto .in prin.que est iustiniani per approbationem.vt.C.de vete.iure enucle.l.j.§. merito. prima verioꝝ.

z ¶ Potestate. Itez tabellioni.vt.ff.e.domitius.acc.

a ¶ Damus.C.de testi.omnibus contra.So.hic agitur de iuribus testamēti inter heredem ꝛ alium agentem contra testamentum.alias coniunctus coniuncto non ferret ꝛ minus legatarius alij.ꝛ ꝑm hoc falso.hic sumitur.argu.q̄ socius in causa socij admittitur in testimonium:vel dic hoc speciale vt coniunctus pro coniuncto admittatur.quasi in re sua fauore testamenti ꝛ vltime voluntatis.que debet dominari si legitima est.vt.C.de le.l.cū questio.in fi.ꝛ erit bonum ar.ō.dictum. Sed contra ar.est.C.de testi.quoniam in fi. Sed.R.finis illius le.non refertur ad totum qō erat dictuz.distingue tamen an lucrum redeat ad eum socium tunc vt non admittatur alias sic vt.ff qñ ap.sit.l.j.§.in propria.

¶ Nihil autem. ¶ Testamentum potest in qualiber materia scribi:ꝛ potest etiam in pluribus codicillis scribi.b.d.Aretinus.

b ¶ In chartis.sic assignātur contra'ar.ō.de re.diui.§.litroze.

c ¶ Et vnum sic.ff.eo.l.vnum.

d ¶ Interdum.s. vt pluribus siar. codicibus.

e ¶ Imminent.sic in auc.de ꝓsang.ꝛ vte.fra §.sic igitur.colla.vj. Sed numquid ex his exemplis probatur.rñ.non sine autentico: vt in auc.spō.tar.§. de hoc insuper.colla.ix.ꝛ.C.de si.instru.quicq̄.ꝛ.ff.de bo.possess.ꝑm tabulas.l.ij §.si tamdiu.ꝑm hec ambo sunt principalia.accur.

¶ Sed hec quidem. ¶ Testamentum sit etiaz sine scriptis declarata voluntate testantis coram septem testibus rogatis.b.d.aretinus.

f ¶ Septem testibus.si quis.vij.testibus quandoqz nullus vocat.vt si miles moriatur in bello.vt no.C.de mi.testa.l.milites.quandoqz vnus vt imperator.vt.C.eo.omnium.quandoqz duo inter filios:vt.C.eo.hac consultissima.§.ex imperfecto. Vel si in tentorio facit testamentum miles.vt.ff.ō

mill.testa.lucius.quãdoqz tres vl quattuor vel pauciores: vt.C.eo.si nõ speciali.quandoqz.v.vt in testamento rustici: vt.C.eo.l.si.§.sinautem.quãdoqz.vij.vt generaliter: vt hic: z.C.eo.hac consultissima.quandoqz.viij.vt C.qui testa.fa.possunt.hac consultissima.

a Adhibitis.i.rogatis vt intersint z sint attenti: vt.ff.eo.heredes.§.pen. z in auth.de testi.§.z licet in fi.§.coll.vij.

b Coram.s.palam nominando heredes .vt.ff.eo.l. heredes.

c Nuncupata.als notificata.inde dicitur nuncupatiuum testamentum.

d De militari testamento. Rubrica. Est autẽ miles qui iurauit a signis nõ recedere: vt.ff.ex qui.cau. mã.l.pe.z script⁹ est in matricula vbi et alij milites scripti sunt.vt.ff.e.l.penul. per totum. Sunt z alia.v. necessaria vt quis sit miles vt diximus .ff.qui.cau.ma. l.si.z in auth.de mand.prin. §.fi.colla.iij. Itez miles dicitur a malo quod sustinet pro alijs. vel a mille: quia numero mille hominuz eligitur. vt.ff.eo.l.j.§.miles.

Supradicta. Totus iste titulus diuiditur principaliter in duas partes. Primo ponit de militibus testãtibus in pretorio eorum vel in peculio castrensi. Secũdo de testamento in quasi castreñ. Secunda ibi sciendum. Item prima subdiuiditur. nam primo ponit cõtinuationẽ per modum remotionis siue exceptionis cum positione noui statuti. Secundo qualiter priuilegium concessuz militibus q possunt testari quomodo volunt intelligatur. Tertio q etiam miles mutus z generaliter defectiuus potest testari. Quarto qualiter post missionem testantur. Quinto q mutatio status ipius militis dummodo interueniat noua voluntas non vicit testamentum factum. Secunda ibi: plane. Tertia ibi: quinimmo. Quarta ibi: sed hactenus. Quinta ibi: sed z si quis. Et hoc.d.Miles in expeditiõe potest facere testamentum iure militari quomodo vult extra expetitionez nõ habet priuilegium nisi q filiusfamilias etiam potest testari. Are.

e Supradicta.que consistit in quattuor.vbi est in scriptis testamentum conditum vel in sola nuncupatione heredis coram.vij.testibus.vt.ẽ.ti.j.§. sed cum.z.§.fi.z.ff.de bere.insti.l.j.§.qui neq.

f Imperitiam.C.de iure deliberan.l.fi.in principio.z.C.de iurl.z fact. igno.l.j.

g Solemnitate.s.circa sigilla z subscriptiones.

h Introduxit.sed tũc demũ cũ in militia sunt habẽt priuilegiũ: vt.C.e.l. penul.z hoc subijcit.

Illis autem. C.Miles testando extra expeditionem debet testari fm ius commune: z licet filiusfamilias sit testari tamẽ potest.hoc dicit Aretinus.

i Autem.pro sed.

k Adiuuantur.z ita no.q cessãte causa cessat z effectus.z potest hic sumiar.sic.C.de episco.z cleri.l.generaliter.q cessante clerico ab ecclesia cessat prebenda naturaliter. Sed argu.contra.ff.de postu.l.j.§.sexum.quia calphurnia dedit cãm edicto.vnde cessante causa cessare debet edictum .qõ est verum.sed hoc vltimum generale est de causa impulsiua dictum primum de finali: sine qua res esse non potest.

l Et si filij.lz bi alias phibeãtur.vt.j.ti.j.in prin.

m Communi.s.quantũ ad solemnitatẽ.nõ quo ad hoc vt detur querela cõtra testamentuz eius sicut in alia veterano qui sui iuris est.C.de testa.l.si §.in his.z.ff.de inoffi.testa.l.pap.§.si quis i militia.z hoc est verum quãdo est domi reuersus.sicut.ẽ. pxi.diximus.alias sicut milites alius vtitur speciali iure.sic et iste.ar.ff.e.ex militari.§.j.z.l.testa.eoz.§.fi.

adhibitis z sua voluntate coram eis nuncupata sciat hoc perfectissimũ testamentuz iure ciuili firmũqz constitutum.

De militari testamento.

Supradicta diligens obseruatio inordinandis testamentis militibus propter nimiam imperitiam constitutionibus principalibus remissa est. naz quamuis neqz bi legitimum numeruz testium adhibuerint neqz aliam testamentorum solemnitatem obseruauerint recte nihilominus testantur: videlicet cum in expeditionibus occupati sunt quod merito nostra constitutio introduxit. Quoquo enim modo voluntas eius suprema inueniatur siue sine scriptura valet testamentũ ex voluntate eius. Illis autem temporibus per que circa expeditionum necessitatez in aliis locis vel suis edibus degunt minime ad vendicanduz tale priuilegium adiuuantur: sed testari quidẽ z si filijfami. sint propter militiam conceduntur. iure tamen cõmuni eadem obseruatione z in eorum testamentis adhibenda quaz in testamentis paganoruz proxime exposuimus. Plane de testamentis militum diuus Traianus statilio severo ita rescripsit. Id priuilegium quod militantib⁹ datũ est: vt quoquomodo facta ab his testamenta rata sint sic intelligi debet vt vtiqz prius constare debeat testamentuz factum esse: qõ z sine scriptura a nõ militantibus quoqz fieri põt. Is ergo miles de cuius bonis apud te quritur: si vocatis ad hoc hominib⁹

n Paganoz.a pagos qđ e villa dicitur.q.d.nõ militum.

Plane Licet remittatur solẽnitas in re agenda.nõ tamen remittitur congrua probatio rei geste: z licz lex priuilegiet aliquod factum intelligitur tamen inquantum de facto legitime appareat: z cõstet.h.d.Aretinus.

vt voluntatem suam testaretur ita locutus est vt declaret quem velz sibi heredem esse: z cui libertatem tribuere põt videri sine scripto hoc modo esse testatus: z volũtas eius rata hũda est. Cetez si vt plerũqz sermonib⁹ fieri solet dixi alicui: ego te heredẽ facio vel bona mea tibi relinquo: nõ oportet hoc pro testõ seruari: nec vlloz magis interest q̃z ipsoz quibus id priuilegiũ datũ est ciusmodi exẽplum non admitti alioquin non difficulter post mortẽ alicuius militis testes existerent: q̃ affirmarent se audiuisse dicentez aliquẽ se relinquere bona cui visuz sit: z p hec iudicia vera subuertent. Quinimmo mutus z surdus miles testamentũ facere põt. Hactenus hoc illis a principalib⁹ constitutionibus conceditur: quatenus militant z in castris degunt. Post missionẽ vero veterani vel extra castra si faciant adhuc militãtes testamentũ cõi oiuz ciuiũ romanoz iure id facere debent. z quod in castris fecerint testamentũ non cõi iure: sed quomodo voluerit post missionem intra annũ tãtum valebit. Quid ergo si intra annũ quis decesserit ꝺditio aũt heredi ascripta post annũ extiterit an quasi militis testamentũ valeat: z placet valere quasi militis. Sed z si qs ante militiam non iure fecit testũ: z miles factus z in expeditione degens resignauerit illud: z quedam adiecit siue detraxit: vel alias manifesta ẽ militis voluntas hoc valere volẽtis dicendum est valere testamentũ quasi ex volũtate militis noua

o Rescripsit.vt.ff.eo.diuus.

p Is ergo hominibus.saltem duob⁹ vt.ff.eo. lucius. z .ff. de testi.l. vbi. z hoc quando est in tentorio. si autez in conflictu belli nullo etiam teste vocato.vt.C.e. milites.si autem est domi iure communi vt.ẽ.eo.§.illis.

q Cereruz sermonibus.forte causa demonstrandi vt magister discipulo.vel ludi causa.vt.ff.de ac. z obli.l.obligationũ substantia.§.fi.vel affectionis: vt.ff.de cõdi.ltrere.

r Nec vlloruz.sic j.ad legez.falci.circa prin.fic.C.de rescin. ven.l.ratas.

Quinimmo.

Miles licet sit mutus vel surdus: nõ testatur.h.d.Are.

s Quinimmo habet priuilegiuz circa solemnitatem quinimmo z circa substãtiam testamenti: vt quia alias testari nõ possz: hic tamen possit vt.ff.eo.l.iiij.

t Et mutus.siue natura siue casu vt sit priuilegium aliquod.vt.C.qui test. fa.poss.l. discretis: z hoc iure militari: vt ff.eo.l.iure militari. Sed hactenus.

Miles post missionem vel extra castra existens debz iure communi facere testamentum. Sed si fecerit testamentum in castris iure militari durat etiam post missionem si moritur infra annũ lz post annum extiterit ꝺditio institutionis.h.d.Aretinus.

v Sed hactenus.qđã dicũt hic nõ esse.§. z asserũt q oẽ priuilegium quod hz miles pdit: cũ redit de militia. Sed nos dicimus.§.hic esse z distinguimus inter priuilegiũ quod hz vt testet.q alias testari nõ possunt: vt filiuss.z mutus.vt illud duret post reuersionem.vt.ẽ. proxi.§.z.§.sed testari.z.ff.eo.ricius.in prin.Alia vero priuilegia q̃ habet in testando finiantur: vt hic.z.ẽ.eo.§.illis autem.

x Hoc illis.s.militibus vt relíqua priuilegia.s.de numero testium habeat in testando z sic non refertur ad proximum.§.

y Post missionẽ honestã.s.finito tpe militie: vel cãriaz si ante tps ex necessitate recessit: si aũt ignominiosa est missio desinit statim valere.vt.ff.e.testã eoz.z.C.e.ex test. Hz si miles de capitali crie dãnat⁹ fuerit.sigdẽ de cõi vt homicidio z simili nõ poterit ãmodo testari.ff. de vete.suc.l.j.in fi. Si aũt militari vt qz alienauit arma vel similia que numerantur.vt.ff.de re mili.l.ij.z.iij.z idẽ etiã de fide rup.nõ potest testari.vt.ff.e.l.ex milite.alias poterit in castrẽsibus tm̃.si ei hoc in scia pmissum fuerit alias nõ: vt.ff.de iniuf.rup.test.si quis ex bere dato.§.sed z si quis capite.z deleg.iij.l.si quis in prin §.miles.

z Valere.qz ꝺditio retro trahitur: vt.ff.de peri.z cõmo.rei vẽ.l.necessario.§.j.z q po.in pig.ba.l.vl.z facit.ff.e.qõ dõ.l.qõ.ꝺstitutũ.

Hz z si qs. Testm̃ scm̃ añ militiã sine solẽnitate valet: si post militiã appareret de militis volũtate. Et idez si miles post testamẽtum fuerit capite minutus.h.d.Aretinus.

a Resignauerit.i.sigilla apuit z remouit: vt.ff.e.eũ sumus.§.si qs.

b Adiecit.vt.ff.de iure col.ꝺficiuntur.§.si miles.

c Ex nova.no.q ab initio nõ valz ex postfacto tñ ꝙualescit.

a Beniq3.his de causis manētibus valet quod resignauit postea Vel dic sicut nunc de nouo facere potest:sic vetus nō rescindit:z sm hoc dic noua voluntate.s.tacita.aliud in pagano.vt.j.qui.mo.testa. insti.§.alios.Accursius.
Scienduz. Filiusfamilias in quasi castrensi pōt facere testm̄ sm ius cōe.b.d.are.
b Leges.s.digestoz.vt.ff.de col.bo. l.j.§.nec castra.
c Constitutiones vt.C.ō assessori.l.velit.z.C.de aduo.diuer.iudi.l.fori.z alie plures.Accursius.
d Quibusdaz.vt consulibus z prefectis legionum z presidibus prouinciaz qui sunt filiisfa.vt.C. de inoffi.testa.l.fi.
e Constitutio.sic C.de inoffi. test.l.fi.
f Tm̄modo.s. castrensi vel quasi.naz in aduēticio nō pōt licet habeat proprietatē.vt.C.de bo.que li.l.fi.§.filiussa.ac.
g Cōi nisi sit miles in castris.vt.ō.e. in prin. Itē tale testamentū nō expugnat p'querelā inofficiosi vt.C.de inof.test.l.fi.

Quibus non est permissuz facer testm̄.

Dictum est.ō.qualiter testā fiant:seqtur videre de personis que testari possunt z que nō.q̄uis fuerit ordo p̄posterus qz si queramus an valeat testm̄ prius videndum est an psona testātis potuerit testari.l.si queramus.ff.ō testa.Aretinus.

NOn tamen.
Iste titul⁹ diuiditur in septem partes:qz enumerātur septez gradus psonarum. Et primo ponit de filiofamilias. Scōo de ipubere. Tertio de furioso Quarto ō prodigo. Quinto ponit ō surdo z muto. Sexto ō ceco. Septimo de capto ab hostibus. Secunda ibi:preterea. Tertia ibi:itē furiosi. Quarta ibi itē prodigus. Quinta ibi:itez surdus z mutus. Sexta ibi:cecus. Septima ibi.eius q. Et.b.d.in summa. Qui alieno iuri subiectus est nō pōt facere testm̄ etiam patre cōsentiente nisi de castrensi peculio vel quasi.de quo testari pōt siue sit miles siue veteranus.etiā patre inuito.b.d.Aretinus.
b Non tm̄.videbatur quēlibet seruantē supradicta posse testari.sz p̄riū est in.xiij.casibus q in ti.isto p̄o parte dicuntur.z hoc est quod dicit. Non tamen cē.z no.j.eo.§.fi.
i Statim.i.in primis.vel statim.i.eoipso.
k Permiserunt.sed cā mortis filius donare pōt patre consentiente.vt.ff.de dona.cā moz.l.tā his in fi.z ratio diuersitatis.qz testm̄ ex libero nō alieno arbitrio dz procedere:vt.ff.de here.insti.illa ꝓstitō.
l Nihilomagis.i.nō ideo magis.z bz in se negatiuā sicut nihilominus affirmatiuam.
m His.s.castrense vel quasi castrēse peculiū hñtib⁹:vt.ō.ti.pr.§.j.
n Constitutionibus.extrauagantibus.
o Quod ius.s.posset testari in castrensibus.
p Augusti.quozum dicta non habemus.
q Subscriptione.cuius verba non habemus.

Deniqz⁹ z si in arrogationē datus fuerit miles vel filiussa.emancipatus est:testamentum eius quasi ex voluntate noua militis valet.nec videtur capitis diminutione irritū fieri. Sciendū tm̄ est q⁹ ad exēplū castrensis peculij tā anteriozes leges⁹ q̄z principales ꝓstitutiones⁹ q busdā⁹ quasi castrensia dederūt peculia:ex quoz q busdā⁹ permissum erat etiā in ptāte degentibus testari.quod nr̄a ꝓstitutio⁹ latiꝰ extēdēs p̄misit oibus in his tm̄mō⁹ testari peculijs qdez.sed merito iure cōi⁹ cuius ꝓstitutionis tenoze pfecto licentia est:nihil eoz que ad p̄fatū ius pertinet ignozare.

Quibus non est permissum facere testamentum.

NOn tamen⁹ omnibus licet facere testamentum statiz⁹ enim bi qui alieno iuri subiecti sunt testamenti ius faciendi non habēt:adeo quidem vt quamuis parentes eis permiserunt⁹ nihilomagis⁹ iure testari possunt exceptis his⁹ quos ante enumerauimus z precipue militibus qui in potestate parentū sunt quibus de eo quod in castris acquisierunt permissum est ex constitutionibus⁹ principum testamentum facere:quod quidem ius⁹ ab initio tm̄ militantibus datum est:tam ex auctozitate diui Augusti⁹ q̄z nerue: necnon optimi imperatoris Traiani:postea vero subscriptione⁹ diui adriani etiam dimissis a militia.id est veteranis⁹ concessuz est. Itaqz si quidem fecerint de castrensi peculio testamentum:pertinebit hoc ad eum quem heredem reliquerūt Si vero intestati decesserint:nullis liberis vel fratribus superstitibus: ad parentes⁹ eorum iure communi⁹ pertinebit. Ex hoc itelligere possumus: quod in castris acquisierit miles qui in potestate p̄ris est neqz idipsum patrē adimere posse.neqz patris creditores id vēdere vel aliter inquietare: neqz patre mortuo cum fratribus communē⁹ esse:sed scilicet propriaz eius esse id qō in castris acquisierint. quamquaz iure⁹ ciuili omnium qui in potestate parentum sunt peculia⁹ perinde in bonis parentum computātur ac si seruorum peculia in bonis dominoz numerantur exceptis videlicet his que ex sacris cōstitutionibus:z precipue nostris⁹ propter diuersas causas nobis scilicet patribus non acquiruntur. Preter hos igitur q castrense peculium vel quasi castrense habent si quis alius filiussami.testamentum fecerit inutile est⁹: licet sue potestatis factus decesserit⁹
Preterea testamentuz facere nō possunt impuberes⁹ quia nullum eorum animi iudicium⁹ est. Itez furiosi non possunt:quia mente carēt nec ad rez pertinet si impubes postea pubes factus aut furiosuꝰ postea compos mentis factus fuerit z decesserit. Furiosi⁹ autem si per id tēpus fecerint testamentum quo furoz eorum intermissus,est iure testati⁹ esse videntur certe eo quod ante furoꝛem fecerint testamento valēte nam neqz testamentum recte factum.neqz vllum aliud negociuz⁹ recte gestum postea furoꝛ interueniens perimit. Item prodigus⁹ cui bonorum suorum administratio interdicta⁹ est testamentum facere non potest.sed id quod ante fecerint quam interdictio bonorum suoꝛum ei fiat,ratum⁹ est. Itē surdus z mutus non semper⁹ testamētum facere possunt vtiqz⁹ autem ō eo surdo loquimur qui omnino nō exaudit:non qui tarde exaudit.naz z mutus is intelligitur qui eloqui nihil potest.non qui tarde loquitur sepe enim etiam litterati z eruditi⁹ homines varijs casibus z audiēdi z loquendi difficultatem amittunt⁹

r Veteranis.s.filijsfa.de quibus hic loquitur.
s Ad parentes.nam liberi defuncti militis z fratris patrē excludebant C.com.de succe.l.fi.hodie soli liberi militis:vt in auth.de here.que ab intesta.desc.§.si igitur defunctus.colla.ix.
t Jure cōi.nō hereditario:sed tanꝙ occupanti peculiū profecticium vel aduenticium .vt.ff. de cas. pe.l.ij. hodie videtur iure hereditario.vt in auth.ō here.que abintesta.§.si igitur defunctus.col.ix.
v Cōe.sic.ō.per quas pso.no.acqui.§.j.
x Jure.s.antiquo.sic.ō.p quas perso.no.acqui.§.j.
y Peculia.videlicet aduenticia z profecticia.naz castrensia vel quasi ertaz iure vetteri nō acquirebantur patri.vt.ff.de colla.bo.l.j.§. nec castrense.
z Nr̄is.z aliene z nostre sunt vt.C.ō bo.ma.z.C.de bo.que li.p totuz.
a Inutile.qz q ab initio nō valet extractu tēporis nō cōualescit.ar.j.ti.j.circa prin.ar.ꝓtra.C.de nup.z si contra.so.ibi nō valuit matrimonium ex primo ſz ex nouo post matrimonium.
b Decesserit.idē ō seruo testāte si fideic.si relictū valet si durat volūtas.vt.ff.ō le.iij.l.j.§.j.
Preterea testamentū
Impubes non potest facere testm̄:nec etiaz furiosus nec scm̄ recōualescit lz efficiatur pubes saneꝙ mētis.h.d.Areti.
c Impuberes.ſz ex quo tetigerunt de vltio die.xiij. vl'.xij.anni'satis ē fauore testamenti.vt.ff.eo.qua etate idē in vsuca.secus i prescriptionibus odiosis.vt.ff.de act.z ob.l.in oibus. Item secus vbi est fauor eius qui vult ꝓgare.vt in ꝓtractibus a minoze factis.vt.ff.ō mio.l.iij.§.minozem.
d Judiciū.i.discretio.vt ff.de re iudi.cū pretoꝛ.§.nō aūt.qm̄qz ponit ꝓ sniā vbi rei iudicate standum est.vt C.de rei iudi.l.j.qm̄qz pro instantia cāe triēnij.vt.C.de iudi.ꝓperandū.per totum qm̄qz ꝓ actōe.vt iudicium fam.ber.vel cōi diuidundo vt.j.de offi.iud.§.si familie her.z.§.fi.
e Furiosi.hac rōne idem in mentecapto dico.vt ar.ff.de ver.ob.a ticio.in fi.
f Testari.vt.C.eo.furiosum.in prin.
g Negociū.vt vsucapi.inchoatā.vt.ff.ō vsuca.iusto.§.eū.vel possessionē quesitā:vt.ff.de acq.pos.si is q aio.sic.ff.de pecu.l.ꝙ tuberonis.in prin.
Itē prodigus. Nō valet testm̄ prodigi factū post interdictū:sed prius factū sic.h.d.Aretinus.
b Prodigus.prodigus est q neqz sinē neqz modū habet in expensis.vt C.de cu.fu.l.j.
Interdicta.si dicas a iudice planū est si dicas a lege vt qz i crimē.l.iul. maie.cōmisit multomin⁹ testat.sed tūc pri⁹ scm̄ rūpit:vt.C.ad.l.iul.ma.l.fi.
k Ratū.qd si fiat interdicto cū tm̄ nō sit prodigus.R.forte nō valz interdictū ar.ff.de tu.z cu.da.ab his l.seie.sed p̄riū vez est cū sit scā ꝓ ius litigatoris tm̄ nō ꝓ ius legis:vt.ff.que sen.sine ap.re.l.j.in prin.z.§.j.z. C.quando prouo.non est ne.l.ij.
Itē surdus z mut⁹. Mut⁹ z surdus pñt certis casib⁹ odere testm̄ ſz ñ sp.h.d.primo. Et vicīū supueniens p⁹ testm̄ pfectū ñ nocet.h.d.Areti.
l Nō semp.sed qñqz pōt sm distinctionem sequentem.
m Atiqz sic.ſ.de inuti.sti.§.mutuū. n Et eruditi.s.in moribus.
o Amittunt.z maxie impij aduocati.

a Cōstitutio.vt.C.qui test.fa.pos.discretis.
b Certis.vt mutus z surdus casu.vel mutus tm̃ siue natura siue casu scribere nouit sua manu scribat testm̃:si aũt p aliũ scribere velit impetret hoc a principe.vt.ff.e.si mutus. Itē si surdus tm̃ casu est vel etiã natura testetur si vult si põt log articulare:vt.C.e.discretis. Si aũt natura est surd⁹ z mutus nõ põt nisi sit miles: vt.ŝ.e.ti.j.§.qnimmo.
c Sed si quis.sic.ŝ.e.§. preterea.z.§.furiosi.
Cecus aũt. Cecus cũ solẽnitate cõi nõ põt facere testm̃:sed seruãdo quã libet solẽnitatez spãliter in hoc assignatã.h.d. Areti.
d Cecus naturaliter vl casu orbatus vtroqz lumine secus si vno tm̃:vt.C.de excus.tu.l.frater.
e Obseruatione.s.vt coram.vij.testibus z tabellione vel alio loco ei⁹si nõ inueniatur tabellio dilucidi⁹ volũtatẽ suã declaret:z in hereditatibus z in legatis z oia i scriptura referant.vt C.e.hac ꝓsultissima.
f Pẽis mei.sic.ŝ.de do. §.est z aliud.
Eius qui. Captus apud hostes testm̃ facere põt. Hz pri⁹ scim̃ si pri⁹ moriat ex.l.cornelia valet si redeat ex postlimio.h.d.Ar.
g Hostes.s.vt captus vl obses vt.ff.eo. obsides.
h Valet.qz serui sunt vl quasi:vt.ŝ.de iure.p.§.serui z.ff.de li.ho.exhi.l.ij.
i Fuerat.añ captiuitatẽ.
k Postliminij.qõ fingit eũ semp i ciuitate fuisse:vt ŝ.q.mo.ius pa.po.sol.§. si ab hostib⁹ nõ aũt lege cor. ita fingit.z qõ dr.C.õ cap. l.j.z.l.captũ.ĩpropie ponitur lex cor.p iure postlimi nij. Accursius.
l Ex lege cor.que fingit eum pambula hora captiuitatis mortuũ.z si liberũ:vt.ff.eo.l.cor.aliud eẽt si nulla esset fictio:vt seruo pene facto.vt.j.q.mo.testa.instr.§.nõ tm̃. Ultimo.xiij.eẽ psonas que testari nõ põt. Filiusfa.vt.ff.e.si filius. Itẽ seruus:vt ŝ.eo.in prin.itẽ ipubes.itẽ furiosus.itẽ mẽtecaptus.itẽ pdigus.itẽ mutus itẽ cecus.vt.ŝ.e.§.preterea.z.§.itẽ furiosi.§.itẽ pdigus.§.itẽ surdus.z.§.cecus. Itẽ dãnatus ad mortẽ naturalẽ vel ciuilẽ.vt.ff.eo.l.eius q.§.j.vsqz in fi. Itẽ obses vt.ff.e.obsides itẽ õ crie famoso dãnat⁹.vt.ff.e.is cui.§.fi.z.l. cũ lex.itẽ de statu suo dubitantes: vt.ff.e.de statu.z.l.qui in dñi.itẽ monachus:vt in aut.õ mona.§.id quoqz.col.j.§.illud.sed hodie hz quosdã corrigitur vt in aut.de san.epi.§.si qua mulier.itẽ is cui iterdicitur bonis a lege vt.C.de here.z mani.l.manicheos.z ad.l.iul.ma.l.vlt.

De exheredatõe liberoꝝ.

No.tm̃.lz dicta obseruatio.ŝ.õ testa.or.solennis sit Nõ tm̃ ꝛc. Vel sic.ŝ.de ea obseruatione que est circa fidez z ꝓbationem satis dictum est.nũc de ea q̃ circa pitatẽ dicendũ z lz ea obseruatioq̃ circa fidẽ est:satis diligens sit. Non tm̃ ꝛc.

Non tm̃. Totus iste ti.diuiditur principaliter in tres pres. Prio ponit qd iuris erat de iure antiquo circa exheredationem liberoꝝ:z qua forma exheredabant. Sc̃o qualr hodie exheredari debeant. Tertio aliqua dubia circa predicta subinfert. Sc̃a ibi:sed hec qdẽ. Tertia ibi:sed in expeditione. Itẽ prima subdiuiditur:nã primo ponit quãdã ꝓtinuationẽ ad pcedentia. Sc̃o ponit qualiter exheredationẽ fieri de iure antiquo sufficiebat de liberis natis z in ptãte z primũ locũ siue graduz obtinẽtib⁹. Tertio de liberis nascituris vel de natis nõ obtinẽtibus primũ gradum. Quarto de emãcipatis. Quinto de liberis ciuilib⁹ tm̃ z de eoꝝ exheredatione. Sc̃a ibi:sed q filiũ. Tertia ibi:posthumi. Quarta ibi:emãcipatos. Quinta ibi:adoptiui. Et.h.d.in sũma. Fili⁹ oz inuitus istitui vel noiatim exheredari. Alis aũt pterit⁹ dicit testm̃ ipso iure nullũ. Filij vero familias vel alij vlteriorꝭ gradus masculi p virilẽ sexũ descẽdentes preteriti nõ rũpebãt testm̃:fz hẽbant ius accrescẽdi z poterãt i ceteris exhẽdari.h.d.are.
m Supra.s.in ti.de testa.ordi.
n Filium.etiã militem:vt.ff.de lib.z posthu.filiusfa.
o Ptãte sec⁹ i emãcipato iure ciuili.fz idẽ iure ptorio:vt.j.e.emãcipatos.
p Preterierit.s.nec instituendo nec exheredando:vt.j.õ here.que abinteſt.§.nec eadẽ nec ipso iure valet.vt.C.de liber.prete.l.maxime.
q Adeo.s.inutiliter testabit. r Nemo.ff.de iniusf.rup.test. filio.§.si.ŝ. Io.ibi filius viuit.hic nõ.vel hic iure stricto ibi equo.
s Nõ ostiterit.aliud si ostitit.lz postea rũpatur z itez moritur.vt in posthũo:vt.ff.de iniusf.rup.tes.posthum⁹ i prĩ.z.j.eo.§. posthumi ibi:Nõ ꝛc.
t Sed nõ ita.no.ex vna parte ponit filios tm̃.ex alia filias z oẽs ex masculis vl feminis descẽdẽtes.
v Infirmabat.ŝ j.e.§.fz feminini.sol. vt ibi.
x Portionẽ.s. dimidiã eius qõ abintestato habituri essent.vt.C.õ lib.prẽ. maximũ circa medi uz ibi cũ.n.ŝtab.ꝛc.
y Sed nec hec est scõa differẽtia inter predictas psonas.
z Ceteros.s. hoc mõ vnũ de filijs metis exheredo.vl vno istituto sic dico.reliquos exheredo.naz nisi diceret ceteros exheredo lz dicat si liũ meum exheredo cũ plẽs hẽat nemo exheredat⁹ videtur vt.ff.õ li.z posth.l.ij.
a Extet.itez alijs modis vt oẽs liberi sint exheredati.z sic vnus tm̃ vt restituatur:vt.ff.de li.z posthu.tici⁹ in prin. Itez si dixerit alia verba quacũqz dũmõ certa:vt.ff.si cer.peta.l. certũ.z.ff.de iniusf.rup. tes.l posthumi.§.nominatiz.z.ff..de lib. z posthu.l.j.z.ij.sed sec⁹ si dicat filiũ meuz istituo:ceteros liberos exheredo.vel seiũ ẽneuz instituo: liberos aũt exheredo.z hic nõ dicit oẽs vt nõ ꝓdicat prin.glo.nã di cor exheredare filiũ inter ceteros:qr mixtio fit cũ ceteris in remotioribus gradibus ꝓstitutis vnde nõ valet cuz debeant exheredari nominatim vt hic dicitur.
Posthumi. Etiã posthumi debẽt institui vel exheredari alias:nato posthũo rũpit testm̃:sed valet pri⁹. Et feia posthuma ol z inter ceteros poterat exheredari cũ legato:masculus vero posthum⁹ nominatim.h.d. Aretinus.
b Institui.ista institutiõe ex pñti mrimonio nasciturꝭ z ex futuro instituti videntur:vt.ff.de lib.z posthu.l.placet.z.l.iõqz. Quid in exheredatione posthumoꝝ:an oẽs siue hi qui sunt in vtero tm̃:an alij qui sunt nascituri ex pñti mrimonio vel futuro itelligũtur exheredati.R.non cũ masculi debeant noiatiz exheredari.vt.j.e.§. masculos in eo.s.qõ sequitur:quod z i filio ꝛc.
c Dium.s.posthumoꝝ ex se nascituroꝝ z ex filijs suis.lz in iaz natis.nõ sit par conditio:vt.ŝ.eo.§.sed nõ ita.
d Masculini.siue ex masculo siue ex femina.
e Agnatione.i.natiuitate.sic.j.qui.mo.tes.infir.§.j.
f Rũpit.si vero exheredabat de iofficioso agebat.vt.j.de iofficio.tes. §.posthũi.hodie vero exheredari nõ pñt:vt.C.õ iof.l.si qs.§. legis.
g Infirmatur.hic adde quod est.ff.de testa. mili.l.si filius.
h Aborti.qõ ẽ p ñ nato:vt.ff.õ v.si.l.si mortui.z.C.õ post.be.l.j.
i Persone.s.posthume:nã iã natis feminis nõ erat necesse legari vt.C.de li.prẽ.l maximum.in fi.z.ŝ.eo.si non ita.
k Inter ceteros.hodie pstitutõez oẽs noiatiz:vt.j.§.nfa.sed nouissimo iure nõ:cũ ñ sint igrati:vt i aut.vt cũ õ ap.cog.§.aliõ co.viij.
Posthumoꝝ. Nepos.ex filio moriente patre viuo auo succedit in locũ ei⁹:iõ vel institui vel exheredari dz ne alr preteritus rũpat aui testm̃ qui modus est introductus a.l.velleiana.h.d.Areti.
l Posthumoꝝ.sic.ff.de iniusf.rup.testa.posthumoꝝ.
m Loco.non tm̃ erit posthumi sunt:vt.j.e.§.hoc in fi.
n Heredis.j.de here.qua.z diffe.§.sui.
o Agnascendo:subtus vel postea nascendo sicut posthumus ver⁹ nõ.n.nascitur cũ natus sit:vt. ŝ.de adop.§.j.vel dic agnascendo.i.in

cipiēdi esse agnati quo ad effectum succedendi.

a Parentibus.s.masculis:nam testamentū femine non rūpitur p le.velle.ff.de li.z posthu.gallus.§.nūc de le.ibi nā z si ita verba sunt zc.sed per querelam irritatur.vt.C.de inof.test.l.iij.z j.eo.§.mater.

b Necesse.causatiue.s.ne rumpatur testamentū.vt sequitur nō p̄cise.vt.C.de adop.l.pe.§.que in filio.

c Uiuo secus si p̄ vt.ff.de iniuſ.rup.testa.si quis filio.z in hoc differt a vero posthūo. Itē differt ab ascēdētib⁹.vt.ff.ō inof.test.p̄ filium.

d Idqz.velleia.nomen est cuiusdā noue legis.sed ius galli aqli antiqtus est. z loqtur ō vero post humo.vt statiz dicā vt.ff.de li.z posthu l.gallus.§.si qs filiū

e Sil'.i veris post humis talis erat mod⁹ vt si me mortuo nascetur mihi filius j.x.mēses.vt.ff.de li. z posth.gallus.j.rū. §.j.ij.iij.z .iiij.sic ergo z hic.p le.velle.si suus heres eē desierit se viuo.vt.ff.de li. z posth. gallus.§.vi dēdū.z in hoc hz locū lex vell.sic etiā est paritas ab intestato. vt.j.de be.que ab in testa.§.cū autem.

Ēmācipatos.

De iure p̄torio filij emācipati debent heredes istitui vel exheredari: masculi noiatiz seie vero qualr cūqz alis datur eis bonoz possessio ō tab.h.d.Areti.

f Jure ciuili sic.j. de here.que ab inte. §.emācipati.

g Necesse est.naz nihilominus tenz testū.aliud i eo qui est in p̄tāte vt.s.eo.in p̄in.

b Femininī lz i suis essz dria inter masculos z seias iure ciuili.vt.s.e §.j.

i Heredes supple z qz desierūt eē heredes sui alias nō eēt bona rō.cū filij necesse hūt patres instituere.lz nō sint patres sui heredes ad filios.filius autez emācipatus p ca.di.desinit agnatus esse remanet cognat⁹ qui nō cognoscit a iure ciuili.vt.j.de here.que abintest.de.§.emācipati.z.s.de le.agna.tu.§.fi.z.ff.de bo.poss.sed cū patrono.§.j.

k Exheredari.s.rite alias aūt exheredato dat ōta.vt.ff.ō bo.pos. ōtab.l.nō putauit i.§.ñ queuis. Itē etiā istituto dat ōta.si alius cō mittat edictū.vt.ff.de ōta.l.iij.§.plane.z.ff.de le.p̄e.perita.bo.pos. ōtabu.l.si duo.

Adoptiui. Filius adoptiuus adoptione durante habetur p extraneo:quo ad patrē naturalē:z hz idē ius:quod hz z filius legitimus z naturalis:quo ad patrē adoptiuū sed emancipatus a patre adoptiuo est extraneus quo ad eum z habetur p̄o emācipato:quo ad patrē naturalē.h.d.Aretinus.

l Habentur.quo ad adoptiuū patrem.

m Instituendi.ab adoptiuo.patre.

n Ciuili quod.s.ius ciuile quo vocantur sui adoptiui ad hereditatē alio iure ciuili .s.p emācipationē sublatū est quod esse pōt:vt.s.de le.agna.tu.§.fi.

o Attinet qō vocat emācipatos:vt.s.p̄ox.§.z est ratio qz desinūt esse filij sed naturales nō p̄nt desinere esse filij per emancipationem vt.j.de here.que ab intestato.§.minus autem.

fiunt parētib⁹ sui heredes:vt ecce siqs filiū suū z ex eo nepotez neptē ue i p̄tāte hz:qz filius gradu p̄cedit is solus iura sui heredis hz quāuis nepos quoqz z neptis ex eo in eadez p̄tāte sunt. Hz si filius ei⁹ viuo eo moriat:aut qualibz alia rōe exeat ō potestate eius incipit nepos neptisue in ei⁹ locū succedere.z eodē mō iura suoz heredū quasi agnatiōe nanciscunt. Ne ergo eo mō rūpatur ei⁹ testū:sic ipz filiū vel heredē istituere vel noiatiz exheredare dz testatoz:ne non iure faciat testū:ita z nepotē neptēue ex filio necesse ē ei vel heredē istituere vl' exheredare ne forte eo viuo filio mortuo succedēdo i locū ei⁹ nepos neptisue q̄st agnatione rūpat testū.idqz lege iulia velleia',puisuz est:i q̄ sil'e exheredatōis modus ad sil'itudinez posthūoz demōstrat. Emancipatos liberos iure ciuili neqz heredes istituere neqz exheredare necesse est: qz nō sunt sui heredes. Sed p̄toz oēs tā femininī sexus q̄z masculini si heredes nō instituant exheredari iubet. virilis sexus noiatiz femini ni veto inter ceteros:q si neqz heredes istituant:neqz ita vt dixim⁹ exheredati:p̄mittit eis p̄toz p̄tabulas testū bonoz possessionem.

Adoptiui liberi q̄zdiu sunt in p̄tāte p̄is adoptiui eiusdē iuris hūtur cui⁹ sūt iustis nuptijs acqsiti. Itaqz heredes istituēdi vel exheredādi sunt ſm ea q̄ de naturalib⁹ exposuimus. Emācipati vero a p̄re adopti no neqz iure ciuili neqz eo iure qō ad edictū p̄toris attinet iter liberos p̄numerant q̄ rōe accidit vt ex diuerso qō ad naturalē parentē attinet q̄zdiu qdē sint i adoptiua familia extraneoruz nūero habeant:vt eos neqz heredes istituere neqz exheredare necesse sit. Cū vero emācipati fuerint ab adoptiuo p̄e tūc incipiūt i ea cā eē i q̄ futuri eēnt si a naturali p̄re emancipati fuissent.

Hz hec qdē vetustas introducebat. Ña vero ꝓstitutio inter masculos z feias i hoc iure nihil interesse existimās:qz vtraqz p̄sona in boiuz p̄creatione sil'r nature offō fungit:z lege antiq̄ xij.tabularz oēs sil'r ad successiōez abitestato vocabant:qō z p̄tores postea secuti eē vident:z iō simplex ac sil'e ius z in filijs z i filiab⁹ z i ceteris descēdenti bus p virilē sexū p̄sonis:nō solū iā natis sed ēt posthūis introduxit:vt oēs siue sui siue emācipati sint.vel heredes noiatiz instituant:vl' noiatiz exheredent.z eūdē hēant effm circa testū parētū,suoz refirmādū z hereditatē auferendā:quē filij sui vel emācipati hūt:siue iā nati sunt siue adhuc in vtero ꝓstituti postea nati sint. Circa adoptiuos aūt filios certā iduximus diuisionē:q in nra ꝓstitutōe quā sup adoptiuis tulimus ꝓtinet. Hz si i expeditione occupat⁹ miles testū faciat:z liberos suos iā natos vel posthūos nominatiz nō exheredauerit:si silētio p̄terierit:non ignoras an habeat liberos:silētiū eius p exheredatione noiatiz fcā. valere ꝓstitutionib⁹ p̄ncipū cautū ē. Mater vl' au⁹ mr̄nus necesse non hz liberos suos aut heredes istituet aut exheredat sz p̄nt eos omittere silētio:nā silēti uz mr̄is:aut aui mr̄ni z ceteroz per mr̄ez ascendētiū tātū fac quātū exheredatio p̄is.neqz.n.mr̄i filiū filiamue:neqz auo mr̄no nepotem neptēue ex filia:si eā eūue heredē nō i stituat exheredare necesse ē:siue de iur⁹ ciuili q̄ram⁹ siue ō edicto p̄toris quo p̄tor p̄teritis liberis cō tra tabulas bonoz possionez p̄mittit.sed aliō eis admiculū ꝓuat:qō paulo vobis post manifestū fiet.

De heredibus instituendis.

p Extraneo z.ff.de contratabu.l.j.§.z sui iuris.

q Patre.ff.de contratab.emancipatus.§.pe.in fi.

Sed hec quidem. Circa institutionem z exheredationē liberorū nō ē hodie dr̄ia in effectu hec iter masculos z feminas z ceteros descēdētes posthumos vel iā natos suos vel emācipatos.h.d.Are.

r Sed hec.s.sup̄adicta a p̄in.ti.vsqz ad.§.emācipatos.

s Uetustas.i.media iprudentia vt statim sequitur.

t Introducebat.s.differētiā sexus z gradus z modi exheredationis:vt.s.e.§.j. z.§. posthumi.z.§.hz femininī.nō aūt dicit de his que postea vsqz modo dicta sūt a.§ illo emancipatos.

v Cōstitutio.C.de li.p̄re. vel exhere.l.maximū.

x In hoc.alie enim multe differentie sunt.vt.ff.de statu ho.in multis.

y Interesse.i auc.qui.mo na.effi.sui iuris.§.nō aūt.

z Quia p̄ima rō.

a Officio.i.sil'i offō .vna eni indiget altera ad ꝓcreationem sobolis :z hec est p̄ima rō legis.xij.tabu.

b Antiqua.argumentantur ex iure antiquo.sic.s.q̄ma.p̄nt.§.pe.z hec ē scōa rō

c Uident.s.dādo filio bo. pos.cōtrata.i totū.lz nō possunt dicere nullū vt z su⁹ vt.C.de li.p̄re.l.maximum bi:Et si preterit⁹ zc.z hec est tertia ratio.

d Simplex.ad dr̄ias antiquē distinctionis:vt.s.e. §.j. Accursius.

e Per virilē.qd ō descēdētibus p femininū sexum rī.admittūtur:sz cū diminutione tertie partis.vt.j. de here.que ab inte.§.diui. z.C.de colla.l.illam.

f Habeant.quo ad commodū diuerso iī iure:nam su⁹ preterit⁹ z dic nullū z ō tab.hz si vult dicere nulluz qī preterit⁹ est sed emancipatus tī hz ōta.vt.C. de li.p̄re. maximū.§. sanctūm⁹ traqz zc.z.ff.de li.p̄re.is q. si aūt exheredent hūt querelā oēs.vt.ff.de ōta.l.non putauit.§.nō queuis. z de inoffi.test.l.papi.

g Postea.q exheredari non possunt :vt diximus.s.eo.§.posthumi.

b Cōstitutōe.C.de adop.l.cū i adoptōis.z recitat s.ō adop.§.sz hodie.

Sed si in expeditione. Preteritio militis in expeditione testantis si scit se habere liberos p̄o exheredatione habetur.h.d.Aretinus.

i Occupat⁹ qd si ñ ē i expeditōe.rī.ius cōe obtinz.vt.s.ō test.mil.§.illis.

k Ignoras.s.n.ignorat nō valz testū.vt. C.ō test.mili.sic certi iuris.ni si fuit ei⁹ ai vt si filiū hēt eēt exheres.vt.C.de test.mi.l.q iure ciuili.

l Facta.iōqz querela iofficiosi te.agit.sz hoc cū miles est paterfami.naz tūc nō pōt habere locū castren.pe.si eni esset filiusfa.nō haberet locū querela:vt.C.de inoffi.te.l.si.

Mater. Preteritio materna.vel p maternā lineā ascēdentiū habetur p̄o exheredatione.h.d.Areti.

Mater.eadē itelligo in silētio liberoz ad maternā lineā:vt.ff.ō inoffi. testa.l.cū filiū.

n De iure.qz nō hz eos in p̄tāte:vt.j.de here.qua.z dif.§.ceteri.

o Edicto.qua emancipati vocant vt.s.e.§.emācipatos.qz eos non pōt emācipare.vnde cōtrata.locū nō hz:vt hic z.de cōtrata.illud.§.ad testā.

p Eis.s.descēdentib⁹ p lineā femininā.dat tī z alijs z his maxime:vt.C. de inoffi.test.l.filiā.

q Paulo.vt.j.de inoffi.te.p totū.

De heredibus instituēdis. Cōtinuat hoc mō:vidimus.s.ō ordinatōe testamētoz in ti.de testa.ordi. Nez qz cā efficiens fuit necessaria iō postea

posuit de personis testãtiũ: vt in ti. de testa. militis. ꝛ q̃ testari nõ possunt in fi. quibus lꝫ facere test. vel nõ. Verũ qꝛ in testamentis heredes instituunt videndum est ergo de hoc ti. Aretinus.

¶ Instituendis. i. qui possunt instituí: vt. j. eo. vsqꝫ ad. § fi plures. ꝛ. §. fi. Item ꝛ qualiter debeant instituí: vt. j. eo. §. fi plures.

HEredes. ¶ Totus iste titulus diuidit in septẽ ptes. Primo ponit regulã generalẽ qꝫ nõ solũ liberi sed etiã serui: ꝛ non tm̃ proprij sed ẽt alieni possunt heredes instituí. Scõo declarat qualiter ꝓprius põt instituí: ꝛ qs dicatur ꝓprius seruus. Tertio qs dicatur alienus: ꝛ qũo põt instituí. Quarto qꝫ non tm̃ vnus sed etiã plures pñt heredes instituí. Quinto ponit diuisionẽ portionis hereditatis ꝛ de effectu ipsi⁹. Sexto de institutione sub ꝺditione. Septimo qꝫ etiã heres ignotus testatori potest heres instituí. Scõa ibi: proprii⁹ aũt. Tertia ibi alienus. Quarta ibi: ꝛ vnum hoiez. Quinta ibi: heredi⁹ plerũqꝫ. Sexta ibi: heres ꝛ pure. Septima ibi bi quos. vel diuidas vt diuidit ꝟ glo. rubri. Et hoc intendit. Liber hõ vel seru⁹ proprius vel alienus põt heres instituí sine mẽtione hereditatis: ꝛ etiã ille intelligitur ꝓprius in quo quis ꝺz nudã ꝓprietatẽ. b. d. pri cipiũ cũ §. j. Aretinus.

HEredes⁹ substituere est pmissum⁹ tã liberos hoies q̃z seruos: ꝛ tã ꝓprios⁶ q̃z alieos⁶. ꝓpos aũt olim qdẽ fm pluriꝫ sniãs non aliter q̃z cũ libertate recte instituere licebat hodie vero etiam sine libertate ex nra ꝟstitutiõe⁶ heredes eos⁶ instituere pmissum est: qõ nõ ꝓ ĩuocationẽ⁹ induximus sed qm̃ equius erat ꝛ Attilicino placuiſſꝫ paulus suis libris quos tã a. l. masſiriũ sabinũ q̃z ad Plauciũ scripsit refert.

¶ Proprius aũt seruus etiã is intelligit⁊ in quo nudã ꝓprietatem⁹ testator hꝫ: alio vsufructũ habente. Est aũt casus in quo nec cum libertate vtiliter seruus a dño heres instituit vt ꝟstitutione⁹ diuoꝛ seueri ꝛ antonini cauet: cui⁹ⁿ verba hec⁵ sunt seruũ adulterio maculatũ⁽ᵐ⁾ nõ iure testõ m anumissuꝫ⁽ⁿ⁾ añ sniaꝫ ab ea muliere videri q̃ rea fuerat eiusdẽ crĩs postulata⁽ᵒ⁾ rõis est q̃re seqtur vt in eundẽ a dña collata heredis institutio nullius momenti habeatur⁽ᵖ⁾.

Alienus seruus etiã is intelligitur in quo vsufructum testatoꝛ⁽ᵠ⁾ hꝫ.

Seru⁹ aũt a dño suo heres ĩstitut⁹ si quidẽ in eadẽ cã⁽ʳ⁾ manserit fit ex testõ liber⁽ˢ⁾: hereſqꝫ ei necessarius. si vero a vino testatore manumissus fuerit: suo arbitrio adire hereditatẽ põt qꝛ nõ sit heres necessarius: cum vtrũqꝫ⁽ᵗ⁾ ex dñi testõ nõ ꝟsequit⁽ᵘ⁾. qꝫ si aliẽatus⁽ˣ⁾ fuerit iussu noui dñi adire hereditatem ꝺz: ꝛ ea rõne per eum dominus fit heres: naꝫ ipse alienatus neqꝫ liber neqꝫ heres esse põt etiam si cum libertate heres institutus fuerit: destitisse etenim a libertatis oatione videtur dñs qui eũ alienauerit⁽ʸ⁾. Alienus⁹ quoqꝫ seruus heres institutus si in eadem causa duranerit iussu⁹ domini eius adire hereditatem debet. Si vero alienatus fuerit ab eo aut vino testatore⁽ᶻ⁾ aut post mortem eius anteq̃z adeat: debet iussu noui domini⁽ᵃ¹⁾ adire hereditatem: at si manumissus est vino testatore vel mortuo anteq̃z adeat suo arbitrio⁽ᵇ¹⁾ adire potest hereditatẽ. ¶ Seruus autem alienus post dñi mortẽ⁽ᶜ¹⁾ recte heres instituitur: qꝛ ꝛ cum hereditarijs seruis est

q ¶ Testatoꝛ. ꝛ iõ nõ põt eũ cũ libertate instituere: vt. ff. e. si alienũ. in prin. sed ꝺicit ad hunc. ꝛ ff de bo. auc. iu. pos. l. i vẽditõe. ꝺz certe quo ad alia est loco dñi non quo ad hoc vt possit fieri liber sed cũ alias mãumissus eẽt a fructuario simpliciter sine institutione erit tanq̃ liber q̃diu duratur⁹ erat vsusfructꝰ: vt. C. cõmunia de ma. l. j. §. si aũt fructuarius. nũquid ꝛ hic erit tanq̃ liber. licet vere liber nõ sit. respon. nõ. qꝛ ex morte testatoris protinus erat futurus quasi liber si valeret qõ ageretur: vt j. de here. qua. ꝛ diff. in prin. Item ꝛ tũc erat vsufructus perdendus: vt. s. de vsufruc. §. finitur. vnde sic eẽt quasi liber do nec duraret vsufruc. qꝛ nihil duraret p⁹ mortẽ testm̃: nihil valet talis institutio vt si liber: sed suo dño hereditatẽ querit: vt. j. eo. §. alienus. Sed quid si erat vsusfructus repetit⁹ in psonã primi heredis. vel etiã vlterius quod põt: vt. ff. qui. mo. vsufruc. amit. l. repeti. in prin. respon. tunc erat quasi liber toto illo tpe vt in. d. l. j. C. cõia de ma. l. i. §. finauten fructuarius.

¶ Seruus aũt a dño. ¶ Seruus a dño institut⁹ fit liber. ꝛ heres necessarius nisi in vita testatoris fuerit mãumissus: aut ab eo alienatus. b. d. Aretinus.

r ¶ Eã. i. seruus eiusdem domini. Jo. vt. ff. si ex noxa. cau. l. j. §. j.

s ¶ Liber. nisi aliqua lex ꝛpediat libertatẽ. vt. ff. e. l. si nõ lex vel ꝺitio. vt. ff. e. l. quoties. §. fi. vel qꝛ ex lege puenit ad libertatẽ: vt. ff. e. l. testõ. fm Jo. itẽ fit liber a semetipso nisi institutus fuerit ita cum qs mihi heres erit stich⁹ liber ꝛ heres esto. nã tũc a quo herede accepit totã libertatẽ. ff. de acqrẽ. here. l. ex parte. Itẽ ꝛ ignorans fit heres ꝛ liber: vt. ff. si cer. pe. l. eius q.

t ¶ Utrũqꝫ. i. hereditatẽ ꝛ libertatẽ. nã liber fit ꝛ heres necessarius hec duo ꝟseq ꝺz ex testõ dñi. vt. j. de here. qua. ꝛ diffe. §. j.

v ¶ Quod si alienat⁹ liber. directa enĩ libertas ĩ puo alieo nõ põt habere locũ sꝫ ĩstitutio põt hre effectũ: vt hic. sed aliud i legatis que ad ĩmũtur hoc ipso qꝫ alienãtur serui: vt. ff. de adi. le. l. seruo cũ libertate ꝛ est ratio qꝛ in legato spectat ꝺies quo cedit. nõ aũt an fit manumissus: vt. ff. qñ ꝺi. legati ce. si post. §. si cũ.

x ¶ Alienauerit. s. alicui habẽti factionẽ testamẽti: vt. ff. eo. puũ meũ ĩ fi. j. rñ. ꝛ hoc nisi redimat ab eodẽ testatore qui eũ instituit ꝛ postea eũ alienauit. tũc .n. reuiuiscit libertas. vt. ff. de ma. testa. l. vex. ꝛ. ff. e. quoties. §. si. ꝛ l. si nõ lex. ꝛ l. antepe.

¶ Alienus quoqꝫ. ¶ Seru⁹ alien⁹ heres instituꝰ querit dño suo hereditatẽ: si iussu suo hereditatẽ adibit. Si vero fuerit alteri aliẽat⁹ debet iussu noui domini adire. Si vero anteq̃ adeat fuerit manumissus potest suo arbitrio adire. b. d. Aret.

y ¶ Alienus. qꝫ sic instituí põt cũ liber sit. post non: vt. ff. ꝺ condi. isti. seruus alienus. ꝛ l. quia.

z ¶ Jussu precedente aditione: vt. ff. de acqui. hered. si qs mihi bona §. iussuꝫ. ꝛ ita dño querit. alꝫ si seru⁹ nolit adire quod potest esse dño iubente non querit. vt. C. e. l. cũ ꝓponas.

a¹ ¶ Testatoꝛ. ẽt p⁹ iussuꝫ ei⁹ añq̃ tm̃ adiret: vt. ff. ꝺ acq. he. ãtisti⁹. §. j.

b ¶ Domini. hoc est in hereditate vt illi acqraꝫ qui tpe aditionis est domin⁹ vel sibi si liber est tunc. sed in legato spectat ꝺies cessionis: vt si tpe mortis legantis sit meus lꝫ aliene. tamẽ mihi ꝺbẽt legatũ: vt. ff. quando ꝺi lega. ce. l. si post. §. secũdo.

c ¶ Arbitrio sic. s. §. si vero.

¶ Seruus aurẽ. ¶ Seruus alienus põt ĩstitui etiã post mortẽ domini sui. Et etiã seruus hereditari⁹ vel eius q est in vtero. b. d. Aret.

d ¶ Mortẽ. verba legis sũt omnia. ꝛ fꝫ hoc planũ ẽ vl testatoris qꝛ

a ¶ Heredes instituere. q. d. dños in bonis suis facere. nã heres. i. dños. j. de here. qua. ꝛ diffe. §. si. Itẽ iõ dixit intus: qꝛ ita subintrat heres ĩ dñiuꝫ rerũ ꝺ functi: ac si eadẽ psona eẽt: vt ĩ aut. de iure iur. a mo. §. j. col. viij. ꝛ ff. qui. ex ca. ma. l. cũ miles.

b ¶ Permissum. s. a iure.

c ¶ Proprios. s. seruos.

d Alienos. sic. ff. eo. non minus.

e ¶ Constitutione. vt. C. ne ser. he. insti. l. cum quidam.

f ¶ Eos. s. proprios seruos.

g ¶ Per innouationem. q. d. nõ induximus hoc de nouo. sed apud antiquos hoc idẽ direrat Attilicinus. vt subijcit. sed ꝟ. s. ex qui. cau. ma. pos. §. idẽ iuris ibi: Noua humanitatis ꝛc̃. so. iste iustinianus nõ inuenit: sed rõez reddit. Cũ nõ ẽ verisimile. ꝛc̃. vt ibi. vel aliter attilicino placuit ꝛ paulo. sꝫ in legis necessitatẽ nõ sic direrũt. vt. s. de testa. §. neqꝫ heres. Justinianus vero in legis necessitatẽ induxit. vt ex ipsa institutiõe ꝛ liber esse videatur. Itẽ nunqd corrigit qõ aꝰ ꝺr. s. qꝫ pure institutus ꝛ sub ꝺitione liber. qꝛ expectatur ꝺitõis euentus. vt. ff. eo. l. seruus. §. j. ꝛ l. quotiens. §. fi. ꝛ l. qui filio. §. j. rñdeo nõ qꝛ istud cum habet quod hic dicitur qñ libertas nec data expresse. nec fuit retardata. ꝛ ibi expsse fuit retardata.

b ¶ Proprietatẽ. vt iste liber ꝛ heres necessarius sit. vt. s. e. j. rñ. ꝛ sꝫ cñ vsufructu pinde vtet ac si eẽt pu⁹ adhuc. vt. C. cõmunia de ma. l. j. §. finautem proprietarius.

¶ Est autem. ¶ Seruus accusatus de crie adulterij cõmissi cũ dña sua nõ põt añ sniam manumitti nec ab ea heres instituí. b. d. Aretinus.

i ¶ Constitutione. s. greca quam non habemus.

k ¶ Cuius. s. constitutionis.

l ¶ Hec sunt verba. s. que sequuntur.

m ¶ Maculatum. i. accusatuꝫ. nã alias est in lra accusatũ vbi de verbo ad verbũ sunt ista qua hic dicuntur: vt. ff. e. his verbis. §. interdũ. similis expositio ꝺr in li. sapie ꝺ ioseph. maculauerũt me impij. ꝛ alibi in o iuina scriptura mendaces oñdit qui maculauerunt eũ. i. accusauerunt eum.

n ¶ Manumissum. s. videri. vt subijcit ꝛ dic manumissuꝫ simpliciter nõ ĩstitutũ ex hoc infert qꝰ sequitur. qꝫ nec cum institutione fieri solet liber: vt subijcit: quare sequitur ꝛc̃.

o ¶ Postulata. i. accusata ex eodẽ adulterio cum seruo proprio cõmisso. p quo grauiter punitur vterqꝫ. vt. C. de muli. que ser. pro. se imis. l. j. in princ. Quidsi cũ extraneo cõmisit adulteriũ. rñ nec tũc manumittit vsqꝫ ad. xl. dies. vt. C. de adul. l. i j. ꝛ ff. de adul. si postulauerit. §. iubet. itẽ qd si adulteriũ talis cõmisit nõ tm̃ accusat adhuc: rñ. bene põt manumittere: sed in crie lese maiestatis est spãle vt post cõmissuꝫ tale crimẽ nõ possit mamumittere vel testari: vt. C. ad. l. iu. ma. l. si. ꝛ ff. de ꝺo. l. post ꝟctũ ꝛ l. donationes. §. fi.

p ¶ Habeatur. qꝛ si valet institutio valeret libertas: vt. s. e. j. rñ. ꝛ s. q ma. p nõ possunt. §. j. ꝛ ita no. arg. qꝫ ibi aliquid ꝓhibetur fieri directo. similiter ꝛ p obliquũ ꝓhibetur. sic. ff. de ꝺi. insti. que sub ꝺitione. §. si qs. Itẽ ar. qꝫ

sic dicat instituo seruū heredē post mortem dñi.z probatur hec lectio scōa.ff.e.qui filiū.j.rñ.nec ob.q videatur in die hec institutio:vt j.e.§.heres.q instituf est dies mortis:vt.ff.de ꝓdi.z demō.l.j.vnde valet.z.ff.e.l.in tempus.in prin.

a ¶ Factio.s.passiue z iussio hereduz spectatur.si mō cum defuncta fuit.lz cuz herede instituto nō sit testamēti lectō.vt.ff.e.si seruus heredit.

b ¶ Nondū.bene dico seruū hereditarium posse instituī:q nō est nullius sed alicuius.s. hereditatis que vicē defuncti obtinet.

e ¶ Defuncti. z est forte rō.q defunct⁹ est certus q fuerit.sz nō sic de herede.q z si certus sit institut⁹ poterit cē q nō adeat hereditatē.q pōt desistere multis de causis.vt.j.q mo.te. infir.§. posterior.i. z facit ad hunc.§.j.de stip.ser.in princ.z.ff. de acq.re.do.l.i eo.i si.z.l.sequen.

d ¶ Recte.cū p patrono sit habendus quo ad cōmodū.vt ff.de sta.ho.l.q i vtero.z.ff.e.l.ei⁹.§.j.

¶ Seruus aūt plurīū. ¶ Seruus plurīū ab ēneo instituꝰ acqrit vnicuiqz.p pte dñica.h.d. Areti.

e ¶ Cū qb⁹.s.dñis.

f ¶ Ab extraneo.si vero ab altero ex dominis sit institutus acquiritur ceteris socijs hereditas: quod dic vt ff.pro socio.l.verum.§.si vero cōi.

g ¶ Jussu.dic qō sufficit vna iussio lz sint plures domini.vt.ff.de acquiren.here.l.seruus duorum.z.l.in acquirendis.

¶ Et vnū. ¶ Quis pōt z vnū z plures heredes facere.h.d.Are.

b ¶ In infinitū.quid ergo si instituo oēs boies quicūqz sunt in mūdo vī nullū eē cū effectū bre nō possit.puto tñ valere vt hic.sed tñ nō poterit ꝓfirmari additione pp nimiā difficultatē vel ipossibilitatem.

i ¶ Velit cū suq volūtas sit lex.vt in auc.de nup.§.disponat.co.viij.

¶ Hereditas. ¶ Hereditas.pprie diuiditur i.xij.vncias siue partes:quarū quelz suo.ppio noīe nūcupatur. Pōt tñ diuidi in pauciores vel i plures ,put volūtas extiterit testatoris.h.d.Aretinus.

k ¶ Plerūqz.iō dicit plerūqz.q qñqz in plures:vt.j.eo.§.si plures qñqz in pauciores diuiditur.vt.j.e.§.nō aūt.

l ¶ Que.s.vncie simul collecte.

m ¶ Appellatione.i.significatione.

n ¶ Partes.j.posite in quātitate differentes.vel dic meli⁹.he ptes s.vncie.xij.ad ptes redacte.est.n.ad supiora facienda relatio.

o ¶ Sextans.alis sextās.i.vncia z dimidia:vt.ff.de inoffi.test.papi. §.qñ quarta. Sz quare nō posuit nomē qō vnciā signaret:rñ.q plura sunt negocia q̄ vocabula:vt.ff.de pre.ver.l.nā natura. Et not.q primū.ij.iij.z.iiij.nomē interpretatione sumit ex eo qō ꝑm quotaz signat hereditatis portionē.sextus.n. dr quasi semiuncia z vncia ē tertia lra ei⁹.s.nō.x.sextās q sextā partē signat.i.duas vncias quadrās q quartā.z ita tres vncias signat.trīes q tertiā ptē z ita quattuor vncias signat.sequentia vero noīa ethymologiā habēt z ex eo quod certū numerū vnciarū signant.dr.n quinquus nō q quintā partez hz:sed q quinqz denotat vncias:semis q sex.z sic de singulis p ordinē. Itē no.q nō oēs vncie que signantur p ista noīa ptinentur in asse lz hoc videatur sic.n.ptinet as.lxxxviij.vncias z dimidiā.iō aūt as ponit has partes q quelz pōt in asse cōtineri.hac rōe z hō dr risibilis.z actio legis aquilie penalis dr:vt.j.ad.l.aquil.§ his verbis. Itē no.ista tria noīa:as:pōdus:libra:idē signare. Itē qñqz as ponitur p obolo.vnde illud. Nōne duo passeres asse veneūt:vnde versus. Et abolus pondus as est possessio tota.i.hereditas:vt hic.sed z pōdus large dr omne qō est in statera positū.sed hic stricte accipit pro pōdere.xij.vnciaz vnde dipōdium quasi duplex pōdiū.s.xxiiij. vnciarum:vt j.e.§.si plures.z facit ad hunc.§.ff.e.seruū meum.§.si.

p ¶ Sextans.i.due vncie.

r ¶ Triens.i.quattuor vncie.

t ¶ Semis.i.sex vncie.

v ¶ Bes.i.octo.

q ¶ Quadrans.i.tres vncie.

s ¶ Quinquūs.i.quinqz.

v ¶ Septuns.i.septem.

y ¶ Dodrans.i.nouem.

z ¶ Dextrans.i.decem.

a ¶ Deuns.i.vndecim.

b ¶ As.i. duodecim.

c ¶ Totus.nam in totum presumitur instituisse defūctus cū aliū nō instituit:vt hic.z.ff.e.l. interdū.§.j.idē quoqz presumitur in milite:vt.C.de test.mi.l.iij.hoc ergo nisi qō hic sequitur nō ad superius proxi.rñ.sz ad hoc qō sequitur refertur.l. neqz.n.zc.sed si miles fecit testm̄ in castrensibus pōt cedere intestatus in paganicis:vt.C.de test.mi.l.j.

d ¶ Decedet.imo vī q sic vt.ff.de iofficio.test.l.nā z si parentibus.§.pe.que est contra.sed hoc est verum ab intio.sed ex postfacto pōt:vt C.de inoffi.testa.l.cum duobus. Et not.hic idē iuris nō esse in parte quo ad partem qō est in toto quo ad totum.ff.sa.bet.l.in hoc iudicio.ar.contra.ff.de pac.l. iuregentiuz.§.adeo.z.§.se. z facit ad hunc.§.ff.de reg. iur.l.in testamentis.

e ¶ Miles.nā miles bene pōt pro parte testatus decedere pro parte intestat⁹ vt.C.de te.mi.l.ij.

l ¶ Quantascunqz.s.quotcunqz z facit.ff.e.l.interdū §.paterfami.z.l.sc.vsqz ad l.ex facto.

g ¶ Distributio.i. assignatio partiuz quā partē velit testator quemlibet habere.

b ¶ Ex equis partibus.facit.ff.e.l.quotiens.§.heredes.

i ¶ Heres sit.eadē est rō i dipondio.vt.ff.eo. sabinus.z.j.e.§.si plures. Itē est hoc verum si testator non ignorat:vt.ff eo.quo loco.§.j.que est contra.

¶ Si plures. ¶ Qui plures vult heredes instituere dispariter necessitatē habet per partes hereditatis distribuere.si non vult equaliter esse heredes quibusdam tamen institutis in partibus qui sine partib⁹ institutus est habebit reliquum hereditatis siue sit vnus siue plures. Si vero totus as fuerit per testatorem distributus qui sine parte est institutus habet semissem totius hereditatis.h.d.Aretinus.

k ¶ Dimidiaz.aliter enim si ex asse expleto scripsit ex reliqua parte heres esto.tūc enim cum nihil reliquuz sit ex nulla parte heres institutus est:vt ff.eo.l.item quod sabinus.§.sed si assem.

l ¶ Vocantur.s.illi qui erant instituti in tota hereditate partib⁹ expressis.

m ¶ Oēs qui erant.vel erant instituti sine parentibus.

n ¶ Nec interest.hoc refertur nō ad ,primū casum sed ad superiorem.s.qñ pars vacat.idē tñ in scō.sed nō haberet locū rō que redditur. Ea enim zc. Vel dic quo ad proxi.z statim cum sic fit institutio intelligitur pars vacare z facit ad hoc.ff.e.l.quo loco.j.rñ.

¶ Videamus. ¶ Pars hereditatis per testatorē non distributa accrescit heredibus pro portionibus hereditarijs.idē ecōtra:si testator plus attribuit q̄ sit in hereditate:tunc cuilibet hereduz decrescit pro rata.h.d.primo. Et si plures vncie q̄.xij. sint distribute:z alius sit institutus sine parte transit ad dipondium..h.d.Areti.

o ¶ Videamus.ff.e.l.interdum.§.paterfa.vsqz in fi.l.

p ¶ Dipondio.dr aūt dipondium pōdus siue hereditas in.xxiiij.vncias diuisa.sic enim pondus dr ea que in.xij.diuiditur.z tripondiū qō in.xxxvj. z quadripondium qō in.xlviij.z sic de singulis.

q ¶ Idemqz erit.i.quod dicimus si quis expleto asse fuit institutus heres in dimidiam vocatur vel non expleto asse in vacantem partem vocatur:vt s.co.§.partibus autem vel transcendentē in vacantem vsqz ad dipondiū vt.s.proxi.rñ. Idem est etiā si dipondium sit expletū.sed contra.ff.eo.itez sabinus in fi.l.vbi dicit expleti dipondio institutum nō habere partē vacātē vsqz ad tripondiū.sed certe imo dicit q̄ sic si recte illa lra intelligit.z ita concordar. Itē videtur contra.ff.e.l.ex vncijs.vj.sed certe illa est cōcordātia si recte ibi fiat cōputatio vnciarum sed magis videtur ꝑ.C.de le.l.cum quesitio.vbi dicit non fieri transitum ad dipondium vel tripondiū.sed tñ

videtur adimi primo ꝙtuz ꝺferr scdo. ꝺz distingue aut voluit testator excedere asse vel diponditꝰ qꝺ põt. vt. ℨ. e. §. nõ aũt. ꝛ ita hic itelligiꝫ aut voluit. ꝛ tũc hẽat locũ lex contraria. Jtẽ ꝛ tunc quando dubiũ sitꝛ locũ hẽat. l. cum qꝺ. que est ꝓtra. alij dñt hanc corrigi ꝑ illã.

a ¶ Reuocant. hereditas enim nõ iõ augetur ꝙ in plures diuiditur uncias. sic ꝛ libra. lz ꝑ solidũ vl' aliu numez diuidatur. ꝛ iõ quotã ptẽ qs ꝺz hre i dipõdio totũ põt ptez hre de asse vt hic. ꝛ ff. e. ex uncijs.

¶ Heres. ¶ Heres põt istitui pure ꝛ sub ꝺditione nõ aũt ex certo tpe: vel ad certũ tps ꝺi tũ sic institua valz istitutõ tãꝙ pura vi tiata tali adiectõe. h. d. are.

b ¶ Ex certo. lz i diẽ icertũ qs põt istitui hers. puta cũ ipe potuerit cape ex testamento vel cũ ipse morietur vl' cũ titius morietur. vt. ff. e. l. i tps ꝛ l. q filio. j. rñ. ꝛ ff. de li. ꝛ posth. filius a patre. j. rñ. ꝛ C. e. l. extraneum. ex certo tpe vel icertũ tps instituere. vt. ff. de mi. test. l. miles. ꝛ sacit ad hũc. §. ff. e. hereditas. ar. tñ. est ꝓtra. ff. de re. iur. actus. lz ibi non est õ hoc accu. s. factionis test. vñ interpretandum est vt magis valeat ꝙ pereat. vt. ff. õ rebus ou. l. quoticns.

¶ Impossibilis. ¶ Cõditio ipossibilis in vltimis voluntatibus nõ viciat. h. d. Aretinus.

c ¶ Impossibilis. tribus modis põt dici ꝺditio impossibilis. vel õ natura vt si celũ digito tetigeris heres esto. vt. j. de inuti. stip. §. si impossibilis. Jtẽ de iure vt si patrem ab hostibus non redimeris vel similis. nam hoc facere nos nõ posse presumit ius. vt. ff. de condi. insti. cõditiões. ꝛ l. filius. ꝛ in his duabus hz locũ iste §. impossibilis. Jtẽ de facto vt si mõtẽ aureũ dederis heres esto. ꝛ hoc casu non valet institutio vel libertas cũ nec animus dãdi fuerit presumptione. vt. ff. de sta. li. l. cũ heredes. §. j. Jtem est quedã quarta impossibilitas ꝓp pplexitatẽ que vitiat. vt. ff. de condi. insti. si ticius que. l. é huic ℨ. sed certe hic de impossibilitate nature dicit vt. j. de inuti. sti. §. si impossibilis. sed certe idẽ videtur in primis duabus ꝙ vicietur institutio. vt j. de le. §. si. que est contra. sed solue vt ibi. Jtem facit. ff. de le. j. si mihi. §. j. ꝛ ff. de condi. insti.. l. j.

d ¶ Scripta. sed cur secus in cõtractibus vbi vitiat ℨctum impossibilitas vt. j. de inuti. stipu. §. si impossi. ꝛ ff. de actio. ꝛ obligationi. l. non solum. Rñ. hoc solum est sauore vltime voluntatis.

¶ Si plures. ¶ Ad veritatem copulatiue requiritur implementum vtriusqz. Ad verificationẽ vero alternatiue sufficit verificatio alteri⁹. h. d. Are.

e ¶ Parendũ. si sit potestatiua vt hic. si. x. dederis vt mixta. vt si iueris romam. vt. ff. e. l. seruus. §. puto generaliter. si aũt causatiua ꝛ tunc sufficit primam existere. vt. ff. de condi. insti. l. si plures institutiones.

f ¶ Separatim. i. sub disiunctiua cõdi. idẽ in legato seruatur qõ hic in institutione dicitur sed si in diuersis ptibus testamenti inferatur nouissime dz obtemperari sed in libertate directa cuilibet obtẽperari sufficit. vt. ff. de cõ. ꝛ demon. sub diuersis. in fideicõmissaria nouissime. vt de con. ꝛ demon. per fideicõ. ꝛ l. qõ traditũ. fm Jo. ꝛ sac ad hũc. §. ff. õ ver. ob. si ita qs stipulet.

¶ Hi quos. ¶ Etiã penitus ignotus ꝛ quez testator nunꝙ vidit potest heres institui. h. d. Aretinus.

g ¶ Filios. vel etiam suos seruos vel quẽcunqz aliũ. vt. C. e. l. extraneum.

h ¶ Peregrinãtes. puta qz visitauit limina sancti Jacobi vel sãcti Petri aliud si esset pegrinus. i. deportatus. tunc. n. instituí nõ põt. vt. C. e. l. j. que est huic ℨ. ff. e. l. sed si in ꝺditione. §. solemus. Jtẽ sunt ꝛ alij q nõ possunt instituí heredes vel hre cõmodũ ex testõ quos notaui. j. de le. §. legari.

i ¶ De vulgari substitutione. Rubrica. Supra dictũ est de institutionib⁹ primis. vt. ℨ. e. ti. j nunc de secundis que substitutiones dicũtur siue primo gradu siant vel alio. vt. j. eo. in prin. ꝛ qz vulgaris est magis cõis. qz quotlibet ꝛ cuilibet fieri põt ꝛ iõ de ea vulgari premittit.

Potest aũt. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quattuor ptes. Primo ponit ꝙ cuilibet liberum est facere pluralitatẽ graduũ heredum Scõo ꝙ loco vnius instituti possunt plures substitui ꝛ ecõtra. Tertio qñ partes sunt in institutione exp̃esse ꝛ non in substitutione. Quarto qñ seruus alienus vt patersamilias instituitur. Scõa ibi ꝛ plures. Tertia ibi ꝛ si ex disparibus. Quarta ibi si seruũ. Et. h. d. potest quis plures gradus heredũ facere. Et i subsidiũ substituere seruũ necessariũ heredẽ. h. d. Are.

k ¶ Põt aũt in testõ. In alia aũt voluntate ꝙ in testõ. vt in codicillis vel in aliqua alia non sit. s. huiusmodi substitutio vt directo valeat. sicut nec institutio fieri põt: vt. j. de codi. §. pe. ꝛ C. de codi. l. hereditatẽ. sit tñ in codicillis ex certa scientia vt ꝑ fideicõmissum saltem directo substitutus. per hec verba admittatur. vt. C. ad treb. l. sceuola. j. rñ. nisi testator putaret se facere testñ ꝛ facere codicillos nõ destinasset. lz posset. nam tunc substitutus in his. nec directo. nec per fideicom. admittatur. licet posset. vt C. de condi. l. j. facit ff. eo. l. potest.

¶ Gradus ad similitudinem enim graduum sic dicuntur qui faciũt scalas. sic ꝛ dicitur gradus cõ sanguinitatis. ꝛ ff. õ grad. l. iurisco. §. gradus.

m ¶ In quantum. i. in quot.

n ¶ Substituere. s. potest.

o ¶ Nouissimo. s. vltimo. sic. ℨ. de suspectu. §. nouissime. sed nunqd in alio nisi in vltimo sieri põt. rñ. nõ cũ. n. ipse seruus oio esse heres cõpellatur vt hic subijcit ꝛ j. de he. qua. ꝛ dis. §. j. patet aliũ qui eẽt ei substitut⁹ modo admitti. vt. C. e. l. p⁹ aditam.

p ¶ Vel. pro saltez. ¶ Et plures. ¶ Possũt plures in locum vnius ꝛ vnus in locum plurium: ꝛ singuli singulis: vel omnes inuicem substitui. h. d. Aretinus.

q ¶ Substitui. s. possunt.

r ¶ Plurium. s. substitui potest.

s ¶ Inuicem. sic. j. ti. j. §. substituitur.

t ¶ Sunt. s. possunt substitui.

¶ Et si ex disparibus. ¶ Instituti inuicem substituti easdem partes videntur habere in substitutione. quas in institutõe. nisi testator aliter disponat. h. dicit Aretinus.

v ¶ Disparibus. puta vnũ in. vj. uncias. alium in. iiij. aliuz in duo instituram ponas nã si nõ adeat instinctus in. vj. uncias. iiij. accrescũt hũi. iiij. ꝛ due habenti duas: vt hic. ꝛ ff. e. si ex testamento. ꝛ l. si plures ꝛ C. eo. l. j.

x ¶ Expressit. contra. ff. ad treb. quotiens. l. nunꝙ. sed hic non expsit proprio noĩe ex equis partibus substituto dare iussit.

¶ Sed si instituto. ¶ Si instinctus fuerit coheredi substitutus ꝛ demũ tertius instinctus substitutus admittitur ad partes vtriusqz neutro institutorum adeunte. h. d. nota. Aretinus.

y ¶ Instituto. casus est. Ticius ꝛ seius instituti sunt heredes. ꝛ Ticio seius substitutus. ꝛ seio fuit substitutus. Meuius: primo. Ticio seius repudiauit. admittitur aũt Meuius in partez vtriusqz heredis: vt hic. ꝛ ff. e. l. si ticius ꝛ l. coheredi. in prin.

z ¶ Heredi. s. seio. a ¶ Suo. s. ticio.

b ¶ Illius. s. meuius.

c ¶ Distinctione. s. ordinis pupillaris vel vulgaris substitutõis. q. d. nõ distinguitur si fuerit pupillaris vel vulgaris. substitutio ꝛ que fuerit primo facta vel institutio vel substitutio ꝛ idẽ in vulgari. sed banc reprobãt qdã qz ꝺz ibi eẽ ordo vt primo principalis ꝛ postea substitutio fiat. vt. ff. de vul. ꝛ pu. sub. l. ij. §. prius. sed certe ille. §. pri⁹ corrigitur ꝑ se. §. vsqz in fi. d. l. Sz ego hoc reprobo. qz nõ ẽ hoc huius lre intentio. sed hec qz sic fuit de facto ꝙ nõ distinxerũt cũ ab eis quereretur. Est tñ distinguẽdũ a nobis. sic ꝛ als. ff. de iudi. nõ põt i si. l. ꝛ ff. de postu. l. ipator. in fi. itẽ nõ ꝺr hic de pu. sed de vulgari tñ vt pz ex serie ti. ꝑ quod etiã reprobat supior ñia. s. qz in prin. glo. fuit ꝺm fm quosdã nõ distinguit. an fuerit pupillaris an vulgaris substitutio. Distingue ergo vtrũ instinctus adierit vel coheres vel ãbo vel nullus. si. n. vterqz adiuit substitutus repellitur. si coheres tñ. s. sei⁹ idẽ qz meui⁹ repellitur. itẽ si neuter hz locũ quod hic ꝺr. s. ꝙ meuius hẽat totũ. si aũt ticius tñ. s. primus heres adeat ꝛ sei⁹ in ptẽ repellitur. s. meui⁹. nã i partẽ repellitur quã adijt ticius. vt. C. e. l. post aditam: vt. ff. de vul. sub. que habebat filiũ. j. rñ.

¶ Si seruũ. ¶ Si substitutio vulgaris facta fuerit suo alieno quẽ testator liberum putabat substitutus venit ad partem hereditatis ꝙs seruus adierit hereditatẽ iussu dñi. h. d. Aretinus.

d ¶ Patremfamilias. i. liberum hominem.

e ¶ Jussu. quẽ iussu necessario ꝺz precedere. vt. si de acquisren. here.

l.si quis mihi.§.iussum.

a ¶ In parte. Sed in quā rē hereditas in duas ptes diuidit.z ite vnus semis diuidit i duas ptes que sunt due quarte tocius.z ynam harū pticulaz hz dñs instituti.alia substitutus:vt.ff.de here.instit.l. pfa.in prin.sed de alio semisse qd erit.rē.qdā q substituf hz inspecta opinione testantis.s.q credidit institutū liberuz fuisse z ita per dñs credidit substitutuz admitti si hereditatē sibi institutus nō acqsierit vel alicui⁹ iuri postea subiect⁹ foret:vt i fi.hui⁹ §.ergo si aliqd istoz duoz non ptingit dz hīe substitutus sm opinionez testātis totā hereditatē.sed qz nō erat liber vt testatoz credidit ō eqtate dat dño ipsius quarta hereditatis.z facit,p hoc illud generale.opinionē psiderādā.z.ff. pro emp l.ij.§.fi qs a pupillo.z.ff.de acqui.here.l.is qui putat. Alij dicūt q domino dat psiderata veritate magis quā opinione qz vere seruus eius dñi factus erat ille q institutus fuit quod verius esse vī veritate magis attenta vnde facit z illud generale.veritatē spectādā:vt.ſ.de le.si quis rem.

b ¶ Uerba.nūc mutat casum nā supza dixit qñ aliō arbitratur testatoz z aliud erat in his aūt duobus.rūsis que sequuntur idem est id quod arbitratur.

c ¶ Heres.ſ.dño que apponuntur in substitutionibus vulgaribus.

d ¶ Scit.z verū scit:alʒ enim nō diceretur scire:nisi sic esset:vt.ff.de aqua plu.arcen.l.ij.§.item labeo ait.erit scilicet liber factus.

e ¶ Aliū.i.si neqz sibi si liber fierī vl dño suo vl pūti vl ē futuro grit

f ¶ Effecerit.nā tūc qñ nō ē aliqd istoz duoz admittit substitutus.

g ¶ Arbitrat.ſ.testatoz.subaudi z v ex arbitratur.

h ¶ Subiectus.puta qz vendidit se ad preciū participandū vel qz dedit se in arrogationem quod potest.

i ¶ Acqsierit.supple in lfa.at in nfo casu primo.ſ.huius.§.aliud est z aliud arbitratur.vñ ibi in parte admittit:vt ibi dixim⁹ z hec oia sic distinguendo seruauit princeps qñ seruus suus fuit institutus z alius substitutus.vt hic dicit.z.ff.de here.instit.l.z ita. Colligе ergo talē distinctionē qz cū heredē aliquē instituo.z heres non erit substituo:aut scio liberū:aut scio seruū z tūc seruatur q.j.ij.z.iij.rū.hui⁹ §.dī:aut puto libez falso cū sit seruus.z tūc subdistinguo aut p eum volui.aut volui aliū fieri heredē qz hoc expressi.z tūc seruaf mea voluntas vt.C.e.l.cū pponas.que est huic ōria.aut est dubiū volui vel nō aliū fieri heredē p eū.z tūc seruatur qđ in prin.huius §.dī. Si autē puto seruū cū sit liber,hic casus idubitabilis ē.ſ.q erit liber hēs.

k ¶ Seruī.i.instituti.

¶ De pupillari substitutiōe. Rubrica. Cōtinuatur:qz.s.visus est de vulgari substitutione. Uez qz parētes nō solū vulgariter verum etiā pupillariter liberis substituere possunt.ideo sequebatur videre de pupillari substitutione. Porcus.

Liberis. ¶ Totus iste titulus diuiditur in sex partes. Prio ponit qualiter qs possit facere substitutionē pupillarē. Scōa de cōpendiosa substitutione cui fieri pōt. Tertio redit ad pupillaris substituriōis materiā. Quarto q etiā exheredatis pōt fieri illa substitutio. Quinto circa pupillarē substitutionē aliquos casus ponit z potissime vsqz ad quā quantitatē possit fieri. Sexto q maiori vel puberi vel extraneo fieri nō pōt pupillaris. Scōa ibi:qua; rōne. Tertia ibi:igit. Quarta ibi:nō solū. Quinta ibi:quecūqz. Sexta ibi:extraneo. Et.h.d.in sūma principiū. Liberis ipuberis z in prāte testatoris exītibus pōt substitui nō solū vulgariter:sed etiā pupillariter p quā substitutionē substitut⁹ efficit heres ipsius pupilli.h.d. Areti.

l ¶ Liberis.no.ex hac lfa tria esse necessaria vt pupillaris substitutio teneat. Primū vt sit de liberis cui substituitur.nā extraneo substitui nō pōt.vt.j.eo.extraneo. Scōm q fuit ipuberes.nā puberib⁹ nō pōt substitui:vt.j.e.§.masculo. Itē tertio q hēat in prāte vt i hac lfa,pbatur p ordinē. Emācipatis aūt nō pōt substitui:vt.ff.e.l.ij.§.j. Itē est necessario ēntū q filij sint instituti vel exheredati alʒ nullus eē principalē testīn:vt.s.de exhere.li.in prin.z.ff.e l.j.i fi.vnde nec pupillare valeret:vt.j.e.§.liberis.z hec silr i nepotib⁹ seruaf si nō sunt recusati i sui pris prāte:vt.ff.e.l.ij.§.posthumus.alʒ cū sint recusati non valet testīn.cū i eo casu sint.vt eoz testā nō valeāt.z si ē ipsi essent maiores.

m ¶ Supra dixim⁹.ſ.vulgariter.s.ti.j.z hoc idē hic subijcit.

n ¶ Modo.hic caute no.q primo ponit verba institutionis.scōo substitutionis vulgaris.tertio substitutionis pupillaris.

o ¶ Esto hec institutio tñ.

p ¶ Filius.ecce vulgaris.

q ¶ Heres.ecce pupillaris

r ¶ Pubes.bene facit q exponit.alias interdū pro xiiij.an.interdum.p.xv.an. ponitur hec ozo.cū in suaz tutelā venit.vt.ff.de le.iij. cum filio.

s ¶ Quo casu.supradicto.

t ¶ Heres.z solus patris habeat bona sm azo.

v ¶ Filio.z nihilominus pūi:vt.ff.e.pfa.z bona pupilli vndecūqz quesita sunt vt.ff.eo.sed si plures.§.ad substitutos nisi in duobus casibus.vt in testō militis z arrogatoris. vt.C. eo. si plures.§.si in arrogato.z §.ad substitutos.in fi.

x ¶ Moribus.alias maioribus.vt.C.de impu.z ali. sub.l.humanitatis.

y ¶ Etatis.vt masculi añi. xiiij.annū.femie aūt añi.xij. annū:vt.ff.ō tes.l.qua etate z.s.q manu.non pos.§.cuz ergo.

ti ¶ Qua ratione. ¶ Exemplaria substituo fit puberib⁹ mētecaptis ad exēplū pupillaris cū filio pubescit.h.d.Areti.

z ¶ Excitati.ſ.nos cōstitutiōez.C.de ipu.z ali.sub.l.humanitatis.

a ¶ Personas.ſ.filios mentecaptorū si habeat.alʒ tūc frēs mentecapti alʒ quos cūqz vellet.vt.d.l.humanitatis otinetur.

b ¶ Rescipuerit.ſ.cū cōpotes mētis vel sani facti fuerīt.

c ¶ Ad exemplū.z ita hec vocaf exēplaris substitutio.vñ vt plene de his habeas noticiā distigue qnqz genera substitutionū.qz alia ē vulgaris:alia pupillaris:alia exēplaris:alia breuiloqua:alia cōpendiosa. Prima.ſ.vulgaris subdiuidit.qz alia expressa:vt que fit verbis negatiuis.vt si heres nō eris:Ticius erit heres.vt.s.pri.Alia tacita q̄ fit vbis affirmatiuis:vt hic vos iuicē istituo:vt de here.instit.cū in testō.§.j.itē hec qsqz erit mihi heres sit filio meo ipuberi heres vt.ff.e.qui liberis.§.hec verba.hec vulgaris adita hereditate expirat vt.C.e.l.post aditā.scōa aūt pupillaris sili⁹ subdiuiditur qz alia exp̄ssa q̄ fit verbis affirmatiuis vt hic.si heres eris z morieris in pupillari etate Ticius sit heres.vt.s.pri.Alia tacita.ſ.vt si vulgariter tñ pupillo substituaf.quo casu tacita subintelligit pupillaris.sic z sub pupillari tacita vulgaris intelligit:vt.ff.e.l.nā hoc iure.i prin z.C.de impu.z alijs sub.l. q̄uis.nā hec aduenīente pubertate expirat:vt in fi.huius.§. Tertia.ſ.exēplaris.sic ō dicit qz ad exēplū pupillaris est inducta.vt hic dicit. In multis tñ differūt qz hec etiā i maioribus sit.sed illa tñ in puberibus. Itē vsqz ad certā etatē fit pupillaris.ſ.xiiij.annū.vel.xij.annū in femina vt.s.e.in masculo vel etiā min⁹ rps certū nō mai⁹:vt.ff.e.l.si ita qs substituerit.z.l.i pupillari.at hec exēplaris in incertū. Itē in hac.ſ.exēplari certe psone substituunt vt.C.e.l.humanitatis.i pupillari aūt quilibet pōt substitui.quarta aūt.i. breuiloqua fit ita duobus heredibus istitutis.vos iuicē fustituo z si ambo pupilli sunt nā quatuoz substitutiones his verbis breuib⁹ cōprehēduntur z appellat lex hāc reciprocā substitutionē:vt.ff.e.l.nā hoc iure.§.j. Quinta. ſ.cōpēdiosa fit his vbis.aliquo istituto qñcūqz decesserit ticiū substituo,z si quidē hoc fiat a milite z a pupillo vel nō pupillo valz iure directo qñcūqz decedat institutus.vt.ff.de mili.test.milites ita habere.§.j.nisi mē sit in medio quo casu iure fideicōmissi valet si pubes tā factus decedat institutus vt.C.e.precibus. Si vero paganus siue nō miles faciant eā valere iure directo si moritur institutus in ea etate pupillari. Si vero postea tunc aut p hec verba sit substituo illū.z tūc trahitur ad fideicōmissariā:vt.ff.ad treb. sceuola.aut p,hec verba.te instituo z si decesseris qñcunqz tibi illū facio heredem.z hec si valet.vt.ff.e.l.his verbis.

d ¶ Que.ſ.pupillaris.

e ¶ Adoleuerit. Itē finitur alʒ informatur arrogatione ipuberis:vt.ff.de adop.nec ei in fi.z.l.senatus. Itē si pris nō fuit hereditas adita.vt.ff.e.sed si plures.§ si ex asse.itē si nascitur posthumus testatoi:vt.ff.e.l.pfilū.itez p scōm testīn qō tn valeat:vt.ff.e.l.si qs eū.§.fi.itē si testīn pfnū rūpatur per querelā in totū.aliud si pro pte.vt.ff.e.institutione z de inoffi.test.pap §.fz nec impuberis.sed ōra.bo.posi.nota nō facit pupillarē substitutionē cessare.qz ibi nō queritur de viribus testamenti vt.ff.eo.ex duobus.§.fi.z de inoffi.testa filijs.§.j.igitur prefatum.vt.s.eo.in prin.

¶ Igitur in pupillari. ¶ Facta pupillari substitutione censentur duo testamenta vel vnum duarum hereditatum.h.d.Areti.

q Duo.no.q̄ nō dicuntur quo ad qd:qz duob⁹ fit.nā instituitur heres duobus pfi.s.z filio.itē duarū hereditatū.vnū vero dr.qz ab vno scm̄ z sac̄ ad hoc.ff.e.l.pfis z filij.z.ff.de cōdi.z demō.l.hec scriptura.z.ff.de bo.pos. fm rab.si ita scriptū.§.si.z.l.vt bonoz.

Sinaūt qs. Dōt pf facere substitutōez pupillarē filio separatz clausam z signatā z disponere q̄ non aperiatur viuo filio que dispositio valet etiaz si nō fuerit pro se ita clausa z signata..b.d.Aretinus.

b Formidolosus .i.dol⁹ multi formiter.vel timidus

c Subijceretur qb⁹ insidijs eū subijceret institut⁹ vt haberet eius hereditatē vt fecit zacharellus.

d Substitutionez.s.cum ipsa institutione.nā hic est ordo.vt primo instituto.secundo vulgaris substitutio tertio pupillaris fiat.vt.ſ. co.ti.in prin.

e Vocatur.que est pupillaris.

f Scribere vel etiaz alia charta. qz z b fieri potest. vt.ff.e.l.patris z filij.

g Lino.linū appellat ipsam cordulā que sit de lino vt videmus fieri i frīs oñi pape.in qbus cordulis testamēti apponebantur.vij. sigilla de cera ió dicit. Pro pro lino.qz si alieno vendi caret dñs.z ita aperiretur z cōsiliū legis nulluz esset vel dic proprio.i.separato ab alijs partibus testamenti. Sed nōne magis insidiabitur substitutus.cū tñ structionē.i. inordinationē videat z pp se.rñ.b ignorabat an propter se.an.ppter alium facta fuerit illa ordinatio.

h Cauere.i.z si hoc caueat.dum tamen separatim signet

i Minus.q.d.dixim⁹ q̄ sic caute fieri pōt sed si non ita fecerit nūq̄d valet ió minus rñ.ñ ió min⁹ cē.vt hic dicit.

k Tabulis.s.apertis.

Non solum. Substitutio pupillaris pōt fieri non solū filio instituto sed etiaz exheredato. Et veniūt in ea oia bona pupilli vndecunqz quesita. quod locū habet etiā in posthumis hoc dicit aretinus.

l Non solum exheredatis.s.substituere potest.

m Itaqz.eo casu quando exheredato substituitur.

n Fuerit.vt qz gratiosus erat hic pupillus sic vt ei dōaretur vel legaret.

o Id omne imo videtur q̄ tantum in eis bonis valeat substitutio que a patre puenerūt ad filiū exheredatū vt.ff.de.mili.te.l.miles.§.exheredato que est huic ꝺria. Do.ibi miles emancipato substituebat:qđ in alio.s.pagano nō toleratur:vt.ſ.e.§.qđ ēmeo.z ió cū vnū ꝓ eo inducit.s.q̄ pōt substituere emancipato z aliud contra eum iudicatur.s.q̄ non potest substituere emancipato nisi in bis bōis que sibi dedit vt.ar.ff.ō iureiu.eum q in prin.

p Substitutū.q substituturus nullo pōt grauari legato etiā in eā rē que pupillo fuit relicta vt.C.de le.cū qdā sed ipse exheredatus sit in re sibi relicta vt.ff.e.l.coheredi.§.cū filie in fi.§.z no.hunc.§.nō posse hodie habere locū nisi talis sit ipubes q possit cē ingratus.vt.primus pubertati.vt no.ſ.q.mo. test.ifir.§.itē si i fut.alis nō pōt exheredari:vt.C.de iof.test.si qs i suo.§.legis

q Institutoz.vt.ſ.e.in prin.vsqz ad.pri.§.

r Exheredatoz.vt.ſ.prori.§.

Liberis aūt. Nō pōt pr̄ pupillo suo substituere pupillariter nisi pupillo suo faciat testm̄ z si ñ valet testm̄ pris nō valz dca substitutō.b.d.are.

s Liberis z sibi.hic no.qz z si filiū exheredat cui substituit prius sibi deinde oz facere filio testm̄. Si aūt eū instituat tūc vel añ vel post valet institutio vel substitutio.vt.ff.e.l.ij.§.prius.z.§.sed z si qs.z.§.sed z si.z.§.fi.

t Faciat.hoc fallit in milite qui pōt substituere pupillo lz nō instituat sibi aliquē heredē.vt.ff.de vulga.sub.l.j.§.quisquis.

v Pars.sic.ff.quemad.testa.aperi.l.penul.

x Valeat.ſ.a principio:vt qz filius fuit preteritus vt.ff.eo.si qs eū.in fi.l vel alias.s.nō valet testm̄ a prin.cū multi sint modi qb⁹ testm̄ non valet.vt ff.de iniuſ.rup.test.l.j.idē etiā si ex postfacto rūpat in totū.ſ.testm̄ pris. Secus si ꝑ parte tm̄.qz tūc substitutio remanet:vt.ff.eo.in substitutione.z ff.ō inoffi.test.l.pap.§.sed nec. Itē hec sunt vera.si iure ciuili expugnetur testm̄ aliter aūt si iure pretorio vt si p ꝺta.expugnetur testm̄ qz remanet substitutio.vt.ff.eo l.ex duobus.in fi.z.l.se.que huic.l.ꝺrie sunt.sed certe aliud est cū expugnetur iure ciuili vt hic.aliud cū iure pretorio vt ibi.nam pretorio nō pōt facere esse necdefinere heredē.j.de bo.pos.§.quos autē. Itez no.hic q̄ de alienis rebus qs testatur.vt pf de bonis filij sic z alias ff.de dona.inter vir.z vxor.cū hic.§.similes.z.ff.de inius.rup.testa.si qs filio.§.sed z si qs filius. Est z alius casus fm quosdā.vt C.de secun.nup.femine.§.si.sed de iure cōi aliter est.vt.ff.de testa.l.eius qui

§.j.z de codicil.l.cōficiūtur.§.sumptus.

Singulis.

Pupillaris substitutio pōt fieri singulis pupillis vel ei q vltimus morietur b.d.Aretinus.

y Sigulis.pōt n. ee q̄ qs habeat plures filios z oēs ipuberes.si cuilibet instituere vult poterit si aūt vltio loco morienti z hoc pōt.vt hic.z.ff.e.l.singulis. z b⁹ casu vno moriēte defertur sua portio iure legitimo.ſ. l.xij.tab.ad fratres vt hic.z.j.ō le agna. succ.§.j.ſz certe ex eo q̄ tm̄ vltimo morienti substituit. videtur eos tacite substituisse vsqz ad vltimū.z ita iure substitutionis magis q̄ legitimo inter eos succedi videtur. vt.ff. ō.le.ij.l.ticia.scio i fi. §. que est huic contra. sed certe ibi dixit plus. scilicet qō nō alienarent quod testatoz eis dimitteb at.z ex hoc ibi dicitur de iure substitutionis succedere.nō qz vltimo tm̄ substituit.vt.ff.de le.iij.l.is q in fi.

z Nouissimus.i.in vltimo puta his verbis.q ex liberis meis ipubes vltimus morietur ei Ticius heres esto.

a Substitui.ſ. pupillariter.

Substituitur. Substitutio pupillaris pōt fieri istis vbis generalib⁹ quisqs mihi heres erit quo casu vocāt ad substitutionē scripti pro ea parte pro qua vocātur i institutione.b.d.Aret.

b Noiatim.sic.ſ. de exhere.li.§.noiatim.

c Erit.subaudi fit heres filio meo.

d Quib⁹.i.generalibus verbis.

e Heredes.ſ.patris.sic.ff.de exher.li.l.j.§.noiatim.

f Extiterūt.sibimet heredes.naz secus si alij querāt vtputa patri vel dño nā tales.ſ.pr̄ z dñs q̄ sunt heredes.p filiū vel p seruū ex his verbis generalibus nō admittuntur ex substitutione.idem dicas de herede heredis:vt.ff.eo.cū filio.z.l.liberis.§.hec verba.z.l.se.

g Pro qua prout enim dilexit testatoz eos instituit equaliter vel inequaliter sicut in substitutione presumitur:vt hic.z.ff.eo,si pater. z.ſ.ti.j.§.j.ex disparibus.

Pasculo. Pupillaris substitutio expirat adueniēte pubertate.b.d Aretinus.

b Pasculo.ad.xiiij.an.ſ.completos nā pupilli esse desinunt:vt.j. qui.mo.test.infir.in prin.sed infra hos annos pōt substitui:vt.ff.e.si ita qui.z.l.si plus.

f Substitutio.ſ.directo sit nō aliqua verba inueniatur fideicōmiſ. in testō iure fideicōmiſ.valebit:vt.C.de fideicō.l.si frater tuus.

Extraneo. Extraneo vel filio puberi nō pōt fieri substitutō directa post adita hereditate sed solū p fideicōmissuz pōt grauari deber editate alteri restituenda in totū vel in parte.b.d.Are.

k Fideicōmissum qō semper fecisse videtur.cum dicit si filius meus quandocunqz decesserit substituo ei vitalem qz verbum substituo cum sit generale verbum z ad directam z ad fideicommissariaz substitutionem possit trahi ad id restringetur qō est ei aptius.ideſt ad fideicommissum.qz directa nō habet locum quando unqz decedit.z probatur hoc.C.de impu.z alijs sub.l.precibus.§.si vero institutio.z.ff.de vulga.sub.l.coheredi.§.cum filie.z.ff.de leg.z senatusconsul.l.in ambigua.forte idem si dicat vitalis heres esto.nam trahitur ad fideicōmiſ.quia de hereditate restituenda rogasse videtur vt.ff.ad trebel.l.ex facto.j.respon.z.l.scevola.sed contra est vt no.ō. in distinctione.

a ¶ Obliget. rogando eum per fideicōmissum vt restituat.
b ¶ Trademus. vt. j. de fideicō. here. p totum.
c ¶ Quibus modis testamentum infirmetur. Rubrica. Vsq; nunc qualiter firmentur testamenta. nunc qualiter infirmātur. nā nihil est adeo firmū quod nō rūpatur. vt in auc. de nup. §. nup. coll. iiij.

TEstm̄. ¶ Totus iste titulus diuidit in qnq; partes. Primo ponit qualiter testm̄ tollatur agnatione sui heredis nouiter adoptati. Secūdo qualiter p scōs testm̄ tollatur primū. Tertō qualiter testm̄ irritetur capitis diminutōne testātis. Quarto an voluntas solēnis possit tolli nuda voluntate testantis. Vltimo q; etiaz impator nō capit ex testamento impfecto. Secūda ibi in. §. posteriore. Tertia ibi alio quoq;. Quarta ibi: ex eo aūt. Quinta ibi: in eadē oz̄one. Et. h. d. Testm̄ non iure factū non valet. iō nō pōt rūpi qō nō iure factū est ei⁹ iure viciato rūpit viuo testatore: vtputa p agnationē filij nouiter adoptati vel arrogati. h. d. Areti.

d ¶ Adoptauerit. i. arrogauerit.

e ¶ Constitutionez puta anus est q adoptat. vt. C. de adop. l. cū in adoptiuis. §. de adoptio. §. sed hodie. Accursius.

f ¶ Rumpitur. si autē eum prius instituisset nō rūperetur. lz postea arrogetur. vt ff. de li. z posth. filio §. fi. si aūt fuit exheredatus filius emancipatus. z postea arrogatur. tunc nō rūpitur. aut ētneus q postea arrogatur: z tunc rūpitur: vt. ff. de ōra. l. nō putauit. §. si qs emancipatuz extraneū aūt nepotē accipe q nō est seruus heres. cū alius eū precedat al's frustra. z tunc exheredatur vt. ff. de ver. obli. qdā cū filiū. z ō libe. z posthu. l. si quis postumus. §. si filiū.

g ¶ Agnatione. i. sicut natiuitate alicuius posthumi. nā tunc certuz est rūpi. vt. ff. de iniuſ. rup. testa. l. j. in fi. z. l. iij. in prin. z. l. veruz. z hoc in masculi testō. secus in testō femie. vt. ff. de lib. z posthu. l. gallus. §. nunc de lege velleia. in fi. §. z est rō. qz preteritio mris habetur p exheredatione: vt. ō. de exhereda. li. §. si qd. sed inofficiosi testa. agit talis posthumus. vt. C. de inoffi. test. l. j.

¶ Posteriore. ¶ Testm̄ scōm tollit primū si scōm est iure pfectū siue ex secundo actualiter adeatur hereditas siue nō: dūmodo adiri ex eo posset. h. d. Aretinus.

b ¶ Rūpitur. hoc verū ſm quosdā qn̄ scōm non cōcordat cū primo al's durat primū. vt. C. de testa. sanctimus. certe hoc stare nō pōt nā si valet scōm nō valet primū. cū idē nō possit duo testā facere. cum ex scōo tm̄ adeatur hereditas. ecōtra in snia nā valet prima nō scōa ab eodē z sup eodē lata. vt. ff. de re iudi. l. iudex.

i ¶ Existere. nota nō cōsiderari quod est. sed quod esse pōt. vt hic. z ff. de here. instī. l. pater filio. z. ff. de iniuſ. rup. test. l. cū in scōo. in prin. z. §. in futurū. Sz ō. ff. de lib. z posthu. si filius. in prima charta. so. ibi testm̄ scōm non valuit etiā in prin. hic aūt valuit lz ex eo nō adeatur hereditas. Itē no. q; id quod valet plus rumpitur p id quod minus valet. sic. ff. de adimen. leg. l. legatū sub cōditione. §. j. argu. contra. ff. de rescin. ven. si id quod. in prin. §. fi. dic vt ibi no.

k ¶ Decesserit. quare non transmittit nec oliz nec hodie ad heredes vt. C. de cadu. tollen. §. in nouissimo.

l ¶ Instituatus. heres in scōo testō, z iste versus est exēpluz qn̄ valet scōm testamentū. z nō extitit in eo heres z vide tria exempla.

¶ Sed si qs prior. ¶ Primū testamentum iure perfectum tollitur per secundū pfectum etiam si in eo sit in re certa heres institutus: nisi in scōo aſseruerit se velle valere primum: quo casu institutus in re certa omnia per fideicōmissum restituet. h. d. Aretinus.

m ¶ Sed si quis. iste. §. est lex. ff. ad tre. z incipit: si qs prior. Accursius.

n ¶ Prior. no. argu. pro snia appellationis vtrū ex ea vel ex prima agatur. sed contra argu. C. de dona. inter vir. z vxor. l. ex verbis. z simile pōt. no. in. l. pe. eiusdem titu.

o ¶ Rebus. qz totum habet licet ex certa re sit instītutus. z ideo rumpitur primum testamentum vt hic. z. ff. de here. instī. l. j. §. si ex fundo.

p ¶ Jussim⁹. hoc tit. stanz.

q ¶ Aliquid. s. quo expresse confirmari pōt primum in secundo z alia vt patet in sequen.

r ¶ Imperatores ecce verba dicte constitutionis

s ¶ Campano. s. rescripserunt salutem.

t ¶ In eo. s. in secundo testamento.

v ¶ Rerum. s. certarum.

x ¶ Scriptus. s. in secūdo testamento.

y ¶ Suppleta. s. si res sibi dare non faciat quartam.

z ¶ Expressum. nam testator voluit primum testamētum manere z tm̄ nō potuit nisi ex iure fideicōmissi. ex tacita voluntate que ex secundo testamento percipitur remanet primū. vt si sic dicam in secundo. ideo instituo talez qz mortuus est quem instituerat in primo nam si errauit remanet primus hers z legata ex vtroq; prestantur. i. a primo vt ff. de here. instī. l. si.

a ¶ Hoc modo. s. trib⁹ modis. p arrogationē z agnationem. vt. ō. e. §. j. item z per secundi testamenti compositionem. vt. ō. e. §. posteriore quoq; vsq; hunc.

¶ Alio quoq;. ¶ Per capitis diminutionem testamentum propie fit irritum z econtra. h. d. Aretinus.

b ¶ Diminutus sit. lz minima capitis diminutōe. vt. ō. e. §. tm̄ in fi. z. ff. de codicil. l. cōficiunt. §. si post testm̄. Sz. ō. ō. de test. mi. §. pe. Sz illud spāle est i milite, pōt z al⁹ modus irritādi testm̄ adisci qz p legē qnq; cassat i duob⁹ casib⁹. vt. i. aut. vt cū ō ap. co. §. siqs ō pdictis. z §. lz vnū ex parētib⁹ co. viij.

c ¶ Retulimus vt. ō. de capi. diminu.

d ¶ Casu. s. cū qs capite diminuitur.

e ¶ Dicūtur. s. propie.

f ¶ Cās. i. differentias. Alioquin. s. si ipropie dicere velim z large.

g ¶ Singulis. i. ppijs nominibus. z facit. ff. de sup. le. l. labeo. §. si.

¶ Non tamen. ¶ Testamentum iure factum postea irritum capitis diminutione testatoris reconualescit de equitate pretoris si testator tēpore mortis fuerit ciuis romanus z sui iuris. h. d. Aretinus.

b ¶ Irrita. vt per capitis diminutionē testatoris.

i ¶ Signata sūt. z postea testator capite diminutus est.

k ¶ Romanus. vt qn̄ maximā vel mediā capitis di. passus fuerit.

l ¶ Potestatis. vt in minima.

m ¶ Fuerit. z aliquo iudicio volūtatē primā retineat. ff. de secū. tab. l. qui ex liberis. §. testamento.

n ¶ Libertatē. immo etiā facto seruo testatore. vt qui capiatur ab hostibus. z ibi seruus moriatur. nam tunc valet testamētū: vt. ō. q̄. non est per. fa. te. §. si. que est contraria. sed illud est propter fictionem. l. cor. vt ibi. z. ff. de vulga. sub. l. lex cornelia.

o ¶ Tabulas. no. q; de iure ci. non admittitur cū sit irritum testamentum. sed in pretorio quo inspecto nō potuit infirmari qō erat factum cū circa talia ius pretorium non habeat vim: vt. j. de bo. pos. §. nos aūt.

¶ Ex eo aũt. ¶ Per posterius tẽstm̃ impfectũ vel aliam vltimam volũ tatem non solẽnem non tollitur primum.b.d. Aretinus.

a ¶ Ex eo solo bene dicit solo quia si plus interueniat lz non sit perfectum scõm tamen qñqz rumpit primum vt i si.huius.§.dicemus.

b ¶ Voluerit.s.dicendo hec verba.nolo testm̃ quod feci valere.

c ¶ Perfecte.imo qñqz z si sint impfecte secundo rum punt primo factas.vt.C.ǒ te.sanctimus que est ꝺ.sed ibi iam ex cursu decennij q̃ mutatione volũtatis illud euenit nõ sola mutatione. Jtẽ ꝺ.ff.de re.mi.l.eius mi litis.§.militia missus sz ibi primũ erat minus solemne iure cõi inspecto vnde faci le potuit rũpi. Jtẽ ꝺ.ff.de iniust.rup.te.l.ij.sed ibi .se cundũ lz nõ sit pfectũ iure cõi est tñ pfectũ iure milita ri.vñ rũpit primũ. Jtẽ cõ tra.C.de te.l.hac consultis sima.§.si quis aũt.sed ibi i secundo fuerunt instituti q z als ab intestato succesſu ri erant vñ facile rumpitur primũ testm̃ in quo extra nei sunt instituti z facilius admittuntur venientes ab intestato vt.ar.ff.de vul.z pu.sub.l.si filius. Jtez ꝓtra C.de.test.l.nostrã z ad idẽ cõtra.ff.si tab.test.nulle ex. l.j.§.si heres sed istis legibꝰ plus fecerat testatoꝛ vt rũ peret primuz.qꝛ incidit qõ magis est quam si aliud testamentũ facere voluissz vt.ar.ff.de.his.q̃ in testa mento de.le.l.ij. Jtem ꝓtra.ff.de,acqui.here.l.claudius sz ibi nõ valet pmũ non qꝛ ruptuz sit a secundo .sz qꝛ heres institutus in primo nõ adiuit ex eo hereditatem vnde nõ valet testamentuz qꝛ heredez nõ habet.vt.ff.de his q̃ in testa.de.l.proxime.nec potuerit eaz trãsmittere suo heredi vt.C.de cad. tol.§.in nouissimo. Jtẽ ꝓtra.C.de his qui.vt.indig.l. hereditas.sz ibi dixit talia verba q̃ heres erat indignus vel similia que plus faciunt q̃ si simpli citer diceret.nolle ꝓtius valere vel quã si secundũ cepisset facere z iõ ibi re cedit a primo. Vel dic illud qõ hic ꝺꝛ esse verũ de iure directo vt nõ rũpat primũ sed tñ auferatur ei hereditas vt indignovt ibi cum hec cogitauerit te statoꝛ vt ar.ff.de condi.insti.l.quidam in fi.

d ¶ Nullũ est no.nihil esse q̃ pfectũ non sit.C.ad sil.l.cũ sil.sed ꝺ.ff.quem admo.testa.aper.l.ij.§.testõ.sed ibi abusiue ꝺꝛ aliquod qõ nõ erat pfectum itẽ ꝺ.C.de test.l.hac ꝓsultissima.§.ex impfecto.sed illud speciale fauoꝛe liberoꝝ vt ibi.dicitur sicut z illud est spãle in illis vt difficilius rumpat testa toꝛ illud in quo ipsi instituti sunt.vt in aut̃.de testa.imp.§.pe.

¶ Eadem oꝛone. ¶ Nõ valet institutio facta impatoꝛi de rõe litis quã testatoꝛ hz cum alio siue institutio sit pfecta siue nõ z licz imperium sit legi bus solutum tñ vult viuere legibus.b.d.Aretinus.

e ¶ Reliquerit.s.in solẽni testõ qõ facit vt duriozẽ faciat aduersariã suis ad uersarijs que in testõ est odiosa z inuidiosa.vt.ff.de here.insti.l.pe.

f ¶ Causam.s.litis nam legitimas probat.s.princeps multominus proba bit non legitimas.

g ¶ Probaturum.i.cõmendaturum.

h ¶ Admissurum.nisi soleniter sit institutus nollet etiã nomẽ heredis hre.

i ¶ Auctoꝛitas.vt qꝛ aliquid desit pp qõ testm̃ nõ valet cũ multa sint in eꝰ factione necessaria.vt.s̃.de testa.§.j.z.ij.

k ¶ Rescripserunt vt.C.de testa.l.ex imperfecto.

l ¶ Inquiunt imperatoꝛes.

m ¶ Soluti vt.ff.de le.z senatusco.l.principes.z facit.C.de iur.fisci.l fiscus §.finali.

n ¶ Viuimus.i.iure viuere volumus vt hic.z.ff.de lega.z senatusconsꝺigna.z facit.ff.de lega.ij.quod princi.z.l.se.z.ff.de le.iij.l.imperfecto.z.ff.ǒ inoffi.testa.l.papinia.§.imperatoꝛ.

¶ De inofficioso testamento. Rubrica. Qualiter ipso iure testamenta in firmantur.s̃.ti j.dictum est nunc autem qualiter officio iudicis .i.per sentẽ tiam iudicis intentata querela.

Quia plerumqz. ¶ Totus iste titulus diuiditur principaliter in duas partes. Primo ponit quibus psonis comperat querela. Secũ do quando querela cessat. Secunda ibi:sed hoc ita. Item prima subdiuꝺitur. Nã primo de querela descendentiũ ꝺ testamenta ascendẽtiũ. Secũ do ꝺ de querela ascendentiũ ꝺ testã descẽdentiũ. Tertio de querela collateralium. Quarto q̃ querela est remedium subsidiarium. Secũda ibi nõ tñ. Tertia ibi:sororꝫ. Quarta ibi:tam autez z hoc dicit. Solis liberis z parentibus defuncti z sororibus z fratribus consanguineoꝝ datur quere la inofficiosi:non aũt ceteris cognatis hoc colore quasi de mente scñ̃ fit testamentum.b.d.Aretinus.

o ¶ Exheredant hoc refertur ad eos qui ascendunt per lineam masculinam z femininam sed sequens clausula respicit tñ femininam.

p ¶ Vel omittunt hoc tantum ad femininam lineam refertur..nam illarum preteritio pro exheredatione habetur.vt.s̃.de exhere.lib.§. mater si autez aliqs de linea masculina omitteret filium ut potestate nullum ipso iure esset testamẽtum si emancipatuz filium omitteret valeret sed p cõtra.rũpitur .vt.s̃.de exhere.li.in princi.z.§.emãcipatos. Hodie etiã emancipatus preteritus põt dicere nullum ipso iure:z.s̃.ǒ exhere.libe.§.nominatim .z.C.de libe. pre.maximum.

q ¶ Possint.s.abdita hereditate infra quinquennium . vt C.eo. sanctimus.§. si.z.l.si quis filium i si.z.ff eo. papi.in si. z.C.in quibꝰ cau.in inte.resti.non est ne. l.ij.z hoc proposita quadã petitione ad hoc vt testamentum rescindatur que non est actõ prorsus nec accusatio sed mediũ tenet vt quandoqz actio quandoqz accusatio dicitur sed proprie dicitur.querela vt not.ff.eo,posthumus.§.si quis.

Quia plerumqz. ¶ Totus iste titulus diuiditur principaliter in duas partes. Primo ponit quibus psonis comperat querela. Secũ do quando querela cessat. Secunda ibi:sed hoc ita. Item prima subdiuꝺitur. Nã primo de querela descendentiũ ꝺ testamenta ascendẽtiũ. Secũ do ꝺ de querela ascendentiũ ꝺ testã descẽdentiũ. Tertio de querela collateralium. Quarto q̃ querela est remedium subsidiarium. Secũda ibi nõ tñ. Tertia ibi:sororꝫ. Quarta ibi:tam autez z hoc dicit. Solis liberis z parentibus defuncti z sororibus z fratribus consanguineoꝝ datur quere la inofficiosi:non aũt ceteris cognatis hoc colore quasi de mente scñ̃ fit testamentum.b.d.Aretinus.

Ex eoꝰ aũt solo non põt infirmari testamentũ qꝝ postea testatoꝛ id noluerit valere vsqz adeo vt si qs post scñ̃ pus testm̃ posterius facere ceperit z aut mortalitate preuẽtus aut qꝛ eũ eiꝰ rei penituit id nõ pfecisset diui ptinatis oꝛone cautũ est ne alias tabule põres iure fcẽ irrite fiant nisi sequẽtes iure ordiate z pfecteꝰ fuerit nã ipfectũ testm̃ sine dubio nullũ estꝰ. ¶ Eadẽ oꝛone expsit nõ admissurũ se ad hereditatẽ eiꝰ q̃ litis cã pncipẽ reliq̃ritꝰ heredem neqz tabulas nõ legitie fcãs in qbꝰ ipse ob eã cãz heres institutus erat probaturuzꝰ neqz.n.ex nuda voce heredis nomẽ admissurũꝰ neqz ex illa scriptura cui iuris auctoritasꝰ ǒ sit aliqd adepturũ fm hoc diui seuerus z antoninus sepissime rescripserunt:sed.n.inquntꝰ legibus solutiꝰ simus attñ legibus viuimusꝰ.

De inofficioso testõ.

Quia plerũqz parentes sine cã liberos suos exheredantꝰ vel omittuntꝰ indituz est vt ǒ iofficioso testõ agere possintꝰ liberi qui q̃runtꝰ aut iniqz se exheredatosꝰ aut iniqz preteritosꝰ hoc colore q̃si nõ sane mentis fuerit cũ testm̃ ordinarent:sed hoc ꝺꝛ nõ q̃si vere furiosus sit sed recte qdẽ fecꝰ testm̃.nõ aũt ex officio pietatis.nã si vere furiosus est nullũ testm̃ est. Nõ aũt liberis tñ pmissum est testm̃ parentũ inofficiosum accusare verũ etiã liberorumꝰ parentibus. Sororꝫ autezꝰ z frater turpibusꝰ psonis scriptis heredibus ex sacris ꝓstitutionibꝰ prelatiꝰ sunt.nõꝰ ergo contra oẽs heredes agere pñtꝰ vltraꝰ fratres igitur z sorores cognati nullo modo aut agere possunt aut agẽtesꝰ vincere.

¶ Tam autem naturalesꝰ liberi q̃z fm nostre constitutionis diuisionẽꝰ adoptatiꝰ ita demum de inofficioso testamento agere possunt si nullo alio iure ad defuncti bona venire possunt.nam qui ad hereditatez totam. vel partemꝰ eiꝰ hereditatis

r ¶ Qui.s.liberi.

s ¶ Queruntur.i.conqueruntur.

t ¶ Exheredatos a qualibet linea.

v ¶ Preteritos.ab aliquo de linea femínina.

x ¶ Testamentum.vt.s̃.qui.non est per.fa.tes.§.item furiosi.

y ¶ Liberoꝝ.s.est permissum accusare filijs.quando sunt ab eis exheredati:z hoc accipe in filio pagano emancipato alꝫ si esset miles nõ subijceretur querele:vt.C.eo.l.pe.in fi. Jtẽ si esset in potestate testamentũ ipso iure nõ valeret.vt.s̃.qui.non est permis.fac.testa. in prin.z facit.ff.e.l.nam z si parentibus.

z ¶ Sororꝫ hoc accipe in consanguineis z vterinis vel consanguineis tantum nam vterini non possunt.vt.C.eo.l.fratres.

a ¶ Aute duo dicit iste.§.primũ quod frater z soror possunt agere q̃rela fm q̃ hoc verum est.qñ turpes persone instituuntur heredes.

b ¶ Turpibus.s.infamibus ipso iure vel per sniam vel etiã de fcõ.

c ¶ Prelati sunt.i.admissi sunt.

d ¶ Non ergo hoc refertur ad primum responsum.

e ¶ Possunt.s.de iure.

f ¶ Ultra hoc ad secundum.

g ¶ Agentes vincere.s.que de facto agentes nõ vinceret melius ergo facerent se sumptibus inanibus non vexaret.vt.ff.e.l.j. Sed contra.ff.e.posthumus.§.si quis ex his sed ibi nemo repellit agentez repelli tamen potuit vt hic. Sed an filij fratrum agant.videtur ex hac littera eos excludi sed cum hodie vocentur ab intestato.z fratribus equiparantur forte z ipsis querela datur.vt in aut̃.de here.que ab intesta.desc.z in aut̃.vt fratrum filij.§.reliquũ col.ix.que est in.C.de le.here.aut̃.cessante:z ar.ff.de inoffi.testa.l.posthumus in princ.sed respondẽt quidam q̃ non admittuntur ad querelam.z tñ vna cum eo qui potest agere admittitur ab intestatoꝛ:vt.C.de inoffi.testa.fratres.z.C.cõis de succes.aut̃.itaqz vel possit responderi q̃ admittit iure diuerso.nam frater egit querela z rumpit z filius alteriꝰ fratris cum sit ruptum testamentum admittitur ab intestato.

¶ Tam autem. Querela inofficiosi non habet locuz vbi competit aliud remedium.nec vbi aliquid relictum sit quia agitur ad supplementum.b.d.Aretinus.

h ¶ Naturales.s.z legitimi.nam naturales tantuz non agunt in bonis patris sed matris vt.ff.e.si suspecta.§.j.

i ¶ Diuisionem vt ab auo paterno vel materno.

k ¶ Adoptati.i.arrogati qui hñt quartã ex ꝓstitutiõe diui pij.vt.ff. eo.pap.§.si quis impubes. Jtẽ adoptati si auo pãno dati sunt.vt.C. de adop.cũ in adoptionẽ.s̃.de adop.§.sed hodie:z hoc predixit.

l ¶ Partẽ.s.quartã si aũt minꝰ tũc ad supplemẽtũ agit.vt.j.pri.§. posthũ.i.s.exhered.nã si ꝑteritꝰ ipso iure rũpit testm̃.vt.s̃.de exhere. li.§.posthũi.sz hodie nõ põt exheredari.vt.C.e.si quis.i suo.§.legis.

a Veniunt .ideſt venire poſſunt vt iure legati vel donationis . vt ĵ.eo.§.pe.qz eozum filij vel ſerui ſunt inſtituti.vt.ff.eo.l.nihil.

b Teſtamento.ſ.iure inſtitutionis cum teſtamentuz facit vt in auten. vt cum de ap.cog.§.aliud ſed ſi aliam voluntatem facit ſufficit. quo relinquatur ti.vt in auten.de trien.⁊ ſe.§.j.

c Conſtitutio. vt C.eo.omnimodo.

d Eis.i.exheredatis vel preteritis.

e Fuerit.edictum vt.C. eo. ſanctimus in prin.

Si tutor.

Tutor legatum petendo nomine pupilli non repellitur a querela idem ſi q̄ relam nomine pupilli gerit qz non amittit legatum ſibi relictum.h.d.Are.

f Si tutor. teſtator extraneum inſtituit ⁊ filium exheredauit ⁊ cuidam pupillo exiſtenti in tutela.filij ſui legatum reliquit quod petijt filius nomine pupilli ſui nō tamen ideo repellitur a querela ſuo nomine. Sed cōtra.ff.e.l.ſi.j. rñ. ſed ibi certe aduocatus vel procurator ſponte faciebat cuz illa officia ſint ſpōtanea.vt ĵ.man.mandatuz at hic etiam ex neceſſitate qz tutela ex neceſſitate ſuſcipit. vt ff.de tut.et cu.da.ab his.l.necnon.⁊ neceſſario geritur.vt.ff.ō admi.tuto.l.j.in prīcipio.

alio iure veniunt[a] de inofficioſa agere non poſſunt: Sed hec ita accipienda ſunt ſi nihil eis penitus a teſtatoribus teſtamento[e] relictum eſt quod noſtra conſtitutio[e] adverecūdiaz nature introduxit: ſi vero quātacūqz pars hereditatis vel reis ei fuerit relicta. de inofficioſo querela quieſcente id quod eis[a] deeſt vſqz ad quartam legitime partis repleatur: licet non fuerit[a] adiectum boni viri arbitratu debere eam cōpleri. Si tutor[i] nomine pupilli cuius tutelam gerebat ex teſtamēto patris ſui legatum acceperit cuz nihil erat relictum id ſi tutoria patre ſuo nihilominus[g] poſſit nomine ſuo inofficioſo patris[h] teſtamento agere. Sed[i] ſi econtrario pupilli nomine cui nihil relictum fuit de inofficioſo egerit ⁊ ſuperatus eſt ipſe tutor quod ſibi in teſtamento eodem legatum relictum eſt non admittit. Igitur[k] quartam quis debet habere vt de inofficioſo agere non poſſit ſiue iure hereditario ſiue iure legati vel fideicommiſſi vel ſi mortis cauſa ei quarta donata fuerit vel inter vinos[m] vt his tantūmodo caſibus quoz mētionē facit nr̄a

cōſtō vel alijs mōis q in nr̄is cōſtōnibus[n] ꝓtinētur. Ō aūt[o] de quarta diximus ita intelligēduz eſt vt ſine vnūs fuerit ſiue plures qbus agere de inofficioſo teſtō permittitur vna quarta eis dari poſſit vt ꝓ rata diſtribuat eis ideſt ꝓ virili portione[p] quarta.

De heredū qualitate ⁊ differētia

Heredes[a] aūt aut neceſſarij dicunt aut ſui ⁊ neceſſarij: aut extranei[r]. Neceſſarius[r] heres ē ſeruus heredi inſtitut[s] ideoqz ſic appellatur. Quia ſiue velit ſiue nolit omnino poſt mortē teſtatoris ꝓtinus[t] liber et[u] neceſſarius heres fit. Unde q facultates ſuas ſuſpectas[x] habent ſolent ſeruum ſuum primo aut ſecundo aut vlteriori gradu heredez inſtituere aut ſi creditoribus ſatis nō fiat[a] potius eiuz heredis[a] bona quā ipſius teſtatoris a creditoribus poſſideātur. vel diſtrahantur vel inter eos diuidant[a]. Pro hoc tamen incōmodo[b] illud ei commodum preſtatur[c] vt ea que poſt[d] mortem patroni[e] ſui ſibi acqſierit ipſi reſeruent ⁊ quāuis bona defuncti non ſufficiant creditoribus iterum tamen ex ea cauſa res eius quas ſibi acqſierit

delicet qui ſunt ſui ⁊ neceſſarij. Tertio proſequitur qui ſunt extranei heredes. Secunda ibi,ſui autem. Tertia ibi ceteri qui. Areti.

q Heredes autez aut neceſſarij.ſ.tantum Accurſius.

r Extranei de his autem oīb⁹ hic ti.dicit per ordinez vt.ĵ.proximo.§.⁊ ſui er.§.ceteri Accurſius.

Neceſſarius. Diuiditur iſte.§.i quattuor partes. Primo ponit qs ſit heres neceſſarius tantum. Secundo rationem aſſignat quare ſic vocat. Tertio infert cōſulendo teſtatori qui non eſt ſoluendo. Quarto prouidet ipſi ſeruo Secunda ibi:qz ſiue. Tertia ibi:vnde qui Quarta ibi:pro hoc rñ. Et.h.d.in ſūma. Seruus ꝓprius heres a domino inſtitutus dicitur neceſſarius qz eſt heres velit nolit.bona tamen que poſt mortem domini querit propria reſeruantur.h.d.Aretinus.

r Neceſſarius.ad hoc vt ſit neceſſarius eſt neceſſe vt ſit ſeruus teſtatoris tempore teſtamenti vt hic et.ff.e.ſi alienum in principio. Item ⁊ tempore mortis vt ſupra de here.inſti.§.ſeruus. Item q̄ non ſit alteri legatus tunc enim legatario quereret hereditatē ⁊ ipe eius eēt niſi idem ſeruus ſibi ſubſtitut[o] eſſz heres ⁊ liber vt.ff.de pupillari ſubſtitutiōe .l.ſi.§.j. Accurſius

s Protinus.i.ſtatim ⁊ ſiquidez pure inſtitutus eſt a ſeipſo libertatem cōſecutus videtur vt.ff.de acqui.here.ex parte.⁊.ff.de heredi.inſti.l.ſi ſub cōditione.§.ſi.⁊ etiam ingnorans.vt.ff.ſi cer. pet.eius qui.⁊.ff.de teſta.qui iudicium.

t Et neceſſarius.niſi ſit inſtitutus ſub hac ꝓditione ſi vellet q̄ verba faciunt eum voluntarium.ſz in extraneo nil operatur.vt de condi.inſtitu.verba.⁊.ff.de here.inſti.cornelius.

v Unde qz neceſſarius.

x Suſpectas vt qz ſciuit ſe non eſſe ſoluendo:⁊ facit.ſ.qui.ex cau. malo. nō pñt in principio:⁊.ſ.de vulga.ſub.in prin.

z Fiat.ſ.ab hoc ſcō heredē ⁊ libero inſtituto.

a Heredis.i.ſerui inſtituti ⁊ hoc ne defūctus iniuria afficiatur vt.ſ. eo.q ex cau.ma.non poſſunt.§.j.in fi.

b Incommodo.qz inuitus hereditati aſtringitur.

c Preſtatur.ſic ⁊ alias inuenitur multis locis.vt qui vno caſu grauat ō bet in alio releuari vt.ff.de iureiur.l.cum qui in prin.

d Poſt mortem.ſ.ante aditā hereditatez.vt.C.ad ſil.cū ſil.vel certe hic protinus videtur adita hereditas.⁊.d.l.cum ſil.alio caſu loquitur.

e Patroni.i.qui eſſet patronus ſi eſſet liber in vita illius.

f Reſeruētur.ſeparatione impetrata ſi bona patroni non attingat.i.non inceperit adminiſtrare.vt.ff.de ſepara.l.j.§.ſin.alꝫ ſi incepit adminiſtrare nō poterit poſtea impetrare ſeperationem niſi ſit minoz.vt.ff.de mino.ait

Heredes. Totus iſte titulus diuiditur principaliter in duas ptes Prio ponit regulā q̄ heredū tria ſunt gña. Scōo illa genera ſeqt ⁊ declarat ſeriatim. Scōa ibi:neceſſarius heres. Item iſta ſub diuiditur in tres ptes Nā primo proſequitur primū genus heredū.ſ.qui ſunt neceſſarij heredes tantū Secundo proſequitur.ſecundum mēbz̄ ſiue genus videlicet qui ſunt ſui ⁊ neceſſarij. Tertio proſequitur qui ſunt extranei heredes. Secunda ibi,ſui autem. Tertia ibi ceteri qui. Areti.

De heredum qualitate ⁊ differentia. Rub.

Quia heredes de quibus ſupradictum eſt diuerſi ſunt.ideo de eoz̄ differētia ⁊ qualitate ideſt differēti qualitate videamus.

Heredes. Totus iſte titulus diuiditur principaliter in duas ptes Prio ponit regulā q̄ heredū tria ſunt gña. Scōo illa genera ſeqt ⁊ declarat ſeriatim. Scōa ibi:neceſſarius heres. Item iſta ſub diuiditur in tres ptes Nā primo proſequitur primū genus heredū.ſ.qui ſunt neceſſarij heredes tantū Secundo proſequitur.ſecundum mēbz̄ ſiue genus videlicet qui ſunt ſui ⁊ neceſſarij. Tertio proſequitur qui ſunt extranei heredes. Secunda ibi,ſui autem. Tertia ibi ceteri qui. Areti.

pretoz.§.non solum quo casu tñi.s.cum est minoz separationē impetrabat etiam si iam attigerit hereditatem.non autem vt ab hereditate se abstineat vt.ff.de acqui here.necessarijs.§.si.

a ¶ Non veneunt.i.non venduntur.

b ¶ Si autem. ¶ Iste.§.diuiditur in quattuoz partes. Primo ponit qui sint sui ꝛ necessarij heredes Secundo hoc limitat ꝛ restringit. Tertio rationem redit quare dicunt sui heredes. Quarto rōnem ponit quare dicunt necessarij. scōa ibi sz vt nepos. tertia ibi sz si qdē.q̄rta ibi necessarij. Et.h.d. Fili⁹ vel ali⁹ quez nemo precedit in ptāte dicit suus ꝛ necessarius heres ꝛ suus iō dicit qz est quasi dñs invita patris necessarius ideo dz qz idē de iure ciuili hēs ē.h.d.Areti.

c ¶ In ptāte alias si sunt emācipati extraneī sunt vt j.eo.§.ceteri.

d ¶ Desierit.impzopzie ponit qz viuo patre nō fuit heres sed dz desinere quāuz ad id quod futuz erat sic ꝛ als.ff.de vsufr.quēad.ea.l.iij. §.desinere.

e ¶ Interemptus.s.filius

f ¶ Ratione veluti emācipatione vel deportatione vt.ē.qui.mo.iusꝑpa.po.sol. §.preterea.ꝛ.§. cū autem.

g ¶ Liberatus.emancipatione.

h ¶ Succedit ita vt ēt filiꝰ emācipatus repellat: ꝛ nepos qui remansit in ptāte ex eo vl alio filio natus admittatur ꝛ hoc iure ciuili qō nō cognouit emancipatos:qz erant capite minuti vt.j.de here.que ab ite. de. §.emācipati de iure autē pretozio soli fili emācipati admittūtur nō nepos vt.d. §.emācipati sz p edictū de cōiungēdis cū emāciparis liberis eius admittit simul filius ꝛ nepos vt.ff.de cōiungē.cum emāci.l.j.ij. rñ. Nō.i.qꝫ simul nepos cum patre vel fratre patris admittat locū hodie nō haberet cū sit sublata oīs differentia que fiebat occasione emancipationis vt in auten.de here.que ab inte.dese.§.j.col.j.

i ¶ Sed sui appellantur.s.supzadicti filij ꝛ nepotes.

k ¶ Quia domestici no.filium domesticū patri sunt ꝛ alij multi domestici vt.C.de his qui ad eccle.confu.presenti.§.sana.

l ¶ Existimāt.s.ex artificio iuris ciuilis quod fingit eandē psonā patrem ꝛ filiū.vt.C.de impu.ꝛ ali.sub.l.fi. Item eandē vocē vtriusqz.j.de inuti.stipu.§.ei.qō.itē ꝛ ideo vz dominus qz in illis bonis patris agitur sicut ipse pater.ꝛ sicut vxoz domina dotis.s.dicit ꝛ habere possessionem.vt.C.de iure do.in rebus ꝛ.C.qui po.in pig.l.fi.ita ꝛ possessionē viuo patre habere videt filius vt.ff.pzo.here.l.ij.in fi.hinc est qꝫ sola administratio dz transire adfilium cuz pater moritur.vt.ff.de libe.ꝛ posthu.l.in suis.

m ¶ Liberozum.vt.j.de here.que ab inte.§.j.

n ¶ Dicuntur.s.dicti filij.

o ¶ Fiunt.s.iure ciuili inspecto.aliud pretozio subicit.vt quod preualet.

p ¶ Premittit.s.liberis in ptāte positis nō vt hēant necessitatē adire ꝓtozē sed sufficit si se nō immisceāt.vt.ff.de acq.he.ei q se.ꝛ.C.si vt se ab.here.ab.l.j. ¶ Ceteri. ¶ Qui non est in potestate morientis tpe mortis dicitur heres extraneus.h.d.Areti.

q ¶ Appellant sic.C.de rei vx.ac.§.extranei.

r ¶ Non habent.vt.ē.de adop.§.femine.

s ¶ Habetur.s.vt sit heres extraneus.nam nō consequit iste vtrūqz.s. libertatem ꝛ hereditatē ex domini testō quod est necesse vt sit necessarius. vt.ē. de here.insti.§.si vero a viuo.

¶ In heredibus aūt extraneis. ¶ Heres extraneus tribus tpibus debz esse capax videlz tpe mortis testatoris ꝛ aditionis in capacitas aūt medij tpis nō nocet ꝛ testi factio capit in actiua ꝛ passiua significatiōe.h.d. Are.

t ¶ Factio passiue accipe.i.vt possit capere ex testō qꝫ pōt quilibet exceptis quibusdam quos no.ē.ti.j.§.legati.

v ¶ Eoz nam seruo instituto domini persona inspicitur vt de heredi.insti.§. seruus.plurium.

x ¶ Id.s.quod sit capax.

y ¶ Tribus tpibus alꝰ tribus sz tñ tria subijciunt tpa vt subijcit.

z ¶ Mutatio vt qz medio tēpore efficiat non capax tñ his tribus temporibus bñ iuenit capax vt hic ꝛ ff.de here.insti.sed in conditione.§.solem⁹ ꝛ.l si alienum.§.i extraneis. Sed contra ff.ō acqui.here.si fu⁹ eius q.sed certe qꝫ fuus in seruitute non dicebat capax vt ibi ex psona domini principaliter erat:naz do minus erat nō capax vñ eo manumisso ñ nocet ei manumissio cū psumatur nunc ꝛ tūc fuerat capax Item sunt ar.contra.ff.p ēp.l.ij.in princi.ꝛ in auc.vt cum de app. cogno.§.generaliter

a ¶ Tempoza.s.i.extraneo herede sz in suo ꝛ necessario exigitur vnum ñm Jo.s. tps mortis vt.ē.co. sui.vel sz azo ēt tps testamenti ispicitur tps autem adite hereditatis nō inspicit qz statim sunt heredes pre mortuo.s.de iure ciuili vt.ff.de suis ꝛ le.in suis:in necessarijs aūt tñi duo tpa inspiciunt.s.testi ꝛ tps mortis.vt.ff.ō here.insti.si alienum j.tñ.ꝛ.l.seruum.

b ¶ Testi videt.s.in actiua significatione

c ¶ Acquirere. scilz potest.

d ¶ Factionem in passiua significatione.

e ¶ Sibi si sunt sui iuris.

f ¶ Alij.si sūt i aliena ptāte.vt b ꝛ.ff.de te.filiussa.ꝛ fa.ff.ō flu.l.j.§.fi. ¶ Extraneis aūt. ¶ Extraneis heredibus facultas libera ē adire vel repudiare nisi semel fuerit hereditas adita qz nō pōt repudiari nisi a minoze.hodie vero pōt heres sine deliberatiōe ꝓficiendo inuētarium secure ꝛ sine dāno adire hereditatē.h.d.Areti.

g ¶ Extraneis.abstinendi.vt est suus heres cui datur abstinēdi facultas p pretozem vt.ē.e.§.necessarij.

h ¶ Adeūda.no.hic quattuoz ꝓportionalia s.imiscere ꝛ abstinere q̄ duo pertinent ad suos heredes.itē adire ꝛ repudiare que duo pertinēt ad extraneos vt hic dz sed qñqz suus dz adire ꝛ repudiare.vt.C de leg.here.defunctus.

i ¶ Deliberare infra ānum deliberationis petitio tpe ꝛ indulto ab impiali culmine a nostris aūt iudicibus infra.ix.menses ꝛ nō nisi semel peti pōt.vt.C.de iure deli.sanctimus.§.ꝛ hoc quidem.

k ¶ Omnibus nisi sint vsi iure cōi vt.ff.de mino.l.verū.§.item nō restituitur.itē nisi iurauerit adultus super ꝺcto.vt in.l.federici hac edicta li.in aut.de pace tenenda.§.sacramenta.

l ¶ Succurrit.vt.ff.de mino.ait pretoz.§.si hereditatez.

m ¶ Sciendū maiozi.s.cuidam pro priuilegio.

n ¶ Veniam abstinenti.

o ¶ Grande.sic.ff.de condi.inde.l.ij.§.si quid ꝛ.l.iij.

p ¶ Gordianus.sed vbi sunt leges istoz imperatoz.rñ.nō hēmus sed habet mentio eaz.C.de iure delib.sanctimus in prin.

q ¶ Prestitit.alꝰ prestauit.s.vt aliquis nō grauet pp improuisum debitum vel ēt puisum.si est nō sufficiēs hereditas vt.C.de iu.deli.

sanctimus.§.ex oĩbus.ꝛ hoc facto inuẽtario:si res pñtes sunt infra tres menses.si abfuerũt intra annale spaciũ vt.C.de iure deli.sanctimus.§.finaũt dubius ꝛ.§.si in locis.

a Constitutionem.vt.C.de iure deli.sanctimus.

b Exequissimam quantũ ad tractatum.

c Nobilẽ.quantũ ad sniam.

d Cõstitutionis. q de cõpositione dicti inuẽtarij loquit.

e Grauamini.sz qõ erit grauamẽ.rñ. tenebat ĩsolidũ oĩb9 creditoribꝰ ꝛ legatarijs ẽt si excedãt mẽsurã hereditat vt.C de iure delib.l.fi.§.si vero postꝙ si aũt petijt tps ad deliberãdũ ꝛ fac ẽt inuẽtariũ creditoribus qdem tenet insolidũ.sed ó legatis detrabit falcidiã siue adierit hereditatẽ infra deliberatõis tps siue ñ recusauerit sed si nõ fecisset inuẽtariũ oĩb9 insolidum teneretur vt.C.de iure delib.l.fi.§.si aũt hoc aligs ꝛ.§.si quis aũt.

C Item extraneus

C Heres dicit adire hereditatẽ gerendo se pro herede in aliquo actu vl nuda voluntate vel re vel verbis declarata ꝛ ita põt repudiar dũmodo sciat hereditatem sibi delatã q̃uis sit mutus.b.d.vsqz i finem Areti.

constitutionẽa tã equissimã ꝛ nobilem scripsit:cuius tenorem si obseruauerint boĩes licet eis adire hereditatẽ ꝛ in tantum teneri in quãtuz valere bona hereditatis contingit: vt ex hac causa neqz deliberationis auxiliũ fiat eis necessariuz:nisi omissa obseruatione nostre ꝓstõis: ꝛ ó liberandũ existimauerint:ꝛ sese veteri grauaminib aditionis opponere maluerit. C Item extraneus heres testõ institutus:aut abintestato ad legitimãc hereditatẽ vocat9 potest aut ꝑ herede gerẽdo vel ẽt nudad voluntate suscipiende hereditatis heres fieri. Pro herede aũt gerere quis vr si rebus hereditarijs tã q̃z heres vtat vendendo res hereditarias:aut prędia colẽdo locãdo ue:ꝛ quoquomodo si voluntatẽ suam declararet re vl verbo de adeũda hereditate.dũmodo sciat eum i cuius bonis ꝑ herede gerit testatuz intestatumue obijsse ꝛ se ei heredẽ esse pro herede enim gerere est ꝑm dño gerere.veteres.n.heredes pro dñis appellabant:sicut autẽ nuda volũtate extraneus heres fit ita cõtraria destinatione statim ab hereditate repellit. C Eũ q surd9 vl mutus natus ẽ vel postea factus nihil ꝓbibet ꝑ herede gerer ꝛ acqrere si bi hereditat ẽ si tñ intelligit qõ ait.

C De legatis Rubuca.

Post hec videamus delegatis que pars iuris extra propositã quidem materiaz vr nã loqmur de his iuris figuris quibus ꝑ vniuersitatẽ res nobis acquirũt. Sed cuz omnino de testis ꝛ de heredibus q testõ instituũtur locuti sumus non sine causa sequenti loco potest hec iuris materia tractari.

C Legatum itaqz est donatio quedama a defuncto relicta ab herede prestanda. Sed oliz quidẽ erant legatoruz genera quattuor per vendicationem per damnationez sinẽ di modo per preceptionem. Et certa quedam verba cuiqz generi legatoruz assignata erant per que singula genera legatoꝝ significabant Sed ex ꝓstitutionibꝰ diuoꝝ principum solẽnitas huiusmodi verboꝝ penitus sublata est nostra aũt constitutio quã cũ magna fecim9 lugubratiõe defunctoꝝ volũtates validiores esse cupientes ꝛ nõ verbis sed voluntatibus eoꝝ fauẽtes disposuit oĩb9 legatis vna sit natura ꝛ qbuscũqz verbis aliqd relictũ sit liceat legatarijs id persequi nõ soluz per actiones psonales sed ẽt ꝑ rem ꝛ ꝑ hypothecariã cuius cõstitutio

f Itẽ ad legitimam.s.iure ciuili aliud iure pretorio tũc .n. necesse bz coram pretore agnoscere.vt.C.de iure deli.l.puberem.ꝛ.l. suum. ꝛ C.qui ad bono.pos.l.vlti.

g Nuda oportet tñ ꝙ extrinsecus declarẽ si.qd ergo pro herede vult heres gessit vt hic dicit tunc voluntatẽ illã declarat nisi protestetur se nõ vt heredẽ facere vt hic ꝛ.ff.de acqui.here.l. ꝑ herede in prin.ꝛ.l.gerit. Sed ꝺ id qõ dicit nuda voluntate est.C.de iure deli. l.potius sed certe est necessaria voluntas ꝛ actus si ab actu incipias sic ꝛ al ff.de acqui.pos.quemadmodum.

b Pro herede.i.factis ipsis gerendo.pro herede.

i Obijsse.al's nisi hoc sciat nõ preiudicat sibi aditio nã nõ videt adire vt hic.ꝛ.ff.de acqui.here.si is ad quẽ.ꝛ.l.eum qui duobus.

k Heredẽ esse ẽt pure.nã si sub ꝺditione nõ põt ante existẽtez ꝺditionẽ adire vt.ff.de acq.he.is q heres. Sũt ꝛ alia necessaria.s.vt sit liber ꝛ sui iuris q adit al's nõ poterit nisi iussu patris vel dñi precedẽte.vt.ff.e.si quis mihi.§.iussuz. ꝛ.l.quoties.itẽ oz ꝙ sit cõpos mẽtis vt in si.huius ti. Itẽ ꝙ sit maior.xiij.an.al nõ põt adire vt.C. de iu. deli.potuit ꝛ.l.si infanti. Itẽ ꝙ sciat mortuũ ẽe testatorẽ al's nõ põt adire vt.ff.de acqui.he.is q heres.§.si qs dubitet ꝛ.l.q hereditatẽ.ꝛ l.neminẽ .ꝛ.l.qui supstitis. Itẽ certus de conditione testatoris esse debet vt.ff.de acqui.here.l.heres.§.fi.ꝛ.l.seq.

l Pro dño.vñ herus.i.dñs.vt.ff.ad.l.a quil.itẽ mela.§. lex aquil. Item dicunt theutonici heri.i.domini.

m Destinatione.dũmodo ꝛ hoc actu extrinseco declarẽ argu.tñ contra .ff.de pecu.le.l.non statim.

n Intelligit non ergo demens vel furiosus.

C De legatis. Rubrica.

C Hic ꝙ ter.continuat istam Rubricam.

Post hec. C. Totus iste titulus diuidit principaliter in qnqz ptes. Primo ꝓtinuat se ad ꝓcedẽtia. Scõo ponit diffinitionẽ legati. Tertio recitat quot genere legatoꝝ olim erãt. Quarto illud ꝓtingit. Quinto incipit tractare materiã legatoꝝ.scõa ibi legatũ.tertia ibi sz oliz.quarta ibi natura aũt.quinta ibi nõ solũ aũt Et illa quinta suo loco subdiuidẽt.ꝛ.b.d.in summa. Ex cã licz mutare propositũ vel sic ex cã lz imiscere i vna materia aliã mãz lz nõ sit oio simil dũmõ vna mã trahat ꝛ cõformitatẽ bẽat cũ alia mã.b.d. Are.

o Post hec.s.que diximus.§.de testa.or.hucusqz.

p Pars.s.que est circa legata ꝛ lõga ẽ vt pz.ff.ꝑ multas rubricas

q Propositam.§.per quas perso.no.acqui.§.fi.

r Loquimur.i.locuti sumus.ꝛ sic tps pro tpe ponit vt.C.de insa.si posidoniũ vel loquimur.i.loqui debemus si materiã precedentẽ psequeremur sic in auten.de consangui.ꝛ affi.§.igitur col.v.

s Figuris.i.partibus vel formis que.iiij.sunt per successionẽ ciuilẽ ꝑ pretoriam ꝑ arrogationẽ: per adiectionẽ cõseruãde libertatis cã vt.§.per quas pso. no.acqui.§.fi.

t Dio.i. diligentissime.

v Testis.vt.§.de testa.ꝛ tribus sequen.titu.

x Heredibus vt.§. ó here..insti.vsqz huc.

y Sequẽti.qz nec debet nisi i testõ relicta ꝛ post heredis institutionẽ sed hodie ꝺ in vtroqz.vt.j.de fideicom.heredi.§. preterea ꝛ j.eo.§.sed nos vsqz ꝛ.§. ante.

C Legatuz. diuidit in septẽ ptes. Primo ponitur qualr diffiniat legatũ. Secũdo quot erant oliz genera legatoꝝ. Tertio qualiter vnũ quodqz genus legatoꝝ fiebat siue erant certa verba assignata. Quarto qualr dcã vborũ solẽnitas est hodie sublata. Quinto qualr ꝑ iustinianũ.oĩs isti modi legãdi:vel oĩa genera legatoꝝ sũt redacta ad vnã mãm ꝛ legatarijs datur ius ꝑsequẽdi legata altero de tribus mõis. Sexto remouet dñiaz que erat inter legata ꝛ fideicõmissa. ꝛ ea ad quot. Septimo rñdet cuidã tacite obiectiõi. scõa ibi sz oliz.tertia ibi ꝛ certa q̃dã.quarta ibi sed ex ꝓstitutionibꝰ.quinta ibi: nra . sexta ibi sed nõ vsqz.septima ibi sz ne in prius ꝛ.b.d.in summa. Antiqua solẽnitas verboꝝ que olim in legat obseruabat est hodie sublata ꝛ in legatis potius volũtas ꝙ verba spectat. Itẽ in oĩbus legatis vna natura imponit bñtqz legatarij ius ꝑsequendi legatũ tribus actionibus. Item legata fideicõmissis sunt adequata.b.d. Areti.

z Legatum.ff.eo.l.legatũ.sed aliter diffinit.vt.ff.eo.legatum.

a Quedã donatio.sunt.n.tres donationes vt.ff.eo.l.j.ꝛ differt hec a donatiõe cã mort vt diximus.§.de dona.§.j.in fi.§. Itẽ a donatiõe iter viuos cum legatum reuocari possit vsqz ad mortem.vt.ff.de adimen.le.l.iij. in fi. ꝛ.l.iiij.sed in donatione inter viuos non est ita.§.de donatio.§.ꝛ alie. Item differunt ab hereditate cum hoc singulare ꝛ sine onere sit:illud vero vniuersale ꝛ cũ onere vt.fi.nam si hereditatez ꝛ arg.ff.de eden.quedã.§.nihil.

b Quedam verba vt si dicatur legatario vendico tibi rẽ talem vel heredi dicat dãno te illũ ere alieno liberare.vt.j.e.§.sz tal es. Itẽ si sic dicat sinite illum habere talem rem. Item si dicat vni hereduz precipito rem illam i.ante prem capio.vt.ff.e.fi a pluribus in secunda charta.

c Constitutionibꝰ quas nõ habemꝰ.

d Sublata est.s.duduz retro. Constitutio.C.cõia de lega.l.j.

e Lugubratione.s.vigilatione maxime nocturna naz ꝑm philosophos luna dicit hẽre radios lugubres.sic in auc.vt iudi.sine quoquo suffra.i pri

f Validiores interdũ non est voluntas validior scriptura.vt.ff.de vsufr. le.l.si alij.ꝛ.ff.de sup.le.l.labeo.ꝛ facit ad hoc ꝙ i tex.dicitur.s.ꝙ voluntas sit validior scriptura.qõ est verꝝ vt.ff.de leg.ij.cum pr.§.cũ in ꝓfecta ꝛ ó le j.l.iij.secundum Jo.ꝛ hoc nisi sit impossibilis vel prohibita vt.j.co.§.fi.vel inepta vt.ff.eo.l.seruo alienato.§.fi.

g Cupientes ꝙ verba solennia.

b Legatis.idest oi generi legatoruz.

i Natura.quantum ad hoc vt debeantur sunt tñ quedaz fauorabiliora alijs vt j.de obli.que ex qua.contrac.§.fi.

k Verbis aptis.tñ ad hoc.vt.ff.de cõ.pecu.qz aũt in fi.ꝛ.l.sequenti.

l Personales.s.ex testõ.

m Per rem.i.per rei vendicationem nã recta via transit dñiuz in legatarium rei legate.vt.ff.de fur.l.a ticio.

n Hypothecariam.s.in rebus alijs.que fuerũt defuncti.ꝛ no.ꝙ si legatũ sit in specie ꝛ sit res testatoris cõpetunt ille tres actiones si in genere vt seruum competunt due.s.testamẽti ꝛ hypothece.sz in casu tñ vna actio.sz ex testõ ꝛ vna exceptio cõpetit vt si lego debitori liberationez.vt.ff.de libe. lega.l.ꝙ mihi ꝛ.ff.vt in pos.le.§.si debitori. Si autẽ sit res aliena due tantũ

competant.ſ.perſonalis ꝛ hypothece vt.C. com. de leg.l.j. nō tamen oſtꝫ agit.i.actione in rem ꝛ ex teſtō ſed vna quā elegerit.vt.ff.de le.ij.cum filius §.variis. Sed ſi legatarius ſit dominus qualiter ꝓſonali aget vt.j.de actio. §.ſic itaqꝫ reſpon.rōne poſſeſſionis vt.ff.de triti.l.ij.

a Perpenſum.i.deliberatum.

b Ad eam.i.non fuimus cōtenti.ſ.dicta ꝓſtōne imo ꝛ aliā fecimus ꝺ iſtam ꝛ eā dem mām.vt.C.cōia de le. l.ij prima tñ remouet dꝺaꝫ quattuoꝛ generū legatoꝝ ſcilꝫ in quo erat differētia inter ſe.ſcōa vero remouet dꝺiam inter legata ꝛ fideicom.

c Stricte .i. ſtricto iure ſic vt ex teſtō tñ debeātur vt.j.de ſideicō. heredi.§.p terea.

d Magis.ſ.quā legata vt abinteſtato ēt debeātur vt.j.de fideicō.he.§. preterea.vel dic voluītate magiſ q̄ ſolēnitate teſtamenti.

e Exequari quantū ad ſniam ꝛ tractatū nō quātū ad verbū nā non dicitur legataria libertas lꝫ fideicō. appelletur. Itē pp legatū nō cogit qs adire ſꝫ p fideicō. vniuerſale ſic vt.j. ad.l. ſal.§.ex diuerſo.ꝛ.ff.ad trebel.qꝛ poterat.ꝛ.j.de fideicom.hered.§.ſed ſi recuſet

f Deeſt in tribus.n.deeſt vt.j.eo.§.poſt mortē.j. de fideicō.here.§. preterea ꝛ.j.de ſingu.re.p fidei.re.i prin.

g Amplius.ſ.vt neceſſitate deē qō nō erat in fideicom.vt.j.de fideicō. here.i prin.

h Sed neqꝫ cunabulis.i. hoc volumine vt.ſ.eo.in prohemio.circa medium.

i Opere precium.i.pulchrum videtur vt dicitur in ſaluſtio.

k Interim.i.anteq̄ veniamus ad illā conſtōnem vbi tractank cōia eoꝝ.

l De legatis vt hoc titulo ꝛ duobus ſequentibus.ſ.de fideicō. hereditate ꝛ alio vbi proximo titulo.

m Cognita.ſ.ſeparatim.

n Eruditi.ſic.ſ.de iuſti.ꝛ iu.§ his generaliter.

Non ſolum. Etiā res aliena põt legari ꝛ heres tenetur eā redimere ſi põt ꝛ ſoluere alias teneī per eſtimationē prestare. Et hoc verum ſi teſtatoꝛ ſcit eſſe rem alienam ꝛ agenti incūbit onus probandi.h.d. Areti.

o Res ꝛ in his nil refert ſi ſciuerit hoc defunctus vt.j.e.§.ſi quis rē ſuaꝫ ꝛ.ff.de leg.ij.vnum ex familia.§.ſi quis rem ſuā. Itē de re cōi legata fm io. vt.ff.eo.l.v.§.j.ꝛ.ij.ſed certe ibi nō valet legatū niſi pro ea parte ꝙ qua nō eſt erroꝛ.

p Aliena ēt hoſtium.vt.ff.eo.ēt ab oībus.§.etiam fm Ulo. Itē ab hoſtibus capta .vt.ff.eo.ſeruus ab hoſtibus.ꝛ.l.ad quid.

q poteſt.ſic ꝛ.ſ.de iuſti.ꝛ iu.§.is igitur.

r Redimere ſpāle pp preceptum teſtatoꝛis ſic.ff.com.diui..l.cōi diuidūdo.§.ſi.regulariter contra vt.C.de ꝺhen.emp.inuitum.

s Redimere vllo modo qua nō vult vendere vel ſi poteſt tñ nimium peti pro precio vt.ff.eo.nō dubiū.§.ſi.ꝛ de le.j.apud iulia.§.conſtat.

t Cōmertiū.i.nō põt ſuper ea re contractus haberi.

v Adipiſci.paſſiue accipitur.

x Eſtimatio ſi apud eos nullum eſt cōmertium vel ēt eſt ſed cum grandi difficultate nō valet legatū vt b ꝛ.ff.e.l.apud iuli.§.ſi.niſi teſtatoꝛ voluerit ꝺriuꝫ manifeſte.vt.ff.e.ſi quis inquilinos ꝛ niſi in alio caſu vt ſi liber homo legetur qui fuerat redemptus ab hoſtibus.quo caſu a pignoꝛe eximit vt.ff.eo.ſenatus.§.ſi. Si aūt cōmertium eſt in cōi.ſed nō ēei.ſ.a quo relinqtur valet vt ipſum deē vel eſtimatio vt.ff.eo.l. moꝛtuo boue.§. labeo.ij rñ. ꝛ ſic intelligitur.ff.e.l.ſed ſi res. Si aūt tm̄ ei nō eſt cui preſtare ꝺz ſi pp ſuū delictum vel ſecte diuerſitatē vt in iudeo ꝛ mancipio xp̄iano.vt.C.ō iude. chꝛi.man.l.j.nō valet nec eſtimatio datur vt frater de leg.ſi moꝛtuo boue.§ labeo.j.rñ.ꝛ de ver.ob.multum intereſt ſed pp ſtatus conditionē vel coꝛporis vicium.vt qꝛ ſeruo malicia contracto legeī ſtipendium curſoꝛis.ſi teſtatoꝛ ſcit vitium ineſſe datur eſtimatio alꝫ nō vt.ff.de leg.iij.fideicō.§.ſi ſeruo alieno.ff.eo.ſi filiuſſa.§.ſi quid alicui.

y Baſilicas: baſilis grece latine domus regis ꝺicitur.

z Deſtinata via publica.

nis ꝓpenſum[a] modū ipſius tenoꝛe perfectiſſime accipere poſſibile eſt. Sed nō vſqꝫ ad[a] eaꝫ ꝓſtitutionē ſtandū eē exiſtimauimus cū.n. antiqtatē inuenim[ꝰ] legata qdeꝫ ſtricte[e] cōcludentē fideicōmiſſis aūt que ex voluntate magis deſcendebant defunctoꝝ piguioꝛem naturā indulgētē neceſſariuꝫ eē duxim[ꝰ] oia legata fideicōmiſſis exequari[f] vt nulla ſit ĩter ea differentia: ſꝫ qō deeſt[g] legatꝫ hoc repleaī ex natura fideicōmiſſoꝛum ꝛ ſi qd amplius[g] ē in legatis ꝓ hoc creſcat fideicōmiſſi natura. Ꝝ ne in p̄mis legū cunabulis[h] pmixte de his exponendo ſtudioſis adoleſcentib[ꝰ] quādā introducam[ꝰ] difficultatē ope preciū[i] eē duxim[ꝰ] iteri[k] ſēpatim p̄ius de legatis[l] ꝛ poſtea ꝺ fideicōmiſſis tractaī vt natura vtri uſqꝫ iuꝛis cognita[m] facere p̄oſſint ꝓ mixtionē eoꝝ eruditi[n] ĩ vtriuſq3 auribus accipere. Non ſolū aūt teſtatoꝛi. vel heredis res[o] ſed etiaꝫ aliena[p] legari poteſt[q] ita vt heres cōgatur redimere[r] eam preſtare vel ſi eaꝫ nō põt redimere[s] poteſt eſtimatiōnē eius dare. ſed ſi talis res ſit cuius cōmerciū nō eſt nec adipiſci poteſt eſtimatio[t] eius debere veluti ſi cāpuꝫ martianū vel baſilicas[y] vel templa vel que publico vſui deſti-

a Ignoꝛabat. que ignoꝛātia nocet niſi coniuncte perſone ſit relictum vt.C.eo.cum aliena ꝛ niſi cū relinquitur libertas ſeruo alieno vt de fideicom.lib. Pau. rñdet quid ſi res legata fuerit euicta rñ. ſi in ſpē nō teneī heres de euic. vt.ff. de euic.l. heres.ꝛ.ff.de le.j.l. ſi a ſubſtituto.§. heres ſed in genere ſiue extra iudicium: ſiue in iudicio tradita fuerit legatario nō ſtipulanti de euictione agit ac ſi nihil ſibi datum eſſet ſi eſt extraneus.ſ.iſte legatarius. vt.ff.de le.j.l. ſi domus .§.j.ꝛ.l.nō quocūqꝫ.ꝛ de le.iij. qui concubinaꝫ.§.ſi heres .ꝛ.ff. de euict. heres. Si ō cōiūctis eſt legatari[ꝰ] vt ſi vni ō fratribus eſt prelegatum non agit ne creſcat inuidia inter eos vt.C.de bo.que lib.cum oportet.ꝛ.ff de leg.ij.cū pater.§. euic. Ꝝ ſi omnibus eſt prelegatum oēs agūt ſiue diſtributio prelegatoꝛum ſiue p iudicez facta ſiue per partes ſi autē a teſtatoꝛe excipiendo ſeruant non egendo. vt C.cōmu. vtriuſqꝫ iudi.l.ſi fratres.ꝛ de le ij.cum pater.§.euic.

b Si ſciuiſſet eo caſu quo ignoꝛauit.

c Uerius eſt vt.ff. de proba. verius.C. de rei.ven.res ꝛ.C. de eden.qui accuſare voluit.C.de excep.ſi quidez.j. de interdi. cōmodū.C.de actio. ꝛ ob.l.negātes.C.de proba.actoꝛ.

d Qui agit niſi qui negat ius ꝛ niſi preſumet ius pro actoꝛe tunc probat reus negās vt.ff.de proba.ex ea parte: ꝛ.ff.de dona.inter vt. ꝛ vxo.quintus.

Sed ꝛ ſi rē ſuam obligatam. Heres teneī luere rē teſtatoꝛis alteri obligatam. ſi teſtatoꝛ ſciuit eē obligatam niſi ꝓbetur de cōtraria voluntate teſtatoꝛis. h.d. Areti.

e Luere tribus caſibus luit heres ſi ſciebat teſtatoꝛ rem eſſe obligataꝫ vt hic. Itē ſi ignoꝛabat ſed reliquit ꝓiuncte perſone. vt.C.de fideicō. liber. oblig. alias ē.l. predia vel ſi pro tanto erat res obligata quantū valet vel ꝙ maioꝛi ſumma. vt.ff.de leg.j.ſi res obligata.

Si res aliena. Si legatarius factus fuerit dñe rei legate ex cā lucratiua non debetur legatū ſecus ſi ex cauſa oneroſa.h.d. Areti

f Uiuo.i.ꝛ ſi poſt mortem vt.j.§.ſi cui.

g Conſequi no. caute dicit conſequi. nā preciuꝫ petere nō poteſt ſꝫ reꝫ que tm̄ eſt i obligatione fm nos eſtimatio tñ datur pp defectū rei. vt.C.de ver.ob.ſi ſeruuꝫ.§.effectus. ſed cōtra nos eſt. ff. ō le.iij l.ſi res mihi.rñ. ibi pp defectū iuris petēdi. ꝛ p̄ſūpta voluntate defūcti rē legatā legatarius amiſit ſꝫ hic nō ex volūtate defuncti amiſit emēdo. Quidam tñ dicunt eſtimationem eſſe in obligatiōe. vt.ff. de ꝺdi.furti. in re furtiua.§. ſed vtrū in ſi.ꝛ no. quattuoꝛ caſus quibus peto id qō habeo. Primus eſt vbi res mihi data poteſt auferri vt.ff. de ſol.ſi rem.ꝛ.l. qui rei.j.rñ. Item ſi habeo ex alia cā ꝙ debeā habere. vt. qꝛ non videar habere cū p̄cium abſit vt hic. itē ſi aliquid iuris rei deeſt adhuc tradendum eſt. vt.ff. de ſolu. etiam de ver. obli. iul.§. ſi. Item ſi res deteriꝰ eſt dolo dantis ex cā ſtricti iuriſ datur de dolo ꝫ habeat rem vt.ff. de dolo ꝛ eleganter.§. non ſolum ſed in bo.ſi. agitur ex primo contractu. vt.ff. de con.l.iij.§.ſi res.

h Ex alia. vt legati. vt.ff. man.ſi. hereditateꝫ non dotis promiſſione. vt.ff. de actio. ꝛ obli.l. ex promiſſione. dotis Accur.

i Non poteſt etiam ſi ſua poteſtate eſſe deſinit. vt.ff. de le.ij.l. meuius.§. duobus.

k Traditum a iure. vt.ff. de ac. ꝛ ob. omnes. ꝛ.ff.eo ſi ſeruus le.§. ſtichum. Aretinus.

l Hominem.ff.e.ſi ſeruus.§.j.contra. Do. ibi per obliquū currunt nō directo. vt hic. ar.ff. de vul. ſubſtitutione que liberis.§.ſi. Accur.

m Reꝫ.i.ſpēm aliud ſi quantitatē vt.ff. de le.ij.l. ticio ſeio. inp̄inc.

n Non poſſe ſꝫ cur ſecus quādo emit. reſpon. qꝛ nec rem habere

videtur cum preciū ei absit ꝛ loco rei successerit vt.ff.de peti.here. si ꝛ rem ꝛ qō me.cau.videamus ꝛ.l.si ipsa.

a ¶ Ratiōe.s.supradicte regule.

b ¶ Testō.s.duoꝝ boium.si enim vnius esset primum p scōm corrigīt.vt.s.qui.mo.testa.infr.§.posteriore.Quid si in eodē bis legauit rē.distingue spēm a ꝙtitate vt.ff.de le.j. plane.§.si eadē vsqz ad illum.§.si coniunctim.

c ¶ Nō pōt vt de le.j.plane.§.sed si duorū ō vt sequit ex eodem testō sol. illa intelligīt.fm huius.§. distinctionem.

d ¶ Agere.ff.de le.j. huiꝰ.§.j.ō sol.ibi testatoris ꝛ heredis testantis est eadē psona.vt in aut.de iure iur.a mo.in pri. col. v.Vel ibi in scō legato cōmodū representationis primi legati relictū videtur legari bis in duobus restis.ꝛ iō nō habebit nisi semel.

¶ Ea quoqz res.

¶ Etiam res futura que tē esse sperat legari pōt.b.d.Are.

e ¶ Ea sic.ff.de leg. iij.l.qō in rē in prin.

f ¶ Modo si autez nec fuit res nec ē i rerum natura nec erit vt chimera. vel fuit sed nō est vt homo mortuus nō pōt legari vt.j.de inuti.sti.in prin.si aūt est dubiū an sit vel non sit in rerum natura cauet heres de prosequendo ꝛ restituendo vt.ff.de le.j.l.seruo legato.§.si. Idem in seruo legato qui fugerat ante testamentum aliud in eo qui fugerat post.s. testamentum qui.s.est periculo legatarij vt.ff.eo.ti.l.tam seruus ꝛ.l. si seruus legatus.j.rē.

g ¶ Natum ꝛ tūc cōperit sibi exactio.vt.ff.de ver. ob. interdū.j. rē.

¶ Si eadē res. ¶ Si vna res eadē duabus legat coniunctim vel disiūctim si ambo cōcurrūt ad legatū medietas dat vni ꝛ medietas alteri sed deficiēte legato in psona vniꝰ totū ad collegatariuz datur hoc dicit.Areti.

b ¶ Si eadem duobꝰ quid si dicat illi aut illi legato rē.duo rei stipulandi eē videntur.vt.ff.eo.ti.l.iij.§.si ticio aut seio.

l ¶ Coniunctim.s.per copulatiuam coniunctionem vt.ff.de hered. instītu.si ita quis.

k ¶ Disiunctim.i.seperatim.vt.j.proxi.§.

l ¶ Scindit viriliter nisi simul duo diuncti essent q loco vnius obtinent vt.ff.de here.insti.ticius.ꝛ.l.interdum.

m ¶ Viuo nam si testatore mortuo legatarius decedat ad heredez suū legatū transmittit.vt.C.de cadu.tol.§.cū igitur.

n ¶ Testatore post testamētum tē differt a sequenti.

o ¶ Defecerit.s.legatariꝰ:vt p mortē ciuilē vel dic legatū qō tribꝰ cassibꝰ deficit ꝛ accrescit legatario pter duos q ponunt hic. primus si nō ē collegatarius in rez natura tpe testī vt.C.de ca.tol.§.j.Scōs si mihi ꝛ posthumo qui aboriet postea.vt.ff.e.l.si duo.§.si. Tertiꝰ si mihi ꝛ heredi legat.vt.ff.e.l.plane.§.si duobus.ꝛ sic sunt quinqz casus eō sunt tres casus qbus deficit legatū.sed collegatario nō accrescit primus si mihi ꝛ seruo suo legat vt.ff.e.l.plane.§.si cōiunctiz.scōs si mihi ꝛ tibi res tua legat.vt.ff.e.l.huius.§.si ticio.tertius si mihi ꝛ nō capaci legat.vt.ff.de le.ij.l.si ticio.

p ¶ Coniunctim.s.re ꝛ verbis.vt.ff.de le.iij.l.re coniuncti.

q ¶ Disiunctim.s.verbis tm̄ nam re sunt cōiuncti.

r ¶ Lego sed nōne dando seio adimit ticio vt.ff.de pup.sub.si quis euz ꝛ de adi.le.l.sicut rē.sic si ꝓbatur testatorē hic.s. adimere ticio ꝛ dare seio voluisse nō alꝰ vt.ff.e.ti.l.si pluribus.§.j.

f ¶ Disiunctim.s.verbis tm̄.re tm̄ cōiuncti sunt.vt.ff.e.l.iij.re cōiuncti. Sūt ꝛ alij re ꝛ verbis disiūncti vt si dicā lego ticio dimidiaz serui. sēproio lego dimidiā eiusdē fui vt.ff.e.ti.l.ꝛ ꝓculo.nec ob. in eo ti. Deuio in prin.qz illa intelligīt qm̄ vnā dimidiā vtriqz legauit.ꝛ in istis nō hz locū accessio.i.ius accrescendi vt.d.l.proculo. Sūt etiam re disiūncti iz verbis ꝓiuncti.vt si dico lego tibi ꝛ sempronio ꝓ equis portionibus. Sūt ꝛ alij re ꝛ verbis ꝓiūncti.vt.s. ꝓx.ꝛ ꝓiunctivtroqz modo ꝓferunt disiūctis vtroqz vel altero tm̄modo cōiunctis. Con iuncti vero vno modo tm̄ simul admittūtur.s.re tm̄:disiuncti vero cuz verbis tm̄ cōiunctis ꝛ disiūctis re ꝛ verbis preferunt.vt.ff.de here.insti.si ita quis heredes.vt.ff.de.l.iij.l.r e cōiuncti.§.pe.ꝛ.§.fi.

¶ Si cui fundus. ¶ Si ad legatarium puenerit proprietas fundi eidem legati ex cā onerosa ꝛ vsufructus ex cā lucratiua potest peti totus fundus tamē officio iudicis estimatio proprietatis debetur.b.d.Areti.

t ¶ Emerit.s.legatarius.

v ¶ Peruenerit.scilz morte vsufructuarij vel cap. di mi.vel simili cā lucratiua. tamē vt.s. de vsufru.§. finitur ꝛ sic factus est causalis

x ¶ Fundū.i. proprietatē plenam de iudicis tamē officio aliter fit vt.j.sequitur

y ¶ Petere. hic repete qō diximus.s.e.§.si res qz diximus fundum peti ꝛ i plena proprietate. Sed opponitur plena proprietas cōstat ex duobus s.nuda proprietate ꝛ vsufructu ꝛ iam bz partē.i vsufru. ex cā lucratiua quomō ergo petit fundus in plena proprietate pro vsufru.hoc casu cuz fundus petit in plena proprietate non obtinet partē dominij sed vicē seruitutis prediālis que nō est pars rei cū nō possit esse sine re ꝛ ideo non vī peti ea pars rei que obuenit ex cā lucrati s.vsufruct.ꝛ hoc de rigore sed ō de equitate.vt subijt

z ¶ Petitione.s.tali.i.predia fundi per actionem ex testō alꝰ in multis locum dīnij bz vt.ff.de dam.infec.qui bona.§.superficiarium ꝛ de bo.auto.iudi.poss.in vend.ꝛ.ff.famil.hercis.l.ꝛ puto.§.ij. ꝛ.ff. de vsufruc.l.iiij.ꝛ.v.

a ¶ Seruitutis.s.realis.

b ¶ Deducto.i.estimatione vsufruct.quē.s.vsufructum ex causa lucratiua habet ꝛ ideo debet plus habere vt.s.eo.§.res.

c ¶ Estimationem.s.proprietatis.

d ¶ Prestari.s.ab herede suo.

¶ Sed si rem legatarij. ¶ Legatū rei proprie legatarij non valet etiam si post testm̄ sua esse desierit.b.d.Areti.

e ¶ Legatum.vt.ff.de lib.leg.l.j.cōtra solu.ibi liberatio relinquit que non erat debitoris.

f ¶ Potest sic infra de actio.§.sic itaqz.ff.de le.iij.l.cuz quis.j.respon. ꝛ.ff. de excepț.rei iudi.ꝛ.l.ꝛ an eadem.§.actiones.ꝛ.ff.de acquirē. poss.l.iij.§. ex pluribus.

g ¶ Alienauerit.ff.de re ca.l.j.in fi.contra sol.fm.B.ibi viuo testatore alienauit.hic postea vel hic puzū sit ibi conditionale fm Jo.ar.ff.e.cetera.§.ij.

¶ Si quis rē suā ¶ Valet legatum rei legantis licet testator putauerit alinam.b.d.Areti.

b ¶ Quasi.i.credens.alienam.

i ¶ Opinione no.si.ff.ō manu. iudi.si pater.§.si quotiens.ꝛ.ff.de iu.ꝛ fac. igno.l.regula.§.qui ignorauit.ar.contra.ff.de acqui.here.is.qui putat. sol. de re que consistit in animo.

k ¶ Exitum.i.effectum vt.ff.quēadmo.testa.aperi.l.negare ibi publice.n. expedit supprema hominum iudicia exitum habere.i. res talis legatario acquiri potest.

¶ Si rem suam. ¶ Alienatione rei legate a testatore facta non admittit legatum nisi probetur animꝰ adimēdi hoc dicit.Aretinus.

l ¶ Alienauerit vendendo iz donādo indistincte videtur adimere nec distinguitur an valeat donatio vl nō etiā si reuocet vt.ff.de adimen.lega.l.cum seruus ꝛ.l.rem legatam ꝛ.l.legatum sub cōditione.§.j.ex alia si cā a donatione distingue animum vt hic ꝛ in dubio probat heres mutatam voluntatem.vt.ff.de lega.iij.fideicom.§.si rem:ꝛ.ff.e.l.lutius.§.penulti..ff.de proba.eum qui.

m ¶ Adimēdi.qz animus ex hoc ꝓbatur qz si necessitate rei familiaris nō videtur reuocasse alias sic que distinctio in donatione non cadit vt.ff.ō adimen. leg.l.rem legatam ꝛ no.C.eo.qui post.

n ¶ Deberi.s.rem legatario ar.s.eo.§.nō solū.vbi ab initio fuit alienata.

o ¶ Idqz.s.iuris ee vel idē.s.impatoris.

p ¶ Dignori dedit quid si rez obligatā creditori debitor legauerit nūquid valet legatum rē.sic ꝛ nihilominus poterit petere debitum nisi voluntas testatoris ostendatur volentis compensare vt.ff.de lega.ij. l. creditorem.

q ¶ Videri nisi sub dicta distinctione.i.an habuit animū admittendi vl nō

vel dic nullo modo vt hic ꝛ C. e. qui post. ꝛ hoc q̃ primo valuit relictuꝫ alias contra. vt. C. de dona. inter vi. ꝛ vxo. si marit⁹ ꝛ ff. de donati. inter vi. ꝛ vxo. cū hic status. §. nullo.

a Si vero. no. de toto ad partem.

b Quis. s. testator.

Si quis debitori legatū liberationis valet. ꝛ potest fieri in perpetuū ꝛ ad tempus. Et econtra non valet legatum factum a debitore suo creditori nisi afferat sibi aliquaꝫ vtilitatem. h. d. ang.

c Legauerit. quod trib⁹ modis fit. Prim⁹. peti nolo. vel quod debet reliquo vel actionem remitto. ꝛ hic liberandus est legatarius ab omni debito. vt hic. ꝛ ff. ō lib. le. l. si quis rationes l. aurelio. j. rñ. Secundus est. rationes reddere nolo ꝛ hic ab omni liberat: nisi ab eo quod penes eū sit ꝛ ab eo quod dolo fecit vt. ff de li. le. aurelio. §. si. Tertiꝰ si damnauit heredem ne exerceat actiones quo cāu si bonam cām habet testatoris litis euētus ꝛ sumptus ab aduersario facti legati videntur. vt. ff. de lib. le. petitor. si malam cām nihil videtur: legare: vt i eadem. l.

d Utile liceꝫ res sua sibi legare videatur. vt. ff. de li. le. l. j. Rñ. hoc ē verū nisi testatore viuo exactio fiat. vt j. e. ti. §. tam aūt. ꝛ ff. e. l. fideicōmissa. §. si rem.

e Heres. vel. heres heredis. vt. ff. de li. l. ij. in fi.

f Petere cum effectu propter exceptionem vt. ff. de libe. le. l. iiij. nunc de effectu.

g Heredis sicut est bonoꝝ possessio ꝛ fideicō. vniuersale. j. de bo. pos. §. quos aūt ꝛ de fideicō. heredi. §. restituta.

h Liberet per acceptilationē. si solus est debitor si hꝫ conreū socium idē alias conreus siue socius pacto est liberatus. vt. C. de lib. le. l. iiij. §. nunc de effectu in fi.

i Tempus vt. ff. de lib. le. non solū nr̃um. §. ij.

k Econtrario si debitor secus si alius interest creditoris plures reos habere vt. ff. de lib. le. si quis decedens. §. fina.

l Suo, s. ciuiliter ꝛ naturaliter ꝛ cum effectu ꝛ pure als valet vt. ff. eo. l. si creditori ꝛ per totam. l. l. finautem.

m Amplius. sed nūquid hodie semper est plus cum habeat statim rei legate dñium ꝛ hypothecariam aliarum reꝝ defuncti rñ. nō vt. ff. de le. iij. l. iij. § si rem q̃ plus tñ quattuor modis dicitur vt. j. de act. §. plus iste autez modus non est aliquis de his.

n Ei. s. creditori.

o Legauerit. s. debitor nihilominus. ff. de le. ij. l. debitor in prin. cōtra vbi est inutilis so. hic corrigitur. vel ibi dicit. inutilis est cum ꝛ aliam habeat actionem potest tamen ꝛ ista agi. vt hic.

p Constitit. i. valuit.

q Quia ratio illius false opinionis.

r Non pōt no. ar. pro vtra qꝫ parte ad hanc regulam vt. ff. de ver. ob. ex stimo ꝛ l. pluribus. §. sed ꝛ si placeat ꝛ de his que pro nō scrip. ba. l. si metallum. §. item si seruo ꝛ de serui. l. pro parte.

Sed si vxori Legatum dotis factum a marito vxori valet etiaꝫ si maritus nullā dotē habuit dūmō in legato certū exprimat. h. d. Areti.

s Plenius. s. in cōmodo representationis cū legatum statiꝫ dos vero annua bina trina olim hodie post annū mobilia sed imobilia statim vt. C. de rei vxo. act. l. j. §. cum aūt. ꝛ ff. de do. pre. l. j. §. vez est. Itē de dote dat actio in quātū maritus facere potest vel eius heres vt. ff. solu. ma. ēt. j. rñ. Ad legatū insolidum. nisi in falcidia per beneficiū inuentarij vt in aut. de here. ꝛ fal. §. si vero nō fecerint col. j. Itē si qua pacta in preiudiciū mulieris facta sunt beneficio legati tolluntur. vt. ff. de do. pre. j. rñ.

t Dote. i. illam dotem quam nō recepit legatarius.

v Instra dotis. s. in quibus cōfessus fuit se recepisse dotē quaꝫ nō recepit vt. ff. de dote pre. l. fi. ꝛ l. cum scriptū. §. item qui.

x In prelegando. i. legando habundat. n. pre. vt. ff. de dote. p̃. l. j. j. rñ.

Si res legata. Si res legata facto heredis ēt ignorātis prestari nō pōt heres tenet secus si nō suo facto. h. d. Areti.

ꝛ ideo legatariuꝫ cū herede eiꝰ agere posse: vt predia a creditore luant Si vero⁹ quis⁹ pārtē rei legate alie nauerit pars que nō est alienata oī modo debetur pars autem aliena ita debetur si non adimendi animo alienata sit. Si quis debitori suo liberationem legauerit⁹ legatuꝫ vtile⁹ est ꝛ neqꝫ ab ipso debitore neqꝫ ab herede eius potest heres⁹ petere neqꝫ ab alio qui heredis⁹ loco est sed ꝛ potest a debitore conueniri vt liberet⁹ eum. Potest autem quis vel ad tempus⁹ iubere ne heres petat. Econtrario⁹ si debitor creditori suo⁹ quod debet legauerit inutile est legatum si nihil plus est in legato quam in debito. quia nihil amplius⁹ per legatum habet quod si in diem vel sub conditione debitum ei⁹ pure legauerit⁹ vtile ē legatum propter representationem. Quod si viuo testatore dies venerit vel conditio extiterit: Papinianus scripsit vtile esse nihilominuꝫ legatum quia semel constitit⁹ quo ꝛ verum est non enim placuit sententia existimantium extinctum esse legatum quia⁹ in eam causam peruenerit a qua incipere non⁹ potest. Sed si vxori maritus dotem legauerit valet legatum quia plenius⁹ ē legatum quam de dote⁹ actio sed si quam acceperit dotem legauerit dicni seuerus ꝛ antoninus rescripserūt si⁹ quidem simpliciter legauerit inutile est legatum. Si vero certa pecunia vel certum corpus aut instrumenta⁹ dotis in prelegando demōstrata sunt valere legatum. Si⁹ res legata sine facto⁹ heredis perierit⁹ legatario decedit⁹ ꝛ si seru⁹ alienus legatus non facto⁹ heredis⁹ manumissis⁹ fuerit non tenetur⁹ heres Si vero heredis seruus, legatus sit ꝛ ipse euꝫ manumisit teneri euꝫ Julianus scripsit nec⁹ interest si scierit heres an ignorauerit se legatum eē Sed si⁹ alij donauerit⁹ seruum ꝛ is cui donatus est eum manumiserit tenetur⁹ heres quamuis ignorauerit⁹ a se legatum esse. Sed si qs ancillas cum suis⁹ natis legauerit etiam si ancille mortue fuerit ptus legato cedunt⁹. Idem⁹ est ꝛ si ordinarij⁹ serui cum vicarijs legati fuerint lz mortui sint ordinarij tamen vicarij legato cedunt. sed si seruus fuerit cuꝫ peculio legatus mortuo seruo vel manumisso vel alienato ꝛ peculij legatū extinguit⁹. Idē⁹ē si fundus instructus vel cū instro⁹ le

y Si res puta seruus stichus.

z Facto. i. mora quo casu de interitu tenet. vt. ff. de ver. ob. si seruū j. rñ. ꝛ de le. j. cū res. §. fi. vel q̃ sine cā decidit. vt. d. l. si seruuꝫ aliud si cū cā vt. ff. de lega. j. l. j. quid ergo heres tenet eniꝫ de dolo ꝛ lata culpa ꝛ leui. vt. ff. eo. si cū res. §. si culpa. ꝛ §. culpa.

a Perierit vel nō compareat quo casu caueat heres de dando si ad euꝫ redierit ꝛ suis sumptibus recuperaꝝ q̃ post mortem fugit al's idē si i vita sumptibus legatarij vt. ff de le. j. cuꝫ res. §. item si res ꝛ ō leg. ij. si quis seruum

b Decedit q̃ qui i spē tenet eius interitu liberat vt hic ꝛ. ff. de ver. ob. si ex legati

c Nō facto. s. hoc quoqꝫ. s. fuo alieno pōt admitti cīpa puta nō certificauit heres dñm qui si sciuisset se posse vendere nō manumisisset. fꝫ forte cū videret velle manumittet. vt. ff. eo. l. cuꝫ res. §. si alienus. ꝛ §. pe. ꝛ §. fin. Itez si fuerit i mora emēdi. vt. ff. de verb. ob. si seruū. §. si autē alien⁹ ꝛ dic. i. culpa vel mora.

d Heredis ꝺ de le. p̃. l. namqꝫ naturam

e Manumissus. nā manumissus simi lis est mortuo vt. ff. de so. si mihi alienuꝫ

f Tenet lz ad estimationem. vt. ff. eo. l. si quis inquilinos. §. j. ꝛ ff. quī ꝛ a quibus heres sed hic non dicit tenere manumissionez. sed dicit quo minus valeat legatum. s. quo ad estimationem.

g Nec interest cur secus vbi seruum indebitū sibi solutū quis manumiserit. vt. ff. de condi. inde. in summa. §. si seruū que est ꝺ Jo rñ. q̃ debuit scire cū factū suum censeat vt in aut. de iureiu. a mo. j. rñ.

h Bonauerit. s. heres.

i Seruum a testatore legatum ꝛ erat heredis.

k Tenetur ad estimationem vt. s. proxi. dixi.

l Ignorauerit. s. heres.

Sed si quis. Extincta persona primo legata remanet legatum in accessoria q̃n fit p dictionem cū suis rebus, h. d. Areti.

m Suis natis alio suo nato.

n Cedūt q̃ duo legata sunt separata. vt. ff. de pecu. le. l. iij. ꝛ l. si ancillā sed ꝺ. ff. de ventre inspi. l. j. §. j. ex hoc dicit q̃ō partus est portio viscerum matris rñ. ibi loquit donec in ventre est.

o Idem sic est. ff. de pecu. le. l. iiij.

p Ordinarij qui sunt hi dic vt. j. q̃ō cū eo. §. cum autem.

q Mortuo. s. viuo testatore nō si post vt. ff. de pe. le. tūc inutile.

r Extinguit q̃ accessio est vt. ff. de pec. le. l. j. ꝛ ij. sed quare nō ita in superiori casu. rñ. pp hois dignitatē q̃ ita nō accedit vt. ff. de edil. edi. iustissime in prin. item quid si vicarij erant tñ in peculio legatus est cum peculio rñ. idē vt exprimere peculium noceat. vt. ff. de cōdi. ꝛ demon. si in diem in fi.

s Idem est instructus huic primo articulo ꝓtradicit vt. ff. de fun. instru. sicut in fi. solu. fm azo. q̃ hic simpliciter propter rudes sic loquitur. Vel dic q̃ fit idem q̃ in partu. ꝛ vicarijs ꝛ q̃ sequitur cuꝫ instrumento referatur ad proxi. de peculio vel subtilius refert inter instrumentum fundi quod perit semper perempto legato fundi ꝛ instrumetum patrissami. quod non perit licet legatum fundi pereat: ꝛ hoc casu loquitur lex contraria in eo titu. l. j. argu. contra. ff. de fun. instruc. l. quesitum. §. sed si fundus ꝛ. §. si instructo vel dic illam esse Pauli sententiam istam labeonis a iustiniano probatam ꝛ sic corrigit illam.

t Instrumento. est autem instrumentum apparatus rerum diutius per mensuram sine quibus non posset exerceri possessio vt. ff. ō fun. instru. quesitum. j. respon. ꝛ sunt instrumenta fundi colligendi seruandi gratia comperata vt de fun. instru. l. instrumenta que sunt illa ibi habes.

a Alienato a testatore.
Si grex. Grex ēt in vna oue retinet. Et legato gregi veneūt oues adiūcte gregi post testīm idem in legato edium.h.d.Areti.
b Si grex qui ex.x.ouibus ꝓstat vel quattuor portis.vt.ff.de abigeis oues.
c Ad vnā.sic.ff.qō cuiusqz vniuer.l. siē §.fina.
d Pōt.ff.qui.mo. vsufr.amit.l.fi.ꝰ sol. facilius pditur legatus vsufru. q̄ ꝓprietatis vt ar.ff.e.tit.repeti.§.re mu. ꝛ ff.e. l.sed in grege.in fi.
e Legato.sic.ff.eo grege.sic.j.§.pri.
f Corpus tria.n. sūt corpora rex vnū qm̄ vno spiritu .i. elementatione continetur vt hō lapis ꝑz q̄ est coherētib⁹ ꝓstat vt domus ꝛ armarium .tertiū qō distantibus corporibus vt grex.ꝛ populus vt b ꝛ.ff.de vsuca.rex mixtura.§.j.ꝛ .ff. de rei vē.in rez.§.at in his.
g Cedere.sed colūna vel tignū domus legari pure non pōt vt.ff. de le.j.l. cetera ne vrbs deformetur
Si peculium legatum. Augmentū vel diminutio peculij legati viuo testatore ad legatariū spectat ꝑz si post mortē ante aditā hereditatē cedit legato si ē legatū ipsi seruo: secus si extraneo .h.d. Areti.
h Fuerit seruo vt extraneo.
i Peculio. nā ꝛ futurū peculium legari pōt.vt.ff.de pec.l.ei quomodocūqz ꝛ sāc.ꝫ. ad hoc proximo.§.
k Legatario.idem manumisso.
l Cedere no.tria tpa ante mortē testatoris ꝛ post ante trī aditaz hereditatē. Itē ꝛ post in primo tpe.ſ.duo inuenit cessisse dies legati oēs sunt legatarij pares.nā qcquid eo tpe acquirit suus talis ei cui hoc peculium est legatū acquirit siue ipsi seruo siue alij extraneo sit relictū qz nō cedunt legata.similiter in tertio si sunt pares in scō distingnit extraneus a seruo.vt hic nam qō legatū cedit exneo a morte hic vero ab addita hereditate qz nec libertas sibi pri⁹ debet.C.ō eadu.tol.cū igit ꝛ.§.in nouissimo.ꝛ.ff. qñ dies leg.ce.l.ij.inter quos legatū seruū manumissio relicta est vnum.vt hic cōditionalia vel in diem certū relicta ex die vel cōditione existente cedunt.i.transmittūtur ad heredes nā ante conditionē vel diē veniētem si decedit legatarius nō transmittit vt.C.de cad.tol.§.finaūt.nisi in tribus casib⁹ primus.vt.ff.de cōdi.ꝛ demon.ꝓditiones.Scōs.ff.eo.l.iij. Tertius ff.quādo dies le.ce.si cū prefinitiōe. Irē verbū cedere duas hz significationes.i.incipere deberi vt.ff.de ver.sig.l.cedere.ltez cedere quātum ad transmissionem.vt accipit.C.de cadu.tol.p totū ꝛ in vtraqz potest hic accipi.
m Quia bona est rō.si enīz prius cederet idez esset qō in exneo est ꝛ alia rō vt.ff.ō pe.l.deniqz.§.fi.vbi dicit q̄ verisimile est cū ei legat quasi patrimonium suum ei legat.
Peculium. Peculium serui nō intelligit esse legatū seruo cui testator reliquid libertatē in vltima voluntate.secus si inter viuos fuit manumissus.h.d.Areti.
n Peculium.sic C.de peri.eius qui li.inie.l.j.
o Quāuis.cur aūt varie.R.qz scōo casu.ſ.qñ inter viuos operas eius manumissor erat hiturus vnde cōuersa donatio presumit fm Jo.vt.ff.man.si vero nō.§.pap.vel fm. ꝑ. pp occupationē mortꝭ qz presumit auferre si potuisset vt in aut.de trien.ꝛ se.§.illud quoqz ibi pro tumultu mortis angustatus ꝛc̄.ꝛ.C.qui testa.fa.non pos.hac consultissima.§.j.

gatus fuerit. Nam fundo alienato instrumenti legatum extinguitur.
Si grex legatus fuerit ꝛ postea ad vnam ouem pueuerit quod supfuit vendicari pōt. Grege autez legato etiam oues eas que post testamentum factum gregi admittūtur legato cedere. Julianus ait: Est autem gregis vnum corpus ex distantibus capitibus sicut edium vnum corpus est ex coherentibus lapidibus. Edibus deniqz legatis colūnas ꝛ marmora que post testamentum factum adiecta sunt legato dicimus cedere. Si peculiuz legatum fuerit sine dubio quicqd peculio accedit. vel decedit viuo testatore legatarij lucro vt damno est. Quod si post mortem testatoris ante aditam hereditatem seruus acquisierit Julianus ait si quidem ipsi manumisso peculium legatum fuerit omne quod ante aditam hereditatem acquisitum est legatario cedere quia huiusmodi legati dies ad adita hereditate cedit .sed ꝛ si extraneo peculium legatum fuerit non cedere ea legato nisi ex rebus pecularibus auctum fuerit. Peculium autem nisi legatum fuerit manumisso non debetur quamuis si minus manumiserit sufficit si non adimatur ꝛ ita diui seuerus ꝛ antoninus rescripserunt. Idem rescripserunt peculio legato non videri id relictum vt petitionem habeat pecunie quam in rōnes dominicas impenderit. Idem rescripserunt peculium videri legatum cuz rōnib⁹ redditis liber esse iussus est ꝛ ex eo reliqua inferre. Tam autez corporales res legari pōt quam incorporales ꝛ iō qō defuncto debetur pōt alicui legari: vt actiones suas heres legatario prestet nisi exegerit viuus testator pecuniaz nā hoc casu legatum extinguitur. Sed et tale legatum valet.damnas heres meus esto domuz illius reficere vt illum ere alieno liberare. Si generaliter seruus vel res aliena legetur electio legatarij est nisi aliud testator dixerit. Optionis legatū i. vbi testator ex seruis vel alijs reb⁹ optare legatariū iusserat habeat in se conditionē et ideo nisi ipse legatarius viuus optauerit ad heredez legatum non transmittebat.sed ex cōstōne nostra ꝛ hoc in meliorē statum informatū est ꝛ data est licētia ꝛ heredi legatario adoptare seruuz lz viuus legatarius hoc nō fecit ꝛ diligētioꝛ tractatu habito ꝛ hoc i nra cōstitutione additū est: vt siue plures legatarij extiterint qbus optio relicta est ꝛ descentiāt i corpore eligendo siue vnius legatarij plures heredes sint ꝛ inter se circa optandum dissentiant alio aliud corpus eligere cupiētes ne peat legatū qō pleriqz prudētiū ꝓtra benivolētia introducebant fortunam esse hui⁹ optionis iudicem ꝛ esse dirimendū vt ad quem sors deveniat illius sen

p Legato.ſ.seruo ꝛ ēt libertas fuit legata aliud si extraneo.vt.ff.de pec. le.vj.§.fi.ꝛ.l.si sticho.
q Petitionem nisi testator fuerit huius cōsuetudinis vt redderet seruo que sibi debeat vt.ff.de pec.le.dominus sticho.§.j.in fi.
r Idem rescripserūt cū rōnibus quasi diceret si relinquo seruo libertatem rationibus ab eo redditis eoipso ꝛ peculium legare sibi videor alꝰ ecōtra si libertatē relinquo ꝛ rationes reddere vetor qz non videt legatū peculium vt ff.de le.j. si seruus vetitus Rationes aūt reddere dicitur qñ amoto dolo ꝛ fraude reddit vt.ff. de fideicō. liber.l.thais.§. stichus.
s Reliqua al's reliquas ſ.aliqua que erāt reddēda reddere cū iā quedā reddiderat vel ēt si nihil vt.ff.de ver.sig.l.ceteroꝛ.
t Inserre.repete iussus est.
Tam aūt. Jura in corporalia ꝛ ēt facta pōt legari.h.d.Areti.
v In corporales.ſ.actiones ꝛ fruitutes vt.ꝫ.de re. corp.ꝛ incorpo. vt.ff.de le. j.l.j.ꝛ .l. cetera in prin.
x Prestet sine ꝓcessione tamē vtiles hz legatarius vt.C.eo.l.ex legato.
y Exegerit naz si exegerit semp in dubio presumo voluisse legatū extingui vt ff.de adimen.le.l.pe.§. fi. ꝛ de lib.le.leg.nō solū.§.liberatio nisi probetur ꝓrium vel qz debitor vltro obtulit eo nō petente vel qz exactam ꝑ legatario deposuit vt.ff.de leg.iij.l. fideicom. §.si rem.
z Sed ꝛ tale alieno liberare.nam vtilitatem habz.
Si generaliter.
Legati in genere electō est legatarij.h.d.Areti.

a Res aliena vt equus.
b Legatarij a principio ꝛ ex postfacto fm. B.vt hic.ꝛ.ff. eo.l. si seruus legatus.§.cum homo. Sed respondeo a principio dabat electionem heredi si ex contumacia transferebatur in legatarium. argu.ff. de serui. si cui. ꝛ C.de sol.l.j. Jo.distīguit aut in genere generalissimo vel subalterno vt substantia vel corpus vel animal.quo casu non videlicet cum sestucam vel muscam dando liberetur.vel eo genere quod dialectici speciez appellant vt homo ꝛ similia ꝛ tunc distinguo.aut habeat in hereditatem seruos ꝛ tunc legatarius eligit dūmodo nō meliorem ꝛ.ff.eo.l.legato.j.rñ. ꝛ.l. qui duos ꝛ de lib.le.l.ij.aut non habeat ꝛ tunc heres eligit vt.ff.de vi.tri.ꝛ oleo legato l.iij.j.respon.ꝛ.l.iiij. Diautē testator ex certis reliquit incertuz aut ipse sensit de certo quod patet expresso nomine eius ꝛ tunc eligit heres ꝛ eius voluntatem interpretatur.aut non sensit ꝛ tunc vel legatarius eligit vt.ff. eo.l. si quis a filio.§.si plures.ꝛ.l.qui duos in domo autez in genere legata si habet testator domos vnam ex his eligit heres si non habet ꝛ reliquit derisorium est legatum vt.ff.eo.si domus in fundo in genere legato dic non valere legatum cum vnius digiti possit fieri fundus vt.ff.de iu.do. cum post.§. ge.ꝛ.ff.eo.l.licet q̄ in rerum.§.q̄ si quis.
Optionis. Legatum optionis hodie transmittitur ad heredem si legatarius decedat anteq̄ optet ꝛ pluribus debētibus eligere discordantibus sorte dirimitur.h.d.Areti.
c Conditionem.ſ. si eligeret.
d Et ideo bona ratio.vt.C.de cadu.tol.§.finaūt aliquid.
e Ex constitutione.que est.C.e.l.fi.in prin.
f In nostra constitutione.ſ.predicta.
g Cupientes.ꝛ alij aliud subaudi.nam vtilitatem hz vt.C.eo.l. constitutione.§.qui.ff.de leg.j.l.fi.in prin.
h Benivolentiam.i.contra equitatem.ſ.q̄ perierunt.l.de iure stricto perire deberent.vt.ff.eo.l.huius.§.fi.
i Et sorte vel cū tarillis vel alio modo sic.ff.de iudi.in tribus sed quare iudex non compellit eos ad consentiendum.vt.ff.eo.huius in fi.rñ. imo hoc modo compellit vel ibi compellit in actione eligenda que datur a iure hic aūt non cōpellit in eo quod datur a testatore.

a Sententia. vt tamen ceteris extimationib⁹ prestet suaruz partiuz vt. C. cõmu. dele. l. fi. in prin.
Legari. Illi possunt ex ti. legati capere qui possunt heredes instituí. h. d. Areti.
b Legari, nõ solum e ecõtra. i. solus legat. vt. ff. eo. l. ij.
c Factio i passiua significatione accipe vt. s̃ de bere red. quali. et diffe. §. testamẽti Bz qui sunt isti q nõ habent testi factionem rñ. in certa persona vt. j. prori. §. Itẽ pegrinus siue deportatus vt. C. de hered. isti. l. j. itez i metallũ damnat⁹. vt. ff. de bis qui pro nõ scrip. ha. l. si metallũ. Itez seru⁹ ꝺ adulterio cũ dña cõmisso accusatus. vt. s̃. de her. isti. §. ij. item collegiũ nisi probetur licitũ vt. C. de here. isti. l. collegiũ. itẽ incestuosi vt in auten. qui. mo. na. ef. sui. §. vlti. item heretici maiozis heresis vt. C. de here ti. l. manicheos. Item apostate. vt. C. ꝺ aposta. hi qui sanctaz. itẽ mulier nubẽs i fra annũ a tẽpore mortis mariti vt i autẽ. de nup. §. j
Incertis vero.
Olim legatum etiam libertatis vel tutele in icertã psonã ꝓferri nõ poterat sed hodie sic dũmodo legatarius certificari possit. h. d. Areti.
d Incertis vero cõcessũ erat hodie ꝺ etiã ante grecam inferiorẽ in paupibus vt. C. de epi. e cle. l. id qꝺ.
e Nam nec miles cuius s. militis volũtas seruaꝺ p lege al's vt. C. de te. mi. l. j.
f Illud quoqz ꝺesignat' i k'alen. ianuarij sortiebant' i. incipiebant honores administrare e añ p tres menses ꝺesignabaꝺ. vt. ff. de cõꝺi. e demon. publius. e. C. de magi. mu. l. j.
g Libertas. dari vt si ꝺicat ita illũ libez esse volo q capitoliũ primo ascẽdit vel simile fecerit vt. s̃. pri. §. incertis. vel stichũ libez esse volo cũ habeat duos stichos vt. ff. de ma. test. cum ex pluribus.
b Sub certa sic. ff de le. pre. l. iij §. hoc amplius. sic. ff. eo. j. l. si seruus legatus. §. huius. sic. ff. de re. du. l. quidam. sic. ff. eo. j. l. legato. §. j.
i Incertis repete quasi naturale debitum vt. ff. de condi. inde. iul. e l. frater a fratre. e. l. si dominus in fi.
Posthumo quoqz. Hodie etiam posthumo alieno qui nõ est futurus suus põt legari: sed tutoz incertus dari nõ põt. Item de iure pretorio alienus posthumus ẽt olim poterit instituí. h. d. Areti.
k Legabatur. sed nec instituebatur iure ciuili: vt. ff. de liber. e posthu. l. gallus. §. ille casus.
l Suos. s. quondam ante emancipationem vt sequitur.
m Futurus. s. heres.
n Sed nec quasi ꝺicat nõ solum in posthumo: sed omnia suprꝺicta ab illo. §. incertis. correcta sunt vt ar. ff. eo. iij. l. hoc legatũ. j. respon. e. l. ea tamẽ.
o Constitutio. quam non habemus.
p Huic. s. posthumo.
q Tutor per nostram. s. suprꝺictam constitutionem gerecam. nec veteri iure vt. ff. de testa tu. tutor.
q Incertus vt si ita ꝺicebat illum tutorẽ ꝺo q prius de tuscia venerit.
r Posteritati. i. filius.
s Poterat. s. de iure pretorio non ciuili vt. j. de bo. pos. j. rñ. contra. ff. de libe. e posthu gallus. §. illud.
t Nostro. i. romano.
v Non potest sed que est illa que vxor esse nõ põt rñ. multe sunt ille. vt. s̃. de nup. ꝺirimus. §. si aduersus. C. de test. l. iiij.
Si quis in nomine. Error nois pronois agnominis cognominis non viciat si de corpore cõstat. h. d. Areti.
x Si quis sic. C. de test. l. si quis in nomine.
y In noĩe. nomẽ est genus sed ponit hic pro spẽ sui vt Albertus q ꝺz, ppriũ psone nomẽ cognomẽ quasi cõe cognatiõis nomẽ vt asinellus. pronomẽ qõ cã ꝺifferentie ponit vt si sint duo Tulij vni sup addat Marcus e ꝺicat macus tullius. naz marcus est, pnomẽ. Agnomẽ est qõ imponit ab euentu. vt aphricanus q vicit aphricã alamanicus. Et goticus vt s̃. in Rub. prohemij huius lib.
z Legatum. sic. ff. si cer. pet. l. certũ. C. eo. si sortidianum.
a Heredibus. s. si erret in eoz nomine
b Intelligant. s. a testante e hoc in pprijs in appellatiuis ꝺistingue i'm Jo. anpaz erret vt liberos mẽbranos appellet quo casu valet maxime cũ fuerit ꝓsuetus sic appellare vt. ff. de leg. iij. liberoz. §. iqõ tñ cassius an multuz erret e tũc ꝺ vt. ff. e. j. l. iij. e de sup. le. l. labeo in medio legis.
c Interest vnde liber hõ sibi nomẽ mutare põt lz Fuus nõ possit vt. C. de mu. no. l. j. e. ff. ꝺ fal. l. falsi
Huic proxima.
Falsa demõstratio nõ viciat legatuz h. d. Areti..
d Uernã: verna ẽ seruus ex ancilla testatoris natus.
e Si do seruo emptus idem e si non emit vt. ar. ff. ꝺ vsuc. nunquã. §. fi. secus i venditione vt. ff. de ꝺben. emp. si qs fundum.
Longe. Falsa cã nõ viciat legatũ nisi p modũ ꝺditionis fuerit, plata. hoc ꝺicit Areti.
f Longe iõ ꝺicit magis qz verba falsa demonstrationis sunt de substantia ipsius legati. vt cũ ꝺico sticbum vernã ꝺo lego sed verba falsa cãe non ita. Item qz cause legandi nõ coherent legato vt. ff. de cõꝺi. e demõ. cum tale. §. falsa causa. Item qz hic ꝺare presumit. vt. ff. de condi. in deb. in summa. §. ei quoqz.
g Sed si ꝺitionaliter no. ꝺiti. p si apponit vt hic e. ff. de cõꝺi. in de. qui promisit e per cum: vt. ff. de ver. ob. quocunqz. §. non solum si in casu vt. ff. de tute. l. muto. §. sub conditione. Modus p vt. C. de his que sub mo. l. ij. Causa p qz vt hic demonstratio sit oñendo aliquid qꝺ nõ est vt. s̃. pri. §. e. ff. e. si sit. §. j. circa hec quattuor sic ꝺicas e primo falsa cã nõ nocet vt hic ꝺitio nocet si deficiat vt hic e. ff. si cer. pe. cum ad presens. e. Litaqz modus idẽ qꝺ conditio operaꝺ excepto qꝺ id qꝺ daꝺ sub modo ẽt anteq̃ modus impleat petitur cautione tñ interposita de modo implendo quod non in ẽ cõꝺitione vt ff. de condi. e demon. qui heredi. §. si. e de adimen. le. liberto. §. lucius e. ff. e. si cui. In demõstratiõe ꝺistigue vt. ff. e. si sit. §. j. e. l. nõ quecũqz
b Fundum. scilicet ꝺominum qui sit heres per seruũ quia adhuc non est.
An seruo. Seruo heredis pure nõ põt legari sed sub ꝺitiõe sic si tpe existentis ꝺitionis nõ sit in ptãte heredis sed eꝺ. Seruo alieno herede instituto põt si eiꝺ domino legari pure vel sub ꝺitiõe sed iussu domini hereditatẽ adeat legatũ euanescit. h. d. Areti.
i Inutiliter. sic. C. de necess. ser. here insti. quidã. §. illo contra. sed ibi non imponit necessitas ꝺandi vel in minimis loquit. vt. ff. de alie. e cib. le. seruos nam cum sit purum a morte testatoris cedit. vt. C. ꝺ cadu. tol. §. cum igitur.
k Legari pp confusionem hereditatis e legatarij qz eadem psona sibijpsi ꝺeberi nõ potest.

a Proficere q; actus morientium nõ pñt esse in suspenso. vt. ff. cõmu. prę. l. fi. in fi. ꝛ pp regulam catonis que sequitur.
b Exierit seruus legatarius q; hec est regula catoniana.
c Valere exceptis quibusdam casibus vt cũ res tua sit tibi legata ꝛ ante mortem testatoris alienata.
d Heredis nõ sit nã si est adhuc seruꝰ nõ valet legatũ aliaꝫ valet sic. ff. ad. l. fal. l. si a seruo.
e Instituto seruo i. dño ex persona serui vt. ꝭ. p quas pso. no. acqui. §. ire seruꝰ sed idẽ dñs erit hẽs ergo valet legatum q; idẽ nõ põt esse heres ꝛ legatarius. vt ff. de le. j. l. legatũ est §. j.
f Heres sit. i. dicere mortuo testatore statim post testñ nõ ió stariꝫ dñs fui erit heres per seruũ ꝛ legatariꝰ p se ꝛ ita nõ erit apud eũ. i. eũdez heredẽ hereditas ꝛ legatũ qõ erat superiori. §. imo ad hoc vt sit heres p seruuꝫ duo precedẽte oꝫ iussus dñi ꝛ obediẽtia serui ꝛ interim serui conditio poterit variari sed legatuꝫ tñ interim hẽbit dominus: sunt ergo separata hereditas ꝛ legatũ interiꝫ cũ legatuꝫ apud dñm hereditas apud nullum donec seruus vl ma numissus sibi vel iussu alicuius domini eam adeat.
g Intelligit nã nemo est heres adhuc cũ ꝛ dñi iussus ꝛ serui debeat sequi volũtas vt. C. de here. instituẽ proponas ꝛ lꝫ hereditatis dies cedat ea addita tamen legatũ a morte testatoris cedit vt. C. de cadu. tol. §. in nouissimo. vnde apud dominũ erit legatũ sed hereditas apud nullum que poterit esse vel apud hũc vel apud illũ si alienabit. ſ. seruus prius vt sequitur.
Ante heredis. Legata: ꝛ libertas hodie relinqui possunt ante heredis institutionem ẽt postea ꝛ inter institutionẽ ꝛ substitutionez hoc dicit Areti.
b Legabatur aliud in tutore ẽt oliꝫ vt. ꝭ. qui. da. tu. possunt. §. adcentum accur.
i Fundamentũ. cũ sine illo nullum dicaꝫ vt. ff. de iure codicil. l. fi. ꝛ j. ti. iij. §. in primis ꝛ de his que in testa. delẽ. l. pe. ibi Calpburniꝰ.
k Ordinem no. ordinẽ scripture nõ seruãdũ sic. ff. de solu. nõ enim contra. ff. de fideicõ. li. l. generaliter. §. quid ergo. ꝛ in auten. de here. ꝛ fal. §. in ordinatum.
l Voluntatẽ repete vituperandus erat.
m Constitutionẽ quã nõ hẽmus fm quosdã. vl dic verius q; loqtur de ea que est in. C. de testa. l. ambiguitates ꝛ qõ ibi dicit nõ ex mẽte referas ad alia non adhũc ordinem.
n Medias q; primũ instituit heredem ꝛ postea legauit ꝛ postea alijs heredez instituit ꝛ ita legat inter medias heredũ institutiones
o Fauorabilior nisi in duobꝰ casibꝰ. vt. ff. de ma. test. cũ ex pluribꝰ ꝛ de le. j. si qs a fi. §. pe. ꝛ l. ferre. ꝛ ad tre. fi pẽoni. §. fz si nõ fructibus.
Post mortẽ. Ante ꝛ post mortẽ heredis ꝛ legatarij ꝛ pridie mortis legatarij legari potest. h. d. Areti.

ficereⁿ si vino testatore de ptãte eiꝰ heredis exieritᵗ q; qõ inutile foret legatum si statim post factuꝫ testñ õ cessissetᵘ testatoꝛ nõ oꝫ hoc ideo valereᵛ q; diutiꝰ testatoꝛ vixerit sub cõditione vero recte legaꝫ vt requiramus an quo tpe dies legati cedit in ptãte heredisˣ nõ sit. Ex diuerso herede instituto, seruo q; domino recte ẽt sine conditione legeꝫ: nõ dubitatur. Nam ꝛ si statim post factum testñ decesserit testatoꝛ nõ tñ apud eum qui heresʸ sit dies legati cedeꝛ intelligiturᶻ cum hereditas a legato sepata sit ꝛ possit per eum seruũ alius heres effici si prius: quã iussu domini adeat in alterius ptãte translatus sit vel manumissus ipse heres efficeretur quibus casibus vtile est legatum q; si in eadem cã permanserit ꝛ iussu dñi. ſ. legatarij adierit. eua nescit legatũ. Ante heredis institutionẽ legabaꝫᵃ antea inutiliter sez q; testã viz ex istitutione heredũ accipiunt ꝛ ob id veluti caput atq; fũdamentumᵇ intelligitur totius testi heredũ institutio. Pari rõne nec libertas ante heredis instõnem dari poterat sed q; in cinile esse putauimus scripture ordinemᵏ quidem sequi qõ ꝛ ipsi antiquitati vituperandum fuerat visum sperni aũt testatoris voluntatẽˡ per nostrã cõstõnezᵐ ꝛ hoc vitium emendauimus vt liceat ꝛ ante heredis institutionem ꝛ inter mediasⁿ heredum institutiones legatum relinquere ꝛ multo magis libertatez cuius vsus fauorabilioꝛᵒ est. Post mortem quoq; heredis aut legatarij simili modo inutiliter legabaꝫ veluti si qs ita dicat cuꝫ heres meus mortuꝰ fuerit do lego item pridie q̃z heres aut legatarius morieꝫ: sed simili modo ꝛ hoc correximusᵖ firmitatẽ huiusmodi legatisᵠ ad fideicõmissoꝛ similitudinez prestãtes ne in hoc casu deterioꝛ cã legatoꝛ quã fideicõmissoꝛ inueniaꝫ

p Correximus. vt. C. vt actio. ab here. ꝛ contra here. l. j.
q Legatis. in stipulationibus idẽ vt. d. l. C. de act. ab hered. ꝛ ꝯ heredes l. j. caue tamẽ q; legatum incipit ab herede vel heredi qõ primo nullo modo fuit sed stipulatio fuit lꝫ ineficax. vt. ff. de euic. q; pupillo ꝛ l. si per imprudentiam. §. non mirum.

Pene quoq; noie inutiliter legabatur ꝛ adimebaturʳ vel transferebatur pene aũt noie legari videtur qõ cohercendi heredis cã relinquiꝫ quo magis aliquidˢ faciat aut nõ faciatᵗ veluti si quis ita scripserit heres meus si filiam suam in matrimonio ticio collocauerit vel ex diuerso si nõᵘ collocauerit dato decez aureos seio. aut si ita scripserit heres meus si sernũ stichum alienauerit vel ex diuerso si nõ alienauerit. Ticio decem aureos dato ꝛ in tantuꝫ hec regula obseruabaꝫ vt perˣ quã pluribus principalibus constõnibꝰ significetur nec principez quidem agnoscereʸ posse q; ei pene noie legatum sit nec ex militis quidẽ testõ talia legata valebant quãuis alie militũ volũtates i ordinãdis testis valde obseruabantᶻ quin ẽt nec libertas pene noie dari posse placebat eo amplius nec heredem pene nomine adisci posse. Sabinus estimabat veluti si quis ita dicat. Ticius heres esto si ticius filiam suaꝫ in matrimonio seio collocauerit seius quoq; heres esto nihil enim intererat qua ratione ticius coberceatur vtrum legati datione an coheredis adiectiõe. Ex huiusmodi scrupulositas nobis non placuit ꝛ generaliter ea que relinquuntur lꝫ pene nomine fuerint relicta vel adempta vl in alium translata nihil distare ceteris legatis cõstituimusᵃ vel in dando vel in adimendo: vel in transferendo exceptis his videlz que ipossibilia ᵇ sunt vel legibus interdictaᵇ aut alsˌ pbrosaᵇ huiusmodi. n. testatoꝛ dispositiones valere sectaᶜ meorum temporaᶜ non patitur.

De ademptione legatorum.

Ademptio legatorum siue eorꝺez testameꝛto adimantur[m] legata siue codicillis[m] firma[m] est sine contrarijs verbis fiat ademptio ve

r Inueniatur vt. ff. e. l. j. ꝛ ꝭ. e. ti. §. sed non vsq;.
Pene quoq;. Hodie potest pene noie legari ꝛ legatum trãsferri vel adimi nisi precipiatur aliquid inhonestus vel opprobrio suꝫ vel legibus interdictũ h. d. Bal.
s Adimebaꝫ hec verba exponentᵏ. j. ti. j.
t Aliquid qõ fieri vult fz Jo. hoc adiecto scilicet in penam heredis se cõmittere al's. est ꝺditio ꝛ valet vt ff. de his qui pe. no. l. j. ꝛ. ij. ꝛ institutione q; primo potest legare rẽ ꝛ postea heredem restituere.
v Nõ faciat qõ fieri ñ vlt
x Collocauerit. ſ. qõ fieri volo. ſ. eã collocari.
y Nõ collocauerit. ſ. qõ fieri nolo. ſ. eã collocari.
z Alienauerit. qõ volo alienauerit nã vt alienat volo
a per. i. valde.
b Agnoscere. ſ. posse vt ꝭ. qui. mo. te. infir. §. fi.
c Obseruabant vt. C. de test. mi. l. j.
d Collocauerit. ſ. qõ fieri intereat.
e Constituimus vt. C. õ bis que pe. no. l. j.
f Impossibilia. ff. eo. l. si mihi. §. j. ꝯ Jo. ibi nõ erat impossibilis poterat. n. esse qõ diu viueret ꝛ infra triduñ post id fieret qõ volebat. Vel dic q; ibi voluit testatoꝛ heredẽ cõstituere se solituꝫ si decederet. ſ. testatoꝛ infra triduñ qõ potuit non aũt soluere. itẽ ꝯ. ꝭ. de here. instit. §. impossibilis. Jo. qdã dñt nõ valere siẽ testatoꝛ voluit vt hic valeꝛ tñ pure vt ibi vel distingue fm Jo. aut apponit condi tio ipossibilis heredi aut legatario si heredi nõ valeꝛ legatuꝫ vt hic. Si legatario valet: vt ibi ꝛ quere hic exẽ pla. C. de his q; pe. no. l. im

posibilia de impossibili dic precepit heredẽ transferri montẽ vel ei adiecit coheredem vel aliã penã iposuit vel pcepit heredi vel legatario vt daret inquilinos sine predijs alꝭ penã iposuit nam in pdictis ꝛ similibꝰ remanet heres ꝛ legatarius nec tenetur ad impossibile vel probrosum nec ẽt ad penam ideo q; impossibile vel probrosum nõ impleuit.
g Interdicta vt inquilinos sine pdijs vt. ff. eo. si quis inquilinos.
h Probrosa vt vestimenta in funus vt. ff. e. l. j. seruo alieno. §. fi. vel reliquias in mari. vt. ff. de condi. insti. l. pe. in prin.
i Secta. i. ego q; sequoꝛ iusticiã hoc tpe nõ patioꝛ. sic. C. õ pac. l. fi. in fine

De ademptione legatorum' Rubrica.

Quia ambulatoria est defuncti voluntas vsq; ad supremũ vite exitũ vt. ff. de adimẽ. leg. l. iij. §. fi. ꝛ l. seq. ideo post data legata etiã de eis adimẽdis videamus

Ademptio. Diuiditur in duas ptes. Primo loco de ademptione Secundo de transactione scõa ibi transferri ꝛ. h. d. Ademptio ꝛ translatio legato põt fieri in eodem testõ vel alia scriptura. h. d. Areti.
k Adimantur. ſ. legata.
l Codicillis. ſ. testõ cõsormatis fm quosdam nõ aliter. Sed nos ꝯ vt in aut. de testi. fideicom. §. manifestum. col. ix.
m Firma vt si eodem testõ fiat videꝫ nec datum. si alia voluntate videꝫ datum sed postea ademptum vt. ff. de his que in testame. de. l. j. ꝛ. ff. de le. j.

si ita scriptum. Sed videtur q̄ nulla talis voluntas valeat cuz videat sibi repugnare .vt .ff.de ra.iur.l.vbi repugnantia que est huic contraria sed dic q̄ ibi dicit de repugnantia que fit propter simplicitatez verborum.vt ff.de condi.insti.si ticius z hz locum predicta regula q̄ non apparet que sit vltima quo causa neutra valet.vt.ff.e.l.nihil prohibet

a ¶ Alijs .s. vt adimo vel deniteo eius quod dedi vl̄ similia imo ēt nuda voluntate presumpta vt si inimicus postea sit factus legatarij vt.ff.de adimen.leg.l.iij.in fi.z.l.iiij.

b ¶ Transferri.facit.ff.eo. translati.

c ¶ Et seio.s.si seius est nō capax nūquid ademptio a primo facta valz respōdeo sic vt.ff.de le.j.plane i prin.

De lege falcidia Rub.

¶ Qualiter minuant̄ legata ademptione vel translatiōe dictū est:nūc qualiter lege falcidia minuantur z ideo supereſt.

Supest. ¶ Totus iste titulus diuidit̄ in qui nqz ptes. Primo cōtinuat se ad p̄cedētia. Secundo ponit effectuz.l. falcidie taz de iure.l.xij.ta. q̄ de iure quo vtimur. Tertio ponit vnum dubiuz an heres nō grauatus respectu sui coheredis: grauari possit detrahere falcidiam Quarto ad qō pūs ips̄ redigatur.vt inspiciat̄ an .l. falcidia habeat locū. Quinto qn̄.l.falcidia imponitur quid est ante deducenduz scōa ibi.cū.n.tertia ibi z cū quesitum.quarta ibi: quātitas aūt.quinta ibi cū aūt Et.h.d.Testatori nō licet hereditatē exhaurire vl̄ vacuare in totū legatis sed solūmodo vsqz ad dodrātez ne testatores sine herede ō cedant.h.d.Areti.

d ¶ Supest .falcidia .ideo sic dicta.qz vt falx fenuz sic z lex legata resecat.vel dic a falcidio auctore dicta vl̄ publiciana a publicio dicta vt.j.de actio.§. alie.

e ¶ Vel pro etiam.accur.

f ¶ Qua scilicet falcidia

f ¶ Uti hec sunt verba .xij.tabularum.

g ¶ Sue rei.idem in re sua tota quā ipse legauit vel ēt aliena nam z aliena res legari pōt vt hic z.ff.ad.l.fal.l.j.in prin.z.s̄.de leg.§.non solum.

b ¶ Ipsorum testatorum.non tamen.l.testatoribus eam renunciare nisi i casu vt.ff.eo.qō de bonis.§.fi.z.l.si debitor.arg.contra.C.de pac.l. penul. ibi cuz z alia regula sic z c̄.sed hodie per auten.sed cū testator que est.C.ad l.falci.contrac.accur.

i ¶ Adire facit.j.ti.j.§.sed qz heredes.

k ¶ Super hoc.i.super coartanda legandi licentia.

l ¶ Nouissime.i. vltimo.

m ¶ Legare vel ēt cā mortis donare.nam z ibi locum hz falcidia. Item z in mortis cā capione.vt.C.eo.l.pe. Licet de hac quidā contradicant z est pro eis argu.vt.ff.e.l.acceptis. Item in fideicō.vt.C.eo.l.ij. Item in donatione inter vivos que morte confirmatur.nō al's vt.C.eo.in dona.z in bis hz locum qō hic de legatis dicitur.

n ¶ Dodrantem.i.nouē vncias totius hereditatis sic enim dodrans dicit vt.s̄.de here.insti.§.hereditas. Si ergo fiat in contrarium de singulis potest fieri sectio.idest quarte pūs detractio z ipso iure proposita ēt rei vendicatione.vt.ff.eo.l.lineam in fi.j.respon.z.l.plautius.z.C.e.l.ij.iam ergo nō est questio an heres possit retinere falcidiā in vna re. nā non pōt vt in.d.l. plaucius. Sed aliud quādo quis legat ptem bonoz tunc eniz succurrit heredi siue rerum partes siue estimationem dare maluerit. vt.ff. de lega.j. nō amplius.§.j.

¶ Et cum quesitum. ¶ Si plures fuerint instituti quilibet in sua parte potest falcidiam detrabere licet portio alterius coheredis nō fuerit grauata.h.d.Areti.

o ¶ Et cum quesitum facit.ff.eo.l.in singulis.

p ¶ Supra modum.i.supra quartam.

luti si quis ita legauerit:do lego:ita adimatur:non do non lego siue nō cōtrarijs:sed alijs[a] quibuscūqz verbis. Transferri[b] quoqz legatum ab alio ad alium potes veluti si qs ita dixerit hominem stichum quem ticio legaui seio[c] do lego:siue in eodē testamento siue in codicillis hoc fecerit quo casū similis z ticio hoc adimi videtur.z seio dari.

De lege falcidia. Rubrica.

Supereſt[d] vt de lege falcidia dispiciamus qua[e] modus nouissime legatis impositus est cuz.n. duodecim tabularum lege libera erat legandi potestas vt liceret vel[f] totum patrimonium legatis erogare quippe cum in ea lege cautum esset vti[f] legasset sue[g] rei quisqz ita ius esto visum est hanc legandi licētiam cohartare. idqz ipsorum[h] testatorum gratia prouisum est ob id quod plerumqz intestati morieban tur recusantibus scriptis heredibus pro nullo aut minimo lucro heredi tatem adire. ¶ Et cum sup[i] hoc tam lex furia quam lex vocania late sunt quarum neutra sufficiens ad rei consumationem videbatur nouissime[k] lata est lex falcidia qua cauetur ne plus legare[l] liceat quaz dodrantem[m] totorum bonorum ideſt vt siue vnus heres institutus sit siue plures apud eum eosue pars q̄rta remaneat. ¶ Et cum[n] quesituz est duobus heredibus institutis veluti Ticio z Seio:si ticij pars aut tota exhausta sit legatis que nominatim ab eo data sunt aut supra[o] modum[p] deminuunt al's minuat̄ z sic remanet ei tres vncie que sunt quarta totius assis.

r ¶ Quia. is scilicet.Seius.

s ¶ Quartam.partem.i.tres vncias.

t ¶ Habet hoc interrogatiue lege z postea rūde. Et placuit z c̄.

v ¶ Retinere.s.quartam partem sue pris quam iure hereditario hz nō aūt datuz cā adimplende conditionis sibi ab aliquo impurabit sibi ī quartā nisi in statulibero esset datum z ō pecunia hereditaria de qua ei dare prmittitur vt.ff.eo. id aūt z ō do.cā. mor.l. qō statulib. Irez nec legatū a coherede relictuz sibi imputet vt ff.e.in quartā nisi testator hoc cauerit vt ff.eo.qō autem.j. rūl. z.§.marcellus.

¶ Quantitas aūt. ¶ In rōne legis falcidie cōsiderat̄ quātitas patrimonij. q̄ erat tempore mortis testator[q] nec augmētuz vel diminutio cōtingens postea z ante aditam hereditatez legatarijs nocet vl̄ prodest hoc dicit Areti.

x ¶ Mortis .s̄. de lega .§. si peculium contra. Solutio. ibi remanet seruus quasi peculij dominus.

y ¶ Legauerit. scilicet tres partes hereditatis z quarta remanet ita q̄ non habet locum falci.quia c.habebat in bonis vt.s̄.dictum est.

z ¶ Ex diuerso legata dicunt al's de hoc locū habz qūres hereditarie nō legate perierint. Si aūt legate pereāt distingue aut erāt pōdere numero vel mensura z tunc idē qō hic dicit aut nō z tūc aut incertū vt puta boiem z tunc idē qō hic aut incertū ex certis vt vnū de seruis suis z tunc si oēs pereant legatarij damnū est vt.ff.e. in ratione.§.diligenter.z.§.incerte aut penitus certa vt stichus.z tūc perit legatario.vt.s̄.de le.§.si res legata.

a ¶ Ea res respondet tacite obiectioni.q.d.nonne erit iniquū compelli adire z non lucrari z ita dānum sentire.

b ¶ Paciſci.i.aliquit oz eos dari heredi vt adeat z ita no.q̄ non pot ēt hodie sunt exequata fideicōmissa legatis nam fideicōmissarius cōpellit heredem scriptū adire z nihil ei dat vt.j.eo.ti.§. sed si recusset sed illud est in generalibus fideicōmissis hoc in specialibus.

¶ Cum aūt. ¶ In rōne legis falcidie prima deducit̄ es alienum funeris impensa z precia seruoz z de residuo quarta pars legatoz z si plus ē legatū q̄ sint patrimonij vires id primo deducit̄ postea patrimonium defalcatur.h.d.Areti.

c ¶ Alienum ēt qō ipsi heredi debebatur tpe mortis licet cōfusione sit factum indebitum vt.ff.e.q fundū.z.C.eo.l.irritū nisi expresse p hibeat vt.ff.eo.si debitor creditorem.

d ¶ Funeris non momenti vt.ff.e.l.j.§.fi.

e ¶ Seruorum mos erat antiquitus vt qui seruos nō habebat vnū vel plures emeret qui bonoris causa funus testatoris pileati antecederent quo facto statim intelliguntur manumissi z sic illorum manumissorum detrabitur precium z facit ad hanc positionem .C. de la. li.tol.§.sed qui domini. Vel dic q̄ testator alicui decem legauit vt alienum seruum redimeret legatarius z manumitteret de hoc enim legato nō detrabitur falcidia nisi de eo quod superesset forte facta emptione.vt.ff.de fideicō.liber.l.x.z.ff.eo.sed z si nō seruus. Si aūt vt suum z proprium legatarius manumitteret z tunc nullam patitur falcidiam legatarius z ita hec precia deducūtur vt falcidiā non paciantur.vt.ff.e.si seruus.z.l.iul.

a ¶ Ratio habeatur.s.estimatione rerum.non ex affectione. sed cõi estimatione.vt.ff.eo l.precia.

b ¶ Pro rata vt ita quartã detrahat heres si nihil ei dimiserat testator vel si aliquid erat residuũ penes eũ adhuc detrahit ad suppletionem vl quintam vel etiã milesimam vt.ff.e.in quãtitate.§.fi. ꝛ facit ad hec.C.e.l.ij.ꝛ.ff. eo.l.plautius.

c ¶ Itaqꝫ si fingamus retento casu qꝫ hẽbat in bonis quadringenta.

d ¶ Octaua.s.quadrigentorum que est quinquaginta ꝛ ita hẽbat heres prima quinquaginta ꝛ hec alia quinquaginta õtracta ꝛ sic centum ꝛ sic quartam.

e ¶ Quingentos retento casu qꝫ hẽbat in bonis quadringẽta ꝛ sic legauit vltra quã haberet centum.

f ¶ Detrahi. improprie ponitur detrahi quo ad id quod excedit ꝛ proprie quo ad quartã que est in bonis ꝛ sic semel positũ verbum proprie ꝛ improprie ponitur vt.ff. de offic. procon.l.ij. Item no.qꝫ hic falcidia cessat in multis casibus quos dicas vt dixímus in autẽ. de here.ꝛ fal.§. hinc nobis.

¶ De fideicõmissarijs hereditatibus.

¶ Justinianꝰ post tractatũ legatorum de lege falcidia priusqꝫ õ fideic. tractauitqꝫ lex falcidia i legatis pus fuit inuẽta qꝫ in fideicõ.fm.ꝑ.vl sic dictum est de legatis sed qꝫ de fideicõmissarijs sumus pollicit dicere vt.s.de leg. §.sed ne in primis ꝛ ideo de fideicõmissarijs tractamus ꝛ qꝫ fideicõmissorum aliud generale aliud spãle.generale vero dignius de generali primo videamus.vt.j.eo.in priu.ꝛ.j.ti.j.in prin.

sorum tunc demum in reliquo ita ratio habeat vt eo quarta pars apud heredes maneat tres vero partes inter legatarios distribuantur pro rata scilicet portione eius quod cuiqꝫ eorum legatum fuerit.itaqꝫ si fugam quadrigentos aureos legatos esse ꝛ patrimonij quantitatẽ ex qua legato dari oporteat quadrigentorũ esse quarta pars singulis legatarijs dꝫ detrahi.qõ si trecentos ãdraginta legatos fugamus octaua debet detrahi quod si quingentos legauerit initio quinta deinde quarta detrahit dꝫ ante.n.detrahẽdum est quod extra bonorum quantitatem est deinde qõ ex bonis apud heredes remanere oportet.

¶ De fideicommissarijs hereditatibus.

Nunc transeamus ad fideicõmissa:sed prius est vt de hereditatibus fideicommissarijs videamus. Sciendum itaqꝫ est omnia fideicõmissa primis temporibus infirma esse quia nemo inuitus cogebat prestare id õ quo rogatus erat quibus enim non poterant hereditatem vel legata relinquere:si relinquebant fideicõmittebant eorum õ capere ex testamento poterãt hereditatem:ꝛ ideo fideicommissa appellata sunt qꝛ nullo vinculo iuris sed tm̃ pudore eorum qui robabantur cõtinebantur ¶ Postea diuus primus Augustus semel iterumqꝫ gratia personarum motus vel qꝛ ipsius salutez rogatus quiꝫ diceretur aut ob insignem quorũdaꝫ perfidã iussit consulibus auctoritatem suaꝫ interponere quod qꝛ iustum videbatur:ꝛ populare erat paulatiꝫ cõuersum est in assiduaꝫ iurisditionẽ tãtusqꝫ eorum fauor factus est vt paulatim etiam pretor proprius creare tur qui de fideicommissis ius diceret quem fideicommissarium appellabant. ¶ In primis igitur sciẽdum est opus esse: vt aliquis recto iure testamẽto facto heres instituatur eiusqꝫ fideicõmittatur vt eam alij hereditatem restituat alioquin inutile est testamentũ in quo nemo heres instituitur. Cum igitur aliqs scripserit Lucius Titius heres esto põt adijcẽ rogo te Luci Tici vt cũ primum poteris hereditatem meã adire eam Caio Seio reddas ꝛ restituas. ¶ Potest autem quisqꝫ ꝛ de parte restituende heredem rogare ꝛ liberum est vel pure vel sub conditione relinquere fideicommissuꝫ vl ex certo die. ¶ Restituta autem hereditate is qui restituit nihilominus heres permanet is vero qui recepit hereditatem aliquando heredis aliquãdo legatarij loco habebatur ꝛ in neronis quidem temporibus. Trebellio Maximo ꝛ Anneo seneca consulibus senatusconsultum factum est quo cautuꝫ est vt si hereditas ex fideicommissi causa restituta sit omnes actiones que in re ciuili:heredi ꝛ in heredem competerent ei ꝛ in eum darentur cui ex fideicõmisso restituta est hereditas post quod senatusconsultuꝫ pretor vtiles actiones ei ꝛ in eum qui recipit hereditatem quasi heredi ꝛ in heredem dare cepit. ¶ Sed quia heredes scripti cum aut totam hereditatem aut pene totam plerumqꝫ restituer rogabantur adire hereditatem ob nullum vel minimuꝫ lucrum.Accursius florentinus.

fideicõmissum.vt.ff.de iure fis.non intelligitur.§.j.ꝛ.ij.ꝛ.iij.ꝛ.C.de na. lib. l.j.ꝛ.ij.ꝛ.C.ad.l.fal.etiam fm azo.sunt ꝛ alij qui capere nõ poterãt nec põt vt.s.de leg.§.legari diximus ꝛ in his oĩbus nil innouat vt in muliere que transit ad scõa vota infra tps luctus cui ab extraneo relinqui nõ põt vt.C de ince.nup.l.si quis incesti.ꝛ.C.de secũ.nup.l.j.

i ¶ Nullo.i.nulla occasione.acc.

k ¶ Vinculo.i.actione sed per officium iudicis vt.ff. de verbo.sig. pecunie verbum.§. actiones.

l ¶ Personarum capaciũ dũtaxat non eaꝝ que sunt non capaces de quibus.s. locutus est ꝛ dic personaꝝ quorũdam.

m ¶ Interponere.s.vt fideicõmissum prestet generaliter in oĩbus.

n ¶ Et populare .i. populo expediens.

o ¶ In assiduam.i.vt passiue de hoc ius reddat etiã ab alijs quam a consulibꝰ.

p ¶ Jurisditionẽ.s.vt quotidie ius de hoc redderet.

q ¶ Eorum.s.fideicõmissariorum.

r ¶ Crearet.vt.ff.de orig. iur.l.ij.§.post deinde diuꝰ.

¶ In primis. ¶ Ad hoc vt valeat fideicõmissuꝫ vniuersale ex testõ debꝫ heres vniuersaliter instituꝰ qꝫ põt grauare de tota vel parte hereditatis capaci restituẽda.b.d.Areti.

s ¶ In primis scilicet quia ius fideicommissorum expositurꝰ sumus quoniam autem fideicommissa. vniuersalia ꝛ singularia suam habent naturam communiter igitur ꝛ de eo in primis notandum est sic ꝛ dicitur ꝛ continuat.s. de le. §.sed ne in primis.

t ¶ Inutile.nota nõ valere testamentum sine herede sic.ff.õ his que in testa. de.l.proxime.ꝛ.ff.de códi. l.fi.

v ¶ Instituitur potest etiam ab intestato vt infra eodem .§.preterea que est cõ

x ¶ Conditione que ꝛ a quo sunt implende dic vt.ff.eodem facta.§.fi sub conditione.

y ¶ Restituta. ¶ Qui restituit hereditatez remanet heres noie ꝛ in fideicõmissis transeunt oẽs actiones.b.d.Aretinus.

y ¶ Permanet no.quod semel est semper erit sic.ff.de mi.l. ẽt si fine.§. sed qõ papi.ꝛ.ff.de here.insti.l.ei qui soluendo in fi.

z ¶ Aliquando.idest fm vnum ius vt per trebel.vt statim dices nam omnia transiebant.

a ¶ Aliqñ idest fm aliud ius non erit loco heredis sed legatarij vt per pegasianum fm quod retinet instituꝰ quartam vt.j.eodem.§.sed quia.ꝛ.§. postquam.

b ¶ Trebellio.ꝛ hinc dictũ fuit trebellianum senatusconsultuꝫ vt ꝛ ad mace.a macedonc.vt.ff.ad mace.l.j.

c ¶ Omnes imo non omnes ẽt p treb.vt.j.eo.§.ergo contra sol.lꝫ hic dicit omnes non tm̃ dicit tote vel in totum fm Jo. Vel dic qꝫ qñ de toto erat rogãtus habebat locum qõ hic dicitur si autem retenta quarta de cetero .rogatus habet locum quod dicitur.j.

d ¶ Ciuili vel ẽt pretoria dũmodo tales sint pretorie que sint transitorie vt sunt persecutorie.vt.ff.de ac.ꝛ ob.in onerarijs.ff.eo.l.j.ff. qꝫis secus in penalibus vt.j.de ac.§.penales.

¶ Sed quia heredes. ¶ Heres rogatus de fideicommisso vniuersali vl particuli per senatusconsultum pegasianum poterat quartam deducere ꝛ i herede omnes actiones remanebũt nisi cautio fuit interposita inter eum ꝛ fideicõmissarium de actionibus dividendis.b.d.Areti.

e ¶ Hereditatem non facta cessione actionum alias enim etiaꝫ directas hꝫ ex nomine cedentis.

Nunc transeamus. ¶ Totus iste titulus diuiditur in septem partes. Primo ponit qualr iur vetustissimo nõ de necessitate sed verecundie quadã fideicõmissa prestabant. Scõo qũo tpe augusti certis psonis ex necessitate prestabat vl ẽt de iure pretorio. Tertio qũo fideicõmissum fieri debeat vel valeat. Quarto qñ restituta erat hereditas qõ ex senatusco̅sulto trãsibit actiones oẽs in fideicõmissariũ. Quinto qualiter ex senatusco̅sulto Vespesiano heres instituꝰ poterat detrahere quartã ꝛ qualiter dicto iure heres rogatus de tota hereditate vt transirent actiones pro rata in fideicõissariuꝫ stipulatio interponebat vt si hẽs volebat adire.si vero recusabat ex dicto senatusco̅sulto cogebat. Sexto Justinianus ista duo senatusco̅sulta equiparat:ꝛ oia que senatusco̅.treb.statuit eidẽ reseruat. Et que senatusco̅sultũ Vespesianũ statuit attribuit senatusco̅sulto trebelliano tãqꝫ antiquiori. Septimo circa mãm fideicõmissoꝝ certos casus dubitabiles ponit.scõa ibi postea.tertia ibi:i primis.quarta ibi restituta.quinta ibi sed qꝛ heredes.sexta ibi sed qꝛ stipulatio. Septima ibi nihil aũt interest. Et.b.d.a generalibus tãqꝫ a dignioribus ẽ inchoãdũ:ꝛ oliꝫ heres de fideicõmisso grauat nõ cogebat de necessitate ad fideicõmissi pstationẽ.hodie vero secus si relinquat capaci b.d.Areti.

g ¶ Sciendũ.q.d.tractaturis nobis de fideicom.qꝛ eorum apud antiquos aliter se habebat tractatus.ne qd antiquitatis penitus ignoretur quare dicamus de fideicõmissarijs generalibus ꝛ specialibꝰ. vt ar.s.de testa.in prin.

h ¶ Quibus vt spurijs ꝛ in his nil innouatur.nam nec hodie valet

a ¶ Recusabant'.sic.ſ.ti.j.in prin.
b ¶ Consulibus.ſ.existentibus.
c ¶ Ex lege.i.dicere sicut per legem falcidiã defalcantur specialia legata vt.ſ.ti.j.§.cum autem.z.§.ita.z generale fideicõ.defalcatur per pegasianũ se.cõ.vt hic.et nota triplicẽ esse quartam vna dicitur iure nature debita:z que debeẽ filijs z filiabus z inferioribus z superioribus:z quibusdam trãsuersalibus.vt.C.de in of.test. cum queriẽ z.l.cum parentibus que est aucta z in auten.de triẽ.z se.§.j.z hoc dz debitum bonoz subsidiuz vt.C.de inof.dona.si totaſ alia que debeẽ iure institutionis.vt ex singularibus legatis z fideicõmissis vt ſ.ti.j.alia que dicit trebellianica.vt.j.eo.§.sed qz ſz fuerit per pegasianũ inducta vt hic.Item est quarta quedaz vt que debeẽ ex cõstitutiõe diui pij filio arrogato vt.ſ.de ado.§.cũ aũt Item est z alia vt in autẽ. qui.mo.na.ef.legi.§.quis igitur col.vj.
d ¶ Permissa est.i.p senatuscõsultũ trebellianũ.ſ.vt ab herede non a legatario grauato.Alij dare vel restituere vt dicemus.j.ti.j.§.j.
e ¶ Post qz senatuscon.ſ. pegasianum.
f ¶ Subsistinebat.scilicet omnia.
g ¶ Partem.ſ.dodrãtem
h ¶ Solebant.ſ.iure vetustissimo ſm Pla.nam legatarius nõ substinebat onera z ideo hec stipulatio interponebaẽ sed cũ hodie legata fideicõmissis sint adequata vt dele.§.j.in fideicõmisso diuidantur onera inter heredem z fideicõmissariũ.vt.j.proxi.§.ergo z §.sed qz stipulatões.patet qz hec legata vniuersalia seu particularia sine stipulatione debent transire cũ onere z facit ad hũc.§.ff.ỏ leg.ij.si quis seruum.§.fi.z l.seq.
i ¶ Interponi puta qñ legabatur dodrans.
k ¶ Cõmune sit sz hac stipulatione non interposita oia onera erãt heredis rogati occasione quarte quã retinebat.j.eo.§.at si plus ¶ Ergo si qdam. ¶ Rogatus de restituendo dodrantem ex senatusconsulto trebelliano actiones diuiditur pro rata sed si vltra dodrantez tunc ex senatusconsulto pegasiano omnes actiones remanent penes herdem nisi stipulatio de diuidendo fuerit interposita.Et hoc si sponte adijt sinautẽ coactus ex senatusconsulto trebelliano actiones omnes transeant in fideicõmissarium.h.d.Areti.
l ¶ Ergo qz tunc demum locum habebat senatuscon.pegasianuz qñ vel totum vltra dodrantem heres rogatus est restituere ergo ẽ.
m ¶ Parte.ſ.eo.§.restituta contra solu.vt ibi.
n ¶ Uniuersa onera nisi stipulationem supradictã interposuisset vt.ſ.e.§. postq̃ z hic subijcit.
o ¶ Si vero restituerit.ſ.sponte nam poterat retinere per pegasianuz vt.ſ. eo.§.post.
o ¶ Interponebantur.facit.ff.de pac.si credito.z.ff.nam heredem.§.fi.
p ¶ Sed si damnosam licet causam nõ assignet qz varie sunt hominuz voluntates vt.ff.ad trebel.qz poterat.
q ¶ Quo casu.i.cum per treb.restituaẽ tota vel dic per pegasianũ.ſ.in casu ꝓposito vbi coactus adijt sivero nõ coactus sed sponte secus vt.ſ.e.§.si vero totam.
r ¶ Utroqz.ſ.treb.qz nil retinebat z pegasiano.qz cogebatur z ita quo ad sniam concurrunt quo ad verba enim nõ concurrunt cum alio casu vnum z alio aliud loquebatur.
¶ Sed qz stipulationes. ¶ Fideicõmissarie hereditates z senatusconsul.trebel.restituuntur sublato in totum senatusconsulto pegasiano cuius auctoritatem senatusconsultum trebellianum imperatori attribuit z berẽ rogatus potest tenere quartã siue relicta ei sit siue minus actionibus pro rata diuisis.Item heres q suspectam hereditatem adire non vult hodie per senatuscõsultum trebellianuz cogitur lz olim per pegasianũ oibꝰ actõnibus i fideicõmissariũ deuolutis.h.d. Areti.
ſ ¶ Sed qz dixi iterponi stipulatiões ex senatuscon.pegasia. zc.acc.
t ¶ Casibus.ſ. propter solẽnitatem verborum vt dicuntur vl tũc qñ is cui restituta erat nõ erat soluendo vnde inutilis erat stipulatio velverius hos captiosos modos nescimus q sint.
v ¶ Simplicitas no. simplicitatez amicã legibus z facit.ff.de ga.ag.suc.§.nos vero.z.ff.de dolo.l.j.in prin.
x ¶ Suggestis.hic nota.qz in sententia sunt allegationes repetende.
y ¶ Quod postea qz prius fuit treb.
z ¶ Quartam.scilz de bonis hereditatis detracto tamen alieno ere.vt.C.e.sed sine scriptura.
a ¶ Liceat etiam cõtra voluntatem defuncti iure isto scilz institutionum vt.C ad.l.fal.si vt allegas hodie forte cõtra ſm quosdam vt in autẽ. de here.z fal.§.si vero expresse.
b ¶ Solutum propter facti non iuris ignorantiam. vt.C. ad.l.falcidiam.error.
c ¶ Actionibus.ſ.creditorum non legatoz ſm.B.vt.ff.eo.l.j.in fi.z l.apud.j.rñ.sed z legatarius respõdet cũ eis fideicõmissaria portio non sufficiat sic tamen:vt totius hereditatis quarta sibi reseruetur vt.ff.ad treb.l.j.§.si is qui ſm Jo.Sed azo.contra.C.ad treb.l.ij.ſz illa ſm supradictam distinctionem intelligitur.
d ¶ Si vero restituerit que restitutio sit re z verbo.re vt si patiatur res hẽditarias a fideicõ.possideri vel totas vel aliquas eaz bac mẽte.vt restituaẽ hẽditas:vbo aũt sic restituo hereditaẽ tibi ꝛz corpaliter rez possessionẽ non tradã z ex tunc res fiunt fideicommissarij in vtroqz casu.vt.ff.ad treb.facta sed nũquid ẽt añ factã restõnem est fideicõmissariꝰ dñs.vt.C.cõia.dele.l.fi.§.sed qz rñ.nõ qz ante restõnẽ oia facit heres z ẽt manumittit seruũ hereditariũ qõ nõ faceret si alius esset dñs.vt.ff.ad treb.marcellus.§.res.z.l.si heres institutus.§. si heres nec ob.d.l.cõia dele.que dicit dari rei vend.fideicõmissa.generali nã est itelligẽdũ ex quo hereditas ẽ instituta vel spãle in rebꝰ alienatis vt añ restituta hereditaẽ deẽ fideicõmissario vtil rei vẽdi.
e ¶ Cõpetunt qz p oia est vt heres vt.ff.quod cũ eo si filius.§.fi.
f ¶ Fuerat.vt.ſ.in eo.§.sed si recuset.

ditatem ob id quod dicat eã suspectam esse ꝙſi dãnosam cauet pegasiano senatuscõsulto vt desiderãte eo cui restituere rogatus est iussu p̃toris adeat z restituat hereditaẽ p indeqz ei z in eũ qui recipit hereditatez actiones daneẽ ac si iuris est ex trebelliano senatuscõsulto quo casu nullis stipulationibꝰ est opus qz simul huic q restituit securitas daẽ z actiones hereditarie ei z in eũ trãsferunturq recipit hereditatem vtroqz senatuscõsulto in hac concurrente specie. ¶ Sed qz stipulationes ex senatuscõsulto pegasiano descendẽtes z ipsi antiquitati displicuerũt z quibusdam casibus captiosas eas homo excelsi ingenij Papinianus appellat z nobis in legibus magis simplicitas ꝙ difficultas placet iõ oibus modis suggestis tam similitudinibus ꝙ differentijs vtriusqz senatuscõ.placuit exploso sena.cõ.pegasiano qõ postea supuenit oẽz auctoritatem trebelliano senatuscõ.p̃stare vt ex fideicõ.hereditate restituaneẽ siue habeat heres ex volũtate testatoris quartam siue plus siue minus siue nihil penitus vt tũc qñ vel nihil vel minus quarta apud eũ remaneat liceat ei vel quartã vel qõ deest ex nra auctoritate retinere vel repetere solutũ quasi ex trebelliano senatuscon sulto ꝓ rata portione actionibus tam in heredẽ ꝙz i fideicõmissariũ competentibus.
Si veroa totam hereditatem restituerit sponte oẽs hereditarie actiones fideicõmissario z aduersus euz cõpetunt. Sed etiaz id qõ precipuum pegasiani senatusconsultus fuerat vt qñ recusabat heres scriptus sibi datam hereditatem adire necessitas ei imponeretur totam hereditatem volenti fideicõmissario restituere z oẽs ad eũ z cõtra eum transire actiones z hoc transpõnimus ad senatusconsultũ trebellianuz vt ex hoc solo necessitas heredi impo

a Apud heredẽ cui ẽt cauebit fideicõ. de prestando. eum indẽnem futuꝝ occasione hereditatis. vt. ff. ad treb. cũ hereditas ꝛ ẽt pro futuris hꝫ exceptionẽ vt. ff. ad treb. l. j. §. q̃q̃. sed hec cautio de qua hic dꝛ qualr sit rñ. per offi. iudi. postulante eo cui est restituenda hereditas vel quota pars nõ aũt sic si singulari fideicõ. sit relictum. vt. ff. ad treb. l. naz. q̃. §. non oẽs vel ẽt postulãte procuratore eiuſ cui sit nã mãdatum nec sufficit cauere de rato vt. ff. ad treb. quidam. §. j.

Nihil autem.

Nõ iuris est de toto quo ad totũ idẽ iuris est de pte quo ad partẽ. b. d. Are.

b Nihil diximus vt. s. eo. §. sed qꝛ postulationes ꝛ proxi. §. Et no. qõ iuris ẽ in toto quo ad totũ idẽ est in pte quo ad partẽ vt. ff. de acqui. here. si seruus. ꝛ. ff. ꝏ vsufr. q scit in prin. ꝛ arg. ℈. ff. de euict. ex mille.

Si quis vna.

Si apud heredẽ rogatũ de hereditate restituenda remanet aliqua res vl q̃titas volũtate testãtis que valeat quartã hereditatis vel vltra tũc restitura hereditate oẽs actiones insoliduꝫ transeunt in fideicõmissarium ꝛ hẽs ad nulla onera hereditaria tenet

c Quartam vl ẽt minus quarta sꝫ tñ agit ad supplemẽtũ vel retinebit vt. ff. e. l. j. §. si heres ex precepto in fi.

d Remanet. fa. C. de here. instit. quot.

c Actiões. s. creditoꝝ nõ legatoꝝ qõ dic vt. s. eo. §. sed qꝛ in fi.

g Institutus. vt restituat retenta certa re.

Preterea.

Ille q abintestato bona defuncti cepit ẽt fideicõmissari9 põt grauari de restituendo totã vel ptẽ hereditatis. b. d. Are.

b Rogare in codicillis.

i Restituat. iõ põt ab his fideicõ. relinq̃re qñ sua sponte relinquere legitimã hereditatẽ vꝝ nõ instituẽdo alium vt. ff. de iu. codi. l. cõficiũtur. §. j.

k Valeãt sed quo iure hoc ẽ vex antiquo nõ vt. ff. de leg. j. l. j. itẽ nouo nõ vt. C. com. de le. l. j. dic ergo antiquioꝛi iure locũ habere qõ hic dꝛ vel dic qõ. d. l. de leg. j. ſm noua iura logtur ſm que eqpata sunt legata fideicõ. vt. s. de le. §. sed nõ vsqz.

l Eum restituat etenim q̃tum oneratur ꝛ onerari põt. j. titu. j. §. hoc solũ. Sꝫ nũqd quartã retinebit rñ deo. j. ti. j. §. hoc solum.

Sed qꝛ. Nui primo, negauit fideicõmissum esse relictum postea cõuictus nõ põt dicere in minus solẽni volũtate fuisse relictũ. b. d. ſm opi. Jo. vel dic qñ testatoꝛ voluit solẽniter disponere sed in fide heredis cõmittere heres tenet iurare nõ esse relictũ vel soluere. b. d. Areti. ꝛ hanc opi. approbant doc. in. l. fi. C. eo. ti.

m Nomẽ no. nomẽ. põs rei vt. s. de. dona. est ꝛ aliud.

n Detraxit. hec iura sunt. s. eo. in prin.

o Ex facto. i. ex questione de facto.

p Cõstitutionem vt. C. de fideicõ. l. fi.

q Legitimus no. testes quinqz in codicillis necessarios esse. vt. C. de codicillis. l. fi. §. fi. ꝛ. ff. de fideicõ. l. fi. ibi. sed fine. v. ꝛc.

r Jurauerit nam in omni casu erat olim iurandũ ꝛ in omni capitulo vt C. de iuramẽto calũnie. l. j. in prin. hodie sufficit semel iurare vt in autẽ. de his q̃ i gre. ad appel. §. fi.

s Habere sed nũqd hõ die corrigitur hoc cũ nulli deferat inuito. vt. C. de iureiur. l. fi. ꝛ. l. generaliter. §. finaũt. Rñ. nõ qꝛ hec ẽ posterioꝛ iustiniani vt, C. de fideicõ. l. fi. ꝛ tra ẽ spãlis casus in quo quis cõpellitur iurare.

t Coartari no. pp cõtumaciam nõ iurantis eũ cõdẽnari vt. C. de iuramẽto calũ. l. ij. §. fi.

v Eadẽ. s. vt cõpellat iurare vel soluere.

x Nõ si dixi quãdo consumax fuit nõ iurãdo nũc qñ iurauit ꝛ per sacrm fuit cõfessus vel ẽt anteq̃ iuret sed prius negauerat relictũ vt in fi. huius titi. dicemus statim.

y Subtilitatẽ que ẽ vt ex quo ẽ volũtas nõ solẽnis ñ valeãt ea que facta sunt vt C. de fideicõ. l. si veritas ꝛ C. de testis nõ dubium. §. illud.

z Soluere cogendus sꝫ qũo coartat ex non solẽni volũtate sic ergo soluũtur inutiliter relicta sicut ꝛ vtiliter qõ esse nõ dꝛ. C. de fideicõ. l. si veritas que ẽ ℈. so. quidã dicũt q̃ vbi solẽniter testari voluit ꝛ nõ fecit hꝫ locuꝫ lex ℈ria alꝫ si voluit testari solẽniter habebat locũ qõ hic dꝛ vt. ar. ff. de codicil. l. j. sꝫ hic falsa ẽ qꝛ ꝛ hic de testatoꝛe logt q̃ solẽniter facit vt ibi si testatoꝛ fidei heredis. Alij vt B. dicebãt eẽ distiguẽdũ an dicat heres nõ ẽ vex tibi legatũ eẽ in quo casu cogit, pbare esse vex ꝛ solemne vt in ℈rio eo saluo vt si deferat sacrm iuret. s. §. p. xi. §. an dicat nõ põt perꝛ qꝛ est minus solẽne quo casu coberꝛet. vt hic sꝫ hic nõ valꝫ qꝛ ſm hoc expediret ei negare qõ eẽ nõ dꝛ vt. ff. de tri. illud. §. pe. dic g° ſm Jo. an ab initio cõfiteatur relictũ ꝛ tũc nõ tenetur ex nõ solẽni voluntate vt in l. illa ℈ria aut negauit sed postea fuit per sacrm vel per probationes cõuictus vel delato iuramẽto cõfiteat relictũ tunc iurare cõpellit vt ita ratione sui mendacij teneat vt hic ꝛ ar. in aut. de trien. ꝛ se. §. studium. ꝛ. §. ad hoc.

De singulis rebus per fideicõmissum relictis.

Potest ãt qs ẽt singulares res per fideicõmissum relinquere veluti fundum hominẽ vestẽ argentũ pecuniã numeratãt vel ẽ ipꝫ heredẽ rogat vt alicui restituat vl legatariũ q̃znis a legatario legari nõ possit. Potest aũt non solũ proprias res testatoꝛ per fideicommissuꝫ relinq̃re sꝫ heredis aut legatarij aut fideicõmissarij aut cuiusli cui aliqd restituit põt rogare vt rursum alij totam aut ptem vel ẽt aliqd restituat. Sed qꝛ prima fideicõissoꝝ cunabula a fide heredũ pẽdent ꝛ tam nomẽ q̃z substantiaz acceperunt ideo diuus Augustus ad necessitatem iuris ea detraxit. Nu per ꝛ nos eundẽ principez suparare cõtendentes ex facto q̃ Tribunianus vir excellentissimus ꝛ questori sacri palacij suggessit ℈stõnem feci mus p quam disposuimus si testatoꝛ fideiheredis sui ℈misit vt vl hereditatem vel speciale fideicõmissũ restituat ꝛ neqz ex scriptura neqz ex v. testiũ numero q̃ in fideicõmissis legitim9 esse nosci possit res manifestari. sed vel pautiores q̃z quinqz vel nemo penitus testis interueneꝛit tunc sine pater heredis si alius q cũqz sit q fidem heredis eligit ꝛ ab eo restitui aliqd voluerit si heres p fidia tentus adimplere fidẽ recusat negãdo rẽ ita esse subsecutam fidei cõmissarius insiurandum ei detulerit cum prius ipse de calumnia inuenerit necesse eũ habere vel iusiurãdũ subire quod nihil tale a testatoꝛ audiuit vel recusanti ad fideicõmissi vel vniuersitatis vel specialis solutionẽ coartari ne depereat vltima voluntas testatoris fidei heredis cõmissa. Eadem obseruari cẽsuimus ꝛ si a legatario vel fideicõmissario aliqd similiter relictũ sit.

Quod si is a quo relictũ dicit post quam negauerat cõfiteatur qdem aliqd a se relictũ esse sꝫ ad legis subtilitatem decurrat oio soluere cogendus est.

De singulis rebus per fideicom. Rubrica.

General sibus. s. ti. j. nunc de specialibus dicit.

Potest aũt. Totus titulus diuidit in tres ptes. Primo ponit de fideicõmisso pecuniario. Scõo de libertatibus. Tertio p que verba fieri dẽant. scõa ibi libertas quoqz. tertia ibi verba ꝛ. b. d. Et res singulaꝛ põt p fideicõmissum relinqui ꝛ tã ab herede q̃ a legatario. b, d. Are.

a Singulares nõ solũ generaliter vt. s. ti. j.

b Vel legatariũ. s. rogare vt aliquid alicui restituat.

c Non possit antiquo iure inspecto sed nouo iure aliter est nõ põt quilibz q̃ cõmodũ quocunqz modo hꝫ legari ꝛ fideicõmitti vt. C. cõ. deleg. l. j. §. si. ꝛ hic statim subijcit.

Potest autem. Non tñ res testatoris heredis sed ẽt aliena põt p si

deicõmissum relinqui dũmõ nõ grauet legatarius in plusq̃ honoret: z qñ aliena res legat vel ipsa vel eius extimatio p̃standa est.b.d.Areti.

a ¶ Alterius.refert tñ an leget rẽ extranei:an heredis primo casu distinguitur an sciuerit alienã vel credit suã.scõo nõ vt.ś.de leg.§.qõ autem z.ff.de leg.ij.l.vnum ex familia.§.si rem.

b ¶ Ipsius.(.legatarij.

c ¶ Inutiliter sa.ff. de le.j.plane.ij.§.fi.z.l. videndũ z.ff.de le.iij.l.j.§.sciendũ z l.iij.§.iul.z.l.legatarius sz ẽ in.d.l.plane.§. si cui. sed ibi stetit p legatariuz quominus meliorẽ accepit vel meliorẽ vt esse quẽ elegerit sz deteriorẽ elegerit z vt ar.j de act.§.preterea. Item ar. cõtra.ff.de.le.ij.impator.§ j.ibi Eniz vero ẽ.sz hoc qõ hic dicit intellige quando i q̃ritate legat alicui z i quantitate onerat ibi aũt qñ quãtitas dat z i specie grauatur quo casu tantuz vt estimasse speciẽ suã legatarius accipiendo quãtitatẽ vt ex eadẽ lege colligitur.itẽ ẽ.ff.ad.l.falci.sz z si nõ seruꝰ i p̃n.sz z ibi eodẽ mõ.rñ.qz q̃titas erat legata z onꝰ erat posituz i speciẽ d o sz cũ quãtitas legat z i quãtitate grauat sicut ẽ loquit.nunqd quarram iure fal.põt onerat⁹ retinere siue sit legatarius siue fideicõmis.qui sit grauat⁹ qdaz dñt q̃ sic vt ad.l.falc. penales.§.fi. Nos ptra vt in.e.ti.lex.fal.si cert.pe.§.nunquã z õ vul.sub.cobe.§.cũ filie.

¶ Libertas. ¶ Etiam libertas suo per fideicõmissum põt relinq:z nõ tãtũ seruo proprio:sz ẽt alieno vt qñ poterit emat:z mãumittatur.h.d.Areti.

d ¶ Libertas extranei.licet.ẽt crediderit suũ vt.ff. de fideicõ.liberta. Paulus rñ.ij.z.l.alieno in p̃in. sz i peculiario legato distinguitur sciuerit vl ignorauerit rem alienã.vt.ś.de le.§.qõ aũt.z.§.nõ solũ.

bet alterius⁹. Itaqz z legatari⁹ vl fideicõissarius nõ solũ õ ea re rogari põt vt eã alicui restituat que ei relicta sit sz ẽt õ alia siue ipius⁹ siue aliena sit. Hoc solũ obseruãdum est ne plus qsqz rogeť alicui restituere q̃z ipe ex testõ cepit. Nã qõ ampli⁹ est iutiliter relinq̃. Cũ ãt aliena res p fideicõmissũ relinq̃ necesse ẽ ei qui rogat⁹ ẽ aut ipam redimere z p̃stare aut estimationẽ ei⁹ soluere. ¶ Libertas⁹ quoqz suo p fideicõmissuz dari põt vt heres eũ rogeť manumittere vl legatari⁹ vl fideicõmissari⁹ nec interest vtz de suo ꝓpõ suo testatoꝛ roget an de eo q ipius heredis aut legatarij vl ẽt extranei sit. Itaqz z alienus suus redimi z manumitti dz q̃ si dñs eũ⁹ nõ vẽdat si⁹ mõ nihil⁹ ex iudicio ei⁹ q relinqt libertatẽ ꝛcipit⁹ nõ stati extinguit fideicõmissaria libertas sz differt⁹ q̃ possit tpe ꝓcedẽte vbicũqz occasio serui redimẽdi fuerit p̃stari libertas.

¶ Qui aũt ex fideicõmissi cã manumittit nõ testatoꝛis fit libert⁹ ẽt si testatoꝛis suus sit:sz ei⁹ q mãumittit⁹ at is q directo testõ liber eẽ iubeť ipius testatoꝛis libert⁹ fit q ẽt oꝛcinus appellat nec alius vllus ex directo testõ libertatẽ hẽ põt quã q vtroqz tpe testatoꝛis fuerit z q⁹ facerz testñ z quo moꝛereť. Directe aũt libertas tunc dari vi cũ nõ ab alio suus manumitti rogat sed velut ex⁹ suo testõ⁹ libertatẽ ei cõpetere⁹ vult. ¶ Verba⁹ aũt fideicõmissoꝛ hec maxime in vsu hñtur peto rogo volo mando fidei tue cõmitto q̃ perinde singula firma sunt atqz si omnia in vnum con gesta sunt.

De codicillis.

¶ De codicillis.Rubꝛica.

¶ Quia testã z eoꝛ accidentia dicta sunt nũc de codicillis.i.de parua vel õ minima scripta volũtate nã iõ codicilli dicũtur qz i bꝛeuioꝛi chartula vel codice quã testñ fiebãt z solũ in eis quedã fideicõmissa relinquebãtur z tales sunt ad testñ qualis est scapha ad nauem sed nũquid sm hoc p̃t fieri sine scriptura q dam dicũt qõ nõ sz tamẽ dicoẽt sine scriptura hodie fieri: sz forte olim in scriptis tñ fierẽt vt.C.õ bo.li.l.fi.in p̃in.

Ante augusti tpa ꝓstat codicilloꝛ ius in vsu nõ fuisse sed primus lucius lentulus ex cui⁹ psona ẽt fideicõmissa eẽ,cepunt codicillos introduxit nã cũ decederet i aphꝛica scripsit codicillos testõ ꝓfirmatos⁹ qbus ab augusto⁹ petijt p fideicommissũ vt faceret aliqd z cũ diuus augustus voluntatẽ eius ipleſſet deinceps reliq ei⁹ auctoꝛitatem secuti fideicõmissa p̃stabãt z filia lentuli legata q̃ iure nõ debebat⁹ soluit. Cũ ãt augustus ꝓuocasse sapiẽtes viros inter quos trebatiũ quoqz cui⁹ tũc auctas maxima erat z q̃sisse an posset recipi hic nec absonãs iuꝛ rõe codicilloꝛ vsus ẽ z Trebatiũ suasisse augusto q̃ diceret vtilissimũ z necessariũ hoc ciuib⁹ eẽ pp magnas z lõgas pegrinatiões q̃ apõ veteres fuisset vbi si testñ facere nõ⁹ posset. tñ codicillos posset post q̃ tpa cũ labeo codicillos fecisset iã nemini dubiũ erat qn codicilli iuꝛ optimo admittent. ¶ Non⁹ tñ aũt testõ facto p̃t qs codicillos facere sz intestatus qs decedẽs fideicõmittere codicillis p̃t. Sup.cũ añ testñ codicilli facti erãt. Papinianus ait nõ al⁹ vires hꝛe quam si spãli postea volũtate firment. Gz diui fres seuer⁹ z antoninus rescripserũt ex his codicilli q testñ p̃cedũt posse fideicõmissuz peti si appeat eũ q testñ fecit a volũtate quã in codicillis exp̃serat nõ recessisse. ¶ Codicillis aũt hereditas neqz dari neqz adimi põt ne cõfundat⁹ ius testõꝛuz z codicilloꝛ z ideo nec exheredatio scribi⁹ põt. Directo⁹ aũt hꝛditas codicillis neqz dari neqz adimi põt. nã p fideicõmissum hereditas codicillis iure relinq̃ potest. Ante augusti. ¶ Totus iste titul⁹ euidẽt i q̃tuoꝛ pres. z primo qõ fuerat introduct⁹ vsus codicilloꝛ. Scõo qñ codicilli testõ cõfirmati valent. Tertio an hẽditas directo possit dari vl adimi i codicill⁹. Quarto an qs possit facere pꝛes codicillos.fecũda ibi nõ tñ.tertia ibi codicillis. quarta ibi codicillos. Et hoc.d. Olim codicilli non erãt in vsu hodie vero eoꝛ vsus est vtil⁹ z necessarius.hoc.d. Areti.

q ¶ Cõfirmatos ẽ nõ.q̃ tꝛuoꝛ modis codicilli ꝓficiuntur aut.n.in futuꝛ cõfirmãt veluti testõ prius facto i quo dictũ est qcqd dixero i codicillis valere volo z postea codicilli facti sunt aut in preteritũ veluti codicilli pri⁹ facti testõ facto postea cõfirmati sũt Et hi duo casus sũt C.e.siue initio. Tertio siũt cũ testõ veluti cũ testatoꝛ q testñ ipleꝛ nequerit adiderit vt vim codicillorum haberet. vt.C. e.l.fi.§.illõ plane ibi vt ille z ẽ. Quarto fine testõ.ſ.abitestato vt.ff.eo.cõficiunt.z.j.e.§.nõ tñ z.C.e.nõ iccirco hic aũt fuerunt ꝓfirmati vel ante vel post.

e ¶ Non vendat.vel ẽt si vẽndat vltra iustũ p̃ciũ vendere vult nã tũc perinde est ac si nõ vendat.vt.ff.de leg.iij.non dubium.§.si.

f ¶ Si modo interposito est.

g ¶ Nihil si enim aliquid ẽt modicũ relinqtur alicui vt vendat.z ille legatum accepit cõpellitur vendere vt hic.z.C.de fideicõ.heres deberi.l.si rez donatam.z.C.ad.l.fal.si ea cuius seruum.

b ¶ Recepit.ſ.dominus istius.

i ¶ Differt qõ differt nõ auffertur sic.ff.de iudi.cum furiosus arg.ẽ.C. de inof.test.sanctimus.§.si.z.ff.de vsufru.si vsufru. Item not.q̃ inspicitur qõ euenire põt sic.ff.de iurisd.om.iu.si idem.§.fi.z.ff.de adimẽ.le.l.seruo.

k ¶ Manumittit .i.heredes vel legatarij vel fideicõmissarij.

¶ Qui aũt ¶ Manumissus p fideicõmissum efficitur libertus manumittentis z nõ testatoꝛis:manumissus vero directo dz oꝛcinus.z est libertus testatoꝛis. Et directo manumissus dz:qui eodem testõ sine aliquo medio suscipit libertatem.h.d.Are.

l ¶ Oꝛcinus sic dictus ab oꝛco.i.manumissus ab eo qõ tendit ad oꝛcũ.i.i fernũ vel ab oꝛco qõ est rectũ vnde oꝛcinus.i.directe manumissus vl ab oꝛco.i.capio nã z inde archioꝛtus qz multa capiũt in testõ in quo multa siũt

m ¶ Ex suo nõ expectata manumissione ab alio facienda.

n ¶ Testõ.vel etiã codicillis testõ cõfirmatis vt.ff.de ma.test.libertas.

o ¶ Cõpetere que competit hereditatẽ adita ẽt ab vno ex pluribus heredibus vt.ff.de ma.test l.testñ.§.testñ.

¶ Verba.¶ Siue preceptiuis siue rogatiuis verbis fideicõmissum fiat valet.h.d.Areti.

p ¶ Verba maxime tõ hoc dicit qbuscũqz verbis relinq possunt vt.ś.de le. in p̃in.siue directis siue precarijs.vt.C.com.de le.omne verbuz z.fa.ff.ad treb.l.sceuola.

r ¶ Augusto cui aliquid relinquebatur.

ſ ¶ Eius.ſ.augusti.

t ¶ Non debebat qz legata nõ debebãtur nisi ex testõ iure antiquo vt diximus.ś.ti ij.§.preterea.

v ¶ Nõ posset pp impotẽtiã facti vt qz nõ hz tot testes qui testõ cõficiẽdo sufficiebãt.secus si pp impotentiã iuris: vt.ff.e.l.diuus.§. codicillos que est ẽ z ꝓbatur hec so.ff.eo.cõficiuntur.§.codicilli.

¶ Nõ tñ aũt. ¶ Etiã abintestato codicilli fieri possunt. Sed qñ ante testñ fiebãt nõ aliter valebãt nisi erãt i testõ ꝓfirmati. hodie vero semp videtur cõfirmati.h.d.Areti.

x ¶ Nõ tñ ꝓfirmatur.ſ. expressim vel ẽt si quo iudicio retineat prima volũtas vt.ff.e.ante testi tabulas sm Jo.sed hodie ẽ. nã siue ante siue post fiat semp videtur cõfirmari vt hic dicet statim vt.ff.e.si qs cum.§.fi.z.l.ab intestato.

¶ Codicillis ¶ In codicillis hereditas directo dari vl adimi nõ põt nec ꝓditio instõni apponi:nec substitutio fieri sed p fideicõmissũ sic z vnus põt plures codicillos facere.h.d.vsqz ad fi.Areti.

y ¶ Codicillis neqz dari directo sed p fideicõmissum siue ab eo quẽ prius fecerat heredẽ siue a legatarijs bene põt relinq vt.ff.e.l.j.§.si. z.C.eo.l.hereditatem.z.j.proxi.§.

z ¶ Confundatur.i.ne iste due volũtates sic misceantur vt vna ab altera discerni nõ possit nã si idem significarẽt quare diuersa noia darentur vt.C.eo.si idem.

a ¶ Scribi.ſ.vt de iure valeant.

b ¶ Directo relinquit sed qua actione hec hereditas vel ẽt alia in co

dicillis petentur rñ.quidã petitione ex.l.vt.ff.de condi.ex.l.j.vel dic vtili actione ex testõ cũ ad instar testamenti codicilli sunt inuenti vt ff.eo.l.ij.§.j.

a Instituto.s.intestato.

b Adijcere z cui conditioni adiecte necesse parere nõ bz sed in eiꝰ cõditionis defectuz de ademptione heredi tatis cogitasse videtur vt ꝺ cõdi.isti.l pe.i fi.ſz forte ĩ vanũ cogitaui vt ibidixi

c Directo si rñ substituerit vẽ rogasse p fideicõ. vt restituat vt.ff.ad tre.l.sceuola

d Codicillos plures põt vt ẽt oẽs valeant nisi ꝺriam contineant voluntatem vt.C.eo.l.cũ proponas aliud in testamẽtis vt.ſ.qui.mo. test. infir.§. posterioze.z facit.ff.e. diuus.§.j.

e Et nullam.s. de illis quattuoz q̃ i testam ẽto desiderant vel vij.testiũ vel singuloz vel ꝙ sua manu scribantur vel ꝙ subscribãtur testes vt.ſ.de testa.§.j. sed quedã solẽnitates z hic desiderẽt vt sint quinqz testes vt dixi mus.ti.ij.§.fi.

De heredítatibꝰ que abintestato deferũtur.Rubrica.

Hec rubrica ẽ generalis ad oẽs sequẽtes titulos vsqz ad ti.de bo.pos.vbi mixtiz tractab it ꝺ testõ z ab intestato sz textus buiꝰ tituli loqtur tñ de suis hẽdibꝰ z sic als vt.ff.si cer.pe.z de rebus credi.vbi tractat de mutuo in specie tñ.

quitur nec cõditionẽ heredi institu/to codicillis adjcere neqz subſtitu ere directo põt. Codicillos autem z plures quis facere potest. z nullam solemnitatez ordinationis desiderant.

Explicit liber secundus.

Incipit tertius.

De hereditatibus que ab intestato deferuntur.

Intestatus decidit q aut oĩno testm̃ non fecit aut non iure fecit, aut id qꝺ fecerat ruptum irritumue factum est aut si ex eo nemo heres istitutus est. Intestatoruz aũt hereditates ex lege .xij. tabulaz primũ ad suos heredes pertinent. Sui aũt heredes estimant vt supra diximus q in ptãte morientis fuerint veluti filij filiaue nepos neptisue ex nepote ex filio nato prognatus pgnataue nec interest vtz naturales sint liberi an adoptiui quibus connumerari necesse est etiam eos qui ex legitimis matrimonijs non sunt progeniti curijs tamen ciuitatum dari sm̃ diualiuz cõstitutõnum que super his posite sunt tenorem heredum suoruz iura nascũtur nec nõ eos quos nr̃e amplexe sunt constitutiones per quas iussimus vt si quis mulierez in suo contubernio copulauerit: nõ ab initio affectione maritali eaz tñ copulauerit cũ q̃ poterat habere cõiugium z ex ea liberos sustulerit postea vero affectione pcedente etiam nuptialia iura z instr̃a cum ea fecerit z filios vl filias habuerit non solum eos liberos qui post dotem editi sunt iustos dicimus z in ptãte esse patris sed etiam anteriores qui z his qui postea nati sunt occasionem legitimi nominis prestiterunt quod obtinere cẽsuimus: z si nõ progeniti fuerunt post dotale instrm̃ confectum liberi vel etiam nati ab hac luce fuerũt subtracti. Ita demũ tamen nepos neptisue pnepos proneptisue suoz heredũ numero sunt si precedens psona desierit in ptãte parentis esse siue morte id acciderit siue alia rõe veluti emãcipatione. Nã si id p tps quo quis moritur filius in ptãte eius esset nepos ex eo suus heres eẽ nõ põt idqz incertis deinceps liberoz personis dictum intelligimus. Posthumi quoque qui si vivo parente nati essent in potestate eius futuri forent sui heredes sunt. Sui autem heredes fiunt etiam ignorantes z licet furiosi sint

Intestatus. Totus titulus diuiditur in quattuor partes principales. Primo ponit qs ꝺz decedere intestatus. Scõo ꝙ prima cã est liberoz z qui sint liberi. z sui. Tertio de emancipatis qũo admittãtur z de adoptiuis. Quarto ponit aliquas suas correctiões. scõa ibi testatoz aũt. tertia ibi emãcipati aũt. quarta ibi sed ea oĩa. Et.h.d. Intestatus ꝺz quis decedere pluribus modis q hic describũtur.h.d.Areti.

f Fecit vel qz nõ vult vel qz nõ põt vt pupillus furiosus lz ipso prie intestati dicũtur esse z si vellent testari nõ possunt vt.ff. de suis z legit.l.j.in princi.

g Et fecit qz caruit solẽnitate testiũ vel nõ habuit testamẽti factionem.z fecit.

b Ruptũ arrogatione vel agnatione posthumi.ſ.q.mo.test. infir. j.rñ.z no.ꝙ nõ est p oĩa ideꝫ qñ rũpit ac si nullũ factũ eẽt cuz primo casu.s.qñ rumpitur legatum vt ex codicillis nõ valeat vt.C.de codi. l.j.scõo sic vt.ſ.de fideicõ.bere.§.preterea.z.ff.de iure codicilloz si quis eũ in fi.j.rñ.z.l.abintestato.z.ſ.ti.j.§.nõ tñ.

i Irritumue.vt p capi.di.testatoris vt.ſ.qui.mo.testa.infir.§.non tamen z facit de verb.signi.intestatus.

k Factũ est sunt z alij duo modi vt p querelã vel per ꝺ tabulas testameto rescisso vt.C.de colla.vt libertis.

Intestatoruz. Hereditas intestati primo pertinet ad suum heredez z ille ꝺr̃ suus heres qui est in prãte defuncti tpe mortis eius siue fuerit de liberis naturalibus z legitimis siue de legitimis tm̃ siue legitimatis p oblationez curie siue per subsequens matrimoniũ h.d.Areti.

k Supra diximus.ſ.de bere.quali.z dif.§.sui.

l Fuerint. Item aliud est necesse vt nemo eis precedat.vt ibidez dicitur vt.ſ.de bere.quali.z dif.§.sui.

m Filio nato aliud .si ex filia vt.ſ.de pa.po.§.filius.

n Prognatus .i. pcul a me natus qz in quarto gradu est mihi q vocatur abnepos vt.j.de gradibus.§.iij. vel dic cõpositum poni p simplici.i.natum vel nataz z sic pone pro nepote predicto vel dic melius loquitur de oĩbus descẽdẽtibꝰ vlterioribus z iõ ꝺicit pgnatus qz vsqz i infinitũ succedunt vt in aut. de bere.z fal.§.j. z sic proponitur prognatus.i.procul natus.

o Nec interest.naturales.i.legitimi.

p Adoptiui.quo ad hoc vt sui ꝺicãtur nisi emancipati fuerint tunc.n. interest cũ naturales emancipati iure pretorio succedunt adoptiui nõ vt.ff. eo.l.j.§.suos.z.j.eo.§.minus.

q Quibus.s.suis heredibus.

r Curijs erat.n.curia siue corpus in qualibet ciuitate que curia ĩdigebat officialibus vt negocia expedirentur vt in aut. de dese. ciui.§.nulla in fi.col.iij. vnde quicũqz vellet naturalem suũ filiũ dare illi curie vel ipsemet filius post mortẽ patris se offerre nõ extãtibus legitimis: vel pater testõ ille ꝺicat legitimꝰ fiebat vt in aut. qui.mo.na.esse fi.§.qõ vero z.§. si qs igit fic fit remissio peccatoruz bis q vadunt vltra mare.

s Scõm diualiũ.i. principum.i.theodosij z leonis vt.C.de na.l.si qs.z.l.qñ.

t Necnõ eos.s.necesse ẽ cõnumerari inter suos.

v Cõstitutiones .C. de natu.li.cũ quis.z.l.nuper.

x Sustulerit.i. habuerit

y Instr̃a in qbus ptinetur mr̃imoniũ inter Ticium z Bertã esse ꝺctum z dotẽ datam esse que instr̃a dotalia vel nuptialia dicũtur: z sine his duobꝰ.s.scriptura z dote dixit. ꝺ. non valeꝫ mr̃imoniũ qz lex pleũqz de.h.d. tali casu vt ꝺ z.ſ.de nup.§.nõ alꝫ vt.ff. de re.iu.nu.nos dicimꝰ valere mr̃imonium vt.C. de iu.si vicinis z in auten.de nup.§.nuptias col.iij.sed nõ fieri liberos legitimos vt in auten.de trien. z se.§.fina.col.ij.

z Prestiterunt.s.primi.nam z ob hoc retinet quidã prius cõcubinas vt expiantur an ex eis possunt filios habere vt postea accipiant eas in vxoreſ vel repellãt ꝙ.s.vt repellantur in vxore prohibitũ est vt in auten.qui.mo. na.essi.leg.§.quoniam col.vij.

a Censuimus.q.d non solum si nascantur postea z viuant cũ primis siue non nascãtur aliqui siue etiam si nascũtur z moriãtur.vt.C.de na.li. nu per z no.ꝙ si ẽt legitimos hñt ex vxore quõdã tamẽ hec valent z siue ex libera siue ex liberta siue serua quam postea manumiserit z in vxorẽ duxerit hec seruãtur vt in aut. de incest.nup.§.fi.z in aut. de trien.z se.§.fi.z in auten.de filijs ante ꝺo.instr̃a natis per totum titulum.

Ita demum. Ad hoc vt nepos z alij vlteriores liberi in potestate sui heredis sint requiritur ꝙ alius nõ precedat eos in gradu hoc ꝺicit Aretinus.

b Desierit sed nunquid filius precedit nepotem ex altero filio vno gradu vt.j.de gradi.cog.§.primo gradu.z.§.ij.z tamen non excludit vt.j.eo. §.cum filius respon.non videtur precedere cum sui patris locuz obtineat vt in ꝺicto.§.eo.

c Emancipatione vel capitis diminutione maxime vel media non autem captiuitate vt.ſ.qui.mo.ius pa.potes.solui.§.si ab hostibus. z.ff.eo.l. j.§.si filius.

d Nam si id per tempus contra.j.eo.§.cum aũt querit in princi. So. vt j.ti.j.§.proxi.

e Quis veluti auus.

f Eius.s.aui.

g Ex eo.scilicet auo.

h Personis.tamẽ omnes liberi appellentur licet post trinepotez impropꝛie vt.ff.de gradibus.l.iurisconsultus.§.parẽtes.z.ff.ꝺ ver.sig.l. liberoz.

i Posthumi heredes cũ habeantur pro natis quotiens de eoz cõmodis queritur vt.ff.de sta.ho.qui in vtero z no.qõ posthumus ꝺicitur ꝓprie qui post humationem parris nascitur z ꝺicitur etiam proprie ille qui facto testõ nascitur vt.ff.ne iniuſ.rup.test.l.iij.§.j.

Sui autem. Suus heres statim post mortem parẽtis efficitur heres etiam ignorãs licet sit pupillus vel furiosus z sine auctoritate sui administratoris.h.d.Areti.

k Ignorantes z inuiti z statim licet iure pretorio abstinere possint vt.ſ.ꝺ bere.quali.z dif.§.sui.z.ff.si qs o.cã tes.l.j.§.qui sunt.

a Heredes.s.sui alʒ etiam non nisi per cura.fm quosdam.vt.C.de cura. fur.l.fi.§.tali itaqʒ.
b Acquiri põt sic.ff.de ac.ꝛ ob.si a furiosi.ꝛ.ff.si cer.pe.l.si a furioso.
c Quasi.hec ideo qꝛ incorpalibus dꝫ proprie cõtinuatio sed dñium est i corporale hoc reprobo qꝛ ꝛ possessio est res corporalis ꝛ tñ vna cũ alia cõ tinuatur.vt.ff.de acq. pos. põ.§.preterea.ꝛ.§. i dotis ꝛ.§.si iussu.ꝛ.§.sed ꝛ lega ta:ꝛ.§.pe.dic ergo impro prie fieri cõtinuationẽ qꝛ i ter diuersa nõ eadẽ fieri dꝫ sed pater ꝛ filius vnum fi ctione iuris sunt: vt.C. de impub.ꝛ alijs sub.l.fina.§. fina.
d In pupillis.alʒ si est hereditas exꝫnei ꝛ nõ pfis tutorꝫ auctoritas ꝛ pupil li actus necessarius est nisi fit infans quo casu sufficit tutor vt.C.de iure deli.po tuit ꝛ.l.si infanti.§. parẽte ꝛ.ff.de tuto.ꝛ cu.da.ab his l.impuberi.
Interdum. Reuer sus ab hostibꝰ fictiõe post liminij efficit suus hẽs ẽt si reuersus fuerit post mor tem patris sꝫ si testatoꝛ p duellũ dãnatus fuerit hẽs suus esse desinit.b.d.Are.
e Interdũ sic.ff.de suis ꝛ le.l.j.§.interdũ.
f Suus.ff.de tes.lex co. in fi.ꝯ so.ibi nõ fuit reuer sus sed hic sic.
g Postliminij.qõ fin git eũ semꝑ in ciuitate fuis se vt.ꝫ.qui.mo.ius pa. po. sol.§.si ab hostibus.
b Post mortem no.que dã delicta transire ꝯ hered ẽt lit.nõ ꝓte.vt lese ma testatis in duobꝰ casibꝰ qñ quis ꝯ principẽ vel repu. fuit molitus.alʒ non vt.ff. ad.l.iul.ma.l.fi.ꝛ his duo bus casibꝰ hic tñ loqtur. Itẽ de residuis ꝛ peculatꝰ ꝛ repetundarũꝫ.vt.ff.ad.l. iul.repetũ.l.fi. Itẽ aposta tatꝰ.vt.C.de aposta.l.ij. ꝛ l.apostataꝫ in fi. quedã ẽt nõ trãseũt li.nõ cõ. vt oia alia publica vt.ff.de ac.ex iudicioꝫ.§.alʒ cõrestata lite transeũt. alʒ nõ vt oia priuata delicta vt.C.de delic.defun.l.j.ꝛ.j.de perpe.ꝛ tẽp.ac.§.nõ aũt.
i Perduellionis.ideo dicit pduellionis qꝛ pduellium siebat certamẽ si aliquis criminis huius dicebat reus qꝛ aliquid in ipsuꝫ principẽ vel rẽpublicã fuit molitus fm. P.ꝛ põt dici hoc ꝛ defendi.qꝛ ꝛ fm iura romana vi debꝫ posse fieri debere pugna.ꝛ sunt aliqua ar.vt.ff.ad.l.aql.qua act.§. si qs in colluc.vt.ff.de re iudi.ꝓmodum:ꝛ.ff.de his qꝛ not.infa.athletas: ꝛ.C. de athletis.l.j.ꝛ.C.que res pi.ob.pos.spẽm.ꝛ.ff.de dona.donatões in fi.his.n. legibus habeꝫ mentio de tali pugna que nõ fieret nisi de iure esset vel dic pduellõis i.hostis cris.nam pduelles hostes dñtur.vt.ff.de ver.sig.qõ nos
k Memoria.nam ipse cum sit mortuus nõ põt dãnari nisi a deo vt.ff. qꝛ sententie sine ap.re.l.pe.
l Dãnata.hoc.s.modo pronuncio ꝯ imperium Luciũ seciſſe ꝛ ideo bona in fiscum inferri.nã p hoc memoria dãnaꝫ ꝛ infamia quadã defunctus afficit vt.ꝫ.q manu.nõ pos.§.j.ꝛ ex rpe cõmissi delicti alienationes ab eo facte nõ valebũt.vt.C.ad.l.iul.maie.l.penulti. in fine.ꝛ.ff.de dona.l.donationes.§.fi.
m Potest dici.s.verius.'
n Definere.scilicꝫ lata sententia.nã non facit ipso iure definere heredꝫ suum esse tale delictum.
Cum filius. Nepos ex filio ꝑmortuo succedit simul cũ alio filio veniente qꝛ assumit locũ patris sui ꝛ ideo succedit cũ patruis ꝛ filijs patrui ĩ stirpes ꝛ nõ in capita.b.d.Are.
o Ex altero filio.secus si ex filia: vt.j.eo.§. Item vetustas.ꝛ.§.diui.
p Equum.vt in aut.qui.mo.effi.sui.§.ergo col.ix.
q Vocant idez est.ꝛ si p bo.pos.vocent.vt.ff. de ꝯta.l.j.§. vocãtur sed ꝯ ff.de ꝯta.l.iij.§.j.so.nõ est ꝯ qꝛ ibi precedit filius qꝛ patris loco est adoptatus ad nepotem.vt.§.ita demum.
r In stirpes.j.eo.ti.§.hoc etiã addendũ in fi.contra so.vt ibi.'
s Ex altero.sic.j.eo.§.fi.sic.ff.de inoffi.tes. Papi.§. proinde si ex duobus sic ꝛ.C.de suis ꝛ legi.l.nepotes.
t Item filius premortuus.
v Ex altero scilicet nepote.

dimidia pars ptineat ad tres vl ad qttuoꝫ altera dimidia. Cũ autẽ querif:an quis heres suus existere põt:eo tpe qrendũ est gõ certũ est aliquẽ sine testõ decessisse:qõ accidit ex testõ destituto. Hac rõe si filius exheredatus fuerit ꝛ extraneus heres istitutus ẽ:ꝛ filio mortuo post ea certũ fuerit hꝫdem istitutum ex testõ nõ fieri hꝫdẽ:aut qꝛ nolnit esse heres:aut qꝛ nõ potuit nepos auo suo heres existere:qꝛ quo tpe certũ est itestatũ decessisse patremfamilias.solus inenit nepos ꝛ hoc certũ ẽ.ꝛ lꝫ post mortẽ aui natꝰ sit tñ auo viuo ꝯceptus mortuo pre eiꝰ posteaqꝫ deserto aui testõ fuꝰ hꝫs efficit. Plane si ꝛ ꝯceptus ꝛ natus fuerit post mortẽ aui mortuo pre suo õ serto q̃ aui postea testõ :suus heres auo nõ existet:qꝛ nullo iure cognationis pfem sui pris tetigit. Sed nec ille est iter liberos aui qñ filiꝰ emãcipatus adoptauerat. Hi aũt cum nõ sint sui q̃ztũ ad hꝫditatem liberi neqꝫ bo.pos. petere pñt q̃si ꝓximi cognatiꝰ hec de suis heredibus.
Emãcipati aũt liberi iure ciuili nihil iuris habent.neqꝫ.n.sui heredes sunt qꝛ ĩ ptãte desierũt parentis esse neqꝫ vllo alio iure gm per legem duodecim tabularum vocant. sed preter naturali equitate motus dat eis bo.pos. vnde liberi pinde ac si i potestate parentis tpe mortis fuissent siue soli sint siue cũ suis heredibus ꝯcurrant. Itaqꝫ duobus liberis extãtibus emãcipato vno ꝛ eo qui tẽ pore mortis in ptãte parentis sui fuerit sane is quidez q in ptãte parentis fuerit solus iure ciuili heres est

Cũ aũt. Cõdito testõ qꝛ postea destituitur ille dicit ꝓpinquioꝫ qui tpe õ stituti testi est propiquioꝫ etiaꝫ si nascat post mortez illius õ cuius hereditate agitur dũmodo fuerit cõceptus in vita eiꝰ b.d.Areti.
r Cum autem eo diligenter notato q sunt sui heredes nũc nota. quo tempore querendus est quis suus heres sit.
y Certum est.ꝫ.e. §.ita demum contra solu.vt ibi.
z Sine testamento quod ꝓtingit vij. modis.vt.ꝫ.e.in pri ci.diximus.
a Accidit. scilicet vt videatur quis sine testamẽto decessisse.
b Mortuo.s.exheredato nõ potuit.
c Nõ potuit.morte preuentus vt.ꝫ. eodem.§. ita demuꝫ.
d Solus.s.suus heres.
e Certum est scilicet neporem suuꝫ heredem esse cum nullus precedat eum vt ꝫ.eo.§.j.
f Mortuo. antequam adeatur ex testamento hereditas vnde constat nõ trãsmitti ad filium de inofficio.querelam immo etiaꝫ ea adita nõ trãsmittebatur. oliꝫ sed hodie contra vt

C.de inofficioso testamento sanctimus.l.alias.l. si quis filium.§. finali.accursius.
g Testamento.s.ab herede qui non vult adire.
b Tetigit.nec.n.proximꝰ cognatus ei.s.auo viuo quo viuo nõduꝫ aĩal erat:vt.ff. vnde cog.l.j.§.si quis proximus. Sed nũquid hodie p autentica. succedit in autentica de heredibus que abintestato.§.primo collat.nona. P.dixit qꝛ fic.quia naturales causa tantum spectatur. Jo.contra.quia nec de iure pretorio quo casu naturale inspiciatur admittebatur vt sequitur vt.j.eo.§.emancipati.ꝛ.ff.de suis ꝛ legi.l.ticius.ꝛ.l.penul.
i Hi autem.concepti ꝛ nati post mortem aui.
k Cognati.i.tamꝙ cognati.nam agnati sunt ꝓximiores quaꝫ cognati.nunquid ergo tertio ordine inter cognatos vocantur. Rndet Bar.qꝙ sic vt.ff.eo.l.j.in fi. Jo.contra qꝛ ibi de conceptis prius natis postea loquitur.secus si postea ꝯcipiũtur ꝛ nascũtur vt hic ꝛ.ff.de iniuf.rup.test.si quis filio.§.nõ fuisse.
Emancipati. Emancipatus de iure ciuili incognitus ad successionem parentis non venit pretoris.tñ beneficio per bonoꝫ possessionem vnde liberi perinde admittetur ac si in eius potestate mansisset.b.d.Areti.
l Emancipati.qꝛ bona ratio.vt.ꝫ.de here.quali.ꝛ dif.§.sui. ꝛ.§.j. ibi finautem ꝛc.
m Ullo iure.s.neqꝫ vt patroni neqꝫ vt agnati quos vocat lex.xij. ta b.vt.j.titu.j.in principio ꝛ.j.de suc.li.in principio.aliud ecõtra: vt j.ti.j.§.finali.
n Soli.sint.s.emancipati.
o Heredibus.s.cum alijs que remanserunt in potestate. Dimidia vt.ff.de verb.sig.nomen filiarum.§.portionis.

¶ At hi qui. ¶ Filius emãcipatus ꝛ postea arrogatus ab alio nõ põt venire etiã de iure pretorio ad hereditatez patris naturalis nisi ante mortem suã fuerit emãcipatus ab arrogatore. Si vero emancipar etur post mortẽ naturalis hẽretur vt extraneus quo ad hereditatem vtriusqz.b d.areti.

a ¶ At hi.ſ. vocãtur emancipati ſed non omnes.ꝛ ſequitur at hi ꝛc̃.

b ¶ Adoptionem.ſ. arrogationem ꝛc̃.

c ¶ Non admittunt ff.de cõtratabu.l.iiij. §.ſiquis filio ℈ ſo.ibi nõ valuit adoptio ℈z Jo.ſed hic valuit vl̃ diſtingue an deẽ extraneo vt hic an deẽ in adoptione nepos ex filio emancipato patri eiuſdem vt ibi arg.s̃.de adoptio.§. ſed hodie. Item. C. de adop.l.pe.§.ſed ſi quidem que ẽ cõtra Jo.ibi illam intelligẽ: vt.j.e.§. admonẽdi.accur.

d ¶ Cum is.ſ.pater naturalis.

e ¶ Uiuo eo. ſcilicet patri naturali.

f ¶ Ab ipſo.ſcilz patre naturali.

g ¶ Fuiſſent.vt.s̃.ō erbere.li.§. emancipatos.ac.

h ¶ Extraneorũz.ſi autez morte patris adoptiui facti eſſent iuris ſui durat agnationis ius inter eos i.inter adoptiuum ꝛ naturalẽ filiuz adoptantis nõ emãcipatũ vt ſibi ſuccedat vt.ff. de gra.co.filiũ naturalẽ:ꝛ.ff.vnde co.l.j. §.cognationes .ꝛ de adoptio.l.antepenl̃. mar. Item ꝛ ipſi adoptiuo pr̃i ſuccedit: vt.j.§.ſed ea.

i ¶ Adoptiui p⁹em.i cipationem nõ pri⁹: vt.s̃.eo §. nec iteresſt

k ¶ Eius.i.naturalꝰ

l ¶ Ad agnatos. nã ſi nõ emãcipat.certũ eſt cp filij non ſuccedunt naturali patri. ꝛ ita agnati ſuccedũt vt.s̃. pri.ꝛ.ff vñ lib. l.j. Si aũt emancipaꝛ ret ſuccederẽt filij vt.s̃.prox.ꝛ hoc mõ in eius poteſtatẽ eſſet ad quẽ bona naturalis patris ptinent.quod eſt abſurdũ ꝛ contra regulã iuris vt hic:ꝛ.ff.de bere.inſti.l.illa inſtitutio.

¶ Adeo ergo. ¶ Filius legitimus ꝛ naturalis emãcipatus vocatur ad bona patris naturalis beneficio p̃torꝭ. Sed filꝰ adoptiuꝰ emancipatus nullo modo poteſt admitti ad bona patris adoptiui hoc dicit aretinus.

m ¶ Juris.qz naturales emancipati iure pretorio vocant.ſed adoptiui emancipati nõ: vt.s̃.prox.§.ergo ꝛc̃.

n ¶ Naturales.i.legitimi.

o ¶ Emancipati ab adoptiuo patre.

p ¶ Adiuuantur.niſi ſint de ſuis.qz auus adoptauit nepotes in filiũ ꝛ poſtea emancipauit: vt.ff.ad tertul.l.ij.§.adoptiui.ac.

q ¶ Ratio.i.emãcipatio que iure ciuili eſt: vt.ff.de reg.iur.actus.

r ¶ Non põt.ſic.s̃.de le.agna.tu.§.ſi.ſic.ff.de reg.iur.nihil tam.

s ¶ Emancipati.ab adoptiuo patre ꝛ poſt mortem naturalem.vt.s̃ §.poſt mortem.

t ¶ Eſſe.no.cp ſi emancipetur filius vel filia vel deinceps nõ ſunt ſui heredes nõ tamen deſinunt eſſe filij vel filie.

v ¶ Eadem.que obſeruantur in bo.poſ.vnde liberi ꝛ in cõtratabulas bo. poſſeſſio.ſeruantur.

x ¶ Inſtitutis.bis.n.inſtitutis nõ datur hec bo.poſ.nã ſi p̃teritus rumpat teſtñ.ꝛ huic.ſ.inſtituto via apitur.ꝛ hoc ẽ quod dicitur.niſi p̃teritus ꝯmittat deſñ vt.ff.de ℈tab.l.iij. §.ſiqs ex liberis ſi aũt p̃teritus ꝛ nolit vti poſtquam ſemel agnouit inſtitut⁹ bz ℈tabulas iure ſm tab.qõ ẽ mirabile nec expectat p̃teritum: vt.ff.de ℈ta.l.ſi poſt §.ſi.ꝛ de le.j.nonnũquã.

y ¶ Opz.ſ.maſculi nominatim femine inter ceteros vt.s̃.de exhere.li.§.j.

z ¶ Exheredatis .cũ ergo matris p̃teritio p̃o exheredatione habeat: vt.s̃. de exhere.lib.§. vlti.ceſſat ibi cõtratabu.bo.poſ.vt. ff.de cõtrata.illud.§.ad teſta.

a ¶ In poteſtate emancipatis cõmittentibus edictuz nõ alias ſm Mar.vt.ff.ō ℈tabu.l.iij.§.ſiquis ex li.℈z Joh.℈.nam nullum dicere poſſunt ꝛ ℈tab.ſuo iure habent: vt.ff.de li.p̃e.l.ſi duo ꝛ C.de libe. p̃e. maximũ.

b ¶ Repellit.ſ.p̃etor repellit niſi ſint inſtituti ꝛ eis cõmittatur edictũ. vt.ff.de cõtratabu.non putauit .§. in adoptione:ꝛ.§.vt aũt.item ℈.ff.de ℈tabu.l.iij.§.ſiquis filio ſol.vt.s̃.eo .§.at hi.

c ¶ Admonẽdi ¶ Licet filius emãcipatus adoptatus nõ poſſit venire ad bona patris naturalis per vñ liberi vl̃ vnde agnati: venit tñ p vnde cognati.h.d.are.

d ¶ Admonendi.lz hos.ij. q ſequũtur nõ admiſerim de iure ciuili vt. s̃.e.§ ,at hi tamen ꝛc̃.

d ¶ Ad bo.poſſ.ſ.vñ liberi.

e ¶ Emancipati. qui ſunt ſui per p̃etorem: vt. s̃.e. §. emancipati.

f ¶ Legitimos ideſt agnatos.vt.j.ti.j.j.rñ.

g ¶ Proximos.ſic.ff.ſi tabu. teſt.l.j.ſic.ff.quis o℈. in bon. poſ. ſeruetur.l.j.

¶ Sz ea oia ¶ Adoptatꝰ ab extraneo hodie nõ tranſit i poteſtatẽ ſuã ꝛ iõ neqz querela neqz ℈tabulas lz abiteſtato ſuccedat ſz quo ad patrem naturalẽ veterа iura ſeruanꝰ niſi fuerit adoptatꝰ ab aſcendẽte nãli.are.

h ¶ Sed omnia.que.s̃.e.§.at hi dicta ſunt:ꝛ.s̃. pr.§.

i ¶ Aliquam.q.d.quedam correximus quedam retinuimus.

k ¶ Conſtitutione.vt.C.de adop.l.pe.

l ¶ Naturalibus.ꝛ legitimis.ac.

m ¶ Nõnullos.i.aliquos.

n ¶ Ad neutrius.vt.s̃.e.§.at hi.accur.

o ¶ Uocabantur.hoc idem videtur etiam ꝓtingere hodie in cãu quez habemus.j.e.§.noſtra aũt.C.de adop.l.pe.§.ſed hoc.ſed dic cp auus adoptatus tenetur ei relinquere quartam vt filio arrogato.vt.j.e.§.noſtra quemadmodum ꝛc̃.

p ¶ Conſtitutionem.ſ.predictam accur.

q ¶ permanſiſſet.nũquid ergo nõ permanſit:rñ.immo permãſit vt.s̃.de adoptio.§.ſed hodie ſed hoc dicit referendo ſe ad factum.q.d.ac ſi de iure ꝛ de facto in eius familia permanſiſſet.

r ¶ Tñmodo.nũquid eum in ius vocabit ſine venia. Item nũquid alimẽta tali filio dare tenetur.rñ.non per hanc litterã:ꝛ.s̃.de adoptio.§. ſed hodie.p.dixit contra.accur.

s ¶ Abinteſtato.ſ.ſimul cũ aliis naturalibus: vt.C.de ſuis ꝛ legiti.ſi te.non

tamen succedit alijs ꝺsanguineis sui patris adoptiui vt.C.de adop.l.pe.§ siquidem in fi.

a Ab eo.s.adoptiuo patre.accur.
b Iure ciuili.qz nō est in potestate sua.
c Neqz ptorio.qz nō est emācipatus ab eo.vt.s.de exhereda.li.in princ. §.emancipatos.z.§.fi.
d Inofficiosi.s.de inoff. test.ꝺ.§.tam aūt.so.illa intelligitur fm distinctionez huius.§.vt ibi dicitur.
e Consulto.quod nō habemus.sed dicebat q; tres iuuenes arrogati ꝺserebāt vt vnū eligerent. quo casu magna erat hic solēnitas. vnde ex constitutione diui pij quartā ei dabat arrogator qꝺ hodie nō est imo idē hoc cāu vt alias vt hic:z.C de adop.l.pe.§.q aūt.
f Ad eius.s.quarte.
g Nostra cōstōne.vt.C. de adop.l.pen.§.si vero pater.ac.
b Parens.hoc in infinitum accipe vt.ff.de gra.l.iure.cōsul.§.parentes.ac.
i Seruauimus.vt siue loco filij habeat siue nepotis adoptetur ac.si vere naturalis esset. s. filio p̄cedente nepotē.vt.C.de adop.l.p. §.quod autem in filio.
k Modū. q.ꝺ.sic trāsit. vt in hoc cāu qui sequitur.
Item vetustas. Oliz nepos ex filia vel ,pnepos ex ,pnepote vocabātur ad hereditatē demuz p⁹ agnatos sed ex aliquibus constitutionib⁹ vocabant cum diminutōe tertie partis simꝫ cum alijs descendentibus quā partē etiam minuebāt agnati trāsuersales hodie vero est secus. Et isti tales descendētes succedūt i stirpes nō in capita.h.ꝺ.vsqz i finem areti.
l Item vetustas.correximus ius antiquum circa liberos primi gradus naturales siue adoptiuos.nunc circa ulteriores.
m Solos.in hoc male.
n Anteponebat. in hoc bene.ac.
o Nepotes vocabat.s.vetustas.nō ciuilis iuris. autoritas.vt.s. sed pretorij vt.j.ti.j.sed qz.
p Paterni. s. moriente masculo de cuius bōis agitur.vt.j.§.pr.
q Materne. s.moriente femina:vt.j.proxi.§.accursius.
r Diui aūt principes.vt.C.de suis z le.si defunctus:z.C.de col.l.illam.
s Bonauerunt.s.principes.sed nō idem cōmodum vt sequitur.
t Suffragijs.i.l.xij.tabulaz.
v Minuuntur.no.rōnes vincere vnā:vt.s.de adop.§.sed hodie in fi.§.
x Proximus.s.nullo mō nisi tertio ordine succederet:vt.s.,pri.§.ac.
y Paulo.no.parum de tertia parte totius rei dici.sic in aūt.de exhi.z intro.rcis.§.sanctimus.
z Estimauerunt.s.principes.
a Mortua sit.no.duos cāus si.n.moritur femina nepotes vel neptes ex masculis vel feminis in nihilū olim nisi post agnatos.hodie cū diminutōe succedunt tertie partis.si moritur masculus neptes ex filia tm̄ vocentur cū diminutione tertie partis.vt hic dicitur.
b Xij.tabulaz.qꝺ de diminutione hac tertie dicit corrigitur p sequentez §.fm mar.sed nos fm.B.dicimus sequentem.§.loqui in quadā alia parte que debebatur agnatis.s.quarta nos aūt de hac tertia.sed per aūt. dñis de hac tertia correctū.s.vt qualr hodie veniat:vt in aūt.ꝺ triē.z se.§.neqz illo.

cessionē. Testō aūt ab eo⁹ facto neqz iure⁹ ciuili neqz⁹ ptorio ex hereditate eius aliquid persequi pōt:neqz contra tabulas bonoz possessione agnita neqz inofficiosi⁹ querela istituta:cū nec necessitas patris adoptiuo imponatur vel eum heredē instituere vel exheredatū eum facere vtpote nullo naturali vinculo copulatū:neqz si ex sabiniano senatuscōsulto⁹ ex trib⁹ matrib⁹ fuerit adoptatus. Nam z in huiusmodi casu neqz quarta ei ſuaſ. nec vlla actio ad ei⁹ psecutionē ei cōpetit. In nostra⁹ aūt ꝓstōe exceptus ē is quē patrē⁹ naturalis adoptandū suscepit: vtroqz.n.iure tā naturali quā legitimo in hac psona ꝓcurrente pristina iura in tali adoptione ſuanim⁹ quēadmodum⁹ si paterfami.sese dederit ad arroganduz que spāliter z sigillatim ex prefate cōstōis tenore possunt colligi. Itē⁹ vetustas ex masculis progenitos plus diligens solos⁹ nepotes vel neptes q ex virili sexu descēdūt ad suoz vocabat successionem z iuri agnatoruz eos anteponebat⁹. Nepotes⁹ autem q ex filiabus nati sunt: z ,pnepote ex neptibus cognatoz loco numerās p⁹ agnatoz lineā eos vocabat:qz in aui quā ,paui materni⁹ quā i auie vel ,pauie siue paterne siue materne⁹ successionem. Diui aūt⁹ principes nō passi sunt talem ꝓtra nostrā iniuriam sine cōpetenti emendatione relinquere. Sed cum nepotis vel ,pnepotis nomen cōmune est vtrisqz qui tam ex masculis quā ex feminis descendūt:ideo eundē gradum z ordinem successionis eis donauerunt⁹. Sed vt aliquid amplius⁹ sic eis⁹ qui nō solū nature sed etiam veteris iuris suffragijs⁹ minuūtur⁹ portionē nepotū vel neptū vel deinceps.de quib⁹ supradixim⁹ pauli⁹ minuendam esse estimauerunt⁹ vt minus tertia pte acciperent quā mater eoz vel auia fuerat acceptura vel pater vel auus patern⁹ siue maternus qñ femina mortua⁹ sit de

c Vocat.l.s.e.§.cum filius.
d Sed cōstitutionem quā nō habemus vt sequitur.
e Constitutione.vt.C.de suis z legiti.l.si.
f Transuersa.linea sic in prin.aūt.de nō ali.§.cū igitur circa finez.
g Descendunt.s.nepotibus vel ,pnepotibus ex filia.

cui⁹ hereditate agit hisqz lz soli sint qui descendūt ex femineo sexu adeūtibus agnatos minime vocabant. Et quēadmodū lex duodeciz tabularum⁹ filio mortuo nepotes vl⁹ neptes vel ,pnepotes vel ,pneptes in locū patris sui ad successionē aui sui vocabat:ita z principalis dispositio in locū matris sue vl⁹ auie:eos cū iā designata ptis tertie diminutōe vocat⁹ lz nos cū adhuc dubitatio māebat iter agnatos z mēoratos nepotes:quartā ptem subst̄atie defuncti agnatis sibi vēdicātib⁹:ex cuiusdā ꝓstōnis auctoritate memoratā quidem ꝓstōnem⁹ a nostro Codice segreganimus:neqz inseri eā ex theodosiano codice i eo ꝓcessim⁹. Nra aūt ꝓstōne⁹ ꝓmulgata toti iuri ei⁹ derogatū ē:z sanctim⁹ talib⁹ nepotib⁹ ex filia: vel ,pnepotib⁹ ex nepte z deinceps supstitib⁹ agnatos nulla ptem mortui successiōis sibi vendicare ne bi qui ex trāsuersali⁹ linea veniūt potiores his habeātur q recto iure descendūt⁹. Quā ꝓstōez nostrā obtinere ꝫz sui vigorez z tpa⁹ z nūc sanctim⁹ ita tñ⁹ vt quemadmodū inter filios z nepotes ex filio āti quitas statuit⁹ nō in capita: lz in stirpes diuidi hereditatē similiter nos inter filios z nepotes ex filia⁹ fieri distributionez iubem⁹ vel iter oēs nepotes: vel neptes vel iter ,pnepotes z ,pneptes z alias deinceps personas vt vtraqz ,pgenies matris siue vel patris auie vel aui portionez sine vlla diminutōe⁹ ꝓsequātur vt si forte vn⁹ vel duo ex vna pte ex altera tres aut q̄ttuor extent vn⁹ aut duo dimidiā alteri tres aut quattuor aliā dimidiā hereditatez hēant⁹

De legitima agna. successiōe⁹.

Si nēo⁹ su⁹ heres vl⁹ eoz quos inter hīdes ptor⁹ vel cōstōes⁹ vocāt extat⁹ z q successionez⁹ quoquō⁹ amplectit⁹:tūc ex lege.xij.tabulaz ad agnatū⁹ ,primū⁹ ptinet hereditas. Sunt aūt agnati⁹ vt ꝓmo

b Et rpa. vt in futuris cāibus tantuz valeāt:vt.C. de suis z legiti.l.vlti.
i Ita tñ.hoc quod sequtur est referendū s.ad.§. diui non ad ,primum.
k Statuit:vt.s.e. §.cum filius.
l Diminutione.s. quarte que debebat agnatis non tertie q debebatur patruis: vt.s.,pr.§.diximus.
m Similiter habeant tm̄o in capita vz diuidi vt.j.ti.j.§.hoc etiā addendū in fi.§ sed ibi de collateralibus hic de descēdentibus loquitur.
n De legitia agnatoz successione.
Quia.s.ti.pr.dictū est qualiter succedāt sui heredes siue liberi. Verū qz post suos vocantur primo agnati quaz cognati vt.j.e.§.fi. z.l.j.§.p⁹ suos ff.de suis z legiti.ideo post titulum p̄cedentē posuit istū Vez qz p⁹ agnatos succedūt cognati ponitur postea de cognatis.areti.
Nemo.
Tor⁹ iste titulus. Diuiditur i vij. ptes. Primo qñ admittitur agnatus Scōo q est agnatus Tertio vsqz ad quotum gradum agnati veniūt. Et vsqz ad quoras psonas femnas deuoluatur tam de iure vetustissimo de iure pretoris quā etiā media iuris prudentia.xij. tabularū z tēpore Justiniani Quarto quod generi agnatoz impator addidit vnuz cognatuz. Quinto q.l.xij. tabulaz proximus agnatus vocat⁹ z qs dicatur ,primus. Sexto q.l.xij.tabu.,primo repudiante sequēs nō admittebatur hodie vero sic. Septimo q filij emācipati hereditas ē legitima patri. Secūda ibi sunt aūt. Tertia ibi cetez. Quarta ibi bi etiam addendū Quinta ibi si plures sunt. Sexta ibi placebat. Septima ibi ad legitimā.h.ꝺ. Qui sunt illi qui ex linea masculina descendunt vel etiā ex adoptione dūmodo sint in proxi gradu.h.ꝺ.areti.

o Nemo etiam vnus.vt.ff.de te.tu.si nemo.
p Suus.s.ti.j.§.j.
q Pretor.s.ti.j.§.emancipati.
r Cōstitutiones.s.ti.j.§.quibus cōnumerari.z.§.diui.accur.
s Extat.dico z amplectatur.nā hec duo necessaria sunt.
t Successionem.defuncti.
v Quoquō.s.ciuili vel pretorio iure.
x Agnatum.capite nō minutum:vt.ff.eo.capitis.accur.
y Proximum.idest qui ,primior est defuncto.j.eodem.§.si plures z.§.proximo.
z Agnati.sic,ff.de legitima tu.l.sunt autem.

quoqz libro tradidimus cognati per virilis sexus psonas cognatõe iuncti q̃si a patre cognati. Itaqz ex eodem patre nati fratres agnati sibi sunt: qui & cõsanguinei vocãtur nec requiritur an etiam eandẽ matrem habuerint. Item patruꝰ fratris filio & invicem is illi agnatus ẽ eodem numero sunt fratres patrueles ideꝫ qui ex duobꝰ fratribꝰ procreati sunt: qui etiam cõsobrini vocantur: qua ratione etiaz ad plures gradus agnationis peruenire poterimus. Hi etiam qui post mortem patris nascuntur iura cõsanguinitatis nanciscunt nõ tñ omnibꝰ simul agnatis datꝰ lex hereditatem. Sed bis qui tunc proximiori gradu sunt cum certum esse ceperit: aliquez intestatum decessisse: Per adoptionem quoqz agnationis ius cõsistit veluti inter filios naturales & eos quos pater eorũ adoptauit nec dubium est quin improprie cõsanguinei appellãtur. Item si quis ex ceteris agnatis tuis veluti frater aut patruus: aut deniqz is qui lõgiore gradu est adoptauerit aliquem agnatus inter suos heredes esse non dubitatur. Ceteruz inter masculos quidem agnationis iure hereditas etiam si longissimo gradu sit vltro citroqz capitur. Quod ad feminas vero attinet ita placebat vt ipe cõsanguinitatis iure tñ capiant hereditatẽ ideꝫ si sorores sint vlteriꝰ nõ capiant masculi aũt ad earum hereditates etiaz si longissimo gradu sint admittant qua de cã fratris tui aut patrui tui filie vel amite tue hereditas ad te ptinebat: tua vero ad illas nõ pertinebat: qõ ideo ita constitutũ erat q̃ commodius videbatur ita iura ꝓstitui vt plerũqz hereditates ad masculos ꝓfluerẽt. Ez quia sane iniquum erat in vniversuz eas quasi extraneas repelli: pretor eas ad bonorum possessionem admittit ea pte qua proximitatis nomine bonorum possessionẽ pollicetur: ex qua parte ita scilicet admittuntur. Si neqz agnatus vllus nec proximior cognatus interueniat. Et hoc quidem lex duodecim tabularum vllo mõ introduxit: sed simplicitatem legibus amicaz amplexa simili modo omnes agnatos siue masculos: siue feminas cuiuscunqz gradus ad similitudinez suorum invicem ad successionez vocabat. Media aũt iuris prudẽtia que erat quidẽ lege duodecim tabularz iunioꝝ: imperiali aũt dispositiõe anterioꝝ subtilitate quadã excogitata prefatam differentiã inducebat: & penitus eas a successione agnatorz repellebat: omni alia successiõe incognita: donec pretores paulatim asperitatẽ iuris ciuilis corrigentes siue qõ deest adimplẽtes humano ꝓposito alium ordinez suis edictis addiderũt: & cognationis linea proximitatis noie introducta: per bonoz possessionem eas adiuuabant & pollicebantur bis bonorum possessionem que vnde cognati appellatur. Nos vero legẽ duodecim tabularz sequentes & eius vestigia in hac parte conseruantes: laudamꝰ qdem ptores sue humanitatis: non tamen eos in plenũ huic cause mederi inuenimus quare etenim vno eodemqz gradu naturali concurrẽte: & agnationis titulis tam in masculis quam in feminis equa lance constitutis. masculis quidem dabatur ad successionem venire omnium agnatorum. ex agnatis autez mulieribus nullis penitus nisi soli sorori ad agnatorum successionem patebat aditus. ideo nos in plenũ omnia reducentes & ad ius duodecim tabularum eandem dispositionem exequentes. nostra constituti one sanctimus omnes legitimas psonas ideꝫ per virilem sexum descẽdentes siue masculini generis siue feminini sint. simili modo ad iura successiõis legitime abintestato vocari secundũ sui gradus prerogatiuam. nec ideo excludendas qui cõsanguinitatis iura sicut germãe nõ habent. Hoc etiam addenduz nostre cõstitutioni existimauimus: vt transferatur vnus tñmodo gradus a iure cognationis in legitimã successionem: vt non solum fratris filius & filia scõm quod iam diximus ad successionem patrui sui vocentur: sed etiam germane consanguinee: vel sororis vterine filius & filia soli & non deinceps psone vna cum his ad iura avunculi sui perueniant. & mortuo eo qui patruus quidem est sui fratris filij succedãt. auũ culus autem sororis sue soboli simi

Femine & descẽdentes ex eis hodie de iure ciuili admittuntur cũ omnibus agnatis inter quos etiam admittũtur descendẽtes ex sororibus vterinis si in primo gradu sunt. h. d. vsqz ad. §. si plures areti.

a Libro: vt. ſ. de leg. ag. tu. §. sunt.
b Cognatione. cognatio est genus. agnatio species vnde quisqs est agnatus est cognatus. sed nõ conuertitur.
c Itaqz. ꝓsanguinei. quasi ex eodem ꝓsanguine nati ceteri agnati. nõ dicũtur consanguinei: vt. ff. de suis & legi. l. ij. in prin.
d Item invicem. ſ. filiꝰ fratris patruo.
e Et etiam consobrini. improprie. vt. j. de gra. cog. §. iiij.
f Ni cõsanguinitati. ſ. ad suos fratres prius natos. ad reliquos vero agnatos agnatiõis tñ ius acquiritur. vt. ſ. pr. diximus & est verum hoc si viuente eo. i. cuius hereditate agitur cõcepti saltẽ erat vt. ff. de suis & legiti. her. titius: & ff. vnde cog. l. j. §. siquis proximior. ac.
g Non tam. q̃uis agnati vocentur ad hereditatem. Nõ tamen & c.
h Bat lex. xij. tabularum.
i Sed bis. & omnibus bis. vt. j. eo. §. si plures.
k Certũ. quod est etiã. ſ. testamento qõ emanauit. quod dic: vt. j. pror. §.
l Quoqz. quasi dicat nõ solum iure naturali ꝓstituit agnatio. sed etiaz ciuili vt per adoptionẽ. scilz quãlibet iure isto: vt ff. de adop. l j. & ſ. de adop. in prin. sed hodie per eã tñ ex qua trãsit in potestate arrogatoris. vt. ſ. e. ti. j. §. nostra aũt sed tñ licet nõ fiat agnatus ſ. hodie. qz nõ trãsit in potestatẽ extranei arrogantis succedit tñ abintestato patri tñ non alijs patris agnatis. vt. C. ő adoptio. l. pe. §. si quidez
m Naturales & legitimos nõ tã emancipatos vt. ff. de gra. cog. l. si filium.
n Item siquis. nõ solũ pater de quo dictum ẽ.
o Suos heredes eẽ. i. agnoscitur alijs agnatis adoptantis & eis cognatus fit vt ff. de adop. q i adop.
Ceterum.
p Cetez. i. certe. vel aliter. lex quidẽ duodecim tabularz deferebat hereditatẽ agnatis ꝓximis. sed media iuris prudẽtia cum distinctione, & ideo dicit. Ceterum pro sed.
q Longissimo. i. decennio: vt. j. de succes. cog. §. si.
r Feminas agnatas.
s Ita placebat. No. caute dic placebat & nõ placet. vt. j. §. nõ vero. & hoc erat per mediam iuris prudẽtiã nõ per legem. xij. tabularum neqz per pretorem. vt. j. eo. §. & hoc quidem. & §. media.
t Consanguinitatis. i. agnationis.
v Earum. ſ. feminarum.
x Tua. ſ. hereditas.
y Verũqz. hoc ꝓpter consanguineas sorores de quibus modo dixit.
z Ad masculos. sic. ſ. ti. j. §. Item vetustas.
a Sed qz eas. ſ. agnatas feminas.
b ꝓximitatis. i. cognationis.
c Interueniat. nec aliqs suoꝝ: vt. ſ. ti. j. §. admonendi in fi. §.
d Quidem. que sunt. ſ. in §. cetez & §. sz qz dicta sunt
e Sed simplicitatem. remota differentia agnatorũ vt iter masculos & feminas sic. ſ. de fideicom. heredi. §. sed qz.
f Junioꝝ & sic no. ꝙ lex duodecim tabularz ẽ vetustior quã media iuris prudentia & quã ius pretoriuz
g Anterior. i. cõstitutione anteriori infrascripta que ẽ C. de legitimis here. l lege duodecim. tabularum.
h Prefatam. ſ. dictam. ſ eodem. §. ceterum.
i Eas. agnatas feminas nisi sorores.
k Omni nã ordo cognatorz nõ erat adhuc vel dic etiam deficientibus agnatis ipsi tamen non vocabãtur.
l Ciuilis. i. medie iuris prudẽtieqõ. ſ. ciuile dz vt. ff. de origine iur. l. ij. §. hec stipulatio.
m Bis bonoz. i. mulieribus agnatis vltra sorores.
n Appellatur. si dicta qz per eã cognati vocantur.
o Nos vero. hic iustinianus loquitur.
p Tãc. i. expulsioni agnatorz. ac.
q Quare. etenim bñ dico sorte ꝓuidendum agnatis feminis. quare etenim & c.
r Titulis. i. nominibus.
s Constitutis. i. ordinatis. accur.
t Babatur. i. concedebat
v Aditus. certe non erat ratio iusta vel sufficiens licet aliqua sit. vt. ſ. eo. §. ceterũ. in fi.
x Nostra constitutione vt. C. de le. he. l. le. duodeci tabu.
y Simili mõ. i. hĩc ide vt dicta femine vt mares.
z Cõsanguinitatis. i. Iz nõ sint sorores que germane vocantur quasi ex eodẽ germine nate.
a Hoc etiaz. estimauim vt. C. ő leg. hr̃. l. lege. xij. ta. §. & in his accur.
b Tñmodo. i. nõ vlterior ꝓximior tamen sit vt ipse sorores vel fratres vterini vel vterine seqtur. vt. C. de leg. here. l. si. §. sed neqz.
c In legitimã. ſ. agnatorz.
d Germane. i. nate ex eodẽ patre & matre cum defuncto. accursi.
e Vterine. i. nate ex eadem matre tantum. ac.
f Deinceps. i. vlteriores siue in gradu remotiores accur.

a Supstites.hoc corrigitur per auth.cessante.qz z cũ his admittunt Itez z in alio quod subijcitur hoc.§.corrigitur.qz in stirpes fit diuisio hodie.sed post hos filios fratrũ fit diuisio in capita vt in aũt.de here.que abinte.de.§ reliquũ col.ix.z in aũt.vt fratrũ filij.§.j.col.ix.vel dic qõ dicit in aũt.in stirpes diuidi.vez est quãdo cũ alijs ſ.patruis.vocantur nepotes.als in capita vt hic.

b In capita.ſ.ti.j.in ſi.ꝫ ſol.ibi de descendẽtibus loquitur.hic de collateralib⁹

c Si plures. Licet sint plures agnati tamẽ solus ,primior in gradu vocant. Et si plures sint in ,primiori gradu oẽs pariter vocãtur.h.d.areti.

c Si plures sint.sic i aũt. de her.que abinte.§.si vero neqz fratres col.ix.z .ff. de suis z legiti. here.l.ij.§ .hereditas.

d Habetur.hoc corrigit vt.ſ.dixi per aũt.cessante.

Proximus. Proximus inspicitur tpe testamẽti instituti quãdo testiñ scm̃ est alias aũt tpe mortis testantis.h.d.areti.

e Proximus.sic.ſ.ti.j.§. cum aũt queritur.sic .ſ.eo. §.non tamen.

f Tũc enim.ſ.cũ non aditur hereditas ex testõ.

g Tpe.i.post mortem.

Placebat. Olim non erat locus successorio edicto in agnatis de psona in psonam sed solum de ordine in ordinẽ hodie vero ẽ de persona in psonam,hoc dicit areti.

b Placebat.ſ.ex lege.xij. tabu.

i In eo genere.ſ.iure successionis.

k Nõ esse.i.successorium edictũ inter agnatos locuz nõ habet.ſ.de psona in personã.sed inter cognatos sic vt.j.seqtur.z.ff.de suc.edic. l.j.§.quibus sed ó ordine i ordinem.seu de capite i caput sic.vt de liberis i agnatos. de agnatis i cognatos z post in virum z vxorẽ.vt sequitur:vt.ff.si ta.testamẽ. nul.ex.l.j.j.rñ.

l Nihilomagis.i.non iõ magis.accur.

m Sed nos.loqtur Justinianus.

n Protulim⁹.ſ.in greco.

o Cũ satis.ratio prima.

p Apertum est.ſ.suc.edictum de persona in personã

q Maxime.rõ secunda.

r Gradu.agnatorum.accur.

Ad legitimam. Olim pater admittebat ad legitimã hereditatis filij emãcipati si in emãcipatõe fuerit ꝺicta fiducia hodievero presumitur cõtractam esse fiduciam.h.d.areti.

f Ad legitimã.est enim filius agnatus patri ,primus:vt.ff de suis z legi. filius.qõ ius nõ tollitur per capi.dimi.sicut neqz inter fratres vt hic.z.C.ó le.tu.l.iiij.quod nõ erat rectũ:vt.ff.de reg.iur.l.equum est z.ſ. de le.pa. tu.i ſi.z.j.de ꝺhen.emp.l.ſi post emptionem.

t Successionem.i.suc.edictum.

y Parens.secus eꝺ:vt.ſ.eo.ti.j.§.emancipati.

z Constitutione.vt.C.de emanci.li.l.fi.

y Fiducia.sic dicẽdo ius succedendi in bonis tuis.mihi reseruo.vel etiã emancipato te ꝺicta fiducia.

z Manumisisset.i.emancipasset.sic.ff.qñ ac.de pe.est an.l.j.§.alienatio.

a De senatusconsulto tertuliano. Post agnatos de qbus.ſ. succedũt cognati iõ sequebatur videre de cognatis vez licet mater z filius sint cognati mñ ex spãli ,puisione sibi ad inuicem z agnati succedũt vt.j.de suc.cog. in prin.iõ post alios agnatos añ cognatos ponit de successione matris ad filium z econtra aretinus.

Ex.xij.tabula. Totus iste titulus. Diuidit in quinqz partes. Primo qꝫex.l.xij.tab.mater ad hereditatẽ filij z econtra nõ admittebatur. Secõo qualiter admittebatur ex senatusconsulto tertuliano. Tertio que psone ꝑponebant tãc matri. Quarto cõstitutionem tertuliani remouet Quinto remouet als cõstitutiones. Secũda ibi. z prin⁹. Tertia ibi. preferũtur. Quarta ibi sed nos. Quinta ibi sed cũ aũt. Et.h.d.l xij.tabularuz mater nõ succedat filio abintestato nec ecõtra filius.sed ex cõsti. senatusconsul.tertuliani si ingenua tres libertina quattuor liberos enixa sit.h.d. areti.

b Propõebat.in propzie nã cognatos nullo mõ vocabat vt sequitur.

c Masculoz. vt ſ.ti.j.in prin.

d Necessitudinẽ.i cognationẽ. nã dicũtur cognati necessarij:vt.ff.de iusti.z iure.l.fina.

e Filium. q ad invicem sunt cognati. vt.j. de succ. cog.§. vulgo.accur.

f Angustie.no.ius dici angustiosum vel iniquũ dicitur vt.j.ó suc.lib.in princ.z .ff. q qsqz iu.l.iij.in pri.

g Postea.scilz post legem.xij.tab.z per diuum Claudiũ z p senatusconsultũ tertul.sequitur.acc.

h Amissoz.ſ.i acie principis.vt ar.ſ.de excu.tu.in princ. vel dic q generaliter statuit:vt.C.de inof.te. l.ex liberi prima verior est accur.

i Eorum.ſ.filioz accur.

k Quie.etiã hodie alia succedit sic mater.vt in aũt.de hereditate. que ab intestato.§.consequens.

l Habẽs.i.tres habens filios.nõ autem in potestate:vt.ſ.de adop.§.femine.quos tres habere videtur.etiam si res geminos peperit fm Jo.vt.ff.de verbo. signi.l.cum enixa.

m Filioz quod dic.vt.ſ.de here.abintes.§.j.z.ij.z.§.emancipati: z.§.diui.accur.

n Parentis.ſ.matris.z ita no.de iure romanoz vxorem alicuius esse in potestate parentis nõ mariti nisi quo ad debitum carnis. aliõ de iure longobardoz vt hic.z.C.de condi.inser.si vxorem.z in longobarda qualiter mulieri alienare permissum sit.l.j.

o Jussu.ſ.iure antiquo cum quelibet hereditas patris ꝑ filium queritur vt.ff.de acqr.here.qui in aliena.sed hodie in sola ,pfectitia non aduenticia.ſ.exigitur iussus:vt.C.de bo.que li.l.fi.§.si non ecõtrario

Preferũtur. Filij defuncti excludũt matrẽ vsqz in infinituz Idem in patre z fratre qui etiã matrem excludũt soror aũt defuncti vna cum matre admittitur.h.d.aretinus.

p Preferuntur.liberi etiam adoptiui z ita demuz si ipsi succedere velint vt.ff.eo.l.ij.§.liberi.z.§.ita demum.

humanitate suggerente protulim⁹ successionẽ in agnatorum hereditatib⁹ non esse eis denegandam.cum satis⁹ absurdũ erat quod cognatis a pretore apertum⁹ est hoc agnatis esse reclusum maxime⁹ cum in onere quidem tutelarum z primo gradu⁹ deficiente seqẽns succedit. z quod in onere obtinebat non erat i lucro permissum. Ad legitimaz⁹ aũtem successionem⁹ nihilominus vocatur etiam parens⁹ qui contracta fiducia filium vel filiam neptem vel neptem ac deinceps emancipat.quod ex nostra constitutiõe⁹ omnino inducitur vt emancipationes liberoz semper videant⁹ quasi cõtracta fiducia⁹ fieri cum apud veteres non aliter hoc obtinebat. nisi spãliter cõtracta fiducia parẽs manumisisset⁹.

De senatusconsulto tertuliano⁹

Lex duodecim tabulaz ita stricto iure vtebatur:z proponebat⁹ masculoz progeniem.z eos q per feminini sexus necessitudinem⁹ sibi iungũtur adeo expellebat vt neqz quidẽ inter matrem z filium⁹ filiãue vltro citroqz hereditatis capiende ius daret. nisi qõ pretores ex ,primitate cognatoz eas personas ad successionẽ bonorum possessione vnde cognati accõmodata vocabant. Sed he iuris angustie⁹ postea⁹ emendate sunt. Prim⁹ quidem diu⁹. Claudi⁹ matri ad solacium liberoz amissoz⁹ legitimaz eorum⁹ detulit hereditatẽ postea autẽ senatusconsulto Tertuliano qõ diui adriani tpibus tactũ est.plenissime de stricti successione matri non etiã auie⁹ deferenda cautũ est. vt mater ingenua trium liberoz ius habens⁹ libertina quattuor ad bona filioz⁹ filiarũue admittat⁹ intestatoz mortuoz:licet in ptate parentis⁹ est vt scilicet cum alieno iuri subiecta est iussu⁹ eius adeat cuius iuri subiecta est. Preferuntur⁹ autem matri

a Defuncti.s.filij de cuius hereditate nūc agitur.
b Suorum.quod dic:vt.ſ.de here.que abintesta.§.j.t.ij.t.§.emā-cipati.t.§.diui.accur.
c Primi gradus.vt filij.
d Ulteriozis vt nepotes t ſimiles.
e Ex filie.q.d.non ſoluz nepos ex filio. maſculo excludit matrem defuncti ſz t nepotes ex filia.
f Prepōitur.i.preſertur.
g Defuncte.ſ.filie.
b Pater. nō adoptiuus.vt.ff.eo.l. ij.§. ſed neqz auus.
i Utriuſqz.ſ.filij t filie.hoc eſt maritus huius mulieris volētis ſuccedere filio mozruo.
k Dolos.ſ.auuz t matrē defuncti. ſi aūt ſit auꝰ t pater t mater defuncti pfertur auus matri t etiam patri.vt.ff.eo.equiſſimum.§.j.t no.q hic fallit regula.ſi vinco vincentem tc.vt.ff.ō diuer.t tempo.pſcr. l.de acceſſionibꝰ.naz auus patri defuncti pfertur.vt.ff.e.l.eqſſimum.§.j.patri matri nō autem auꝰ preſertur matri quādo ſoli ſunt. fallit i aūt. de equalita. do.§.iſ cōſequens. Item in aūt.qui.mo.na.ef.ſui §.diſcretis. Item.ff. qui pot.in pig.ha.l. Claudius.ſic. ff. de iniuſ.ru.teſtō.l.pe.
l Excludebat.ſed male.hodie.vt.ī.eo. §.ſed cum.
m Admittebātur. t bene.vt.ī.e.§.ſed.
n Sed liberis. tribus vel quattuoz.vt ſ.e.§.poſt ea autem Sed nos conſtitutione. Hodie mater ingenua ter enixa t libertina quater tantum ad legitimam hereditatem filij admittitur. areti.
o Codice.ſ.quem non hēmus.ſed i primo.C.remanſit que eſt.C.de iu.delib.l.ij
p Fortuitum.ſ.habere vel non hēre tot filios cum ex diuina gratia hoc deſcēdat.
q Peccauit.naz ſi peccatum eſt magis fuiſſet mariti.vt.C.de legit. here.l.xij.tabularum in ſi.j.rñ.
r Interempti.i cui ſuccedere vult.
Sed cum antea. Mater preſertur oībus alijs agnatis exceptis fratribus t ſoꝛoꝛibus. Et cū ſoꝛoꝛibus ſolū veniunt ad dimidiam.t cum ſoꝛoꝛibus t fratribus veniunt pro virili.h.d.areti.
ſ Sed cum ante cōſtitutiones.quas non hēmus ſm Jo.
t Perſonis.patruo t filio t nepoti patrui.vt.C.e.l.ſi.j.rñ.
v Faciebant.i.nil dabant niſi predictis.
x Viſum eſt:vt.C.eo.l.ſi.
y Perſonis.etiam patri defuncti niſi in vſufr.t toto quādo hēbat defunctum in poteſtate.alias in veſcendo tm̄.ſed t hos in cāu hodie in totum hz:vt.C.eo.l.ſi.t de legiti.heredi.l.de emācipatis. Jure vero aūt.deſcendentibus deferur equaliter paternis t maternis.vt in aūt.de here.abinteſta.§.cōſequens.t.§.hoc quidem.
3 Diminutione.que fiebat per agnatos ſupradictos in prin.iſtius

liberi defuncti qui ſui ſunt:qui quene ſuoꝛum loco ſunt ſiue primi gradus ſiue vlterioꝛis. ſed t filie ſiue mortue filius vel filia proponitur ex cōſtitutionibus matri defuncte ideſt auie ſue: Pater vero vtriuſqz nō etiam auus t proauus matri anteponitur:ſcilicet cum inter eos ſolos de hereditate agitur Frater autez conſanguineus tam filij quā filie excludebat matrem.ſoꝛoꝛ autem conſanguinea pariter cum matre admittebantur. Sed ſi fuerāt frater t ſoꝛoꝛ conſanguinei:t mater liberis onerata.frater quidem matrem excludebat. Communis autez erat hereditas ex equis partibꝰ fratribus t ſoꝛoꝛibus. Sed nos conſtitutione quam in codice noſtro nomine decoꝛato poſuimꝰ matri ſubnenienduz eſſe exitumauimꝰ recipientes ad naturam ſi puerperium t periculum t ſepe mortez ex hoc cāu matribus illataz. Ideoqz impium eſſe credimus cāum fortuitum in eius admitti detrimentum. Si enim ingenua ter. vel libera q̄ter nō peperit:immerito defraudatur a ſucceſſione ſuoꝛum liberoꝛuz: Quid enim peccauit ſi non plures ſed paucos peperit: t dedimus ius legitimum plenum matribus: ſiue ingenuis:ſiue libertinis:t ſi non terenixe fuerint vel quatter: ſed eū tm̄ vel eaz qui queue morte interēpti ſunt: vt t ſic vocentur in liberoꝛum ſuoꝛ legitimam ſucceſſionem.

Sed cuz antea conſtitutiones iura legitima ſucceſſiōis perſcrutātes:partim matrē adiuuabāt ptim eā pgrauabant t nō inſolidū eā vocabant ſed in quibuſdā cāibus terciam ei partez abſtrabentes: certis legitimis dabāt perſonis. In alijs autem cōtrarium faciebant:nobis autē viſum eſt recta t ſimplici via matrem oibus perſonis legitimis ante ponit:t ſine vlla diminutione filioꝛum ſuoꝛum ſucceſſionem exci

a Quemadmodū.q.d.qui in vno bonoꝛatur in alio grauetur ſic.ff.de iureiurā.eum qui.accur.
b Eam.ſ.matrem.
c Similiter.ſ.cum matre.
d Soꝛoꝛes.hoc cāu eſt hodie idem quod in ſequēti.§.vt in aūt.de nup.§. pe.§.quoniam col.iiij.
e Si vero matre.legitima qz ſint ex vtroqz parente.
f Cognationis. qz ſunt tm̄ ex matre ſoꝛoꝛes.
Sed quemadmodum.
Mater ab hereditate filij repellitur niſi infra annum tutoꝛem eidem poſtulauerit vl ſuſpectū remoueri petierit. Et filio non tm̄ legitimo:ſz etiā vulgo queſito mater ſuccedit.areti.
g Proſperimus in ſucceſſione accur.
b Conſulere.ſ.in tutoꝛe petendo.
i Sciturisſ.matribꝰ negligentibꝰ alias nō pdunt: vt.C.qui pe.tu.l.cum a matribus t maioꝛibus. alias ſimiliter nō perdunt:vt.C ſi aduerſus delic.l.ij.
k Impubez.aliud ſi puberes moꝛiantur:vt.C.eo. matres.
l Queſitꝰ.niſi hec mater ſit illuſtris ſic ecōtra talis filius illuſtri matri nō ſuccedit:vt.C.ad oꝛfic.ſi qua illuſtris.ac.
m De senatuſconſulto. Oꝛficiano.
Quia.ſ.viſuz eſt ſicut deſcendētes ſuccedunt aſcendentibus veruz quia aſcendentes deſcendētibus quoque ſuccedunt ex ſenatuſcō ſulto oꝛficiano ideo de his tractaturus ſubdit de senatuſconſul.oꝛficiano.

Per contrarium autem fit vt liberi ad bona matrum inteſtatarum admittantur ex senatuſcō ſulto oꝛficiano quod oꝛficio t Rufo conſulibus effectum eſt quod latum eſt diui Marci temporibus t data eſt tam filio quam filie legitima hereditas etiam ſi alieno iuri ſubiecti ſunt t preferuntur conſanguineis t agnatis defuncte matris Sed cum ex hoc senatuſcōſulto nepotes ad auie ſucceſſionē legitimo iure non vocabantur: poſtea hoc conſtitutionibus principalibꝰ emēdatum eſt: vt ad ſimilitudinem filioꝛuz filiarumqz nepotes neptesqz vocentur.

Per contrarium.
Totus iſte titulus. diuiditur in quattuoꝛ partes Primo ponit qualiter ad hereditatem matris t nepotes ad hereditatem auie admittūtur. Secūdo nō quid capitis diminutōe tale ius ſuccedenti tollatur Tertio qui ſunt illi filij qui ad hereditatem matris admittuntur. Quarto ſubnectit nouum cāum ad materiam ſucceſſionis abinteſtato. Secunda ibi. ſciendum eſt. Tertia ibi. nouiſſime. Quarta ibi.ſi ex pluribus Et hoc dicit filius t nepoſ veniunt ad hereditatem matris t auie abinteſtato ex ſenatuſconſulto oꝛficiano.h.d.areti.
n Per ōrium.i.econtrario.nam.ſ.ti.j.tractatum eſt qualiter mater filio ſuccedit.nūc dicit econtra.vnde verſus. Succedit matri filius per oꝛficianum. Inuidiam poꝛtans ecōtra tertullianū.
o Liberi.ſtricte ponitur pro filijs tm̄.vt.ī.eo.§.j.alias cōtra vt.ff.de ver. ſig.liberoꝛum accur.
p Patrum ingenuaz. vel libertaz.vt.ff.e.l.j.j.rñ.imo t ancillaz dūmō ſit ſibi ſcā moꝛa in fideicōmiſſaria liber.vt.C.e.l.ſi.
q Legitima.non qz lex.xij.tabularum daretur.immo denegabatur:vt ſupra ti.j.in prin.ſed ſenatuſconſul.que vicem legis obtinet.vt.ī. de excep.§. hoc exempli.accur.
r Et preferuntur.ſ.filij.
ſ Conſanguineis.i.cognatis.
t Conſtitutionibus.quas nō habemus.
v Nepotes. Idem in alijs deſcendentibus ex hac linea dicam. Sed qd ſi nepos iſte fuit conceptus poſt mortem auie. Reſpon.vt.ſ.de heredi. que abinteſtato.§.cum ante diximus.

¶ Sciendum est. ¶ Successio ex tertuliano vel orfliciano nō tollitur minima capitis diminutione. h. d. areti.

a ¶ Diminutione. s. minima. nam per alias omne ius etiam cognationis tollitur. vt. s. de capitis dimi. §. quod autem.

b ¶ Regulam. tenor cuius est hic. z. ff. de capi. dimi. tutelas. j. rñ.

c ¶ Sed ille sole. ff. vnde li. l. si. in fi. contra. so. hic dicit sole vt excludat eas tantū que ex senatusconsult. deferuntur nō pretorias successiones vt ibi.

d ¶ Duodecim: sic. ff. eo. l. j. §. capitis. sic. ff. ō suis z legi. l. capitis.

e ¶ Deferūtur. quare magis. l. xij. tabularuz data hereditas perditur per capitis diminutionez minimā quā senatusconsul. dilata. rñ. qz illa agnatis defertur. que agnatio per capitis diminutionē minimam tollitur ac senatusconsul. filio q matri ē cognatus. z cognatio nō tollitur per capitis diminutionē minimam vt. s. de legi. ag. tu. §. si.

¶ Nouissime. ¶ Etiaz filius vulgo quesitus ad hereditatem matris admittit h. d. areti.

f ¶ Vulgo. qz non habent certum patrē. vt. s. de nup. §. si aduersus. multomagis in naturali tantum. vt. C. e. l. penul.

g ¶ Hereditatem. s. vna cū legitimis. nisi erat mater illustris. tunc. n. cū legitimis abintestato nō veniunt. secus i naturalibus ex licita cōsuetudine procreatis: vt C. e. l. pe.

h ¶ Admitti. nūqd hodie succedit vulgo quesitus videtur quod nō vt in aūt. q. mo. na. effi. sui. §. vlti. sed trī distingue. aut ē ex tali coitu qui possit damnari. vt incesti. adulte. nepharij. z similia quo cāu non succedit cum hoc ipsum damnādus est. vt in dicta aūt. z. ff. so. ma. si ab hostibus aut nō. z tunc succedit matri vt hic. nō patri cum sit incertus. nam z si habz certum patrem naturalem. nō tamē succedit ei nisi in duabus vncijs abinte. non extantibus legitimis. alias in nihilum. vt in aūt. quib. mo. na. ef. sui §. discretis. accur.

¶ Sed si ex pluribus. ¶ Si pluribus deferatur hereditas z quidā adierunt z quidam repudiauerunt adeūntibus portio deficiens accrescit quod ius etiā ad heredes transmittit. h. d. areti.

i ¶ Sed si ex pluribus. iste. §. est cōis ad omnes titulos quos in hoc tertio libro habuimus. nō tantū ad hūc titulū. z de iure accrescendi in legitimos tm̄ tractat. vt hic. z. ff. e. l. j. §. si nemo. z. C. de ca. tol. §. is ita idem etiam ē in his qui de iure pretorio succedunt vt. ff. de bo. pos. l. iij. in fi. z. l. iiij. z. v.

k ¶ Alia cā. vt si defecerit cōditio sub qua instituti erant: vt. s. qui. mo. tes. infirmentur. §. posteriore.

l ¶ Adierint. sic. ff. de legatis. ij. cū pater. §. libertis. ibi Ceterum, put tē.

m ¶ Accrescit. sed pro qua parte. rñ. prout erant instituti: vt. C. de cad. tol. §. is ita: z. s. de vulgari substitutione. §. j. Itez nūquid est necesse itez adire respō. nō nisi quando ex alterius psona puta serui. fiat mihi augmentuz: vt ff. de acqui. here. si solos in fi. j. responso z in fi. l.

n ¶ Et licet. antequam accresceret eis vel anteq̄ isti qui repudiauerūt. nō aūt anteq̄ suam partē adirent. imo adiuerant vt sequitur alias nō trāsmitterent olim vel hodie. vt. C. de cad. tol. §. in nouissimo. nisi in psonis liberorum. vt. C. de his qui ante ap. ta. l. j.

o ¶ Pertinet. s. augmentum. supradictum.

p ¶ De successione cognatoz.. Que continuatur per ipsum tex. in prin. ad precedentia vel sic z clarius qz. s. de successione suoz z agnatoz vez qz p⁹ illos vocantur cognati ideo sequitur de suc. cognatoz.

Post suos. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres ptes. Primo qñ cognati admittantur z quo iure. Secūdo qui sunt cognati. Tertio vsqz ad quotum gradum cognati z agnati admittuntur. Secūda ibi. qua parte. Tertia ibi. hoc lo. Et. h. d. Post suos z agnatos vocātur cognati de iure pretorio qua parte veniunt emācipati agnati nisi sit frater z sozor defuncti qz veniūt cum agnatis. h. d. areti.

q ¶ Suos. vt. s. de here. abintesta. §. j.

r ¶ Pretor. vt. s. de here. abintesta. §. emancipati.

s ¶ Constitutionē vt. s. de here. que abintestato. §. necnō: z. §. diui.

t ¶ Agnati: vt. s. de le. agna. succes. in princ.

v ¶ Et hi quos. s. qui sunt de numero legitimoz.

Sciendum autem est huiusmodi successiones que a Tertuliano z Orfliciano senatusconsulto deferuntur capitis diminutione[a] nō perimi ppter illam regulam[b] qua noue hereditatis legitime capitis diminutione non pereunt: sed[c] ille sole que ex lege duodecim[e] tabularum deferūtur[e]. Nouissime sciendum est etiam illos liberos qui vulgo[f] quesiti sunt ad matris hereditatem[g] ex hoc senatusconsulto admitti[h]. ¶ Sed si[i] ex pluribus legitimis heredib⁹ quidam omiserint hereditatem: vel morte vel alia[k] causa impediti fuerint quo minus adeant reliquis qui adierint[l] accrescit[m] illoz portio: z Iz[n] ante decesserint quā adierint ad heredes tamen eorum pertinet[o].

De successione cognatorum[p].

Post suos[q] heredes eosqz quos inter suos heredes pretor[r] et constitutiones[s] vocant: z post legitimos quorumz numero sunt agnati[t] z hi[v] quos in locum agnatorum tā supradicta senatusconsulta[x]: quam nostra erexit cōstitutio[y] proximos[z] cognatos pretor vocat: qua parte naturalis cognatio[a] spectaī. Nam[b] agnati capite diminuti: q queue ex his progeniti sunt: ex lege duodeciz tabularum inter legitimos non[c] habentur sed a pretore tertio[d] ordine vocantur exceptis[e] solis tātummodo fratre z sozore emancipatis: nō etiam liberis eorum quos[f] lex anastasiana[g] cum fratribus integri[h] iuris constitutis vocat quidem ad legitimaz fratris hereditatē sine sozore non equis tñ partibus: sed cū alia qua diminutione[i] quam facile ē ex ipsius cōstitutionis verbis colligere: alijs vero agnatis inferioris gradus Iz capitis diminutionem passi nō sunt: tamen anteponit[k] eos z proculdubio cognatis[l]. ¶ Eos[m] etiam qui per feminini sexus personas ex transuerso cognatiōe iungūtur: tertio gradu[n] primitatis noīe pretor ad successionē vocat. Liberi[o] quoque qui in adoptiua familia sunt ad naturalium parentum hereditatez hoc eodē[p] gradu vocantur. ¶ Vulgo quesitos habere nullos agnatos manifestum est: cū agnatio a patre cognatio a matre est: ibi autem[q] habere nullum patrem intelliguntur: eadem ratione: nec inter se quidem possunt videri consanguinei esse: qz consanguinitatis ius species ē agnationis tantum ergo cognati sunt[r] sibi sicut z matri cognati sunt. Itaqz[s] omnibus istis ex ea parte competit bonorum possessio: qua proximitatis nomine cognati vocantur.

¶ Hoc[t] loco z illud necessario admonendi sumus agnationis quidē iure admitti aliquez ad hereditatē:

x ¶ Consulta: vt. s. prox. duobus ti.

y ¶ Constitutio. vt s. de legiti. agna. suc. §. hoc etiam.

z ¶ Proximos. scilicet quos nemo cognatus antecedit vl ꝓcedit siue vnus sit siue plures z inspicitur quis primior sit eo tempore quo bonoz possessio defert vt. ff. eo. l. j. §. proxi. z §. gradatim.

a ¶ Cognatio. nunquid ergo iter suos datur hec bo. possess. Respondeo etiam si fiat postea liber non datur. vt. ff. eo. l. j. §. pertinet. z. l. is qui. sed nunquid adoptiuis: qz non videtur ibi naturalis causa. Respondeo. sic quia quibus agnascitur z cognascitur. vt. ff. e. l. j. §. cogn.

b ¶ Nam. qui queue breue debet esse. acc.

c ¶ Non habentur. vt supra tit. j. §. sciendum.

d ¶ Tertio ordine. nam sunt quattuor ordines succedendi vt. ff. si tabule testamenti nulle extabūt l. j. accur.

e ¶ Exceptis. nam isti iter legitimos numerantur.

f ¶ Quos. s. fratres emancipatos z sozores.

g ¶ Anastasiana. quam nō habemus. sed de ea habetur mentio. vt. C. de legitima tutela. l. iiij. z de legitimis heredibus. l. finali. §. primo ac cursius flozen.

h ¶ Integri. i. non emancipati.

i ¶ Diminutione. tertie partis forte.

k ¶ Anteponit eos. s. fratres emancipatos.

l ¶ Cognatis. scilicet anteponit. z sic vocantur cum fratrib⁹ z agnatis z cognatis vlterioribus preferuntur. Accursius florentinus legum doctor.

¶ Eos etiam. ¶ Transuersales per lineam femininam z liberi in alterius familia adoptiua existentes vocātur ex isto ordine hoc dicit aretinus.

m ¶ Eos etiam. non solum agnatos capite minutos. vt supra tē. accursius florentinus.

n ¶ Gradu. s. cognationis.

o ¶ Liberi: vt supra de hereditā. que abintestato. §. admonendi. Accursius florentinus.

p ¶ Eodem gradu. s. tertio. puta cognationis.

¶ Vulgo quesitos.

¶ Vulgo quesitus non habet agnationem sed cognationem ideo succedit matri z alijs ex sua familia descendentibus isto ordine hoc dicit aretinus.

q ¶ Hi autem. species est nam cognatio genus est. cōsanguinitas est illa que inter fratres tantum est vt. ff. de suis z legitimis. l. ij. j. Rñ. s. de legitima agnatorum successione. §. j.

r ¶ Sunt sibi. sic. ff. eo. si post.

s ¶ Itaque omnibus. inter se z cum matre. ff. vnde cog. hac parte. accursius florentinus.

¶ Hoc loco. ¶ Agnati vsqz ad decimum gradum cognati vsqz ad sextum succedunt excluso filio consobrini z consobrine hoc dicit. Aretinus.

t ¶ Hoc loco. iste. §. cōmunis est ad totum istum titulum z illum. s. de legiti. agna. successio: sic. s. ri. j. §. si.

a Legitimis.s.agnatis.
b Proximitatis.i.cognationis.
c Pretor caute facit hic de iure ciuili nã cognati de iure ciuili non vocantur.accur.
d Ad sextũ.imo videtur q vsq3 ad quintũ tm̃ vocentur tã agnati quã cognati.vt.ff.de vetera.mi.suc.l.ij.§. si.sed.rñ.illa etiã in castrensibus loqtur. hec in alijs vel dic q ibi ita erat de scõ.s.q daz in quinto gradu z ita factũ narrat.ac.
e Et septimo.subaudi qui sunt.
f Nataue.Sz nũquid sunt alij in septimo gradu.rñ. multi z alij esse possunt.vt colligit.ff.ti.j.§.vj.itẽ z quare magis hi vocãtur.quã alij in septimo gradu. respon. q hi respiciũt inferi⁹ lineam transuersalẽ. alij oẽs superi⁹ vt ar. ff.vnde li.l.scripto in fi. Sed nũquid corrigit hodie distinctio hui⁹.§.p aũt.de her. abintest.§.j.vbi nulla iter agnatos z cognatos dzia sit. D. dixit oẽs in infinituz succedere z sic corrig' qs̃ hic dicitur.nos oẽs vsq3 ad.x.gradũ vocamus.nõ aũt trahim⁹ agnatos ad cognatos cuz extẽdere successionem debeamus.i.velim⁹:vt.ff.bo. pos.§.adhuc ar. ꝯ.C.de pac. l.lege z in aũt.de nupt.§.deinceps.
g De gradibus cognationum.

Quoniã in succedẽdo admittitur qui ẽ primior in gradu vt cõprehendat quoto gradu quis sit ponitur iste titulus aret.

Hoc loco.

Iste titul⁹ diuidit i plures partes. Primo ꝓsequitur materiam. Secũdo incipit dinumerare gradus. Tertio dat vnã regulaz generalem in gradib⁹ ad cognatos. Quarto ponit qũo numeretur grad⁹ agnatoz. Secũda ibi quare in. Tertia ibi.hactenus. Quarta ibi.agnatõis. Et.h.d. Dis agnatio est.ff.aut.ff.aut ex trãsuerso. Et superior z inferior icipit a primo gradu:ex transuerso vero incipit a Scõdo gradu.h.d.areti.

h Necessarium. Quid ad nos de his.rñ. ꝓpter hereditates que p gradus deferuntur z tutelas z ꝓpter testimonia non dicenda.vt.ff. eo.l.iurisconsul.
i Gradus.quid sit dic:vt.ff.§.hactenus.
k Admonendi.sic.ff.eo.l.j.
l Trãsuerso.hec superflua videtur:vt.ff.eo.stigmata ꝯ.solutio ibi in directa linea tantum loquitur.hic in indirecta.
m A secũdo.quare non.j.rñ.cũ ego patri meo sim in vno gradu.z ipse patri meo in alio.sumus ergo in duob⁹ gradibus ego cuz fratre facio ascensum ad patrẽ quasi per quendã gradũ:vt.ff.e.l. iurisco̅sul. §.gradus sed nullus ex trãsuerso ꝓximior fratre inuenitur .ergo nõ põt inueniri primus gradus a latere vt hic.z.ff.eo.l.j.in prin.
n Primo pater z mater si pater est mihi in primo z ego sibi i alio primo ergo sumus in duobus.rñ.nõ sequitur nã sum ei in primo ita q in eodem z inter me z ipsum vnũ tm̃ gradum facimus ad similitudinem seneſtre.nã due colũne ex lateribus vnã faciunt seneſtrã tertia etiaz adiecta fiet alia seneſtra z ita z in gradu ꝓsona adiecta etiam vna deinceps facit gradũ vt.j.e.§.hactenus.
o Filius.q licet multi sint omnes sunt patri in primo.inter se aũt in scõo vt.ff.eo.l.iurisconsul.§.transeamus.

Et si decimo gradu sine de lege duodecim tabularum queramus:sine de edicto quo pretor de legitimis[a] heredibus daturum se bonorũ possessionem pollicetur. Proximitatis[b] vero nomine his solis pretor[c] ꝓmittit bonorum possessionem:qui vsq3 ad sextum[d] gradum cognationis sunt:z ex gradu septimo[e] a sobrino sobrinaque nato nataue[f].

De gradibus cognationum[g].

Hoc loco necessarium[h] est exponere quemadmodum gradus[i] cognationis numerentur.

Quare in primis admonendi[k] sumus cognationẽ aliã supra numerari:aliã infra:aliã ex transuerso[l]:qetiã a latere dicit Superior cognatio est parentũ inferior liberorũ ex transuerso fratrũ sororũue:z eorum qui queue ex his generant:z conuenienter patrui amite:auunculi matertere:z superior quidẽ z iferior cognatio a primo gradu incipit:at ea que ex transuerso numeratur a secũdo[m] incipit. Primo[n] gradu est supra pater:mater:infra filius[o] filia. Secundo gradu supra auus auia: infra nepos neptis. ex transuerso[p]. frater z soror. Tertio[q] gradu supra proauus proauia:infra pronepos proneptis:z ex transuerso fratris sororisqz filius filia:z conuenienter patruus[r] z amita auũculus z matertera. Patruus est frater patris:qui grece patruos appellatur. Auũculus frater matris qui grece thios dicitur:z ꝓmiscue senior dicitur. Amita est patris soror. Matertera ẽ matris soror. vtraqz enim vel apõ quosdam euitus appellatur. Quarto gradu supra abauus[s] abauia. infra abnepos[t] abneptis. ex transuerso fratris sororisqz nepos neptisue. z cõuenienter patruus[v] magn⁹ amita magna.idest aui frater z soror:item auũculus[x] magn⁹ z matertera magna.idest auie frater z soror cõsobrinus ꝯsobrina.i.q queue ex sororib⁹ aut fratribus ꝓcreantur: Sed qdã recte ꝯsobrinos eos ꝓprie dici putant qui ex duabus sororib⁹ progenerãtur quasi ꝯsobrinos. Eos vero qui ex duobus fratribus ꝓgenerantur ꝓprie fratres patrueles vocari. Si aũt ex duobus fratribus filie nascuntur sorores patrueles appellantur: at eos qui ex fratre z sorore progenerãtur:amitinos ꝓprie dici putant amite tue filij consobrinũ te appellant tu illos amitinos.

Quinto supra attauus attauia. infra atnepos atneptis. Ex transuerso fratris sororisqz pronepos ꝓneptis: z cõuenienter propatruus proamita.i.proaui frater z soror: z proauunculus pro matertera.i. pauie frater z soror. Itẽ fratris, patruelis vel sororis patruelis consobrini z cõsobrine:amitini vel amitine filij[p] filia[p] propior[p] sobrinus sobrina. hi sunt patrui magni z amite magne. auũculi magni matertere magne filius filia. Sexto gradu supra tritauus tritauia. infra trinepos trineptis ex transuerso fratris sororisqz abnepos abneptisqz z conuenienter ab patruus abamita. i. abaui frater z soror.abauũculus abmatertera. i. abauie frater z soror. Item pro patrui ꝓamite ꝓauũculi promateterte filius filia. Itẽ sobrini sobrineqz idest qui queue ex fratribus z sororibus patruelibus vel consobrinis vel amitinis progenerãtur. Hactenus ostẽdisse sufficiat quẽadmodũ gradus cognationis numerentur. Nunqz ex his palam est intelligere quemadmodũ quoqz vlteriores gradus numerare debeamus. Quippe semper generata[a] queqz persona gradum adijciat[a] vt longe facilius sit respõdere quoto[c] gradu quisqz sit:quam propria cognationis appellatione[d] quemquaz denotare. Agnationis quoqz gradus

p Ex transuerso.nũc de hoc gradu incipit cũ nemo ex hoc ordine primo gradu inueniatur:vt.ff.e.l.j.in princi.
q Tertio.ex transuerso. no.caute q etiaz illi q sunt ex transuerso diuidũtur in superiorẽ z inferiorẽ lineã. sic reperies in sequentibus gradibus.z qñqz in parentibus.vt.ff.eo.§.iiij.
r Patruus. soror vnde versus. Sũt patrui patris fratres amiteque sorores, Frater auũculus ẽ matertera matris.

Quarto. Qui distat a stipite p tres ꝓsonas vel gradus tã in linea. ascẽdenti directo est in quarto gradu sz in linea trãsuersali si distat per duas ꝓsonas h.d.areti.

s Abnepos.hoc inferius respicit.
t Patruus.hoc refert ad superiorẽ lineã trãsuersalem.
v Itẽ auũculus.hic aũt ꝓstat q q est mei patris patruus mihi erit magn⁹ patruus q mee matris auũculus mihi erit magn⁹ auunculus.sz qd si erat patruus matris mee vel auunculus mei ꝓpris mꝫdet Jo.oẽm illum mihi esse patruum vel auũculũ magnũ qui ẽ meo patri,vel matri simplex: vt ff.e.l.iurisco̅sul.§. patru⁹.z C.de succes.co.l.j.sed.rñ.ꝯ

Quinto. Attau⁹ z abnepos z alie persone hic enumerate sunt in quinto gradu.h.d. Primo z tritauus z alie ꝓsone hic enumerate sunt in sexto gradu.h. Secundo areti.

x Filia.noiatiui regũt superiores genitiuos ab illo versiculo. Itẽ fratris z c̃. z sunt isti oẽs in qnto gradu linee collateralis respectu descendentiuz.
y Propior cõsobrin⁹.q.d. qui fili⁹ dicitur ꝓpior cõsobrinus z que filia dicit propior consobrina.
z Hi sunt.subaudi i quinto gradu linee collateraliũ ex parte ascendẽtiuz s.filius patrui mei magni z similiũ.de quibus dicit hic.z.ff.e.l.j.in fin.z.l.ij.

Hactenus. Unica persona adiecta alteri persone per carnis ꝓpagationẽ facit gradum tam in cognatis quã in agnatis.h.d.areti.

a Generata.gradũ.hoc est vez si vna ab vna nõ si plures ab vna vt. ff.e. iurisco̅sul.§.trãseamus.z hoc est vez ex omni ordine graduũ ꝫm nos.sz ꝫz canones ex latere trãsuerso aliud est.nã quẽ nos dicimus in scõo ipsi dicũt in primo.z quẽ nos in quarto.ipsi i scõo z sic de singulis.vt in decre.xxxv.q v.c.ij.sed fuit eoz cõsideratio bõa ꝓpter matrimonia.nostra etiã bona propter hereditates que per gradus deferuntur.vt.ff.de bo.pos.§. quos aũt.z ff.eo.l.iurisco̅n.in prin.
b Adijciat.hic põt colligi diffinitio gradus.vt dicatur. Gradus ẽ numeratio singulaz personaz collatõe vel affinitate sibi ꝓiunctarum quoto gradu vna persona distat ab altera optime indicans dictum quasi lapide⁹ gradus.vt.ff.eo.iurisconsul.§.gradus.
c Quoto.s.octauo vel decimo.
d Appellatione ꝓpter duas rõnes.z qz vltra trinepotem.vel tritauũ vocabula non inueniuntur spãlia sed superiores z inferiores vocãtur:vt .ff.eo.l si.§.parentes.z qz sunt plura negocia quã vocabula.vt. ff.de preseri. verb.

l.iiij. Sed vsq3 ad quem numerabimus respondeo vsq3 ad.vij. cognator. ꝛ vsq3 ad decimum agnator: vt.ff.e.l.nō facile: ꝛ.s.ti.j.§.si. nisi rōne demō strandi vellemus vlterius nominare, nō vtilitatis. licet decretiste hic aliter dicant. accursius.

a Modo. s. adiecta persona.

b Sed cuz per aures. vn de oratius in arte poetica. segnꝰ irritant animos emis sa per aures. Quā que sūt oculis subiecta fidelibus.

c Adipisci. vnde quidaz habent hic arborem.

d De seruili cognatione. Quia supra. de cognatiōe ꝛ successiōe cognator. nūc qz naturali iure inspecto in ter seruos etiā cadit cogna tio ꝛ dubitari posset an in ter seruos esset successio iō de seruili cognatione. meri to subdit nec obstat qꝺ iter illum titulum de successiōe cognator ꝛ istum sit titulꝰ intermedius de gradibus qz ex quo ptinet ad materi am bonorum titulor ꝓtinua tio non viciatur. l. duos reꝰ os. §. fin. ff. de duobus reis porcus.

e Illud alias ē hic Ru. de seruili cognatione alias non.

f Edicti. sunt. n. quattuor ptes successionis abintestato. vt. ff. quis ord. in bo. poss. ser. l.j.

g Proximitatis. idest cognationis vt sequitur. vt. ff vnde cog. l.j.§. pertinet.

h Pertinere. sed nec aliam aliquā. vt vel ipse succedat vel ei succedatur vt. C. com. de suc. Suus nisi in tribus cāibꝰ vt. C. ad sil. l. pe. ꝛ. C. de suis ꝛ. l. apud hostes: ꝛ. C. ad orfici. l. fi.

i Computabatur. Nec videtur mala rō. cū magis iure pretorio quod naturalem cām intuebat debueret cōputari: vt. s. de here. abintestato. §. emācipati. quā ciuili. sed dic qꝺ etiā ad alia vt ad tutelas ꝛ similia nisi quo ad nup. vt. s. de nup. § illud: ꝛ. ff. de ritu nup. l. adoptiuum. §. seruilis. sed nūquid dominus ex sui persona succedit cognatis seruitū. non vt hic dicitur.

k Tempora loquitur iustinianus.

l Peruenientibus. s. parentibus.

m Ipsi. s. parentes.

n In seruitute. i. donec serui erant.

o Peruenerunt. s. parentes.

p Veniant. aliud si liber factus seruꝰ iterū manumittatur vt. ff. vnde co. l. is qui ℈: ꝛ. s. de capi. dimi. §. qꝺ autem. qz est ibi qꝺ sibi imputetur. sed nunquid etiam iste hodie succederet naturali cā inspecta. vt. C. de suis. ꝛ leg. here. auc. in successione. respondeo nō ſm Jo. quia pretor naturalem cām intuebatur. ꝛ tamen nō vocabat eum vt dictū est. Item ℈. C. de suis ꝛ legiti. ex libera solutio. hic nouum ius. vel ibi loqtur quādo nec de facto erat matrimonium. vel ibi. quo ad honores loquitur. hic quo ad successionem.

q Alterius. i. parentes liberis ꝛ econtra excluso patrono ꝛ hoc ſm oēs. Item libertum vnuz alteri eidem fratri suo. ꝛ ita frater liberi prefertur patrono. ꝛ hoc ſm quosdam vt hic. Sed Jo. ℈ prefert. n. patronū fratri. vt. ff. de bo. lib. l. liberto. ꝛ. ff. de su. ꝛ le. he. l. intestato. ꝛ.j. ti.j.§. finautem.

r Ex illa. s. supradicta greca.

Repetitis. In successionibus abintestato primo vocantur sui heredes ꝛ hi qui inter suos nominantur qui etiam remotiori gradu constituti ꝓcedant omnes descendentes vel collaterales etiam ,primiores. h.d.aret.

f Repetitis. hic. §. cōis est ad oēs. ti. s. hoc li. iij. positos. ꝛ idem in sequēti proxi. §. sic ꝛ alias. s. de succ. cog. §. vlti. ꝛ ad orfi. §. si.

eodem modoᵃ numerātur: sedᵇ cū magis veritas oculata fide quaz ꝓ aures animis hoīum infigitur iō necessarium duximꝰ post narrationē graduum etiā eos presenti libro inscribi: quatenus possint ꝛ auribus ꝛ oculorum inspectiōe adolescentes pfectissimam graduum doctrinaz adipiscᵉ.

De seruili cognationeᵈ.

Illudᵉ certū est ad seruiles cognationes illam ,partez edictiᶠ qua ,primitatisᵍ nomine bonorum possessio permittitur nō pertinereʰ nam nec vlla antiqua lege talis cognatio computabatur ⁱ sz nostra cōstitutione quaz pro iure patronatꝰ fecimus quod ius vsque ad nostra tēporaᵏ satis obscuz atqz nube plenum ꝛ vndiqz ꝛfusum fuerat ꝛ hoc humanitate suggerente ꝛcessimus: vt siquis in seruili ꝛstitutus ꝛsortio liberz vel liberos habuerit siue ex libera siue ex ſuili ꝛditionis muliere vel ꝛtra si serua mulier ex libero vl seruo habuerit liberos cuiuscunqz sexus: ꝛ ad libertatē his peruenientibusˡ ꝛ hi qui ex seruili ventre nati sunt. libertatem meruerūᵐ. vel duz mulieres libere erant ꝛ ipsiᵐ in ſuitateⁿ eos habuerunt: ꝛ postea ad libertatē ꝓuenerūᵒ: vt hi oēs ad successionē patris vel matris veniāᵖ patronatꝰ iure in hac parte sopito Dos. n. liberos nō solū in suoz parentum successionē. sed etiam alterum in alteriusᵠ successionē mutuā vocauimꝰ exʳ illa lege spāliter eos vocantes siue soli inueniātur qui in ſuitute nati ꝛ postea māumissi sunt siue vna cū alijsˢ qui post libertatez parentū concepti sunt: siue ex eodē patre siue ex eadē matre siue ex nuptijs ad similitudinē eoz qui ex iustis nuptijs ,procreati sunt. Repetitisᵗ itaqz omnibus que iā tradidimusᵘ apparet non semp eosˣ qui parem graduz cognationis obtinent pariter vocari: eoqz āplius nec cuz quidē qui ,primior sit cognatꝰ sem per potiorem eē. Cum enim prima causa sit suorum heredum: ꝛ eoruz quos inter suos heredes enumerauimusʸ apparet pronepotem vel abneptem defuncti potiorem esse quam fratrem aut patrez matrēqz defuncti: cum alioquin pater qdez ꝛ mater vt supra quoqz tradidimꝰ primū graduz cognationis obtineat: frater vero secundum ,pnepos autem tertio gradu sic cognatiōis. ꝛ abnepos quarto. Nec itereꝛt an in potestate morientis fuerintᶻ: an nō. qui vlᵃ emācipatus. vel ex emācipato. aut ex femineoᵇ sexu prorogatus est. Amotisᶜ quoqz suis heredibus: ꝛ quos inter suos vocari heredes diximus: agnatus qz integrumᵈ ius habet agnationis. etiam si longissimo gradu sit. plerūqzᵉ potior habetur quā propinquior cognatus. nā patrui nepos ⁱ vel ,pnepos ᵍ auunculoʰ vel matertere prefertur ⁱ Totiensᵏ igitur diximus aut potiorem haberi eū qui ,primiorem gradum cognationis obtinet. aut pariter vocari eos qui cognati sūt quotiens neqz suoz heredum iure quique inter suos heredes sunt neqz agnationis iure aliqs ꝓferri debeat. ſm ea que tradidimꝰˡ exceptisᵐ fratre ꝛ sorore emācipatis q ad successionem fratrum vel sororz vocātur qui ꝛ si capite diminuti sunt: tñ preferuntur ⁿ omnibus ceteris vlteriorisᵒ gradus agnatis.

De successione libertorumᵖ.

t Tradidimus. a prin. tertij libri.

v Enumerauimus. vt curie datos ꝛ emācipatos: vt. s. de here. ab intestato. §.j. ꝛ §. emancipati.

x Fuerint. hoc subdiuiditur.

y Et femineo. qui tamen cum diminutione tertie partis succedit huius. l. tempore. s. de her. que abintestato. §. diui hodie. sine diminutione vt i sūt. de triē. ꝛ se. §. necnō.

Amotis.

Post suos vocātur agnati ꝛ pꝰ agnatos vocantur cognati proximi exceptis fratribus ꝛ sororibꝰ emancipatis. Qui licet cognati sint tamē ceteros agnatos vlteriorꝭ gradus excludunt. h.d.are.

z Amotis. cessantibꝰ suis fallit adhuc hec regula. qui prior est in gradu ꝛč. vt. j. eo. §. rotiens.

a Integrū. i. capite minutus nō est. sic s. de suc. cog. j. Rū. in si. accur.

b Plerūqz ,pter fratrez ꝛ sororē emācipatos vt. j. e. ibi exceptis. Item ,pter quosdam cognatos qui vocātur vt agnati: vt. s. de le. ag. suc. §. hoc etiaz. Trē propter patrem qui filium emācipauit. vt. s. de leg. ag. suc. §. si. nā secus esset si eēt capte minutus. quia ille successiones que veniunt ex. l. xij. tabu. pereunt per minimā capitis diminutionē vt. s. ad orficia. §. sciendum.

c Nepos qui est i quinto gradu agnationis.

d Pronepos. i. i sexto gradu ag.

e Auunculo. qui sunt in tertio gradu cognationis.

f Prefertur i suc. eius qui tales habet agnatos. accursius.

g Totiens. nota regulam bonam. vt ꝛ. C. com. de suc. l. auunculo: ꝛ. C. vnde li. l.j. Et ad eius euidentiam no. tres esse ordines suc. s. inferiores ꝛ superiores ꝛ ex latere venientes vt in aūt. de here. abinte. in princi. col. ix. primo descendentes in infinitum vocantur. vt. s. de here. abintest. §.j. ꝛ in aūt. de here. abinte. §.j. coll. ix. his cessantibus vocantur ascendentes. primo pater ꝛ mater. secundo auus ꝛ auia. ꝛ sic deinceps sic tñ vt fratres ex vtroqz parēte defuncto cōiuncti cum his superioribus vocantur. licet quidam dicant cū patre ꝛ matre tñ eos vocari ꝛ alios inferiores per fratres excludi. ꝛ pro nobis ē aut. de here. abinte. si vero cum descendentibus: ꝛ. ff. de suis ꝛ legit. l. ij. §. hereditas. superioribus cessantibus primo frater ex vtroqz parente. ꝛ sorore ꝛ eorum filij secundo ex altero tantum ꝛ eorū filij. tertio hec regula obtinet. vt qui prior est in gradu ꝛč. vt hic ꝛ in aūt. de heredi. abintestato. §. reliqui. ꝛ. § si vero neqz frater. ꝛ in auctēti. vt fratrum filij. §. primo.

b Tradidimus. vt. s. prior. §. ꝛ hoc. e. §.

i Exceptis. excipit ab eo quod. s. dixerat. qui integrum.

k Preferuntur: vt. s. de suc. cog. j. rū.

l De successiōe libertor Rubrica Passiue accipe. i. qualr succedat eis. non actiue. i. qualiter ipsi succedant alijs. Et quia. s. de successione ingenuorum ꝛ in bonis libertorum est dare successionem iō de his subdit.

Nunc. Totus iste titulus diuidit in tres ptes. Primo circa successionē libertor ponit duplex ius antiquum. Scō ponit suū statutum circa successionē. Et q vsq ad quartū graduz agnati patronor succedunt liberto. Tertio ponit aliā nouā ꝓstitutionē circa psonas z genera libertor. Scōa ibi. sed nostra. Tertia ibi. sz hec z.b.d. Oliz pronus hēbat.l.xij.tab. ius i bonis liberti solum abintestato nullo suo herede relicto sz iur pretorio hz dimidiā ō testiū nullo suo herede statuto sed etiā abintestato relicto filio adoptiuo.are.

a Nūc qz hucusqz de bonis ingenuorū dixi.accur.

b Olim. s.lex.xij. tab.z hoc est primū ius quattuor.n.sunt vt hic z.j.§.j.z.§. postea.z.§.sed nostra.

c Impune.i.sine ꝯti more testamēti rum pendi.

d Ita demū z nō aliter.

e Heredem.naturalē vel adoptiuum: vt.j.innuit.

f Nihil.i. nullum fm.Jo.

g Ex naturalib. ad dūaz adoptiuor

b Lucrela.i. non poterat patron conqueri.

i Postea fm ius.

k Juris.dic vt.§. ad tertu.in princ.

l Libertus nullū filiū habēs legitimū z naturalem.vt. j.§. prodesse.

m Dimidie. nisi i castris sint bona que fita.vt.ff.de bon.li.l. iij.§.patronus.

n Dimidie bonor i.vnde legitimi vt. j. de bo.pos.§.cūqz.

Prodesse.

Per legē papiā ipse patronus vocabatur ad successionē liberti simul cū filijs pro virili.nisi tres vel plures fuerint liberi: vel libertus min centuz aureis hēat in bonis:siue decesserit abintestato siue cōdito testō.are.

o Prodesse.solebant hic iure pretorio,nā de primo nō erat dubiū vt.§.ibi.itaqz intesta.z̄c.

p Patronum.s.in totum.

q Naturales.z legitimi.

r Dati.s.instituti erant vt sequtur.alꝫ nec ꝺtrab.datur eis vt.ff.de cōtratabu.l.nō putauit.§.in adoptione.

s Repellebant.qz pro mortuis habētur.vt.ff.de coniung.li.l.j. sz si patron nec a iure ciuili respiciūt vt i aut.de he.z fal.§.exheredatos.

t Postea.tertium ius.

v Cautum.s.l.papi.z male.vt alias.vt.C.de cadu.tol.in princ.

x Debebatur ex.l.pa.

Sz nostra. Hodie si libertus hēat minus quā centū aureos in bonis.z fuerit testatus patronus excludit. Si aūt testat nō fuerit ei succedit in totū nō extantibus liberis. Si vero vltra centū aureos hūerit patron a liberis excludit.liberis vero nō extantib succedit i totum abintestato sed scō testō patron bz tertiam sine onere.Areti.

y Sed nostra.quartum ius.

z Composuimus.z huius vt credo hēbetur mentio in multis locis vt. §.ti.j.de ser.cog.in prin.z.§.de le.ag.suc.§.fi.

a Sic.n.interpositio ē.

b Locum.z in hoc nō corrigitur lex papia z no.q prodest pauper tas filio liberti.sic z alias.C.de epis.z cle.siquis.§.sinautem.

c Fecerint.s.isti liberti.minores centenarij.

d Reseruauit.s.nfa ꝓstō.s.vt in totum succedat:vt.§.eo.in prin.

e Possessores.i.filios emancipatos: vt.§.de here.abinte.§.emācipati.

f Habeant.s.liberti.

g Sedimus.q tñ heredes instituti si se abstinuerint vl mitti hēditati i integrū restituti fuerint.dabit prono ius succedēdi vt.ff.de bo.li.z si ex.§.si filio

vllo filio filiaue intestat decessisz cū duos dualue hēdes reliq̄rat.tertia ps debebat prono si tres reliq̄rat repellebat patron. Sz nfa ꝓstō quā pro oi notōe greca lingua cōpēdioso tractatu hito ꝓposuim ita huiusmōi cās diffiniuit vt siqdē liber libert vel liberta minores cētenarijs sint.i.min.c.aureis hēbāt sōaz Dic.n. legis papie sūmā interpretati sum vt si p mille sertertijs vn aure cōputet.nullū locū hēat pronus in eor successiōe si tñ testm fecerint. Sinaūt itestati decesserint nullo liberor relicto tūc pron ius q erat ex.l.xij.ta. itegrū refuauit. Cū vero maiores cētenarij sint si bēdes vel bo.pos. liberos hēant sine vnuz sine plures cuiuscūqz sex vel grad ad eos successiōes parētū deduxim pronis oibus modis vna cū sua pgenie semotis. Si aūt sine liberis decesserint siqdē itestati ad oēm hereditatē pronos pronasqz vocauim. Si vero testm qdē fecerint. patronos aūt aut patronas pterierint:cuz nullos liberos hērent vel habētes eos exheredauerit: vl mr sine au matern eos pterierit ita q ñ possint argui iofficiosa eor testā:tūc ex nfa ꝓstōe p bo.pos. cō trata.nō dimidiā vt antea sz tertiā ptē bonor liberti ꝓsequant, vel q deest eis ex ꝓstōe nostra repleat si qñ minus tertia pte bonor suor libertus vel liberta eis reliq̄rit:ita sine onere vt nec liberis liberti libertae ex ea pte legata.vel fideicō. pstarent sed ad coheredes eor hoc on redundaret. Multis aūt alijs casib a nobis i pfata ꝓstōne ꝓgregatis quos necessarias ēē ad hmōi dispositionē iuris psperimus vt tā patroni patrone q quam liberi co

b Omnibus.sed nunqd eō moriēte filio qui ē libertus prepōitur pater patrono.R.sic.vt.§.ti.j.de serui. cog.in fi.j.R.

i Vocauimus. etiā ante fratres.liberti.qō dic vt.§. ti.j.in fi.j.Rñ.

k Fecerint.ct ad eōneos.

l Duus.quor pteritio p exheredatōe habetur.vt.§ de exhe.li.§.mater.

m Paternus.nō pnt.qz iusta cā ingratitudinis itercessit que fūt.xiiij. vt i aut. vt cum de ap.co.§.cās.quo cāu nullo iure agunt. vt in aut.de imens.do.§.fi.Sed quid si filium emāciparum pater ptereat sine cā vnde ꝺtrab hz nō aūt querelam. videt admitti patron. Sz rñ.hic large accipi de iossi. vt etiam ꝓtineat per ꝺtrab. sic.C.fam.her.l.filij.

n Tūc ꝓstitutōe.s.greca

o Antea sicut erat ō iure prozio.vt.§.e. qua de cū. vt ff.de bo li.l.ij.§.fi.

p Consequantur. s.quocunqz ti.relicti.

q Constitutōe.s.cōditōe ex lege greca vt.ff.de cond. ex le.l.j.

r Repleatur.preter hoc ius succedendi ē z aliō ius patronatus.s.vt non vocetur ab eo in ius sine venia: vt.C.de in ius vo.l.ij.item vt alat eū vt de li.ag.siqs a liberis.§.solent. Itē vt tur pem actionē vel exce.ō eū. nō ꝓponat:vt.ff.de excep. doli apud celsum.§.aduersus.z.ff.de obsequijs.l.honori.z.l.parēs.itē vt possit eū in fuiturē reuocare vt i aut.vt liberti.de.§.j.col.vj. Itē vbi eū inuenerit faciat ei reuerentiā vt.ff.de in ius vo. generaliter z hec iura multis modis pdūtur.pri

mo si patron remiserit.vt in aut.vt lib.decetero.§.illud Itē si compulit libertū iurare ne acciptat vroē.vel liberam ne nubat.ff.de iure pa.q ō.l.z.l adigere.itē si denegat ei alimenta.vt.ff.de bo.li.l.si patronus. Itē pp tertie partis ꝓcessionē vt hic.z.ff.de bo.li.l.etiā.§.rotiēs.itē si alteruter eor relegatus fuerit vel deportat vt.ff.de iurepa.siue Itē si natalibus restitutus ē libertus:vt.ff.de bo.li.etiā.§.j.itē si mercedē pro futuris opis ab iuito liberto exorsit vt.ff.de ag.li.l.siqs.§.siqs.itē si libertus dñi morte nō vendicauerit:vt.ff.de iure patro.l.pe. Item si eū capite accusauerit.vt.ff.de bon.lib.q cū maio.j.rñ. Item,si nō suis nummis emptus est.vel a principe factionez liberā testamenti impetrauerit:vt.ff.de bo.li.l.etiam.§.ij.

s Onere.sic in aut.de here.z fal.§.sinautem.

t Liberis.quibus dantur alia legata etiā rup.testa.per.ꝺtrab.vt.ff.de li. pre.contratabu.l.j.

v Prestarentur.sed cū filij sint.quare nō excludunt patronū.vt.§.eo.§. cum vero maiores.rñ.hi filij erant ingrati:vt.§.e.§.si vero.vel dic q hi liberi erant nepotes qui z liberi dicūtur.vt.ff.de ver.sig.liberor.z eos pcedit eor pater.z eis talia legata dabātur vt.ff.de leg.prestan.l.j.§. generaliter.

x Coheredes.sed nūquid insolidū tenebūtur coheredes.rñ.nō vt. ff.de leg.iij.l.fi.§.fi.z de vul.sub.z si ꝺta.

Multis. Liberto nō tantum patronus succedit sed etiam cōiuncti ipsi patrono vsqz ad quintum gradum in capita tamen z qui primior est patrono prefertur.h.d.areti.

y Casibus.qui sequūtur statim.

z Patroneqz:vt.ff.de bo.lib.l.patrono.

a Liberi:vt.ff.de bo.libe.si pater exheredati.z.l.si ex patrono.§.iulia.

a Ad quintū gradū. nunquid filiꝰ trinepotis ipsius patroni vel etiā ipse trinepos admittitur. videt q̄ nō. q̄ hic dicit vsq; ad quintū gradū siqs tñ velit ꝺdicere illud pro se inducere. et qō oēs ascendētes sui patris loco succedunt: vt. ſ. de here. abinte. §. cū filiꝰ. et in aut. de he. abinte. §. j.

b Vocentur per nostrā ꝓstitutionē. lz olim p bo. pos. tanq̄ ex familia vocarētur: vt. j. de bo. pos. §. v

c Capita. cū eodē gradu plures iueniant. alis patruus nepotem ex fratre excludit vt. ff. de bo. li. si libertas §. si liberis.

d Veniūt. l. ipsis ꝓnis

e Pene pp tria dic pene. et q̄ hucusq; ad quintum gradū succedūt vt hic dicit al. vsq; ad. x. vel. vj. vt. ſ. de suc. cog. §. fi. item q̄ hic i capita succedunt: vt hic dicit alis nō. ita vt. ſ. de he. abite. §. q̄ placuit. Item q̄ vnꝰ patroni filiꝰ excludit nepotes ex altero qō nō est ita ingenuis. lz Ald. ꝺdixerit. vt. ff de bo. li. si libertus ꝓterito §. si libertꝰ et de legi. tut. l. tutela. §. si duo.

Sed hec. Differētia inter libertos est hodie sublata et iō predicta succedūt in oibus libertis q̄ hodie ois manumissus efficit ciuis romanꝰ. h. d. areti.

f Sz hec. quodāmō. non n. est vere peculiū cuz sint liberi: vt. C. ō inof. te. l. fi. i fi.

g Peruenerunt. i. q̄ facti sunt plene liberi.

h Postea vero noiatiz q̄ hic sit. dic vt. ſ. ō exhe. li. §. j

i Eoꝝ. i. manumissoruz.

k Quibus. i. latinis.

l Ad ciuitatez. ſ. vt ciuis romanꝰ efficeretur ipetrando ius aureoꝝ annuloꝝ vl natales. qō inuito patrono non ē faciendū: vt. ff. de na. re. l. ij. in fi. et. l. pe. in fi.

m Sed nostra. cōstōe. C. de lat. lib. tol. per totuz. ac.

n Adiectionibus. ſ. x. vel xj. casibus. C. de la. lib. tol. per totum.

De assignatōe libertoꝝ

Supra visum ē quēadmodum patroni et eoꝝ liberti succedāt libertis. Verū q̄ liberti interdū ꝓsueuerunt assignari liberis patronoꝝ ideo de hac assignatōe subdit Porcus.

In summa. Totus iste titulus diuiditur i tres ptes. Primo q̄ pater pōt vni ex liberis libertatē assignare et ille solus liberto succedit. Secō declarat q̄bus liberis hoc fieri pōt. Tertio quibus verbis et in qua volūtate. Secūa ibi. datur aūt. Tertia ibi. nec interest et. h. d. Assignato liberto vni ex liberis siue filijs siue nepotibus in ptāte ille solꝰ liberto succedit exclusis alijs et in eo gradu cōstitutis hoc dicit. Areti.

p Senatum. cuiꝰ verba sunt hec. ff. e. l. j.

q Pertineant. nulla facta. ſ. assignatione.

r Eius. ſ. patroni.

ſ Filio. ſ. posthu. vt. ff. e. l. fi.

Datur autem. Uni ex liberis in ptāte pōt libertus assignari in volūtate etiā quibuscūq; verbis. h. d. Ut. l. j. §. fi. ff. eo. areti.

t Liberos. nā in vno non ē necesse.

v Unde. i. an.

x Euanescat. ff. e. l. vtrūq; ꝺ. so. ſm Pla. ibi valet assignatio fcā emācipato vt ibi lz emācipatōe hoc perdat. si antea facta fuerit assignatio. vt hic ar. ff. de arbi. nō distinguemꝰ. §. cōpromisso. vel dic ſm azo. q̄ in. l. ꝺria nō dicit fieri assignationē in emancipatū. sed an soli fieri in ptāte possit sed nec in. d. l. de arbi. dicit solui cōpromissum sed dicit non cōpelli sniam dicere.

y Verbis. et nutu. ff. e. l. j. §. assignare. et pure vel sub conditione: vt ff. eo. assignare.

z De bonoꝝ possessione Supra visuz ē de hereditatibus que ex testō et abintestato deferūtur iure ciuili et partim iure ꝓtorio verū q̄ pretor interdū emendauit: interdū ꝓfirmauit ius ci. in succes. intestati et itestati dādo bonorū possessionez iō subdit ō bonoꝝ possessionibus. Porcꝰ.

De bonorum possessione.

Ius bonoꝝ. Totus iste titulus diuiditur in quatuor ptes. Primo ponit cās ꝓpter quas fuit introducta bonoꝝ possessio ō iure ꝓtorio. Secō pōit quas bonoꝝ possessiones ꝓtor facit. Tertio improbat quasdā corripit et emendat. Quarto q̄tū ips et quale statutuz sit ad agnoscendā bonorū possessionē. Secūda ibi. sunt aūt bonorū. Tertia ibi. Sed eas quidez. Quarta ibi. cū igitur plures. Et h. d. Bonoꝝ possessiones introducte sunt de iure ꝓtorio nō solum abintesta. sz etiā ex testō cū corrigēdi ius ciuile antiquum h. d. areti.

a Ius bonoꝝ. pos. que ē ius persequendi retinendiq; patrimonij q̄ cuiuscunq; cū is moꝛtuꝰ fuerit: vt. ff. e. l. ij. §. bonoꝝ.

b Emendandi. i. supplendi q̄ minus benedicendo ad plenū dixerat ius ciuile nō cognosces emācipatos. vt. ſ. de here. abinte. §. emācipati sic. ff. ad. l. Ro. de iac. l. vlti. §. j. et fi. vel dic emendādi ꝓprie. vt in agnatis femininis vbi ius ꝓtorium ꝺ ius ciuile induxit. vt. ſ. de leg. ag. suc. §. sz q̄ et in posthumo: vt. j. ꝓtori. ac.

c Emendauit. expone. vt supra.

d Posthumꝰ. qs sit. dic vt. ſ. de leg. §. posthumis.

e Non poterat. vt ſ de le. §. posthumo. ꝺ. Solutio vt ibi.

f Honorario. ff. eo. nō est. §. vbicūq; ꝺ. sed hic spāliter ex illa regula excipitur per ipm pretorem que ad hoc derogatur illi regule generali q̄ non ē dubium quin generi per speciem derogetur: vt. ff. de penis. l. sanctio legum.

g Possessor serui.

h Sed is. ſ. posthumus.

i Constitutione. i. greca. vt. ſ. de le. §. posthumus.

k Incognitus. sed cognitus. nam ꝓstitutiones sunt de iure ciuili vt. ſ. de iusti. et iu. §. ius autem ciuile.

l Aliquādo. neque emendandi: vt. ſ. eo. j. Responso. et dic emēdandi. idest supplendi.

m Impugnandi. vt prox. R. dic. i. corrigendi.

n Ius. ſ. ciuilis.

o Possessionem. no. tres vias pretoris.

p Et remota. quare ergo fecit pretor. Rñdeo vt successoribꝰ vias ampliaret. sic. ff. de legatis. ij. cum filius. §. varijs argumentum ꝺ. ff. nau. cau. sta. idem. §. sed an sit. et. §. sed si gratis.

equaliter bōa libertoꝝ ptineant tñ licere parenti vni ex liberis assignare libertū vt post moꝛtez eius solꝰ is patronus habeat. cui ꝑus is assignatꝰ ē: et ceteri liberi q̄ ipsi quoq; ad eadez bona nulla assignatōe interueniente pariter admitterent nihil iuris in his bōis habeant. Sed ita demū ꝑstituz intelligendū est vt si ei cui assignatus ē, ōcesserit nullis liberis relictis. Nec tñ libertū sz etiaz libertaz et nō tñ filios nepotiue: sz et filie nepriue assignare ꝑmittit. Datur aūt hoc assignandi facultas ei q̄ duos pluresue liberos in ptāte habebit vt eis quos i potestate hz assignare eis libertū libertamue liceat vñ quērebatur si eū cui assignauerit post emācipauerit an euanescat assignatio: sz placuit euanescere: qō et iuliano et alijs plerisq; visuz est. nec iter est an testō qs assignet: an sine testō sz etiam cuiuscūq; verbis ꝓnis hoc ꝑmittit facere. ex ipō senatusco. qō claudiani tpibus fcm est. sub illo Ruffo et Ꝑstorio scapula ꝺsulibus.

De bonorum possessione.

Ius bonoꝝ introductum ē a ꝓtore emendandi gra veteris iuris: nec soluz i testatoꝝ heredibus vetus ius eo mō ꝓtor emendauit sicut supradcm est: sz i eoꝝ quoq; q̄ testō facto decesserit naz si alienus heres postbumus fuerit institutus q̄uis hereditatem iure ciuili adire nō poterat cuz institutio nō valebat honorario tñ iure bonorum poss. efficiebat videlz cuz a pretore adiuuabat. sed is a nra ꝓstōe hodie recte hrs instituitur: q̄si et iure ciuili nō icognitus aliqsi tñ nz emendādi: neq; ipugnādi veteris iuris sz magis ꝓfirmādi gratia ꝓtor pollicetur bo. pos. naz illis quoq; qui recte testō fcō heredes instituti sunt dat ſm ta. bo. pos. itē abintest. suos heredes et agnatos ad bo. pos. vocat: sed remota quoq; bo. pos. ad

¶ Quos autem. ¶ Pretor solus non facit quē heredem sed loco heredis.h.d.areti.

a ¶ Ad hereditatē.i.ad successionē vt emācipatos abint.z cognatos

b ¶ Per senatusconsul.Tertullianū z Orficianum.

c ¶ Constituuntur.vt.C.de suis z legi.here.l.fi.

¶ Adhuc autem.

¶ Pretor ampliat successionis materiā vlterius quaz sit per l.xij.tab.h.d.aret.

d ¶ Quamplures. quā lex.xij.tabu. vel quā dixerat.

e ¶ Ne quis.sic.ff.de interrog.act. z quia.

f ¶ Nā agustissimis nā sui heredes agnati tm̄ succedebant de iure ciuili ius integrū habentes.qz nō sunt emancipati de alijs enim nō dicit.vt.s.d here.abinte.§.j.z de leg.ag.suc.in prin.

g ¶ Sunt.preteritis siue emancipatis siue nō.vt.C. de li.prete. maximū circa prin.

b ¶ Tabulas.sz quare datur suis ꝺta.cū ipso iure nulluz sit testm̄.vt.s,de exher.li. in princ.rū. duas hz vias vnā de iure ciuili per quā pōt dicere nulluz aliam de iure ꝓtoris per quā non pōt dici nullū.sed annulandū.cū nec fieri nec dīnere possit hēre de iure pretoris vt C.de li.p̄.l.fi.z.s.e.§ quos aūt. itez quare ꝺtab.dicitur ex testō cū magis ꝺ testm̄ dici deberet cū rumpit testm̄:vt.C.de col.vt liberis.Rū.tō sic dicitur.qz sine testō cō petere nō pōt. Item quare hoc p̄misit cū fm ta.dignior sit.rū. qz donec ista cōpetit illa dari nō pōt.vt.ff de ꝺta.l.illud.§.fi.z de secundis ta.l.j.§ equissimū.j.rū, item nūquid hoc parenti datur ꝺta.filij emancipati.rū. sic ad istar patroni:vt.ff.si a pa. quis su.ma.l.j.z arg. ff.de bo.dam. l.fi. sic ff.si ta.tes.nīle ext.l.j.

i ¶ Scōm̄ ta.sic.ff.si ta.tes.nulle.ex.l.j. Item hoc qn̄ testm̄ scm̄ est in scriptis.als fm nūcupationē:vt.C.de secun.ta.l.ij.

k ¶ Fecit.sic.ff.si tab.tes.nulle extra.l.j.

l ¶ Et primo loco.s.inter eas que abinte.deserūtur z no. hunc ordinem qui sequtur in edicto fuisse sed nō in obseruādo:vt.j.sequitur.

m ¶ Connumerantur:vt.s.de here.abintestato.§.emancipati.

n ¶ Unde liberi.que erit eō filio emancipato mortuo.Rū. pater hz bo.pos.vnde parētes vel vn̄ liberi vtiliter.cū equa rōne vocent prez ad hereditatem filij.vt.ff.de inof.tes.nā z si:z.ff.vn̄ li.scripto. vel dic vnde legitimi cū semp ꝺcta fiducia eū emāciper:vt.s.de legi.ag. suc. §.si. Item nūquid filio in bonis matris datur hic bo.pos.rū.non: vt C.de suis z le.here.l.fi. Item nunquid in alijs vlteriorib⁹ ex linea descendenti supradicta fuantur.s.vltra filios.rū.sic cū omnes inferiores dicātur liberi:vt.ff.de ver.sig.liberoz.

o ¶ Secūdo legitimis.i.agnatis.z eis qui eoz loco sunt.vt. s.de leg.suc.§.j.z.§.hec etiā:z.ff.vnde le.l.ij.§.hoc aūt:z.l.iij.

p ¶ Tertio extraneo.i.ei qui emebat filiū a patre z postea eū manumittebat.nā sic fiebat olim emancipatio.vt.s,qui.mo.ius pa.po.sol. §.preterea.vel melius:vt.j.eo.§.que autem.

q ¶ Quarto cognatis qui iure ciuili nō vocantur:vt.ff.vnde cog.l.j.j.rū.z s.de suc.ag.j.Respon.

r ¶ Ex familia.que dabat patrono liberto morīte intestato.sequēs dabat eidē liberto morīte cū testō fm quosdā vel dic qz he familie.i.agnatis trā uersalib⁹ patroni dat vsqz ad quintū graduz.vt. ff.de ver.sig.pnunciatio.§.familie:z.j.eo.§.quicūqz:z.s.ō suc.li.§.multis sequens patrono z descendentibus z ascendētibus vsqz ad quintum gradū.prima.n.nō valet cum hic tractet tm̄ ō his que abintestato deferūtur.

f ¶ Sexto patrono.quare primo agnati patroni vocātur quā ipsi patroni.rū.hic ordinem edicti seruat non qualiter succedi de facto debeat z hic error in alijs casibus inuenitur.

t ¶ Septimo.deficiente.parentela.etiam fisco excluso vt.C.vnde vir.z vxor.l.j.

¶ Sed eas. ¶ Bonoz possessio vnde decē psone ē hodie sublata.h.d.areti.

v ¶ Sed eas.s.supradictas ex.bo. pos.

x ¶ Incuriosuz.i.sine cura

y ¶ Cōstitutōibus que remanserunt in greco.

z ¶ Necessarias.i.vtiles.sic ff.de of.p̄.l.j.in prin.

a ¶ Quinto.s. cōnumerantur bo.poss.ex testō z abin.

b ¶ Manumissori expone vt.s.§.iij.vel dic qz extraneus manumissor ē ipe pater qn̄ nō ex ꝺcta fiducia emācipat.sed si queras quare si bi ipsi p̄fertur.Rū.sane itelligas vt pz auū emancipātem nepotem ꝓcedat vel si ipse pater emācipauit inuenīatur tamē nouē persone que eum precedunt.

c ¶ Cōstitutio.C. de emā. li.l.fi.

d ¶ Manumissoribus.i. emācipatoribus.

e ¶ Fiducia.i.saluo iur̄ succedendi.

f ¶ Manumissionē.i.emācipationem.

g ¶ Dedit.i.concessit.

h ¶ Manumissio.i.emancipatio.

i ¶ Supradcā.possessio vnde.x.persone.

¶ Cūqz ātea. ¶ Bonorū possessio cū qua ex familia z vnde liberi z parētes patroni z vn̄ cognati patroni sunt sublate z remanent tm̄ sex bo.poss. ordinarie.h.d.aretinus.

k ¶ Cōstitutionē.i.de qua hēmus mentionē.s.de suc.li.§.sed nostra.

l ¶ Posuimus vt.s.de suc.li.§.multis.

m ¶ Sufficiat eis.s.tam cognatis quā agnatis patroni.

n ¶ Aliā.altiori.hinc trahe qz digniores altiori loco sedere debent.z ē altiori quia ꝓximior domino ē.tirones vero posteriori:vt.C.de tiron. l. fi.z de aqua.plu.ar.l.j.§.pe.z.C.de of.rec.ꝓuin.l.potiores.

o ¶ Decima.bene dico sexto poni.z hoc dico sublata decima.

p ¶ Enumeratas.s.eo.§.cūqz.

¶ Septima. ¶ Si lex alicui dat bonoz posses.de nouo ex testō,vel abintestato illa dicitur,septima extraordinaria.areti.

q ¶ Introduxerunt:vt.ff.vt ex.l.z se.con.l.j.j.respō.

r ¶ Ut detur.s.bo.pos.z no.duo esse necessaria vt bo.pos.cōpetat.s.vt l.caueatur vt bo.pos.detur.z qz de iure ciuili nō possit succedere. alias cōpetit vnde legitimi:vt.ff.vnde le.l.iij.z.ff.vt ex.l.z se.con.l.j.§.fi.

s ¶ Lege ponunt quidā exēplum ex testō:vt.C.de inof.tes.l.iij.§.sed cū cā. ex eo qz filius natus in puerpio institutus p̄sumitur abintestato. ponūt exē

plum in agnatis seminis. ⁊ in quibusdã cognatis qui efficiunt agnatis similes: vt. ℌ. de le. ag. suc. §. hoc etiam. vtrũqz reprobo. qz nulla lex expresse dat supradictis bo. pos. sed eos succedere dicit. ergo non datur hec septima sed vnde legiti. vt. ff. vnde le. pone ergo exemplũ ex testõ in posthumo alieno instituto: vt. ℌ. e. §. j. Item tã a testõ quã abintestato. pone exemplũ in eo qui decessit apud hostes in cuius bonis datur bo. pos. ex l. noua cor. vt. ff. de bo. pos. l iij. §. sed ⁊ eius.

a ¶ De natus con. Orfic. ⁊ Tert. vt. ff. vnde le. l. ij. ĩ prin. §. fi. nã eis datur bo. pos. ibi ⁊ nõ succedebant de iure ciuili: vt. ℌ. ad tertu. in prin: dz ergo dari hec vt. ff. vnde legi. l. iij.

b ¶ Cõstitutione. ponunt exemplũ. ℌ. de le. agna. suc. §. hoc etiam. itẽ. C. de emã. l. fi. sed hoc reprobo cum lege nõ caueat eis dari bon. pos. vnde habẽt vnde le. vt ff. vnde legi. l. iij. põt tamen dici q ibi subauditur maxime vel melius dic si aliqua noua põstõ fieret de nouo q daret bo. pos. ex ea daretur hec. vij.

c ¶ Et extraordinariũ. no. duobus mõis fieri bo. pos. extra ordinẽ. qz vaga vt hic Item qz nõ tribuit ius vt carboniana. ⁊ si venter mittatur in pos. ⁊ alia que dat gratia agnoscẽde litis que datur sine cãe cognitõe. vt ff. de car. ed. l. iij. §. cãe. ⁊ de ven. in pos. mittẽ. l. vbicũqz §. interdũ. ⁊ de inof. tes. papi. §. j. at alie cum cãe cognitione: vt. ff. de bo. pos. l. iij. § si cã. ⁊ quis or. in bo. poss. ser. l. ij. §. dies: ⁊. §. ĩ bonor.

¶ Cũ igitur. ¶ Liberi ⁊ parentes habent annum ad petendam bo. pos. Alij agnati habẽt centum dies ⁊ portio deficiens accrescit pari in gradu vel ad aliũ p successoriũ edictũ. h. d. are.

d ¶ Plures. qz. x. quaz ser remãserunt ordinarie vt. ℌ. e. § . aliã vsqz ad. §. septima.

e ¶ Disposuisset. alio mõ in edicto quam de facto cõpetant vt diximus. ℌ. e. ti. §. vj

to[a] constitutione[b] comprehensuz ẽ quam neqz bonorum possessionibus que abintestato veniunt neqz his qui ex testõ sunt: pretor stabili iure cõnumerauit sed quasi vltimũ ⁊ extraordinarium[c] auxiliuz provt res exigit accõmodauit. s. his q ex legibus senatusue consultis constitutionibus principum ex nouo iure vel ex testõ vel abintestato veniunt. ¶ Cum igitur plures[d] species successionũ pretor introduxisset[e] easqz per ordinẽ disposuisset[e] ⁊ in vna quaqz spẽ successionis sepe plures extẽt dispari gradu persone nec actiones creditorz differãtur[f] sed haberent quos inuenirent ⁊ ne facile ĩ bonorz possessionez defuncti imitãtur ⁊ eo mõ sibi consuleret ideo pretende bonorz possessionis certuz tẽpus prefiniunt. Liberis[g] itaqz ⁊ parentibus tam naturalib⁹ quaz adoptiuis in petenda bonorz possessione anni[h] spaciũ. ceteris aũt agnatis vel cognatis cẽtum diez dedit: ⁊ si intra hoc tps bonorz aliqs possessionem nõ petierit eiusdẽ gradus personis accrescit[i] vel si nullus sit deinceps ceteris bonorz possessionem perinde ex successorio[k] edcõ pollicetur[l] ac si is qui pcedebat ex eo nõ esset[m] numero. ¶ Siqs itaqz delatam sibi bonorz pos. repudiauerit[n] non quousqz tempus bonorz pos. prefinitum excesserit expectatur: sz statim ceteri ex eodez edicto admittuntur[o] ¶ In petenda autẽ bo. pos. dies vtiles[p] singuli ꝑsiderantur sed bñ anteriores principes[q] ⁊ huic cãe ꝓuiderunt ne quis pro[r] petẽda bo. pos. curret: sed quocunqz mõ. si admittentis. eam ad iudiciũ intra statuta tpa oñderit plenũ bẽat earum

beneficium.

De acquisitõe per arrogatõez[s].

Et ⁊ alterius generis per numero sitatez successio[a] q neqz lex. xij. tab. neqz pretoris edicto sz eo iure quod[t] consensu receptum ẽ introducta est. ¶ Ecce enim cuz patersa. sese in arrogationem dat omnes[b] res eius corporales ⁊ incorporales quecũqz ei debite sunt arrogatori antea[c] quidẽ pleno iure acqrebãtur exceptis his que per capitis diminutionem[d] pereunt quales sunt operarum[e]. s. que patronis debentur: obsequiales obligationes ⁊ ius agnatõis[f] Usus etenim ⁊ vsus fructus licet bis antea ꝓnumerabãtur: attamen capitis diminutiõe minima eos tolli ꝓhibuit nostra cõstitutio[g]. Nunc aũt nos eandem acquisitionem que per arrogationez fiebat cohartauimus ad similitudinem naturalium[h] parentũ nihil etenim aliud nisi tm̃modo vsusfruct⁹ tam naturalibus parẽtib⁹ quã adoptiuis per filiosfa. acquiritur: in his rebus que extrinsecus fili⁹ obueniunt domino eius integro ꝓuato.

¶ Mortuo autez filio arrogato in adoptiua familia etiã dñium ei⁹ ad arrogatorẽ ptransit nisi supsint alie persone[i] que ex ꝓstõe nostra patrẽ in his que acquiri nõ possunt[k] antecedunt. ¶ Sed ex diuerso pro eo q⁹ his debuit qui se in adoptionẽ ẽdit ipso qdẽ iure arrogatori nõ tenetur: sed noie filij ꝓuenietur[l] ⁊ si voluerit eũ defendere pmittitur creditorib⁹ per cõpetentes nostros magistrat⁹ bona que cũ vsufruc. futura fuissent si alieno se iuri nõ subiecissent possidere ⁊ legitimo mõ ea disponere.

f ¶ Judicium. corã quoquo iudice

t ¶ De acquisitione per arrogationem.

Quia bona que nobis acqruntur ti. vniuersali aut acquirunt ꝑ aditionez hereditatis aut p bo. pos. aut per arrogationẽ aut p aditionẽ bonorũ cãlibertatũ cõseruãdarz. §. fi. ℌ. p quas pso. no. acq. iõ viso. ℌ de bere. ⁊ de bo. pos. seqtur videre de acqsitione per arrogationem porcus.

Et ⁊ alterius. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo vnde fuit introducta acqsitio per arrogationẽ. Scõo postea illud declarat qz de iure antiquo quam moderno ⁊ qd arrogatori acqrat. Tertio an arrogator teneatur ad debita arrogati. Scõa ibi. ecce. n. Tertia ibi. Sz ex diuerso ⁊. b. d. In summa Olim etiam ꝓprietas oiuz bonoruz acqrebatur arrogatori: exceptis his que p capitis diminutionem pduntur. hodie vero acqritur solus vsusfructus vt sit patri nãli. areti.

v ¶ Successio vt. ff. p socio. l. act. §. societas

x ¶ Quod cõsensu. s. arrogantis ⁊ arrog.

y ¶ Oẽs res. ⁊ etiaz filij: vt. ℌ. ó ad. §. illõ.

z ¶ Antea quidem. i iure veteri.

f ¶ Differantur. sic. ff. de suc. e. l. j. rñ.

g ¶ Liberis. naturalib⁹ ⁊ emãcipatis ⁊ emãcipantib⁹ vt. ff. de suc. e. l. j. §. fi.

b ¶ Anni. in bonorẽ sanguinis ĩmo nõ videntur cohartandi cum velut ad ꝓpria bona veniãt vt. ff. e. l. j. §. largius ⁊ de lib. ⁊ posthu. l. in suis.

i ¶ Accrescit partes. n. nõ petentium accres. petentibus vt. C. quãdo non pe. par. pe. accres. l. j.

k ¶ Et successorio. hoc intellige in cognatis sed inter agnatos successoriũ edcm̃ locũ non bẽbat sed hodie vtrũqz locũ hz: vt. ℌ. ó be. abinte. §. placuit.

l ¶ Pollicetur. s. pretor.

m ¶ Esset exclusus. ramẽ tanquã filius admitti põt vt agnatus ⁊ exclusus vt agnatus admittatur vt cognatus vt sibi succedere videat: vt. ff. de suc. edi. l. j. §. sed videndum.

¶ Siquis itaque. ¶ Primo repudiante bono. pos. statim sequenti incipit currere tempus. Are.

n ¶ Repudiauerit. j. suum tps.

o ¶ Admittuntur. vt. C. e. l. fi.

¶ In petenda. ¶ Tps petende bo. pos. est vtile ⁊ hodie bo. pos. põt qualitercũqz sine solẽnitate peti. h. d. areti.

p ¶ Utiles. in qbus tria cõcurrere oportet. s. q⁹ iudicis copia fit. itẽ actoris Itẽ rei: vt. ff. de diuer. ⁊ tem. ꝓscrip. l. j. ⁊. ff. quis or. in bo. pos. ser. l. ij. in prin. ⁊ §. dies. accursius.

q ¶ Principes. C. qui admi. ad bo. pos. l. pe. ⁊ fi.

r ¶ Pro petẽda. erat. n. alis edictalis que edicto mortui ꝓtoris cõpetebat hanc nõ erat necesse peti. vt. ff. de bo. pos. l. iij. §. sz si nemo. alis dec. que a pretore viuo decernitur. ⁊ hoc olim soleniter. hodie sufficit quocũqz mõ dicat se velit agnoscere que ⁊ iudicialis dici põt qz in iudi. ꝓsentia agnoscit vt hic

a ¶ Per capi. dimi. s. minimã nã dando se in arrogationẽ minimam capi. dimi. patitur vt. ℌ. de capi. dimi. §. minima.

b ¶ Operaz. hoc intellige de opis que a libertis debentur ⁊ nõ trãseunt ad heredem extraneũ: vt sunt obsequiales que in faciẽdo cõsistunt. s. assurgere ⁊ similia. vt. C. de ope. lib. l. liberti. itẽ in fabrilib⁹ incertis vt. ff. de ope. lib. si opaz iudicio aliud si ꝓduxerit iste arrogat⁹ operas alicuius. nã isti arrogatori querũtur.

c ¶ Et ius agnationis. i. ius succedẽdi qõ quis per arrogationẽ cõsequitur ⁊ hoc hodie est. vt. j. e. §. mortuo. Itẽ ius petende bo. pos perit si ante eam petitã ad arrogandũ se dederit. aliud si iam petit. vt. ff vnde li. l. fi. ⁊ de ℌ. l. iij. §. si emancipatus.

d ¶ Constitutio. C. de vsufr. l. corruptionem.

e ¶ Nũc aũt. aduersat ei qõ. ℌ. dixerat q⁹ oẽs res acqrebãt arrogãti.

f ¶ Que extrinsecus. i. in aduenticijs.

g ¶ Nãliũ. vbi in aduẽticijs tñ vsusfruc. qrit: vt. C. ó bo. q̃ libe. cũ opz

¶ Mortuo. ¶ Arrogator succedit arrogato nisi sit certe persone que ipm̃ excludant. h. d. areti.

h ¶ Alie pone. vt descẽdẽtes ex filio arrogato. vt. C. cõia ó suc. l. fi. vbi ẽ ꝓstitutio de qua hic fit mẽtio. itẽ si hic arrogat⁹ eẽr ipubes ⁊ ipubes ócederet admitteret ẽt alij ex stipulatõe. vt. ff. de ado. l. nõ alr: ⁊ l. bis vbis: ⁊ l. hic aũt: ⁊. ℌ. ó adop. §. cũ aũt. sz qd in pre nãli a quo hic arrogat⁹ erat emãcipat⁹. Po. eũ psert arrogãti sz hodie fratres vtrinqz cõiuncti vocãtur cũ arrogãte. vt in aut. de her. abinte. §. pẽs. col. ix.

i ¶ Non possunt. vt in aduenticijs ꝓfectitia enim sibi nõ auferũtur.

¶ Sed ex diuerso. ¶ Arrogator nõ tenetur noie ꝓprio ad debita arrogati pr⁹ õcta sz noie filio teneat. are.

k ¶ Cõuenietur. de

facto.nã non teneretur de iure ſz de his que ꝓxit poſtquam fuit arrogatus tenetur de peculio:vt.ff.de pec.in arrogatorẽ.z ſi tunc non defendat pater in bonis ipſius patris ſit miſſio.vt.ff.qui.ex cau.in poſſeſſione.§.ſiquis.

a De eo cui libertatis cã bona adijciuntur. Supra viſum eſt de acquiſitione que fit per arrogationẽ z ſic de vniuerſali vex q2 eſt z alia que fit per additionẽ bonoꝝ cã libertatũ cõſeruandaꝝ.§ ſi.ſ.p quas pſo. no. acquiſ.iõ ſubdit ō eo cui libertatis cã bõa adijciunt Porcus.

Accessit.

A. Totus iſte titulus diuiditur in quattuor ptes. Primo ponit acqſitionẽ libertatis ꝓſeruãde Scõo illud p reſcriptuz diui marci,pbat. Tertio vba dicti reſcripti interpretatur Quarto illõ ſupplet Scõa ibi. z ita diui. Tertia ibi.hic reſcripto. Quarta ibi. Sz cũ multas z.h.d. Si hereditas illi⁹ qui libertates reliquid nõ adeatur,põt ille cui libertas ẽ relicta' vel alius petere ſibi adici bona defuncti z ſatisfacere creditoribꝰ z erit tanꝙ ſucceſſor defuncti.z fui quib⁹ libertas directo vel p fideicõmiſſum ẽ relicta erũt liberi etiã ſi bona forent a fiſco occupata.areti.

b Nouus.z eſt hic quartus ſuccedendi modus.vt.ſ.p quas pſo.nobis acgri.§.ſ.

c Cõſtitutione.cuius verba hec ſunt.ſ. e.§.ſi virgineo zc.

d Acceperunt.deſtinatione.

e In teſtõ.i.priuilegiũ datur' cuilibet parenti bona hac cõtemplatione vt ō teſta.ma.l.ſi.

f Adit.ſ.ab herede

g Hereditaſ.qñ ergo vz qõ i eo relictũ ẽ:vt.C.ō fideicõ.l.eã quam.rñ.hic ſpãle ẽ.

b Si virgineo.venire.i.vendi.

i Idonee.fideiuſſoribꝰ vel pignoribꝰ vel fide habita:vt.ff. de fideicõ.li.l.iiij.§.adici.

k Creditoribus.vel oibus vel vni noie oĩum.vt.C.de fideicom.li. l.iiij.§.creditoribus.

l Adita.no.mirabile q⁹ ex hac pactõe ſerui fiũt liberi vt orcini qui ſunt orcini z vnde dicãtur dixi.ſ.de ſig.re.per ſi.re.§.ſi. z hic z. ff.de fideicom.li.l.iiij.§.hi etiam.

m Liberti.ſubaudi hoc tibi cõcedimus ſz opas neqz orcinis neqz ab eo manumiſſis ꝓponat.vt.ff.de ope.li.l.ſiqs hac.l.

n Nam huic.ſubaudi concedimus.

o Conſentiant.alias in ſeruitute remanẽt.z quem volunt hẽre patronũ habebunt dñm.C de manu.teſta.l.ſi.§.iij.

p Accõmodauim⁹.ff.de fideicõ.li.l.iiij.§.hi qui.

q Attendũt.vt ꝓcuratores noſtri.

r Preferendã.hoc qñ cõpetunt libertates.

De eo cui libertatis,cauſa bona adijciuntur.

Accessit non⁹ cãus ſucceſſiõis ex ꝓſtõe,diui marci.nã ſi bi q libertatẽ acceperũt a dño i teſtõ ex quo nõ adiꝝ hẽditas⁹ velint bõa ibi adijci libertatũ ꝓſernãdaꝝ cã audiunt. Et ita diui marci reſcripto ad põpiliũ ruffum ꝓtinet: verba reſcripta ita ſe habẽt.ſi virgineo' valẽti q teſtõ ſuo libertatẽ gbuſdã aſcripſit nemine ſucceſſore abiteſta. exiſtẽte in ea cã bona ei⁹ eẽ ceperũt vt venire debeant:is cui⁹ de ea re notio eſt adit⁹:rõez deſiderij tui hẽbit vt libtatũ tã eaꝝ q̃ directo quã eaꝝ q̃ per ſpeciẽ fideicõmiſſi ſi relicta ſunt tuẽ daꝝ gr̃a adijciãtur:tibi ſi idõee' creditoribꝰ caueris ō ſolido qõ cuiqz debeẽ ſoluendo:z hi qdẽ qbus directa libertas data ẽ pinde liberi erũt ac ſi hẽditas adita' eẽt:hi aũt quos hẽs mãumittere rogat⁹ ẽ a te libertatẽ ꝓſequũt:ita vt ſine alia ꝓditiõe vel tibi bõa adijci quã vt etiã q directe libtatẽ acceperũt tui liberti fiant Nã huic ẽt voluntati tue ſi hi ō quoꝝ ſtatu agit ꝓſentiãt auctoritatem noſtrã accõmodauim⁹. Et ne hui⁹ reſcriptõis nr̃e emolumentuz alia rõe irrit⁹ fiat.ſi fiſcus bõa agnoſcere voluerit.z hi q rebus nr̃is attẽdũt ſciãt quo mõ pecuniario pẽalitatẽ daꝝ eẽ libertatis cauſaz z ita bona cogẽda' vt libtas his ſalua ſit q eaz adipiſci potuerũt ac ſi hẽditas ex teſtamẽto adita' eẽt. Hoc reſcripto ſubuentũ ẽ z libtatib⁹ z defũctis:ne bona eoꝝ a creditoribꝰ poſſideant z veneant':certe ſi fuerit hac de cã bõa adita ceſſat bonoꝝ vẽditio:extitit.n.defuncti ō ſenſor z qdẽ idoneus q de ſolido creditoribus cauet. In p̃miſs hoc reſcriptũ totiẽs locũ hz quotiẽs teſtõ libtates date ſunt. Quid ergo ſiqs inteſtat⁹ decedens codicillis libtates dederit:nz adita ſit abinteſtato hẽditas an fauor ꝓſtitutõis debebit locũ hẽre certe ſi iteſtat⁹ decedit z codicillis dederit libertatẽ cõpetere eaz' nemini dubiũ eſt tũc.n.ꝓſtõi locũ eſſe verba oſtẽdunt:cũ nemo ſucceſſor' abiteſtato exiſtat. Ergo q̃diu incertũ ſit vtrũ exiſtat an non:ceſſabit ꝓſtõ:ſi vero certũ eſſe cepit neminẽ exiſtere tũc erit ꝓſtitutõi loc⁹ Si is q i integrũ reſtitui põt abſtinuit ſe ab hẽditate: q̃nis põt in integrũ reſtitui põt admitti ꝓſtõ z bonoꝝ aditio fier'. qd ergo ſi poſt additionẽ libertatũ ſeruandaꝝ cã facta i itegrũ ſit reſtitutus vtique nõ erit dicẽdũ reuocari libertates q̃ ſimul cõpetierũt. Hec ꝓſtitutio libertatũ tuendaꝝ cã introducta eſt ergo ſi libertates nulle ſũt date ceſſat hec cõſtõ. Quid ergo ſi vnus dederit libertates vel mortis cã:z ne de hoc q̃rat vtꝝ in fraudem creditoꝝ an nõ factũ ſit iccirco velint ſibi adijci bõa:an audiẽdi ſint: z magis eſt vt audiri ẽbeant z ſi deficiant verba ꝓſtõis Sz cum multas diuiſiões⁹ ciuſmõi ꝓſtõi deeſſe p ſperimus:lata eſt a nobis pleniſſima ꝓſtõ' in qua multe ſpecies' collate ſunt quib⁹ ius hmõi ſucceſſioni b⁹ pleniſſimũ ẽ effectũ:quas ex ipa lectione ꝓſtõis põt quis agnoſcere.

De ſucceſſionibus ſublatis q̃ fiebant per bonoꝝ venditiones:z ex ſenatuſconſulto Claudiano.

Quant aũt ꝑter dictaz ſucceſſiones oliz z alie⁹ pyniuerſitatẽ ſucceſſiões:q̃lis fuerat bonoꝝ emptio q̃ de bõis debitoris vendẽdis p multas ambages' fuerat itroducta z tũc locũ bẽbat q̃ iudicia ordinaria' i vſu fuerãt ſz cũ extraordinarijs iudicijs poſteritas vſa ẽ:iõ cũ ipſis ordinarijs iudicijs ẽt bonoꝝ vẽditõis expirauerũt' z tm̃mõ creditoribꝰ daꝝ offõ iudicis bõa' poſſidere z put vtile eis viſum eſt ea diſponere:qõ ex latioribꝰ digeſtoꝝ libris' p fectius apparebit. Erat' z ex ſenatuſcõſul.claudiano miſerabilis pernitieſ

eōmodiorīs diuisiōis ꝛ etiā materiaꝫ facit.l. Caius.§.j.ff.de leg.ij.cū si.cū ibi no.qm̄ hic tractatur de tertia pte.siue de tertia materia.i qua versat̄ ius nostrū qm̄ versatur circa tria aut circa psonas aut circa res aut circa actiones ꝛ obligationes: vt.s̄.de iure natura.gen.ꝛ ci.§.fin.vsqꝫ huc tractauit de psonis ꝛ reb⁹ vt dicit glo.Rubrice.igitur aliā ꝛ scōam ptem faciemus ō obligationib⁹ ꝛ actionibus ꝛ p cōsequens de tertia materia totius iuris ciuilis ꝛ q̄uis gl. Rubrice ptinuat bene Rubricas ad p̄cedentia dic tamen clarius.vt.s̄. ꝛ dicam.j.de actionibus in Rubrica Areti.

Nunc transeamus. ¶ Totus iste titul⁹ diuiditur i quattuor partes. Primo ponit diffinitionez obligationis. Scōo ponit vnam diuisionē obligatōis Tertio illā diuisionē subdiuidit Quarto illam subdiuisionē in aliam subdiuisionem subdiuidit. Scōa ibi. oīuz aūt. Tertia ibi.sequēs Quarta ibi. ꝛ pri⁹. Et qz ponitur diffinitio ꝛ diuisio nō pōt congrue summari areti.

a ¶ Obligatio.videtur q̄ nulla obligatio hic diffiniatur,nā ciuilis sola nō hz effectum exigendi vt pz in obligatōe litteraꝫ ante bienniū: vt.j.de li.ob. Item pz in omni obligatione ciuili ꝛ naturali simul nā si pactū fieret de nō petendo tollitur nālis ꝛ remanet ciuilis: vt.ff.de solu. Stichū aut pāphilū §.nālis.ꝛ tamen nō hz effectum istum: vt.j.de excep.§ p̄terea,item nec naturalis qz nec per eā sit exactio lz impediatur repetitio: vt.ff.de do. l.hoc iure §.fi. Sed dic q̄ simul vtraqz hic diffinitur. Item si bona est diffinitio ergo cōuertitur cū suo diffinito vbicunqz ergo est iuris vinculū est obligatio.ꝛ eō vbi nō est tale iuris vinculuz.nō est obligatio.ergo nec fideiusso⁹ adhiberi pōt: vt.ff.de ver.ob.l.j.§.j.in fi.qō est falsum qz naturali obligationi accedit vt.j.de fideiuss.in p̄in. Sed dicas q̄ hic ē deceptio nā si dicas nō est obligatio.s.ciuilis ꝛ naturalis vera ē. Si dicas obligatio.s.nulla etiam naturalis falsa,est.ꝛ sic vis est in dictiōe obligatio.vbicūqz.n.dico q̄ nāli obligatione quis tenetur intelligo de iuregē.qz conuenit solis hominibus ꝛ omnibus.

b ¶ Iuris vinculum.i.ius vicięs.ꝛ sic est res incorporalis: vt.s̄.de re.cor.ꝛ incor.in fi. vt enim boues funibus vniuersaliter ligantur. sic boies verbis ligantur ꝛ intellectualiter: vt.ff.de ver.sig.l.rei.

c ¶ Necessitate.tunc.n.vere debitor ē cū necesse hz soluere: vt.ff.de ver. sig. l.debitor.ꝛ ita fm̄ hoc nulla est obligatio cui opponatur exceptio ,put diffinitur: vt.ff.de re.iudi.l.nō vr cepisse.quod vex est si oppōatur exceptio iō qz desijt esse vinculū naturale vel ciuile.nā quędā exceptiones ,pponūtur etiā q̄n vtrūqz vinculū adest in mace.ꝛ vel.sunt.n.effectualis obligationis due radices.vna naturalis.s.que cōsensu nascit que inter oēs fieri pōt etiaz inter suos.ꝛ hec naturalis dicit: vt.ff.de pac.l.j.§.adeo.hec radix p̄cio consensu tollitur: vt.ff.de so.l. Stichum.§.naturalis.qz nil tā naturale ꝛc. vt.ff de re.iu.l.nil.sed hec naturalis vim nō habet exigendi.impedit tū soluti repetitionē: vt.ff.de fideiuss.l.fideiusso⁹.§.fideiusso⁹.huic q̄nqz accedit ciuilis etiā radix que illi naturali faciem dat vel formā vel vestē vt possit parere actionē.ꝛ hec ciuilis tollitur p̄cio ciuili actu nō naturali vt per acceptilationē vt.j.q.mo.tol.ob.§.j.alias.§. Item per acceptilationem. Item per fniam remanent naturali.sed hoc nō est ipso iure.sed per exceptionē.vt.ff.de pdi.inde. l.iul.fnia.n.est de iure ciuili cum oia iudicia sint de iure ciuili vt diximus.s̄. de iure na.§.ius aūt in glo.vt sint ꝛc.per.l.ff.de ort iur.l.ij.§.hec disputatio ꝛ hec ciuilis nō adheret suis cū ntl sint inspecto iure ciuili: vt.ff.de re. iur.l fui:ꝛ.l.quod attinet. Item filio ō patrem vel eō nō nascitur: vt.ff.de cōdi. inde.l frater a fratre.cū inter eos nō possit esse iudiciū. vt.ff.de iudi.lis iure ciuili. Item impediente rōne patrie prātis: vt.s̄.de pa.po.§.ius autem.

d ¶ Rei.vel etiam facte.qz verbum rei generale est: vt.ff.si cer.pe.l. j.in fi.ꝛ ff.de verb.sig.l.rei.

e ¶ Scōm.istud fm̄ pōt referri ad totam diffinitionē.q.d.obligatio sic diffinitur fm̄ iura romana.i.fm̄.l.ꝛ sic ciuilis ꝛ naturalis hic simul diffinit.vel dic q̄ refertur tm̄ ad p̄cipiū.s.iuris vinculū. Et q̄ dicit quo astringimur s.qnqz.vt qn̄ est ciuilis ꝛ naturalis.quādoqz nō.vt quādo ē naturalis sola vel ciuilis sola.vel dic q̄ ponitur remotōe hec dictio fm̄.q.d.illa obligatio est iuris vinculū que ē fm̄ ius non p̄cio ius.ff.de ver.ob.l.generaliter:ꝛ.l.veluti.ꝛ fm̄ hoc refertur ad p̄imū vel dic q̄ refertur tm̄ ad illam dictionē soluē de.nā fm̄ ius sunt faciende solutōes vt res eque bona soluatur: vt.ff.si cert. l.cum quid.ꝛ.ff.cōmo.l.ij.§.si res. Item cōgruo loco ꝛ tpe.vt.ff.de solu.si soluturus. Item de euictōe ,pmitti alias nō videtur soluere: vt.ff.de ver. ob. l.iul.§.qui sunt:ꝛ.ff.de cōdi.cau.da.l.si.ꝛ de euic.l.ij. Item per cōpetentes actiones ꝛ iudices fiat solutio aliter non valeat fnia nec solutio fieri debet: vt.C.si a non compe iu.l j.

f ¶ Omnium summa.i.p̄ima vel summa.i.breuis:sic.s̄.de iure pso.i p̄in. est enim quādoqz maior: vt.j.e.§.si.

g ¶ Diuisio.diuisio est innumerabilis.materie breuis compositio.ꝛ diuisio

ad multa facit.vt diximus in probemio.§.pe.

h ¶ Legibus.vt.l.aquil.vt.j.ad.l.aquil.in p̄in. Item de pauperie.per l.xij.tabu.vt.ff.si qua.pau.fe.di.l.j.j.rū. Item furti nec manifesti vt.j.de noxali.§.sunt aūt secus aūt est de furto nō mānifesto qz illa obligatio est p̄toria: vt.j.de perpe.ꝛ tempo.ac.§.furti quoqz.

Nunc transeamus ad obligationes. Obligatio⁹ est iuris vinculuz⁹ quo necessitate⁹ astringimur alicuius soluende rei⁹ fm̄ nostre ciuitatis iura. Quia aūt obligationum summa diuisio⁹ in duo genera deducitur. Nāqz aūt ciuiles sūt aut p̄torie ciuiles sunt q̄ aut legib⁹ cōstitute aut certo iure ciuili cōprobate⁹ sunt p̄torie⁹ sunt quas p̄tor ex sua iurisdictione cōstituit que ēt honorarie⁹ vocantur. Sequēs⁹ diuisio in quattuor species diuiditur aut enim ex eo⁹ p̄tractu sunt:aut q̄si⁹ ex contractu:aut ex maleficio⁹ vel quasi⁹ ex maleficio. Prius est vt de his que ex cōtractu⁹ sunt dispiciamus:bas eque⁹ quattuor sunt species:aut enim re contrahuntur⁹: aut verbis⁹.aut litteris⁹: aut p̄sensu,⁹ de quibus singulis dispiciamus.

i ¶ Comprobate vt sunt obligatōes iuris gen.inuente vt .s̄.de iure nat.§.ius aūt q̄ a iure ciuili sunt cōprobate vt.ff.ō iusti. ꝛ iur.l.ius aūt ciuile.

k ¶ Pretorie.i.cōstitute vt obligatio ex furto manifesto:vt.j. de ppe.ꝛ tē.ac.§.j.itē ex rapina ꝛ vbicūqz p̄tor aliquā obligationem inducit: vt pz per multos ti.vt.ff.ō iusti.ꝛ iur.l.ius autē ciuile.§. pretorium.

l ¶ Honorarie.quia p̄tores,honores gerebāt quod dic:vt.s̄ de iure na.§. p̄toriū.

Quibus modis re contrahitur obligatio.

Re contrahitur⁹ obligatio veluti ex mutui⁹ datiōe. Mutui autem obligatio in his rebus consistit:que ponderę⁹ numero:mensurane p̄stat veluti vino:oleo:frumēto pecūia numerata ere:argēto:auro: q̄s res aut numerādo⁹ aut metiēdo⁹

m ¶ Sequens diuisio,s.obligationum.

n ¶ Ex p̄cto vt.j.vsqꝫ ad ti.de obli.que ex quasi p̄cto.

o ¶ Quasi p̄cto:vt.j.ō ob.ex quasi p̄ct.sequētes.s.p quas pso.no.ac. ꝛ quot modis tol.ob.hi duo tituli vsqꝫ ad quartū librum sunt cōes.

p ¶ Ex maleficio.vt.j.de ob.ex male.vsqꝫ ad ti.de obli.ex quasi ma.

q ¶ Aut ex quasi malefi.vt.j.de ob.ex quasi malefi.ꝛ subaudi. aut ex varijs figuris cārum.vt.ff.de act.ꝛ ob.l.j.in p̄in.

r ¶ Ex p̄cto, ppꝛie ponitur quo ad illos p̄ctus vbi hincinde nascit obligatio impꝛopꝛie quo ad alios:vt.ff.de ver.sig.labeo.sic.ff.si cert. pe.l.certi cōditio.in p̄in.ꝛ de offi. pconsul.ꝛ leg.l.ij.

s ¶ Eque.vt.s̄. t ¶ Contrahuntur:vt.j.ti. pri.

v ¶ Verbis:vt.j.ti.ij.vsqꝫ ad ti.de li.ob.

x ¶ Litteris:vt.j.de lite.obli.

y ¶ Consensu.vt.j.de obli.ex p̄c.cum sequentibus ti. Sed que est differentia inter actionem ꝛ obli.ꝛ p̄ctum. Rn̄. cōtractus est verboꝝ cōceptio vel consensus:vt pz.ff.de ver.ob.stipulationuz.§.stipulatio ꝛ est facti:vt.ff.de cura.fur.l.cōsilio.in fi. Obligatio est que inde nascit actio:vt ar.ff.si cer.pe.l.ij.circa si.actio est qō postea inde surgit. ꝛ sic nullū est alterum.vt.ff.de p̄ocu.licet.§.ea.ꝛ.j.ti.ij.in p̄in.ꝛ hec duo sunt iuris vt in diffinitionibus patet.

z ¶ Quibus modis re p̄bitur obligatio. Cōtinuatio istius tituli ad p̄cedentem patet.s̄.ti.p̄or.in fi.areti.

Re p̄bitur. ¶ Totus iste titul⁹ diuiditur in quinqz ptes. Primo ponit de mutuo. Scōo de indebito soluto. Tertio de commodato. Quarto de depositio. Quinto de pignore dato. Scōa ibi. i §.is quoqz. Tertia ibi. Item is. Quarta ibi.preterea. Quinta ibi.in §.creditor quoqz Et.h.d.in summa. Obligatio ex mutuo p̄bitur re ꝛ in his rebus que pondere numero vel mensura cōsistunt.ꝛ dicitur mutuum qz de meo tuum fit.h.d.areti.

a ¶ Re p̄bitur.in p̄imis nota vestiri pactum id quod est nudum.vij. modis Re vt hic:verbis vt.j.titulo.j. Litteris vt.j.de lite.obl. cōsensu.vt.j.de obli.ex cōsensu.coherentia p̄ctus.vt si iuxta contractū apponatur aliquod pactū ante vel post.vt.C.de pactis.petens.ꝛ.ff.de pac.iurisgen.§.quinimmo. Item interuentu rei.vt in p̄crib⁹ innominatis ex quibus nascitur actio demum re sequuta.vt.C. de rer permutatiōe.ex placito. Sed quid differt ea que vestitur re ab ea que interuentu rei vestitur. Respondeo.p̄ima habet vestimētum ꝛ robur statim cum nascitur.nā tacite agitur vt reddatur mutuū vel commodatum.vt.ff.si cer.pe.cū qd.sed in alia dudū forte postea quando res traditur.vt.C.de pactis.petens:ꝛ.C.de rer permutatiōe.ex placito Et adde duos modos vt no.d.§.quinimmo.s.quādo vestitur legis auxilio quod post quotiens nudū pactum actionē parit vt in donatione.vt.ff.de pactis.l.legitima.item rei p̄incipis vt in pollicitatione facta rei pub.vt.ff.de polli.l.j. Item auctoꝛitate legis.vt.C.de dona. siquis argentum. Item iureiu.vt.ff.de ope.li.vt iureiurandi.

b ¶ Mutui. Nota q̄ quattuor oportet esse in mutuo.natura vt ad hoc sit inuenta vt mensuretur vel metiatur.sicut est in pecunia.vt. ff. de p̄ben.emptione.l.j. Item cōsuetudo vt ad numer vel ad pōdus sue nature aptetur. Item actus.s.vt detur fm̄ naturam.verum. non in saculo sed in pecunia.

c ¶ Pondere:vt.ff.si cer.pe.l.ij.§. Item mutuum. p̄.so.ibi large accipitur nomen pecunie.vt.ff.de le.j.talis.

d ¶ Aut numerando vt pecuniam.

e ¶ Aut metiendo.vt vinum oleum frumentū.sed quid si librum ad pondus dedero. Rn̄. nō est mutuū.qz consideratur consuetudo ꝛ aptitudo ꝛ natura rei talis.sic.ff.eo.l.ij.§.j. Item qd pecuniā in saculo vt

ſpecie.rñ.nõ eſt mutuũ qz actus in mutuo ſimul exigitur.vt.ff.de le.j plane.§.primo.

a Aut appendendo' vt ere z argento z auro.

b Et qñqz incidenter.n.quãdoqz eadẽ qz non indiget ea: vt ar.ff. ſi cer.pe.l.per pecuniã.ſed cũ accepit eius debet eſſe,ppoſiti ad aliud reddat.vt.ff.ſi cer.p. l.ij.in prin.

c Qualitatis.ideſt bonitatis.q; qz tacite ſemp preſumit'agi vt.ff.ſi cer.p.l.cũ qd.

d Unde.qz fit accipientis.

e Tuum fiat.cõponitur n.ex integro z corrupto.vt hic: z.ff. ſi cer.pe.l.ij.§.appellata. Et no.q; z deſeruire nomini.quia noia debent eſſe conſona rebus. vt.§.de do.§.eſt z aliud. Et no.recõciliari mutuum tribus modis vt no.ff.ſi cer.p.l.ij.§.iij

f Cõditio.ſ.certi ſpãlis que de mutuo datur que appellat a quibuſdã ſi cert. pe. vt.ff.de trib.l.j.ſz dic q; condictio certi ex mutuo ſpãlis dicat. Eſt z alia generalis que dat ex omni contractu ex quo certuz peritur.vt.ff.e.l.certi cõditio in prin.ſz nũ quid ad intereſſe dat certi ꝺditio Quidã dicunt q; non.vt.ff.ſi quis in ius vo.nõ ie. l.ſi. Nos dicimus q; ſic.z q. d.lex dicitur incer.cõditio.dic.i.certi ꝺditio que dat ad intereſſe qõ ẽ incertum.'z ẽ rõ qz licet prima facie ſit incertũ certificatur tñ per iudicẽ:vt.j.ff.ac. §.curare.ſecus ſi ad ſcim qz in ſnia nõ certificatur q̃titas:vt.ff.ff.ver. ob.vbi aũt.§.qui id quod.z.ff.de re.iud.ſiquis ab alio.§.ſi.

Is quoqz. Si ſoluitur nõ debitum per errorem re ꝺbit obligatio ſicut ex mutuo pupillus tñ ſine tutoris auctoritate non obligatur hoc dicit areti.

g Is quoqz per errorem.aliud ſi ex certa ſcientia.vt.ff.de ꝺdi.inde. l.in debitũ.z.ff.de re.iur.per errorẽ:z.C.de iur.z.fac.igno.

h Ab eo.ſ.qui ſoluit.

i Actio.i.ꝺdictio indebiti que datur ꝓpter indebita ſoluta ſi facta ſint accipientis.vt.ff.e.l.indebiti.§.j.alias nulla ꝺdictio datur niſi dominium ſit tranſlatũ.ff.vſufruc.quẽad.ca.l.ſi.z.j.de act.§.ſic itaqz.z §.appellamus. Item ad augmenta naturalia.vt.ff.eo.l.indebiti. nõ ad ciuilia.vt.C.eo.l.j.z inquãtum locupletior ẽ accipiens ſi bõa fide percepit.vt.ff.eo.ſi non ſortem.§.libertus alias ſi ſciens acceperit in totum.vt.ff.eo.l.in ſumma.§.ſi ſeruum.z quãdoqz furti.vt.ff.de condi.fur.l.qñ.quod dic vt ibi.

k Perinde ei.cui ſolutum eſt.

l Si apparet.ſi.i.quia Sed videtur hic dici quod primo appareat indebitũ.z ſic ꝓbetur antequam actio ꝓponatur z ita ante lit. cõte, quo d ẽ falſum niſi in cãu.vt.C.de teſti.in aũt.ſed z ſiquis ſed rñ deo hoc verbũ põt.qõ hic eſt intelligitur cũ effectu.ſ.vt cõdemnetur re⁹.

m Accepiſſet.vnde tenetur niſi in cãſibus vt ſi ſoluitur ex cã que inficiatione creſcit.vt.C.eo.ea que. Item ex cã pietatis.vt.ff.eo.cũ hic §.ſi mulier. Item tranſac.vt.ff.eo.in ſumma. Itẽ rei iudicate. vt. C. e.l.j.itẽ ſcientie.vt.ff.eo.l.j.z hic dicitur.item iure vt.j.de ac.§.ſi poſtulante.z alias vt no.j.de ob.ex quaſi Oc.§.ſi.

n Unde pupillus.ſed ſi pupillo ſolueris indebitum de errore credens ſe teneri:non poteris õ pupillum agere conditione indebiti ex mutuo.ſed iſta obligatio nõ videtur ex conditione deſcendere.qz ſolutur pupillo per errorem.

o Mutui.qz neuter niſi ſit factus locupletior.

p Ratione.ſed qualiter tenetur ex mutuo diſtingue. aut ẽ infans minor.vij.an.z tũc nullo mõ tenetur:vt.ff.e.l q; pupillus.z.ff.de act. z ob.l.pupillus.aut maior infante.z tũc ſi tutori ꝓmittat nullo iure debetur:vt.ff.de auc.tu.pupillus.ſi alij ꝓmittat z ſine tutore naturaliter tñ tenetur.vt.ff.de noua.l.j.ſi cũ tutore etiã ciuiliter z naturaliter obligatur ſed reſtituitur:vt.ff.de auc.tu.l.ipuberes.z.C.ſi tu. vel cu. inter.per totũ.z in adulto habante curatorẽ idẽ quod in pupillo:vt.C.de i integ.reſti.mi.l.ſi curatorẽ.aliter ſi curatorẽ nõ hz ciuiliter z naturaliter tenetur ſed reſtituitur z hec oĩa ſunt vera niſi factus ſit locupletior.vel qz ſit ſalua pecunia vel in aliã rem verſa:vt.ff.de ſo.in pupillo.tũc.n.tenetur z ciuiliter z naturaliter z cũ effectu.vt.ff.e.l.naturaliter.§.fi.z.l.ſe.z.ff cõmo.l. iij.bis ergo eiſdem modis de indebito tenetur vt hic dicit. Et no. ſimilitudinez inter mutuũ z debitum qõ valet ad multa.vt.ff.e.inde bito.§.j.z.j.vbi reconciliat indebitũ eiſdez modis quibus mutuum.

q Ex Octn. nec ẽ imo ex quaſi Octu.vt.j.de obli.que ex quaſi Octu.§.itez is. Aliquod tñ tacite geritur pp quod ẽ poſitus hic cãus inter obligatiões re.ex Octu: vt.ff.e.ſi in area.j.rñ.z.ff.cõmo.ſi is qui.§.vlti.

Item is cui. Qui recipit cõmoditatem obligatur re z differt a mutuo qz in cõmodato nõ trãſfertur dñium:nec tenetur ő caſu fortuito niſi culpa ei⁹ p̃cedat cãum. Et hoc ſi gratis cõcedit alias ſi cũ mercede cẽt locatio vſus areti.

r Itez is cui.q.d.nõ ſolũ in duob⁹ ſupiorib⁹ caſib⁹ ſ.qñ aliqs accipit mutuum vl qñ accipit indebitũ obligatur re ſed ẽt in hoc caſu.

ſ Hz is.nãqz prima dĩa inter mutuũ z cõmodatũ.

t Fiat qõ ẽ in mutuo.

v Re.qõ non ẽ in mutuo

x Tenetur.ẽt nõ deteriorem als non videt reddita vnde tenetur ad intereſſe. vt.ff.com.l.iij.§.ſi res.

y Et is quidẽ. ſcõa differentia.

z Mutuũ accepit.hic no.mutuũ naturale tñ.ſ.quãdo ſit numeratio ſine ſtipulatõe de ſolucdo.ciuile tñ quãdo ſtipulatio iteruenit de ſoluendo ſine numeratõe.ciuile z nãle.quãdo numeratio z ſtipulatio interuenit.ff.ſi cer. pe.l.ij.itẽ deficit mutuũ rõne rei.vt i ſure:vt.ff.e.l.ij.§.mutui.z.§.appellata z rõe pſone.vt.ff.e.ſi cer.pe.l.ſi furioſi.z rõe diſſenſus.vt.ff.ſi cer.pe.l.q̃uis vſucapiõe ad inſtar ãnone.aliene pecunie date i dotẽ.vt.ff.ő iu.do. ꝓculus

a Naufragio.hic no.fortuitos cãus melius quã in alia.l.ſic enumerãtur aliqui cãus.C.de pi.act.que fortuitis

b Exactam.als exactiſſimam.z ſic ponitur poſitiuus pro ſuplatiuo z diſtingue qz interdũ ſolus dolus venit in cõmodato.vt ſi cõmodo vxori mee equũ vt cultra veniat ad me.vt.ff.com.ſi vt certo.§.nũc videndum.z.§.interdum.quãdoqz dolus z culpa ei⁹ leuis.vt ſi cõmodo tibi ciphũ vt cões amici inuitentur ad cenã vt.ff.e.in rebus.§.hoc ita iterdũ leuiſſima z hoc generaliter vt hic.interdum cãus vt ſi culpa p̃cedit cãum vt hic ſequtur.vt.ff.eo. in rebus.§.alioqn. c Ei.ſ.commodatario.

d Caſus.ſ.alius accur.

e Mercede ſic.j.loca.§.j.ſic.j.man.§.ſi.

Preterea z is. Depoſitari⁹ obligat re z tenet de dolo.b.d. areti.

f Deponitur.i.cuſtodiẽda datur:vt.ff.e.depoſi.l.j.

g Dolo.no.in depoſito ſolum dolum venire vt hic.z.ff.depoſi.l.j.§.illud. Item lata culpa que pro dolo accipitur.vt.ff.eo.quod nerua. Quãdoqz leuiſſima vt ſi hoc fuerit pactum.vt.ff.e.l.j.§.ſepe. Itez ſi fuit in culpa.qz portauit rem depoſitam per locũ periculoſum.vt.ff.e.l.in rebus.§.j.z.l.ſi vt certo.§.interdum. Itẽ mora facta in reſtitutione.vt.ff.depoſi.ſi in aſia.§.fin.z hoc ſimiliter tenetur de cãu.

h Culpe.ſ.leuis.

i Imputari.ſic.j.pro ſocio.§.ſi.z.ff.de mino.l.cum mandato.§.ſi.

k Debet hic no.aliud eſſe dolũ vt quãdo ẽ machinatio ſtudioſa. vt.ff.de dolo.l.j.§.ij.aliud latã culpam.vt nõ intelligere qõ oẽs intelligunt. vt.ff.de ver.ſig.l.late.aliud leuẽ.vt deſidie z negligentie vt hic.aliud leuiſſimã.vt ſi quocũqz mõ potuit prouidere z nõ puidit.vnde furtum fieri nõ põt ſine leuiſſima culpa vt.ff.pro ſocio.l.cum duobus.vel incendium naſci ꝛz nõ noceat inculpabilibus.vt.ff.de offõ pfecti vigilũ.l.iij.§.j.z.ff.de pi.z com.rei vẽdite.l.ſi vendita.z.ſ.pr.§.aliũ cãum fortuitum. qui.ſ.prouideri nõ põt vt ſ.pri.§.z.C.de pig.ac.l.que fortuitis

l Creditor. Creditor ex pignore recepto obligatur re z tenetur ſolum de leui culpa.b.d.areti.

m Creditor.creditorem accipe ex omni cã.vt in auten.de fideiuſſori.§.

si.z.ff.de ver.sig.l.si cui.

a Accipit.no.caute ponit accipit aliter.nō dicitur re obligari.sed pignus creditori etiā nuda quentione tenetur.vt.ff.de pig.ac.l.j.z ypothecaria sibi nascitur ad pignus illud psequendum.vt.j.de actio.§.item seruiana.

b Pignoraticia.que nascitur demū soluta pecunia.vel alias satisfacto. vt.ff.ō pignoraticia ac.si rē §.omnis sic in actione tutele.que demuz finita tutela nascitur.vt.ff.de tutel.z ra. distra.si tutoz.§.fi.z.l.seqn ti lz quidam etiā dicūt prius eaz nasci.sed nō intentari.vt no.dicto.§. omnis.

c Exactā ,ppie ponitur pro superlatiuo.vt.ꝫ.eo.§. at ſs nō.n.tenetur de leuissima vt.ff.de pignoraticia actione.l.si queniri.§.venit.z l.sequenti.

d Prestiterit.s.exactam diligentiam.

e Fortuito. Sed qs probat hunc cāuz.rñ.,creditoz ,pbat se amisisse vt.C.de pignoraticia actōe.l.si creditoz.itez debitoz ,pbabit dolum vel culpaz creditorem cōmisisse:vt.ff.de ,pba.quoriens.§.qui dolo z.l.qui excep.lz bulgar⁹ aliter distinxerit.vt no.d.l. si creditoz.

f Securū. repete placuit

De verboz obligatiō.

Ista continuatur ad precedentia vt pater in tex.ꝫ. de obliga.in fi.aret.

Verbis. Totus iste titulus diuiditur in quattuoz ptes Primo ponit qualr obligatio verbis ꝯbitur z que actio ex ea resultet Scōo quibus verbis olim z hodie recipitur.Tertio quot modis stipulatio fieri pōt Quarto illud per exempla declarat. Scōa ibi:in hac re Tertia ibi:omnis stipulatio Quarta ibi:pure veluti Et.h.d. Per stipulationē ꝯbitur verbis obligatio ex qua oriť certi ꝯditio si est certum in stipulatōe deductū alias actio ex stipulatu.h.d.aret.

g Verbis ex interrogatione.s.p̄cedente z respōsione sequēte.vt hic z.C de vsuris.l.j.alias nō valeret.

h Vari.s.certum,qō ,ppareat quid quale vel q̄tum sit in obligatōe vt.ff e.stipulationum.z.l.seq.

i Fieriue.vel etiā nō fieri.vt.ff.eo.vbi.aūt.§.qui id quod.z.j.e.§.ſi.

k Stipulamur.est aūt stipulatio verboz ꝓceptio qua aliqd dare vel facere ,pmittimus z̄.vt.ff.e.l.v.§.stipulatio.

l Ex qua.s.obli.ver.

m Conditio.s.certi.generalis.de qua dic vt.ꝫ.ti.j.diximus circa prin.itē z triticaria locum hz vbi petimus certum vel incertū nisi peratur pecunia numerata.vt.ff.de tritica.l.j.

n Ex stipulatu.si aūt incertū qd mihi debeatur non stipulatōe.ſz ex alio ℞tu agitur ꝯditione incerti.nam dico q̄ est ,ppriū nomē actiōis.vt.ff.de ꝯditione inde.l.sed z si me.§.vbi de hic no.

o Si incerta.nisi in cāu.vt.C.de rei vxo.actio.ī prin.sed qd si ,pmitto aliquid in genere.rñ.nō valet qō agitur nā dando muscā liberaret.oz.n.q̄ alia qua certitudo sit ibi vt hō vel equus q̄ certis finibus ꝯtineatur alias nō vz vt.ff.e.l.ita stipulatus in prin.z.ff.de iure dotiū cum post.§.genera socrum

p Que.s.stipulatio.

q Utitur.alludit vocabulo.sic.ꝫ.de testamētis in prin.z.ff.de acq.poss.l j.nam noia ꝯsonantia debent eē rebus.vt.ꝫ.de dona.§.est z aliud.

r Fūmū nam z baculum vel stipem palee dabat vnus alteri pro inuestitura.vt hodie fit in marchia.sed in lombardia bibūt: alibi per mantelū investiunt.sic.ff.de pac.l.j.§.j.

In hac re. Olim requirebatur quedā solemnitas in stipulatione que hodie est sublata nec refert ex qua lingua fiat interrogatio z respōsio dummodo se intelligant.h.d areti.

s In hac re.i.stipulatione ꝯbenda.

t Faciam que oia dici debebat in stipulatōe vel aliqua de bis.sic.ꝫ.ō sin. rebus p fideicōmiss.relic.§.fi.sed hodie vel vnū ex bis vel etiam aliud dummodo aptum sufficit.vt.j.e.§.sed hec qui ꝯtinuari debet cū isto,§.vel olim per idem fiebat responsum.hodie etiam per aliud.

v Lingua vt assiria.latina greca vel alia.vt.ff.e.l.j.§.fi.

x Stipulātiū ,ppie z ipropie dz.sic in auc.de equa.do.§.j.col. vij. z sic ipropie ét ,pmittens dz stipulari vt hic.z.ff.ō cō.inde.l.si nō sortē.§.si decē

y Sed hec que diximus.ꝫ.e.§.in.hac.

z Constitutio.vt.C.de ꝯben.z cōmit.stip.l.omnes.

a Bensum.s.verbis expressum ab vtroq; incōtinenti.vt.ff.e.l.j.in prin.z q̄ presens.z.§.siquis inter lz verba inutilia fuerint inserta. vt ff.e.que extrinsecus.als si diceres verba expressa nō exigi nō differre ab his ℞cribus q consensu ꝯbuntur vt.j.de ob.ex cōsensu.j.rñ.

b Quibuscūqz.abilib⁹ tamen ad boc.qd enim si dicam a. z velim repsentare ,pmittis tu dicas.b.z velis repsentare ,pmitto. nō valet.vt. ff.de cōsti.pec.qui aūt.§.fi.z l.se.z.ff.de mu.z ho. vt gradatim.§.z si.l.

Dis stipulatio.

Stipulatio vbi ē pura statim pōt peti si vero ē in diem non pōt peti nisi ꝑtereat tota illa dies. are.

c Cōfestim.i.statiz vt.ff.e.l.cū qui ita.§. fi.z hoc nisi rōe ,loci sit in diem vt.j.eo.§. loca.vel rōne rei que adhuc nō est in rerū natura vt.j.ō excep. §.antepe.z.ff.e.interdum in princ.z.ff.de ꝯditio.z demō.l.j.§. fi.sed ad qd fit ,pmissio cū non incōtineti soluitur.rūdeo nō ē sic praue intelligēdū verbū ꝓfestim vt veniat statim cuz sacco paratus.vt.ff.de sol. qō dicimus.ſz aliqō spaciū puta decē die rū dandū est.vt.j.de inuti.stipu.§.pe.z fi. z.ff.de ꝓsti.pecu.pro

missoz.sic etiam fere vbique cōsuetudo interp̄tatur vt.j.decem dies fiant p̄cepta a potestatibus que ē bona legū interpres. vt. ff.de le.z senatusconsul.l.fi de interpretatione.

d In diē.s.si stipulatio.sed nūquid stipulatio est actus ciuilis. rñ. sic.vt.j.de actio.§.de cōstituta ergo nō dz recipere diem nec etiam cōditionē vt.ff.de rei iu.act⁹ſz dic q̄ hic act⁹ ibi nō cōputat.sic inouatōe vt dz.ff.ō nouatio.l.noua.z illa regula act⁹ hz locū i suis nūeratiōib⁹

e Primis superflue hoc dicitur.ff.eo.eū qui calendis.in prin.

f An diem aliud si.ad diem nam rūc vsqz ad diem tenetur z nō pt vt.ff.de actio.z obli.l.obligationum serc.§.j. Et dic q̄ idem est dicere ex die qō in diem.vt.d.l.in prin.z hic.

g Prius naz cessit sed nō venit dies qō dic vt.ff.de ver.sig.cedere

h Potest sic.ff.si cer.pe.certi ꝯditio.in prin.z si petit repellitur per exceptionem vt.j.de excep.§.preterea.

i Nec eo quidem ipso.nisi ab initio si dicat,hodie dare spōdes quo cāu pura ē.vt.ff.e.liber hō.§.decez.sed si est pura.ergo peti nō potest ante decem dies.ita.n.determinatur verbū cōfestim.ꝫ.e.§.oēs. z.d.l ff.e.liber hō.dicit q̄ eadē die.ergo male sed ibi exp̄ssa est dies.

k Est.s.vt soluatur.

l Tribul debet.hic nota qōnē de facto.iudex statuit terminū pentrium partibus ad audiendam sniam:puta in diem iouis vna prii nō venente eadem die. quero qñ debeat ea snia ferri an die statuta. vel sequēti.z videtur q̄ nō die statuta qz vt in ℞cribus tota illa dies videtur sua vt hic.z pro hoc ē.ff.de feriis.l.more romano. per quā legez etiā si media nocte venisset satis sufficeret.vnde pz q̄ ea die ferri nō debuit.itē alia rōe qz post peremptoriū debet eā partem absentē citare iudex.vt.ff.de iudi.l.p⁹ edictū z inter vnā citationē z aliā dz cē spaciū decē diez olim vt.ff.de iudi.l.p interualla.hodie triginta diez vt in auc.de litig.§.oēm col.viij.z ſm ꝓsuetudinem bonoñ.vni⁹ diei. vnde pz q̄ in die peremptorij nō dz fieri sed in illa lege post edictum exponitur debet.i.pōt item videtur eō q̄ in die peremptorij debeat iudicari.vt.C.qñ appel.nō ē necess.l.cū non eo die.item si fūr ita ,ppe fero vt certū sit eam ptem amplius nō posse venire dz iudicare intra diem pemptorij.vt.ff.de vb.ob.l.cū stipulatus sum mihi vel ,pculo. z.l.liber hō in fi.z hec ē verioz opinio.sed tū post vesperas statim vel in ipsis vesperis dz ferri.vt in auc.de iudi.§.fedebūt.col.vj.sed nec in nocte debet ferri snia.z ita paulo post excessum vesperaz debet iudicare.z ita quidā electi ad quoddā consilium de scō iudicauerunt.

m Datum.i.nō est hoc vtrū incōmutabiliter.

n Priusq̄.vt.ff.e.quicqd.§.fi.z de pig.act.si necessarias.§.si ānua

At si ita. Stipulatio annua quo ad quis viuet pura z perpetua est,sed post mortē stipulatoris obstat exceptio heredi.b.d.are.

a ¶ Annuos.aliud si dixerit.singulis ānis aliud si dixerit hoc anno nā ꝓmo casu in initio cuiuscūqꝫ anni secundo in si.cōmittitur stipulatio qꝝ sic est in legatoꝝ sic relicto.vt.C.qñ dies leg.ce.l.j.sed ar.ℊ.ff. qñ dies le.ce.l.nec semel vñ versus Annua si debes tūc respicies caput anni. Anno si debes ī sine teneberis āni.vt dices.j.ō iuti.stip.§. qui ō anno.⁊.ff.e.l.q hoc anno.sed nūqd est vna stipulatio vl plures rñdeo vna ē vt.ff.e.si sticbū.§.j.lꝫ legata sic relicta sint plura.vt.ff.de dona. cau.moꝛtū.l.senatus §.fi.sed que est ratō rñ.qꝝ semel est in stipulatione inspicitur conditio stipulantis vt si sit filius acqrat patri ⁊ vna est actio vt.ff.eo.si filius sed ī legatis plures considerantur .f.singulis annis cum singulis annis cedat dies legati ⁊ ꝑles sint actiones.vt.ff.de an.le.l.cū in annos.⁊ qñ di.le.ce.l.cum in annos.ſz .M.dicebat hanc esse oīaz qꝝ in stipulatōne vna verboꝝ conceptio.sed quantū ad rei veritatem plures sunt sicut legata ⁊ facit ꝓo eo.ff.eo.pluribus.§. j.sed ibi certe ꝑ alia verba fuit facta.s.annua bina trina die vel dic ꝙ ibi quoꝝdam ſnia recitat nec ob.ꝙ vna est conceptio.nam ⁊ in legato vna est conceptio.

¶ At si ita stipulaueris.x. aureos ānnos[a]:quoad[b] viuaz dare ſpōdes ⁊ pure ſcā[c] obligatio ītelligit ⁊ ppetuat[c] qꝝ ad tps nō pōt deberi:ſz heres petendo pacti exceptione ſum mouebitur. ¶ Sub ꝯditione stipulatio sit cū in aliquem casum[c] differtur[c] obligatio vt si aliquid factū fuerit vel nō fuerit cōmittatur stipulatio:veluti si ticius cōsul fuerit fact[a] q̄nqꝫ aureos dare ſpondes. ¶ Si quis ita stipulatur si in capitolium non ascendero[g] dare ſpondes[h]:perinde erit ac si stipulatus esset cū morietur[i] sibi dari. ¶ Ex conditionali stipulatione tñ ſpes[k] est debituz īri eamqꝫ ipsam ſpem in heredez trāſmittimus[l] si prinſq̄z conditio extat moꝛs nobis contigerit[m]. ¶ Loca etiam inſert[n] stipulationi ſolent vel veluti Carthagini dare ſpondes que stipulatio ꝫz pure fieri videatur tñ reipſa ꝫz tps[o] iniectū quo ꝓmiſſoꝝ vtatur ad ꝓecuniam Carthagine dandam:⁊ ideo si quis romę ita ſtipuletur hodie carthagine dare ſpōdes.inutilis erit ſtipulatio:cum impoſſibilis ſit repꝛomiſſio[p]. ¶ Cōditiones que ad pñs vel ad ꝓteritū tps referuntur.aut statim infirmāt obligationē aut oio nō differūt veluti si Ticius cōsul fuerit.vel si meuius viuit dare ſpōdes. Nā si ea ita non sunt nihil valet stipulatio sinautem ita se habent statiz valent q̄ n.ꝓ rerū naturā[r] sunt certa nō moꝛantur[r] obligationē:ꝫz apud nos incerta[r] sint. ¶ Non solū[s] res in stipulatū deduci pñt:sed etiaz facta vt si stipulemur aliquid fieri vel nō fieri ⁊ in huiuſmodi ſtipulationib⁹ optimū,erit penā subijcere[t] ne quātitaz[v] stipulationis in incerto sit:ac neceſſe sit actoꝛi ꝓbare[x] q̄ eius interſit. Itaqꝫ si qs vt fiat aliqd stipuleꝰ ita adijci pena ꝺz.si ita fcm̄ nō erit: tūc pene noīe decē aureos dare ſpōdes.

¶ De duobus reis ſtipulandi ⁊ ꝓmittendi.

AT ſtipulandi[a] ⁊ ꝓmittēdi duo pluresue rei fieri pñt stipulandi[b] ita si poſt oīaz iterrogationem ad vtrū libet vt si moꝛtar.nam ⁊ hic nō moꝛtantur obligationē.vt.ff.de cōdi.inde.nā ⁊ si.l.pu.⁊ ſe.⁊.ff.de nouatio.si pupilli.⁊.l.qui ſub conditione. ⁊ aliud est in natura rerū.i.in ſcientia dei in qua oīa que ſunt vel fuerunt vl futura ſunt teſte Boetio tamq̄ pñtia ſunt.itē ⁊ alias ſunt mille anni ante oculos eius tanq̄ beſterna dies que preterijt.⁊ dicitur ꝓma natura naturata ſed ſecunda natura naturans quod idem est ꝙ ipſe deus.

s ¶ Moꝛātur.i.non ſuſpendunt ſiue differūt.

t ¶ In certa.ſint.ff.de reg.iur.l.in totū.ℊ ſolutio illa loquitur ī his vbi pꝛeſens ſolēnitas exigit vt ſeptē teſtes in teſtō.vt.s.ō teſta.§.j.vel loquitur in illis caſibus vbi certa ſcientia ⁊ intellectus de pñti exigitur in contractib⁹ puris.vt.C.de dona.nec inuitus.hic aūt in conditionali.

¶ Non solum. ¶ Etiam facta possunt in ſtipulatione deduci in quibus vtile est adijcere penā ne alias ſtipulatoꝛ habeat ꝓbare intereſſe.h.d.Are.

v ¶ Solum.s.de ſtipu.que in dando conſiſtunt ducuſqꝫ diximus nunc de his que in facto conſiſtunt.

x ¶ Subijcere.ſic.ff.de ꝓteto.ſtipu.l.ſi.Accurſius.

y ¶ Quantitas.ff.de arbi.l.nō aūt.contra.ſolu.nō interest quo ad hoc vt valeꝛ compꝛomiſſum interest tū quo ad vtilitatem ſtipulationis.

z ¶ Pꝛobare.ſed qūo intereſſe,ꝓbatur.rādeo ꝙ teſtes vt hic inuitur.⁊.C de ſen.que,ꝓ eo.l.j.niſi petatur ex dolo alterius.tūc ꝙ ſolū ſacramentuz.vl ff.quod vl aut clā.l.ſemp.§.in hoc interdicto.⁊.§.ſe.⁊.C.vñ vi.l.ſi qñ.

a ¶ Sed si quedam fieri puta ire romam.

b ¶ Non fieri puta per florentiam non ire.

c ¶ Clauſula.ſ.penalis.

d ¶ Aduerſus hoc redditur ſecundo.

e ¶ Non fuerit.hoc refertur ad primum ⁊ si ex vno capite sit pena cōmiſſe nō cōmittitur plus vt.ff.de arbi.l.ſi duo.§.fi.niſi actū hoc sit vt pluries cōmittatur.vt.ff.de tranſac,qui ſidem.

¶ De duobus reis ſtipulandi.Rubꝛica. Quia in ſtipulatione de qua dictum est.s.ti.j.plures pſone interueniunt quandoqꝫ.⁊ ideo dic de duob⁹ reis ſtipulandi ac ꝓmittendi.

AT ſtipulandi. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in quattuoꝝ partes. Primo ponit de duobus reis ſtipulandi qualiter ſtant. Secundo de duobus reis ꝓmittendi. Tertio effectus ipſius obligationis pluriuz reoꝝum. Quarto reddit ad duos reos ꝓmittendi. Secunda ibi.§.duo pluresue. Tertia ibi:ex huiuſmodi. Quarta ibi ex duobus .⁊.h.d.in ſumma Duo rei ſtipulandi fiunt quando ſeparatim interrogant debitoꝛem ⁊ ipſe ſimul vtriqꝫ reſpōdeat.h.d.Aretinus.

f ¶ Stipulandi hic dicitur reus ſtipulandi ille qui rem aliquam vt pecuniam ſtipulatur a re non a reatu dictus ⁊ ecōtra reus ꝓmittēdi qui aliquā rem ꝓmittit.vt.ff.e.l.j.alias reus tñ debitoꝛ dicitur vt pater.C.de iu.

n ¶ Inſeri.nō ſolū cōditio vel dies.

o ¶ Tempus. quod bonꝰ iudex arbitrabit.quod dic vt.ff.eo. continuꝰ.§. cū ita.

p ¶ Repꝛomiſſio rōe.n.impoſſibilitatis ſtipulatio viciatur.vt.j.de inuti. ſti.§.ſi in poſ.niſi vterqꝫ haberet ibi ꝓcuratoꝛē.⁊ egiſſet,q̄ libet cū ſuo vt eadē die fieret ſolutio.vt.ff.e.l.ſi.§.ſi inter eos.

¶ Conditiones. ¶ Cōditio de pꝛeterito de pꝛeſenti non ſuſpendit ſtipulationem.h.d.Aretinus.

q ¶ Conſul. fuerit. ſic.ff.ſi cer.pe.itaqꝫ.⁊.l.cū ad pñs tempus.

r ¶ Naturā.ergo nec futura moꝛantur obligationeꝫ nā etiam illa per rerū naturam certa ſunt.vt.ff.ō iudi. ſed ⁊ ſi reſtituatur.§.fi.contra ſed dic ꝙ aliud est certum per rerum naturam.i. per naturalē curſum nature ꝙ quē ſola ꝓterita ita ⁊ pñtia ſūt certa.⁊ ita hic accipitur.⁊ etiam illa futura certa ſunt que nō habent ſe

b ¶ Quoad viuaz.i.donec viuam.

c ¶ Facta rōne pꝛimi anni.ſed rōne ſequentiū est in diē quo ad qd añ annum nō debetur ⁊ conditionalis quo ad aliud.nā alꝰ nō debetur niſi viuā ar.ff.e.l.hoc iure.⁊.l.in illa.vel dic ꝙ est pure abnegatiua.i.non conditionalis.

d ¶ Perpetuaſ.i.donec viuat ſic.ff.ꝓ ſocio.l.j.fm quoſdā.imo dic ꝙ oīa ſecula etiā poſt moꝛtē.nā tpe nō tollitur obligatio ipſo.ſ.iure vt ſequetur.vt.j.de acti.⁊ obli.l.obligationū.§.placet.⁊.ff.de ſerui. ſeruitutes.ſed ꝓ exceptionē vt ſequitur de here.pe.⁊c.vt.ff.de act.⁊ obli.l.obligationū.§.placet.ff.de ſerui.l.ſeruitutes.

¶ Sub condtione. ¶ Stipulatio collata in aliquē futurū euentū incertū est conditionalis.h.d.Aretinus.

e ¶ Caſum.i.in aliquā foꝛmam opinatam vt poſſit ſe habere ad eē ⁊ nō esse quod in futuris tñ est.vt.j.eo.§.conditiones.

f ¶ Differtur nā ante euentum conditionis obligatio ceſſat.vt.ff.ſi cer.pet.l.non oīs ⁊ sic ea pendente nō est debitoꝛ.ſic nec heres ſub conditione inſtitutus.vt.ff.ſa.ber.ſi maritus.argumentum ℊ.C.de conſti.pe.l.ij.in eo quod dicit conditionale debitum poſſe conſtitui qō nō poſſet niſi eſſet debitum.vt.ff.de conſtituta pecunia.l.j.ſz dic ꝙ ſufficit debitum ſpe.item nec illō interim debetur.vt.ff.de cōſtitu. pec.id quod.itez ar.contra.ff.ex qui.cau.in poſ.ea.l.in poſſeſſione.⁊ ff.de verbo.ſig.l.creditoꝛes ſed rōne ſpei creditoꝛes dñr.vt.j.e.§.ex conditionali.

¶ Si quis ¶ Conditio negatiua eius qō quotidie poteſt impleri ⁊ eſſe in fieri impletur ꝑ moꝛtē.h.d.Areti.

g ¶ Aſcendero.s.poſui in affirmatiua ꝯditiōe.nūc in negatiua tñ.

h ¶ Spondes.ſ.v.aureos.vel aliquid aliud.

i ¶ Moꝛietur.ſimiles ſunt iſte due ſtipulationes in hoc.quia moꝛtuo ſtipulante vtroqꝫ caſu cōmittitur vt heredes agant.nam pōt obligatio ad heredez ſic incipere.vt.C.de ac.ab herede ⁊ ℊbere.l.j.diſ ſimiles in hoc.qꝝ pꝛima cōditionalis ſecunda in diem in quem diez certū est euenire.vt.ff.de cōdi.inde.naz ſi licet neſciamus qñ.vt.ff.ō condi.⁊ demon.l.j.⁊ in aut.de nup.§.deinceps.col.iiij.Accur.

¶ Ex conditionali. ¶ Stipulatio conditionalis tranſmittitur ad heredes.h.d.Aretinus.

k ¶ Spes non autem ceſſit vel venit dies.ſed in pura ſtatim cedit ⁊ venit.ff.de ver.ſigni.cedere ſed in illa que est in diem ſtatim cedit dies legati ſed non venit.s.e.§.in diem.

l ¶ Tranſmittimus.ſic.C.de bis q añ aper.rab.l.j.

m ¶ Contigerit.ſed quare legatarius conditionalis legati ſpēm ad

calum.l.ij.alias dicitur reus qui conuenitur.vt.C.de iudi.properanduz.§. si qdē ꝛ dic vt.ff.e.l.j.pōt dici ꝛ alio respectu reus stipulandi ꝛ promittēdi vt dicitur in glosa.

a ¶ Spondeo hoc adiecto vt sint duo rei insolidū etiaz iure veteri vt.ff.e. l.reos.§.si ꝛ.§.cum tab.

b ¶ Respōdeat.ex interuallo puta si diuerteret ad alios actus extraneos.vt.ff. eo.l.duos.§.si.alias si non est extraneus actus cōtradiceret.d.l.et quod modo dixerat ibi.nam si prius.ꝛ qō dicitur.ff.e.l.iij.

c ¶ Duo rei.scilicet.vt vna sit obligatio ꝛ vnius rei sz sint creditoresꝫ duo ꝛ diuersarū rerū:vt.j.eo.§.ex bui⁹.

¶ Duo plēs. ¶ Si duo promittant eidem eandem pecuniam efficiuntur duo rei.h.d. Aretinus.

d ¶ Spondeo hoc acto vt fiant duo rei ꝛ insolidum vt.ff.eo.reos.§.si.

¶ Ex huiusmōi. ¶ Natura duorum reorum est vt debeatur insolidū sed vnius solutionis ꝛ receptiōis tollitur obligatio vtriusqz h.d. Aretinus.

e ¶ Obligationibus hoc refertur ad reos promittēdi.ꝛ quod sequit.solide ꝛ sti.vt probatur.j.statim.

f. ¶ In vtraqz.i.i vtriusqz obligatione nā vna est quo ad vnū effectuz.vt.ff.e.l.iij. in fi.sed plures sunt qz plures tenentur vt h.

g ¶ Debitum.alter. s.reorum stipulandi.

h ¶ Alter reorum promittendi.

i ¶ Obligationem ille qui accepit.

k ¶ Liberat.ille qui soluit similis lectio seu implicatio verborum.ff.de arbi.l.si duo vel dic ꝙ quilibet istorum refertur ad vtrūqz suprādictū ꝛ pōt fieri in stipulatione duo rei ꝛ in quolibet genere obligandi.vt.ff.e.l.eandē.

¶ Ex duo bus. ¶ Etiam diuersitas temporis adiecti solutioni non facit cessare constitutionē duoꝝ reoꝝ.h.d. Aretinus.

l ¶ Ex duobus potest.sed ne est hic imparitas quod esse non debet.vt.ff. e.l.eandez.§.sed si quis.respon.fm. Ald.quod ibi regulariter dicitur fallit h.ꝛ.ff.eo.l.si.ex duob⁹.§.finali. Alij vt.p.dicunt ꝙ hic non est imparitas. cum adueniente cōditione vel die ambo equaliter teneatur.sed adhuc medio tempore remanet imparitas.quare dic ꝙ in quātitate debita vel re que deberur non potest esse imparitas vt ibi.sed in alijs potest.vt hic.ꝛ.ff.eo. si ex duobus.§.si.ꝛ.ff.e.si ex duobus.

m ¶ Minus.sed adueniente conditione socium poterit quenire mandati secundum quosdam vel verius neg.gest.vt.C.eo.l.j.patet ergo constitui posse pure duos reos debēdi ꝛ quemlibet insolidum conueniri.C.e.l.j.hodie contra etiam si hoc actum est expressum nisi altero absente vel inope existē te.ꝛ in autē.de duobus reis.§.j.nisi renunciatum fuerit illi constitutioni.vt C.de pac.l.pe.ꝛ.ff.de mino.l.si iudex.

¶ De stipulatione seruorum. Supra.ti.primo ꝛ.ti.precedēti dictū est de stipulatione liberarum personarum verum qz interdum serui stipulantur ideo de his tractaturus intitulauit ō stipulatione seruoruz.

Seruus ¶ Totus iste titulus diuiditur i tres partes Primo ꝙ seruus stipulando acquirit domino in cuiuscumque persona stipulatio concipiatur Secundo excipit a regula ꝙ factum non acquiritur Tertio si sunt plures domini pro dominicis portionibus acquiritur Secūda ibi:sz cum factum Tertia ibi seruus cōmunis ꝛ h.d.etiam seruus hereditatis pōt stipulari ꝛ acquirit heredi futuro.h.d.Aret.

n ¶ Domini qui dominus caput est serui.vt.j.de noxali.§.omnis ex sua enim persona nisi potest vt.ff.de regu.iuris.l.serui.ꝛ.l.quod attinet nisi ex quo manumittit.tunc enim incipit habere caput.vt.ff.de ca pi.dim.hodie.

o ¶ In plerisqz.hoc propterea dicit qz hereditati furtum fieri non potest nisi in tribus casibus.vt.ff.de fur.hereditarie.ꝛ.l.se.item propter vsumfru. qui seruo hereditario promittit nō pōt vt hereditati queraꝫ.vt.ff.e.vsufru.

p ¶ Defuncti nō heredis vt hic ꝛ.s̄.de here.isti.§.seruus.ꝛ.ff.de acq.re.do. here.ꝛ que sit rō quare psonā defuncti ꝛ non heredis.dic vt.d.§.seruus.

q ¶ Hereditarius.sic.ff.de iniur.l.j.§.quotiens autem.

r ¶ Siue sibi nisi in casibus vt cum factum est in stipulatione.quo casu nō acquiritur.vt.j.proxi.§.eo.cuz operas a liberto stipuletur.vt.ff.e.l.antepe. §.si seruus meus ꝛ in alijs casibus quos no.ff.e.l.j.ꝛ.l.se.

¶ Siue autem. ¶ Seruus siue filiusfamilias a quacunqz stipuletur ꝛ promissor rñdeat spōdeo⁹ vtputa vt cū duobus separatim stipulantibus ita promissor rñdeat⁹ vtriqz vestrum dare spōdeo. Nam si prius Titio spoponderit deinde alio interrogante spondeat alia atqz alia erit obligatio:nec credant duo⁹ rei stipulandi esse. ¶ Duo pluresue rei promittendi ita sunt: mcui.x. aureos dare spondes ꝛ Sei eosdem.x. aureos dare spondes si rñdeant singuli separatim:spondeo⁹. ¶ Ex huiusmodi obligationibus⁹ ꝛ stipulationibus insolidū singulis debet⁹ ꝛ promittentes singuli insolidum tenent In vtraqz⁹ tñ obligatione vna res vertitur ꝛ vel alter debitum⁹ accipiendo vel alter⁹.soluendo omniū perimit obligationem⁹.ꝛ omnes liberaꝫ. ¶ Ex duobus reis promittendi alius pure alius in diē vel sub conditione obligari pōt⁹ nec impedimento erit dies aut cōditio quominus⁹ ab eo qui pure obligatus est petatur.

De stipulatione seruorum.

Seruus ex psona dñi⁹ ius stipulandi hz.sed hereditas in plerisqz⁹ psone defuncti⁹ vicē sustinet ideoqz q⁹ seru⁹ hereditarius⁹ ante aditam hereditatē stipulaꝫ: acgrit hereditati:ac p hoc etiā hēdi post ea facto acgritur. ¶ Siue aūt dño siue⁹ sibi:siue conseruo suo:siue impersonaliter⁹ seruus stipuletur dño acquiritur. Idem iuris est ꝛ in liberis qui in potestate patris sunt:ꝛ ex quibus causis acquirere⁹ possunt. ¶ Sed cum factum⁹ in stipulatione continebitur omnimodo⁹ persona stipulantis continebatur⁹: veluti si seruus stipuletur vt sibi ire⁹ agere liceat:ipse enim tantuz prohiberi nō debet:non etiam dominus⁹ eius. ¶ Seruus⁹ communis stipulando vnicuiqz dñoꝝ p portione dñi acqrit:nisi iussu vnius eoꝝ aut noiatiz⁹ cui eoꝝ stipulatus⁹ est: tunc enim soli ei acquiritur q⁹ si seruus cōmunis stipuletur⁹ si alteri ex dominis acquiri nō pōt solidum alteri acquiritur: veluti si res quam dari stipulatus est vnius domini sit.

De diuisione stipulationum.

Stipulatōz alie sūt iudiciales⁹ et prętorie. Iudiciales sunt que ex sola potestate iudicis proficiscuntur. Prętorie vero que ex sola prętoris iurisdictione. Item iudiciales sunt que ex sola potestate iudicis proficiscuntur. Prętorie vero que ex sola prętoris iurisdictione.

t ¶ Acquirere.vt ex causa profecticia ꝛ aduenticia isto iure quod dic vt. s̄. per quas person.no bis acquiritur.§.j.

¶ Sed cuz. ¶ Si seruus stipulatur ire agere licere solus ipse non etiam dominus eius ire potest. h.d. Aretinus.

v ¶ Cum factum.sz si stipulatur seruus sibi scribi liberum ꝛ sic factum non ne acgrit domino respondeo sic ꝛ quod dic dicit sed cuz factū ꝛc. idest a seruo faciendum ꝛ non ab alio vel etiam a dño.

x ¶ Omnimodo.sic ff.de vsu.ꝛ habi.plenuz.§.sed si vsufru.

y ¶ Continebatur. sic.ff.de condi.ꝛ demon.q heredis.

z ¶ Ire.hec verba expone vt.s̄. de seruitu.in princ.ꝛ.ff.de seruitu. rusticorum prędi.l.j.ꝛ nota qz p verba loquitur aliō si per nomen puta iter tunc domino acquiritur.vt.ff.eo.si cōis.ac.

a ¶ Etiam dominus.subau.prohiberi non debet quasi dicat deberet prohiberi sed contra.s̄.per quas perso.no.acqui.§.non solum.ꝛ s̄.de his qui sunt sui vel alie iu.§.j.sed non contra.quia ꝛ hic acquiritur domino commodum.nam ad sui dñi vtilitatem ibit seruus.

¶ Seruus. ¶ Seruus acquirit dominis suis pro portione dñica nisi iussu vnius aut vni fuerit stipulatus.h.d. Aretinus.

b ¶ Seruus cōmunis stipulando impersonaliter.vel sibi vel dominis suis sub nomine appellatiuo.aliud si propria nomina exprimit. nam tunc acquirit pro virili non pro portione domini sed quid si ꝙ primum nomen ꝛ appellatiuum respon.si preponat proprium pro virili si appellatiuum preponat pro domino.vt.ff.de stipu.seruoꝝ.l.si seruus cōmunis..ꝛ.ff.de statu lib.l.ita.§.j. Accursius.

c ¶ Nominatim proprio nomine vt.s̄.de exhered. lib.§.j.vel appellatiuo dummodo intelligatur de quo domino dicat.vt.C.de lib.preteritis l.ij.ꝛ.ff.si cer.pe.l.certū. Accursius.

d ¶ Stipulatus.hoc diffiūctiz.idest diuisim exaudi.sed quid si vnus iussit seruo ꝛ ipse alteri stipulat⁹ est nō nominatim .distingue ex cuius re tu si ex re iubentis.sibi qucratur alias nominato.vt.C.per quas personas nobis acquiritur.l.si.§.si.ff.eo.proinde.§.si.ꝛ.l.sequenti. licet antiqui aliter distinguant.

e ¶ Quod seruus vnius.nam cum sua sit amplius.queri nō pōt.vt s̄.de le.§.sed si rem ꝛ.j.de actio.§.sic itaqz.restat ergo vt soli alteri q̄ratur.aliō si ex re vnius stipuletur tunc omnibus queritur sed communi diuidundo iudicio redderur cum agit communi diuidundo p isto seruo potest etiam deducere ꝙ socius suus lucratus erat ex stipulatione facta ex reb⁹ suis redditur illi ex cuius re queritur.vt.ff. eo.si ex re.§.j. Accursius.

¶ De diuisione stipulationū. Rubrica. Supra dictum est de stipulationum materia verum qz earuz multiplex est species ideo subdit de diuisione stipulationum. Porcus.

Stipulationū. ¶ Totus iste titulus diuiditur in duas pres principales. Primo ponit diuisionē stipulationis. Secūdo illā p exēpla declarat. Scōa ibi:iudiciales ꝛ.h.d.totus titulus. Stipulatio iudicialis ē q̄ icidēter interponit:prozia vero q̄ principal⁹ interponit. quētioalis que ex sola ptiū quētiōe:cōis vero q̄ aliqñ principl⁹ aliqñ icidēter interponit.h.d.fm glo.vel sic fm Bar. Prętoria stipulatio est que est inducta ab edicto prętoris iudicialis a iurisconsulto vel alijs partibus iuris q̄ a prętore:conuentionalis a sola ptium cōuentiōe:cōis qñqz a prore qñqz a iurisconsulto inducta.ē.h.d.Are.

f ¶ Stipulationū.simile p oia.ff.de obligatione.l.stipulationuz.

g ¶ Judiciales.qñ iudex cognoscit de aliqua cā etiā pēdente cā principali icidēti.ꝛ fac interponere cautōez.ꝛ dicūtur iudiciales a iudicio

a ℂ Pretorie sunt quando non aditur iudex aliqua de causa sed principaliter vt talis cautio interponatur veluti dāni infecti.z cautio legatorum probandoꝝ z talis est dīa inter ea que dē sunt.
b ℂ Cōuētiōales.que ex cōuētiōe ptiū fiūt.z de his certū ē z planū.
c ℂ Cōmunes sunt veluti rem pupilli saluā fore.sed quare dicuntur aditiones.rñ.qz pcipaliter pōt adiri iudex vt interponatur cautio cū pupillus hz tutorē q nō satisfecit rē pupilli saluam fore.sic dicetur ptoria pōt vero adire iudex si principaliter cautio de illa interponatur fine aliqua cā.veluti cū pupillus nō hz tutorez pōt petere coram iudice z iudex q dat tutorē ex officio suo facit interponi cautionē rem pupilli saluā fore z ita dicitur iudicialis.ite quidam dicunt illam cautionem rem ratam haberi esse cōez qz quādoqz interponitur a procuratore actoris qñqz a procuratore rei vt.ff.de.p cura.l.pompo.§.sed z is qui.vel alia rōne dicitur cōis veluti cum.p curatorio noie conuenit iudex ex officio suo dz facere vt cautio rem ratam haberi interponatur z tūc est iudicialis. Pretoria est qñ qs promisit mihi quod promitteret rem ratam haberi modo volo q̄.p mittatur.z sic principaliter ad istam stipulationem vado ad pretorē vt ipsa interponatur.hec est cōis z alia cā quam superior.nam hec conuentionalis si fiat extra iudicium ex conuētione.vt.ff.rem ratā haberi.l.interdum.item iudiciales qz interponitur a ,pcuratore cū dubium fuerit.an habeat mandatum.vt.C.de procu.l.j.z.C.de satisda.l.j.alias non posset reus experiri qz non admitteretur.j.de satisda.§.pe.alij dicunt esse cōmune qz procuratore rei qñqz interponitur non solum actoris.vt.ff.de procu.non solum.§.fi status.z.§.rursus.z.§.fi.z.l.si defunctus.
d ℂ Pretorie.sed cuz hic ponitur proprie vt species oppositā iudiciali.quare.ff.de pretoria stipulatione.l.j.in principio ponitur.vt genus.s.pretorie.rñ.ibi aliter accipitur.iudicialis.s.a iudicio.b a iudice.vt.ff.manda.l.lucius.
e ℂ Judiciales.s.stipulationes.
f ℂ De dolo.vt si ago.pignoraticia:caues ne seruitutes dolo perderis.vel ius rei in aliquo leseris.vt.ff.de pigno.ac creditor.itē si rei vendi.agam pro re quam suscepisti iam lite contestata.caues.de dolo ne alienaueris vel manumiseris seruum.vt.ff.de re.vendi.si post sic.z.ff.man.si procur.§.pe.z.l.se.
g ℂ De persequendo vt si metu mihi abstulisti seruuz quem postea odideris caues de eo psequendo.vel eius precio restituendo.vt.ff. quod metus causa.si cum ex.§.quod si homo item qui redibet.z nō habet seruum quem redere dz qz aufugit debet cauere emptor de psequendo seruum.z si habere poterit restituat vēditori.vt.ff.de edi. edicto.l.redibere.§.fi.sicqz.ff.de cōdi.cā.da.l.si pecuniam.§.pe.
h ℂ De pro vel.
i ℂ Pretorie stipulationes.
k ℂ A mero.i.puro sic q̄ nō iudicis officio.s.tali quali ē supiori cāu.
l ℂ Dāni.vt.ff.de dāno infecto.l.pretor ait.§.qui dicitur z alio respectu pretoria illa q̄ ab iitio exigit fiue sit ptoria iuētione fiue ciuili fiue quocūqz mō iuēta ex eo.s.q̄ pretor eā approbat.vt.ff.de ver.signi.l. lege.z hoc sensu comprehēdit pretorias z iudiciales z communes z omnes preter conuētionales z ita accipitur.ff.de pretoria stipu.l.j.sic est de adoptio.lege secunda.
m ℂ Vel legatorum.vt.ff.vt.le.z fideicō.no.ca.l.j.i.rñ.
n ℂ Edilitie stipulatōes.edilicie vt si animal tibi vēdo.z de vicij.eī cauere debeo.vt.ff.de edil.edic.l.itaqz.z.l.si venditur.
o ℂ Veniūt.cū ediles erant ex pretoribus.vt.ō.de iure naturali.§. proponebat.sed que erit intelligibilis dīa inter pretorias z iudiciales cum hoc ti.accipitur pretoria z iudicialis respondendo quia pretoria a pretore mortuo inducta est sed iudicialis a iure cōsultis alijs item in pretoria inuenies iudicem ob hoc ipsum principaliter adiri lz in iudiciali per consequentiam vt patet ex supradictis exēplis.itē iudiciales vage sunt per totum corpus iuris.sed pretorie licet z ipse sint vage comprehense tamen sunt simul in vno titulo.vt.ff.de pretoria stipulatione.l.prima.item potes notare quartam dīam vt notatur.ff.de ver. obligatio.l.v.§.ij.
p ℂ Conuentionales pene ideo dicit pene.qz in quibusdaz valet alius contractus vt vēditio in libero homine z similibus.vt.ff.de cōtraben.emptione.l.z liberi.z.j.de contraben.emp.§.fi.in quibusdaz nō valet stipulatio.vt.j.ti.j.j.responso.in fi.§.j.
q ℂ Quarum.s.conuentionalium.
r ℂ Contrahendarum.s.esse genera.i.quot possumus dicere esse genera contractuū tot sunt genera stipulationum.idest vbicunqz potest contrahi ibi potest stipulatio interuenire,nam stipulatio est contractus.vt.ff.de verbo.signi.l.labeo.
s ℂ Cōes.ab negatiue lege i.nō ptorie tm̄ vel iudiciales tm̄ vel conuentionales tm̄.sz partim ex vno partim ex altero naturā accipiunt .naz si non cauerit tutor pupillo hoc ipsum peti potest z quo ad.hoc hz naturā pretoris si petit tutor z p consequens prestatur satisdatio z in hoc hz naturam iudicialis:vt.ō.de satisda.tu. §.j.sed de hoc dic plenius ff.de ver.ob.l.v.§. pretorie vbi est ḃ titulus de verbo ad verbum.item si petitur ḃ satisdatio ab altero tutorum vel curatoruz ex cōa petitur z non precise.vnde z in hoc hz naturam iudicialis.vt.ff.de admi.tu.l.iij.j.rñ.z.ō.de satisda.tut.vel cura.§.j.z ij.vel dic consequens alio modo.vt.j.eo.§.sed fm hoc omnis pretoria potest esse cōmunis.
t ℂ Et pretor.s.mortuus cuius verba non habemus.sed sententiam vt.ff. de satisda.tu.in prin.§.j.
v ℂ Judex.s.viuus.
x ℂ Non pōt.qz spōte non vult satisdare ex precepto mortui pretoris.vnde inuitus compellitur a iudice viuo.
y ℂ De rato.hec est cōmunis z alia causa quam superior.nam hec conuentionalis qñqz vt si fiat extra iudicium ex conuentione vt.ff.rem ratā habe. interduz.item iudicialis quando interponitur a procuratore actoris cum dubiū est an sit ,pcurator.vt.C.de procura.l.j.z de satisda.l j.alias nō pōt res expediri cū non admittat.vt.j.de satisda.§.pe.alij dicunt eam communem.s.de rato.qz z a procuratore rei prestatur qñqz non solum actoris.vt ff.de procu.l.non solum.§.fi status.z.§.fi casus.z.§.vlti.z.l.pompo.§.ij.z l.defunctus.§.vlti.
z ℂ De inutilibus stipulationibus.Rubrica Supra in titulo de verboruz obligatione dixit in genere de stipulationibus interpositis ab vno verum qz tam ex parte creditoris q̄ ex parte debitoris aliquando plures persone interueniunt z sunt duo rei z ideo subiecit titulum de duobus reis verum quia non nīi stipulatio interponitur a libero sed etiaz a seruo ideo subiecit titulum de stipulatione seruoꝝ verum qz stipulatio nō est simplex sed multiplex ideo postea annecti titulum de diuisione stipulationum vt.ō.ti.prox.i.verum qz aliqñ stipulatio est inutilis z hoc potest contingere multis modis iō ponit hic istum titulum de inutilibus stipulationibus.Aretinus.

OMnis res. ℂ Cūm iste titulus est valde longus z hz plurimos paragrafos z vnusqsqz hz materiaz de p se ideo non diuidam qz esset valde lōga diuisio z hoc dicit principium.Stipulatio rei que non est nec esse pōt in rerū natura nō valet secus si posset in nro dnio haberi.h.d.Areti.
a ℂ Subijcitur.i.subijci potest sunt.n.quedam res que non pnt esse in nro dnio.vel qz nec sunt nec fuerunt.s.in rerū natura.vt.j.proxi.§.vel si sunt:est impossibile de natura.vt in sole z luna z similibus.vt.j.eo.§.si impossibilis vel de facto vt aureū montē.vt.ff.de sta.li.cū heres.§.j.vel de hoiuz dispositione vt res sacre z religiose z sancte z publice z in vsu publico existentes z alie similes vt liber homo ex sui natura.vt.j.proxi.§.z.ō.de re.di.j.rñ.z §.nulli.z de ver.obl.inter stipulationem.§.sacram.
b ℂ Mobilis.cuius appellatione z per se mouentia vt equus continetur.vt ff.de ver.signi.l.mouentium.
c ℂ Rerum natura.i.apud aliquos boies.sic.ō. de ver.obl.§.cōditiones.
d ℂ Credebat maxime subaudi.nam idem si scierit mortuū nisi mora debitoris precessisset mortem.vt.ff.de.consti.pecu.l.promissor.z ff.de verbo. obliga.inter sti.§.si stichum.que est contra.
e ℂ Ypocentaurum,animal forte natum ex aqua z tauro qō nunq̄ fuit vi tum vnde horatius humano capiti ꝛc.
f ℂ Inutilis.i.vitiosa.quia contra ius est.
ℂ Idē ℂ Stipulatio rei que in nro dnio nō est sed postea desit lz possit effici i nro cōmertio nō valet siue pure siue additionalr fuit cepta.h.d.are.
g ℂ Idem iuris vt sit inutilis.
h ℂ Sacram.licet non valet stipulatio vt hic.valet tm̄ venditio inter ignorantes.vt actio detur.vt.j.de ēben.emp.§.fi.z ff.de contraben.emp.l.z liberi.z.l.sed celsus,Sed que est rō.rñ.qz in venditione non est necesse transferri dnium in stipulatione sic.vt.ff.de ēben.emp.z ven.l.si ita.z.§.fi.z est similis rō quare quis potest rem alienam vendere vt.ff.de contraben.emp. l.rem sed non obligare.vt.C.que res pig.obli.pos.l.qui liberos.quia in pignore debet tus cōstitui creditori qō sibi det hypothecariam actionez in vēditione sola traditio cum obligatione euictionis sufficit.vt.ff.de pig.l.que nondum.§.quod dicitur.z de ac.emp.l.exempto.

a Religiosaz.hec verba expone.vt.s.de re.diui.§.nulli⁹.z.§.relegiosum.
b Usibus alias si nō est in vsu pōt alienari.vt.ff.de contraben.empt.sed celsus.j.mñ.z.l.pacta.§.fi.z sic.ff.de via publi.l.viam.
c Forum.s.vbi redditur ius.vt.ff.de iusti.z iu.l.pe.vel rerum .venalium sed fozius est bursa.
d Theatrū.expone vt.s. de di.§.vniuersitatis.
e Credebat.idem si sciebat.vt.j.prozi.§.z.ff.de v. obli.inter sti.§. sacram ibi casum enim zc.
f Commertiū generale nomen est ad omnes cōtractus.vnde dicitur aliquis habere commerciuz rei qñ p emp. vel alio modo pōt eam habere quare iudeus non habet cōmertium xpiani mancipij vt.C.ne xpiani man.iu.zc.vnde si iude⁹ iudeo promittit tale mancipium non valet.vel xpian⁹ iudeo vt hic.si autem xpiano promittat iudeus valet vt.ff.de ver.obli.multuz interest.z de le.j.apō iul.§.fi.
g Suā nā cū sua sit plus sua fieri nō pōt.vt.s.de le. §.sed si rem.z.j.de ac.§.sic itaqz nisi ratione possessionis apud alium constitute vt.ff.de contraben.empt.l. in emp.§.iij.vel nisi sub cō dicione.oū tñ adueniente conditiōe stipulatoris res esse.desierit.vt.ff.de ver.obliga.l.si rem meam.
b Protinus.i.statim qz pura stipulatio suspendi non pōt.vt.ff.de stip ser.l.vsufruct.secus in alijs actibus viuoz.vt.ff.commu.prę.l.fi.in fi.
i Itē contra.i.econtrario.nam.s.dixit qñ ab initio res erat sacra vel similis.sed postea desiit nūc ecōtra quando prius nō sacra sed postea fit.
k In earum.i.sacta vel religiosa vel similis vt.s.prox.§.
l Facto.quod est cū res aliena alias si sua.semper suo facto factū videt etiam si alienauerit post tempus stipulationis.idez z si erat aliena dummodo post mozтem.vt.ff.de.ver.ob.l.si seruum.§.j.z.§.ij.
m Extinguitur.ar.cōtra.s.de le.§.quod si viuo.
n Similia.puta rē sacraz cū erat prophana.z sic de singulis.s.sacra.vel religiosa.vt.s.prox.§.
o Obligationem.s.istam hoc est stipulationem.
Siquis Factū alienū non pōt in stipulationem deduci.d.Areti.
p Alium; prozsus extraneum.
q Obligabitur.z est ratio qz nemo alienum factuz promittere potest.vt hic.z.ff.de ver.obli.stipulatio ista in prin.nisi pena promittatur vt.j.eo.§. versa vice z nisi in.v.casibus in quibus presumitur lex interesse promittit nisi fiat in cautione iudicio sisti.vt.ff.de ver.ob.quotiens quis.item in stipulatione ista habere licere.vt.ff.de ver.obligatio.stipulatio ista.j.rñ.itez in stipulatione de rato.vt.ff.rem ra.ha.l.in stipulatione.item in stipulationibus edilicijs vt sanum esse.seruum venditum vel non furem z similia.vt.ff. de euic.l.si ita quis.item in stipulatione rem pu.sal.fo.nam cuz sit pretoria exigitur fideiussoz vt.ff.de preto.stipu.propzie stipulatur ergo, pupillus his verbis a fideiussoze promittis.rem meam saluam foze per tutozem vel curatozem.nam z his verbis ab eis stipulatur.vt.ff. rem pu .sal. fo.l.j.z.l.cuz pupillus.preterea nonne quis semp promittit per se z suos heredes ea facta que per alium possunt explicari.vt.C.de contraben.sti.l.fi.iz contra sit fi.non potest per alium fieri.vt.ff.eo. centesimis.§.id quod.z.C.de cadu. tol.l.j.§.vt autem.respon.non est alius heres nam testatoz.immo idez presumitur.vt in aut̄.de iureiuran.a mo.prę.§.j.col.vj.
r Effecturum tunc enim suum factum manifeste promittit idem si dixit se curaturuz vt fiat.vt.ff.si cer.pe.l.fi.§.fi. Accursius.
Si quis. Alteri stipulari nemo pōt nisi ei cuius potestati sit subiectus.extraneus vero potest solutioni esse adiectus.h.d.Aretinus.
s Juri.i.dominio vt seruus dño cui acquirit.vt.s.p quas pers.no.acquiri.§.item cp serui.item reuerentia paterna vt filius patri.vt.s.per quas perso.nobis acqui.§.j.item obedientia.vt monachus monasterio cui querit z se z alia.vt in aut̄.de mo.§.illud.col.j.item dicas de seruo fructuario.idem de vsuario idem de seruo bonafide possess.z libero bonafide possesso qui ex duabus causis queruntur.vt.s.p quas pso.no.acqui.§.de his.z.§.idē plz.
t Nihil agit.z est ratio qz inuente zc.vt.j.e.§.alteri.z.ff.de ver.ob.si ista. §.alteri.fallit tñ in casibus.xvj.in primis vt si stipulantis intersit.qz fit tutoz eius cui stipulatur rem pu.sal.fo.secūdo qz procura.sti.dñs.tertio si stipuletur creditozi.vt.j.eo.§.sed si quis.z.ff.de ver.oblig.stipulatio ista.§.si stipuler.z.§.si quis insulam.quarto fallit in omnibus pretorijs stipulationibus.vt.ff.de preto.sti.in omnibus vt est damni infecti.vt.ff.de oā.insect. damni.§.si.item iudicatum solui z similes vt.ff.de procu.in cause.§. si.item fallit in procuratoze presentis.vt.ff.de ver.ob.si procuratori z.ff.de procu.l.procu.item fallit in actoze municipū ex cuius pacto queritur municipibus idem in curatoze furiosi z consimiliuz psonarum z tutozibus.vt.ff.de consti.pecu.l.eū q.§.si actori.itē fallit in institoze naz sibi actio ex pacto istituti queritur vt.ff. de insti.l. j.in fi.z.l.ij.itez fallit i iudice vel notario vel simili psona publica ex quoz pact̄ in stipulationib⁹ alteri queritur.vt.ff.rē pub .sal.foz.l.ij.iij.z iiij.j.rñ.z in aut̄. de excu.z his qui cum §.j.col.viij.z in aut̄. de here.que abinte. §.ex his col.ix. item fallit in creditoze ex cui⁹ pacto queritur actio debitori vt.ff. de pig.acti.l.si cum venderet.j. rñ.item fallit si auus paciscatur dotē reddi neptiquam etiam in potestate non hz .vt.ff.solu.ma.gaius.itez fallit in procuratoze vēdentis.vt.ff.de act. em.iul.§.si procuratoz.itē fallit in deponente si paciscatur alij rem restitui.item fallit in cōmodante faciente simile pactuz.vt.ff. depos.publica.z.C.ad exhib.res.itē fallit in donante simile pactuz faciente in euentū alicuius conditionis.C.de.do.que sub modo quo modo.item fallit si pater stipuletur filio vel alij posito sub sua potestate post mozтem suam scilicet patris nā z filio queritur licet heres non sit vt.ff.de.verb.obli.l.quodcunqz.§.si quis ita si vero pure z nō post mozтem ipsi stipulanti queritur vt.ff.de.ver.obli.l.dominus seruo his enim casibus ex pacto vel stipulatione alterius alteri querit nō alias vt hic.z.C.per quas per.no.acqui.l.j. cuz enim sunt speciales nō sunt trahendi ad cōsequētiam: vt.ff.de.le.z se.con.l. quod vero.sed Ac.dicebat.hos casus facere regulā z siquis casus esset ptra illud speciale est z quod hic regulariter dicitur z.j.e.§.alteri.z.C.p quas.perso.no.acqui.l.j.decebat iure directo non valere.sed vtiliter acquiri.potest z sic secundum eum semp ex pacto alterius querit qō falsuz est.cum parū interesset directo vel vtiliter quereretur. vt.ff.ō nego.gest.actio.acursius.
v Acquiratur.s.tantum.
x Seio non tñ heredi eius.vt.ff.de ver.obliga.cū quis.itē hoc intellige statu⁹ et⁹ adiecti nō mutato.alias ꝺ.vt.ff.de solu.cū qs.item hoc intellige añ litē ptest.a stipulante als ꝺ vt.ff.de solu.si qs stipulatus fuerit.x.§ j.itē licet solui possit adiecto non tamen agere potest adiectus.vt.ff.de consti.pe.sed z si filie.in fi.z.l.si vero.
y Inuito eo.qui stipulatur.
z Possit.s.stipulatoz.
a Contingat.nisi in casu.vt.ff.de eo quod certo loco.l.iij.§.idē iul. sed ibi facta fuit solutio alibi quam fieri debuit.vñ venit interesse.vt j.de act.§.loco in quo non potuit dño preiudicare accipiendo fozez adiectus vt.ff.de re iudi.non debet licet z ipse dominus posset.vt.ff. de eo cp certo loco.l.certum in fi.z.l.si.in fi.
b Ille.s.stipulatoz.
c Mandati nūqd adiectus mādati semp tenet.Ac.dicit cp sic vt hic.z.ff.de ver.iul.§.si nā semp tacitū mādatū z si nō expressum iter uenire dicebat z i abñtia sine nūcio vel epla.quod est ꝺ.ff.de.pcu.l.j. §.j.quare dicemus cp mādati agit si intercessit mādatū vt qz ptie adiecto fuit stipulat⁹ vt h.z.ff.de verbo.ob.iul.§.fi.z māda.q fidē alias agit neg.ge.cum non sit procurator vt de solu.l.vero procura.§.iterdū.j.de obli.que ex quasi contractu in prin.
Quod si. Si quis sibi vel alteri copulatiue stipulatur dimidia tñ stipulatori debetur.h.d.Aretinus.
d Quod si quis valebit pro parte dimidia vt subijcit.vt.ff.de eo qō certo loco.l.iij.§.si qs.z collige cp viciat vtile p iutile.sic.ff.de ver. ob.l.j.sz z si mihi ar.ꝺ.ff.de arbi.l parui.alias pedius.§.j.z dic vt ibi.
e Nō plus.z.ff.de v.ob.si mihi sz ꝺ.ō ꝺbē.emp.l.fūdi.sz dic vt ibi.
Et vero. Si pō stipulatur filio acquritur sibi.h.d.Aretinus.
f Acquiris sic.ff.de ver.ob.l.dñs seruum.z.C.de contraben.z cōmitten.stipu.l.ij.z.ff.de pac.z here.§.non.
g Filij eum vna psona censeatur pr̄z filius.vt.C.cō ispu.z ali.sub.l.

si.sic ꝛ in seruo ꝛ domino est eadem vox. vt.j.eo. post mortem.
s ¶ Acquiri. vt profecticio peculio ꝛ aduenticio quo ad vsumfructꝫ. vt.ſ. per quas pſo. nobis acqui.§.j.
¶ Preterea. ¶ Diuersitas in quantitate inter interrogationem ꝛ rſionē viciat stipulationem quatenus est discordia sed diuersitas in qualitate vicisꝫ i totū ꝛ rſio simplex intelligiť qualis precessit interrogatio. b. d. Aretinus.
b ¶ Inutilis interdū totū interdū pro parte.
c ¶ Rūdeat. l. ꝯgrue diligenter tū attende ꝙ vbicūqꝫ est diuersitas si incōtinenti placet diuersitas stipulatori valet stipulatio. vt.ff. de ver. obli.l.j.§. cuꝫ adijcit si autez non placeat aut est in qualitate aut in quātitate aut in specie diuersitas i primo cāu nullo mō valet vt hic ibi aut si ille. cč. ꝛ. ff. e. l.j.§. cū adijcit. ꝛ.§. figł simpliciter si vero i quātitate in eo ꝙ consonat valet siue detrahat siue adijciat. vt ff. de ver. obliga. l.j. §. si stipulante que ē ꝯ in alio nora hic ibi veluti. cč. si autez in spē aut promittitur vna spēs pro altera ꝛ tunc nō valz. vt.j. e.§. si de alia aut alia adiecta ꝛ ita copulatiue ꝛ tunc valet in alia nō i adiecta. vt ff. de verborum obligatio. l.j.§. sed si. si autez plures stipulentur. tūc aut copulatiue fuit facta interrogatio ꝛ valet in eo quod responsum aut disiunctiue vt illaz aut illā, promittis quo casu valet siue ad vtrūqꝫ siue simpliciter respondeat ꝛ in vtraqꝫ. si vero in vna non valet etiam in ea licet in summis non vicietur alternatiua respondeatur ad vnaz tantū vt. ff. de verbo. obligatione. l.j.§. si quis. ꝛ. l. iter stipulātē.
d ¶ Expresserit. que. n. in prelationibus dicunt in cōtractibus repetita creduntur vt. ff. de. ver. obli. l. ticia. §. idem rū. item in vtilis quantum ad ciuile vinculū. sed naturale contrabitur vt. ff. de condi. inde. si id quod ꝛ. l. frater a fratre. §.j. vnde. sideiussoz. accedit. vt.j. de. fideiussoribus in prin. ꝛ hec vera sunt nisi in castrē. pe. vel quasi. nā tūc est loco patrissa. vt. ff. ad mace. l.ij. ꝛ. ff. de col. bo. l.j.§. nec castrēse tūc ñ. ꝛ cum patre obligatur ꝛ agit cum effectu. vt. ff. de iu. l. lis nulla.
¶ Item. ¶ Inter dñz ꝛ suū pēz ꝛ filiū nō ꝺbīť stipulatō. b. d. are.
e ¶ Obligari ex omni causa vt. ff. de. iudi. ex. cōtractib⁹ ꝛ cōueniri in solidum durante pa. po. auctoritate tamen patris interueniēte ad ꝙ pater compellitur officio iudicis. vt. C. de. bo. quē lib. l. non solū. §.j. postea nisi in vj. casibus qui sunt. ff. ꝙ cum eo. l.ij. excipe duos casus vt in mutua pecunia ex qua nō tenetur cum effectu propter exceptō nem macedoniani neqꝫ pater vt. C. ne filꝰ pro patre. l.j. item in voto vel deo vel rei pub. facto vt. ff. de. poli. siquis. reꝫ. §. voto nam licet al' scilicet ex contractu vel quasi ꝙueniatur vt prelato loci illius. hec. tñ nō ꝙuēiť. vt. C. ꝺ epīs ꝛ clericis. l. nulli. ꝛ i auč. de ec. titu. §. si qſ col. ix
¶ Mutum ¶ Mutus ꝛ surdus oio nō potest stipulationez contrahere neqꝫ furiosus aliquē contractū. b. d. Aretinus.
f ¶ Stipuletur. vt. de. pac. con. l. pactuꝫ ꝺo. contra sol. maxime ibi posituꝫ abundat. sic. C. de testa. manu. l. fi. §.j.
g ¶ Furiosus. negociū scilicet obligatoriuꝫ. idem in prodigo cui bonis. interdictuꝫ est. ff. eo. is. cui. quia furioso similis est. vt. C. de. cura. furio. l.j.j. respō. ꝛ. ff. de regulis iuris. l. furiosi idem in mentecapto. vt s. de. cura. §. primo.
b ¶ Post similiter.
¶ Pupillus. ¶ Pupillus maioꝛ infante pōt aliuꝫ sibi obligare ēt sine tutoꝛis auctoꝛitate sed ipse alij non obligatur nisi sit primus pubertati ꝛ tutoris auctoꝛitas interueniat filij vero familias in etate pupillari nō obligantur etiaꝫ cum ꝺsensu patris. b. d. Aretinus.
i ¶ Pupillus. ſ. pubertati primus. vt sequitur ꝛ est ratio qꝛ intellectū habet vt. ff. de. re. iu. l. in. negocijs. k ¶ Obligetur. ſ. alij.
l ¶ Auctoritate sic. s. de auc. tu. in prin. sic. ff. dē. pac. l. contra iure ciuili.
m ¶ Infanti idest vsqꝫ ad septimuꝫ annū vt. C. de. iure. de. l. si infanti. j. rū.
n ¶ Proximus. i. vsqꝫ ad decem annos ꝛ dimidium ꝛ sic primus respiē infra sed cum dico pubertati proximū ad. x. ānos ꝛ dimidium. s. intellige. nam sic in masculis debet fieri dimidiatio in feminis in. ix. et dimidio vt. s. qui. ma. non. poss. §. finali. ꝛ s. qui. mo. tut. fi. j. rū. accur.
o ¶ Multum nam distat aliquantulum vt in hereditate quam trasmittit infans vt. C. de. iu. de lib. si infanti §.j. secus in furioso. vt. C. s cur. fu. l. fi. §. finautez. ꝛ hoc fm azo. sed certe sic posset dixisse qꝛ vnus paruus alter magnus alter ꝙtinuū tempus alter hz interualla dilucida dic ergo distat in stipulando. i hoc qꝛ infans sine intellectu iterdū stipulatur sed furiosus nunquā vt. ff. rem pu. sal. fo. l. seruū pupilli item dicit non multum propter proximū infātie qui intellectū hz ꝛ ideo corrigitur statim qō hic dī ibi sed in proximis.
p ¶ Benignioꝛ ꝙ supradictum sit.
q ¶ Proximi. vt alios sibi obligēt. alijs vero nō obligent sine tutoꝛ. vt. s. pri. §.
r ¶ Impubes. aliud si pubes nā obligat ac si cēt sui iuris. vt. ff. ea. l. fi. §.j. nisi in duob⁹ casib⁹ vt. s. eo. §. ité in utilis diximus.
s ¶ Patre. sed que est ratio de hoc ad pupilluꝫ cuꝫ tutoꝛe actoꝛe obligeť. rūdent quidam ꝙ ob hipsū datur tutoꝛ. sz pa. po. est ad cōrigendū ꝛ est pro eis. C de bo. que libe. l. fi. §. sinautē vel dic ꝙ tutoꝛē hz obligatū si male auctoꝛatur prem nō vt. C. de bo. que lib. cum oporter. §. sub hac tamen versiculo si non autem hypotheca.
¶ Si ¶ Conditio impossibilis viciat stipulationem conditio vero necessaria facit eam haberi pro pura. b. d. Aretinus.
t ¶ Obligationibus quibuscunqꝫ vt hic. ꝛ. ff. de acti. ꝛ ob. non soluꝫ secus est in vltimis voluntatibus quia tunc pro non apposita habetur. vt. s. de here. insti. §. penul.
v ¶ Cui natura non ita si verborum perplexio sit. vt. ff. de condi. insti. si ticius io. contra tunc enim quandoqꝫ non diceretur impossibilis licet non posset existere vt. ff. de verbo. obliga. si ticius fm azo. ꝛ facit ad hunc. §. ff. ꝺ re iu. l. impossibilis. §.j.
x ¶ Pure. i. sine conditione etiam si dies esset apposita. vt. ff. eo. l. in illa stipulatione. §. si.
y ¶ Statim cum spacio cum solui possit. vt.j. eo. §. si. ꝛ. ff. eo. eum qui calendas ꝛ de hoc dixi. s. de ver. obli. §. omnis stipulatio.
¶ Item verborum. ¶ Stipulatio non potest contrahi inter absentes. Et si in instrumento continetur partes fuisse presentes vel stipulationi interfuisse statur scripture: nisi contrarium probatur. b. d. Aretinus.
z ¶ Item verborum sicut per conditionem impossibilem ita per absentiā fit inutilis stipulatio.
a ¶ Absentes. ita intellige absentem vt audire nō possit. vnde si est in turri vel a remotis ꝛ clamet ꝛ valet stipulatio si se audiant arg. ff. ad sil. l.j. §. ea. alꝫ accipitur multis modis. vt. ff. de ver. signi. l. absentem. ꝛ no. in auč. de si deinf. §.j. sed contra est. ff. de do. inter vir. ꝛ vxoꝛ. l. ea que. sed ibi interceſſerat stipulatio ante absentiam cuius verba. etiam inter absentes nunc repetuntur. item contra. ff. de pac. labeo in prin. sed aliud in pacto quolibet alio qō sine huiusmodi solemnitate fieri potest sed stipulatio non. vt. ff. de pac. l.j. in fi. ꝛ. j. de ac. §. de constituta. item contra. ff. de spon. l ij. ꝛ. l. v. sed potest dici ibi speciale vt valeat inter absentes vel dic ꝙ ꝛ per stipulationem fieri possunt sponsalitia ꝛ tunc inter presens vt hic. item consensu. ſ. solo possunt fieri sponsalitia ꝛ tunc etiam inter absentea vt. d. l. iiij.
b ¶ Prestabat. antiquitas. Accursius.
c ¶ Post tps post iō dicit. qꝛ qñ ꝙueniūnť post tps ꝺct⁹ talia opponunť.
d ¶ Tale quales subijcit statim.
e ¶ Et non cč. e ¶ Et non ecce allegationes.
f ¶ Constitutio. C. de ꝺben. ꝛ cōmitti. stip. optimum.
g ¶ Dispōsuimus. loquitur iustinianus auctoꝛ illius constitutionis.
b ¶ Scripturas. sed quid si vnus proferat instrumentū in quo cōtineatur

contrahentes esse pñtes rome tali die alter q̄ boñ. Dicunt qdā q̄ neutri creditur .alij q̄ bonus iudex dz aiaduertere cui potius credendum sit vt stipulator ipse tempore tenebat scholas boñ. stabitur illi instrumento qđ continetur ipsum fuisse boñ.

a ¶ Presto. i. presentes.

b ¶ Quomodo .no. stādum scripture nisi ꝓtra ꝓbetur sic. C. de ꝓba. cū precibus z. j. e. §. si scriptum. z. j. tit. j. §. fi. z hoc quando formā dz publicā alias si priuatā si ꝓscribēte nō valet. si cōtra scribentem valet si est cū cā. vt in auc. ō iurīu. mo. §. j. z. C. ō nō nu. pe. gnālr.

c ¶ Improbis. s. prima facie que forte probe apparebunt tādez. sic. C. ō episcopis z cle. l. omnes q̄ circa prin. fm Jo.

d ¶ Manifestissimi qui contra scripturā.

e ¶ Scripturam. s. aliā qđ est melius.

f ¶ Idoneos. oī exceptione maiores. i. q̄ nulla exceptio poterit eis opponi. vt. C. ō contra. z commit. sti. l. optimam.

g ¶ Toto die no. q̄ dies debet iseri i instrumēto z alia sūt necessaria vt dixi i aut. vt preponat nomen impera. z facit. C. de diuer. re. si qua sed quo hic probabit cū dies instrī nō debeat exhiberi. vt. ff. de eden. l. j. §. editiōes rñ. trib⁹ modis petitur instrumentū edi primo vt fundet itērtiōem ex testamēto rei actor vl re⁹ instrumento actoris fundet exceptionē cuz neutro casu aduersarius vteretur quod non debeat eē z tūc nulla pars instrī debet exhiberi. vt. C. de eden. l. fi. in fi. z. C. de testib⁹. l. minus secundo. s. quando aduersarius vtitur nā tunc editur vt videatur an aliqd ei possit opponi. z tunc exhibetur sed sine die z ꝓsule ne materia detur falsum fabricādi. vt. d. l. ff. de eden. l. j. §. editiones. z. ff. quēad. test. aper. l. j. §. tertio vt z falso accusetur z tunc etiā cū die z ꝓsule est exhibendū vt hic. z. C. de ꝓben. z cōmit. sti. l. optimū. C. de fi. instru. l. fi. aliis aūt modis petitur instrā edi vel tradi p varia genera actionū. vt. ff. de eden. quedā psone sunt sed dictis trib⁹ modis petuntur edi vel demōstrari. itē quo b̄ est q̄ hic probat reus ꝓ iuris ordinem. vt. C. de eden. l. q accusare. rñ. hoc preter presumptōz que est ꝓ eum pp scripturā. vt. ff. de pac. iurisgentiū. §. quod fere. itē nunqd duo testes hec probantes. s. alterū ꝓbentiū abfuisse sufficiunt. rñ. sicut. ff. de testa. l. vbi sed nonne instrumentū vicē duoz tenet. vt. C. de fi. instrumento. in exercendis quare vr q̄ re dubia ꝓ instro staretur. sed certe nō directe ꝓdicitur instro sz p obliquū. s. se fuisse in scriptura quadā facta rome vel vt testis vel ꝓtrahēs si vero cōtra eū directe dz. plures q̄ duo exiguntur vt vincant scripturā vt ff. de test. l. iij. C. de contraben. z cōmit. stip. l. optimā ibi alius numerus rē. vel dicas etiā hic exigi tres sed nunqd si aliqui testes dicant pro instro vel in eo scripti: vel nō tot: vel plures erunt necessaria circa instrm rñ. sic q̄ instrm p se vicē duoz tenet. vt dictū est. itē preter ipsum sunt probationes vt ponis. ff. de pig. ꝓbitur. itē q̄ dicit eo die idē dicas si alio tali quod b̄ esse nō potuit. vt argu. s. de ver. obli. §. loca:

h ¶ Quo vel etiā alio dūmō sit tñ remotus locus in quo dicitur fuisse tpe quo dz instrm esse factū. b̄ nō potuit esse. ff. de ver. obli. l. vj. §. fi. z. s. de verb. ob. §. loca. Vl dic esse vel fuisse. sic. s. de his q̄ sunt fui vel alie. iu. §. in ptāte.

¶ Post. ¶ Stipulatio concepta post mortē stipulatoris vel ꝓmissoris vel postea qualiter mozeretur oliz nō valebat. hodie valet. b. d. Aretinus.

i ¶ Post mortē. s. iure vetustissimo qđ hodie corrigitur in fi. huius. §.

k ¶ Eius. s. patris vel domini.

l ¶ Videtur vnde sicut ipse pater vel dominus sic stipulando erat stipulatio inutilis ita z seruo talia verba dicente vel filio vt b̄. z. s. e. ei. qui. z facit C. de impu. z alijs substi. §. fi.

m ¶ Sed cū iā. s. nunc corrigit.

n ¶ Pridie. i. die precedenti mortē. vt. ff. de fer. pridie.

o ¶ Erat. scilicet oliz.

p ¶ Dictum. s. s. de ver. obli. §. sed hic. Accursius.

q ¶ Placuit. vt. C. de ꝓtraben. z cōmit. stip. l. scrupulosam.

r ¶ Valeat. s. statim. efficax aūt erit post mortē vñ ab herede z ꝓ herede incipient actionē hodie quod oliz nō erat. vt. C. vt actio. ab here. z. ꝓ. l. j.

¶ Itē siquis. ¶ Ratione preposterē ꝓceptionis nō vitiatur stipulatio z stipulatio cū morezetur ꝓmissor vt stipulator vel post mortē tertij valet etiā de iure veteri. b. d. Aretinus.

s ¶ Venerit. post hoc venerit est punctū. z subau. quocūqz vel vsqz ad annū si aūt esset post illā dictionē hodie nō esset stipulatio inutilis etiā iure veteri. sz vtilis z conditionalis. vt. s. de ver. obli. §. sub conditione.

t ¶ Preposterē. primo. n. dz venire nauis fm naturā cōditionalis stipulatōis vel conditionis quā dari hodie.

v ¶ Estimauit. s. cū ita stipulabatur mulier si sine liberis decesserit ꝓmittis mihi dotē reddere vt ō ea possim testari cuz prius testari ꝓponebat z ea mortua dotē reddi. vt. C. de iure do. l. si mulier. vel dic fm Jo. cū stipulatur maritus sic si dabis mihi decē promittis te mihi nupturā. primo. n. nubere z postea dare debeat.

x ¶ Placuit. C. de testa. l. ꝓposteri.

y ¶ In omnibus. s. obligationibus.

z ¶ Conceptio. exactio vel cōceptio tñ fit post ꝓditionē existentē. vt. C. de test. ꝓposteri in fi. z facē ad hunc §. s. q̄ nō sit curandus ordo scripture. ff. de pecu. le. l. qdā. z. s. de le. §. ante. z. ff. de solu. nō enim.

a ¶ Ita aūt erat. z. ff. de bo. auc. in pos. l. hereditarij.

b ¶ Mortē scriptū. nūqd idē sit si testes dicūt aliquē ꝓmisisse vt etiam tūc intelligatur interrogatio vr q̄ sic. vt. C. de fide istru. i exercēdis sed tñ ꝓdico. vt. C. ō vsur. l. j. z est rō fm Jo. q̄ testes nō sic in iure instructi sunt vt instrumenta que a iure peritis fiunt.

¶ Si ¶ Verbū ꝓmisisse i scriptis reptū. l. portat stipulatōez. b. d.

c ¶ Perinde nisi ꝓbatur. vt. ff. de pac. iurisgētiū. §. vere.

¶ Quotiens. ¶ Si plures res deducantur in stipulatione z simpliciter rñdit ad eas ad oēs alias tenetur. b. d. Aretinus.

d ¶ Spoponderit alias respondeat.

e ¶ Cōtrahitur imo videtur nō valere cū sit diuersitas in respondendo. vt. s. eo. §. preterea. sed distingue vt ibi diximus.

f ¶ Ex pluribus. rñdere si voluimus in oib⁹ teneri aks tenemur tñ in his in quibus rñdemus. vt hic. itē z sufficit simplex responsio vt diximus cuz equipatur ei quando ad omne respondet. sic. ff. de ver. obli. l. ricia. §. idem respondit. z. s. eo. §. preterea.

¶ Alteri ¶ Stipulatio de dando alteri non valet nisi fuerit appositta pena. b. d. Aretinus.

¶ Alteri sic. ff. de ver. ob. stipulatio ista. §. alteri.

g ¶ Supradictū est. vt. s. eo. §. si quis. alij hoc tñ fallit in multis casibus vt ibi diximus z no. q̄ hic tribus modis alteri stipulamur. naz interdū directā acqrimus actionē subau. alteri stipulando vt filius patri. seruus dño z ecōtra. vt. s. eo. §. siquis alteri. z. §. ei q̄ quādoqz vtilē vt tutor pupillo z in similibus rōne officij z seruus publicus. vt. ff. de consti. pe. l. eū qui. §. pe. z. ff. rem pu. sal. fo. l. iij. interdū nullā z tunc necessaria est pena. vt hic dicitur. itē no. q̄ hoc vltimo casu verba stipulationis z sortis z pene pñt formari tribus modis. aut enim si dico promittis mihi q̄ dabis illi z eodē modo penam aut si promittis illi q̄ dabis ei z eodē modo penā. z in his duobus casib⁹ nō valet neqz sortis neqz pene promissio. sed aliud qđ deberet vtilis vel directa acquiri. vt in primis duobus casibus. vt de consti. pecu. l. eū. §. si actori. z. §. iul. z. hic. aut si promittis mihi q̄ dabis illi aut penam mihi tñ stipulor qz z tunc hz locū quod hic dicitur. aut quarto mō dico promittis q̄ dabis mihi recipienti noie eius quo casu valz vtrūqz z ego illi cedā cui⁹ noie stipulatus sum. vt. ff. mā. si. pcur. §. fi.

b ¶ Etiā ei. s. stipulanti cui⁹ tñ nō interest dari ei cui fuit stipulatus nec mirū qz ibi fuit stipulatus penaz vt mō diximus z facit. ff. de ar. l. cū pena. sed ꝓ. ff. de arbi. l. aduersus. §. sed si eū sed ibi nō directo ꝓ

arbitrum itur ꝛ ideo inspicitur an interfit etiã in pena cũ ad ea que frequenter accidunt iurasse referunt vt.ff.de le.l.nã ad ea. Itẽ cõtra ff.si quis in ius vo.l.ij.§.fi.sed ibi in pena propria ḃ aũt in conuenti onali dicit vel ibi ideo nõ cõmittitur qui nõ debuit venire qz aduersarij nõ intererat ꝛ ita ꝑ obliquum illa ratio redditur.

a ℂ Penam stipulatur.no.q̃ caute.ponit stipulatur.naz secus est cũ paciscitur m̃ cũ pena ex nudo pacto etiã incõtinenti apposito sicut vsura nõ possit peti. vt ff.de ser.expor.seruꝰ ꝛ.C.de vsur.l.iij.

b ℂ Que sit.i. que sit qualitas ꝛ que sit cõditio inspicit.conditio vtrũ sit impossibilis: vel probabilis: vel nõ vt.s.eo.§. si impossibilis. ꝛ.j. e.§.q̃ turpi. quantitas vero que sit inspicitur vt quãtũcũq; sit petatur certi ꝺitione si est certa. alꝫs si stipulatio est certa actione ex stipulatu vt hic.ꝛ.s.ó ver.ob. in prin.ista enim nomina qs ꝛ que sub stantie sunt significatiua nõ quantitas.s. certe vel taxate.vel taxãde.ꝛ ḃ ſm azo. sed ꝺ̃ est.vt.j.ó actõ §.oẽs solue vt ibi.itẽ cõtra.ff. de euict.l.si dictũ sed ibi sic agebatur.itẽ contra.C.de spon.l.mulier.§.pe.sed illud fauore matrimonij ne in infinitum pena excedat: vt.C.de inuti.stip.l.ij.alij.vt.Ac. dicunt vsq; ad duplũ.ꝛ in hoc consideratur quantitas vt dupluz nõ excedat ſm eum.vt.C.de sen.que pro eo q̃ interest.l.j.alij vt Jo.di stinguũt inter eũ qui scienter promittit vltra duplũ se nõ teneri alꝫs nõ vt.ff.si quis cau.sed ꝛ si quis.§.fi.alij dicunt vsq; ad quadrupluz semp extendi ꝛ nõ plus.vt.j.de ac.§.oẽs prima verior ẽ.

c ℂ Ticio dari vt promittis ticio vel mihi q̃ dabis ticio.

d ℂ Spondes.s.mihi alias non valet hoc vt modo diximus in cõditione.i.in penali stipulatione que est conditionalis.s.si nõ parerer,promissor principali promissioni.sed si adiecerit stipulatio.s.pene eo nõ dante.nõ aũt illa inutilis efficitur vtilis.sed pene metu ꝛ illi statur vt ꝛ alias.C.de arbi.l.j.

ℂ Hz ꝛ. ℂ Stipulatio q̃ deꝫ ei cui dare mea itereſt tz.h.d.Areti.

e ℂ Eius.s.stipulantis.

f ℂ Cessit sic.s.de satisda.tu.ꝛ cu.§.ij.alꝫs.iij.

g ℂ Obligatio nam vtilis actio pupillo datur.ff.de magi.conue.l.j. §.pe.itẽ ipsi stipulanti directa acquiritur vt hic dicitur.

h ℂ Ures interest.n.mea procuratori meo solui que in rem meam expendit.vt.j.man.§.tua gratia ꝛ mandantis.

i ℂ Et si.data ab isto qui nunc stipulatur.

k ℂ Quod.i.quia.

l ℂ Stipulatio.non vt procuratori vel creditori actio cõpetat sed q stipulatus est ager actione ex stipulatu ad interesse quanti sua interest creditori vel procuratori fuisse solutũ.vt.C.de inuti.stip.l.fi.ꝛ.ff. ó ver.obli.liber hõ.§.si.ꝛ.C.de dona.cum res vel ſm nos ager certi condi.ad interesse qó ꝓbauimus.vt.s.de ver.obli.in prin.

ℂ Uersa ℂ Promissio facta alieni nõ valet nisi apposita sit pena ꝛ nemo põt stipulari rem suam.h.d.Aretinus.

m ℂ Uersa vice ad superiorem.§.ulteri.

n ℂ Penã.sed ꝛ tunc ad penã m̃ tenetur ꝛ facit.s.eo.§.si quis.

o ℂ Item nemo.futuram.vt partum ancille vel ferum aialium suoꝝ que sua futura sunt.vt.s.de re.di.§.item ea.item multomagis si stipuletur rem que nunc est sua.vt.s.eo.§.j.

p ℂ Quo sua sit hoc ideo quia in eo casu quo sua futura nõ est valet stipulatio.vt.ff.de ver.obli.l.si rem meam.

q ℂ Stipulatus est.s.dari ꝛ est ratio qz qó suum est amplius suum fieri nõ põt.vt.j.de acti.§.sic.itaq; restitui m̃ possunt stipulari.vt.ff. de v.ob.nec.j.rñ.ꝛ.ff.vsufruc.quẽadmodũ ca.l.j.§.sed qó diximus.

ℂ Si de ℂ Dissensus in corpore viciat stipulationem.h.d.Are.

r ℂ Crediderisꝫ hoc est verũ q̃ certũ est eos dissensisse.vt.ff.ó ver. obli.cõtinuus.§.j.alꝫs aũt si põt ſm vtriusq; intellectũ valere valet ſm intellectũ promissoris.vt.ff.de ver.ob.qui ex pluribus.l.fi.ista.§.eum qui nec obstat quod dicitur minorẽ prestari debere.vt.ff.de.l.j.apud iulia. §.scio.qz minor est q̃ dare vult ꝓmissor vt.j.de ac.§.preterea.si aũt ſm vnius intellectũ m̃ valere põt ſm eius itellectũ valet vt hodie dare mihi bononie.ꝛ.promittis si.n.de hac bononia in qua sumus itelligatur valet.alꝫs nõ vt.ff.de ver.obl.l.quotiens in stipulationibus.ꝛ ꝺ̃re.du.l.quotiens.ij.

ℂ Quod ℂ Stipulatio turpis ex turpi cã descendens non valet.h.d.Aret.

s ℂ Promissũ siue dicã ꝓmittis homicidiũ facer̃ siue dicã ꝓmitto.ꝛ.qz ꝓmittis facere homicidiuz.vt.ff.de ver.ob.generaliter.

t ℂ Non valẽt huiusmodi enim ꝺitiones turpes impossibiles presumũtur a iure vt.ff.de condi.insti.l.si filius vnde nõ valeat stipulatio vt.s.ꝛ.§.si impossibilis circa quod tm̃ dic q̃ aut ipsuz quod dimittitur est turpe vt facere homicidium ꝛ tunc nõ valeret etiaz pena apposita.vt.ff.de ver.ob.l. generaliter.l. veluti. ꝛ.l.si plagij.idẽ dico ꝛ si sub ꝺitione turpi vt hic.aut si honestũ ꝓmittatur sed m̃ turpiter vt dare.ꝛ.sed ꝑ metũ vel dolũ.ꝛ tũc valz ꝓmissio facta.sed exceptione elidit vt.C.de inuti.sti.dolo in fi. nisi in casu vbi ipso iure nõ valet,promissio facta ꝑ metũ vt.ff.qó me.cau.l.si mulier §.q̃ si dos,ſm Jo.

ℂ Cũ ℂ Stipulatio cõditionalis trãsit ad heredes stipulatoris ꝛ ꝓmissoris.h.d.Aretinus.

v ℂ Quis agere.hoc i ꝺ̃ctibus.vt hic.ꝛ.s.de ver.ob.§.ex ꝺitionali.aliud in relictis.vt.C.de cadu.tol.§.si aũt aliqs.ꝛ.ff.de ma.test.si ita scriptũ fu.in fi.ꝛ facit ad hunc.§.de peri.ꝛ cõmo.rei.vẽ.l.qó si pendente.j.rñ.Accursius

ℂ Qui.ℂ Qui promittit certo tpe non põt conueniri nisi totus terminus est elapsus.h.d.Aretinus.

x ℂ Qui hoc ãno.i.q̃ stipulaꝰ ẽ his verbis ꝓmittis hoc ãno vel hoc mẽse.

y ℂ Preteritis.i.elapsis.sed secꝰ ẽ in relictis fauore vltie volũtatis.nã i caput anni prestatio fit.vt.C.qñ di.le.ce.l.j.vl di stingue.aut ꝓmittit ꝑ hec ẽba hoc anno vel quolibet anno.ꝛ tũc in fine anni fit solutio vt hi .ꝛ.ff.de ver. ob.q̃ hoc anno.ꝛ.l.eũ q̃ certarũ.aut annũ ꝛ tũc in capite anni fit solutio siue legatũ fit siue in ꝺ̃ctu,fiat,promissio ſm Jo.ꝛ.B.vt.ff.de cõdi.ꝛ demõ.l. si in annos.ꝛ.ff.qñ.di.le.ce.nec semel.vñ versus Annua si debes tunc inspicies caput anni. Anno si debes in fine teneberis anni de hoc dixi.s.de ver. ob.in prin.sed quid si vsq; ad forz rẽ ꝓmiseris videtur q̃ statim incepto foro possit agi.vt.ff.ad treb.l.qui filius.§.sabinus.

ℂ Si ℂ Promissori datur tps habile ad soluẽdũ.h.d.Aretinus.

z ℂ Possit cũ cõmõ ꝓmissoris.vt.ff.de ver.sig.l.nepos,pculo nec tm̃ nimium expectatur lz prius nõ posset soluere.vt.ff.de ver.ob.cõtinuus.§.illud. Itẽ ꝛ si incõtinenti põt.nõ tm̃ iõ statim exigitur vt.ff.ó so.qó dicimꝰ quoddã ergo tps mediũ exigimur.s.ꝛ.dierũ ſm quosdã.vt.ff.de consti.pe.l.ꝓmissor vel dic arbitrio iudicis cũ.l.nõ sit determinatũ.vt.j.de iure deli.l.j. in si.q̃ iudex statuet tps quoddã nec nimiũ nec modicũ.vt.ff.de solu.l.ratũ ꝛ rẽ ra.ha.l.quo eni.§.j.ff.de offi.iudi.j.respondeo.itẽ nũqd idẽ i q̃titatibꝰ qó in speciebus ḃ dr.respõdeo nõ imo tpe tãto q̃tũ iudicatis daꝫ expectatur vt.ff.de iudi.l.si debitori ꝛ.l.iiij.mẽsiũ.vt.C.ó vsur.rei iudi.l.ij.fz quoddã vel vertus dic vt no.s.de ver.ob.§.ois in glo.ibi statim ꝛc.

ℂ Be fideiussoribꝰ Cõtinua sic est de bis qui pricipaliter obligãt ex pluribus cõtractibꝰ vez vt hic dixit tex.i pricipio ꝓ eo qui obligatus est solet accedere fideiussor iõ.post illos titulos subijcit iste de fideiussoribꝰ.Areti.

Pro eo ℂ Totꝰ iste titulꝰ diuidit i quinqz patres. Primo qualiter fideiussores accipiunt secũdo i qua obligatiõe accedere possũt Tertio quãdo sũt plures fideiussores an insolidũ vel pro parte quilibet obligetur Quarto q̃ nõ põt fideiussori plꝰ obligari q̃ principalis ꝛ quãdo dicitur i plus obligari Quinto qñ solẽnitas itrinseca presumit Secũda ibi in oibus Tertia ibi si plures Quarta ibi fideiussores Quinta ibi stipulationibꝰ.h.d.fideiussor est qui accessorie obligat ad maiorẽ cautelã creditori.h.d.Aret

a ℂ Promittit.s.pricipaliter ꝑ stipulationẽ ꝛ idẽ quocũq; alio modo quis obligeꝫ vt.j.e.§.j.ꝛ.ff.eo.l.j.nũquid accessorie obligationi accedere fideiussor põt rñ.sic vt.ff.eo.grece.§.fi.ꝛ de pig.ac.si rem.§.j.

b ℂ Homines.i.fideiussores.

c ℂ Volent.s.creditores.

a Cautum ꝛc.cautum sine dubio.vt.ſ.de replica.§.ſi.
In omnibus. Omni obligationi accedere põt fideiusſor ꝛ ciuili tñ ꝛ naturali tñ.h.d.Aretinus.
b In omnibus idē in oi spē obligationū dūmō nō sit ꝓ lege.vt.ff.e.l.cuz lex.ſz ꝓ.C.ne fideiuſſo.do.dē.l.j.ſo.illud ſpāle eſt.itē in pūtibus ꝛ futuris negocijs põt accedere fideiuſſor.vt.ff.de iu.l.quēadmodū.j.e.§. fideiuſſor.
c Conſensu siue etiaz ex maleficio vel quaſi vt.ff.e.l.grece.§.ſed ſi ex delicto.
d Nec.i.nō. Accurſius.
e Ciuilis.ſ.tñ vt pro eo q̄ fuit confeſſus.ſpe future numerationis.j.ti.pri.hz tñ eandē exceptionē q̄ re⁹ C.de nō nu.pe.l. pe.in fi.ꝛ l.tā mādatori.ꝛ sic no.ciuili tñ obligationi accedere fideiuſſorē vt hic.ꝛ.d.l.dō. ꝛ.ff.eo.l.fideiuſſor.§.ij.
f Naturalis.ſ.vt pro ſeruo vt ſubijcit.ꝛ.ff.eo.l.fideiuſſor.§.fideiuſſor accipi ergo quantū ad dationē fideiuſſoris nō intereſt.ſz quo ad alia multū intereſt.ſ.inter ciuilē ꝛ nāle obligatōez vt.ff.ō ꝓſti. pe.l.j.§.debitū ꝛ.l.quod marit⁹.§.ſiqs aūt
g Cui.ſ. obligationi.
h Adeo.i.in tantum.
i Pro ſeruo.q ſeruus de iur̄ naturali tenetur tñ nō ciuili vt.ff.de ꝓdi.inde.ſi id qō ꝛ.§. de libertinis.§.j.ꝛ §.de inuti.ſti.§.itē inutilis ꝛ huic naturali accedit hic fideiuſſor at ipe ſeruus fideiubere ñ p̄t vt.ff.e.l.fu⁹. iſcio ꝛ.l.ſequenti.
k Obligetur fideiuſſor q̄ ꝓ eo intercedit.
l Bñs nō idē ecōtra vt dñs ſeruo poſſit fideiuſſorē daꝛ ē rō qz ralis fideiuſſor obligādo ſe ſeruo ꝓ dño obligaꝛ.itē pro eodez.ſ.domino obligatur qō eſſe non põt.vt idem pro eodem ꝛ apud eundem poſſit obligari.vt ff.eo.ſi quis pro eo.§.j.ꝛ.l.vrānius ꝛ.ff.ad vell.tutor.
Fideiuſſor nō. Obligatio fideiuſſoria eſt tranſitoria ad heredez ꝛ fideiuſſor põt adhiberi etiā pro futura obligatione.h.d.Aretinus.
m Relinqt siue hoc dēz ſit siue nō ꝛ idēi oi oblig.ex ꝓtractu vel quaſi in reo principali.vt hic.ꝛ.ff.de act.ꝛ ob.l.ex ꝓtib⁹.ſed qd ſi ad penā furti obligatus ē vel i alia act.vel oblique nō trāſit ad heredes.rñ.nō puto teneri ex hoc cāu hēdē quaſi nāz muter hoc cāu ſtipulatō.vt ar.ff.ſi qs cau.l.ſi eū.§. q iniurtarū.ꝛ.j.de act.§.fuerat aūt.ꝛ facit ad hūc.§.ff.e.l.iij.§.ſi.
n Fideiuſſor ꝛ precedere.puta fideiubeo in id qō ſibi credes vel credidi ſti vel credis.nam his tribus rēporibus põt accipi vt hic.ꝛ.ff.de vſufruct. e.re.que vſu cō.l.qñ.§.ſi.Accurſius.
Bi. Bi plures ꝓ eodē ſideiubēt qlz teneꝛ iſolidū ſed bñficio epiſtole ſit diuiſio inter eos q ſoluēdo ſunt tpe litis ꝓteſtationis ꝛ ſi vnus ex ſideiuſſoribꝰ ſoluēdo ſoluat iſolidū a ꝓfideiuſſore repetere põt.h.d.Aret.
o Tenenꝛ idē etiā i plib⁹ mādātib⁹ vel iubētib⁹.vt.ff.q̄ iuſſu.l.ſi.ſed vī iure nouo qō.ꝓ pte ſua tñ qlz teneaꝛ ipo iure vt iā ñ ſit neceſſaria epla que ſcribitur hic.niſi expreſſe iſolidū.pmittatur.ꝛ sic vī cozrigi qō hic dꝛ.vt in auc̄.de duo.re.§.j.col.vij.vel verius vtputo dicta aut̄.loqtur i plib⁹ reis de bendi i qb⁹ ēt iure veteri vī fuiſſe cautū vt.ꝓ partib⁹ teneanꝛ.vt.ff.ō duob⁹ reis.l.reos.at ſecus ſit in fideiuſſoribꝰ quoz quilz tenetur inſolidū vt ipe reus pro quo intercedit.ꝛ ita habebit locū epiſtola hodie vt olim.
p Ex epla.ſed vbi.ē hec epla.rñ.nōbēm⁹ eā ſcriptā multoriēs tñ de ea mētioēz facit lex.vt hic.ꝛ.C.de ꝓſti.pe.l.ſi.ꝛ.ff.e.l.inter ſideiuſſoꝛes.ꝛ.l.ſe.
q Partes.dic tñ epiſtola fallit in.v.caſib⁹ vt in fideiuſſoribꝰ tutoz qui nō iplozāt beneficiū lz tutores implozent.vt.ff.rē pu.ſal.fo.l.ſi.ꝛ.ff.de tu.ꝛ ra.di.l.j.§.nunc tractemus.itē fallit in fideiuſſore fideiuſſoris.vt.ff.eo.ſi plures.§.ſi.itē fallit qñ certi fideiuſſores.ſoluēdo nō ſunt tpe litis ꝓteſ.vt.j.ſubijcit ſtatim.itē fallit qñ eiuſdē ſūme ſunt ſideiuſſores.ſed nō ꝓ eodē debitore.vt.ff.e.ſi a ticio.itē ꝛ quādo inficiatur.vt.ff.e.ſi dubitet.§.ita.ſed nūqd hec exceptio epiſtole eſt pemptoria vel dilatoria.vī pemptoria qz prozſus ꝓmit id i quo opponitur.itē ecōtra vī dilatoria qz añ litē.ꝓteſ.opponi dz vt hic quare vī dilatoria.vt.C.de proba.l.exceptio.ſed dico eā quaſi anoz malā cū nec pemptoriā prozſus imitetur nec que vſq3 ad ſniaz opponitur nec dilatorias que tñ differunt vt.j.de exce.§.hoc exce.ꝛ.C.ſen.reſcin.nō poſſ.l.pemptorias.ſed quid ſi ſoluit nunquid repetit quaſi ſit fauorabilis exceptio vī q̄ ſic.vt in vell.vt.ff.de cōdi.inde.l.excep.ꝛ.ff.e.l.ſi cōtendat.ſed ꝺdico qz non inuenio q̄ ſit ſic fauorabilis ꝛ qz ſuum recepit.vt.ff.de condi.inde.repetito.

r Onerat.ar.contra.ff.ad.l.ro.de iac.l.ij.§.ſi quis.
s Si is.ſ.reus.
t Diuꝰ adriani ſac it.ff.e.l.vt fideiuſſoꝛ.Accur.
Fideiuſſores. Fideiuſſor non põt in plus obligari q̄ principalis ꝛ in plus obligari dꝛ etiā q citeriori tpe obligatur.h.d.Aret.
v Obligātur ſed nunquid id ipſuz in quo reus tenet ſalte remanet obligatus qñ in plus fideiuſſit quidā dicūt q̄ ſic.ꝓ quibus eſt hoc generale vtile ꝓ iutile nō viciatur.vt.ff.eo.ſi a reo.§.j.ꝛ.C.de don. ſi quis ar.§.ſed i his oīb⁹.nos ꝺ.ſ.q̄ in nichiluz reneantur.ꝛc. pro nobis.ff.e.grece §.illud.
x Nec plus ꝺ hāc regulā eſt.ſ.ō re.di. §.ſi tñ rē alienā.itez ff.de ꝺben.emp.ſi in ēptōe in pñ.itē.ff.de ſolu.qui res.§.mihi x.§. ſtipulatur.ꝛ.§. mihi rome.ſed his oībus dat generalē ſolutōez vt ſic expo nas hanc lām.non plus eſſe põt i acceſſione ꝛc̄.i.in acceſſoria obligatione ſm Jo.itē ꝺ.ff. de iudi. nō quēadmodū.ſol. ibi.nō ē plus qz lz ſi deiubeat añ reū nō tñ ꝓius teneꝛ.itē ꝺ ſ.e.ac.ne.ſed ibi nō eſt plus.eo mō.quo plus dꝛ:dꝛ.n.pl⁹ quattuoꝛ modis quoz nullus eſt ibi.j.de ac.§. plus autem.
y Cōtra.i.ſi reus quinq3 ꝓmiſit fideiuſſoꝛ.x.
z Contra ſi reus ſub cōditione promittat fideiuſſor pure.
a Plus dare facit ad hoc.ff.de ver.ſi.is cui de ac.§.plus aūt.ꝛ.ff. de ſo.l.inſolidū.ꝛ.ff.ſo.ma.l.ſi cōſtāte.§.quotiēs.ſigd aūt fideiuſſor ſoluerit ſiue ꝓ iudicē ſiue nō.vt.ff.mā.idēq3.§.fideiuſſoꝛes ſed fallit i caſib⁹ quattuoꝛ ꝛ añq̄ ſoluit:agit mā.vt h dēm ſit vt ad tps teneaꝛ. itē ſi fuerit cōdēnatus.itē ſi cepit bona ſua diſſipare reus.itē ſi diu ſterit fideiuſſoꝛ in obligatione.vt.C.mā.ſi.ꝓ ea.ꝛ.ff.mā.l.lucius alꝰ nō agat anteq̄ ſoluat.ſed ſoluere dz.vt.ff.de cōdi.inde.l.indebitā.ſz ēt in caſib⁹ nullo mō agit.vt ſi ꝓmitto aut donādi aīo aut i rē ſuā fideiuſſit.vt.ff.mā.ſi remunerādi.§.ſi paſſus.l.ſi pñte.itē ſi hoc actum ſit vt nō agam.vt.ff.man.ſi remunerandi.§.ſi marcellus.item ſi mandatum nō ſit obligatoziū.vt.ff.man.§.illud.item ꝛ fideiuſſoꝛ nō expoſuit excep.quam debuit opponere.vt.ff.mā.ſi fideiuſſoꝛ.
Bi. Fideiuſſor ſoluēs ꝓ reo hz ꝺ eū mādati actōez.h.d.are.
b Mandati.i.actionem.Accur.
c Judiciū.ſi iterſit mādatū ēt eo pñte ſideiuſſiſſet.vt.ff.man.qui ſide.ꝛ.l.ex mandato.
d Grece facit.ff.eo.grece.j.rñ.ꝛ.j. qui.mo.tol.ob.§.ſed ꝛ grece.ꝛ §.de ver.ob.ſed vtrum.
In ſtipulatio. Solēnitas intrinſeca p̄ſumitur.h.d.Aretinus
e In ſtipulationib⁹ ſcñ.q.diceret.ita dicit ſcriptura ac ſi vere ita fuiſſet ſcñ qō forte fuit vel nō fuit actū certe preſumit ꝓ ſcriptura vt ſic videaꝛ actū ꝛ hē ſcriptura ꝓmata.dic̄.n.ſi qs ſe ꝛc̄.ꝛ ex cā vñ icō tineti preiudicat niſi ꝺ.pbet.vt.ff.de nō nu.pe.generaliter ꝛ facit ad hūc.§.de v.ob.§.ſciēdū.ꝛ.C.de ꝺbē.ſti.l.ij.ꝛ.§.ti.j.§.ſi ſcriptū.i ſcriptura aūt publica ꝓſtat ei ſtandū multomagis niſi ꝺ.pbet.vt.C.de prob.cū precib⁹.ꝛ i aut̄.de fide inſtru.§.ſi vero.mō in pñ.colla.vj. itē no.h preſumt.oīa ſolēniter acta qō ꝓbant ſupradicte.ll.
f Solēniter.i.interrogationē factā q̄ neceſſe eſt precedere.vt.§.ō ver.ob.in pñ.ꝛ.C.de ꝺben.ꝛ cōmit ſtipu.l.j.
g Acta.ſed ꝺ.ff.de publi.quecūq3.§.ſi.ſo.ibi ſunt extrinſece ſolēnitates de tutoꝛe ꝛ iudice q debēt adeſſe cū pupillus vēdit ad hoc actus promiſſionis nullius ē ſine actu interrogationis.vñ ex quo dixi ſideiubeo vel ꝓmitto itelligit interrogatio facta cē quaſi pars ꝓmiſſionis ꝛ ſic extrinſeca ſolēnitas cū ſit pars ſtipulationis.
De litteraꝝ obligatōe. Iſta.ſ.cōtinuat ad precedētia.qz.§.vi ſum eſt de obligationibus que ꝺbuntur verbis nūc ponit ō his que contrahuntur litteris.Aretinus.
Olim ſcriptura. Totus titulus diuidit i duas pres.primo

ponit qualiter olim scriptura obligabatur ⁊ eius correctionē ⁊ nouū statutū. Scdo ponit infra quantū tps olim ⁊ hodie põt exceptō opponi nō numerate pecunie. Tecūda ibi multū. ⁊ h.d. Scribēs se deberi ex mutuo. quod nō recepit sperans recipere obligatur lris cū effectu: olim post qnquēniū hodie post bieniū. h.d. tor⁹ titu. Areti.

b Scriptura .i. solēnitate quadā scripta. quep quedā nomia spālia siebat vt subjcit.

a Plane. licet dicta verba in vsu esse desierit plane ⁊c̄.

b Siqs hō priuatus. idē est ⁊ si fiat p aliū oīmō p publicaz psonā. aliud si p primatā. vt. C. ō pba instra. ar. tī cōtra. ff. de pig. l. si sideiussor §. j. sed ibi scribentis preiudicium creditur.

c Debere. s. ex causa mutui ⁊ sine stipulatiōne. hec. n. verba si sunt apta ad stipulationē. vt. s. de ver. ob. §. j. Si aūt sine cā nō preiudicat. vt. ff. de pba. cum de indebito in fi. qd si stipulatio iteruenit. rī. ⁊ tūc hz locū effectus huius ti. nā exce. in factū potest opponere vt. C. c. l. cū vltra ⁊ hoc si spe future numerationis. al's. si tā q̄ eēt debitū cū ī eēt sciēter cōfitet. vī donare al's. s. si nō vult donare sz qr credit se ei debere nō valz stipulatio qr obijcitur exceptio vt. ff. de reg. iu. l. cuius. ⁊. ff. de excepr. do. l. ij. §. ij. ⁊ no. caute hoc q̄ p verba pūtis tpis fit obligatio vt per hec scribo me debere vl cōfiteor me ōbere vt hic dī ⁊ sic ē ꝓtra opi. nr̄am qua dicim⁹ obligationē lris de hēr fieri p verba futuri temporis tātū. C. de postu. l. sub specie vt scribo me daturū tibi decem. ex causa mutui ad instar stipulatōnis que per verba futuri temporis tātū fit vt. ff. de ver. obli. stipulationuz. §. stipulatio. sed certe nec hoc dico q̄ per hec verba nascatur nunc ⁊ vt nunc sed quasi etiam prius nata sit si cōfiteor per ꝛba pūtis vel p teriti temporis ⁊ facit. C. de epi. audi. l. si pūs. ⁊. C. e. in contractibus ī principio vel apertius nō faciūt hec ꝛba vt obligar. sed vt obligat⁹ p̄sumar. lz habeā exceptionē vel veri⁹ lz opponā verba pūtis vl p̄teriti temporis tamē sēper itelligūtur futura quid enīz prodest dicere cōfiteor me. x. accepisse vel debere. x. ex causa mutui ⁊ hoc scribā nisi iteligat ⁊ ideo reddaz item quid si dicā recipi ab alio. x. ex causa mutui. ⁊ hoc scribā respondeo. quidā nō teneri ꝓpter supradictam rationē qr verba futuri tpis dz fieri sed certe satis puta q̄ p̄sumar obligatus sicut ⁊ cū scribo me debere vt hic nec. n. verbis imo reb⁹ legē imponim⁹ vt. C. cōia. dele. l. ij. vel dic q̄ ibi intelligit futurū vt p̄dixi.

d Scripserit. i. scriptura confessus fuerit ibi.

e Numeratum. alias enim si numerarum esset non litteris sed re obligatus esset vt. s. quibus mo. re. contrahi. obli. j. rī.

f Multum hoc exponitur. j. prox.

g Exceptionē. s. nō nu. pe. que põt preponi siue petat actor siue nō vt ar. C. e. l. si quasi ⁊ ī scriptis fm quosdā vt ī auc. de tē. nō nu pe. sup dote. §. j. vel forte illud spāle in dotē primū tī fm Jo. verius est.

h Cōstitutū a multis imperatoribus q fecerunt leges tales. C. eo. p totū vsqz ad legē generaliter. nā postea iustiniani sunt.

i Hodie sic loquitur quasi supradicta loquantur ante tpa iustiniani ⁊ nūc subijcit q̄ hodie sit idē. vel dic hodie. i. postq̄ cucurrerit hoc tps. s. qnquēniū olīz hodie bieniū. vt. j. pri. ⁊ fm hoc nō dz eē ī tex.

k Nō põt. s. dum. querimoniam proponere non potest de exceptione non. nu. pe. qr cucurrit tempus. i. obligabitur per scripturam ad dandum pecuniam non numeratam. Accursius.

l Scriptura. i. p scripturā. sed certe vī neminem scriptura vel lris obligari sed intellectu q ex lris precipit ⁊ verbis. vt. ff. de act. ⁊ obli. l. nō figura. quod qdā cōcedunt. sed certe vtrūqz facit ad obligationē ⁊ ipsa figura lrarū ⁊ consensus quē exprimunt. ⁊ q̄. d. l. dī nō figura. s. sola itē nunquid ⁊ p ōnā scripturā obligatio ciuilis natura poterit tolli vt si creditor sic scribit. Ofiteor me nō numerasse vel re confessuz nō fuisse vel illū soluisse. rī. sic. vt. ff. de re. iur. l. mihi tā nāle est.

m Obligetur. s. ciuiliter ⁊ naturaliter post bienniū quasi biēnium pariat naturalē obli. nā añ erat ciuilis tīn nō naturalis cū nihil nūeratū fuerat. itē si ciuilis nō esset frustra diceretur hāc locū exceptio' dicimus ergo q̄ sola ciuilis sit añ bienniū. sed post biēniū naturalis dz vel quod est verius nō adijcitur sed prima ciuilis incipit habere vim nālis ⁊ ciuilis. nā ⁊ stipulatio est de iure ciuili hz tī effectū nālis obligationis ciuilis. nā ciuilis p se nō valet ad exigēdū vt diximus. s. ō obliga. §. j. itē sic ē in re iudicata. adhuc tī dicūt qdā. vt Jac. ⁊ Hug. q̄ si vult post bienniū excep. opponere ⁊ probare sibi nō. nu. pe. q̄ admitti tur. sed añ bienniū. pbat creditor. vt. C. eo. l. si ex caut. quod certe est ⁊ equū ⁊ ita bienniū hoc solū operetur q̄ pbationis ꝓuertatur. onus ⁊ etiā p his facit qō alias dī qō nō fiant illicite exactiones. vt. ff. de offi. pre. l. illicitas. sz certe aliter de iure vī. s. vt nullo mō admittat etiā pbans nā sacramentum nō põt deferre. qō ē spēs p bationis. vt. C. e. l. i Hctib⁹ §. illo. ⁊. C. de iure delī. l. fi. §. licēcia. sed certe satis credo primū verū ⁊ equū nec obstat qō de iuramēto dixi qr ex tpe illius legis in Hctibus nō hz iuramentū vim probationis si non vult aduersarius. vt. C. de iureiu. l. generaliter. §. finaūt. acc.

n Cōditio. s. ex illa. l. C. de nō nu. pe. l. in Hctibus.

o Obligatione. i. stipulatione qua verbis fit. nā tūc tit. iste cesset. ⁊ hz locū sup de ver. ob. qū accepit vl hz locū exceptio in scīm. vt. C. e. ti. cū vltra qū nō accepit.

p Multū qr post multū tps exceptionē preponere nō põt. vt. §. mō dixit qd sit multū expōit hic ⁊ no. multū. p qnquēnio poni sz diu pro decennio ponitur. vt. ff. qui ⁊ aqui. si cū fideicom. §. aristo.

q Constitutionibus quas non habemus.

r Sed ne creditores nō solū isti sed veri.

s Suis pecunijs. subau. etiā nā occasione hmōi si daremus lōgū tps. etiam veri debitores interdū talia opponerent ⁊ ita occasione liciti cōmitteretur illicitū qō esse nō dz imo etiā licitū coartat vt vī illicitum vt hic ⁊ in aut. de ecclesiasticis titulis. §. imo alia in prin. col. v.

t Per constitutionem. vt. C. de nō nu. pe. l. in Hctibus.

v Ultra biennij. sic. C. de omni agro deser. l. qui agros.

x Extendatur ⁊ hoc in tā mutui. si vero ex alia cā ostreatur in scriptis veluti emptionis vel simili. incōtinenti preiudicat sibi nec põt Ō probari nisi p aliā scripturā. vt. C. de nō nu. pe. l. generaliter itē b debitore confitente sz ī creditore ostitēte sibi solutū. xxx. dies. statuūtur nisi ī casib⁹ vbi incōtinēti preiudicat. vt. C. de nō nu. pe. in Hctibus. §. sup certis. ⁊. §. sed ⁊ qī.

De obligationibus ex cōsensu. Rubrica. Supradictū est de obligationibus que re verbis ⁊ litteris contrahuntur. verum qr sunt alie que cōsensu contrahuntur. ideo de his subdit. Dor.

Consensu. Totus iste titulus diuiditur in tres ptes. Primo ponit quot casibus quis obligatur ex cōsensu solo. Secundo qr in his magis cōsensu solo q̄ in alijs obligatio ōbitur. Tertio ponit effectū but⁹ obligationis ponendo differentiā inter hunc Hctū ⁊ stipulationē. Tecūda ibi ideo aūt. Tertia ibi: itē in his. ⁊. h.d. totus titulus in quatuor Hctibus hic enumeratis solo consensu ōbitur obligatio hincinde etiam inter absentes mediante nuncio vel epistola. h.d. Aretinus.

y Consensu sic. ff. de ac, ⁊ obli. l. consensu.

z In emptionibus. vt. ff. de contraben. emp l. j. §. fi. ⁊ j. ti. j. in prin.

a Locationibus. vt. j. ti. ij. in prin.

b Societatibus. vt. j. pro socio in prin. sed ō. ff. pro socio. l. iiij. j. rī. sz certe ibi nō negat qn ōsensu ōbatur societas. vnde nō est contra

c Mandatis. sed nonne etiam in stipulatione cōsensus dz interuenire. vt. s. de ver. obli. §. sed b. ⁊. ff. de pac. l. j. §. pe. rī. ibi expressis verbis dz esse cōsensus. vt. ff. de ver. obli. l. j. §. j. hic aūt aō sine verbis ⁊ inter absentes. vt j. prox. ibi inter pūtes tīn vt. s. de inuti. sti. §. item verboz.

d Scriptura. hic caute no. differentiam quam facit inter hunc tit. ⁊ superiores. nā q̄ dicit. neqz scriptura in hoc discrepat ab obligatione litterarū vt. s. ti. j. Itē in eo q̄ dicit neqz presentia dicit propter verborum obligationem que inter presentes fit. vt. s. de inuti. stipu §. Item inutilis. Item q̄ dicit non est necesse quid dari. ideo dicit vt discreper ab alia que fit re. vt. s. quibus mo. re. contrahitur obliga. per totum.

e Per epistolam. vt. ff. de rei ven. l. quedam mulier.

f Item his fuit superior differentia ad tria genera obligationum hic autem sit differentia ad stipulationem vel verboz obligationem.

g Contractibus. qui fiunt consensu.

h Oz. q. d. huic inde ōbitur obligatio etiā in his que nō sunt dēa. nā veniunt vsure post morā. vt. ff. de ac. emp. iul. §. ex vēdito. idē ē ⁊ in oīb⁹ bone fidei iud icijs. lz nō ex Hctu. sed quasi nascūtur. vt. j. de act. §. in bonefidei.

i Alius stipuletur. q. d. necesse est q̄ omnia dicantur in stipulatione. nam alias nihil venit talem obligationem. vt. ff. de neg. gest. l. si pupilli in fi. ⁊ l. quia tantumdem.

De emptione ⁊ vēditione. Rubr. Supra dict ū ē de obligatōib⁹ que ex ōsensu ōbūtur verū qr ille ōsistūt aut in emptoribus ⁊ venditionibus aut locationibus ⁊ ōductionibus vel societatib⁹: vel mādatis. vt. s. ti. j. i prin. ideo de his tractaturus incipit de emptione ⁊ venditionē. Dorcus.

Emptio. Totus iste titulus diuiditur in quinq; partes. Primo qñ emptio & venditio ꝺbatur. & qñ ab ea possit recedi. Deꝺo preciuz ꝺz intervenire. Tertio qñ emptio est pfecta ad quē spectat piculū rei venditе. Quarto an sub conditione possit emptio celebrari. Quinto qb⁹ casib⁹ emptio esse nō possit. Pcōa ibi: precū aūt. Tertia ibi: cuz aūt. Quarta ibi: emptio tā sub conditione. Quinta ibi loca sacra. Et b.d. Emptio ꝺbīt eoipso q; de precio cōuentū est. Iz nūdū numeratū vl aliqua arra data si sine scriptura fiat aliter aūt scriptura celebratā erit emptio pfecta & non prius. b.d. Aretinus.

a Emptio & venditio cōtrahitur. hic no. tribus modis perfici emptiones vno mō. s. ex quo non pūt discedere ꝺbentes. vt. C. de act. & obli. l. sicut initio ꝑm quē modū etiā ꝺditionalis est emptio pfecta. secūdo mō qñ est pura & tūc incipit piculū rei ad emptorē ptinere. vt. ff. de peri. & cōmo. rei vē. l. necessario in prin. & ita ꝺbitur ꝺ fiue perficitur. tertio mō qñ res traditur ꝺ plus perfici adhuc fiue impleri. vt. ff. de act. emptio. si qs rem alienam.

b Simul. i. statim.

c Arqz. i. postea.

d Numeratū. nec aliqd datū loco precij. vt. ſ. ti. j. in principio.

e Arre vt. ff. co. q; sepe in principio.

f Emptionis ꝺcte non aūt est de substātia ꝺctus.

g Sine scriptura. i. sine solēnitate scripture.

Emptio⁹ & venditio contrahīt simul⁹ atqz⁹ de precio cōuenerit quamuis nondum precium numerat⁹ sit: ac nec quidem arra data fuerit: nam quod arre⁹ nomine ꝺatur argumentum est emptionis⁹ & venditionis contracte: sed hoc quidem de emptionibus & venditionibus que sine⁹ scriptura consistunt obtinere oportet: naz nihil a nobis in huiusmodi emptionibus & venditionibus⁹ innouatum est. In his autem que scriptura cōficiuntur⁹ non aliter perfectam eē venditionem & emptionem constituimus⁹ nisi & instrumenta emptionis fuerint⁹ conscripta: vel manu p̄pria contrahentium vel ab alio q̄dem scripta: a contrahente⁹ aūtez subscripta: & si per tabellionem fiūt nisi⁹ & completiones⁹ acceperint⁹ & fuerint⁹ partibus absoluta⁹ donec enim aliquod deest ex his & penitencie locus est & potest emptor vl vēditor sine pena⁹ recedere ab emptione & venditione. Ita tamē impune eis recedere cōcedimus nisi iam arrarum nomine aliquid fuerit ꝺatum. hoc enim subsecuto siue in scriptis siue sine scriptis venditio celebrata ē is qui recusat adimplere contractum siquidem est emptor perdat quod ꝺederit. si vero venditor ꝺuplum restituere compellitur⁹: licet sup arris nihil expressum⁹ est. Precium autem constitui oportet. nam nulla emptio sine precio esse⁹ potest sed⁹ & certum esse precium⁹ ꝺebet alioquin si inter aliquos ita conuenerit vt quanti ticius rem estimauerit tāti sit empta inter veteres satis abunde quoc⁹ dubitabatur siue constet venditio siue nō. Sed nostra decisio⁹ ita hoc constituit: vt quotiens sic composita sit venditio quanti ille estimauerit⁹ sub hac conditione staret contractus. vt si quod ille qui nominatus⁹ est precium diffinierit⁹ tunc omnimodo ꝑm eius estimationem & precium⁹ persoluatur⁹ et res tradatur⁹ & venditio ad⁹ effectum perducatur emptore quidem ex empto⁹ actione venditore ex vēdito agente. Si autem ille qui nominatus⁹ est vel noluerit vel nō potuerit precū diffinire tunc ꝑ nihilo⁹ esse venditionē quasi nullo precio statuto⁹ quod ius cū in venditōib⁹ nobis placuit non est absurdum.

tenti ergo pro expresso est hōdū vt. ff. si cer. pe. cū qd ītē facit. ff. de. l. ij. cū filius. §. varijs. B. & Jo. ꝺdicūt. n. adhuc posse agi ad ꝺ vt tradatur vel ad interesse vt arre interesse ꝺputentur. & fac ꝑ eis. ff. de testa. mili. l. iij. & ff. de inof. test. mf. & C. de pac. ꝺo. l. fi. & facit melius. ff. de ac. emp. & ven. predia in fi. sed quid si ꝺederit ꝑ arris & ꝑ pagamēto rū. pcm̄ seruandū i. non pōt discedere vt. ff. de pac. in traditionibus. & duo operari vnū vt arre ꝺbeant duplicari venditore penitente. ītē vt emptio remaneat firma & agatur ad interesse. itez emptore penitente eadē duo operantur.

v Expressuz. i. nihil dictū fuit a prib⁹ qd sup arris stat. altero penitente.

Precū. Emptio non pōt eē sine certo precio. sed si p̄ciū in alterius arbitriū ꝓferatur. tñ vī emptio facta sub cōditione vt si ille fuerit preciuz arbitrat⁹ valeat emptio alias secus & idē in locatōe. b.d. Aretinus.

x Esse pōt. vt. ff. e. l. ij. & C. eo. l. vlt.

y Sed certuz no. ꝺuo & q; preciuz ꝺz esse & q; certū.

z Preciū. repetit de precio qō ꝺz intervenīr vt addat duo s. q; sit certū. item in pecu. numera.

h Venditionibus. s. que sunt sine scriptura.

i Cōficiunt. pz hic q; alia ē ēptō siue vēditio in scripₜ. alia sine scripₜ. In scriptis ꝺ qñ agūt ꝺbētes vt nō al'r valeat ꝺct⁹ nisi fiat scriptura ꝛz quosdā qō nō videmus in vsu. alij ꝺcūt vt pla. q; sufficit q; ꝺbētes vel aliqs eoruz ꝺicat in prin. ꝺctus q; idē scriptura fiat. Iz nō ꝺicat q; aliter nō valeat nisi fiat & hoc approbo. vt. C. de fide instru. l. ꝺctus ibi illos tñ quos in scriptis fieri ꝓuenit &c. si aūt simpliciter fiat ꝺctus sed postea ad probatōez fiat scriptura vz qō actū est & ēt valuisset sine ea. vt. ff. de pig. ꝺbīt. & eodē mō ꝺico eē intelligēdū vbicunqz ꝺ lege ꝓtractum aliquē in scriptis fieri vel distractū. vt. C. de testi. l. testiū. & in aūt. de testi. §. & Iz col. vij. sed cū fiet i scriptis hmōi vēditio & sine scriptura nō valeret. quare nō ꝺ obligatio lrarū. rñ. qz aliud ꝺz nomē. s. emptio: & verū est hoc nomē. at ī mutuo nō est verū mutuatū esse. tē enim re esset obligatio contracta. vt. ſ. de lit. ob. §. plane.

k Constituimus. preteriti tpis est. & ꝺic vt. C. de fide instru. cōtractus.

l Fuerint. s. hec instra & subau. non aliter valeat nisi &c.

m Al cōtrahēte. s. vtroqz. s. ēptore & venditore & talis subscriptio sit alias vbi cōtractus sit ali⁹ in scriptis vt in auc. de fide instru. §. siquis igitur & §. siquis mutui. & §. se.

n Nisi instrumēta. que vulgo rationes ꝺcūtur ꝑm Jo.

o Cōpletiones. i. nōdū complementum.

p Acceperit. s. ab eodē tabellione & a partib⁹. vt subijcit.

q Et fuerit. s. q; petaī pro interesse & pro iuramēto in litem.

r Absoluta. vt qz lecta fuerit ptib⁹ & laudauerūt vl ꝺic absoluta. i. scripta

s Pena. Iz quo sine pena cū stati in arris eū puniat. rñ. sine pena interesse & vī iurare in litē. nā hec pena esse q̄tū ad soluētē. Iz nō q̄tū ad excipiētem vt. ff. si qs ius ꝺi. nō ob. l. j. §. fi. nō autē ab arris. aliter liberat⁹ vt subijcit ita rñ &c. ītē iste talis nō facit cōtra. l. C. de ac. & ob. sicut. cū ꝺ lex sibi permittat. Et no. q; hui⁹. l. pmtisso est cū aliqua pena. ar. cōtra in auc. cōstitu. q̄ ō ꝺig. §. illud colla. vi. Iz si nō ē scriptum & tñ res est tradita an valeat trāsfatio. q̄dā ꝺcūt q; nō vt. C. de suffrag. l. vnica. alij cōtra. vt. C. siqs alteri vel sibi. l. multū interest. & l. dolo. distingue. aut per errorem aut scienter.

t Cōpellit. Iz qua actōe. rñ. ꝺdi. ex. l. ista & ex. l. illa. C. de fi. instr. l. ꝺct⁹ vel etiā p officium iudi. vt. ar. C. de rescin. ve. l. ij. ītē p ac. ex ēpto. si tñ fiebat venditio sine scriptis. nā si fieret in scriptis nisi esset nōdū cōpletū nō ageretur actiōe ex ēpto. cū nō esset adhuc venditio vt ꝺ ꝺf sed per cōdi. ex. l. vel officio iudicis vt ꝺictū ē sed nūquid vltra hāc duplicationē arraz tenet vendit⁹ ad interesse si nō tradat vt. ff. de ac. ēp. l. j. & l. ex ēpto. §. idē ait. Ald. & az. ꝺñt q; nō qz sibi preiudicant accipiendo arras sicut & alias sibi preiudicat quis se eligendo. vt. ff de tribu. ac. q; in heredē. §. eligere. ītē qz hoc videntur agere ꝺbentes inter se vt amissione & duplicatione arrarū ꝺebent esse con

a Hoc. j. de hoc.

b Decisio. vt. C. de ꝺbē. emp. l. fi.

c Extimauerit. no. q; caute ponit de tertia pſona. nam secus si in contrahentis arbitrio vt ꝺicemus. j. e. §. emptio.

d Noiatus est qd si noiatū ꝓtulimus vt vendo ꝑ quanto estimabitur rū. nō ꝺz instar locationis sic facte. vt. ff. loca. sic merces i prin. nisi in vno casu q; est. ff. de pig. l. si fundus. §. fi.

e Diffinierit. ēt iniqz qz a pſona certa nō redditur. vt. ff. de ver. ob. siqs arbitratu. & hoc verū ē qñ id qō ē de substātia ꝺctus apponitur secus si ꝓferatur qō ē de accidēte ꝺct⁹. nā tūc ad arbitriuz boni viri recurritur. ff. e. ꝺ vēditio. & ff. ꝑ socio si ꝺ. & l. si societatē. & ff. loc. l. si i l. in prin. que oēs huic sunt ꝺcta. & ꝺ ꝑm Jo. sed ꝑm azo. ꝺ redigitur ad arbitriū boni viri & sic nō ꝺdicūt dicte. ll. nec ob. dicta lex. vt. ff. ō ver. ob. siqs arbitratu. qz ibi nō fuerat arbitrat⁹ quo casu ꝓcedo non recurri ad boni viri arbitriū. sed qñ ꝺ iniqz diffiniri rñ. forte vltra dimidiā iusti precij. vt. ar. C. de rescin. vēdi. l. si volūtate: & l. ij. vel vt puto iudicis officio expeditur etiā si minor sit deceptio dūmō nō. minima. vt. ff. de in integ. relti. l. scio. nā hoc tñ sibi cōmittitur in alienis quātū ipsis dñis liceret. vt. ff. so. ma. l. ēt. §. j. & l. si cōstāte. §. si marit⁹.

f Persoluatur. ita q; fiat accipientis. vt. ff. de ac. emp. ex empto. §. j. etiā vsure post morā. vt. ff. de act. emt. l. iul. §. ex vendito.

g Tradatur caute ꝺcit tradaī & nō ꝺc ꝺef nā nō tenetur facere accipientis. sed de euictione se obligauit. vt. ff. de ac. emp. exēpto i prin. sed nunqd precise teneī ad rē tradendā. Ald. ꝺcit q; sic. & facit ꝑ eo qō ꝺ ꝺf oio tradatur &c. vt hic. & ff. de rei ven. q restituere. & §. ō dona. §. alie. sed. B. ꝺ ꝺcit. n. eū liberari prestando interesse. & fac ꝑ eo. ff. de ac. emp. l. j. j. rñ. & l. ex empto §. idē ait. & C. de ac. em. l. iij. sed fort ꝺ posset distingui an vēditor habeat rē & tūc snia Ald. teneat ꝑ suas leges an nō habeat rē & tūc aut dolo vel culpa desijt eā ꝺze in fraudē puta emptoris. & tūc snia. B. teneat aut sine dolo & culpa & tunc nō tenetur venditor. vt. j. e. §. cū aūt eēt. n. valde mirz qō ait. B. vt si cōpellatur estiationē ꝑ re recipere. vt. ff. si cer. pe. l. ij. §. ij. & C. de fidei cō. li. l. fi. ītē sic īprobe pacta rūpere cū pretor ꝺcat, pacta seruabo. vt ff. de pac. iuregē. §. pretor ait.

h Ad effectū. s. iā dicto mō. s. p traditionē rei & precij vt. j. qui, mo. tol. obli. §. si.

i Ex empto. no. q; ex empto emptor ex vendito venditor agit. vt hic. & ff. de ac. emp. l. ex empto. j. rñ. & l. iul. §. ex vendito.

k Pro nihilo. vt nec ad boni viri arbitriū recurritur vt mō ꝺximus sed legatū nō iō ē ꝑ nihilo. sic relictū. vt. C. cōia de le. si duobus §. si qs Iz ibi fauore vltīe volūtatis ne peat.

l Statuto sine

quo esse non põt venditio vt in prin.huius.§.
a Et in locationibus.vt.ff.loca.si merces in prin.
Jté Jn emptione ⁊ vẽditione preciũ ꝺz eẽ i pecunia numerata alias est pmutatio que est ꝺctus sepatus ab ẽptione.h.d.Are.
b Jté ꝑciũ dixit preciũ ꝺre certũ esse nũc ꝺicẽ quã i numerata pec.
Dutãt.sed male vt.j.dicã.
d Poeta homero no.ar.q auctoritates auctoꝝ ⁊ philosophoꝝ sunt i causis allegãde sic.ff.de sol.si pr̃.⁊.ff.de iudi. proponebat.⁊.ff.de sta.ho.l.septimo sed interdũ redarguuntur vt hic.⁊.ff.de re. diui.in tantũ.§.fi.⁊ l.sed diui.
e Reb⁹ puta eqs.
f Dis ꝟbis.s.grecis que legi.nõ põt.
g Diuerse schole singularis numeri ẽ hic sic.j.mã.§.is qui exequitur.
h Expediri.i.cognosci.
i Spẽs ꝺctus.s.innoiati nã non ꝺz nomẽ suũ vt.ff.de re.pmu.l.j.§.itẽ emptor sed quare ꝺr̃ inoiat⁹ cũ ita curiale nomẽ hẽat.rñ.qz illi ꝺctus sunt noiati q̃ statim vt sũt pariũt ac.vt ff. de pac. iurisgẽ.in prin.siue fiãt ꝺsensu vt vẽditio .vt.ã.e.in prin.siue re vt mutuum vt q.mo.re ꝺtra. ob.i prin.at pmutatio nec ex pcõ perit ac.nec re.ſz perit ex vtroqz.s.postea dudũ re interueniente ex pcõ primo vt subtiliter colligitur.C. de re.pmu.ex placito ⁊ ex hoc contractu oritur actio prescriptis verbis.vt.j. de acti.§. actionum.⁊ condi.ob causam.vt.ff.de prescrip.verb.l.naturalis.§.j.
k Digestis.vt.ff.eo.l.j.§.j.
l Latius.i.melius ⁊ apertius in.ff.ꝺr̃ q̃ hic.
Cũ Rei vendite spẽ cõmodũ ⁊ incõmodũ spectat ad emptorẽ etiã añ traditionẽ.nisi in ea dolũ vl culpã vẽditor cõmiserit cuius noĩe conuenitur.Et quotiens qs ideo tenetur qr actionẽ ꝺz eã cedendo liberatur.h.d Aretinus.
m Diximus.ã.eo.in prin.
n Statim.sed certe imo nõ statim.sed.ir.sunt necessaria primo q vẽditio fiat nõ in scriptis alꝰ.i.si fiat in scriptis vẽditio nõ trãsit ad emptorẽ periculũ nisi nõdũ esset cõpletũ.vt hic.⁊.C.de si.instru cõtractus.⁊.C.de peri.⁊ cõmo.rei vẽ.cũ inter.itẽ q fiat pure alꝰ nõ pereat emptori.lz secus si facta sit deterior.vt.ff.de peri.⁊ cõmo.rei vẽ. q si pẽdẽre.itẽ q sit facta venditio in spẽ nã si in genere.vt puta vendo hoiez nõ pit ẽptori añ traditõez.vt.ff.de peri.⁊ cõmo.rei vẽ.l.eũ ⁊.l.q si neqz.itẽ q sit certa spẽs.qr si sub certitudine eẽt tradita.licz sit spẽs.nõ tñ spectabit sp periculũ ad emptorẽ puta vẽdo Stichũ aut pãphylũ primus.n.moritur piculo vẽditoris.vt.ff.de ꝺben.emp.si in emp.§.pe.itẽ qꝺ alio mõ pereat quã publicatione rei.nã tũ nõ pit emptori.vt.ff.loca.si fundus.Jté q nullũ pcñ sit incertũ q piculuz venditorẽ respiciat nã tũc nõ periret emptori.vt.ff.e.si in vẽditione ⁊.j.pri.§.quod si fu.rẽ.siue spãlr eẽt de casu fortuito ꝺẽz fm B.siue gnãlr fm.A.vt dicimus.ff.siqs cau.sed ⁊ si qs.§.quesitũ.itẽ qꝺ vẽditor nõ fuerit in culpa vel dolo quare res peat.vt.j̃ pri.§.itẽ qꝺ nõ sit in mora.nã tũc q vltimã fecit morã sibi perit.vt.ff.de pi.⁊ commo.rei vẽ.illud ⁊ hoc ẽ verũ hoc casu siue res pitura erat penes emptorẽ siue nõ fm Jo.vt.ff.de le.j.l.cũ res.§.fi.lz A.ꝺistingueret ar. l.ff.de rei ven.l.itẽ si verberatũ §.fi.itẽ qꝺ nõ sit res que degustatõez ꝺsideret vt vinũ ⁊ zinziber ⁊ silꝛia.nã tũc ꝺistinguitur an vendatur in spẽ.⁊ tũc post degustationẽ est piculũ emptori an in genere.⁊ tũc sunt duo necessaria vt sit emptoris piculo.s.degustatio ⁊ mensura siue põꝺus fm Jo.⁊ B.⁊ P.vt.ff.de peri.⁊ cõmo.rei vẽ.l.j.in prin.

Gz azo.ꝺicẽ q in vino sit spãle qꝺ statiz fcã venditione etiã añ degustatõez sit emptoris piculũ si fit in spẽ venditio.vt.ff.e.sepe.§.i bis.sed nũqd distinguẽ piculũ p ẽptõis a deteriꝺratione vino vendito i mensura vel in venditione ꝺditionali ꝺximus mõ p.l.ff.de peri.⁊ cõmo.rei ven.quod si pendẽte vt sic effusionis ad venditorẽ acoris ⁊ mucoris ad emptorẽ.Bul.ait qꝺ sic.qr hoc sub quadã cõditione fit.s.si mẽsuretur.lz certe ipemet mutauit ꝺsilium postea ⁊ merito qr aliꝺ est alia cõditione que nõ sit in ptãte vẽditoris aliud i hac q̃ i sua potestate ẽ cũ possit denũciare ẽptori vt gustet ⁊ accipiat alꝰ põt effũdere vt.ff.de peri.⁊ cõmo.rei vẽ. l.i §.fi.⁊ sic indistincte piculũ añ mensurã ẽ vẽditoris.
o Itaqz nũc põit exẽplap Periculũ.fac.ff.ꝺ peri ⁊ cõmo.rei vẽ.l.id qꝺ ⁊ de ñ gu.iu.l.secũꝺ naturã.⁊.ã. de le.pa.tu.§.si.
q Venit.i.vẽditus est.
r Neqz culpa.etiã talis qualis i cõmodato gratia vtriusque partis cõtracto venit ⁊ vt.ff.de pi.⁊ cõmo. rei vẽdi.l.custodiã.⁊.ff.commo.si vt certo.§.interdum.
s Animaduertedũ .idest distinguẽdum.
t Susceperit.qꝺ pactuz valet vt hic ⁊.ff.e.q sepe.§. si res.⁊.ff.de peri.⁊ cõmo. rei ven.l.j.§.j.
v Js casus.etiã leuissima culpa cõtigens ſz ioan.nõ vero furtiuo.lz A.D.cõtra. vt.C.ꝺ pig.actõ.que fortuitis.
x Conditõez.s.furtiuã q̃ s.soli ꝺño ꝺbatur vt ꝺ ⁊.ff. ꝺ cõꝺi.furtiua.l.j.
y Exibere.s. cedẽdo actio.istas.⁊ hoc quando nõ fuit in culpa alꝰ nõ liberatur cedẽdo.vt.ff.pro socio. l.de illo i prin.q̃ est contra.
z Damni puta si fuerit res vẽdita vẽditori subtracta.vel in ea ꝺatũ sit ꝺãnũ.vt in prin.huius.§.nã hec actio ꝺãni iiurie ꝺño ꝺaf ff.ad.l.aquil.itẽ tutela.§.legis.
a Placuerit sed vꝫ q in alterius ꝺbentis arbitriũ cõferatur emptio qꝺ esse nõ põt.C.e.l.in ementis alꝰ in vendentis.⁊.ff.eo.l.q sepe.§.j.que sunt ꝺrie sed dic rẽ ipsam hic ꝺferri arbitrio emptoris aliud si cõmerciũ vt sit tibi empta si vis vel ꝑciũ p quãto voles.vt dictis legibus ꝺrijs.itẽ opponit hec venditio que hic fit nõ vꝫ ꝺditionalis.vt.ff.e.l iij.que ẽ ꝺ.ſz certe ibi fuit emptus pure sed resolutio debebat sub cõditione fieri.at hic sub conditione fcã fuit.vñ nõ põt ipleri nisi ipleat ꝺditõez.vt.ff.e.hec vẽditio i prin.
Emptio Etiã sub cõditione põt emptio celebrari ⁊ accidentalia cõtractus põt in alterũ ex contractibus celebrari.h.d.Aretinus.
b Aureis tot puta decem.
v Loca Emens ignoranter rem que non est in cõmertio ꝺz contra enditorem actionem ex empto ad interesse.h.d. Aretinus.
c Loca sacra:que sunt ista habes.ã.de re.di.§.flumina.⁊.§.nullus.⁊.§. religiosum.
d Priuatis redde singula singulis nã priuata ꝺria est publice ⁊ ꝓpha na sacre ⁊ religiose ⁊ facit.ff.e.l.liberi l.qr ⁊ lege liberi. Accursius.
e Quod non.i.qr emerit ignorans.vt.ff.de cõtraben.emp.l.liberi hoĩs.

De locatione ⁊ ꝺuctõe Rubri.

Ter.ꝺtinuat Ru.qr locatio est filis ẽptioni.vt i ter.⁊.ff.e.l.j. Jgit post ẽptõez ſgitur videre de locatione. Aret.

Locatio Totus iste titulus ꝺuidit in qnqz ptes. Primo ponit q iste ꝺctus hz similitudinez cũ ꝺctu emptõis. Scõo illud p exẽpla declarat. Tertio qꝺ veniat in isto ꝺctu. Quarto ad quid tenet cõductor Quinto an iste contractus transeat ad heredem. Secunda ibi:nam vt emptio. Tertia ibi in.§.conductor. Quarta ibi:qui pro vsu. Quinta ibi:in fine mortuo.⁊ hoc dicit in summa Locatio perficitur consensu eoipso q̃ de precio conuenit ⁊ in voluntatem tertij precium conferri potest .quemadmodum in emptione ⁊ sm eius naturaz qua per omnia locatio regulariter in certo vero precio constituto cõtractus innominatus efficitur.h.d.Are.
f Locatio.ff.e.l.j.
g Proxima quo ad tractatum ⁊ quo ad sententiam.

a Si de precio.vt.ſ.titu j.§.precium autem.
b Si merces.ſ.certa & in pecunia numerata.vt.ff.depositi.l.j.§.ſi qs fuũ & ff.de preſcri ẽ.nãlis.§.aũt cũ do.vñ partiarius colonis q ptẽ dño reddit fructuũ iproꝑe dr̃ ꝓductor imo ſocꝰ magis.vt.ff.e.l.ſi merces.§.viſ maior.
c Quidẽ.locati:ſicut venditori ex vendito.ita emptori ex empto actio cõpetit.vt.ſ.ti.j.§.ſed & certum precium in ſi.
d Supradiximus.vt.ſ.ti.j.§.item precium.
e Arbitrio.ff.e.ſi merces j.reſpon.Accurſius.
f Qua ꝺ cã.q3 dixi certũ dẽre pciũ interuenire.
g Si fulloni.eſt aũt fullo q lauat ſiue tigit ſiue pollit.
h Sarcinatori. ſarcinator eſt q3 ſacta veſtimenta reſarcit vt dicemus.j.mandati.in ſi.§.
i Poſtea no.poſtea.naz prius re nõ ſecuta.i.nõduz tradita ad reaptãdũ actio nõ daret.vt.C.de rerum p mu.ex placito.
k Nomie quaſi ex nouo cõtractu innoiato.vt.ff.de preſcrip.ver.l.j.
l Verbis.j.mã.§.ſi.5 ſed diſtingue an certa merces interuenerit & tunc agitur locati.vt.ſ.e.in prin.aut in certa.& tẽ preſcrip.ver.agitur vt hic aut nulla.& tunc eſt mandatũ. vt.ff.de preſcrip.ver.ſi tibi polliẽda & in contrario.
Preterea. Si merces cõſiſtit in ſpe:non locatio ſed innoiatus ꝺctus nascitur ex quo actio preſcriptis verbis daꝝ.h.d.Aretinus.
m Vulgo querebaꝝ vt.ſ.ti.j.§.item precium.
n Boues cõmodarent iproprie ponit vt ſequitur.
o Bos periit.ſua culpa alias nõ tenet cuz vtriuſq3 gra ꝺctũ ſit vt h & ff.ꝺ preſcrip.ver.ſi gratuitam.§.ſi marga.& ff.cõmo.ſi vt certo.§.nẽ videndũ.
p Nõ fuit bona rõ vt.ſ.q.mo.re ꝓtra.ob.§.cõmo.

emptioni vẽditioni.hiſdez q̃ iuris regulis ꝓſtitũt nã vt emptio & vẽditio ita ꝓtrahit ſi de precio cõuenerit:ſic & locatio & ꝓductõ ita ꝓtrahi intelligit:ſi merces ꝓſtituta ſit & cõpetit locatori qdẽ locati actio ꝓductori verocõducti actio & q̃ ſupra diximus ſi alieno arbitrio preciũ pmiſſũ fuerit eadẽ & ꝺ ꝓductione & locatõe dca cẽ itelligim9 ſi alieno ar bitrio merces pmiſſa fuerit. Quã de cã ſi fulloni polliẽda curãdaue aut ſarcinatori ſarcienda veſtimẽta qſꝺerit nulla ſtati mercede ꝓſtituta:ſed poſtea vñ daturus quãtũ inter eos ꝓuenerit nõ ꝓprie locatõ & ꝓductio ꝓtrahi intelligit ſz eo nomine actio preſcriptis verbis daꝝ. Preterea ſicut vulgo querebatur an pmutatis rebꝰ emptio & vẽditõ ꝓtrahit ita q̃ri ſolebat de ꝓductiõe & locatione:ſi forte rẽ aliq3 vtẽdã ſi ue fruẽdã tibi alĝs dederit inuicez a te vtendã ſiue fruendã accepit & placuit nõ eẽ locatõez & ꝓductõez ſz ꝓprium genus cẽ ꝓtractꝰ:veluti ſi cũ vnũ qs bouẽ bret & vicinus eius vnũ & placuerit iter eos vt ꝑ denos dies inuicez boues ꝓmodarent vt opus facerẽt & apꝺ alterũ bos ꝑiſt neq3 locati neq3 ꝓducti neq3 commodati cõpetit actõ:q3 nõ fuit cõmodatũ gratuitũ verũ preſcriptis verbis agẽdũ ẽ. Adeo aũt aliq3 familiaritatẽ iter ſe videt̃ hẽ ẽptio & vẽditio. Itẽ locatõ & ꝓductio vt in qbuſdã cãis q̃ri ſoleat. vtrũ emptio & vẽditio ꝓtrahaꝝ:an locatio & ꝓductio vt eccẽ de prediis q̃ ꝑpetuo qbuſdã fruẽda tradunt.i.vt q3 nõ alie.aut permu.§.alienationis col.ij.itẽ nunqd illud vtile dñium quod ſolũ hz transfertur in eũ rñ.ſic cũ rei vẽ.vtilis ſibi detur.vt.ff.ſi ag.nec.l.j.& ij.ſed qualiter ager primus emphi.ꝺ ſcõm.Aꝺ.vt eũ expellat rñ.rei ven.que lz de iure ſibi nõ cõpetat exceptio tñ oppoñi nõ pót.q3 replicaretur:& ſic nõ ꝺus ꝺũm vincit.vt.C.de transac. vbi de facto tñ agit & vincit vt.ff. de excep.rei iu.ſi quis rez vel verius agat preſcrip.ver.vel ꝺic ex Lzenonis ad mercedem.Accurſius

q Preſcriptis verbis.que cõpetit ex ꝺctibus trib9 innoiatis ꝺ vt des facio vt facias.vt.ff.de preſcrip.ver.naturalis.§.iij & iiij.alias datur ex pactis incõtinenti appoſitis.vt.C.de re.pmu.rebus alias datur q̃ dubium eſt de noie cõtractus.vt.ff.de preſcrip.ver.l.j.§.ſi.& l.ij.iij.& iiij.

Adeo. Contractus emphiteoticus:q ꝓficitur cũ alicui res ꝓcedit mercede in pecunia vel in ſpẽ cõſtituta a ꝺctu locationis & ab emptione in aliqꝺ differt:& multipliciter conuenit cũ cura q iure ciuili fuit introductꝰ & interrit9 totiꝰ rei ptinet ad dñz pticulare & ad emphiteotã.h.d.Aretinus
r Adeo aũt.hiſdẽ regulis & qõnibus cõſtitũt.multa ergo hñt iter ſe cõia.
s Aliquã alias nõ eſt in littera aliquam.
t Venditio.ſ.ex vna parte. v Et conductio.ſ.ex alia.
x Vtrũ emptio quod videbatur cũ talis datio alienatio ſit vt in aut̃.de nõ ali.§.alienationis col.ij.quod locatio nõ facit.vt ff.e.l.nõ ſolet.
y Et conductio quod videbatur cum mercedez ſoluere teneretur.
z Perpetuo aliter accipitur.vt.ff.pro ſocio.l.j.
a Penſio in pecunia. b Redditus in ſpecie.
c Alienauerit.cũ multi ſint modi alienandi.vt.ff.de pu.l.iij.iiij.v.& vj.
d Auferre liceat interdũ aũt datur ad certũ tps interdũ in tertiã pſonã vel generationẽ cum oĩa pacta ſup hoc contractu habita valeant.vt.j.pro xi.§.ſed eccleſia dat in emphi.vſq3 ad tertiã generationez tm̃ vt in aut̃.de nõ ali.col.ij.§.emphi.vel vt puto etiã in ꝑpetuũ dabit vt quilibet priuatus vt hic.& in aut̃.de aliena.& emphi.§.licentia.col.ix.
e Zenoniana.vt.C.de iur.emphi.l.j.
f Emphiteoſeos.emphi grece latine dicitur melioratio hoc ſõ.q3 olim tm̃ ſterilia dabantur vt meliorarentur ſed hodie nõ tm̃ ſterilia dantur.ſed etiã in ſterilia niſi in eccleſia que dat ſola que ꝺgrua videtur iconomo & aliis gubernatoribus eccleſie.vt.C.de ſac.ſan.ec.aut̃ ꝑpetuo quoq3. Accur.
Proprietã agitur ergo cõditione ex.l.ad oĩa obſeruanda que conueniant ſed nunqd emphi pót alij dare in emphi.rñ.ſic vt in hoc.§.& in aut̃.de

dimiſſio ſiue redditus preſtet̃ pro bis dño neq3 ipi ꝓductori neq3 heredi ei9 cuiue ꝓductor hereſue eius id prediũ vẽdiderit aut donauerit aut dotis noie dederit:alioue quo cũq3 mõ alienauerit auferre liceat ſz tal ꝓtract9 qriter veteres dubitabaꝝ a qbuſdã locatõ & a qbuſdã vẽditõ eſtiabat lex zenoniana lata ẽ q̃ ẽphiteoſeos ꝓtract9 ꝑpriã ſtatuit naturã neq3 ad vẽditõez neq3 ad locatõez iclinãtẽ ſz ſuis pactõibus fulcriẽdã:& ſiqdẽ aliqꝺ pactũ fuerit hoc ita obtinere ac ſi naturalis eẽt ꝓtract9 ſinaũt nihil ꝺ piculo rei fuerit pactũ:tẽ ſi qdẽ toti9 rei iterit9 acceſſit ad dñz ſup hoc redũdare picultũ.ſinãt pticularis ad ẽphiteoticariũ hmõi dãnũ veniꝝ quo inf vtimur. Itẽ q̃rit ſi cũ aurifice Titi9 ꝓuenerit vt is ex auro ſuo certi põderis certeq3 forme ãnulos ei faceret & acciperet verbi gra.x.aureos vtr ẽptõ & vẽditõ:an locatõ & ꝓductio ꝓtrahi videaꝝ. Caſſi9 ait materie qdẽ ẽptõez & venditõez ꝓtrahi. ope aũt locatõez & ꝓductõez. Sed placuit tm̃ ẽptõez & vẽditõez ꝓtrahi q ſi titi9 ſuũ aurũ dederit mercede ꝑ opa ꝓſtituta dubiũ nõ ẽ qn locatio & ꝓductio ſit. Cõductor ãt oĩa fm legẽ ꝓductõis facere ꝺz & ſi qd ĩ lege prętermiſſum fuerit id ex equo & bono ꝑſtare ꝺz. Qui ꝑ vſu aut veſtimẽtoꝝ aut argẽti aut iumẽti mercedẽ aut dedit aut pmiſit ab eo cuſtodia talis deſideraꝝ qlẽ diligẽtiſſimꝰ ꝑfami.ſuis rebus adhibet q̃z ſi preſtiterit & aliquo caſu fortuito eam rem amiſerit de reſti

k Naturalis.i.iuregẽ.qõ naturali ratione eſt inductũ.vt.ſ.de iure na.§.quod vero.hic.n.eſt de iure ciuili & vt alias.j.de actio.§.de conſtituta.
Ad dominum vt penſionem habeat.
m Particularis.i.medietatis vel minus fm.Aꝺ.& Jo ar.ff.de vſufru.etiã & de ver.ſig.nomẽ ſiliarũ.§.portionis.& ff.de dã.inſec.inter quos.§.dãnt.& de cõtrahẽ.emp.domũ nos dicimus ſi aliquid ẽt parum remanſit damnum emphiteote eſſe ar.huius.§.& C.eo.l.j.
n Vltimur.ſunt & duo alia naturalia ſiue tacita pacta in hoc ꝺctu. vt de reiciẽdo emphiteotã ſi nõ ſoluerit pẽſionẽ p triẽniũ.vt.C.e.l.ij. §.j.& in aut̃.de nõ alie.§.ſcire col.ij.in emphiteota aũt eccleſie ſiue colono priuati dic vt ibi no.ſ.p biennĩ.itẽ & ſi velit emphiteota vendere q̃ dño primo denunciare ꝺz.vt.C.eo.l.ſi.§.j.
Item. Cum in dominium rei cõceſſe tranſit pecunia,p mercede conſtituta emptio non lacatio.dicitur.h.d.Aretinus.
o Quo,ſ.artifices.Accurſius.
p Forme.ſ.demõſtrate ſed qd ſi certa nõ eſt materia demõſtrata. rñ.nõ intereſt.vt.ff.de ꝺhẽ.emp.ꝓuenit.& l.ſabinus vel facias punctum in dictione ſuum.
Condu. In hoc contractu veniunt que de natura ipſius venire debent licz nõ fuerint expreſſa.h.d.Aretinus.
q Legem.i.pacta.vt.ff.depoſiti.l.j.§.ſi cõuenerit.
r Equo vt vſuras poſt morã.vt.C.e.pñs itẽ ecõtra.naz ꝺductor agit vt domus & hoſtia ſibi reparentur.vt.ff.e.ex conducto.
Qui. Conductor de leui culpa teneꝝ & ꝺctus locationis ad heredes tranſit conductoris.h.d.Aretinus.
s Diligẽtiſſimus.i.diligẽs ſic exponitur.vt.ff.e.ſi merces §.g colũnã.nã cũ vtriuſq3 gra fiat locatio nõ venit exactiſſima.vt.ff.cõmo.ſi vt certo.§.nũc videndũ.alij,ꝑprie ponũt.& dicũt ſpãle i his rebus que facile pñt frangi.ac. t Amiſerit.vel domũ

datum sit qō preuidere nō poterat. vt. ff. eo. sed de damno.
a Conductore pprietatis. secus in vsufruc. si dña vel dic vt tbi ẽ iure do. si socrus in fi.
b Succedit. vt. C. e. viã. sed an moriente scholare vel recedẽte substituere pōt. sic de iure ꝺductionibus. sed rō societatis, puidet que pualer vbi certa persona eligit. vt. j. tit. j. §. soluitur.

De societate R.

Est aũt societas vt ait Marcus Tullius duoꝝ pluriũue ꝙuentio honeste cõtracta ad vberiorem questũ ẽ cõmodiorẽ cõtinuatur p ter. ē. ō obligationibus. §. fi.

Societatem.

c Tot⁹ iste titulus diuiditur in quattuor ptes. Primo ponit in qb⁹ reb⁹ possit ꝟbi societas. Scõo que ptes pñt esse in lucro ẽ dãno ẽ si nõ fuerunt q̃ partibus exp̃sse que itel liguntur. Tertio qñ societas ẽ quõ finit. Quarto ad qd soci⁹ tenetur. Scõa ibi: ẽ qdẽ. Tertia ibi manet aũt. Quarta ibi Soci⁹ socio. Et. h. d. omniũ bonoꝝ ẽ vnius negociatiõis tm̃ ꝟbi pōt societas in qua dãni ẽ lucri sunt partes equales nisi iter socios aliter ꝙuentus fuerit. h. d. Aretinus.
d Totoꝝ. i. oium ẽ expresse. vt. ff eo. l. j. §. j. ẽ l. ij. §. j. nã hoc nomẽ. s. totus tm̃ societatẽ ad vnam rez significat.
e Emẽdi. itẽ alijs duob⁹ mõis. s. oium bonoꝝ simpliciter vt. ff. e. l. coiri. ẽ l. nec adijcit. itẽ vnius rei. vt. ff. e. l. v. ẽ l. societas.
f Equales sic. ff. ō here. insti. l. quotiẽs §. heredes. ẽ ē. de here. insti. §. ita demũ ẽ ff. e. l. si nõ fuerit. ẽ dic equale fuisse capitale.
g Expresse etiam in solo lucro: vt. j. eo. illud.
b Conuentio. s. talis vt seq̃. i Tertia. s. ps lucri ẽ dãni.
De Ualz ꝙuẽtio iter socios vt maiorẽ ptẽ lucri ferat alter q̃ dãni ẽ est ꝓ: Et lucrũ dꝫ q̃ supest oi dãno deducto ẽ ẽt q̃ lucrũ pticipet alter ẽ damnum non. h. d. Aretinus.
k Illa ad ticiũ cõputatõ ꝫ expedita fiat. vt si lucrũ in vna re. i alia vero dãnũ ꝓtingerit. vt si deducto oi dãno lucrũ supest vnus i duas ptes alius i tertiã ptẽ admittatur eius lucri. si vero tm̃ dãnuꝫ supest is q̃ in duas ptes dãni ferre dꝫ in reb⁹que supsunt tm̃ vnus quantũ alter accipiat quantũ faciat tertia pars damni. vt. ff. eo. mutius.
l Seruius. hic seruius. sibimet ꝺicere vī. vt. ff e. l. mutius. sed nõ est verũ nã ibi dicit de facto hoc esse nõ posse. s. vt dãnũ ẽ lucrũ sit in eadẽ societate. cũ dãno lucro ẽ ecõtra lucrum damno deducto intelligatur vt ibi dicitur. ẽ j. e. §. adeo. Accursius.
m Et adeo. hec pacta inequalia tũc demũ locũ hũt qñ alter plus ꝓtulit opere vel industrie q̃ alter vt. ff. e. si nõ fuerit. §. si vero placuerit ſm azo. cũ societas sit fraternitatis ius. vt. ff. e. si verũ. Jo. ẽ sub audit in. l. illa si non fuerit maxime alij idẽ qꝺ Jo. sed tali ratione. qz iure ꝙuentionis valent nõ societatis: vt. ff. de po. l. j. §. si conuenerit.
n Partẽ non totũ alias esset leonina. vt dī i fabula autant. ẽ ff. e. si nõ fuerit. §. fi. ẽ l. si vnus. §. ẽ si precium. in fi.
o Quod ẽ ipsum. s. dẽm est ꝺ proxi. casu.
p Conuenienter. i. conueniens esse sue ſnie quã dixit. ē. e. §. ꝺ illa.

Illud. Particula adiecta i lucro tacite vī adiecta in damno ẽ ecõtra. h. d. Aretinus.
q Seruari no. eãdẽ ratõez contrariorꝝ sic. ff. de le. iij. l. fi. §. fi. ẽ ff. fa. herc. si filia. §. itẽ papi. ar. contra. ff. de li. ẽ posthu. commodissime. ẽ ff. loca. l. ea. j. respon. ẽ de neg. gest. si quis negocia.

Manet. Societas soluitur renũciatione qua soluta lucrũ qꝺ post renunciationẽ acgrit nõ cõicatur nisi dolose fuerit renunciatum. h. d. Aretinus.
r Manet si renunciauerit pñti socio non abñti. vt ff. e. sed socius. §. si abñti.
s Calide. i. ẽ si in tẽpestiue renũciet. itẽ ẽ si expediat nõ renũciari: vt. ff. e. actione. §. labeo: ẽ l. sed ẽ si socius. §. fi.
t Totoꝝ. i. oiuz hoc exp̃s so. vt. ff. e. l. iij. §. j. alias ꝺ. vt ff. eo. nec adiecit.
v Si qd vero alias, si quid sic. ff. ex q. cau. in poss. e. l. j. fulcinius. §. q̃ si aduersus. sic. ff. eo. ac. §. dirimus.
x Captauerit. i. nõ preco gitauerit.
y Cõceditur not. hic. v. casus soluende societatis hic ẽ sequentib⁹ quattuor §. sunt ẽ alia duo vt repetione reruz nãtiũ vel ciuiliũ vt. ff. e. verũ. §. pe. itẽ cuz ab alio stipuloꝝ aiõ nouãdi vl̃ iudiciũ cũ aliquo dicto aiõ nouãdi: vt. ff. eo. actione. j. responso.

Soluitur.

Morte vnius ex socijs itẽ interitu rei vl̃ publicatoꝝ nõ bonorũ soluit societas itẽ si vn⁹ ex socijs bonis cesserit. h. d. Aretinus.
z Morte. idẽ est i tutela secus in depositio ẽ mandato. vt. ff. de bis q̃ not. infa. furti. §. illud.
a Et si. i. quãuis
b Cõuenerit. s. vt. duret inter supstites etiã vno moriẽte nõ aũt ad heredẽ trãsit etiã ex pacto: vt. ff. eo. l. adeo. ẽ l. nemo nisi in societate vectigaliũ. vt. ff. e. l. verũ. §. in heredez. ẽ l. adeo. j. rñ. ẽ nisi denuo consentiant. vt. ff. eo. l. plane.

c Itẽ si alicuius rei vt duo tabernarij de vendendo vinũ in foro.
d Publicatione: que publicatio sit pp delicta vt. ff. de bo. dã. l. j. j. rñso.
e Alter. s. fiscus. f Moro mortuo sic. ff. e. actõe. §. publicatione.
g Pẽtur. sed qd si hic soci⁹ cuius bona publicata sunt rõe operis socius erat nõ rerũ qꝺ esse pōt. vt. ē. eo. §. nã ẽ ita. rñ. idẽ cũ libertatẽ vel ciuitatem amittat: vt. ff. de bo. da. l. j. ẽ j. pri. §. innuitur in fi.
b Itẽ si qs cesserit quod facere pōt ne in carcerẽ detrudatur. vt. j. de act. §. fi. ẽ C. de cessi. bo. l. j.
i Debita qz fisco vel priuatis debebat. vt. ff. eo. actione. §. j.
k Teneat. i. vẽdatur.
l Ꝺz hoc casu. q. d. nõ sicut supioꝝ pri qñ bona fuerũt publicata. naz vtiues ẽ i ciuitate exñs sibi postea acqrere pōt: vt. ff. de cesse. bo. l. v.

Socius.

Socius tenetur de leui culpa vel de tali diligentia qualem suis rebus solitus est adhibere. h. d. Aretinus.
m Actione que est directa ab vtraqz pte. vt. j. de pe. te. li. ex q̃bus. ẽ finita societate nascitur. vt. C. e. tãdiu. nisi in casu vt e. actione. §. nonunq̃
n Dassus. qui de solo dolo tenetur ẽ lata culpa que dolum repzesentat vt. ff. depositi l. quod nerua. ẽ ff. si quis te. li. esse ius. l. j §. nõ aũt.
o Teneri. nisi alter tm̃ culpã p̃stiterit quãtã ẽ iste ẽ afferret par dãnum quo cãu cõpẽsat culpã itẽ dolus cũ dolo. vt. ff. ō cõpe. si ãbo ẽ ō dolo si duo.
p Solet. aũ ꝺctã societatẽ. Et in hoc discrepat a depositario q̃ vt in pñti tenet sic. ff depo. l. qꝺ nerua. sic ẽ in eo cũ quo bẽo rẽ cõez sine societate. vt ff. fa. ber. l. heredes. §. nõ tm̃. q Qui paz. sic. ē. q. mo. re ꝺ. ob. § pterea.

De mãdato Rubrica

Obligationũ alie re ꝺbunt alie verbis alie lr̃is alie ꝙsensu. vt. ē. de ob. itẽ earũ q̃ ex ꝙsensu. alie p vẽdi. alie p loca. ẽ ꝺducti.

alie p̄ societatē alie p̄ mādatū. vt. ff. de. obli. ex ꝯsensu in pr̄i. de trib⁹ p̄mis dixit: nūc de quarta. s. mādato. ac. Ista. glo. bū ꝯtinuauit. Rub. oēs a titulo de obligationibus vsq; huc.

Mandatū. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quattuor ptes. Prio ponit quot modis mādatū ꝯtrahit̄ & illud per exēpla declarat. Secūdo q̄ fines mādati nō sunt p̄tereundi. Tertio qūo mādatū finiatur & qñ mandatum possit renunciari. Quarto q̄ mādatū oz esse gratuitū. Secūda ibi: is q̄ Tertia ibi: recte. Quarta ibi in sūma & h. d. Mādatū obligatoriū ꝯbitur pluribꝰ modis nec obligatur qs si mādatarij gr̄a tm̄ mādet & mādatis tm̄ gr̄a tunc mādat cū aliquid sibi vtile mandatur. h. d. vsq; ad. §. taa. Aretinus.

a ¶ Mādatū. mādatū est offm̄ gratuito ab eo q̄ suscepit exhibendū nisi. n. sit gratis incipit esse locatio. si nō erat facturus alias. n. tale factū iōq; locari ꝯsueuit vt. j. e. §. fi. & sit p̄ verbū rogo volo mando supplico & similia. vt. ff. eo. l j. §. fi.

b ¶ Quinq; imo vī q̄ sex vt seq̄tur. sed dic q̄nq;. s. obligatorijs vltimū. n. nō est obligatoriū vltimū. n. ē qñ tm̄ tua gr̄a nō est obligatoriū. vt. ff. e. ti. l. ij. §. fi. itē ſm Jo. ē quoddā aliud vi. obligatoriū vt cum sua gr̄a & tua & aliena aliqs tibi mandat vt emas fundū p̄ me & te. & ticio. itē vltimū pōt dici. vij. mōis & exēplifica. vt ff. e. si. pcur. §. si tutores vbi tutor mādat contutori suo vt seruum necessariū emat pupillo. & sic gr̄a mādantis & mandatarij & pupilli cōtrahitur mādatū.

c ¶ Obligatio. nisi dolus & calliditas intercedāt. vt ff. de re. iu. consilij.

d ¶ Mādantis gereres & tunc q̄ susceperit mādatū nō q̄ gessit tenetur. vt. ff. e. si remunerandi. §. j. Accursius.

Mandatū⁹ ꝯtrahit̄ q̄nq; modis siue sua tm̄ gr̄a aliqs tibi mādet siue sua & tua siue aliena tm̄ siue sua & aliena siue tua & aliena. at si tua tm̄ gr̄a mādatū sit supuacuuz ē mādatū & ob id nulla ex eo obligatio⁹ nec mādati iter vos nascitur actio. Mādātis⁹ tm̄ gr̄a interuenit mādatū veluti si qs tibi mādet vt negocia ei⁹ gereres vel vt fundū ei emeres vl̄ vt. p eo spōdeꝛs. ¶ Tua gr̄a & mādātis veluti si mādet tibi vt pecuniā sub vsuris⁹ crederes ei⁹ q̄ i rē ipi⁹ mutuaret̄ aut si volēte te ageꝛ cū eo ex fideiussoria cā. mādz tibi vt cū reo agas p̄iculo mādātis vel vt ipius p̄iculo stipuleris ab eo quē tibi delegeris i id q̄ tibi debuerat. Aliena aūt cā iterueīt mādatū veluti si tibi mādet⁹ vt ticij negocia gereres vl̄ vt ticio fūdū emeres vl̄ vt. p ticio spōderes. Tua⁹ & aliena veluti si de cōib⁹ suis & Ticij negocijs gerendis tibi mādet vel vt tibi & ticio fundū emeres vel vt. p eo & Ticio spōderes Tua & aliena veluti si tibi mādet & Ticio & sub vsuris crederes q̄ si sine vsuris pecuniā credere⁹ aliena tm̄ gr̄a intercedit mādatū. Tua⁹ tm̄ gr̄a iteruenit mādatuz veluti si tibi mādet vt pecunias tuas i emptōes potius p̄dioꝝ colloces q̄z feneres vel ex diuersō vt pecunias tuas feneres potius q̄z i emptionē p̄dioꝝ colloces cui⁹ generis mādatū magis ꝯsiliū q̄z mādatū est & ob id nō est obligatoriuz q̄ nemo ex ꝯsilio⁹ mādati⁹ obligat̄ ēt si nō expediat ei cui mandabat̄ cuz liberaz⁹ cuiq; sit apud se explorare an expediat ꝯsiliū. Itaq; si ociosaz pecuniā domi te hītē hortatus fuerit aliqs vt rē emeres aliq̄z vel eaz crederes quāuis nō expediat eaz tibi emisse vl̄ credidisse nō tm̄ tibi mādati tenet̄. Et adeo hec ita sunt vt q̄ sitū sit an mādati teneat̄ q̄ mādauit tibi vt pecuniā ticio fenerares q̄z obtinuit Sabini sīa obligatoriū ēē in hoc casu mandatū q̄ nō al⁹ Ticio credidisses q̄z si tibi mandatū eēt.

¶ Illud quoq; mādatū nō ē obligatoriū⁹ q̄ ꝯtra bonos mores⁹ ē veluti si ticio⁹ furto aut de dāno faciēdo aut de iniuria faciēda mādet tibi. Iz n. pena istius facti noie p̄stiteris⁹ ñ tm̄ vllā hēs aduersus ticio⁹ actōez. ¶ Is q̄ exeq̄t mādatū⁹ nō oz excedere fines mādati⁹. vt ecce si qs vsq; ad cētū aureos mādauerit tibi vt fūdū ēmeres vel vt. p ticio spōderes neq; pluris emere dēs neq; i āplio rē pecuniā fideiubeꝛ: aliogn nō habebis cū eo⁹ mādati actōe adeo q̄ vt sabino & cassio placuerit ēt si vsq; ad cētū aureos cū eo agere voluerit. iutiliter te actuz q̄z diuerse scholeꝛ auctores recte vsq; ad cētū aureos te actuz existimāt q̄ sīa sane benigniꝰ ē. Nō si minoris emeris habebis. s. cū eo mādati actōez qñ q̄ mādat vt sibi cētū aureoꝝ fundus emeret⁹. is vtiq; mādasse itelligit. vt minoris si possit precio⁹ emeret⁹. ¶ Recte⁹ quoq; mādatū ꝯtractū. si dū adhuc itegra res sit ꝛuocatū fuerit euanescit⁹. Itē si⁹ adhuc integro mādato mors alterutrius iterueniat. i. vel eius q̄ mādauerit. vel illi⁹ q̄ mādatū suscepit solui⁹ mādatū.

o ¶ Liberum. s. suscepto cōsilio q̄z suscepto mādato necesse est consumari ſm Jo. nisi cōgruo tpe renūciet̄ vt. j. e. §. mandatum & ff. e. mandauero. §. si. & ff. commo. l. i commodatū. §. sicut.

p ¶ Itaq; ociosum non alit̄ ꝺ esse vī p opi. pla. qui dixit duo. s. vbi ꝯsulo certe pone mutuari teneoꝛ ita dem̄ si alias facturus ñ eras vbi aūt ñ ē ōsignata aliqua persona non teneoꝛ etiā si alias facturꝰ nō eras sed Jo. i vtroq; casu dicit cōtra nā primo indistincte teneoꝛ siue alias eras mutuaturus siue nō scīdo aūt cū distinctiōe. nō alias fac̄ p̄o eo. ff. eo. si remunerādi. §. plane. s. e. §. tua & aliena in fi. & ff. de neg. ges. l. iij. i fi. & l. iiij. nec ob. qđ ꝺ oī qz & si alias etiaz facturus erat tenet̄ qui mādauit vt dām est⁹ vñ pōt subaudiri maxie q̄ nō aliter & c.

¶ Illud. ¶ Mādatū rei turpis vl̄ ꝯ bonos mores nō valet. h. d. Aretinus.

q ¶ Obligatoriū ēt fisiuramentū intercederet. vt in aūt. sce. cas nō solū. §. j. col. j. & fac̄ ad hūc. §. ff. eo. si remunerādi. §. rei turpis. & l. si mandauero. §. q̄ edē. & ff. ꝺ arbi. l. si cū dies. §. in cōpromisso. & s. ꝺ inuti. stip. §. q̄ turpi. & ff. ꝺ ver. ob. l. generaliter. & l. se. & ff. de cōdi. insti. ꝺitōnes.

r ¶ Mores hic quer⁹ q̄d si mādauī tibi vt illi noie meo iniuriā inferres an teneoꝛ. rñ. vtiq;. ar. ff. de dāno. iſec. l. dāni. §. si mādato.

s ¶ Prestiteris. s. ei. cui cōmisiuz ē maleficiū. vt pena dupli & ita lz iterfit mādatarij. tñ ñ agit q̄ nec itereē fingit⁹. vt ff. de ꝺdi. insti. filij⁹ & meli⁹. ff. de re iu. l. q̄ qs culpa. i fi.

t ¶ Ticiū. i. mādantē.

¶ Is. ¶ Mādatarius nō oz excedere fines mandati & quatenꝰ excedit nō hz actōez mandati. h. d. Aretinus.

v ¶ Mādatū. s. certe forme nō q̄nq; hz certā formā. & tunc hz locuz q̄ hic dī. & ff. e. diligenter q̄nq; nō & tunc bona fide facere oz. vt. ff. e. l. iij. & pbatur etiā hec distinctio. vt. ff. eo. si qs p eo.

x ¶ Mandati actionē sed nec certe neg. ges. ſm Bu. & Jo. & ē p eis C de ne. ges. l. vl. & ff. de ne. gest. q. aliena. §. libertis & de peculio si creditoꝛ. §. j. sz. Ad. dabat vtilē ne. ge. actōez & rñdebat illi. l. ff. de ne. ge. q̄ spālis ibi fuit pbibitio. sz certe mitoꝛ de hac opi. cū videat⁹ lex expedita que etiā vtile denegat exp̄sse. vt. ff. e. si p te. & ff. ꝺ edē. l. j. §. cā.

y ¶ Cū eo. actōez p precio dato vt. ff. de in rē ver. si fundum.

z ¶ Emeretur. est aūt illa rō. q̄ maioꝛi sūme minoꝛ inest. vt. ff. ꝺ ver. ob. inter stipulantē. §. ij. & l. in sti. §. ij. & ff. de arbi. diē. §. si plures.

¶ Recte. ¶ Mādatū re itegra pōt reuocari & re integra finit⁹ moꝛte: succurritur tm̄ ei q̄ ignoꝛauit mādatū reuocatū. h. d. Aretinus.

a ¶ Recte nā si nō recte nō est necesse reuocari. vt. s. co. §. illud.

b ¶ Euanescit spāle ē in mandato vt sic facile reuocaretur p volūtatē vnius partis tm̄ in alijs enim ꝯctibus nō sic. vt. C. de acti. & obli. sicut que est ꝯzia huic & est rō q̄ hic nō statim interest & iō non statiz hic inde nascitur obligatio ex interesse datur. vt. ff. e. si. pcuratoꝛez. §. mādati actio. & fa. ad hunc. § ff. de iur. om. iudi. & q̄. & ff. de mi. si mi-noꝛ. §. sceuola. & C. de repu. he. l. si. & ff. de ri. nu. l. pleriq;.

c ¶ Itē si adhuc itegro sed vsq; quo dī itegrū. rñ. si mādata fuit emptio donec arras dederit vel alias si ēptoꝛi obligauerit & idē i similib⁹. & vt breuius accipias si iā cepit itereſſe mādatarij nō ē res integra: alias sic. ac. ff. e. si pcurator est. §. mandati. si vero nō est res integra nō finit⁹ mandatū nisi in iudicio. vt. ff. de iudi. tā ex ꝯctibus. §. si.

¶ Mandati. s. actione.

58

ꝫ qđ ꝓdest si nō finitur mandatum re non integra.nſi.qꝛ ꝑ heredē cepta negocia debent ꝓsumari.vt.ff.ꝑ socio.l.fi.ꝫ noua inchoare nec esse nō sit.vt.ff.de neg.gest.nā ꝛ seruus.§.si vino.ꝛ ff.ꝑ socio heres socij qđ nō est re integra cum ceptum non sit.

a ¶ Alioquin.i.si nō posset agere.

b ¶ Probabilis.q̄ est i scō alieno vt hic ꝛ.ff.e.idēqꝫ.§.pe.alias ē nō ꝓbabilis vt ff.ad vell.quā.C. de rescin vē.gſqs.ꝛ ff.ō edi.edic.l.j.§.cā.

c ¶ Afferꝛt quod esse nō debet.

d ¶ Et huic.s.ꝓximo casui.

e ¶ Liberto primo dispēsatori ꝛ seruo.

f ¶ Liberari eos facē ff.si cer.pe.eiꝰ q̄.ꝛ.C de solu.si cū.fuis.

g ¶ Liberari nisi in casibꝰ.vt.j.q.mo.to. ob.in pric. dicemus

¶ Mandatū.

¶ Mādatū põt ab illō nō acceptari.ꝫ positq̄ ē susceptū oꝫ executōi mādari nisi ex iusta cā ꝛ cōgruo tpe recuseꝰ.h.d.aret.

b ¶ Mādatū. pmū põt fieri.

i ¶ Justa cā.puta casus.fortuitus.nā de dolo teneꝰ ꝛ lata culpa ꝛ leui ꝛ leuissima fm.B.ꝛ io.vt.C.e.l.i rē mādata ꝛ.l.a ꝑ curatore. Alij dicūt de leuissima mādatariū nō teneri ſz ō dolo tm̄ qui gratia tantū mādātis sit vel de leui culpa qui vtriusq̄ gratia instar aliorū cōtractuū.vt.ff.ō re iu.ꝓtractꝰ. ꝫ primū videꝰ verꝰ cū hic ꝓtractꝰ multū discrepat ab alijs cōtractibus.

¶ In ¶ Mādatū ꝺz esse gratuitum alias trāsit i aliū cōtractum.h.d.Areti.

k ¶ In sūma.i.breuiter amō hunc ti.expediamus.

l ¶ Negocij.i.contractus.

m ¶ Mercede.s.vt mercede vt qꝛ als nō erat piturus mandato si nūt alias pariturus erat ꝛ cōstituaꝰ aliqō salariū gratia remunerādi nō iō minꝰ erat mādatuꝫ vt.ff.e.si remunerādi.i.rū.ꝛ ad hui⁹ rei euidētiā distingueꝰ.qꝛ aut ē icertum re ꝛ genere.puta si dicā tibi bene re tribuā tibi hoc seruiciū vel recognoscā ꝛ tunc nō põt peti quicq̄.C e.salariū.ꝛ.ff.e.q̄ mutuā.§.salariū aut certū generꝰ ꝫ icertū spē vt dado tibi.equū vl̄ par vestimētoꝝ.ꝛ tūc põt dici qꝺ valeat quētō salarij cum nō sit ꝓsus incertū.vt.ff.e.si ꝑ fideiussore secꝰ in bis que põdeꝝ numero cōsistunt.vt.ff.de le.j.l.si hominē si āt certū oīno tunc aut stipulatiōe ꝓmittit ꝛ tūc certi cōditio petit.si āt sine stipulatiōe ꝛ i ꝓtinēti añ mādatū.vl̄ pꝰ petit actio ex eo ꝓtractu.s ꝓtraria mādati iſoꝛmata.si āt ex interuallo.s.postq̄ ꝓtrahentes ad alꝰ diuertissent negocia petitur officio iudicis vt.C.e o.l.j.ꝛ.ff.eo.l.salarium.ꝛ.C.de pac. petēs.ꝛ.ff.de duobꝰ reis.l.duos in si.

n ¶ Interueniēte mercede.s.i pecūia numerata.vt dixim⁹.§.ō i prī Itē hec regꝛa generalis ē vera nisi sit talis ꝑsona q̄ nō cōsueuerat locare opas suas vel res talis que non cōsueuerat locari.tunc.n.nō locati.ꝫ ꝑscrip.ver.agit.vt.ff.de prescri.ver.si tibi.ꝛ.l nālis.§.at cū do.

o ¶ Fulloni.fullo est q̄ lauat:ꝛ tīgit pānos.ꝛ ēr polit eleuādo superflua ſz sarcinatoꝛ ecōtra q̄ sarcit.addit vbi ē scissuz vestimētū vel pānū ꝛ ꝓsuit vñ ꝛ dz iste bz sarta recta.qꝛ cum essent fracta sunt reparata ex quibusdā adiunctionibus vt.ff.de vsufruc.hactenus.Accur.

p ¶ Actio imo vī ꝑscrip.ver.ipetere.vt.§.loc.§.j.fo.vt ibi

De obligationibus que ex quasi contractu nascuntur.

POst genera⁹ ꝯtractuū enumerata dispiciam⁹ de ipsis obligatōib⁹ q̄ qđē ñ ꝓprie nasci ex ꝯtractu itelliguntꝫ tm̄ qꝛ non ex maleficio⁹ subſtātia capiūt q̄si ex ꝯtractu nasci videnꝰ. ¶ Igitꝫ cū q⁹ negocia abſntis gesserit: vltro citroqꝫ inter eos nascunt actōes q̄ appellant negocioꝝ gestoꝝ.sed dīo qđē rei geste aduersus eū q gessit directa ꝯpetit actō.negocioꝝ aūt gestoꝝ ꝯtraria q̄s ex nullo ꝯtractu ꝓprie nasci manifestū ē. ¶ Quippe ita nascunt iste actōes si sine mādato' qſqꝫ alienis negocijs gerēdis se obtulerit.ex q̄ cā bi quoꝝ negocia gesta fuerint ēt ignorātes obligant.idqꝫ vtilitatis' cā receptū ē:ne abſntiū q subitа festinatōe coacti nulli demandata negocioꝝ suoꝝ admistratōe pegeꝰ profecti ceēnt desererentur' negocia q̄ sane nemo curaturus ceēt:si de eo qō gs ipedisset:nullā⁹ habiturus esset actōez. ¶ Dic aūt' is q vtil'r gesserit negocia dñz bz obligatū negocioꝝ gestoꝝ:ita ꝛ ecōtra iste quoqꝫ tenetur vt admistratōis reddat rōnē:quo casu ad exactissimā' qſqꝫ diligētiā ꝯpellitur reddere rōem.nec suffic talē diligētiā adhibere q̄lē suis reb⁹ adhibere solet si mō ali⁹ diligētioꝛ eo cōmodius admistratur⁹ ceēt negocia: ¶ Tutoresq̄ quoqꝫ qui tutele iudicio teneꝰ nō ꝓprie ex cōtractu obligati esse intelligūtur.nullum enim negocium inter tutorē ꝛ pupillum ꝯtrahitur.sed qꝛ sane nō ex maleficio⁹ tenentur quasi ex contractu teneri videntur.hoc autem casu mutue suntactiones.nō tm̄.n. pupillus cum tutoꝛe bz tutele actionem⁹ sed ex contrario tutoꝛ cū pupillo bz ꝯtrariam⁹ turele: si vel impēderit aliqd in rē pupilli vel ꝑ eo fuerit obligatus⁹ aut rē suam creditoribus eius obligauerit. ¶ Itez si inter aliquos cōis res sit sine societate⁹: veluti q⁹pariter eis legata donatane essent:ꝛ alter eoꝝ alteri iō teneatur cōi diuidūdo iudicio q⁹ solus fructus ex ea re ꝓceperit:aut q⁹ eos nascunt actōes q̄ appellant negocioꝝ gestoꝝ.sed dīo qđē rei geste aduersus eū q gessit directa ꝯpetit actō.negocioꝝ aūt gestoꝝ ꝯtraria q̄s ex nullo ꝯtractu ꝓprie nasci manifestū ē. ¶ Quippe ita nascunt iste actōes si sine mādato' qſqꝫ alienis negocijs gerēdis se obtulerit.ex q̄ cā bi quoꝝ negocia gesta fuerint ēt ignorātes obligant.idqꝫ vtilitatis' cā receptū ē:ne abſntiū q subitа festinatōe coacti nulli demandata negocioꝝ suoꝝ admistratōe pegeꝰ profecti ceēnt desererentur' negocia q̄ sane nemo curaturus ceēt:si de eo qō gs ipedisset:nullā⁹ habiturus esset actōez. ¶ Dic aūt' is q vtil'r gesserit negocia dñz bz obligatū negocioꝝ gestoꝝ:ita ꝛ ecōtra iste quoqꝫ tenetur vt admistratōis reddat rōnē:quo casu ad exactissimā' qſqꝫ diligētiā ꝯpellitur reddere rōem.nec suffic talē diligētiā adhibere q̄lē suis reb⁹ adhibere solet si mō ali⁹ diligētioꝛ eo cōmodius admistratur⁹ ceēt negocia: ¶ Tutoresq̄ quoqꝫ qui tutele iudicio teneꝰ nō ꝓprie ex cōtractu obligati esse intelligūtur.nullum enim negocium inter tutorē ꝛ pupillum ꝯtrahitur.sed qꝛ sane nō ex maleficio⁹ tenentur quasi ex contractu teneri videntur.hoc autem casu mutue suntactiones.nō tm̄.n. pupillus cum tutoꝛe bz tutele actionem⁹ sed ex contrario tutoꝛ cū pupillo bz ꝯtrariam⁹ turele: si vel impēderit aliqd in rē pupilli vel ꝑ eo fuerit obligatus⁹ aut rē suam creditoribus eius obligauerit. ¶ Itez si inter aliquos cōis res sit sine societate⁹: veluti q⁹pariter eis legata donatane essent:ꝛ alter eoꝝ alteri iō teneatur cōi diuidūdo iudicio q⁹ solus fructus ex ea re ꝓceperit:aut q⁹

¶ De obligationibus que ex quasi ꝯtractu nascuntur. Ista Rubri.ꝓtinuatur.§.in ter.de obligationibus questione si.qꝛ dictū est.§.de obligationibus ex contractu. Et etiam hic continuatur in ter.Aretinus.

POst ¶ Totus iste titulus diuiditur ꝓcipl'r i duas ptes. Primo ponit ꝓtinuationē Ru. Deīo illud ꝑ exēpla declarat. Deīa ibi igit cū qs. Et.h.d.valet argumētū a sufficiēti partiū enumeratione.h.d. Aretinus.

q Genera.i.mancries vel diuersitates ꝯtuum vt.§.ō ob.§.fi.vsqꝫ huc.

r ¶ Ex maleficio subaudi vel quasi vt sit bona argumētatio sic.j.de ob.que ex quasi male.in prin.

¶ Igitur ¶ Ex gestiōe negocioꝝ abſntis.oꝛit hic inde actio negocioꝝ gestoꝝ que dat directa dīo ēt ignorāti ꝯria vo gerēti.h.d.are.

s ¶ Igit qꝛ de his ob.que ex quasi ꝯctu sunt dicēd bemus icipiamus de hac q̄ ex sola ꝓuenit amicitia:vt j.eo.§.

t ¶ Ultro citroqꝫ.i.hic ide possibile eas nasci nam ex vna ꝓte tīn qñqꝫ agitur: vt si alteriꝰ nō interſit ſz sua tīn.

v ¶ Negocioꝝ gestoꝝ.licz ēt vnū negociū sit vt gestū ff.de neg.gest.l.iij.§.negociū sic.j.vi bo.rap.i prin.ꝛ ff.vi bo.ra.l.ij.§.qđ ait ꝓtor

x ¶ Mādato.s.eiꝰ cui⁹ negocia gesserit ꝛ sic soluitur C.de neg.gest.si mādatuꝫ que est contra.

y ¶ Utilitat[.s.vt repetat qđ ipēdit nisi denūciatio inhibeat vt.C.e.l.fi.vel paterna affectio.vt.C.eo.si paterno.ꝛ.l.quod in vxoꝛeꝫ:vt.ff eo.is qui.vel obsequiū qđ ē si libertus patroni negocia gerat vt.C.e.l.officō bis.n. casib⁹ nil repetitur.aliasꝫ q̄ qꝫ repetitur iq̄tū locupleti oꝛ ē vt dicim⁹.j.§.primo.

z ¶ Desererēt negocia.qđ i multis noceret:vt.ff.eo.l.j.

a ¶ Nullā.cū neminē sit verisīle suā pecūiā iactare vel effūdere:vt.ff.de.ꝑba.cum de īdebito.§.j.

b ¶ Sicut āt.obligatū .s.in soliduz dūmō sit vtiliter ceptū negociū ꝫ diuersus exit⁹ sit secut⁹:vt.ff.e.ſz an vltro.§.j.icasib⁹ tm̄ ñ tenetur īsolidū vt si pupill⁹ ē cui⁹ negocia sūt gesta.itē si aio ōpādi gessit vt.ff. eo.si pupill⁹.j.rū.ꝛ.§.si qs negocia mea itē ꝛ si ad noua negocia gerēda accessit:vt.ff.eo.si qs negocia itē si pcō hoc actū ē:vt.C.e.negociū itē ꝛ si fuit i culpa.gerēs vt.ff.e.l.siue bēditaria .itē si fuit i moza .vt.ff.ō.le.j.cū res.§.fi.

c ¶ Ad exactissmā no.gestoꝛez.iterduz ō dolo solo ꝛ lata culpa teneri vt si ad deserta negocia accessit vt.ff.ō.ne.gest.l.iij.§.iterdū qñqꝫ ō dolo rata culpa ꝛ leui ꝛ b'gulariter:vt.C.e.tutoꝛi.ꝛ.ff.e.l.si.pupilli.§.si.qñqꝫ ō leuissima vt qñ ali⁹ diligēti⁹ volebat admistraꝛ.vt hic dicit ꝛ.ff.e.si pupilli.§.vlō am⁹ qñqꝫ de casu vt i bis casib⁹ vbi agit inq̄tū dīs locupletioꝛ ē vt mō supadirimus in eodem.§.

¶ Tutores ¶ Actio vtilis directa ꝛ ꝯria oꝛit ex quasi ꝯctu tutele. Aret.

d ¶ Tutores.s.quōdā.nā q̄ diu est tutoꝛ ñ oꝛit obligatio:vt.ff.de.tu.ꝛ.ra. dis.si tutoꝛ.§.fi.ꝛ.l.sed non dantur.azo.

e ¶ Ex maleficio.subaudi vel quasi vt bona sit illatio.

f ¶ Actionē.s.directā teneꝰ.n.alijs.actionib⁹ tutoꝛ dixim⁹.§.de attil.tu.§. fi.ꝛ ita bēs i hoc.§.actionē tutele directā ꝛ ꝯriā esse ex quasi ꝯctu quid de actōe ꝑ tutele.rū.idē cū ad instar actōis tutele sit inductā.vt.ff.de eo q ꝑ tu.neg.ge.l.j.§.ꝑ tutoꝛe. ¶ Cōtrariā.quā finita tutela demū intendit.vt mō dīmus de directa.vt.ff.de ꝯben.ac.tu.l.j.§.finito.

h ¶ Obligatus.vñ abſturū ē qō perinde est ac si iam abesset.vt.ff.de neg. gest.l.ij.in fi. ꝛ.l.si quis mandatum in si.

¶ Itē. ¶ Actio familie herciscūde vel cōi diuidūdo non oꝛitur ex cōtractu sed ex quasi contractu.h.d.Aretinus.

i ¶ Societate.tūc.n.ageretur ꝑ socio.s.si esset societas vī tū q⁹ hic.§.sibi ipſi

ꝺdicat.nã nũc dicit q ñ ẽ societas ⁊ postea dic̃ soci⁹ ei⁹ ẽ.sed dic q nõ ẽ societas vera sed quedã icidẽs.nã vera ꝺhĩ ꝓsensu.vt.s.de ob.ex ꝓsensu i prin.
b aũt ꝓter spẽ.vt i hoc.§.dr̃.

a ¶ Ei⁹.s.ꝓsors ei⁹ ipropꝛie.n.ponitur.vt modo diximus Accursius.
b ¶ Ex maleficio.subaudi vel quasi vt sit bona illatio.vt.s.eo.in prin.⁊ facit ad hũc.§.ff.sa.ber.heredes.§.nõ tñ in fi.⁊.§.j.⁊.ff.cõi diui.l.ij.in fi.j.rñ.⁊.ff.p socio vt si p socio.⁊.l.acti.§.si post diſtractum.
c ¶ Idẽ nõ p oĩa.q supior §.s.cõi di.p reb⁹ singularibus cõperit hoc aũt ad vniuersitatẽ.vt.s.pri.⁊.ff.pro socio.l.p socio arb.itẽ superius pluries itẽdi põt autẽ semel tñ.vt.ff.sa.ber.l.si filia.§.familie.⁊.C.sa.ber.l.j
d ¶ Ex his cãis quas superiori.§.diximus.
e ¶ Heres obligat.vel maleficio subaudi vel quasi.
f ¶ Intelligitur.s.actõe ex testõ.vt.s.de le.§.nr̃a rel'vẽdicatio aũt que datur vt in eo.§.dr̃ nũqd ẽ ex quasi ꝯctu rñ.nõ puto.q nõ ẽ obligatio.vñ nõ ꝺz dici ex ꝯctu vel quasi. vt.j.de actio.§.j. Idẽ.s.q i rei ven.de hypothecaria dico qua fiũt legatarijs daſ.vt.C.cõia'ũ leg. .l.j.⁊ in dicta.l.s.de legat. §.j. Sed vnde nascit ꝺ quasi cõtrac.vel vnde nascit obligatio ex testamẽto rñ.adẽũdo hereditatẽ heres quasi ꝯher̃ hereditatẽ videt. vt. ff.qui.ex causis i pos.ea.apũ iul.§.fi.⁊.l.seq.itez qd ũ peti.her.rñ.⁊ hoc est ex quasi ꝯractu cũ is nõ cõtraxerit qui possidet ꝓ herede vel ꝓ possessore.nec ẽt deliquit vel quasi vñ segũt ex argumẽtũ que fiũt i hoc ti.q sit ex quasi cõtractu. itẽ qd de actiõe finiũ regũ.rñ.idẽ quia ⁊ habet similitudines multas cũ ac. fã.ber.⁊ cõi diui.⁊ cuz petitiõe hereditaſ.vt.j.de act.§.quedã ⁊.ff.de peti.here.siue bone fidei.§.petitio here.accursius.
g ¶ Ex contractu quia nullus ex hereditaria accepit.vel sol⁹ fecit ipẽsas. ¶ Item is cui. ¶ Qui recipit idebitũ solutũ per errorẽ ex quasi cõtractu dicit obligat⁹ ad restituẽdũ illud.h.d. Areti.
h ¶ Itẽ is cui nã eo ipso q soluit aliqd negocij ꝯtrahere videt.vt.ff.de cõdi.ide.si in arca. Cũ ergo sit ex quasi cõtractu ad qũ ponit hic ꝺdi.idebiti iter actiõez siue obligationẽ ex cõtractu.s.q.mo.re.cõ.obli.§.j.q est huic cõtra.rñ.vt ibi i fi.§.diximus.
i ¶ Diximꝰ.vt.s.q.mo.re.cõtra ob.§.is quoq.
k ¶ Ꝟz tñ.s.benignitate ispecta q ꝑualet.vt.C.de iudi.placuit.nã nemo ꝺz locupletari cũ aliena iactura vt.ff.de cõdi.ide.l.nã natura.
l ¶ Cõditiõe.s.idebiti.⁊ ita trãsit dominiũ i accipiẽtẽ.alias enĩ cõditio non daret nisi ꝯtra furẽ vt.ff.vsufruc.quẽadmodo.ca.l.fi. Ꝟz cõtra.ff.ũ acq.re. do.si.pcurator. Sol.multũ iterest an error sit i obligatione an in re.primo cãu trãsit dñiũ vt hic dr̃.⁊ ꝺditio ozit.scõo nõ.nec trãsit dñium nec ozitur actio.vnde agẽs excep.repellitur.vt.ff.mã.seruũ ticij.
¶ Ex qbusdã. ¶ Indebitũ solutũ ex cã que crescit.p inficiationẽ nõ põt repeti ⁊ legata idebita soluta venerabilib⁹ vel pijs locis nõ pñt repeti.are.
m ¶ Ex quibusdã.iste.§.non facit ad hũc ti.sed ponitur hic gr̃a vberioris doctrine ad primã materiam de indebito.
n ¶ Nõ p errorẽ.lz ponat vnũ casum tñ i quo solutũ p errorẽ idebitũ non põt repeti.tñ ⁊ alij sex sunt vt si.scienter soluit indebitũ nã nõ ꝺz locũ repetitio vt.ff.de ꝺdi.inde.l.j.itẽ pp sniaz solutũ etiã indebitũ nõ reperit.vt.C. de ꝺdi.inde.l.j.itẽ pp trãsactõez.vt.ff.de ꝺdi.inde.in sum.§.⁊ qdẽ.⁊.C.e.l. ij.itẽ si iurauit qs sibi deberi etiã indebitũ deferente aduersario.⁊ fuerit solutũ nõ repetitur.vt.ff.de iureiur.nã postea.§.j.itẽ qñ soluitur in cã que p inficiationẽ crescit.vt.ff.e.l.⁊ elegãter.§.si.⁊.C.e.ea que ⁊ hic dr̃.itẽ cã pietaſ. solutũ indebitũ nõ repetitur.vt.ff.de ꝺdi.inde.cũ his.§.si mulier.itẽ si ẽ ab alio debitũ.lz sit indebitũ ab eo q cedit.vt.C.de pe.here.l.de her.
o ¶ Ex.l.aquilia vt soluendo dãnũ ab alio datũ quasi ego dedissez videor enim ꝓfiteri me dãnũ dedisse q ab alio datũ est.nã si a nullo datũ est nõ impediar repetere sicut nec mihi preiudicat ꝓfessio mea si a nullo datum esset dãnũ vt.ff.ad.l.aquil.inde neracius.§.fi.⁊.l.se.⁊.ff.de inter.ac.q seruuz.§.j. ⁊.§.ij.in fi.sed nunqd hec sunt vera siue in iure siue in facto erret is q soluit rñ.cũ.l.illa.C.e.ti.l ea que ñ distiguit.nec ego distiguã.⁊ ẽ ar.ff.vt ipos.le.l. j.lz qdã dixerũt vt si errauit i iure nõ repetat si i fcõ repetat prie tñ snie sto. vt.ff.e.sed ⁊ si me putẽ.lz ꝺ hũc.§.ẽ.ff.de ꝺdi.inde.elegãter.§.fi.sol.illa erat penalis a prin.hec aũt ex ifficiatione vt hic dr̃ ⁊.j.de ac.§.si furtũ.item ex legato qz ⁊ ipsum p ificiationẽ cresc it.vt.j.de ac.§.itẽ mixta.
p ¶ In his legatis.i.idebite solutis quãtũ ad soluẽtẽ.debitũ tñ quãtũ ab alio vt ⁊ mõ diximus in.l.aql.⁊ hoc fm quosdã.sed .B.contra dicit enim de indebito a quolz.⁊ sic directa a saperiori ,pri.casu.⁊ ẽ spãle i hoc legato de quo hic dz alꝰ aut.i. in alio legato distinguo.aut soluitur scienter idebitũ legatũ quocũqz mõ.⁊ tunc nõ repetitur.vt.ff.de ꝺdi. ide. fideicõmis. Si aũt p errorem iuris idẽ est vt nõ repetatur si est debitũ naturaliter.ſz ciuiliter indebitũ. vt.C.ad.l. fal.l.error nisi sit minor q repetit vtroqz casu p restitutionem in integrum. vt.C.si aduer. so.l.j. si vero per errorem facti repetitur vt.C.de condi.inde.fideicõ.
q ¶ Cuicunqz. alꝰ cuiqz vt per hec verba dñs esto heres.il lũ ere alieno liberare.vt.s.de le.§.sed ⁊ tale.
r ¶ Constitutio.vt C.communia de le. l.ij.
s ¶ Omnib⁹.i. omnibus generibus legatorum quoꝝ quattuor erãt genera.vt s.de lc.§.j.
t ¶ Legatarijs. vt eis solutũ indebituz non repetatur.
v ¶ Religionis.vt monasterijs.
x ¶ Pietatis vt hospitalia ⁊ similia que nominantur in auẽ.de non ali.§.nos igitur col.ij.

¶ Per quas personas nobis obligatio acquiritur. Rubrica.

Continua istam rubricam: vt hic in integro in prin.

Expositis. ¶ Totus titulus diuiditur in tres partes. Prio q nobis acquiritur per illos qui sunt in totũ in dominio vel potestate nostra. Secundo quomodo per illos in quibus habemus aliquod ius vel qui seruiunt nobis bonafide. Tertio quomodo acq ritur per illos qui sunt in dominio nostro pro parte. Secũda ibi:itẽ per liberos. Tertia ibi:cõem. Et.h.d. Obligatio acquiritur etiam per seruum vel filium neqz per seruum in totum. In filium quo ad commodum:exercitium vsufruc.h.d. Aretinus.
y ¶ Expositis.q.s.obligationes. Sed quid differt hic titu.a superiori.s.per quas personas.no.acquiri. R.ille dicit de rebus acquirendis.hic aũt de ob.vt ibi diximus.item qd differt iste ab illo.s.de stipu.ser.cũ ibi de ob.dicatur.rñ.ille specialiter est in obligationibus quesitis per stipulationem.hic autem in omni genere obligationum loquitur acquirendo p filium vel per seruuz.preterq si sint ex castrẽ si peculio vel quasi quibus casibus nihil ad proprietatẽ.nec ad vsufruc.patri acquiritur.vt.C.de bo.que libe.cum oportet.§.ij.
z ¶ Vt tñ.alias est vt tñ.⁊ hoc similiter subauditur tñ.
a ¶ Acquiritur.nisi ab alio possideatur seruus.qui possessori nec dñium nec possessionẽ querit si nõ ex re eius cõparauit.vel ex opera sua nec dño si ex re bone fidei possessoris.vel opera acquisiuit.qz eum nõ possidet vt de acqui.re.do.si seruus.j.rñ.⁊.l.liber homo.§.si.
b ¶ Scõm imaginem.q.d.fiat hec diuisio imaginarie ⁊ intellectualiter.nã visibiliter fieri nõ põt cũ sint incorporalia que nõ diuiduntur vt.ff.de acquiren.re.domi.seruus.§.incorporales.⁊.s.de re.cor.⁊ in cor.j.respon.⁊.s.de vsufruc.in prin.
c ¶ Constitutio vt.C.de bo.que.lib.l.fi.§.vbi autem.
d ¶ Actionem.proprietas tñ est filij ipsius actionis:vt hic dicitur.⁊ obtinet hoc hodie in omnibus aduenticijs:sed olim tñ.v.actiones filiofa.competebant ratione proprietatis. vt iniuriarum. q vi aut clam depositi commodati.⁊ actiones in factũ.vt.ff.de acti.⁊ obli.fi liussa.⁊.l.in factum.has tamen pater exercebat vl suus procurator nõ filius:vt.ff.de iniur.sed si vnius.§.ait prator.⁊.§.filio.⁊.l. pater in fi.nisi pr̃ abesset.vt.ff.de iudi.si longius.§.j.quod etiam in mutuo erat:vt.ff.si cer.pe.cũ filius. Sed hodie ex omni cã aduenticia acquiritur ipsi filio proprietas vt hic dicitur.

a Diuisionē.quā diuisionē lōgū esset hic dicere.sed dicit plene per ordinem in.d.l.C.de bo.que li.l.fi.
C Jtē per liberos. C Liberi ꝛ serui alieni bona fide possessi ꝛ serui vsufructarij ꝛ vsuarij acquirunt nobis ex re nostra ꝛ ex opera ipsorum hoc dicit Areti.
b C Per liberos nota ꝙ liber hō qñqz bōa fide possidet vt quādo possessor credit eū seruū eē ꝛ suū qñqz mala fide vt qñ credo eū suum esse scio ꝛ meum nō esse vt.ff.de acqui. pos.l.j.§.fin ꝛ eū.qñqz nullo modo possideat lz detineat: vt qñ scit liber esse: vt.ff.de acq ren.pos.qui vniuersas.§.j.ꝛ.ff.ō proba. si quis liberum.
c C Per eū quoqz vsufru.in qbusdā libris est i littera vsufruct.vel vsum ꝛ fm hoc videt ꝙ p eū seruum in quo hz vsum ex duabus cāis acquirat. Sed ō.ff. de vsu ꝛ ha.per seruū in pnci. Sō dicunt qdam illud corrigi vel dicēdum Jo.ꝙ illud verbū:ex duabus referatur ad solū vsumfru. alteruz vero. si ex re ad vsuariū. ꝛ sic erit in lra ꝓfusio sicut.C de col.illaz.ꝛ.§.qui. da.tu. pos.§. si quis sed in alijs,libris nō est vel vsum ꝛ tunc planū est ꝛ nullum est ōrium
C Cōem. C Seruus cōis acquirit dñis cōiter pro portione dñica nisi vni vel iussu vnius fuit stipulatus.h.d.Areti.
d C Pro dñica.nisi cū propria noīa eoꝝ stipulationi inseruit vbi pro virilibus portionibus acquirit vt.ff.de stip.ser.si cōis seruus.
e C Stipulatus.s.alteri simpliciter vel sibi dño vt statim sequit als nullū esset dubiuz vt .§.de stip.ser.§.pe.
f C Supra.dictū est.§.de stip.ser.§.preterea.
C Quibus modis tollitur obligatio. Rubrica.
C Visum est.§.de obligatione iducenda:sequit videre de obligatione dissoluenda:siue tollenda:qz nihil tā naturale est ꝙ vt no.quoqz vinculo quo ligat dissolui possit.l.nihil tā nāle.ff.de re.iur .h.d. Areti.
g C Obligatio.ergo nō renascit de cetero vt.ff.de sol.q res.§. areaz ꝛ de noxa.l.si alienos.ꝛ.C.de remis.pig.cum ex cā ꝛ.C.de sen.pas.ō bitor vbi magis suscitat solutio eius ꝙ debet ꝙ tollat.vt.ff.de noxa. l.elec.§.fi.sed ibi equitatis rōne nec sublata.dicitur.
Tollitur aūt. C Totus iste titulus diuidit in quatuor partes primo qualr solutione tollat obligatio. Scō qualr acceptilatione. Tertio qualiter nouatione. Quarto qualr consensu. scō a ibi itē p acceptilationē.tertia ibi:preterea obligatio. Quarta ibi hoc amplius. Et.h.d. Si solut id qō debetur vel aliud loco illius ꝓsentiente creditore ois tollit obligatio.tā rei principalis ꝙ fideiussoris.h.d. Areti.
h C Tollitur.alias tollit als soluitur.
i C Obligatio.siue re siue verbis.siue lris siue cōsensu. nā de his supdictū est a ti.de ob.vsqz huc.sed nūquid est idē in his que ex malefitio sunt vel quasi rn.sic.itē hec sunt vera siue ciuilis ꝛ naturalis fuerit obligatio simul.siue naturalis tm: vt hic ꝛ.ff.ad.l.fal.si pupillus i prin.sed nunqd ciuilis tm tollit solutione eius ꝙ debet vz ꝙ nō vt.ff de sol.qui hoiem.§.fi.ꝛ hoc quidā dicūt Sed ō dico si.n. sciens me ō bere ciuiliter tm solua.sicut eō si nudo pacto tibi decē debeam ꝛ solua ex cā mee fidei implēde quare nō liberor.vt.ff.de cōdi.inde.l.fidei cō. Qō aūt in.d.l.q hoiem dr.ideo qz aliud opabat solutio ꝙ crederet soluens.s.repetitione cū errabat credēs se teneri naturaliter. nō ergo mirum si nō facit qō credebat soluens.s.liberationē.itē est ꝓtra ad hoc.j.rn.in aut.vt hi qui ob.p.res.§.si nō tacuit col.ij. Jo. illud spāle est.itē ō.ff.de so.l.si rē meā.itē ō.ff.de verbo.obi.iul.§.q funduz itē ō.ff.cōmo.l.iij.§.si reddita. Sed his legibus lz fuerit facta solutō nō tm fuit facta sicut debuit fieri. vnde pro nō facta ꝙtum ad hoc habetur.itē ō ad id qō subijcit ꝙ demū sciente creditore soluitur aliud pro alio.ff.de leg.j.nō amplius.§.fi.ꝛ.l.si domus.§.ij.ꝛ.iij.ff.de au.ꝛ ar.le.l.j.§.fi.ꝛ.C.de dona.l.si quis ar.ff.de so.q hoiem ꝛ.ff.dever.ob.

sionē. C Itez per liberos' hoies ꝛ alienos suos quos bona fide possidetis acquirit vobis:sed tm ex duabus causis.i.si quid ex operib' suis: vel ex re vīa acquirant. Per eum quoqz seruū i quo vsufructū vl vsū habetis. silr ex duabus istis causis acquirit vobis. C Eōem seruum ,p dñica parte dñis acquirere certum est:excepto eo ꝙ noiatim vni stipulādo aut per traditionē accipiēdo: illi soli acqrit. veluti cū ita stipulet: Ticio dño meo spondes. Ez si dñi vnius iussu seruus fuerit stipulatus lz antea dubitabat:tm post nostram decisionem res expedita est: vt illi tantuz acquirat qui hec ei facere iussit: vt supra dictuz est.'
Quibus modis tollit obligatio:
Tollitur aūt ois obligatio 'solutiōe eius qō debet: vel si quis cōsentiēte creditore aliud pro alio soluerit:nec tm interest qs soluat vtrum ipse q debet an alius pro eo liberat n.ꝛ alio soluēte siue sciēte siue ignorāte debitore vl invito eo solutio 'fiat. Item'' si reus solvit etiā hi qui ,p eo interuenerunt liberant. Idez ecō trario cōtingit si fideiussor soluerit

nō.n.ipse solus liberat sed etiam reus. C Item per acceptilationez tollit obligatio C Est aūt acceptilatio imaginaria solutio:qō enim ex verboz obligatione Titio debet: id si velit ticius remittere poterit sic fieri vt partiat' hec verba debitorez dicere:qō ego promisi tibi habes ne acceptū.ꝛ ticius rndeat:habeo. Ez etiā' grece acceptilatio pōt fieri dūmodo sic fiat vt latinis verbis solet exigi grecū:quo'geneī vt ita dirim' tm he solvūtur obligationes que ex verbis cōsistunt:nō etiā cetere' consentaneū'.n. visum est verbis factaz obligatiōem alijs posse verbis dissolui.sed'ꝛ id qō ex alia causa debet pōt in stipulatiōez deduci ꝛ p acceptilationez dissolui'. Sicut' autem quod debetur pro parte recte soluit ita i parte debiti acceptilatio fieri potest. Est' autem prodita stipulatio que vulgo aquiliana appellat: p quā ꝓtingit stipulatiōez vt oiuz rū obligatio in stipulatū deducat ꝛ ea p acceptilatiōez tollat stipulatō entz aquliana novat omnes obligationes ꝛ a Gallo aquilio ita cōposita est. Quicqd te mihi ex ēcunqz

inter stipu.§.pe.ꝛ.l.fi'seruus in quibus legibus dicitur ꝙ liberat' soluendo aliud ,p alio. Sed hec spālia sunt.hoc aūt regulare.
k C Cōsentiente.int erdū tm et aliud ,p alio soluitur creditori et inuito vt diximus in aut'.de fideius.§.pe.ꝛ quosdā ex his notauimus.§.proxi.
l C Solutio fiat pz hic ꝙ beneficiū ofertur in inuitū.sed ō.ff.de re.iur.l.invito.sol.illa regula in priui legijs loquit hic aūt i alijs vel dic ꝙ non pōt directo pōt tm p mediū prima veri oz est sed nūquid eō pōt si creī alij solūmodo inuito creditore. Rn.nō vt.ff.de dona.l.stichū.§.fi.nisi creditoris soluatur vt.ff.de ne.ge. si liberto vel ,pcuratori creditor' vl ei cui extiterit heres creditor vel futuro debitori vel filibus psonis q numerātur.ff.de solu.solutū ꝛ.ff.de pig.act.solutū.§. solutam.
m C Jtē si re' iteruenerūt vt sunt fideiussores mādatores ꝛ sponsores.vt.ff.de excep.l.oēs.ꝛ.C.de nō nu. pe.l.iij.
n C Ipse liberat.s. fideiussor.ꝛ si qdē soluat noīe suo liberat ipo iure reū āt liberat p exceptionē vt.ff.mā. si qs.ꝛ.l.papi.ꝛ.ff.de peti. here.l.si qs possessio. Si vero noīe rei liberat ipso iure reū vt.ff.de neg.ge.solvendo ꝛ ff.de nova.l.stichū in fi.sed si hoc verē est ꝙ liberat reus solvēte fideiussor qūo cederet actio creditor fideiussori ꝙ facere dz: vt ff.de sol.modestinus. ꝛ.ff. ō fideius.fi.l.fideius.q sūt ō hāc.l.rn.illō pōt fieri aī solutionē.s.ccssio.vl et postea hoc acto prius qz videt inesse vt ,pbat hec solutio.ff.de fideius. cum his.itē no.hic vnā solutionē parere plures liberationes.ꝛ facit.§.de duob' reis.§.ex pluribus.ꝛ.ff.de arbi.si duo.
C Jtē p acceptilationē. C Per acceptilationē tollit obligatio verbis ōcta. Alie aūt pnt i stipulationē deduci p' aquilianā ꝛ demū p acceptilatiōz in totū vel ,p parte tollit cuiuscūqz forme:vel materie existāt.h.d. Areti.
o C Per acceptilationē imaginariā.i.factā sic.ff.de re.iu.l. imaginaria. vel dicitur imaginaria.i.per momentum duratura sic in aut.qūo op.ep.§.j.ꝛ i psal. In imaginem ptransibit homo ꝛc.
p C Ut patiatur.ꝛ etiā rndet ei vt sequitur.j.e.§.nō est aūt in fine.§.nā sola patiētia non prodest.
q C Sed etiā grece.nō solū latinis:sed et grecis verbis dū tamen aptis ad hoc vt sequitur.ꝛ facit.§.de ver.ob.l.j.in fi.
r C Quo genere.diximus vt.§.eo.§.ibi. Quod.n. ex ver.ꝛc.
s C Cetere.s.que sunt de iure gē.cū accepti.que est ciuilis actus vt.ff.ō re. iu.actus nō possit iura gē.tollere:vt.§.de le.ac.tu.§.fi.que sunt vetustiora ꝛ firmiora:vt.§.de re.di.§.singulorz. Sed nunquid als obligationes iuris'ciuilis tollit acceptilatio vt lrarum ꝛ empbi.ꝛ similes vt diximus.§. de iure na.gen.ꝛ ciui.§.ius autem.rn.nō cū solam obligationem verbis inductam tollat vt hic dicitur. Sed certe lz nō posset tolli iure acceptilationes.s.obligatio iurisgen.ꝛ alie ciuiles.tn possunt iure pacti:etiam acceptilatione facta fm Jo.vt.ff.de rescin.ven.ꝛ emp.l.cū emptor qō generaliter etiam dicebat. Ab.ꝙ vbicunqz fieret acceptilatio inutilis ꝙ habeat vim pacti.ꝛ facit pro eo.ff.de pac.sed si vnus.§.pe. Ut.B.totū concedit.ꝛ erat pro eo.ff. de accep.qua inutilis.j.respon.ꝛ.ff.de cōsti.pec.l.j.§.eum qui sed nos dicimus idem qō. Ab.vbi sit inutilis rōe rei vt dictum est. Item idem ꝙ bul. vbi ē inutilis rone cōceptionis.ꝛ facit pro nobis.ff.de accepti.si accep.
t C Cōsentaneum.facit ad hoc.j.eo.§.si.ꝛ.ff.de re.iur.nihil est tā.ꝛ.C. qñ li.ab emp.dis.l.ij.ꝛ.ff.oc pac.ab emp.
v C Sed ꝛ id quod ex alia.s.ꝙ verbis.
x C Dissolui.s.ipsum debitum.ꝛ no.mirabilē ,pbationē.nā cū nō peteret ō ctus alius tolli suo cōtrario actu.s.per acceptilationē decipitur ꝛ deducit in quedā nō prorsus ōrium actū vt instipulatione qō est obligatoriū.ꝛ sic fit novatio indistincte iure isto.vr.j.eo.§.pe.ꝛ.ff.de act.ꝛ ob. obligationuz fere.§.fi.ꝛ ipsa stipulatio patitur se tolli p accep.vt hic dicitur.
y C Sicut aūt soluitur.s.volēte creditore. Sed nūquid eo inuito debita ps soluitur. R. aut ꝓfitetur de toto debito ꝛ tunc nō pōt soluere nisi totum vt ff.de vsuris tutor.§. Lucius que est huic ō nisi volenti creditor vt hic dicit aut diffitetur ꝛ tūc ps ꝓfessata tm recipietur ab initio vt.ff.si cer.pe.quidaz estimauerunt ꝛ hoc etiā casu pōt intelligi quod hic dicitur.
z C Est aūt prodita.i.cōposita est h's verbis que sequuntur quicqd te ꝛc.

ꝛ no.ꝙ nō potest sic legi quin aliqua verba sint hic superflua. Item nunqd vnum solum ex his duobus.ſ.dare vel facere.sufficit.ſ.dare eū solum quod erat dandum in hac stipulatione deducitur: vt.j.ibi. Tantā pecuniā ꝛc.rñ. sic ar.s̄.de verb.ob.§.sed hec solēnia.ꝛ.C.de do.l.ſi.

a C Dare. vbi debet dñium transferre. vt.j.de act.§.sic itaqꝫ.ꝛ.s̄.de ver.ob li.l.non apparet.§.ſi.

b C Actio in psonā ac petitio in rem persecutio vtrū que cōtinet vt.ff. de acti.ꝛ obligationib⁹.ac.i psonaꝫ

c C Petitio i rem.

d C Ue pro vel.

e C Res.i.estimatio.

f C Stipulat⁹.nūc mutat psonas.ō scōꝫ eni trāsit ad tertiaꝫ ꝛ no.ꝙ ēt realis actio deducitur in stipulatione facta rei estimatione. ꝛ ita ipsa peccunia siue rei estimatio deducitur i stipulationē ꝛ in accepti.nā ipa res nō pōt cum rem suam possit stipulari sibi dari vt s̄.de inutil.stī.§.ij. Ꝫ quō deducā estimationē cū nō debeatur rñ. imo qñ debita est liberat enim exceptione quasi rei vendi. si prestat estimationem vt.ff. de rei vend.eius rei ꝛ.l.seq. si aūt ipsam rem in acceptilationē deducā valet iure pacti ſm .B. vt diximus s̄.eo.§.quod genere.

C Preterea C Interuentu noue persone olim fiebat nouatio ēt si a pupillo stipuler quod alius mihi debꝫ nō aūt a seruo. Hodie vero non psumit̄ nouatio nisi exp̄esse hoc agat h.d. Ꝛreti.

g C Preterea nō soluꝫ solutione vel acceptilatione vt dictū est.s̄.

b C Nouatione.si fiat p stipulationē vt subijcit siue p iudiciū: vt si alī⁹ noīe meo iudicium suscipiat aio nouandi.vt.ff.de so.l.solutionem ꝛ.ff.de in rem verso.si pro parte ꝛ.ff.de ver.obli. scire debemus in ſi.j. responso.

i C Noue psone.ēt si hoc non agitur vt fiat nouatio iure isto.hodie contra vt.j.eo.sed cum.

k C A pupillo qui naturaliter tenetur vt.ff.de noua.l.j.in ſi.si est maioꝛ īfante alīs nec naturaliter.vt.ff.de act.ꝛ ob.l.pupillus.

l C Nulla est.sed nūquid restituitur creditoꝛ in priorē debitoꝛem quidam dicunt ꝙ sic: vt.C.de repu.l.j.in.§.j.ff.de fideiuſ.l.ſi ticius.§.huic que ē ꝓtra ꝛ quod hic dicitur res admittatur.ſ.iure cōi. Sed nō per restitutionē vt dictū est.alij vt placē.dicunt hanc impubere quasi stulte acceperint hic creditoꝛ tā paruulum illā impubere loqui vel verius refert an minoꝛ iuuetur vt nō teneatur per beneficium restitutionis ꝛ tunc etiā restituitur creditoꝛ in veterem creditoꝛem vt ibi an vero nō restituatur qꝛ nō est necesse cū tātuꝫ naturaliter sit obligatus vt.ff.de noua.l.j.i ſi.ꝛ tūc nec creditoꝛ restituit vt hic nec etiā tunc quādo dolo creditoꝛis minoꝛ fuit obligatus.vt.ff.de fideiuſ.si ticius.§.ſi vnde hic doloso nō succurritur.qꝛ frustra.ꝛ.est.ff.de mino. l.auxilium in ſi.ꝛ.l.ſi ex cā.§.nūc videndum.ꝛ ad velle. si decipiendi. Nō etiā in muliere distinguitur.nā restituatur in primū debitoꝛem actio ea subducta per velle.vt.C.ad velle.l.ſi mulier.nisi fuerit dolo inducta. vt.ff. ad velleia.quidam.ꝛ.d.l.ſi ticius in ſi.at secus esset vbi esset secunda obligatio vt in seruo subijcitur qui nō pōt etiam naturaliter teneri fideiubendo vel intercedendo quoquo modo vt.ff.de fideiuſ.seruus inscio.ꝛ.l.seq. Idem etiam in infante dicam q secundo se obligauerit.nam cū nulla sit nō tollitur prima cū nō habeat in quē transeat. Quidam tñ dixerunt naturaliter seruum teneri etiā fideiubendo quod falsuꝫ est.nam nec aliter tenetur nisi naturaliter cuius occasione tenetur dominus de peculio at hic nō tenetur. vt ff.de pecu.l.iij.§.ſi filius ꝛ facit ad hunc.§.ff.de fideiuſ.ſi ticius.§.huic.

m C Non idem.sed que est ratio diuersitatis inter hūc.§.ꝛ superius respōsum respon.qꝛ ibi saltem naturalis obligatio fuit hic nulla in seruo vt ibi diximus. Itē hic qꝛ pupillus potuit obligari nāliter ꝛ ciuiliter cum auctore tutoris.ꝛ per eum.ſ.creditoꝛem stetit quare sibi imputet vnde prior actio tollitur ꝛ posterioꝛ non manet seruus aūt nullius auctoritate potest obligari ciuiliter ideoqꝫ nō imputatur scilꝫ creditoꝛi vnde etiā actio prioꝛ durat.

n C Nullus stipulatus.i.interrogatus stipuloꝛ enim.i.interrogo ſꝫ Drisci.sic accipit vt.ff.de cōdi.inde.si nō sortem.§.si decem.

o C Nouatio sit no.hic tria iura circa nouationem antiquissima. vbi etiam si nihil nouī interueniret fieret tamen nouatio vt.ff. ō act.ꝛ obli. obligationeꝫ fere.§.fi. Itez no ua vbi nouatio presūptiue fiebat quotiēs nouī quid interueniret:ꝛ semper intelligebatur hoc agi vt hic ꝛ.ff.de noua.l.ij. itē tertia quādo hoc exp̄essum diceretur vt.C.de noua.l.ſi.vl dic mñ ꝛ verius duo eē primo fiebat si hoc agebatur exp̄esse vl tacite vt.ff.eo.l.iij. ꝛ nouo iure si id exp̄imatur vt.j. pri.§. ꝛ ꝛ in.d.l.obligationū fere nouū iteruenie bat .ſ. stipulatio penalis ꝛ facit ad hoc s̄.qui.mo.te.infir §. j.ꝛ.ff.de re iudi.l.iiij. §.si ex cōuentione. ꝛ §.sed si pignoꝛa

p C Quod autem fa cit.ff.de nouati. quotiens.

q C Nouationeꝫ. exp̄esse vel tacite.

r C Sed cum hoc .i troducebant ꝛ alij in alijs vt qꝛ sorte aliquid nouī in obligatione erat adiectum vt.s̄.e.§.sed si eadeꝫ

f C Constitutio vt C.de noua.l.ſi.

t C Accedere.sit tamē exactio tñ semel de eodem vt.ff.de re iudi.bona fides.

gari ciuiliter ideoqꝫ nō imputatur scilꝫ creditoꝛi vnde etiā actio prioꝛ durat.

n C Nullus stipulatus.i.interrogatus stipuloꝛ enim.i.interrogo ſꝫ Drisci.sic accipit vt.ff.de cōdi.inde.si nō sortem.§.si decem.

o C Nouatio sit no.hic tria iura circa nouationem antiquissima. vbi etiam si nihil nouī interueniret fieret tamen nouatio vt.ff. ō act.ꝛ obli. obligationeꝫ fere.§.fi. Itez no ua vbi nouatio presūptiue fiebat quotiēs nouī quid interueniret:ꝛ semper intelligebatur hoc agi vt hic ꝛ.ff.de noua.l.ij. itē tertia quādo hoc exp̄essum diceretur vt.C.de noua.l.ſi.vl dic mñ ꝛ verius duo eē primo fiebat si hoc agebatur exp̄esse vl tacite vt.ff.eo.l.iij. ꝛ nouo iure si id exp̄imatur vt.j. pri.§. ꝛ ꝛ in.d.l.obligationū fere nouū iteruenie bat .ſ. stipulatio penalis ꝛ facit ad hoc s̄.qui.mo.te.infir §. j.ꝛ.ff.de re iudi.l.iiij. §.si ex cōuentione. ꝛ §.sed si pignoꝛa

p C Quod autem fa cit.ff.de nouati. quotiens.

q C Nouationeꝫ. exp̄esse vel tacite.

r C Sed cum hoc .i troducebant ꝛ alij in alijs vt qꝛ sorte aliquid nouī in obligatione erat adiectum vt.s̄.e.§.sed si eadeꝫ

f C Constitutio vt C.de noua.l.ſi.

t C Accedere.sit tamē exactio tñ semel de eodem vt.ff.de re iudi.bona fides.

causa dare⁹ facere oportet vel oporteb̄it p̄sens in diē̄ aut sub cōditione quarumcūqꝫ rerum mihi tecū actio⁹ est: queque abs te petitio⁹ vl aduersus te p̄secutio est vel erit q̄ tu mecum haberes tenes possides. possideresue⁹. doloue malo fecisti quominus possideas quāticūqꝫ earum rerꝫ res⁹ erit tātam pecuniā dari stipulatus⁹ est Aulus augeri⁹ spopondit Numerius negidius. Item ex diuerso Numerius negidius interrogauit aulum augerium qcqd tibi hodierno die p aquilianā stipulationem spopondi id ne omne habes acceptum rūdit aulas augerius habeo acceptum tuli. C Preterea nouatione⁹ tollitur obligatio veluti si id qō tibi seius debeat a ticio dari stipulatus sis nā internentu noue⁹ psone noua nascitur obligatio ꝛ prima tollitur trāslata in posteriorem adeo vt interdū lꝫ posterioꝛ stipulatio inutilis sit tñ prima nouationis iure tollit veluti si id quod tu ticio debes a pupillo⁹ sine tutoris auctoritate stipulat⁹ fuerit quo cāu rem amittitur naꝫ ꝛ prioꝛ debitoꝛ liberatur ꝛ posterioꝛ obligatio nulla est non⁹ idez iuris est si a seruo quis fuerit stipulatus: naꝫ tunc prioꝛ perinde obligatus manet ac si postea nullus⁹ stipulatus⁹ fuisset sed si eadē p̄sona sit a quo postea stipuleris: ita demum nouatio⁹ sit si quid in posteriori stipulatione nouī, sit forte si conditio aut dies aut fideiussoꝛ adijciat aut detrabatur. Quod⁹ autem diximus si conditio adijciatur nouationem⁹ fieri sic intelligi oꝛ vt ita dicemus factam nouationem si conditio extiterit alioquin si defecerit durat prioꝛ obligatio. Sed cum hoc⁹ quidez inter veteres cōstabat tunc fieri nouationem cum nouandi animo in sc̄am obligationem itum fuerat p hoc autem dubiū erat qñ nouandi animo videretur hoc fieri ꝛ quasdā de hoc p̄sumptiones alij in alijs casibus introducebant: ideo nostra processit constitutio⁹ que aptissime diff.niuit: tunc solum nouationem prioris obligationis fieri quotiens hoc ipsum inter contrahentes exp̄ssum fuerit q⁹ pp nouationē prioris obligationis conuenerunt alioqn manere ꝛ pristinam obligationem ꝛ sc̄am ei accedere⁹ vt maneat ex vtraqꝫ causa obligatio ſm nostre constitutionis diffinitionem quam lꝫ ex ipsius lectione aptius cognoscere. ‖ Hoc amplius he obligationes que cōsensu contrahuntur: contraria voluntate dissoluuntur nam si ticius ꝛ seius inter se consenserunt vt fundum tusculanum emptum seius haberet centum aureoꝝ demum re nōdum secuta.i.neqꝫ pre⁹cio⁹ soluto: neqꝫ fundo tradito placuerit inter eos: vt discederetur ab ea emptione ꝛ venditione inuicem liberant: idē⁹ est in ꝟductiōe ꝛ locatione ꝛ in oībus ꝟtractibus q ex cōsensu descendūt: sicut iā dictum est.

C Hoc amplius. C Contractus qui cōsensus contrahitur ꝟrio consensu re nō sequuta dissoluitur.h.d. Ꝛre.

v C Que consensu.ſ.solo sed que sunt he respon.numerātur.s̄. ō obliga.ex consensu.itē in quibusdā ex maleficio vt nudo cōsensu ēt tollantur ipso iure vt iniuria ꝛ.itē furti ꝛ similes.vt.ff.de pac.si tibi.ꝛ.§ quidam actio alīs nō ipso iure tolluntur.

v C Consensu.ſ.pacto de non petendo.sed p excep.vt.ff.de pac.l. si vnus.§.pactus.

x C Precio soluto. sed nunquid si ptem precij soluet.respon.nō est integra ꝛ ideo nō rescinditur nudo cōsensu.sed ita demū si hincinde facta sit retro traditio vt.C.qñ li.ab emp.di.l.j.ꝛ.ff.de pac.l.ab emp. ꝛ est rō vtrobiqꝫ qꝛ nil est tā conueniens naturali equitati ꝙ eodem genere quodqꝫ dissolui quo legatum est: vt.ff.de re.iur.l.nihil.

y C Idem est vt.s̄.eo.§.ꝛ no.in ſi.huius ti.xij.esse modos per quos tollit obligatio tā ciuilis ꝙ nālis ipso iure vt nulle remaneant reliqe per solutionem vt.s̄.e.in prin. Item per acceptilationē vt.§.e.itez p acceptilationem. Item p nouationem voluntariā. vt.s̄.e.§.preterea ꝛ.s̄.prioꝛi.§. Itē p nouationem necessariam. vt p sniam ꝛ contestationem litis: vt si alius meo noīe subeat pro me iudicium vt.ff. de noua.l.delegare.§.j. ꝛ.l.aliā.itē p compensationeꝫ vt.j.de act.§.pe.ꝛ.§. in bone fidei. Item per delegationem.vt.ff.de noua.l.dele.j.respon. Item p ꝟfessionem debiti vt.ff.de fideiuſ.l.ſi debitoꝛ creditoꝛi. Itez. p obligationem ꝟsignationē ꝛ depositionem: vt.C.de sol.l.obsignationem ꝛ ēt ipso iure: vt.ff.depo.l.j.§.ſi pecuniaꝫ.in ſi.§. Item per interitum speciei: vt.ff.de ver.ob.l.ſi ex legati. Item maleficio suo mora non precedente.vt per constitutionē. Si quis in tantam.vel p edictum diui Marci: vt.C.vnde vi.l.ſi quis in tantaꝫ ꝛ.ff.quod me.cā. l.extat.ꝛ.ff.ad.l.iul.de vi priua.l.penul.item cōsensu nudo quādoqꝫ vt in hoc.§.itē nudo pacto: vt in maleficijs. Sed ꝛ in alijs modis tollitur non vtraqꝫ: scilꝫ ciuilis ꝛ naturalis vt per sniam vt.ff.de cond. inde.l.iul.sed interdum ciuilis tñ ꝛ remanet naturalis: vt per pactū ꝛ cyrographi redditionem ꝛ iusiurandum: vt.ff.de sol.l.stichum.§.

naturaliter.ipsa etiam ciuilis sic eliditur vt non habeat vigorem.j.ō except.§.pre.item sunt ꝛ alij modi quibus tollitur obligatio ꝑ exce. quos habemus.j.de except.per totum.

¶ De obligationibus.Rubrica.

¶ Hic cōtinua vt in prin.huius ti.continetur.

QUz sit expositum. ¶ Tot⁹ iste tit. in nouem ꝑtes diuidit. Primo continuat istū librū ad libz precedentez Secō ponit diffiniti onez allusionez ꝛ di uisionem furti. Secūda ibi: furtū est cō tractio. Tertio pōit duo genera furtoꝝ eoꝝ penā annecten do. Tertia ibi mani festum est. Quarto in quibus reb⁹ fiat furtū ꝛ quādo fur ex cusetur ibi. Furtum autem fit. Quinto qñ quis prester opē ibi: Interduz furti. Sexto quādo illi q sunt in ptāte alteri⁹ domino vel patri fa rātur ibi: Hi q. Septimo cui cōpetit ac tio furti. ibi furti au té actio. Octauo an impubes cōmittens furtuz teneatur. ibi In sūma. Nono po nit que sit vera pena furti manifesti. Et b.d. Dis obligatio ex delicto nascit ex re.i.ex maleficio hoc dicit. Areti.

a ¶ Ex cōtractu.vt s.ō obli.ex cōtractu

b ¶ Ex quasi cōtrac tu. vt.s.de obli.ex quasi cōtractu.

c ¶ Ex maleficio ca ue tibi qz lz hic ꝓmit tat dicere de his oi bus.nō tamen dicit in hoc ti.de his que sunt ex quasi malefi cio.sz dic vt.j.de ob li.ex quasi maleficio nec etiaz de oibus q ex maleficio sz de solo furto agitur in hoc ti.sicut ꝛ alia rubri.ē genera lioꝝ quā sit rex.vt.ff.si cer.pe.ꝛ ō cōdi.inde.ꝛ.C.ō.re.cre.ꝛ inreiu ran.naz nō dicit ibi de rebus creditis sed in sequētibus ti.post illuz

d ¶ Sed ille.s.que sunt ex cōtractu.non aūt repetit eas que sunt ex quasi contractu.

e ¶ Diuiduntur.s.re verbis lris ꝛ consensu.vt.s.de obli.§.fi.

f ¶ He.s.que sunt ex maleficio vel quasi.

g ¶ Iniuria.sed nōne fit iniuria verbis vt cōuicio.vt.ff.ō iniur.l.j.§ iniuria. Item ifis famatoꝝijs: vt.ff.de iniur.l.lex coꝝ.§.fi qs librū.ꝛ.j de iniur.§.j.sz certe ꝛ tūc ex maleficio fit ꝛ sic re fit qz maleficium fit verbis vl lris.ꝛ sic hz locū qō hic dicit.

¶ Furtum est. ¶ Hic ponit diffinitio ꝛ allusio furti. Et duo gene ra furtoꝝ.ꝛ fur manifestus ōr qui cuz furto inuentus est: vel in loco priuato vel publico anteq̄ perueniat ad locū destinatū pro redditu hoc dicit Aretinus.

b ¶ Furtū enim est contractatio rē.ꝛ facit extra ō elec.c.dudū.hoc exigit in furto ꝛ sine ea nō fit furtū.lz volūtas vl alia verba vel scri ptura iterueniat.vt.ff.e.si quis vroꝝi.§.neqz verbo.ꝛ.l.inficiādo.in prin.ꝛ.l.j.§.sola. Qñqz tñ siue ꝓtractatōne vt in charta rasa.vt.ff.e. qui ta.§.fi.ꝛ.l.si qs vxo.§.si quis asinū.sz certe ibi cōtractatio itercesit. aut generaliter ōcationem accipiamus licet ñ fuerit ibi amotio

i ¶ Rei.subaudi mobilis.nā de imobili nō pōt fieri furtū: vt.s.ō vsu ca §.q̄ autē nisi in casu.vt in creta.sed certe iō illa est mobilis: vt.ff.e l.si certe. Item subaudi coꝝporalis.nā de icoꝝporalib⁹ nō fit furtū cuz

Explicit liber tertius.

Incipit quartus.

De obligationibus que ex delicto nascuntur.

QUam sit expositum superiori libro de obligationibus que ex cōtractu⁹ ꝛ ex quasi contractu⁹ sequitur vt de obligationibus ex maleficio⁹ ꝛ quasi ex maleficio dispiciam⁹ sed⁹ ille quidem vt suo loco tradidimus in quattuoꝝ genera diuidunt⁹ he⁹ vero vnius generis sunt: nā omnes ex re nascunt⁹.idest ex ipso maleficio veluti ex furto:rapina:aut dāno aut iniuria⁹. ¶ Furtum⁹ enim est contractio rei⁹ fraudulosa⁹ vel ipsius⁹ rei vel etiam vsus⁹ⁿ eius possessioni sue⁹ quod lege⁹ naturali prohibitum est admittere. Furtum⁹ enim vel a furuo idest nigro dictuz est eo ꝙ claz ꝛ obscure fit ꝛ plerumqz nocte: vel a fraude: vel a ferendo id est auferendo⁹ vel a greco sermone qui fures appellantur furioso ꝛ greci ¶ dixerūt Furtoruz aūt duo sunt genera: manifestum ꝛ non manifestum: naz cōceptum ꝛ oblatum species⁹ potius actionis sunt furto coherentes quā genera furtoꝝ sicut inferius apparebit⁹. Manifestus fur est quez greci ¶ appellant nec solum is qui in ipso furto deprehenditur: sed etiaz is qui in eo loco deprehenditur quo furtum fit: veluti qui in domo furtum fecit ꝛ nondum egressus ianuam deprehensus fuerit: ꝛ qui in olineto oliuarum aut in vineto vuarum furtum fecit quamdiu in eo olineto aut vineto deprehensus fuerit: imo⁹ vlterius furtum manifestū ē extendenduz: quādiu eam rem fur tenens visus vel deprehensus fuerit siue i publico siue in priuato vel a dño vel ab alio anteqz eo pernenerit quo deferre aut deponere⁹ rez destinasset. sed si pertulit quo destinauit: tamen ꝛ si deprehendatur cuz re furtiua non est manifestus fur. Nec⁹ manifestum furtum quod fit ex his que diximus intelligitur. nam quod manifestuz nō est id scilicet nec manifestum est.

¶ Conceptum furtum dicitur cum apud aliquē testibus presentib⁹ furtiua res quesita ꝛ inuenta sit: nam in eum propria actio constituta est q̄z uis fur non sit: que appellatur conceptī. Oblatum furtum dicitur cuz res furtiua ab aliquo tibi oblata sit eaqz apud te concepta sit vtiqz si ea mente tibi data fuerit vt apud te potius quam apud euz qui dederit cōciperetur. nam tibi apudquez concepta sit propria aduersus eum qui obtulit q̄zuis fur non sit constituta est actio que appellatur oblati. Est autem prohibiti furti actio aduersus eum qui furtum querere testib⁹ presentibus volentem prohibuerit Preterea pena constituitur edicto pretoris per actionem furti non exhibiti aduersus eum qui furtiuam rem apud se quesitam ꝛ inuentam non exhibuit. sed be actiones scilz concepti ꝛ oblati ꝛ furti prohibiti: necnon furti non exhibiti in desuetudinem abierunt. Cum enim requisitio rei furtiue hodie fm⁹ veterem obseruationem nō fit merito ex cō sequentia⁹ etiaz prefate actiones ab vsu communi recesserunt cum manifestissimum sit q⁹ omnes qui scientes rem furtiuā susceperint ꝛ celauerit furti nec manifesti obnoxij sūt Pena⁹ manifesti furti quadrupli ē tam ex⁹ serui q̄z ex liberi persona

k ¶ Fraudulosa.hoc iō dicit qz si credat sibi licere nō facit furtū.j.ti.j.§.qz tamē.item si credat dominū permittuz nō facit furtum vt.j.e.§.placuit in duobus tamen casib⁹ videt furtuz fieri etiā sine fraude furādi vt i eo q̄ saccū pecunie surripuit vt etiā sacci noie furti teneat lz saccuz nō ꝓposuerit furari sed pecuniam vt.ff.eo.q̄ saccuz.sed certe licet nō principaliter secūdario tamē voluit saccum surripere.alius casus ē vt. ff.de cōdi.ob cau.l.pe. Item subaudi ad diffinitiōnez q̄ fit iuito domino.nā eo volēte nō pōt cōmitti furtum vt.j.e.placuit.

l ¶ Vel ipsius.i. ꝓprietat⁹ ipsius rei.

m ¶ Usus.vt hēs exēpluz j.eo.ti.§.furtū aūt fit. Sz qualiter quadruplicatur hic.rñ.vsus estimatio tātū quadruplicat⁹ vt ñ pluries extēdat⁹ pena q̄ delictum: vt C.de pen.l.sancimus.ꝛ fa.C.e.l.vulgaris ꝛ.l.si qs furt.j.rñ.§.j.ꝛ.§.iij.ꝛ.l.vez ē.alij.dicūt etiā ipsā ꝓprietatē debere estimari qz nō potest separari vsus a ꝓprie.ff.e.l. qui iumēta ꝛ.l. si vēdidero.§.cū aūt.

n ¶ Possessionis.ꝛ hoc dico ipsā possessionē duplicari.cū aliud sit precium rei aliud possessionis vt.ff.vti possid.si duo.§.si.ꝛ subau. q̄ hoc fecerit aio lucrandi alias non est furtum vt.ff. e.l.j.§.j.

o ¶ Lege naturali.i.diuina.vnde illud. Nō facias furtū rē.item illud. Nō tibi nō vis fieri alij ne feceris.

p ¶ Furtū.q̄.i.quia.

q ¶ Auferendo. quia fur aufert.

r ¶ Spēs.s.casus.

s ¶ Apparebit.vt.j.e.§.cōceptū.ꝛ.§.oblatum.

t ¶ Immo vlteri⁹.p hoc vi det infringi regula ꝙ liberā psonā nihil acq̄ri. vt.C.ꝙ quas pso.no.acq.l.j. qō falsū est.qz magis de delicto suo ꝓprio ꝙ alterius facto hoc euenit.vt de vsur.si quas solutioni.§.fi.ꝛ.ff.qō vi aut claz.l.phibere.ꝛ sunt hec vera nisi in casu.s.cū se occultauit ille cui fiebat.nā lz fur visus fuerit tñ ē fur nō manifestus.vt.ff.de furt.l.si qs in serui.§.ceterū.

v ¶ Deponere.i tñ fm. Ho.vt si vltra mōtes pferre destinasset tñ si apprehendat aī erit fur manifest⁹.

x ¶ Nec manifestū.s.qz ꝓtrarioꝝ eadē est disciplina: vt.s.de his q̄ sunt sui vel ali.iur.§.j.ꝛ facit ad hūc.§.ff.e.l.ij.ꝛ.iij.ꝛ.iiij.v.ꝛ vi.vij.ꝛ.ix.

¶ Conceptum. Actōes furti ꝛceptī:ꝛ furti obligati ꝛ furti ꝓhibiti ꝛ furti ñ ꝓhibiti recesserūt ab vsu:ꝛ q̄ sciēter rē furto subtractat ꝛ recipit ꝛ occultat tenet furti nō manifesti.h.d. Areti.

y ¶ Secundum veterem.immo sit: vt.ff.de ser.fug.l.j §.hec aūt.sed illud ē speciale in psona serui.

z ¶ Ex ꝛsequētia.hec nō ē semp bona cōsequētia vt sublata solēnitate.iō id tollatur qz cum solennitate fiat.vt.s.de verboꝝ obli.§.sed hoc.ꝛ.C.de fozmu.ꝛ ipe.sub.l.j.ꝛ.ij.

a ¶ Pena manifesti.q̄ est de iure ptoris: vt.j.de ppe.ꝛ tē.ac.§.j.

b ¶ Ex sui.hoc tamen casu suus ꝓ noxa dari poterit: vt.j.de noxa.acti.in principio.

c ¶ Manifesti.s.q̄ oñdit ex.l.xij.ta.vt.j.ō nox.§.sūt aūt.sz quare minoꝝ pena iuris.l.xij.tab ponit q̄ p pretorē.rñ.quia maius delictū ē.j.ti.proxi.in prin. Preterea tpe legis.xij.tab.paupioꝝes erāt homines.vñ minoꝝ pene ponebant.vt.j.de iniu.§.pe.

a Bupli.nisi in casu vt.C.de ser.fugi.l.mancipia.
Furtum autem fit. Cõtractatio rei aliene inuito domino:furti actionem parit. Contractans vero rem quã contractare credit probabiliter domini voluntate furti non teneꝫ.h.d.Are.
b Inuito domino.ꝛ qñcunqz volẽte:vt.j.eo.§.vnde illud.
c Itaqz.gestandi.i. ducendi.
d Perduxisset.idẽ ẽ ac si alij ꝓmodauit:spẽs enim furti est ó alieno largiri:vt ff.eo.si pignore.§.j.
e Placuit intelligãt.ꝛ est ratio qꝛ voluntas distinguit maleficia.vt.ff.eo.qui iniur.i si.j.rñ.ꝛ fa.C.ad.l.cor.de sic.l.j.ꝛ.ff.si cer pe.l.qꝫ te.
f Permissurũ qd si hoc credidit.s.oim permissuꝝ sed stulte credebat.rñ. furti nõ teneꝫ cũ nõ fiat.s. furtũ absqz affectu vt hic subijcit ꝛ.ś.de vsuc.§.itez si is sed actiõe ex eo ꝯctu vt cõmodati.vel simili bene teneꝫ.vt.ff.eo.qó si re tibi cõmodata.sed secus si stulte opinior te ꝓmissurum rem tuaz accipere:vt.ff. de fur. l.qui vas.§.vetare.
g Furandi.nisi in duob9 casib9.vt dixi.ś.e.§.j.
Sed si credat. Cõtractãs rem dñi voluntate lz credat dñm inuitũ furti nõ teneꝫ nisi in vno casu.s. corrumpẽte seruũ alienuz h.d.Areti.
b Furtũ.vt furti actõ nascat.furtũ tñ fit ꝑm quosdã sed certe imo nec furtũ fit: vt.ff.e.l.int oẽs.§.pe.
i Unde pertulerit.s.domino.
k Dño.i.meuio hic renũciauerit.vt.C.ó fur.l.si qs ꝓsuaserit.
l Ad eum.s.ticium.
m Decisionem.vt.C.de ser.corr.l.si qs persuaserit.
n Actionez. spãle est qó hic dr:alꝫ non sit furtum volẽti vt.ś.pri.§.ꝛ.ff.ó dona.inter vi.ꝛ vxo.l.de eo i si.que est ꝯ.lz videt qꝫ nec hoc casu debeat esse spãle vt.C.de ser.fugi.l.quicũqz §.fina.sed ibi incipit malicia dño hic aũt ab ipso corrumpente.
o Licet.i.q̃uis.
p Regule.quas regulas habemus.ff.de ser.cor.l.j.i prin.ꝛ p totum tit.
q Pernicie.i.destructionem.
r Impunitate.sic.j.ti.j.§.sed nedum talia.
s Quibusdã.itez ꝛ vnius pena sit metus multoꝝ.vt.C.ad.l.iul.repetũ. l.j.ꝛ no.bunc.§.punire affectum ꝛ si nõ sequat effectus sic.C.de epis.ꝛ cle. l.si quis nõ dicã.C.de his qui ad ec.con.l.pñti.ar.ꝯ.ff.de pe.l. cogitationis sed certe hic cogitatio iam aduenerat ad aliquẽ actũ vnde nõ erat nuda vt C.eo.l.iul.de sic.l.quisqz.
Interduz. In filijs in ptãte põt ẽt furtum ꝓmitti.h.d.Are.
t Furtum.nõ rõne dñij:sed maleficij.ꝛ ideo ex hoc maleficio nõ ciuiliter sed criminaliter agitur.nã cũ sit libeꝝ corpus nõ recipit estimationẽ: vt.j. de ob.que ex quasi delic.§.ab hoie.criminaliter aũt extra ordinẽ ageꝫ.vt.ff. eo.l.fi. ꝛ de priua.l.fi.mater vero nõ agit sed ꝛ pater nõ agit ꝓditione furtiua cũ ipsa ad possessionẽ vel proprietatẽ cõperat.quoꝝ neutrum in filio habemus vt.ff.eo.l.euz qui.§.si filius.ꝛ.l.mater in prin.ꝛ.l.liberoꝝ. ꝛ.ff.de ac qui.pos.l.cũ heredes.§.fi.ꝛ de rei ven.l.j.§.per hanc.
Aliquando. Debitor qui surripuit rem pignoratã creditori furti tenetur.h.d.Areti.
v Subtraxerit.sed hic res nõ efficit furtiua vt.ff.de vsuca.sequit.§ si rem.ꝛ.ff.pro emp.si rẽ vnde dic qꝫ qñqz est res furtiua ꝛ fit furtum ꝛ nascitur actio furti.vt fere in toto hoc ti.ꝛ.ff.e.ꝛ.C.e.interduz nullum eoꝝ ẽvt si re mea vtar in terdum furtũ fit ꝛ res furtiua sed actio furti nõ nascitur vt.j. eo.§.hi qui interduz furtũ fit ꝛ actio nascitur sed nõ fit res furtiua.vt hic dicitur.
Interdum furti Non solum principalis furtũ cõmittit:sed ẽt opez pstãs furti tenetur. Et qui per lasciuiam nõ vt furtuz fiat furto prestat opem nõ obligatur furti.h.d.Areti.
r Tenetur.ꝛ non manifesti.licz ẽt deꝑbendatur:vt.ff. eo.l. is cui.
y Alius facit ad hoc.ff.ad.l.acquil.si seruus seruũ.§. si qs de manumissis.ꝛ.ff. eo.l.furti.§.pe.ꝛ.l.q seruo.
z Sed si qd ꝓ lasciuiam.i.stulticiam.
a In factum .i.vtilis.l. aql. si corpora lesa sint aliogn subsidiaria vt.j.ad.l.aql. §.fi,ꝛ.§.pe.
b At vbi aduersatur.,primo dicto vbi dicit dari in factum.
c Ope supponit no.hic dari ꝓsilium solo facto alꝫ dz cõsilium boĩs intẽtio vt propositũ.vt.ff.eo.si quis fun.§.j. item dz cõsilium qó alij dat bonũ vel malũ: vt.ff in furti.§.pe.in fi. itẽ cõsilium dz qó capit a multis vt.C.de le. ꝛ cõ.l.humanum.
d Certe.cũ alꝫ esset facturus furtum ẽt sine cõsilio huius alꝫ tenet vterqz.ff.ó fur.q seruo.ꝛ de ver. fig.l.sepe.aliud videtur in actiõe fui corrupti vbi tenet etiaz si alꝫ esset facturus nec eniz oz laudãdo augeri malitiã. vt.j. ad.l. aquil.§. ceterũ ꝛ.j.de acti.§. in qua drupluz.ꝛ.ff. de ser. cor.l.j.§.persuadere sed que est rõ.rñ.qr hic agit ex delicto secuto post psuasionem nõ aũt ex ipsa psuasione ꝛ iõ distinguit an erat alꝫ facturus vl nõ:sed in alijs casibus ex ipsa persuasione agitur quicquid postea sequatur: vt.ś.e.§. vnde illó dũmodo non ex interuallo nimio sequatur:vt.ff.de ser.cor.l.in hoc.ꝛ.l. neracius.itẽ est contra.j.de iniur.§.nõ solũ.sed ibi non erat alias facturus ꝛ fecit.
Hi qui. Filius ꝛ seruus ꝛ surripiendo patri vel domino furtum cõmittunt:ꝛ res efficitur furtiua lz actio furti non nascat qui tamen opem vel ꝓsilium dederit tenetur furti.h.d.Areti.
e Nec ob id.quod verum est nisi fuerit lis estimata vel dñs venderit furti vt.ś.eo.q̃uis.
f Non nascitur.nisi sit filius habens castrense peculium vel quasi castrense vbi filius tenetur patri ꝛ pater filio.idem ꝛ de vxore quod hic de filio dicitur vt.ff.eo.si quis vxori in prin.ꝛ in.§.j.
g Furti aũt.cuius interest etiam modice: vt.j. tit.j.§.fi.ꝛ.ff.vi bo.

rapto.l.ij.§.z generaliter.item oportet ꝙ interſit ex iuſta cauſa z p babili.natura ſi eſt malefidei poſſeſſ.vel huius rei fur.furti non ager vt.ff.eodem.l.itaqz.circa principium.z.l.eum qui emit.§.hi autem ſed ſi bonum initium habuit vt qz ſibi commodauit vel locauit: habet actionem furti z hic eſt caſus in quo furti agere poteſt.vt.ff.eodē qui vas.§.ſi ego tibi

a Actio.res tamē nō furtiua vt dixi.ſ. eo.§.aliquando.

b Competit.contra debitorez qui furripuit.

Item ſi fullo.

Item ille qui tenetur ex locato i aliquare ſi furripiatur habet furti actionez idē in bone fidei emptore.h.d.Areti.

c Fullo.ſarcinator qui ſunt dic vt.ſ.mā da.§.ſi.

d Sed.z bone fac ff.eo.l.itaqz.

e Poſſint.immo videtur q ſemp dominus debeat furez cōuenire: vt.ff.loca.z condu.l.cuz in plures.§.veſtimenta.ſz ibi de actio.in rē.vel condit.furt.dicit hic autem de ac.furtiua

f Idem.in partez vt furti actio competat domino z fac ad hunc.§.ff.de ꝓdi.ſine cauſa.in.l.ſi fullo.

Que de fullone

Si res comodata fuerit cōmodatario ſurrepta dñs bz electionem vtrū velit agere ꝛ furem actione furti:an ꝛ commodatariū cōmodati.z vno electo ſcienter alius liberatur.ſecus ſi fuerit ignoras vel dubitans,hoc dicit Areti.

g Deciſionib⁹. vt C.de fur.z ſer.cor.l. ſi.§.tales.itaqz.

h Ad alterā.vnde actio furti hoc caſu nō eſt ambulatoria.

i Ipſi.ſ. cōmodatori.

k Habere actio nē z penaz ex actā dño reſtituere non cogit qz vbi piculum ibi z ꝓmodū: vt.C.ō fur. l.fin.§.ſed cum.

l Peruenit.agendo ꝛ euz actione cōmodati.

m Ab eo.ſ. cōmodatario.

n Suppoſitum.ſ. furem.

o Ei qui.ſ. cōmodatario.

p Cū manifeſtiſſimū vñ dico ꝙ eligēdo vnuz repellit ab altero ſi ſciens a pncipio fuit.

autem actio⁹ ei ꝓpetit⁹ cuius interest rem ſaluam eſſe.lz dominus nō ſit:itaqz nec domino aliter competit q̄z ſi eius interſit rem non perire vnde conſtat creditorem de pignore ſurrepto furti actione agere poſſe etiam ſi idoneum debitorem habeat:quia expedit ei pignori potius incumbere quā in perſonam agere adeo quidem vt q̄zuis ipſe debitor eam rem ſurripuerit nihilominus creditori competit actio furti.

Item ſi fullo⁹ pollienda curandane:aut ſarcinator ſarciēda veſtimēta mercede certa conſtituta acceperit:eāqz furto amiſerit ipſe furti habeat actionem non dominus quia domini nihil intereſt eam rem non perire cū indicio locati a fullo aut ſarcinatorem rem ſuaz perſequi poteſt. Sed⁹ z bonefidei emptori ſurrepta re quam emerit q̄zuis dñs non ſit omnino competit actio furti quemadmoduz z creditori: Fulloni vero z ſarcinatori nō aliter furti actionem cōpetere placuit quaz ſi ſoluendo fuerint: hoc eſt ſi domino rei eſtimationez ſoluere poſſint⁹ nam ſi ſoluendo non ſunt: tūc quia ab eis ſuum dominus cōſequi non poſſit ipi domino furti competit actio quia hoc caſu ipſius intereſt rez ſaluam ei eſſe. Idem⁹ eſt z ſi iſtaī p te ſoluendo fuerit fullo aut ſarcinator. Que de fullone z ſarcinatore diximus eadem z ad eum cui cōmodata eſt res transferēda veteres eſtimabant. Nam vt ille fullo mercedem accipiendo cuſtodiam prēſtat.ita is quoqz qui commodatuz vtendi cauſa accepit:ſimiliter neceſſe habet cuſtodiam prēſtare. Hz noſtra ꝓuidētia ēt hoc in noſtris deciſionibus⁹ emendauit: vt in voluntate domini ſit ſiue cōmodati actionem aduerſus eum qui rem cōmodatam accepit mouere deſiderat ſiue furti aduerſum eum qui rem ſurripuit z alterutra earum electa dño non poſſe ex penitentia ad⁹ alteraz venire actionē ſed ſi quidem furem elegerit illum qui rem vtendam accepit penitus liberari. Sinaūt commodator veniat aduerſus eum qui rem vtendam accepit:ipſi⁹ quidem nullo modo cōpetere poſſe aduerſus furem furti actionem. Eum aūt qui pro re cōmodata conuenit poſſe aduerſus furem furti habere actionem⁹ ita tamen ſi dominus ſciens rem eſſe ſurreptam aduerſus eū cui res cōmodata fuerit peruenit⁹. Sin autem neſcius z dubitans rem non eſſe ſurreptam apud eum commo-

dati actionem inſtituit: poſtea autem re comperta voluit remittere quidem cōmodati actionez: ad furti autem actionem peruenire tunc quidem licentia ei conceditur:z aduerſus furem venire obſtaculo nullo ei opponendo qñ incertus conſtitutus mouit aduerſus eum qui rē vtendam accepit commodati actionem niſi domino ab eo⁹ ſatiſfactū eſt:tum etenim oīno furem a domino quod furti actione liberari ſuppoſitum⁹ autem eſſe ei⁹ qui pro re ſibi cōmodata domino ſatiſfecit cuz manifeſtiſſimum⁹ eſt etiam ſi abinitio dominus actionem inſtituit cōmodati ignarus rez eē ſurreptā.poſtea autem hoc ei cognito aduerſus furem tranſierit omnino liberari eum qui rem commodataz acceperit quemcūqz cauſe exitum dñs aduerſus furem habuit eadem diffinitione obtinente ſiue in parte ſiue inſolidum ſoluendo ſit is qui rez cōmodatam acceperit. Sed is apō quem rem depoſita eſt cuſtodiam non prēſtat ſed tantum in eum obnoxius eſt ſi quid ipſe dolo⁹ malo fecerit:qua de cauſa ſi res ei ſurrepta fuerit quia reſtituendum eius rei nomine depoſiti nō tenetur:nec ob id eius intereſt rez ſaluaz eſſe furti agere nō poteſt:ſed furti actio domino competit. In ſumma⁹ ſciendum eſt queſitum eſſe: an impubes rem alienam amouendo furtum faciat z placuit qz furtum ex affectu furandi conſiſtit itaqz demuz obligari eo crimine impuberez ſi proximus⁹ pubertati ſit z ob id ttelligat delinquere. Furti actio ſiue dupli ſiue q̄drupli tantum ad pene perſecutionem pertinet nā ipſius pſecutionez extrinſecus habet dominus q̄z aut vendicando⁹ aut condicendo⁹ pōt auferri ſed rei vēdicatio aduerſus quidem poſſeſſorem,eſt ſiue fur ipſe poſſidet ſiue alius quilibet. Condītio aūt aduerſus furem ipm beredē vel eius lz non poſſideat competit.

De vi bonorum raptorum⁵.

Qui res alienas rapit⁹ tenetur quidem etiam furti⁹ quis enim magis alienam rez inuito domino contractat quā qui⁹ vi rapit. Iōqz recte dictum eſt eū improbum furē eſſe:ſed tñ propriam actionem eius delicti nomine pretor introduxit q̄ appellat⁵ vi bonor raptor:z eſt intra annum⁹ quadrupli⁹ poſt annuz ſimpli:que actio vtilis⁶ eſt:etiam ſi quis vnam rem licet minimam ra-

Furti actio. Actio furti eſt mere penalis: ſed ꝓditio furtiua z rei vendicatio cōpetunt ꝙ re: z rei vēdicatio dat ꝓ poſſeſſorē z cōditio furtiua ꝓ furez z eius heredē.h.d.Areti.

t Vendicando.i.dñium petendo.ſi extat.

v Cōdicēdo.i.in pſonā agēdo ꝓditione furtiua ſi ꝓſumpti ſūt.z facit ad hūc §.ff.de ꝓdi.fur.l. ꝙ ſure.§. furti.z.l.in ꝓdi.z.j.de ac.§ ſic itaqz.C.de fur.l.ancille

x De vi bonor raptor.

Alſo de furto ſequitur de rapina.

Qui res alienas. Totus iſte titulus ꝺiuiditur in tres partes. Primo quia raptor z fur.in equaliter puniūtur. Scōo qñ qs rapit rē ſuam vel alienā putans eſſe ſuā. Tertio qd ſit ſubiectuz in hac actione: videlicz qd oz deducere actor.ſcōa ibi:qz tñ.tertia ibi:ſane i hac. Et hoc.d. Rapiens per vim rem alterius tenet furti z ēt actione vi bon.rapt.que datur in quadruplū infra annum.poſtea vero in ſimplum z in quadruplo ineſt ſimplum.h.d.Areti.

y Qui res alienas.large accipe vt ēt ſi ſint cōes idē ſit quo ad ſocij partē.vt.ff. de fur.l.ſi ſocius.

z Furti.ſ.non manifeſti etiam ſi deprehendatur ſz ꝺ.qō falſum eſt.imo ſi deprehendatur manifeſtus ē z in quadruplū pōt conueniri: vt.ff.de fur.ſi vendidero.§.cū raptor.alſ ſi nō deprehendatur nō manifeſti tenetur qua actione ſi fuerit actum tollitur vi bonoruz raptorz niſi in id qō excedit.vt.ff.e.l.j.itez in caſu nec manifeſti nec non manifeſti tenetur vt ſi quis ex domo in qua nemo erat rapuerit ſed tñ hac' rōne vi bo.rap.tenetur ſm. ꝺ.vt ff.de fur.l.ſi quis de domo alſ ex domo.ſed hoc ē falſum qz ibi erat actum furti nō manifeſti:z ideo amplius ceſſet hec actio.z iō dat hic actio vi bo.rap.qz excedit z in id quod extēdit:vt d.l.ff.eo.l.j.z facit de act.z ob.l.qui ſeruum.§.ſi.

a Qui rapit.q.d.nullus vt hic.z.ff.quod me.cau.l. cum excepit.§.qui vim.

b Annum.ſ.vtilez.vt.C eo.l.ſi.z.l.res.z de no.l.penultima.

c Quadrupli.niſi in caſu quo agitur ad duplum tñ:vt.C.de paganis.l.paga.z.l.xpianus:que eſt huic cōtra.ſed illud eſt ſpāle.

d Vtilis.ideſt efficax z directa vel dic ꝙ directa cōpetit qñ plures res rapte ſunt.ſed vtilis quādo vnum tantum bonum raptū eſt.i. vna res rapta

Sed is apud. Depoſitarius qui tenetur de dolo nō bz furti actionem.ſed dominus.h.d.Are.

q Dolo.§.qui.mo.re ꝓra.ob.§.preterea.z.C. depoſi.l.j. z.l.pe.z

est.z facit ad hoc quod pluralis oratio.f.raptorz trahatur ad singularem vt.ff.de condi.z demon.l.falsa.§.vtili.z.ff.de neg.ge.l.iij.§.negocij. z.ff. de peti.here.l.regulariter.z.l.lz.

a Extra pe.repete non manifesti.

b Dixim⁹ vt.§.ti.j in fi.

c Raptor comprehendatur. Sed qũo potest raptor nõ deprehendi cũ dicat eripere quasi de manu auferre vt.ff.ne quis eaz q in ius.l.iiij.§.j.respõ.distingue alium auferentis vt si erat animus ei palã z quasi p viz auferendi lz ibi nemine inueniat tñ est raptor sed fur est qui bz animum vt facit clam lz interdũ deprehendatur ex qua deprehensione efficiatur manifestus: vt ar.§.tit.j.§.furtum aũt a furuo.

d Ridiculum bene dixi siue non ridiculum enim erat zc.

e Qui clam.idest fur nec manifestus nam raptor tenetur in quadruplum hic fur non manifestus in duplum tantum vel triplum cum re sed qui palam furatur certum est in plus teneri q̃ raptorem cum in quintuplum cum re teneatur.accu.

Quia tñ. Actio vi bonorum raptorum competit pro violẽtia dolo cõmissa:secus si rẽ suam bona fide rapuit tamẽ raptor si domin⁹ ẽ cadit.a dominio suo:si vero non est domin⁹ tenet ad tantũdem siue res fuerit mobilis siue imobilis b.d.areti.

f Quia tamen.istud qr videtur supfluũ vel pone quia pro sed:alij ita tamen z tunc est planior.

g Absolui debet.scilicet actione vi bonorum rapt. iudicis sententia vt quidã dicunt vel ipso iure fm az. vt.ff.de publi. z vectigal. l.cõmissa.

b Sed neduz pro tamẽ fm quosdam vel pone pro prie.

i Inuentatur sic.§.ti.j.§ vnde illud.

k Constitutionibus. vt C.vnde vi.si qs in tantã.z in alijs sequentibus vsqz i fine titu.super qua materia longum esset hic dicere cum.xxj.questio. ibi notentur super dicta .l.

l Soli proprie quandoqz tamen improprie. vt.C.de act.emp.l.ij.sed rei mobilis dicitur occupatio.lz etiam quandoqz immobilia dicantur occupari: vt.C.de rei ven.l.domum.

Bane. Actio vi bonorum raptorum non soluz competit illi qui dominium habet in re:sed etiam illi qui habet aliquod ius z istud ius estimatur.hoc dicit Aretinus.

m Actione.s.vi bono.raptorum.

n In bonis.idest in dominio.vt.ff.de acqniren.re.do.l.rem in bo. z.l. statuas.z.ff.de verborum signi.l.bonorum appellatio.vel si etiam bona fide possideantur idem est.

o Si ex bonis.nisi aliquod ius habeat vt statim per exempla probat.

p Hec actio.videlicet vi bono.rapto.

q Deposita.i.promissa custodia a depositario.vt.§.titu.§.penul. vel etiã commisit culpam vt sequitur vel etiaz si precium acceperit depositionis nõ tamen quasi mercede tenetur eidem vt.ff.eo.l.ij.§.diem aliquis.alioquin esset locatio:vt.§.man.§.fi.

r Hanc actionem.facit.ff.vi bo.rap.l.ij.§.z generaliter.

s Dominium.idest dominij estimationem.vt.ff.q me.cau.l.mulieruz.§. q possessionem.z.ff.vti pos.l penult.

t De lege aquilia. Rubrica.

Post maleficium rapine sequitur de damno quod per.l.aquiliã punitur.

Omni. Totus iste tit.diuiditur in duas partes. Et primo tractat de primo capite .l.aquilie. Secundo tractat de tertio capite.secũda ibi capite.tertio. Item prima subdiuiditur qr primo ponit verba primi capitis le. aquilie. Secundo illa interpretat.secunda ibi:quod aũt nõ precise. Item secunda pricipalis subdiuiditur in duas ptes nã primo ponit verba. Scõo interpretationez.scda ibi:itaqz si quis. Et hoc dicit Qui occidit seruum alienum vel pecudẽ alienam tenet ex primo capite legis aq̃lie ad eius estimationem quanti plures fuerunt ab anno retro z pecudis appellatione continentur aialia domestica que gregati pascũt .b.d. areti.

v Damni iniurie actio.vz actõ aq̃lie legis que cõpetit,p dãno dato.i.destructõe alicuius rei facta.nã sic dicit dãnum diminutio patrimonij .vt ff.de dam.insect.l.iij. si autez rem alterius surriperes lz videaris dãnuz inferre tñ non infers tale qõd p hunc ti.tenearis.sed act.fur.vt.ff.e.l.si seruus seruum.§.si oliuam.z.§. idem. z in filua.

x Primo capite. habebat .n. hec tria capita siue capitula z de primo cap.dicit hic.scõm aũt non est in vsu.de tertio dicit j.eo.§.caput.fm az. §.capite.z .ff. eo.l.ij.

y Iniuria.i.nõ iure.j.eo.q̃ iniurie.

z Occiderit.no.occiderit nã si alio modo lesit ex tertio capite agitur.vt.j.eo.§.capite tertio.

a In eo anno.s.preterito.

b Plurimi habita estimatione non affectionem singulor̃.sed cõt estimatione.vt.ff.eo.si seruum meum.

c Domino.vt.ff.eo.ti.l.item mela.§.legis vel quasi domino vt fructuario vel alij qui habet ius in re.vt.ff.eo.item mela.§.si.z.l.seq.

d Quod autem pascuntur.facit.ff. de legat.iij.l.legatis seruis.§. pecoribus.acc.

Iniuria. Quo ad legem aquiliam iniuria dicitur occidisse q dolum vel culpam cõmisit occidendo:qm̃ in actione.l. aquilie venit leuissima culpa.casus vero occidentez excusat.b.d.vsqz ad.§.bis autem legam tñ per partes.areti.

e Iniuria.facit.ff.eo.sed z si quemcunqz.§.iniuriam.

f Latronem.s.diurnum.vt tamen clam z se defendat sed furẽ et si se non defendat vt hic subijcit.z.ff.eo.l.iiij.

g Alioquin.si culpa interueniat.

b Non minus.idest non plus ex dolo q̃ ex culpa cum etiam leuissima culpa in hanc actionem veniat.vt.ff.e.l.in lege vel proprie lege z conuerte litteram nõ minus zc.i.nõ minus ex culpa q̃ ex dolo sic

ats.ff.de pactis.l.iurisgen.§.pactorum.z.ff.de secundis nupt.l.cum apertissime.z.ff.de pigno.paulus.§.damus z est figura hyperbaton fm Joan.

a Distinguitur.vtrum cõmiserit dolo vel culpa vel non.

b Nulla culpa.nisi data opera factum est: vt.ff.eo.l.idem si obstetrix.in fi.z.l.nam.

c Reus.qz hoc nõ est ei deputatum.ar. in auth.vt hi qui ob. pe.res mi.§. sin vero tacuit.col.vj.z.ff.eo. idem in,in fi.

Item si putator. Ex qualitate loci iudicatur damnũ datum dolo vel culpa incidẽti.b.d. Vel sic. In intentate dicitur adesse culpa quãdo diligentia potuit prouidere z non fecit.b.d areti.

d Putator. idest qui putat vites in arboribus positas vt i quibusdaz terris sũt vel etiam ipsas arbores nam z arbores putantur.

e Proclamauit. nisi forte dolo. vt.ff. eo.l.si putator.

Preterea si medicus. Si per imperitiam medici seruus decedat:quia reliquit eius curam lege aquil.tenetur hoc d.Areti.

f Imperitia. facit ff.de reg.iur.l. imperitia.ff.e.loca.l.si qs fundum.§. celsus. z §.si quis fundum vl domum.§. celsus. z §.sequitur.z.ff.de suspec.tut.l.tutor quoqz.§.fi.ac.

Impetu quoqz Si mulus vel equus propter imperitiam vl imbecillitatẽ mulionis vel equitantis seruum alterius occiderit tenetur mulio vel equitans.l.aq lie.b.d.areti.

g Infirmitatẽ. nõ debet enim infirmitatem suam in alterius lesionem conuertere.vt.ff.e. idem iu.

b Deberetur. puta in reda vel in vehiculo vel etiam ipo equo.

His autem.

Actio legis aquilie est penalis: quia estimat qpti plurimi valuerit ab anno retro z ideo non transit contra heredẽ.b. d.Are.

i Eo anno. materialiter verba ponuntur .z habes ea.s.eo.ti.in prin.

k Constat in heredem.nisi ex damno locupletior factus est: vt.ff. eo.inde neratius.§.banc.

l Estimaretur.opponitur de eo qui hodie plurimi fuerit quam olim z occisus est ab aliqua.nam non videtur in hoc casu esse penalis hec actio ergo videtur transire debere in hoc casu ad heredes. sz non sequitur:lz reperiatur in hoc casu qp non sit penalis tamen non

lis ludit vel exercitatur transeuntez seruum tuum traiecerit distinguit. Nam si id a milite qui in campo eo vbi solitus est exercitari admissum est nulla culpa' itelligitur eius si alius tale quo admisit culpe re'' ẽ idez iuris est de milite si in alio loco qz qui ad exercitandum militibus destinatus est id admisit. Item si putator' ex arbore delecto ramo fuum tuum transeuntem occiderit si prope viam publicam aut vicinalem id factuz est neqz proclamauit' vt casus euitari possit culpe reus est sed si proclamauit neqz ille curauit precauere extra culpam est putator Eque extra culpam esse intelligitur si seorsum a via forte vel in medio fundo cedebat lz nõ ꝓclamauit. qz in eo loco nihil extraneo ius fuerit versandi. Preterea si medicus qui seruum tuum secuit dereliquit curatiõez z ob id mortuus fuerit seruus culpe reus erit. Imperitia' quoqz culpe annumeratur veluti si medicus seruum tuum occideri qp male eum secuerit aut perperam ei medicamentum dederit. Impetu quoqz mularum quas mulio propter imperitiam retinere non potuit si seruus tuus oppressus fuerit culpe reus est mulio:sed si propter infirmitatem' eas retinere non potuerit eque culpe tenetur Ademqz placuerunt de eo quoque qui cum equo veheretur' k:impetuz eius aut propter infirmitatem: aut propter imperitiam suam retinere non potuerit. His autem verbis legis quanti id in eo anno' plurimue fuerint illa sententia exprimit: vt si quis hominem tuum qui hodie claudus aut mancus aut luscus erit occiderit qui in eo anno integer aut precio fuerit non tantum teneatur quãti hodie erit sed quanti eo anno plurimi fuerit qua ratione creditum ẽ penalem esse huius legis actionem quia non solum tanti quisqz obligati quantum damni dederit: sed aliquando longe pluris ideoqz constat in heredem' eam actionem nõ transire que transitura fuisset si vltra damnum nunquam lis estimaretur' l. Illud' nõ ex verbis legis sed ex interpretatione placuit nõ solum perempti corporis estimationem habendam esse fm ea que prediximus sed eo amplius quicquid preterea perempto eo corpore dãni nobis illatum fuerit: veluti si seruum tuum heredem ab aliquo instittutum antea quis occiderit qz is iussu tuo hereditatem adierit:nã hereditatis' quoqz amisse rationem esse habendam constat. Item' si ex pari multarum vnam vel ex quadrigis equorum vnum quis occiderit vel ex comedis vnus seruus occisus fuerit non soluz occisi fit estimatio sed eo amplius id quoqz cõputatur:quãti depreciati sunt qui supsunt'. Liberum autem est ei cuius seruus occisus fuerit ex iudicio priuato legis aquilie damnum' persequi z capitalis' criminis eum reuz facere. Caput fm legis aqlie in vsu non est. Capite tertio de cetero omni damno' cauetur. Itaqz si qs seruum meum vel eam quadrupedem que pecudum numero est vulnerauerit:siue eam quadrupedem que pecudum numero non est: veluti canem aut feram bestiam vulnerauerit hoc capite tertio actio cõstituitur in ceteris quoqz omnibus animalibus. Itez in omnibus reb' que anima carent damnum per iniuriam datum hac parte vendicatur. Si quid enim iustum aut ruptum autiractuz fuerit actio ex hoc capite constituitur quamqz poterit sola rupti' appellatio omnes istas causas sufficere'. Ruptuz enim itelligitur qõ quodamodo corruptuz est vnde non solum fracta aut vsta sed etiã scissa z collisa z effusa z quo quo modo perempta atqz deteriora facta hoc verbo cõtinetur. Denicqz responsum est si quis in alienũ vinum aut oleum id miscuerit quo naturalis bonitas vini aut olei corrumperet':ex hac parte legis aquilie eum teneri. Illud' palaz est sicut ex primo capite ita demum quisqs tenet':si dolo aut culpa eius homo aut quadrupes occisus occisaue fuerit ita ex hoc' capite de dolo aut culpa z de cetero dãno' quẽquaz teneri: Ex hoc tñ capite non quanti i eo anno sed quanti in duobus.xxx'.proximis res fuerit obligatur bis q dãnum dederit:at' nec plurimi quidẽ verbum adijcitur: sed sabino recte placuit perinde habendam estimationem ac si etiam hac parte plurimi verbum adiectum fuisset: nam plebem romanam' que aquilio tribuno interrogante hanc legem tulit contentam fuisse quod prima' p

est apta nata vt transire debeat vt in hoc exemplo.aliquis non videt vl nõ videt actualiter tamen aptus est videre vel videre naturaliter. vt arg.ff. de aqua quot.z est.l.j.§.quotidiana.vt.ff.de flu.l.j.§.item interdum.

Illud. In actione legis aquilie non soluz venit estimatio rei:sed ẽt estimatio extra rem.b.d.Areti.

m Illud ea que diximus per totum hunc titulum.

n Nam hereditatis. in lege enim aquilia damnuz consequitur z amissse dicitur qp aut consequi potuimus aut errogaꝝ cogimur vt.ff.eo.l.proinde z.l.si seruum occi.z.l.si seruum meum.acc.

o Item. vel ex comedis qui cantabant de comedia z vnus sine altero cantare nesciebat.

p Qui supersunt. fa. ar. contra.ff.de actio. empt. si sterilis.§.cũ per venditorez z de peri.z commo. rei ven.l.si.

Liberum. Actio legis aquilie non solũ ciuil' sed etiam criminaliter põ intentari.b.d.Areti.

q Damnum.s.quanti fuerit in anno retro.vt.s.eo. in prin.

r Capitalis criminis.s. legis coz.de sic. vt.ff e.l. inde neratius.§. sed si dolo. nam z pro seruo occiso ea lege agitur vt pro liberto: vt.ff.ad.l.coz.de sicc. in.l.j. §.j.donec tamen agit vna non poterit agi reliqua vt ff.de duob.re.l.iiij. z.ff. vi bono.rap.l.j.§.j.sed pacto vno aget reliquo.vt.C.qui ci.act.pre.cri.l.j.z.ff.vi.bo. rap.l.ij.§.j.

Capite tertio. Ex tertio capite legis aquilie competit actio pro alio dãno:qp mortis illato z pro omni re in qua in mora dãnum datum sit.b.d. Et fit estimatio quanti plurimi fuit a .xxx. diebus .s. b.d. Areti.

s Damno quod.s. nõ cõtinetur in primo capite: vt s.eo.in prin.

t Rupti.quod verbum est legis tertij capitis.

v Sufficere.sed non est nouum vt spãliter quibusdam enumeratis generaliter subijciantur verbuz in quo singula cõplectantur vt.ff. e.si seruus seruũ.§. i quit lex.

x Illud culpa ẽt leuissima vt.ff.eo.l.aql.leuissima als nõ.vt.s.e.iniuria.

y Ex hoc.s. tertio quod est loco secundi.

z Dãno .i. damno dato in ceteris rebus.

a Xxx.sed quare minus spacium in tertio capite qp in primo apponitur.respõdeo quia in primo grauius deliquit z ideo grauius punit vt.ff.de of. pre.l. diuus.z melius facit lex precedens.

b At.nec adijcitur.i.non est positum in hoc tertio capite.

c Romanam.ergo est plebiscitum.quod est verum.vt.ff.eo.l.j.z.s.de iure natu.§.plebiscitum.

d Prima parte.que enim' in prefatione dicuntur in contractibus repetita creduntur:vt.ff.de verbo.obli.l.ticia.§.idem respondet z.l.quod fic z

ff.de re.du.l.fi.z.C.fami herciſ.l.quotiens.z de condi.inſti l.ſeruus.z.ff.de act.emp.l.ſi venditor bonis z.ff.de contraben.emp.qui fundum z de le.iij. l. in repetendis.z de condi.z demon.l.aula.alias qz z.l.libertis.z.ff.de le. ij.l.latinus.z.ff.de fundo inſtruc.leg.l.iij.z.l.femine §.gaio.z.ff.de pac.do. cum pater. Sed arg.ꝯraria ſunt.ff.de an.leg.l.ſeio.als.ff.de adi.le.l.ſeia.z ff.de fideiu.l.ſi.§.j. z.ff. de bere.inſtitu.l. ſabinus ſm Joan.

¶ Ceterum. ¶ ꝑānuꝫ datum de corpore in corpus purgatur per actionē legis aquilie. Sed ſi datur de non corpore in corpus habet locum vtilis actio i factum.b.d. Sed ſi ex non corpore in non corpus dānum datum ſit habet locū actio in factum.b.d. Are.

a ¶ Placuit.qz qui occaſionem damni dat dānum dediſſe videtur:vt.ff. eo.l. qui occidit.§.in hac quoqz Adde.cap.placuit .iij.j.q.j. Forte cōſilio precepto vel ope.c.ſi quis viduam.l.di. z ide tenetur.c.paſce.lxxx. vi.di. Troilus zane.

b ¶ Actio datur.ſ.l. aquil. z nihilominus in factuꝫ vt ff.eo.l.item ſi obſtetrix.§. ſi quis hominem.

c ¶ Sed ſi quis non difficulter.imo facile: vt.ff. eo. qua ac.in ſi.

d ¶ Aquilia.i.directa actione legis aquilie.

e ¶ In factum actione.i. ſubſidiaria que in damnis datur qua lege aquil. non cōprehenduntur vel nō tenetur.vt.ff.eo.ſi ſeruum.§. ſi.z videt hic eſſe pretoria vt.ff.de pre.ver.l.actionuꝫ

f ¶ Si quis miſericordia ſed ſi nō ductus miſericordia datur furti vt.ff.ō dolo l.eleganter.§.idem labeo.

g ¶ Compeditū.eſt enim dolo proximū.vt. ff.depo. ſi hominem.j.rñ.

h ¶ Vt fugeret.hic no. qñ qz damnuꝫ datur a corpore in corpus z tunc locum hz actio.l.aquil.directa qñ qz a non corpore in corpꝰ vt patet per multa exēp la ꝫ.proximo.§.quandoqz e ꝫtrio de corpore in non corpus.vt ſi annulum excuſſi vt in aquam caderet.vt.ff.eo.ſi ſeruus ſeruum.§.ſi quis de manu.z in his duobus caſibus habet locum vtilis actio legis aquil.z nihilominus in factum ſm Jo.ff vt..eo.quemadmodum.§.magiſtratus. als municipales .cum vtroqz caſu vtranqz reperiam dari ſm Jo.vt.ff.vi bono.rapt.l.iij. §.ſi publica.qñqz a non corpore in non corpus.z tunc ſubſidiaria in factū competit.vt.ff.eo.ſi ſeruum.§.ſi.de qua actione in factum quod hz naturaꝫ dic vt hic diximus.j.de interdic.§.ſi.

¶ De iniurijs. Rubrica.

¶ Poſt alia priuata delicta z de iniurijs poſuit quod priuatum eſt delictum.i.non publicum.nec enim cuilibet competit.ſed iniuriato tantum.

Generaliter. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in ſex partes principales. Primo ponitur quot modis accipitur iniuria z qualiter cōmittatur. Scōo ex cuius perſona nobis iniuria illata intelligit. Tertio que ē pena actionis iniuriarum. Quarto qñ iniuria atrox eſtimatur. Quinto qꝫ ꝑ iniuria poteſt etiam criminaliter agi. Et an tunc poſſit intereuenire procurator. Sexto qñ tollatur iſta actio, ſcōa ibi:patitur aūt.tertia ibi:pena aūt quarta ibi:atrox. Quinta ibi:in ſumma.ſexta ibi:hec actio. Et.b.d. Iniuria poteſt accipi generaliter z ſpecialiter z cōmittitur non ſolum facto: ſed verbo:z ſcriptura:vel alijs multis modis.h.d.Are.

k ¶ Generaliter.facit.ff.eo.l.j.

l ¶ Iniuſticia.iniquitatem committit iudex qñ contra equitatem pronunciat iniuſticiam qñ contra ſtrictum ius iniquitatē z iniuſticiam qñ ō vtrunqz pronunciatur.

m ¶ Accepiſſe.dicitur.ſ. ille contra quem eſt iudicatum.

n ¶ Iniuria.hoc proſequitur ,put hoc ti.accipitur.

te eo verbo vſa eſt. ¶ Ceterum placuit" ita demum directam ex hac lege actionez eſſe ſi quis precipue corpore ſuo damnum dederit. ideoqz in eum qui alio modo damnum dederit vtiles actiones dari ſolent veluti ſi quis hominem alienuꝫ aut pecus ita incluſerit vt fame necaretur aut iumentum ita vehementer egerit vt rumperetur aut pecus in tantum exagitauerit vt precipitaretur aut ſi quis alieno ſeruo perſuaſerit vt arborem aſcenderet vel in puteum deſcenderet z is aſcendendo vl deſcēdēdo aut mortuus aut aliqua parte leſus erit vtilis actio" in eum datur. Sed" ſi quis alienum ſeruum aut de pōte aut de ripa in flumine dolecerit z is ſuffocat" fuerit eo qꝫ ꝑ pecit corpore ſuo dānum dediſſe non difficulter intelligi poteſt:ideoqz ipſa lege aquilia tenetur ſed ſi non corpore damnum fuerit datū neqz corpus leſum fuerit:ſed alio modo alicui damnum contingit cuꝫ non ſufficit neqz directa neqz vtilis aquilia":placuit eum qui obnoxius fuerit in factum" actione teneri: veluti ſi quis" miſericordia ductus alienuꝫ ſeruum compeditum" ſoluerint vt" fugeret.

¶ De iniurijs".

Generaliter" iniuria dicit omne quod non iure fit; ſpecialiter:als contumelia que a contemnendo dicta eſt quam greci byuris appellant:alias culpa quam greci ab enclima dictum.ſicut in lege aquilia dānum iniuria"datum accipitur. Alias iniquitas z iniuſticia" quam greci anomia vocant. Cum enim ꝑ

tor vel iudex non iure contra quez pronunciat iniuriam accepiſſe" dicitur. Iniuria" autem committitur non ſolum cum quis pugno pulſatus aut fuſtibus ceſus vel etiam verberatus erit. Sed etiam cui conuicium" factum fuerit ſiue cuius bona quaſi" debitoris q nihil deberet poſſeſſe uerint ab eo qui intelligebat" nihil eum ſibi deberi: vt ſi quis adi famiam alicuius libellum aut carmen aut hiſtoriaz ſcripſerit.compoſuerit:ediderit:doloue malo fecerit qꝫ quicquid eorum fieret" ſiue quis matremfamilias" aut pretextatum" pretextatamue aſſectatus" fuerit ſiue cuius" pudicitia attentata eſſe dicetur z deniqz alijs plurimis" mōis admitti iniuriam manifeſtum eſt.

¶ Patitur autem quis iniuriam non ſolum per ſemetipſum ſed etiā per liberos ſuos quos in poteſtate" habet. Item per vxorem" ſuam: id eniz magis prenaluit. Itaqz" ſi filie alicuius que ticio nupta eſt iniuriaz feceris non ſoluz filie noie tecum iniuriarum agi poteſt ſed etiam quoqz patris z mariti nomine. Contra autem ſi viro iniuria facta ſit vxor iniuriarum agere non poteſt. Defendi enim vxores a viris nō viros ab vxoribus equum eſt. ¶ Sed z ſocer nurus nomine cuius" vir in eiꝰ poteſtate eſt iniuriarum agere pōt

¶ Seruis autem ipſis quidem nulla iniuria" fieri intelligitur:ſed domino per" eos fieri videtur:non tamē iſdem modis quibus etiam per" liberos z vxores: ſed ita cum quid atrocius" commiſſuꝫ fuerit:z quod aperte" ad contumeliam domini reſpicit":veluti ſi quis alienum ſeruuꝫ atrociter verberauerit z in hunc ca

ſū familiarē pompā qz oſtendi: quid eniz tam durum rāqz inhumanum qꝫ publicationem pompamqz rerum z paupertatem detegit z vtilitatem ſi eſt: vt.C.qui z quibꝰ debeā quar. pars ex bo.de leg.ij. §.j.ſed dico contra ſi iure eum prouocaui vel meum debitorez appellaui cuz eēt: vt argu.ff.eo.eum qui i prīci.

r ¶ Fieret.niſi noceſ erat nam peccata nocentiuz no. eſſe expedit vt.ff.eo.eum qui in prin.

ſ ¶ Matremfamil. matremfamilias dicimus que ē note auctoritas z honeſte vite in domo ſua: vt.ff. de lib.exhi.l.iij.§.ſi.z .ff. ō bis q ſſit ſui vel alī.iu.l.nam tiuium.

t ¶ Pretextatuꝫ.pretexta genus eſt veſtis qua nobiliores ciues romani ſolebant vti vnde ſi alius qꝫ cui permiſſum erat deſerebat in alicuius perſone certe ignominiam iniuriarum tenebatur illi quem inſectabatur.

v ¶ Aſſectari.eſt ,frequenter ſequi ſic plerumqz.ſed attētare eſt blando ſermone pudicitiam alicuius impetere vt.ſi.eo. itē apud labeonē.§.alīō

x ¶ Cuius.i. alicuiꝰ

y ¶ Plurimis modis.qui notantur.ff. e.p totū z.C.p totū.

¶ Patitur. ¶ Si fit iniuria filio vel vxori alicuius ēt pater maritus vel ſocer dicitur eam pati vt habeat actionem iniuriarum.h.d. Aretinus.

z ¶ In ptāte habet ſi ille qui iniuriam fecit ſcit eos eſſe in ptāte:licet ignoret in cuius ptāte'alioquin non ſicut marito ſi mulierem viduā credat vt.ff.eo.cum qui nocentem.§.fina.

a ¶ Per vxorem.vel ſponſam vt.ff.eo.item apud.§.ſponſuꝫ quoqz

b ¶ Itaqz.ſed etiam patris ſz in poteſtate patris eius non eſſet vt.ff. eo.l.j.§.item.

c ¶ Cuius.ſ.femine.

¶ Seruis autem. ¶ Ex iniuria facta ſeruo non agit ſeruus ſed eius dominus ſi iniuria ſua fiat vel fuerit atrox iniuria.h.primo. Et pro iniuria illata ſeruo cōi agit vterqz dominus habita diſtinctione dignitatis vtriuſqz.h.ſcōo. Et pro iniuria facta libero hōi: z ſeruo alieno qui ſeruiuit nobis bona fide ſi facta fuerit in deſpectum meuꝫ competit mihi actio iniuriarum.h.d.arcti.

d ¶ Nulla iniuria quantum ad hoc vt agat.ſ.inſpecto iure ciuili.ſed ſi inſpecto iure naturali: vt.ff.eo.eum qui.§.j.z.ff.de bis qui ſunt ſui vel alie.iu.l.iij.z.ſ.de bis qui ſunt ſui vel ali.iu.§.ſi.que ſunt ꝫria.

e ¶ Per liberos.i.filios.

f ¶ Atrocius.qꝫ equum ſit.

g ¶ Et quod aperte.repete z cum idem commiſſum fuerit. Et qō ꝛc.ſi autem non in domini contumeliam ſed ſerui tantum tamen ad huc non deber mulcta relinqui a pretore vt.ff.eo.itez apud labeonez §.ſi quis ſic fecit.

b ¶ Domini reſpicit.bis duobus caſibus domino datur actio hoc

o ¶ Conuicium.quaſi conuicium cum in vnum plures voces ,ferruntur.vt.ff.e.apud labeonem.§.conuicium.

p ¶ Quaſi debitoris.cum non eſſet vt hic z.ff.eo.l.iniurie.

q ¶ Qui intelligebat.ex affectu enim ſit iniuria vt.ff.e.l.iij. Sed qd ſi erat vere debitor adhuc videtur vt idem cum nihil adeo durum eſt

est siue ad eius contumeliam fiat iniuria. siue seruus atrociter verberetur. ⁊ tunc dominus aget propter iniuriam seruo factā non tamē serui nomine quasi seruo competat actio. sed in primo casu nomine pro iniuria. s. sibi commissa.

a ¶ Hunc casum. non solum in superiori casu quando ad contumeliam domini facta ē iniuria.

b ¶ Dñis. imo pro p te domini. vt. ff. eo. l. sed nō esse ꝺtra sol. nō ꝺtra dicit si recte intelligatur: nam quilibet agit ratione dignitatis. vt si duo sunt vn⁹ nobilis ali⁹ ignobilis. si seru⁹ esset totus nobilis ageret in iure in. xx. nunc ergo aget in. x. ignobilis ār ageret in. x. si essz tot⁹ seruus suus. nūc ergo agit in qnqz. ⁊ ita quilibet ꝓ parte sua ⁊ ratio dignitatis habetur. vl tibi erāt partes per omnia dñi.

c ¶ Sed ex dominorū. q. d. nō ex serui ꝑsona.

d ¶ Magis q̄ ꝛticio

e ¶ Deinio. nisi ad ꝓtumeliā vsuf. facta sit: vt. ff. e. l. itez §. si vsufru. ⁊ §. itē si liberum.

f ¶ Et tibi. nō solū ei

g ¶ In ꝓtumeliam nec min⁹ ipe iniuriā aget iō in fructuario distingui oportet: vt ff. e. item. §. si liberuz

¶ Pena autē

¶ Pena iniuriaz ē pecuniaria q̄ti fuerit estimata ⁊ ꝑ iudicē taxata. q̄ estimatio ⁊ taxatio crescit vel diminuit ꝓ dignitatem ꝑsonaz ⁊ ꝛditionē. b. d. Aretinus.

h. ¶ Hebrū. puta manum vel pedem.

i ¶ Quidē. ruptum i. detrūcatū.

k ¶ Talio. i. similitudo supplicij. vt membrū pro mēbro.

l ¶ Magna. hec est rō nō ad primū: sz ⁊ illud qō erat pena talionis

m ¶ Estimauerit. ꝑ sacramētum taxatione iudicis.

n ¶ Sed pena boneraria. fa. §. de iu. na. gen. §. proponebat.

o ¶ Estimatio ꝓposita actione iniuriaz pretoria que anno ꝓtinuo tollit vt. C. e. l. si non ꝓuicij nisi in casu vbi anno vtili datur vt. ff. qō me. cau. l. si cum excep. §. post annum.

p ¶ Actore. i. castaldo.

q ¶ Hoīe qui meso nauta dicit. ff. nau. cau. sta. l. j. §. ij.

r ¶ Vel compedito. i. in eo seruo qui nullam aliam affert vtilitatem sed tm ligatus stat.

¶ Sed ⁊ lex ¶ Lege cornelia de iniurijs tenet quis ēt in tribus casibus hic specificatis ⁊ domus nr̄a dz etiā conducta. b. d. Areti.

s ¶ Cornelia. ideo sic dicta q̄ cornelius silla prefectus prius eam fecit vt. ff. de accu. hos accusare. in fine.

t ¶ Introduxit. s. d. l. cor. in qua actione condemnatio fit estimatione iudicis iureiur. in litē: vt. ff. eo. in ꝓstitutionibus. Sed nunqd bis casibus qui tres sūt ex. l. cor. est ꝑpetua hec actio. dicūt qdā vt. Ab. q̄ sic cū ois actio ex. l. descendens fit ꝑpetua: vt de ꝑpe. ⁊ temp. ac. in prin. sed Jo. ō dicit. n. semp eaz anno ꝓtinuo tolli. vt. C. e. l. si nō cōuicij. Et no. q̄ bis tribus casibus est ciuilis al's est vbiq̄ ꝓtoria: cū a pretore sit inducta: vt. ff. e. l. pretor.

v ¶ Pulsatum sine dolore.

x ¶ Verberatum. s. cū dolore. vt. ff. e. l. cor. §. j.

y ¶ Domum. facit. ff. de his qui deie. vel effu. l. j. §. habitare.

¶ Atrox. ¶ Atrox iniuria estimatur ex qualitate facti loci ⁊ ꝑsonarum. hoc dicit Areti.

z ¶ Atrox. ideo atrox iniuria ab alio separatur que sit minor vt ꝑ hoc magis puniatur: vt. ff. e. §. pena aūt ⁊ facit. ff. co. l. pretor. edicit. §. atrocez ⁊. §. pe. ⁊. l. vulneris. ⁊. l. seq.

a ¶ Ex facto. magis q̄ ex precio rei. vt. ff. de incen. rui. nau. l. pedius. §. j.

b ¶ Humili. que sit humilis dic. vt. C. de incest. nup. l. humilem.

c ¶ A liberis. qbus aduersus parentes ⁊ patronos agere ꝓmittitur si sit atrox iniuria facta eis a parentibus ⁊ patronis: vt. ff. e. l. ꝓtor. edi. § preterea. puta in oculo vel in ore. vt. ff. e. l. ꝓtor. §. si. ⁊. l. seq.

¶ Nōnunq̄. s. quādo: ⁊ dsic due negationes faciunt vnam affirmationem.

e ¶ Filiosa. nisi q̄ facta iniuria filio due actiones nascuntur ⁊ vtriusq̄ exercitū cōpetit patri vt. ff. e. si vn⁹ §. filiof. ⁊. l. pater. sed facta iniuria patri nō ideo filius aget.

¶ In sūma. ¶ Ex qualitate iniurie pōt agi criminaliter ad estimationē: ciuiliter ad ꝺdemnationem ex. ordinez in quo iudicio criminali nō pōt interuenire ꝓcurator nisi ꝑ illustri ꝑsona. b. d. Areti.

f ¶ Agere. ⁊ sic tollit vnū iudicium per aliud cū tamē vtrūq̄z sit ꝓductū ad vindictā vt. ff. e. pretor. §. j. ⁊. l. q̄ō senatus. sec⁹ si aliter eēt de re familiari: vt. C. quando ci. actio cri. pre. l. j. ⁊ iō si de iniuria atroci actum ē iniur. nihilominus potest agi. l. aquil. ad dānū ⁊ ecōuerso. nec enim in actione iniuriaruz agit ad damnū vt ad damnū: sed vt ad cōtumeliā vt. ff. e. itē labeo. §. si quis verberato.

g ¶ Quod dictū est vt. §. eo. §. pena. in fi.

b ¶ Pena pecuniaria. actori danda.

i ¶ Extraordinaria. s. capitis vel status si iudici sedeat. vel pecuniariā inferē dā fisco ñ actori. vt. ff. e. l. fi.

k ¶ Constitutio. vt. C. eo. l. fina.

l ¶ Illustres. hi sunt q tm̄ noīe illustres sunt: ⁊ nō dignitate. Illi aūt sunt §. eos qui dignitatez ⁊ administrationē habent. §. quos nemo est nisi impator q̄ō dic vt notaui in aut̄. vt ab illustri. ⁊ qui sup eam digni. sunt col. v.

m ¶ Actionem. i. accusationē. ⁊ est spāle. al's ꝓ: vt. ff. de pecu. l. iz. §. ad actiones. ⁊. ff. de pub. iud. l. pe. §. ad crimen.

n ¶ Apparet. dic ergo hic casum eius legis. si vis.

¶ Non solum. ¶ Faciens fieri iniuriā ita punitur sicut faciēs. b. d. are.

o ¶ Ut cui. i. alicui.

p ¶ Gala. i. maxilla.

q ¶ Percuteretur. sed vz q̄ ex tali consilio nō teneat vt. §. de ob. que ex de. na. §. ope. i fi. §. sed dic vt ibi diximus. itē ar. §. mā. §. tua tm̄ ibi nemo. q̄z ex consilio.

¶ Hec actio. ¶ Actio iniuriaz nō nascitur nisi ab initio in animo suo ad iniuriam reuocauerit. b. d. Vel sic ꝑm glo. actio iniuriarum iam nata tollit simulatione. b. d. Areti.

r ¶ Dissimulatione. vt si risi vel lusi vel comedi cū eo postea. itē tollitur nudo pacto ipso iure. vt. ff. de pact. si tibi. §. quedam actiones. sed nunquid est nata etiā statim facta iniuria an ita demum si dicat. ad animum reuoco q̄ō vltimū dixi. Bul. vt dicunt sed certe imo est nata statim iniuria nec enim ex reuocatione ad aium vel verbis talibus nascitur hec actio. sed ex cōtumelia vt. ff. de pac. l. si vnus pactus. itē quō aboletur hic nisi esset nata. certe nullo mō. vt. ff. de iniu. rup. te. l. nā ⁊ fi. §. post defectū. vt. ff. de ver. ob. l. decē.

s ¶ Non reuocauerit. i. aboleuit nō. n. oz dicere ad aium reuoco. sed sufficit si remaneat iratus ⁊ ei nō reconciliatur. sed quid si vltima voluntate in pe

nitentia remittit quasi coactus morte ꝛ postea ꝙualet. nunquid renascitur videtur ꝙ sic: vt ar. s. de dona. §. mortis cā. Item qꝛ coactus remisit. vnde prꝛetoꝛ ratū nō hz. vt. ff. qō me. cā. l. j. sed ꝺdico qꝛ fuit semel extincta vnde ꝛ ꝑpetuū resuscitari nō pōt vt. ff. de solu. q res. §. aream. Item ꝑsumo ꝙ ꝑpetuo voluerit remittere. siue cōualuerit siue nō: nā alꝫ nō potuit bñ penitere. presumā ergo eum nō fuisse imemoꝛez diuine saluti: vt. C. ad. l. iul. repe. l. fi. Itez est ꝺ ad id qō dicē nuda voluntate tolli hāc actionē. ff. de neg. ge. l. pō. ibi: Nā qūo ꝛē. sz certe ab initio tollitur nuda voluntate ꝛ simplicitate vel vniꝰ rēi: sed si semel ad aium reuocauerit nō remittitur ꝑ nudā voluntatē sed ꝑ volūtatem nudaz verbis vel pacto exꝑssaz sic ēt ipso iure vt dcm̄ est. p. l. ff. de pac. si tibi. §. quedā.

a **De obligationibꝰ. Ru.** Quia de obligationibus ex maleficio diximus sequtur de his que ex quasi maleficio sunt.

Si iudex. Totus iste titulus diuidit in duas ptes principales. Primo ponit casus in qbus obligat ex quasi maleficio. Scōo qua actiōe his casibus agatur. secūda ibi in his aūt. Et. h. d. Iudex qui ꝑ imperitiā male iudicat facit litem suā ꝛ ex quasi maleficio tenetur in quā tū equū videbitur iudicāti. h. d. areti.

b Si iudex. siue sit pater fami. iudex siue filiussa. sed qm̄ est filiussa. pater de peculio tenetur in quantum fuit in peculio cū filiussam. litē suam fecit vt ita sint duo spālia ꝛ qꝛ datur peculio lz sit quasi maleficiū quod nō est alꝫ. vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. j. §. si filius. Itē qꝛ inspicitur tps quo fecit litē suā in ꝺdemnādo lz alꝫ rei iudicate tps spectetur. vt. ff. de pecu. l. quesitū. ꝑbatur hoc. ff. de iu. l. si filiussa. vel dic ꝙ filius ꝙuenitur. vt no. in. d. l. si filiussa.

c Litem suā. i. ꝓtrouersiam vel litigiū vt in id teneatur ipse in quo lesit aliquē ꝛ hoc qm̄ ꝑ ignorantiā vel iperitiā. vt. j. sequitur. nā si dolo tūc nō hz locum hic titulus. sed ex maleficio tenetur ꝛ sit infamis: vt. C. de pen. iudi. l. fi. sed nunqd hec oīa in arbitro locū hñt: dic Jo. ꝙ sic vt. C. de pac. l. si qs in cōscribēdo. alij ꝺ cum possit pena peti tm̄ ꝛ nec sīa valeat: vt. C. de arb. l. j. ꝛ. l. ij. ꝛ maxime sm̄ noua iura que loquūtur cū est iuratū ab arbitro vel a ptibus ꝑz q̄ nihil eis erit prꝛeter sacm̄ vt in aut. de iu. §. qꝛ vero. coll. vj. sed certe sīa primo vera est: nec ob. hec auten. qꝛ nihil erit ei. i. arbitrio. prꝛeter sacm̄ ꝛē. s. vt possit cogere ptes suo stare iudicio vel eis. l. partibus nā vocabit alterā ptem per iuramētum sed ꝛ ꝺ arbitrum aget vt dictū est. ꝛ ꝑ actionē in factum: vt. j. e. §. fi.

d Fecerit. i. male iudicauerit.

e Ex contractu. vel quasi.

f Ideo videtur. vt si dubitauit circa legē Fusiā caninā durius punitur si aūt in. l. illa Gallus aquilius: mitius puniatur ꝛ hoc qm̄ nō fuit data pecunia iudici vel prꝛomissa alꝫ graues pene sequerētur vt. C. de pe. iudi. qui ma. iud. aut. nouo iure. ꝛ facit ad hoc. ff. de var. ꝛ extra oꝛ. co. l. fi. alꝫ. j.

Item is. Ille ex cuius domo aliquid ꝓiꝯitur: quod alteri noceat ex quasi maleficio obligatur ad duplū estimationis dāni ꝑ hoīe vero libero occiso est pena quinquaginta aureoꝝ: sed si viuit ꝛ fuerit sibi nocitū tenet in quātū iudex estimauerit. Qui vo hz supᵖ viā aliquod appēsuz qō possit alteri nocere tenetur pena. x. aureoꝝ. d. h. vsqz ad. §. si filiussa. areti.

g Habitabat. hospes plane non tenetur sed is ꝙ hospitiū dederit. vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. j. §. pe.

h Id depositū. lz ipse nō deposuerit.

i Si ceciderit. nō. n. spectatur vt noceat.

k Pena. prestanda.

l Decē aureoꝝ. vel solidoꝝ. vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. si vero. §. prꝛetoꝛ. ꝛ. §. fi. ꝛ tunc dicas actionē in factū foꝛe annuā. vt. ff. de popu. ac. l. fi.

m De eo est actio ꝑpetua que heredi dati sed in heredem nō datur vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. si vero. §. hec aūt actio.

n Quinquaginta. ꝛ iō certa pena statuitur: qꝛ nō pōt estimatio liberi coꝛporis fieri vt. ff. ad. l. rho. de iac. l. ij. §. ij. ꝛ cōpetit hec actio intra annū ꝛ nec heredi nec in heredē datur cū sit penalis ꝛ popularis quē prius datur et cuiꝰ magis interest: vt. ff. de his q deie. vel effu. l. si vero. §. que aūt

o Actio datur. ꝑpetua sibi sed alij pura heredi ꝑ eo si moꝛtuus est annalis datꝫ: vt. ff. de his q deie. vel effu. l. si vero plēs. §. hec aūt actio

p Factus est. qꝛ difficillimū est estimare futuras operas.

Si filiusfamilias

Si ex cenaculo si lij hitantis seoꝛsuz a patre aliqd fuerit ꝑ iectū vl̄ aliqd fuerit appensū: vl̄ fecerit li tē suā pater nō tenetur. h. d. areti.

q Seoꝛsum. i. separatus a patre.

r Nullā eē. ō peculio. vt. ff. de his q deie. vel effu. l. j. §. si filiꝰ

s Quā fecerit. i. sine patre hūerit alꝫ pꝛ ō peculio tenetur vt. ff. ō iu. si filiꝰ fz io. vel dic idē vt teneaꝫ ipse filiꝰ siue hīret vl̄ nō hīret cū pfe: sz ēt sz az. pater hic tenetur de peculio dictuz est p. l. ff. ō his q deie. vl̄ effu. l. j. §. si filiꝰ filio vo ꝺdēnato ꝛ ibi pr̄ tenet de peculio cuz videaꝫ quasi ꝺbi cuz filio ꝑ sniam: vt. ff. de noxa. act. l. ēt si ꝺdē natus. ꝛ. ff. de pecu. l. iij. §. idem scribit.

Item exercitoꝝ.

Pro furto vl̄ dolo cōmisso in naui: vl̄ in stabulo vel in cauponа tenetur dūm eorum ex quasi maleficio si dānum datum fuit ꝑ aliquē cuiꝰ opera vtāt̄ ꝛ ex quasi maleficio agitur actione in factū que nō transit contra heredem. h. d. areti.

t Item exercitoꝝ. quid sit dic vt. j. quod cum eo. §. iij.

v Ex maleficio. s. actione in factum in duplū vt. ff. nau. cau. sta. l. si. ꝛ. ff. fur. aduer. nau. cau. l. fi. Itē est ꝛ alia in factū actio que est ex eo contractu de recepto: vt. ff. nau. cau. sta. l. j. in prin.

x Ex contractu vel quasi.

y Aliquatenus. culpe reus facit. ff. ad. l. aquil. si seruus seruū. §. ꝑculus. ꝛ. ff. aduer. nau. cau. sta. l. j. §. pe.

z Aūt casibus. s. suprꝛadictis oībus.

a Que heredi patienti iniuriā sed in casu de suspēso nō datur heredi vt diximus. s. e. §. hoīem. ꝛ no. hic dīam inter actionē ex maleficio ꝛ quasi. nā vbi ex maleficio si plures sunt quilibet insolidū cōuenit. sed secus in hac actiōe ex quasi maleficio. vt. C. de cōdi. fur. l. j. ꝛ. ff. cau. nau. sta. l. j. ꝛ. l. fi. §. si plures. Itē in actiōe ex maleficio vnus soluēdo nō liberat alium. sed in hac sic vt. ff. nau. cau. sta. l. lz. §. possumus. Itē furi nō ꝺceduntur actiones ex maleficio. vt nau. cau. sta. l. j §. sed in actione ex ūsi maleficio ꝺcedūtur. vt. d. §. possumus. datur ēt hec actio nō cōcessa vt. ff. de bis q deie. vel effu. l. si vero plures. §. cum aūt. Itē generalius dātur heredibus actoꝝ vt hic ꝙ ille que sunt ex maleficio. vt. j. de ppe. ꝛ tem. act. §. sed heredibus.

b Aduersus. heredē. vt. ff. ō iudi. l. iul. ait. ꝛ. ff. nau. cau. sta. l. fi. §. pe.

c De actionibus. Jō ponit in plurali. qꝛ plures actiones sūt vt. j. e. ꝙ totū sed cū sint plures qꝛ in singulari numero diffinitur vt j. e. §. j. rñ. lz sit numerus singularis tñ ponit vt genus vt in alijs diffinitionibus ꝓtingit ꝛ sub se ꝓtinet oēs actiōes. Itē quare nō dixit de agendo rñ. illud est facti hoc iuris. Et ꝓtinuari pōt vt dixit glo. s. in Rub. de obli. quam sequitur Bal. hic.

Supereſt vt de actionibus. Totus iste ti. diuiditur in tres ptes principales. Primo ponitur ꝓtinuatio istius ti. ad p̄cedētes mās. Scōo diffinit actio. Tertio ponitur diuisioꝝ oīuz actionū scōa ibi: ꝑpe principiū: actio aūt nihil. tertia ibi: oīum aūt actionum Ista vero tertia principalis subdiuiditur in sex ꝑ ut i hoc ti. ponuntur sex diuisiones actionū quas enumerat ꝑ ordinē glo. magra i. §. ꝑterea i gl. j. ꝛ ibi gl. addit alias sex diuisiōes actionū q̄ ponūt i alijs locis ex hūc ti. ibi: videbimus istud principiū vsqz ad. §. oīum sūmat qꝛ ipaꝝ diffiniēdo ꝑcedit nec pñt diffinitiones breuiꝰ sūmari. Jasō.

d Supereſt. sed qd supereſt. rñ. soꝛma. vt. s. de iure nat. §. fi. vl̄ dic

q̄.ſ.tractatū eſt de obligationibus quaꝝ ſilie ſunt actiones. vt.ff.de ꝓcu.l.ly.§.ea obligatio.ꝛ.ſ.de ver.ob.in ꝓin.ideo de filia poſt matrem ponit quaſi ordine ſucceſſorio.

a ¶ Actio aūt.nihil no.q̄ actio qñq; ꝑ actu ponitur. vt.in auten. de nō alie.§.ſi minus in fi.ꝛ C.de ſa.ſan.eccle.aut̄.hoc ius porrectū ꝛ de do.inter vi.ꝛ vx. l.iij.§. ſciēdum circa medium.qñq; ꝑ accuſatione criminali: vt.C.qñ ci.ac.cri.ꝑ.l j.qñq; pro iure agendi vl̄ pſequēdi.vt hic ꝛ.ff.e. Itez no.q̄ illō q̄ de actio.hic dr̄ voluit Pola. dicere de cā.ſ.q̄ cā ſit actio. vt ſicut apud dialeticos dicitur arg.q̄ ex ꝓpoſitione aſſumptiōe ꝛ ꝓcluſione ꝓſiſtit. nō tm̄ cōcluſio ſic apud legiſtas actio cā agendi dr̄. vt ſi dicā ꝙuenio te ad ꝛ.q; vendidi tibi equū ꝑ.x.ſit idem ac ſi dicerē.ago ꝯ te actiōe ex vē. ſed azo.dicit q̄ verꝝ eſt aliud eſſe cām ꝛ aliud actionem nam obligatio eſt cā ꝛ mater obligationis vt.ſi.de ꝓoc.l.ly.§.cā obligatio ſicut ergo aliud eſt obligatio ꝛ aliud eſt actio ſic aliud eſt cā ꝛ aliud eſt actio.item q; vendidi eſt fcm̄ ſed actio eſt ius. vt ff.de cu.fur.l. ꝓſilio.§. ſi.ꝛ hic.item pōt eſſe q̄ vendidi ꝛ non cōpetit mihi actio q; mihi ſolutū eſt vel q; remiſi.vnde hec verba q; vendidi nō ſunt actio q;. itē noīa certa actionū ſunt a iure inducta ſiue ex ēpto ꝛ ſimiles. nec hoc eſt inductum vt cā ſit actio ſiqs ergo hoc velit dicere nō pōt cū.l.dicat.vt.ff.de ſuppel.le.l.labeo.in fi.l.itez ſi cā eſſet actio fruſtra diceret lex mutari actionis nomen cū agitur de dolo patronivel parētis vel ſimilium pſonaꝝ de quoꝝ dolo nō agitur ꝑ actionez de dolo ſed per actionem in ſcm̄ nā ad quid mutaretur nomē cum tm̄ cā maneret eadem cū eſſet vis in ſola cā. Cōcludo ergo ꝛ dico q̄ aliud eſt cā ꝛ aliud eſt actio itē ly dixerim q̄ noīa ſunt actionū ex ēpto ꝛ ſimiles caue tibi q; nō ſunt actiōes ſed actionum noīa ſicut hec dictio hō non eſt homo ſed ſignificat hominem.

b ¶ Aliud eſt.pz ergo q̄ olim aliud erat.erat.n.cōceptio verboꝝ formata a magiſtratibus.vt.ff.de orī.iu.l.ij.§.deinde ex his.ꝛ.§.oium. vñ formula vulgaris dicebatur vt.ff.de fur.l.ſi ſeruus nauē.ſy hodie hec ſolēnitas eſt ſublata.vt.C.de formu.ꝛ ipe.l.j.ꝛ.iij.ꝛ etiā circa interdicta eſt ſublata huiuſmodi ſolēnitas.vt.j.de iterdic.§. ſi.ſed que erat olim differentia inter actionum ꝛ interdicta:nā ꝛ iterdicta erāt verborū cōceptiones vt.j.de interd.in ꝓin.rī.vt dicemus ibi.at hodie nulla eſt dr̄ia inter interdicta ꝛ actiōes cū interdcm̄ nihil aliō ſit q̄ actio ꝓtorie.vt.j.de interd.§. ſi.

c ¶ Quā ius.ſ.ciuile vbi actio eſt ciuilis vel ꝓtorium. vbi actio ꝓtoria eſt.nā ciuiles actiōes ꝛ ꝓtorias dico hic diffiniri.itē no.q̄ actō eſt ius q̄ perſequmur.ſed obligatio eſt ius ꝓpter quod perſequmur. Et ſi queratur qd ſit iſtud ius vel naturale vel ciuile vel ꝓtoriū vel gentium.rñ.q; ciuile vel ꝓtoriū vt modo diximus. nec facias magnam vim ibi q; cum multas hēat ſignificatiōes hec dictio ius vt.ff.de iu.ꝛ iu.l.pe.ꝛ ſi.hoc eſt etiā vnū de ſignificatis eius vt dicatur ius agendi vel pſequendi.ſed pro eo ad cui⁹ dr̄iam ponitur in diffinitōe ius cuz ſingula membra poſita in diffinitōe hēant ſuum miniſteriuz.rſi. ſm Ar.q̄ ad dr̄iam rez corpalium hic ponit vt det intelligere q̄ actio ſit res corpalis.quod verꝝ eſt.vt.ſ.de re.cor.ꝛ incor.§.j. vel meli⁹ dicas ad differentiā officij iudicis q̄ nō eſt actio vt.ff.de mino.q̄ ſi minor.§.ſi.ly. Ar.dicat q̄ offm̄ iudicis eſt actio.ꝛ eſt pro eo qō dicit.l.i actōe iniur.fieri eſtimationē iudicis offō:vt.ſ.de iniur.§. pena aūt.ꝛ §.in ſum.ſed certe actio iniur. eſt accuſatio cui inheret offm̄ iudicis nō tm̄ illud offm̄ eſt actio ſed in facto potius hoc conſiſtit.ius.n.petendi ꝑ actionem mihi cōpetit qō ꝑ offm̄ iudicis mitigatur ſed qd petaz rñ.qō eſtimauero.nā debeo eſtimare ly iudex poſſit refrenare. eſt tm̄ quoddam aliud offm̄ qō vicem ſuſtinet ꝛ obtinet actionis vt dicem⁹ j.eo.§.preterea.in fi.§.

d ¶ Perſequendi.hoc dr̄ ad dr̄iaz exceptionū que dant reis ꝑ quas defendūt ſicut.n.actiones ſunt arma actoꝝ ita exceptiones ſūt arma reoꝝ.vt.ff.de excep.l.ij.in ꝓin.§.illud.

e ¶ In iudicio.b.d.ad dr̄iam eoꝝ que fiunt etiā licite ꝛ ex̄ iudicium nō tm̄ ſunt actio vt ſi nocturnū vel diurnū furem vel militē deferentē militiā qs capiat.vt.ff.ad.l.aquil.l.iij.ꝛ.C.qñ ly vni ſine iu. ſe vin.l.j. ꝛ.ij.item pp debitorē fugitiuū quem capere poſſumus.vt.ff de his que in frau.cre.l.ait prētor.§.ſi debitorē.ly qdā exponant.l.illā ibi q̄ captus fuit auctoritate iudicis.

f ¶ Debeꝛ.hoc duobus modis exponi.ſ.ad dr̄iam realis actiōis ſy az.ꝛ ita ſtricte accipit hec diffinitio ꝑ pſonali actione tm̄ ſicut accipitur.ff.e.l.actio in pſonā.alꝫ largius vt ēt realez ꝓtineat nō tm̄ offm̄ iudicis vt.ff.e.l.actionū genera.qñq; largiſſime vt etiā iudicis offm̄ cōtineat illud.ſ.quod eſt loco actionis.vt per quod reſtitutio minoruz petitur vt.ff.e.l.actionis verbo vel ponūtur hec verba ad dr̄iam criminalium actionū ꝑ quas nō pſequor mihi debitū ſed ad vindictaz ꝛ ſy hoc realē actionē dicas diffiniri hic ly.n.nō ſit obligatus q̄ realit̄ teneāt vt.j.e.§.j.ibi aūt cū eo q̄ nullam ꝛc.verꝝ eſt pſonaliter groſſe tm̄ pōt dici q̄ ſit realiter obligatus.ꝛ facit ꝙ hoc vt etiā realis hic diffiniat:qz verbū debere ꝛ ad actiōez in rem ꝛ ad actionē ad pſonā referr̄.vt.ff.de ver.ſig.l.pecunia.§.ſi.itē facit qō eſt in diffinitione verbū pſequēdi qō eſt cōe tā ad realem q̄ ad perſonalē actionē vt.ff.e.l.actio in pſonam.Item facit.j.eo.§.j. in ꝓinc.vbi actio realis ſpēs eſt actionis ſicut pſonalis ꝛ ita large accipias hoc verbum debetur.ſed in ſtricta ſignificatione verbi huius debere tm̄ alienū ꝛ nō meum mihi debeꝛ.vnde perſonalis obligatio tm̄ diffiniri vī.vt.j.e.§.ſic itaq; ꝛ.ſ. de le.§.ſed ſi rez.ſed certe q̄ñq; ago etiā ad id qō nō mihi debeꝛ vt.C.de pac.l. ſi pacto quo penā.nā ibi ſi ago ad id qō ē debitū ſz ad id qō ex nudo pacto ꝙuenit ſz certe illō nāl̄ erat debitū qō.nudo pacto loq̄baꝛ.vt.ff.ō fideiuſ.l. fideiuſſor. Vel nō agitur ibi ad id quod nudo pacto debeꝛ: ſz ad id qō vere debetur.ſed ꝓtextu eius pſequitur quod nudo pacto debetur vt.ff. de verb. ſig.ſi cui.item oppono de popularib⁹ actionibus.nā in eis nō dr̄ debituz ꝛ tm̄ petitur.vt.ff.de popu.ac.l.pe.ſed nō obſtat q̄ ſaltem poſt lit.ꝓt. debetur vel dic qō ꝛ ſibi debitū ꝑſequitur.nā cū toti populo ſit debitum ergo ꝛ ſibi. itē oppono in actione iniuriaruz q; nō dr̄ eſſe in bonis.ff de iniur.l. iniuriaruz.itē nō ad debitū ſed ad vindictā cōpetit.vt.ff.de col.bo.l.ij.§. emācipatus.ꝛ tm̄ eſt actio.rñ.nō eſt in bonis vt tranſeat ad heredes.vt.ff.ad l. fal.l. penalis.item ly detur ad vindictā tm̄ pōt deberi mihi pp id quod eſt in eſtimatione vindicte vel in alterā vindictā.itē oppo.de pe.here.itē de actione de peculio.nā in his agitur ēt anteq̄ ſit penes poſſeſſorez vel anteq̄ ſit i pecu.vt.ff.de pec.l.iiij.ꝛ.l.ſi quis.ꝛ.ff.de pecu.l.quęſitum.in ꝓin.ꝛ.ff. de libe. le.l.ſi qs reum.§.idē.ſed dic eſſe ſubadiendū.hic.vel debeꝛ ꝙ vel dic quod qñ fuit actio ꝙpoſita.ſ.efficax tm̄ pro ea q̄ tūc erat penes poſſeſſorē vel in peculio ꝛ poſtea cū agebatur eatenus ꝛ actionis efficacia creſcebat cū vniuerſalis vel in aliquo vniuerſo fuit petitio: vt.ff.de iudi.l.ſolemus.item opponitur de actionibus quas intendūt aliq pro alijs vt ꝙcuratoꝛ ꝛ tutoꝛ ꝛ ꝑlatus ꝛ ſimiles.nam agunt ꝛ tamen nō ſibi debitū petūt.ſed dic quaſi dñi ſunt vt.ff. ꝙ emp.l.q̄ ſundū ſi tutoꝛ vel dic ſibi.i.ei cui actio ꝙperit debetur que intenditur vel ſubauditur q̄ ſibi debetur vel ei cui⁹ noīe agitur.bui⁹ alternatiue ſecūda pars eſt vera.

¶ Diuz aūt actionū. ¶ Prima diuiſio actionū eſt que reſpicit cāz materialem:q; quedā actiones ſunt reales quedā pſonales quedā cām mixtaz habentes. Et iſta pars durat vſq; ad.§.ſed iſte. Secūda diuiſio eſt que reſpicit cām efficiētem:q; quedā ciuiles quedā ꝓtorie.ꝛ durat vſq;.ad.§.ſeq. Tertia eſt reſpiciens cām finalē.q; quedā ſunt rei pſecutorie quedā penales quedā mixte rei ꝛ pene.ꝛ durat vſq; ad.§.oēs. Quarta ē reſpiciēs cām formale.q; quedā dantur ad ſimplū quedā ad duplum quedā ad triplum vſq; ad.§.actionū. Quinta eſt reſpiciens cām ſubſtātialē:q; quedā ſūt bone fidei:quedā ſtricti iuris:ibi vſq; ad.§.ſunt preterea. Sexta ē reſpiciēs ꝑ ſecutionis effectū q; quedā ſunt pſecutorie ſolidi quedā nō.ibi vſq; ad ſine vt ſequit Bal.hic. Et.b.d.hec prima ps. Actionū alique ſūt reales alique perſonales ē q̄ ꝑſupponit debitorez obligatū:ſz realis nō:ꝛ iō ꝯ eū cōpetit q; poſſidet.b.d. Et diuidit i duas ptes. Primo diuidit: Secō mēbra declarat.ſecunda ibi.nāq;.nā totus iſte ti.ꝙcedit ꝑ diuiſiones actionū. Ar re.

g ¶ Inter aliquos. videtur innuere q̄ alie actiones ſunt que corā alijs iudicibus ꝓponuntur ſed non eſt verum.

h ¶ Judices.ordinarios vel delegatos.

i ¶ Arbitros.ſ.cōpromiſſarios.nā ꝛ apud eos actiones ꝓponēde ſūt.vt hic ꝛ.ff.de arbi.l.j.eſt aūt libellus offerendus vt.C.de arbi .l. cum ante.§. ly circa ſi.ſed ꝯ pla.C.de epiſ.ꝛ cle.aut̄.generaliter.ad quod rū. q; ibi non de libelli oblatione loqtur.ſed de remiſſione cautionis que cōſenſu partiū fieri nō pōt vt.ff.de ſer.l.j.j.reſpon.

k ¶ De quacūq; generaliter accipe verbū rei: vt.ff.ſi cer.pe.l.j.in ſi.nā pro corpibus ꝛ incor.cōpetūt actiones: vt.j.eo.§.proxi.ꝛ.§.ij.ꝛ.ff.ſi ſerui. ven. l.ij.in ꝓin.

l ¶ Sūma.i.ꝓima quo ad tractatū.vel ſūma.i.breuis.breuiorum.n.eſſe non pōt q̄ bimēbris ſicut iſta eſt.ſed oppo.j.eo.§.quedā.reſpon.q; ꝛ ille ſūt reales quādo ad res agitur.itē in pſona quādo ad pſonales p̄ſtatiōes agitur imo etiā ſi ſimul agatur nō tamē egreditur hāc actionē al̄ diuiſionē cū ſint in rem ꝛ in pſonā:niſi.n.ſic exponerent.iam multe inuenirentur breuiores vt.j.eo.§.alie.ꝛ.§.actionū.ꝛ alie quedam diuiſiones que breuiores inuenirentur.accur.

m ¶ Aut in rē ſunt.iō in rem dicūtur q; rem ꝙcomittātur.ff.de pub.l.impatores.ꝛ in pſonā nō recedūt obligati vel heredis eius cui⁹ eadē eſt pſona vt.ff.e.l.actionū genera.§.j.ꝛ.ij.ꝛ in aut̄.de iureiu.a mo.p̄.in ꝓin.col.v.

n ¶ Aut.hic reſpicit aliud.aut quod eſt.j.eo.aut cū eo ꝛc.

o ¶ Per quas.ſ.perſonales actiones.

p ¶ Dare.cū datio eſt in obligatione.vt..ff.de ver.ob.l.vbi aūt non.§.ſi.

q ¶ Aut facere oz.cū factū.ſit in obligatione.vt ſi promiſiſti ſcribere libruz quod petitur ac.ex ſtipulatu vt.ff.de ver.ob.in ꝓin.

r ¶ Quodis.i.ex quaſi ꝯctu ꝛ ex maleficio.nec.n.de his.ſ.dixerat quod reprobatur.qz ex quo dixit de his que ſunt ex ꝯctu vel ex maleficio per ꝙñs

de his que sunt ex quasi ꝯctu. ꝛ ex quasi delicto: vt. ſ. de ob. que ex quasi ꝛc. in prin. ꝛ. ſ. ti. j. in prin. vel dic oīa iſta. ſ. eſſe cōprehenſa. ſed ſunt ſup̄dicta intelligenda vbi preciſe agebat ad dandū vel faciendū. hic aūt qñ nō preciſe ſed ſub alternatione vt hoc. aut illud. ſed ꝛ hoc reprobat: qz nō. ſ. dixit q̄ p̄ ciſe quid fieret. dic ergo hic de cōdi. fur. loqui que eſt pſonalis. nō tamen ex cōtract. vel ex quaſi. vel ex maleficio. vel quaſi: ſed ex varijs figuris cāz oritur vt. ff. de ac. ꝛ ob. l. j. in pri. Item de interdictis oībus pōt dici q̄ oīa ſunt pſonalia. vt. ff. de interdi. l. j. §. fi. nō tñ iure ordinario ſz ex ordinario ſunt introducta vnde nō ꝓtinetur ſub hac diuiſione ex cōtrac. vl̄ quaſi. vel ex maleficio vel quaſi ex delicto tñ pp delictuz qñqz dantur vt in interdicto vnde vi pōt videri. qñqz nō: vt in interdicto q̄ vi aut clā. quādoqz ꝯ eum q nō fecit opus. ſed ſcīn habet dar̄ vt. ff. q̄ vi aut clam l. iiij. §. ꝛ claz. ꝛ. l. competit ꝛ vt breuiter dico ille tert⁹ articulus q dicit. ff. e. l. j in prin. Ex varijs figuris cē. eſt q̄ hic dicit ꝛ in alijs quibuſdam. accurſius florē.

a Iure. no. hic q̄ ille qui rem meā tenet nō eſt mihi iō obligatus. ſed rōe poſſeſſionis eū poſſuz ꝓuenire. vt. C. de ali. iu. mu. ca. fac. l. j. ſed oppono teneris mihi ad rē reſtituendā ergo es obligatus. rñ. nō eſt verū qz teneō duobus mōis accipitur. nā ſi dicaſ teneris iō qz ex natura actionis ſis mihi obligatus falſum eſt. ſi vero dicas: teneris qz p̄ offīm iudicis dz tibi neceſſitas imponi vt reſtituas. verū eſt. vt. ff. de rei vē. q reſtituere ꝛ ſi hoc modo accipiatur teneris ergo es obligatus nō ſequitur.

b Poſſideat in actione in rem ex pte actoris alterū duoz debere interuenire. ſ. dñium vt. ff. de rei vend. in rem ꝛ hic vel quaſi dñium vt in emphiteota ſupficiario ꝛ in bone fidei emptore ꝛ ſilibus. vt. j. e. §. alie. ꝛ. ff. ſi ager veg. vel emphi. l. j. ꝛ. §. ſi. ꝛ. l. ij. ꝛ. iij. ꝛ. ff. de ſupficieb⁹. l. j. in ſi. j. rñ. ꝛ. §. qō ait itē ex pte rei ſimil̄r duoz alterū. ſ. poſſeſſio vel quaſi dolo defierat poſſideri vt hic. ꝛ. ff. de inter. ac. q ſeruñ. §. iniurie. ꝛ de noxa. electio. §. j.

c Dicat hoc nō eſt neceſſe ꝓbare vel dicere. ſed ex voluntate dīz: vt. C. de edē. qui accuſare ꝛ de rei ven. l. ſi. ꝛ. j. de interdi. §. cōmodum.

d Rem corporalem. bene rem dicit corporalē: qz incorporalia nō vendicantur vt. ff. de rei ven. l. vendicatio.

Eque ſi agat. C. Supra. §. proxi. ponitur de actionibus in rez ꝓ reb⁹ corpalibus: nunc ꝓ rebus incorporalibus: ꝛ ſunt due actiones cōfeſſoria ꝛ negatoria. Et diuiditur iſte. §. in duas partes. Primo ponit de actiōe cōfeſſoria que intentatur ꝓ ſeruitute cōſtitura cōſeruāda vel ꝓ cuſtodienda. Scōo ponit de actione negatoria que competit dño negando aduerſario ſuo ius eſſe ſeruitutis ꝛ ſic cōpetit pro libertate. ſcōa ibi: eꝫ quoqz. Itez totus iſte. §. ſex facit. Primo ponit exemplum de cōfeſſoria que datur ꝓ ſeruitute pſonali. Scōo dat duo exempla de cōfeſſoria pro ſeruitute reali vrbana. Quarto ponit plura exēpla de negatoria. Quinto ponit dīaz inter ſeruitutes reales: que cōpetunt pro rebus corporalib⁹: ꝛ inter eas que cōpetunt pro rebus incorporalibus. Sexto infert quādam exceptionez. ſcōa ibi: vel p fundū. tertia ibi eiuſdē. quarta ibi: eꝫ quoqz. quinta ibi: q̄ genus ſexta ibi: ſane. Et hoc dicit in ſūma. pro ſeruitute cōſtituenda vel nō ꝓſtituenda prodita ſunt actiones in rē tā pro ſeruituribus ruſticis q̄ vrbanis realibus vel perſonalibus. Et in bis ēt agit qui poſſidet: ſecus ſit in rebus corporalibus regulariter. h. d. Areti.

e Eque ſ. datur actio in rem. agat. ſ. actione cōfeſſoria q̄ ſic vocetur. legitur. ff. ſi ſerui. ven. l. ij. in prin.

f Utendi. hic ſeruitus eſt perſonalis. ſed ſequentes reales ſunt: vt. ff. de ſerui. l. j.

g In rem. confeſſoria.

b Generis. ſ. vt ſit in rem.

i Altius tollendi. vt ſi erat in quaſi poſſeſſione ſeruitut̄ domus mee nec mihi liceret altius tollere me nolēte edificare debeo agere negatoria. ꝛ ita hic interſerit exemplū negatorie: vt. ff. ſi ſerui. ven. ꝛ ſi forte. §. j. in hac. n. negatoria ſeruitute: verbis affirmatiuis. ꝛ cōfeſſoria negatiuis ꝓponitur. vt ff. ſi ſer. ven. l. loci. alia vero exēpla que ponūtur bene ponūtur in cōfeſſoria vſqz illuc. ꝛ ꝯ illic cē. vel pone hic exēplū in cōfeſſoria vt ſi talē mihi debeas ſeruitutem vt altius tēneas edificatum. vt. ff. de ſer. vr. prc. ſi arborem. §. interdum. ꝛ. l. eum debere.

k Contra. ſ. in ꝓriū nā. ſ. de ꝓfeſſoria per quā ſeruitutes debētur nūc ō negatoria per quā ſeruitutes denegātur. vt. ff. ſi ſer. ven. l. ij.

l Prodite ſunt actiones. ſ. negatorie.

m Altius tollendi. exēplū cōfeſſorie. in his. n. exēpla oībus repetitur vel dic nō repeti nō ad hoc exemplū ſed ad alia ſic. Sed querit hic quare noīa talia dātur talibus actionibus rñ. Pola. qz negatoria negatiuis verbis ꝓponitur cōfeſſoria vero affirmatiuis. hec opinio reprobat̄ ſeruitute altius tollendi ibi. n. cōfeſſoria negatiuis. negatiua affirmatiuis. verbis ꝓponūtur. dic ergo potius inſpicēda eſſe natura q̄ verba vt cōfeſſoria ideo dicatur: qz ad hoc vt conſiteatur ſe debere dare negatoria aūt qz negatur. itē quare iſte dicantur in rē. rñ. qz ad ſilitudinē rei vē. dātur ſicut. n. illa rōne dominij vel quaſi datur: ſic ꝛ iſte vt ecce rōne dominij dat̄ cōfeſſoria. ſ. domino fundi cui ſeruitus debetur. vt. ff. ſi ſer. vē. l. ij. §. hoc aūt. ꝛ rōne q̄ſi dominij vt fructuario creditori. ꝛ ſupficiario. itē publiciana datur ei cui ſeruitur eſt conſtitura nō a domino fūdi. vt. ff. de remiſ. l. ij. §. idem iul. ꝛ de ſupfi. l. j. §. ſi. ꝛ ſi vſufru. pe. l. j. ꝛ ō publi. l. ſi ego. ij. ꝛ. iij. reſpon. itē ſicut rōne poſſeſſionis vel quaſi datur rei ven. ſic ꝛ hec cōfeſſoria rōne vere poſſeſſiōis aduerſus eū qui poſſidet agrum q ſeruitutē dz. ff. ſi vſufr. pe. l. vlt. §. vtrum: vl̄ quaſi poſſidet vt. ff. ſi vſufr. pe. l. ſi. hoc idem in negatoria. nā ipa rōne dominij datur domino fundo q negat ſeruitutē debere vtilis aūt quaſi domino. qz ius hz in fundo q negat ſeruirutē veberi vt. ff. ſi ſer. ven. l. ij. eꝫ rōne poſſeſſionis intenditur ꝯ eum q poſſidet rē rōne vſufru. vt ff. de acqui. poſ. nāliter. vel quaſi poſſidet vt ſi re vtatur ꝯ illā ſeruitutem quā ſibi dicit debitā. in qbus nō eſt vera poſſeſſio ēt nālis ar. ff. ō ſer. vr. pre. l. ſi edes §. libertas. ꝛ. §. ſe. rōne boz ꝛ ſiliū dicūtur in rē. item no. qō dicit pla. q̄ negatoria ita demū datur ſi fuerit ſeruit⁹ cōſtituta ꝛ poſtea amiſſa ſed falſum eſt. cōpetit. n. ꝛ ſi nulla fuit: vt. ff. ſi ſer. ven. loci. §. cōpetit. ꝛ. l. fiſtulas.

n Iſte quoqz de quibus. ſ. proxi. §. dixit. nā ad proxima eſt faciendā ratio vt. ff. dele. j. ſi ſeruus pluriū. §. ſi. ꝛ de te. heredes. §. ſz ſi no. nā alie nō ſunt negatiue ſed affirmatiue. ſed in eo qō dicit in rē ſunt pōt ad vtrunqz referri.

o Quod genus actionis. ſ. negatoriaz ꝛ affirmatiuarum. ꝛ no. q̄ nomen actionis large hic ponitur alſ vero pro perſonalibus tñ. vt diximus. ſ. eo. §. j.

p Bis. ſ. i cauſis rerum corporalium.

q Poſſidet. ſ. inſolidū. ſi. n. duo aſſerant ſe poſſidere ꝛ vterqz vincit poterit aliter vendicare: vt. ff. vti po. l. ſi duo in ſi. j. reſpon.

r Neget. rem actoris. hec verba reſtringunt p̄cedētia. ſ. ei vero ꝛc. nā hoc ꝑpetuo verū eſt q̄ alſ nō datur actio poſſidenti p quaz negat rē actoris eſſe ſed pōt poni caſus vt poſſeſſor hēat actionez p quā dicat ſe dīm eſſe vt. ff. de rei ven. l. offīm. ꝛ. ff. vſufr. quēad. ca. ſi vſufr. nomine. cōſtat. n. cōmodatariū nō poſſidere ꝛ cōmodātez poſſidere. vt ff. cōmo. rei. idem in ꝓductore ꝛ locatore: vt. ff. de vſufr. l. nō ſolum §. j. alij dicūt legē illā offīm loqui qñ alius nō poſſidēs agit: vt ſic rōe detentationis talis agatur. ſunt ꝛ alij vt Bul. ꝛ Jo. q dicūt q̄ eoīpo q̄ agit poſſeſſor rei ven. renūciet cāe poſſeſſe. cum bodie ſit impoſſibile ꝛ poſſidere ꝛ vendicare poſſe. prima verior eſt.

s Uno caſu in duplicibus iudicis vt. ff. de iu. l. in tribus. ꝛ. j. eo. §. quedā. ꝛ. ff. vti poſ. ſi duo. §. j. ꝛ. §. de interd. §. iij. ꝛ. ff. famil. her. l. j. vl̄ dic q̄ dicit de qualibet exceptione proponēda. nec enim hic dicit q̄ ſit actor. ſed caute dicit q̄ partes ſiue onera actori ſuſtinet ſz Jo. vt ff. de excep. l. j.

t Apparebit. vt. ff. de iudi. l. in tribus ſz primū vel. ff. de excep. ſm ſecundum.

Sed iſte quidē. Actio publiciana dicitur pretoria ꝛ datur ex eq̄tate p̄toria illi q rem eſt nactus ex aliquo iuſto titulo a dño q titulus eēt aptus ad trāſlationē dñij. ꝛ datur quaſi ipſe rē vſucepit. h. d. Et diuidit in duas ptes. Primo ponit ꝛ declarat actiones p̄cedentium §. ſore ciuiles. Scōo ponit de actionib⁹ p̄torijs. ibi alie aūt. Itē iſta ſcōa ſubdiuiditur. Nā primo ponit de actionibus in rem pretorijs Scōo ponit de pſonalibus. ſcōa ibi: in. §. perſonā. Itē prima ſubdiuidit. nā primo ponit quādo res petitur quaſi vſucapta que nō eſt. ſecundo quādo vſucapta eſt. ꝛ dicitur ac ſi vſucapta nō eſſet. ſecūda ibi in. §. rurſus. Itē primo ſubdiuiditur. Nā primo ponit de actiōibus pretorijs in rem. Secūdo ponit eius exēpla. ſecunda ibi: plerūq. Areti.

v Sed iſte qdez lateter accedit ad ſecūdam diuiſionē. ſ. alie ſunt ciuiles ꝛ alie pretorie. ꝛ de oībus exēpla ponit. ſed queritur de duab⁹

ſ.de actione in rem que datur ꝺ cũ q dolo deſijt poſſidere videt.n. ꝓ toria vt.ff.de noxa.act.l.electio.§.j.ſed ꝛ ciuilis ꝛf inſpecta ꝑſona actoris que de iure ciuili admittitur ad agendũ vt.ff.de rei vẽ.in rez ſed dic eam ciuilez inſpecta potius ꝑſona actoris que dignior eſt.vt ff.de excep.do.pure.§.fi.ꝛ hec cõſideratio ſemp habetur.nã here.pe. dr ꝓtoria quãdo bonoꝝ poſſeſſori datur vel ſideicõmiſſaria lz ꝺ poſſidentẽ ꝓ here de vel pro poſſeſſore detur. ꝛ eꝺ ſi deꝯ heredi de iure ciuili dicatur ciuilis.vt.ff.de pe.here.l.j. ſemp.n. iudicamus actionez ſit ciuilis vl pretoria inſpecta ꝑſona actoris ſecundo queritur de actione ꝓmodati ſed dic eã ciuilẽ.vt.ff ꝓmo.l.i ꝓmodato.§. ſicut.ꝛ quod dr eo ti. l.pretor ait ꝛc̃.vel ꝓ bando vel ꝓfirmãdo dicit nõ iueniẽdo. ſic ꝛ de pe.here.dr̃.ff.ſi ꝑs here.pe.l.j.in prin.ſed tũ ipſa ciuilis eſt cũ ſit ex ſe.cõſul.ꝛ centũuiralis dicatur vt.ff.de here.pe.itẽue.§.cum aũt.ꝛ C.de here.pe.l.fi.in prin.oẽs.n.actiones que oriũtur ex bis qnqz p tibus iuris.ſ.l.ſena.cõſul.plebiſciti prin.pla.ꝛ reſponſionis pru.ciui les ſunt.que vero a magiſtratibus vel pretorum edicto deſcẽdũt ꝓtorie ſunt vt.s̃.de iur̃ nat.§.ꝓſtat.vſqz ad.§.ex nõ ſcripto.ꝛ.ff.de iureiur. l.ius aũt ꝛ .j.de ppe.ꝛ tẽp.act.in prin.alie aũt ꝓter duas ſupdictas incerte ſunt vtrũ ſint pretorie vel ciuiles.

g Quaꝝ mentionẽ.ſ.exꝑſſaz vt de quibuſdã dictũ eſt.

b Et ſi que ſunt ſiles.vt ſubijcit.vt que ſũt ex ꝺctu vel quaſi vl ex delic.vel quaſi vel ex varijs figuris cãꝝ.vt.s̃.e.§.j.ꝛ.ij.

c Legitimis.i.ex.l.xij.tab.

d Et.pro ideſt.

e Ciuilibus.ꝛ dic ciuilib⁹.l.ex auctoritate iuriſprudẽtiũ ꝛ eoꝝ rñ. nã totũ eſt ius ciuile.vt.ff.de iuſti.ꝛ iu.ius aũt ciuile.ꝛ de orig.iu.l.ij. §.nouiſſime.

f Alie.rã in rẽ tñ ꝙ in ꝑſonã tñ.nec.n.aliqua pretoria inuenit que ſit mixta.ſ.in rẽ ꝛ in ꝑſonã.lz ciuilis talis inueniat:vt.j.e.§. q̃dã ꝺ.ff. de poſ.heredi.pet.l.iij.ꝛ primo boc de realibus dicit vſqz ad.§.in ꝑ ſonã ꝛ poſtea de ꝑſonalibus dicet.

g Ipſas.ſ.ꝓtorias.q.d.nõ ſoluz ciuilẽ quã expoſuimus.

b Neceſſariũ.i.vile quod.n.medicamẽta morbis hoc exhibẽt iura negocijs.vt in aut̃.hec ꝓſtõ Inno.cõ.i prin.col.viij.nec.n.neceſſitas in principe ponj põt vt.ff.de le.ꝛ ſe.con.princeps.itẽ qz ꝑ exẽpla ap tius intelligetur vt hic ꝛ C.de tranſac.vt rũſum.vt.ff.de col.bo.pre tor.§.iulianus.

i Ecce.boc eſt primũ exẽpluz quod exponitur ſtatiz ibi:nãqz ꝛc̃.

k Plerũqz.qz boc ſemp dicere nõ poterit.ſ.ꝺ dominiũ niſi in ca ſibus vt ſtatim dicemus.

l Diceret.agendo publiciana.

m Vel ex diuerſo.boc exponitur.j.§.rurſus.

n Poſſeſſor.i.dñs quondã ad quẽ reddit nũc poſſeſſio.vel dic poſ ſeſſor quondam nũc petitor.

o Ex iuſta cã.i.ex aliquo ꝺctu q deſcendit ex iuſta cã.i.ex affectio ne vtriuſqz ꝑtis vt.ff.e.l.i oĩbus.quã affectionẽ iuſtũ eſt ſeruari:vt.s̃ de re.dim.§.ꝑ traditionẽ.ꝛ boc dñmodo cã vel titulus fuerit aptus dñium tranſferre lz nõ trãſſerat.qz traditio nõ plus tranſferat ꝙ ſit apud eũ q tradit:vt.ff.de acqui.re.do.l.traditio.ꝛ noſcatur huiuſmo di tractat⁹:vt.ff.de pu.l.j.in prin.ꝛ.l.ij.iij.ꝛ.iiij.v.ꝛ.vj.ꝛ.vij.ſi vero ꝺ ctus nõ eſt habilis trãſſerre dñiuz nõ ꝓpetit pub.vt.ff.e.q̃cũqz.§.ſi.

p Tradita.a nõ domino.

q Effectus.ꝑ vſuca.nã ꝑ traditionẽ dñs effect⁹ nõ fuit.ſi aũt alio iſtoꝝ modoꝝ factus dominus fuerit publiciana ei non datur ſed di recta rei vendicatio.vt.ff.de pu.l.j.in prin.ꝛ.§.j.

r Caſu.imo ꝛ ſi quocũqz modo.nã ſi ꝑ furtũ vel rapinã vel aliam amiſerit nõ tñ bz in rẽ actionẽ directã ſed bãc lz bẽat ꝛ al's actiões vt furti vel vi bo.rap.ꝛ ſiles vt.s̃.de ob.ex delict.§.ſed ꝛ bone ſi.ꝛ.s̃.vi bonorum rapt.§.ſina.

f Nullã.de aliis aũt realib⁹ ꝓſtat.ſed de hac rei ven.dubitatur.

t Directã.ſed nunqd publiciana cõpetit rõne vtilis dominij qdã dicũt ꝙ ſic dicẽtes vtile dominiũ bz cui publiciana ꝓpetit ꝛ dñt bãc eſſe cãm publiciane.ſicut directũ dominiũ eſt cã directe actionis i rẽ vt.ff.de rei ven.in rem.Alij dicũt ꝙ nec vtile dominiũ bẽat cuz ille q vtile dominiũ bz etiã ꝺ dñm agat vt.ff.ſi ager vecti.vel emphi.pe.l.j. ij.ꝛ.iij.quod nõ eſt in publiciana.vt.ff.de pu.l.pe.ꝛ ſi.

v Vendicet dominiũ.hic videtur ſalſum.nã aut habeo dominiũ ꝛ tunc nõ vendico quod hẽo ſi nõ habeo nec tũc vendico.vt.ff.de rei ven.l.in rem.l.reſpon.itẽ dominiũ eſt ius.ꝛ res incorporalis:qũo ergo vẽ dicatur.ſed dic dominium in rem rõne dominij.

x Caſu.i.iſto ſupradicto.

y Actionẽ.quod erat ſm ius ciuile.

z Actio.ſ.publiciana.vt ſtatim ſubijcit.al's niſi ꝓtor actionis nomẽ dice ret i factũ daretur. ſicut ex ciuili obligatione noua da tur ex.l.ꝓditio.ſi nõ cauea tur de noie actionis. vt.ff. nau.cau.ſta.l.idez.§.j.ꝛ.ff. de cõdi.ex.le.l.j.

a Dicit.ꝛ ſic vñ ꝙ ꝓtor ꝑ mittit mentiri ꝙ ꝓpria.ꝓcel ſit.ꝛ idẽ in ſequẽtibus caſi bus tribus ꝛ fac̃.C.de bo. ma.l.j.vñ ſic libellũ forma q pet̃o talẽ rẽ quã poſſides ꝛ quã emi vel alia ſibi iuſta cã habui qz dico me vſuce piſſe.nam lz hec verba me vſucepiſſe directa rei ven. magis videantur induce re.tñ ex adiũctis publicia nã ſignat.alij dixerũt ita cẽ formãdũ peto rem talẽ ꝙ

nis:aut donationis aut dotis aut le gatoꝝ:necdũ eius rei dominus effe ctus⁹:ſi ei⁹ rei caſu⁹ poſſeſſionẽ ami ſerit nullã⁹ habet in rem directam⁹ actionẽ ad eaz ꝓſeq̃ndam.Quippe ita ꝓdite ſunt iure ciuili actiones vt qs dñium ſuuz vendicet⁹:ſz qz ſane duꝝ erat eo caſu⁹ edificare actionẽ⁹ inuenta eſt a pretore actio⁹ in qua di cit⁹ is q poſſeſſionem amiſit eaz rez quaſi ſe vſucepiſſe:ꝛ ita vendicat ſu am eſſe que actio publiciana appel latur quoniam primũ a ꝙPublicio⁹ pretore in edicto propoſita eſt.

dico meã.ſed qz ſorte nõ poſſez ꝓbare meã ꝓpono publiciana̅. alij dicũt vtrãqz alternatiue ꝓponi.ſ.rei ven.ꝛ publici.hoc modo peto rẽ talẽ iure di recti dñij vel quaſi.ꝛ hãc approbat cõſuetudo.ſed certe due prime nõ pla cent.qz quõ diceret rez ſuã ſe vſucepiſſe cũ hoc nõ ſit veꝝ.ſic.n.ꝑiuraret in ſacro cal.C.de ſacra.cal.l.ij.ſed illi rñdent.qz hoc facit.l.ꝑmittẽte vnde nõ ꝑiurat ar.ff.q̃ ſatiſ.cog.l.ſi.ſed nec vltia placet:qz vnã ꝺz eligere ꝛ nõ pluri bus agere actionibus.vt.ff.de iu.l.nemo.§.quotiens.dic ergo quarto eſſe formandum hũc modũ libellũ peto rem talẽ mibi reſtitui iure quaſi dñij.ꝑ ide ac ſi vſucepiſſez.vbũ.n.quaſi poſitũ.s̃.e.alio hic repete.ꝛ ſimilitudina rie ponatur nõ affirmatiue.i.dicere ſicut vendicarẽ quo ad effectuz re vere vſucapta.ita nũc quaſi vſucapta.ꝛ idẽ in ſequẽtibus caſibus.Et predictis ꝑz ꝙ qnqz ſunt neceſſaria vt detur publiciana.ſ.traditio vel quaſi qõ dico ꝓp res corporales que tradi nõ poſſunt.vt.ff.de acqui.re.do.l.ſeruus.§. in corporales.ꝛ.ff.e.l.j.ꝛ.l.pu.§.j.ſcõo ꝙ ex ti.apto ad mutationẽ dñi vt hic di cit vel ex venditione vl̃ ſilibus.itẽ ꝙ a nõ dño accepit.nã al's dñium eſſet trãſlatũ.vt.ff.e.l.j.§.j.itẽ quarto ꝙ bona ſide accepit.nũc redidit ſe dñium factũ eſſe tũc vt.ff.de acqui.re.do.l.eũ qz furioſo.§.ꝓtor.Quinto credidit ſe dñium bodie nõ eſſe:cũ ꝓponit eã al's eſſet ſibi ꝺrius.ſed tñ duo ex bis qnqz ſunt difficilia agẽti.ſ.ꝓbatio traditionis ꝛ ti.reliqua ꝓſiſtũt in intelle ctu agẽtis cũ ſit de ſua ꝓſcia que ꝑ teſtes ꝓbari nõ poſſet ſed qd ſi dubitat vtrũ actor bodie fuerit dominus vel nõ.R.ſalua fide ꝓponat qõ ſibi me lius vẽ vel rei ven. vel pub.ſed qñ penitus eſt dubio ꝓponat publicianaz ꝛ in ea obtinebit niſi aduerſarius ꝓbet actorem huius dñij fuiſſe.qõ ſi ꝓbet dabit huic rei ven.q agit.n.actione pu.ꝛ ſuccubuit nõ repellitur a rei ven. directa idẽ eꝺ vt.ff.de euic.minor.§.q Puus.lz qdã dixerũt ꝺ i vtroqz caſu qz ius ſuũ vndecũqz ꝛ qualecũqz in primo iudicio deduxiſſe vẽ.vt.ff.de ex cep.rei iu.ſi mſ.§.eadẽ.Sz expone vñcũqz ꝛ qualecũqz.i.ſiue ꝺ iur̃ ciuili ſi ue ꝺ iure gẽtiũ dũmõ directũ.vt.ff.de rei ven.in rẽ in prin.at ille dicebãt.ſi ue directe ſiue vtile ꝛ ita ꝑz ꝙ cũ ſint ꝺrie rei ven.directa ꝛ publiciana vno libello ꝓponi nõ poſſunt vt.C.ſi ſer.ex ſe.l.j.ſed ex ꝓſuetudine ꝺriuz ſerua tur.nã vtraqz ſimilis ꝓponitur.lz ſup vna ꝓbationes tñ inducat ne ſibi ꝺ rius ſit qõ certe eſt ꝺ.d.l.C.ꝛ regulã illã.ff.de re iu.nemo.§.quotiẽs.ꝛ hoc ex pte aũt actoris.ex parte aũt rei ſpectamus an poſſideat vel dolo deſierit poſſidere.vt i n rei ven.diximus.nã ꝺ oẽm poſſidentez datur p̃ter ꝙ ſup̃ dñm:vt.ff.de pub.l.pe.ꝛ.l.ſi. ſed etiã ꝺ dñm datur in ſex caſibus primus ẽ ſi a nõ dño emit qui poſtea vero domino ſuccedit ad eum poſſeſſio redierit nãlz ſit factus dominus tenet tamen publiciana vt.ff.de excep.rei ven.ſi a ticio ſcõs eſt ſi rem a nõ domino emit ꝛ poſtea verus dominus voluerit a me vendicare.ſed ego fui abſolutus ꝛ poſtea res ad illum redijt agam pu. ꝛ ſi excipiat de domino ego replicabo.qz qñqz eo agente fui abſolutus. vt ff.de excep.rei.iu.ſi quis rẽ tertius eſt ſi ego noraliter ꝺ bo.fi.poſ.fui.ꝛ ipe dedit eũ mibi ꝓ nox̃.ſiue enim ꝺ me poſſidentẽ verus dñs agat ſiue eo poſ ſidente ego agam publi.obtineo.vt.ff.de nox̃.generaliter ꝛ.l.precedẽti in fi.quartus eſt ſi ego fui miſſus in poſſeſſionez vicine domus quã aliquis bo na fi.poſſidebat poſſeſſore nõ cauente ꝛ tũc verus dominus inueniat poſſi dere vi forte vnde vi interdictũ ꝛ pub.habeo vt.ff.de dã.infec.dãni.§.nõ ſo lum.quintus ẽt adijcitur vt ſi rem nõ poſſideã ꝛ eã nõ dolo ſed culpa deſijt poſſidere ꝛ ſic litis eſtimationẽ in tñ ſm ius vendicã.ꝑſti. vt.ff.de rei ven. que reſtituere ſed ſi poſtea rẽ ad dominũ reddat agã pub.ꝺ euz vt.ff.de rei ven.ſi culpa pa.vel expone.l.illã vt habeat vtilẽ actionẽ quã actor directaz haberet quaſi nomẽ emiſſe videatur.Sextus adijcitur ſi me mandante rẽ meã vendidiſti.ſz me ꝓhibente tradidiſti emptori hac actione vel exceptio ne defendit.preterea ẽt ꝺ me dñm hac actione agit vt.ff.de publi.ſi quis ꝓ hibuit.accur.

b A publicio.ſicut ab aquilio aquilia fuit inducta:vt.s̃.ad.l.aquil.§.ex b tamen capite.

Rurſus. Iſte.§.diuiditur in duas partes. Primo ponit de reſtitu

tione dãda p̃senti ꝺ̃ absentẽ. Scõo addit ⁊ extendit ad alios multos casus. scõa ibi: quod genus. ⁊ in sũma. h. d. p̃senti ꝺ̃ absẽtẽ reipublice cã vel in ptãte hostium vsucapientẽ rez p̃sentis succurritur rescissa vsucapione. hoc dicit Areti.

a ¶ Rursus ex diuerso vere est idem ex ꝺ̃. nã. s̃. affirmando ⁊ se vsucepisse dicit hic negando ⁊ aduersariũ nõ vsucepisse dicet.

b ¶ Reipublice. s. ciuitatis romane vt. ff. de ver sig. eũ q̃ idem ex generali cla posita ex qui. cau. ma. in fi. Idẽ in ceteris ciuitatibus dicẽdũ est. vt. j. ex qui. cau. ma. l. sed ⁊ si p̃ pretorem. §. pe. Idẽ etiã si cã municipij alicuius vt. ff. de in inte. resti. mi. l. legatur.

c ¶ Abesset. als absens eẽt q̃ abfuit reipu. cã rez p̃sentis duobus modis potuit vsucape. s. p̃ se. ⁊ q̃ rẽ illã detulit secũ siue domi dimisit ⁊ alio possedit ⁊ vt dicit̃ de eo q̃ ad nundinas pfectus est vt. ff. de aq. pos. clã. §. q ad nũdinas. Itẽ p̃ aliũ. s. p̃ filiũ vl̃ fuũ vt statiꝫ i capło dicem⁹.

d ¶ Uel in hostiũ. q̃ sint hostes ꝺ̃z. ff. de cap. hostes ⁊ de ver. sig. hostes. s. q̃ bus ppls ro. bellũ indixit seu q̃ ppło ro. bellũ idixerũt. si ergo ab alio q̃s capiatur. nũq̃d hoc locũ hẽbit quod hic ꝺ̃z. Credo q̃ sic sicut q̃ abest cã alicuius ciuitatis vel municipij. vt. s̃. dictũ est. Jn hoc aũt differũt q̃ nõ fuit taliꝫ hostiũ. vt. ff. de cap. hostes ⁊ sic poterit facere testm̃ qꝺ als nõ posset cũ esset seruus. imo ⁊ eius obses nõ posset vt. ff. de te. l. ei⁹ q̃ ⁊. l. obsides.

e ¶ Ptãte. i. seruitute als recipitur p̃ iurisditõe. vt cũ dicimus ptãs ꝺ̃z p̃tãtem in boies de districtu. i. iurisditione. Itẽ ponitur ꝓ obediẽtia i qua ptãte ẽ monachus sub abbate ⁊ clerici sub p̃latis. Itẽ ponitur ꝓ dilectiõe siue ptãte ⁊ hec patria ptãs ꝺ̃z. vt. ff. de verbo. sig. ptãtis. Sed qũo iste ab hostibus captus poterit vsucapere cũ ipse ab alio possideat. vt. s̃. de iur̃ p̃. §. serui ergo ipe possidere nõ põt: vt. ff. ad. l. iul. si eueniet. ⁊. ff. de aq. re. do. homo liber. §. q̃q̃d ergo. nec vsucape vt. ff. de vsuca. sine possessiõe rm̃. vsucapitur p̃ filiũ vel p̃ seruũ in re peculiari: vt. ff. ex q̃. cau. ma. itẽ ait p̃tor. §. hoc aũt. ⁊ l. deniq̃z ⁊ l. ait pretor. §. hi plane. ⁊. ff. de vsuca. iusto. §. fi. Sed nec vĩ q̃ per ſuum possit captiu⁹ vsucape. vt. ff. de vsuca. seruus sed dic q̃ illa loqtur i cã nõ peculiari qꝺ vez est. vel loqtur ipsa veritate inspecta. hic aũt iure postliminij ispecto qꝺ ꝑualet veritati vt. s̃. qui. mo. ius pa. po. sol. §. si ab hostib⁹

f ¶ Jn ciuitate. q. d. q̃ nõ abest. Quid ergo si vterq̃z abest ⁊ alter alterius rez vsucapit. respon. ⁊ tunc hꝫ locũ hec restitutio vt. ff. qui. ex cau. l. si. videt aũt desinere abesse cũ domũ redijt vel redire potuit finito negocio ꝓ quo erat abs̃. Itẽ eꝺ̃ si p̃s rem absentis vsucepit vt. ff. qui ex cau. ma. l. §. eadẽ verba. ⁊ tũc siue ꝓpleta est tota vsucapio in p̃tia. i. j. modicũ tps siue i absentia siue postea paꝛ. idẽ vt. ff. e. ab hostibus. §. sed quod. ⁊ tũc ꝺ̃z desinere abesse nisi iusta cã ipeditus fuerit in redeũdo. statuuntur. n. ex. xx. miliaria diurna. vt. ff. ex quib. cau. ma. sicut. §. tãdiu. sed pꝫ q̃ de necessaria absentia tũc intelligitur als ꝺ̃ vt. ff. e. l. itẽ hi ⁊. l. se. Sed verbũ desierit hic positũ strictius ponitur. i. q̃ possit ꝓueniri.

g ¶ Annum. s. vtile q̃ cõstabat ex. cccl̃xv. diebus. vt. ff. de sta. li. cũ heres. §. si sticbus. in quibus actor habuit facultatẽ agendi. nec ipediret̃ p̃ se nec p̃ reũ nec p̃ iudicẽ. nã hec tria necessaria sunt vt vtilis dies aut annus curat. vt. ff. de diuer. tẽp. p̃scrip. l. j. bodie vero in oĩbus restõnibus quadrieniũ ꝓtinuũ cõputat̃. vt. C. de tẽp. in inte. resti. l. fi. Et itẽ no. q̃ hic liber corrigit̃ p. C. in hoc anno vtili gẽneraliter ꝑm quosdaꝫ. Sed dico ꝺ̃. q̃z illa tm̃ in restõnib⁹ dicit vnde in alijs remanet vtilis annus.

h ¶ Rescissa p̃ in inte. resti. petitã a iudice viuo vt subducat̃ tps vsucapiõis quo fuit absens. vt. C. de resti. mino. l. iij. sicut ⁊ minores petũt vt. ff. de exce. l. exceptiones que p̃sone in fi. l. ⁊ hoc ipsũ. s. q̃ postulare p̃s a mortuo p̃tore ꝓceditur eis vt. ff. e. l. j. p̃ totũ restituit ergo eos p̃tor viuus vt sic agãt antiqua actione ac si res nõ esset vsucapta vl̃ actio p̃scripta. ⁊ iõ actio ad quã restituit̃ ꝺ̃z rescissoria nõ q̃ sit nomẽ ꝓp̃riũ actionis sed que erat primo realis siue p̃sonalis directa nũc dicitur vtilis. vt. ff. ex qui. cau. ma. l. fi. ⁊ de cap. l. ab hostibus. alij dicũt quod statim eo reuerso hꝫ rescissoriã. ⁊ dũt esse ꝓ p̃riũ nomẽ actionis. ⁊ sic dicũt q̃ maiores iure actionis. sed minores ostiõ iudicis restituũtur. Dicũt tamẽ q̃ hec rescissoria actio efficaciã nõ hꝫ añq̃ insufflet in eo p̃tor spiritũ vite dãdo restõnem quod satis recidit in primaz opinionẽ nam semper vez est hoc quod a p̃toris mortui edicto. hoc fit auctoritate pretoris viui.

i ¶ Usu nõ cepisse. ⁊ sic vr̃ cõcedere mentiri quod ꝑla. ꝓsitet̃. sed dic q̃ nõ mentit̃. sed dicit sibi restituẽdũ ac si vsucaptũ nõ esset. vt. §. ꝓri. diximus.

k ¶ Actionis. ⁊ rescissorie supradicte.

l ¶ Quibusdã. vt si rẽ absentis vsucapiat presens. Itẽ absens fuit ꝓbabili cã vt studioꝫ. itẽ in vinculis positis vt. ff. e. l. j. sed ⁊ si p̃tor em in fin. ⁊. l. se. ⁊ de illis legibus. j. facit mentionẽ cum dicit de volumine digestorum.

¶ Item si quis in fraudem. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo ponit dictũ ex quo tacita qõ. Secundo determinatio questionis. secũda ibi p̃mittitur. Et. h. d. Alienatũ in fraudem creditoꝛ p̃mittitur ipsis ex snia pretoris bonis debitoꝛ possessis reuocare. h. d. Areti.

m ¶ Si quis. s. debitor.

n ¶ Jn fraudẽ no. q̃ vterq̃z tã debitor q̃ receptor oportet q̃ fraude parti

cipet quãdo titulus nõ est lucratiuus. si aũt est lucratiuus puta donationis vt si dedit. ⁊ hoc intellige ad hoc vt creditor possit reuocare alienationẽ tunc sufficit fraudem debitoris tm̃ interuenire: vt. C. de reuoca. bis q̃ in fraũ. cre. l. pe. ⁊. ff. que in frau. cred. q̃ aũt. §. hoc aũt edictũ. ⁊. §. sili mõ. Et de hac fraude no. bonã distinctionẽ q̃ aut adhibet a debitore alienãre iter viuos aut ĩ vltia volũtate. vl̃ a liberto in fraudẽ patroni. similiter inter viuos vel in vltia volũtate. si ĩ vltia volũtate tũc aut p̃ legata aut p̃ libertates ⁊ si p̃ libertates aut directas aut fideco. Si debitor ĩ fraudẽ alienet iter viuos vno casu. p̃sumit fraus. s. q̃m oĩa alienauit vt. ff. e. oẽs. §. luci⁹. Si aũt nõ oĩa nõ p̃sumit̃ sepe. n. de facultatib⁹ suis ãplius q̃ ĩ bis ẽ spant hoies. vt. s̃. q̃ ma. nõ. pos. §. in fraudem ꝺ̃z ergo ꝓbare eã creditor. ⁊ hec distinctio per oĩa seruatur etiã in patrono. vt. ff. de ꝓbat. patronũ. ⁊ l. quotiens. §. q̃ dolo in vltima voluntate si legatũ vel fideicõ. in frau. cre. reliquit solũ euentum inspicimus l̃z fraus nõ interuenerat: vt in donatione cã mor. vt C. de iure delib. l. fi. §. si vero creditor. cũ legata nõ debentur nisi deducto ere alieno: vt. ff. e. q̃ aũt. §. pe. ⁊ ad tre. l. j. §. bis q̃ quadragintã idẽ in patrono per oĩa si libertus in fraudẽ legauit vel fideicõ. reliqt vel donauit cã mortis nã solũ euentum inspicimus. vt. ff. si quid in frau. patro. l. j. in p̃in. ⁊. §. j. in libertatibus aũt in fraudez relictis ꝺ̃ distinguẽ directas a fideicõmissarijs. in primo casu cõsilij ⁊ euentũ inspicimus vt. ff. de his que in frau. cre. l. fi. ⁊ l. j.

o ¶ Creditoꝛ. large accipe p̃ro omni eo cui aliquid debetur. vt. ff. ꝺ̃ verbo. signi. l. creditor ⁊ l. creditores. l. si cui. ⁊ autẽ. de fideiussorib⁹ §. penul.

p ¶ Rem. suã. s. corporalem. ex eo q̃ dicit tradiderit idẽ tm̃ est in ĩcorporalibus. vt pꝫ per multa exempla. vt. ff. que in frau. cre. l. j. ij. ⁊. iij. vsqꝫ ad. l. qui autem.

q ¶ Possessis. i. possideri iussis nec. n. reipsa a creditoꝛibus fuerãt possessa bona debitoris cũ ipse alienauerit. vel dic possessis que remãserant ⁊ nõ sufficiebant: vt. ff eo. l. ait pretor.

r ¶ Presidis. puta q̃ fuit ꝺdemnatus. ⁊ nõ satisfecit ꝺdemnationi infra tps vnde missus fuit actor in bonoꝛ possessionem.

s ¶ Permittitur. s. infra annũ vtilẽ: vt. ff. de his que in frau. cre. l. j. j. respõ. ⁊ de eo tamẽ quod puenit ad eum vel quod dolo fecit quominus ꝓueniret ꝑpetuo datur. vt. ff. e. ait pretor. §. hec actio.

t ¶ Petere. sed qua actione. respõ. pauliana que dat̃ creditori ad reuocanda corporalia sed in factũ ad reuocanda iura. vt. ff. de vsur. videamus. §. in fauiana. ⁊. ff. e. l. hac in factum. Uel verius dic q̃ nulla ꝺ̃z pauliana nisi adiectiue: q̃z a paulo fuit inducta. sed in factũ pauliana ꝺ̃ que ad reuocanda corporalia ⁊ incorpalia ꝓpetit. ⁊ datur ꝺ̃ accipienti ⁊ heredẽ eius in quantũ ad eos perueniat etiam nõ restituto ei pretio: vt. ff. e. ait ꝑtor. §. fi. ⁊ l. seq. ⁊ l. si debitor. ⁊ l. ex his. Jn eo aũt q̃ i fraudẽ alienauit actio nõ datur. cũ nudus sit nisi ita fraudulenter disperſit vt res apparere nõ possit. quo casu etiam in carcerem detrudetur vt. ff. e. l. fi. §. fi. Est ⁊ fauiana qua datur soli p̃sono ad reuocãda ea q̃ libertus in fraudẽ patroni alienauit iter viuos: vl̃ vltima voluntate. quominus patronus habeat tertiã. vt. ff. si quis ĩ frau. patro. l. j. i p̃in. ⁊. §. j. ⁊. s̃. de suc. lib. §. sed nr̃a ꝓstitutio. Et est caluisiana. ⁊ ipa tã patrono q̃ creditori ꝓpetit. vt. ff. que in frau. p̃ro. l. in fauiana. Quidã tamẽ dicũt ꝺ̃ in eo quod de fauiana dictũ ẽ arg. ff. de vsu. videamus. §. in fauiana. Sed certe ita dicit̃ ibi in littera per quã ⁊ sic refertur ad ꝓximũ tm̃. s. paulianã. ⁊ iste due imitantur naturã supioris in factũ pauliana. sed quero quare sint hic be posite inter reales p̃torias cuz ipe p̃sonales sunt quod ꝓbatur per id quod dicit littera. Jn fauiana quoqz. vt. ff. de vsur. l. videamus. §. in fauiana. nam proxime dixerat de personalibus non vt continuat eum cum personalibus. ⁊ probatur. ff. si quis ĩ frau. pa. l. j. §. hec actio Sz rñ. quia similitudinẽ habet cũ superioribus duob⁹ casibus ĩ eo q̃ sicut ibi permittitur aliquid dicere quod nõ sit vel esset factẽdũ aliqd ac si non processisset que nõ processeret. sic ⁊ hic. Item sicut ibi fit reuocatio ita ⁊ hic ergo pꝫ hec ita dici debẽt de reales sicut superiores quod quidam concesserunt. Sed respon. hic nõ petitur qꝺ meũ fuerit vt ĩ superiori casu. nec quasi meũ vt ĩ publi. vt. s̃. e. §. alie. nec ob. j. §. proxi quia hypothecaria est in rem. nec tamẽ meũ petitur vl̃ quasi q̃ ibi quod peto: peto quasi meũ. idest possessionem per hypothecariam actionem vel seruianam. hic aũt neq̃z possessio neq̃z dominiũ ẽ meũ nec fuit: imo in accipientez trãsiuit licz ĩ fraudẽ sit alienatũ vt. ff. de contraben. emp. si sciens ĩ fine ⁊ p̃dicte tres actiões reuocatorie dicũt sed vnde orit̃ hec actio: rñ. ex quasi maleficio quãdo dol⁹ fuit ĩ vẽdente ⁊ emente: si tamẽ in vẽdẽte tm̃: tunc põt dici ex quasi ꝺctu si agitur ꝺ̃ illum possidentem sed nunqd habet retentionem vt ab eo

non reuocetur si vult solu ere qđ sibi creditori reuocare voleti debe tur quidã negant. vt ar. ff. rez amo. si cũ dos. §. fi. ꝛ l. se. fz ꝺdico istar posteriozis creditozis si vult soluere ꝓzi quod sibi debetur. põt ha bere retentionem. vt. ff. de euic. l. euictus quod dic vt. ff. de bis que in frau. cre. ait pretoz. §. illud.

a Manssisse. videt ei go ꝙ ꝓmittat men tiri. qđ nõ est verum sed ita perit ac si mã sissent in bonis debi tozis: vt. §. eo. §. alie. ꝛ §. rursus.

Itẽ seruiana.

Diuiditur i tres ptes. Primo ꝙ ac tio seruiana vel qua si seruiana est pretoria. Scõo q̃ sit ꝺzia inter actionẽ seruianã vel quasi. Tertio que sit ꝺzia inter pignus ꝛ hypothecam scõa ibi seruiana aũt tertia ibi: inter pign⁹. Et. h. d. Actio Suiana vel quasi ẽ ꝓtoria ꝛ cõperit seruiana ꝓ rebus coloni quasi ꝑ uiana ꝓ rebus alio rum debitozum obli gatis. h. d. Are.

b Item seruiana. q. d. nõ solũ publiciana ꝛ rescissoria reales sunt ꝛ pretorie de quibus dictũ est. sed etiã due iste capiunt viz ex ꝓtoris iurisditione. i. ꝓtorie sunt. vt hic. ꝛ ff. de pac. si tibi. §. de pignoze.

c Quis. s. dñs fundi siue sit partiarius siue nũmis colat. Itẽ etiã ꝓ deterioꝛi rõe domus. vt. ff. qui. cau. pi ta. l. ij. lz ex locato sic.

d Coloni. subaudi vel inquilini. nam ꝛ eius res sunt tacite obliga te vt. ff. qui. cau. pi. ta. ꝺ. l. ij. ꝛ est colon⁹ in villa: inquilinus in ciuita te vt. ff. de acq. pos. l. res pignozis. Dzia est iter has duas tacitas ob ligationes. nã in rusticis ita demũ si dñs sciat inducta ꝛ illata. i. vzba linus multa etiam clam apporzat que locaroꝛ ignorat vt. C. lo. certi iuris. Item cum vtroq̃z si eo animo sint inducta vt ibi sint perpetuo non ad tempus vt. ff. de pigno. debito. ff. qui. cau. pi. ta. contra. in. pre ꝺijs. §. j.

e Pignozis. s. taciti.

f Fundi. vel domus vt. §. dictum est.

g Quasi. hoc ponitur ad ꝺfiam superioꝛis vtraq̃z tñ seruiana ꝺf a seruando fozte dicta cũ omne ius aut in acqrendo aut in seruando aut in amittendo ꝓsistat vt. ff. de le. ꝛ se. con. l. si. Sed que est ꝺzia iter seruianã actionẽ ꝛ saluianũ interdictũ. cum illud ad idẽ cõpetere vi deatur. vt. j. de interdic. §. interdictũ. Rñ. qz in seruiana oz ꝙ credi toꝛ ꝓbet debitoꝛẽ fuisse dñm tpe obligationis. vt. ff. de pi. ꝛ que non sunt. §. j. sed in saluiano sufficit ꝙ ꝓbet eum possedisse vt colligit. ff. de salui. interdic. l. j. in prin. ꝛ dixirnus. j. de interdi. §. interdictum.

h Nihil iteresset. nisi in sono vocꝫ. vt. ff. de pig. l. res hypotbece. §. itẽ pignus. imo ꝛ ẽt q̃tum ad actionem videt interesse. nã ꝑscriptio ha benti pignus nõ currit cũ possideat. secus in hypothecaria cui currit ꝑscriptio interdũ. x. interdũ. xx. interdũ. xxx. interdũ. xl. vt. C. si ad uer. cre. l. j. ꝛ ij. ꝛ. C. de ꝑscrip. xxx. vel. xl. an. cũ notissimi. ꝛ de anna. ex cept. l. j. §. j.

i De qua re mobili vel imobili. tradatur creditozi vel nõ coꝛpalis vel incoꝛpalis excepta vzbica seruitute qđ nõ põt obligari. ne ruinis ciuitas deforꝛmetur: vt. ff. de pig. si is qui. §. j. ꝛ. l. se.

k Appellatione. s. hypothecaria. vt hac actione peti possit a quoli bet possessoꝛe.

l Maxime. hoc babũdat. vt. C. de testa. ma. l. fi. §. j. duo. n. oz inter uenire vt sit pign⁹. ꝛ qđ tradatur creditozi vt hic ꝛ ꝙ mobilis fit cuz pignus a pugno ꝺicaꝫ. vt. ff. de ver. sig. si plebs. §. pignus. Si aũt mo bilis est nõ tradatur. Itẽ si mobilis est. tradatur vel nõ hypotheca est. patet ergo ꝙ quattuoꝛ sunt ꝓtorie actiones i rẽ. s. publici. ꝛ rescis soria ꝛ seruiana ꝛ quasi seruiane. Itẽ alie due reales ꝓiudiciales. vt j. e. §. ꝓiudiciales. Est ꝛ alia que ꝺantur superficiario qñ quis ad nõ modicũ tps cõduxit vt. ff. de superfi. l. j. in fi. j. rñ. §. ꝙ ait ꝛ. l. fi. ꝛ. ff. ꝺ rei ven. superficiario. ꝛ. l. ꝓtorie. Est ꝛ octauo actio in rem vt que da tur metum passo. nã illa pretoria in rẽ. vt. ff. qđ me. cã. metũ. §. voleti Sunt ꝛ alie. s. bo. possessio. hereditatis petitio. Item fideicõ. hereditatis petitio bo. pos. prima ꝺatur ei cui succedit ꝓ pretoꝛem. scõa ei cui ꝓ tre. hereditas restituta est vt. ff. de bo. pos. heredita. petitio. l. j. ꝛ. §. ꝛ. ff. ꝺ fideicõ. heredita. petitio. l. j. ꝛ. ij. ꝛ. iij. ꝛ sic decem sunt pretorie in rem accur.

C In personam. C Iste. §. vsqz ad. §. penales tractat de tribus actionis bus psonalibus ꝛ ꝓtorijs. Et hoc principiũ vsqz ad. §. actiones aũt diuiditur. qz in principio ꝓmittit de actõe de ꝓstituta ꝛ de peculio. Itẽ ꝛ de iuramẽto in genere. Scõo in specie de vnaquaqz ꝺicit. secũda ibi de constitu ta aũt actione. Itẽ prima subdiuiditur. qz primo ponit qualr olim erat in actis de ꝓstituta ꝛ recepticia: hodie vero sũt oĩa a ꝓ prietate ꝓstituta. Scõa ibi sed ex nostra. Et. h. d. in sũma. Actio de ꝓstituta est p sonal⁹ ꝛ ꝓtoria ꝛ hz oẽs vi res quas habebat olim ꝛ etiã illas quas hẽbat recepticia: ꝛ oritur ex nudo pa cto. h. d. Are. ti.

m In psonã. q. d. ꝺictuz est de realibus ꝓtorijs seq tur de psonalib⁹. s. ꝓtorijs lz de quibusdã. §. interpo suerit in. §. itẽ si quis.

n De pecunia. vt. ff. ꝺ cõ sti. pe. l. j. in prin.

o Cui filis. s. quo ad q̃ dã. qz vtraq̃z ꝺabatur vbi quis ꝓstituebat se solutuz ꝓ se vl alio sed ꝛ dissimil videbaꝫ. qz actio cõstituta ꝓ bis tñ reb⁹ in ꝓstõne deductis cõpetebat in qb⁹ mutuũ cõsistit. s. que põde re numero ꝛ mensura cõti netur: lz recepticia qñ alie res in ꝓstitutione ꝺednceb̃atur. sed hodie ꝓ oĩbus cõpetit actio de cõsti tuta cũ oẽs res appellatiõe pecunie cõtineãtur. vt. C. de cõsti. pec. l. ij. §. pe.

p Cõstitutione. vt. C. de cõstitu. pe. l. ij.

q Ea. s. recepticia.

r Item pretoꝛ. hec capitula exponũtur. j. in ꝓri. §. ꝛ iõ bic nõ ꝺicas.

s Et alias. de quibus ꝺixi. j. §. penales.

t De pecunia. in hac actione que sic vocatur.

v Cũ oĩb⁹. s. aptꝫ als obligari ꝓ se vbi ꝓse iteruenit cõstõ. vl ꝓ alijs vbi ꝓ alijs interuenit ꝓstõ. sic ergo furiosus cũ nec ꝓ se nec ꝓ alijs obliget nec cõstituere se debere põt. Idẽ in ꝓdigo filib⁹. Itẽ mulieres cuz als ꝓ se tñ obligenẽ. ꝛ hec cõstituẽt ꝓ se tñ ꝛ nõ ꝓ alijs vt. ff. de cõsti. pe. l. j. §. j. ꝛ ij.

x Cõstituerit. vt puta ꝙ hec verba cũstituo me solutuz ꝙ quod ego vel ille ꝺz ꝛ similia. vt. ff. de cõsti. pe. que aũt in fi. ꝛ. l. se. ꝛ hoc ita si sit debitũ quod p̃cedat siue ciuile siue nãle simul: siue naturale tñ: siue pretoziũ. sec⁹ si ciuile tñ: vt. ff. de cõsti. pe. l. j. §. j. §. pe. ꝛ si. ꝛ. l. iij. §. j.

y Nulla. ergo ex nudo pacto oritur actio. quod est ꝺ ius cõe positũ vt. ff. de pac. iure gen. §. sed cũ nulla. ꝛ. §. quinimo. ꝛ. §. marcellus. ꝛ §. idem rñ. ꝛ C. de pac. l. legẽ. ꝛ est hoc iõ fozte spãle. qz sicut vnũ pro eo q cõstituit induc itur vt nõ teneatur nisi elapsis. x. diebus. vt. ff. de cõsti. pe. ꝓmissoꝛ. cũ als statim tenetur. vt. ff. de ver. ob. eũ q kalendis. §. quoties ꝛ de ver. sig. cedere ꝺiẽ. sic ꝛ aliud ꝺ eũ. vt ex nudo pacto teneatur. vt. ff. de iureiu. eũ q in prin. sunt ꝛ alij adhuc sex casus in quibus ex nudo pacto oritur actio vt ecce in donatione hodie. lz olim fuerit necessaria stipulatio vt. C. de dona. si qs ar gentum. §. finautem. itẽ si mulier dotẽ sine stipulatiõe dare, marito cõueit vt. C. de do. ꝓ. l. erac. ꝛ rei vxo. act. l. j. §. j. itẽ si qs ob honoꝛẽ ꝛ deretũ vel de cernẽdũ pala pollicit⁹ fuerit. i. sine iterrogatiõe. vt. ff. de pol. l. j. §. j. ꝛ. l. pactũ item nautico fenoꝛe. vt. ff. de nau. seno. piculi. ĩ fi. itẽ i accessione frumẽti vel vini vel oꝛdei. vt. C. de vsur. fru. itẽ. in vsuris ciuitati ꝓmissis. vt. ff. de vsur. l. etiam. als aũt ꝓ sui frigiditatem nudũ pactũ actionẽ. nõ põt.

z Iure ciuili. actione ex stipulatu vbi incertũ est ex stipulatiõe certi que ex stipulatione oritur vbi est certũ vt. §. de ver. ob. in prin. que stipulatio est a iure ciuili. inducta. vt hic de iure gen. ipo nõ fuit. lz alij cõtractus fuerunt de iure gen. vt. §. de iure natu. gen. ꝛ ciui. §. ius aũt. nõ aũt ꝺicitur ideo de ci uili ꝙ nõ habeat in se nãle vinculum imo hz. qz fine ꝓsensu nõ valet qui cõ sensus est de iure naturali. ff. de pac. l. j. §. pe.

C Actiones. autem. C Ex ꝺctu filij vel serui tenetur pater ꝛ dñs peculio tenus de iure ꝓtorio. h. d. are.

a De peculio. volunt quidã ꝺicere bec esse ꝓpria noĩa actionũ. s. de pecu lio. ꝛ de in rem ver. ꝛ quod iussu. Itẽ exercitoria tributoria ꝛ institoria ex eo ꝙ leges plerũqz appellãt eas actiones. vt hic. Sed verius est. vt adiectine ponatur. sic. n. ꝺ mãdati actio de peculio. vt. ff. de pecul. l. iiij. §. cui ꝓgruit.

b Patrem. s. respectu filij.

c Dñmue. s. respectu serui. sunt enim coꝛrelatiua.

d Ipso iure. s. ciuili quod nõ vult vt alter alterius psona obligetur ꝛ sic pater nõ ꝺz teneri pro filio inspecto iure ciuili. sic inspecto seruo nõ ꝺz tene ri dñs. qz seruus pro nullo est ispecto iure ciuili. vt. ff. de re iu. quod attinet sed tamen pretoꝛ equitatẽ desiderat. vt qz peculium quasi patrimoniuz est filij vel serui vt subijcit. quia ꝙ parcimonia querit vt. ff. de pecu. peculium. vere tamen nõ est pr̃imonium filij peculium. vt. C. de inof. te. l. fi. in fi. Itez nec serui vt. ff. de ver. ob. liber homo. Ideo aũt qz patrimoniũ est patrez, ꝓ

filio.dñm pro seruo teneri dicit diligenter tñ distingue vtrum ꝺbant filꝰ vel seruus vel quasi ꝺbant. Item vtrum delinquat vel quasi si ꝺbat quilibet illoꝝ dñs vel pater actione ex eo ꝺctu tenetur in peculiũ cuius ꝺdemnatione deducitur ex ipso peculio quicqd seruus nãliter dño debuit. vt qꝝ dñs seruo mutuauit vel alꝭ secum ꝺxit. Item deducitur qꝺ debetur his q sunt in ptãte dñi vel tutela vel cura. cũ videat dñs ꝓuenisse. vt. ff. de pecu. sed si dãnũ. §. j. & l. j. obligatur n. seruus dño nãliter vt. s. de fideiuſ. §. j. & sunt hec cõmunia in seruo & filio: excepta cã mutui ex qua nec filius nec pater tenetur. secꝰ in fuo vt. j. ti. j. §. illud & C. ad maced. l. pe. Itẽ que dicta sũt qñ ꝺbit hic filius vl fuꝰ eadẽ & quãdo quasi ꝺbit: vt si alterius negocia gessit. vt. ff. de neg. ge. si filius ꝓter hanc actionẽ tenẽtur de peculio adhuc pater vel dominus. quã doqꝝ tenetur de in rẽ verso quãdo. ſ. filius in rẽ patris vel seruus in rẽ dñi cõuertit. & est insolidũ vsqꝝ ad quãtitẽ versam. vt. j. ti. j. §. in rẽ azo. sed de peculio agitur quatenus peculiũ durat vt. j. e. §. sunt preterea. & j. ti. j. §. in rez aũt. Itẽ est actio qꝺ iussu. que est insolidũ quãdo filius vl seruus iubẽte domino vel patre ꝺxit. videtur. n. ꝺbi cũ ipso patre vel domino vt. ff. de iussu l. j. §. fi. itẽ sunt & alie tres. ſ. exercitoria que datur ꝺ dñm nauis q proposuit magistrũ naui seruũ suuꝝ & eius rei gꝛa ꝺctum fuit. Et ideo dicitur exercitoria. qꝛ exercitor ꝺr dñs nauis. itẽ institoria q hꝫ locũ qñ aliquis seruũ suum taberne vel stationi ꝓposuit. item tributoria qua agitur ita q dñs vocatur in tributũ vt. j. ti. j. §. introducit. & §. institoria. & §. j. in delictis aũt & quasi delictis idẽ olim seruabatur in filio & seruo. vt pro noxa. dari possent vt. j. de noxa. in fi. ti. sed hodie pro seruis tñ agitur noxaliter. vt ibi ꝺr. & ꝓ delictis vt. j. de noxa. in prin. & ff. de noxa. l. j. & in quasi delictis vt si seruus habitans cũ dño habuit suppensuꝝ vel appẽsum. vel effudit aliquid qꝺ alicui nocuit vt de his q deie. vel effu. l. j. §. cũ seruꝰ. & ff. de mino. q si minoꝝ. §. si seruus. Porro lꝫ in delictis & quasi agatur noxaliter. tamen & de peculio agitur si locupletatꝰ est dñs in q̃tũ id peculiũ locupletius est vt. ff. de iud. cã ex ꝺctibus. & ff. de pe. l. lꝫ. §. ex causa.

a ¶ Item si quis. ſ. actor.

¶ Item si quis. ¶ Diuiditur in duas ptes: qꝝ Primo ponitur qꝺ. Secundo qñs decisio. scda ibi: iustissime. Et. h. d. si quis iurauerit aduersario deferente in iudicio datur ei ex sacro actio. h. d. Are.

b ¶ Postulante. & petente reo vel deferẽte. si. n. sine volũtate aduersarij iuraretur. nihil proficeret iuramẽtum. vt. ff. de iureiu. l. ij. in prin.

c ¶ Jurauerit. vel ei remissum fuerit. vt. ff. de iureiurã. nõ erit. §. fi. & l. seq. & de re. cre. acti.

d ¶ Deberi. sic simpliciter. ſ. nõ adiecta cã quare debeat qꝺ informiter dicimus si aũt cũ forma veluti qꝛ vendidi tũc agit actiõe vtili ex eo ꝺctu nata ex sacro. cũ pro veritate accipiatur & aduersario fiꝛ actionẽ tribui ac si vere ꝺctus pcessisset. idẽ est in alijs ꝺctibus. vt. ff. de iureiu. si duo. §. si qs iurauerit. & §. idẽ dicemus. & §. marcellus. itẽ circa actionẽ realẽ si rẽ suã esse iurauerit datur in rẽ vtilis ꝓterea in factũ ꝺ deferentẽ tñ vel heredẽ. vt. ff. de iureiur. l. nã postea. §. fi. & l. seq. & ita actor interdũ datur in fcm interdũ vtilis ex eo ꝺctu & vtilis in rẽ ex pte aũt rei si iurat in actione psonali. tũc exceptionẽ tñ parit si aũt in actione reali tũc distinguitur aut iurauerit rẽ petitoris nõ esse. quo casu excep. tñ datur suã esse quo casu ẽt actio res actoris ad actorẽ redeat nõ ꝺ aliũ. & hoc qꝺ dixi in actore hꝫ locũ si iuratur ex sacri delatione sed si iuratur ex traditione facta occasione iureiu. tũc publiciana datur ꝺ quẽlibet si sit iusta cã traditiõis. vt. ff. de iureiu. naꝝ postea. §. fi. & l. se. & de pu. l. j. in fi. vsqꝝ ad. l. eũ qui. Nec ob. ĩ. e. ti. l. eũ q. §. si reteti. qꝛ ibi verbũ dũtaxat dñm tñ excludit ꝺ quẽ pub. nõ datur. vt. ff. de pub. l. pe. & si.

e ¶ Justissime. qꝛ ꝓpter sacramentum datur.

f ¶ Actionẽ i factũ. vt. C. de iureiu. actori.

g ¶ Queritur. ẽt plurium vellet ꝓbare. qꝛ sufficẽ diuina vltio. vt. ff. de dolo q si deferente & l. se. & C. de re. cre. l. iij. nisi in casib⁹. vt. C. de re cre. l. fi. & ff. de iureiu. admonẽdi. Et no. q hoc sacrm quod est de re vt. ff. e. quotiens. i. de veritate. vt. ff. ad. l. cor. de fal. l. j. §. q in rõnibus triplex inuenitur voluntariũ qꝺ ex voluntate datur. suscipitur & recusat. & ex iudiciũ. vt. ff. e. l. iusiurandũ. itẽ necessariũ quod necessitate ꝓposita a iudice deferꝛ & suspicit vt. ff. de in litẽ iurã. l. fi. nõ põt hoc sacrm referri vel recusari nisi ꝓtendatur iusta cã recusatiõis. vt. C. de re. cre. generaliter. §. sinaũt. itẽ iudiciale quod sic ꝺr a iudicio qñ. ſ. pars pti scrm in iudicio defert. q nõ est necesse subire: lꝫ põt recusari & referri. vt. C. e. delata. l. generaliter. §. sinaũt sed iure veteri non poterat recusari. vt. ff. e. manifesti. sed fꝫ pla. ita demũ actio in fcm datur ex sacro si snia nõ subsequat. alꝭ quare oritur actio in factũ cũ ex snia eadẽ nasceretur. vt. C. de re. cre. actori. Dꝫ nos ꝺ lꝫ eniꝫ due sunt ad idẽ & eodẽ nomine nõ nocet: vt. ff. de ac. emp. nõ est nouũ. & ff. de fideiuſ. heres a debitore semel tñ fiet exactio tñ vt. ff. de ver. ob. qui bis. & de re. iur. bona fides.

¶ Penales quoqꝝ. ¶ Qui edictum in albo pretoris positũ corruperit vel qui vocat patrẽ vel pronũ in ius sine venia: & eximens dolo aliqꝺ vocatũ in ius vel eximi faciens tenet actione ꝓtoria. h. d. Et primo ponit dictum vnũ generale. Scõo ponit tria exẽpla. secũda ibi veluti. are.

h ¶ Penales quoqꝝ dictũ est. s. de ꝓtoriis rei psecutoribus. nunc de penalibus pretoriis. sed que ẽ dꝛia ĩter penales & psecutorias. rñ. multe qꝛ penales ꝓtorie sunt annales excepta actione furti. vt. j. de ppe. & tẽ. ac. in prin. fꝫ rei psecutorie sunt ppetue & tpales actiones vt. ff. de act. ob. in honorarijs. Itez penales actiones odiose sunt rei psecutorie nõ vt. ff. de pe. l. interptatione. itẽ penales nõ transeunt ꝺ heredes nisi aliquid ad eos puenit vel lis sit cõtestata. vt. C. ex delicto defũcti. l. j. fꝫ psecutorie sic vt. ff. ꝺ ac. & ob. ex ꝺctib⁹. itẽ vbi plures tenẽtur rei psecutorie vno soluẽte ceteri liberãtur. nõ ita in penali: vt. C. de cõdi. furti. l. j. & ff. ꝺ lib. cau. l. vl. & ff. ad. l. aq.

non illud queritur: an ei pecunia ꝺ beatur: sed an iurauerit. ¶ Penales quoqꝝ actiões pretor pene multa ex sua iurisdictõe introduxit veluti aduersus eũ q qd ex albo eius corrupisset: & in eum patronum vel parentem in ius vocasset. cũ id ĩ

item mela. §. si plures. accur.

i ¶ Pene. i. fere. vel melius ꝺic q habundat. nã vere multe sunt.

k ¶ Quid. i. aliquid.

l ¶ Ex albo. erat. n. albũ de albario quedã posita in loco eminẽti. vt apparet in auc. de lit. §. omne ibi: Uoce ꝓto. & c. in quo albo erat scriptũ vel de citando aliquo vel de alio ꝓcepto generali vel spãli: vt ff. de albo scri. l. j. & l. ij. vt. C. de iurisdi. om. iu. l. si quis id.

m ¶ Corrupisset. vel posituꝝ sustulisset q̃uis nõ corrupit. & siue p se vl per aliũ. & tunc ambo tenent nec vnus liberat aliũ & est in. l. aureos. vt in. d. l. siqs. & l. se. tenẽtur etiã iste corrupto. l. cor. de fal. l. pe. cuius pena est deportatio & oium bonoꝝ publicatio. in seruis etiã vltimum supplicium. vt. ff. ad. l. cor. de fal. l. j. in fi.

n ¶ In eũ. l. filiũ vel libertũ datur actio in factũ que est filꝛ vt supior in. l. aureos que dat patrono vel patri & si libertus nõ possit soluere dictã pecuniã castigabitur. itẽ forte in filio lꝫ noxalꝛ nõ detur vt. ff. e. s. ꝺ in ius vo. l. pe. & j. de noxa. in fi. Supior tñ punit solũ dolum. hic solũ factũ cõsiderat vt. C. de in ius vo. venia.

o ¶ Patronũ. subaudi vel patronã. itẽ filios & pres eoꝝ vt. ff. de in ius vo. l. iij. §. j. & accipe hic patronũ hic q manumisit. vel pro quo iudicatũ est in eã in genuitatis & libertinitatis. vel sciẽs cã fideicõ. manumisit vel emerit eo pacto vt manumitteret. & manumisit vl nõ manumisit. fꝫ ex ꝺstõne diui marci puenit ad libertatẽ: vt. ff. de i ius vo. adoptiuũ. §. j. & l. is quoqꝝ. & l. sed si hac. l. itẽ liberos patroni accipe mares & feminas & parentes etiã adoptiuos. vt. d. l. sed si hac. l. §. libertos quoqꝝ & §. parentes.

p ¶ Vel parentẽ. & hic accipe marẽ & feminã: & vsqꝝ in infinitũ vt ẽt si Adam viueret nõ posset vocari in ius sine venia. itẽ nõ refert si sũt legitimi parente vel naturales: vt. ff. de in ius vo. l. iij. §. iij. & l. parentes & l. patris. & l. adoptiui in prin.

q ¶ In ius vocasset. i. ius expiendi cã vocasset: vt. ff. de in ius vo. l. j. & l. hoc. & hic siue cã sit ciuilis siue criminalis: vel multomagis. nã & tũc etiã cũ venia nõ põt. qꝛ nõ conceditur. vt. ff. de in ius voc. sed & si §. pretor ait. & ff. de acc. qui accusatus in fi. & l. bi. §. ij. Sed quid si solum libelluꝝ dedit. rñ. non incidit hoc edictum vt. ff. de in ius. vocã. libertus. Itẽ si quid nõ veniat vocatus: rñ. semper incidit sed facilius remittitur hec pena quando vocatus venit vt. ff. de in ius vocã. q̃uis lꝫ quidã dicunt vocantẽ nullo modo cadere edictũ si vocatus nõ venit ex predicta. l. q̃uis & hoc ideo qꝛ verba cũ effectu sunt accipienda. vt. ff. ne quis eũ q in ius vo. est vi. exi. l. pe. §. docere. sed ꝓmaſnia verioꝛ est. vt qꝛ in. d. l. q̃uis nõ dicit q nõ incidat in editũ nisi cã cognita. Itẽ nũquid heres põt vocare in ius sine venia & certe si extraneus est põt vt. ff. de obse. p̃stan. liber. l. heres. filius nõ põt vocare in ius sine venia. Sed quare secus in herede liberti & i herede patroni. rñ. in primo odiũ versatur. qꝺ ꝺz restringi. in scõo fauoꝛ q ꝺz ꝓrogari vt. ff. de lib. & postbu. l. quidã. Itẽ si alter agat tutoꝛio noie vl curatoꝛio: ar. ff. de in ius vo. l. in hac lege. §. fi. & l. quesitũ. rõ qꝛ nemini ossm suũ ꝺz esse dãnosuꝝ vt. ff. quemadmo. testa. aperian. l. si quis ex signatoribus.

r ¶ Cum id nõ impetrasset. i. nõ petisset & nõ accepisset ꝺz enim a p̃toꝛe sic petere. dñe permitte mihi vt possim ꝺuenire prem vel pronũ meũ: vt colligit. j. de pe. te. liti. §. fi. & ff. de in ius vo. l. iij. §. j. Illud ẽt quero an hic postulatio venie debet fieri in personis oium q in ius vocari nõ possunt que enumerantur. ff. de in ius vo. l. ij. & si non fiat q̃ cadat in penã. Quidã dicũt q sic. Nos q non. qꝛ hec pena in eũ tm statuitur qui incidit in edictũ. at ille persone in edicto nõ continẽtur. q maxime ꝓbatur ex hoc. §. aliter tñ puto eos puniẽdos ꝓout placuerit iudici ad similitudinẽ istoꝝ. Sed nunquid hec petitio hodie est correcta. vt qꝛ habent hodie liberti ius nataliũ & generationis vt in aut. vt liber. dece. §. j. col. iij. rñ. nõ qꝛ & ibi reseruãtur iura patronis maxime obsequialia que natura debentur. supioꝛa quãtũ ad libertum plana sunt. In filio distingue. aut erat emãcipatus aut in ptãte si emancipatus erat habent loca superioꝛa. si vero in potestate. tunc nec cum venia nec sine venia potest conuenire patrem. vt C. de in ius vo. l. fi. & ff. de ac. & obli. l. actiones. nisi ꝓ castrensi vel quasi castren. pe. vt. ff. de iudi. l. lis. & tunc cum venia. vt. ff. de in ius

vocan.l.adoptiuũ.§.j.ꝛ.hic cum agit ꝺ patrẽ ſi aũt contra extraneũ tunc ſm vetera iura tm̃.v.actões filioſa.cõpetebant.vt.ff.de ac.ꝛ ob. l.filiuſſa.ꝛ.l.in ſcm̃ actões ſed hodie oẽs venientes ex aduenticia cã vt dixi.ſ.per quas ꝓſo.no.acq.§.j. Itẽ quero quis iurabit de calũnia cum filiuſſa.erit in iudicio. Rn̄.ſi filiuſſa.petita venia patrẽ cõueniat iurabit filius ſi maior eſt alias curator ei dabitur ad litẽ: vt in autẽti.vt lice.ma. ꝛ aut.§.j.in fi.ſi ãt fit in prãte pñs ꝛ agat de caſtrẽſi: vel quaſi caſtrenſi.pecu. ꝛ tũc iurat filiꝰ cum pater ſami.habeatur vt. ff. ad mace. l. ij. ſi vero eſſet minor daretur curator liti non perſone cũ ſit in poteſtate: vt. C. de cura.furi.l.fi.in prin.ꝛ de bo.que li.l.fi.§.ſi aũt pro patre ſi aũt cõ tra extrancum agat filius ſi agat pater eius noie pater iurat.vt. C.ꝺ iu.calũ.l.ij.§.ꝙ obſeruari. Si filius forte patre abſente.vel ſm veteres.l.in.v.cãbus vl̃ ſm nouas in oi aduenticia cã iurat filius cũ ſuo noie agat ꝛ maior eſt ſi mõ pater in aduẽticijs nõ hz vſuf.alias pater ageret ꝛ rñderet ꝛ iuraret.vt.C.de bo.ma.l.j.in prin.vbi vero filius iurat lz pater non hẽat vſumfructum debet pater conſentire filio agẽ ti ꝛ reſpondenti.vt.C.de bo.que lib.l.fi.in princ.

a Item aduerſus eũ.ſ.datur actio in factũ penalis vt ecce cũ voca rem Titiũ in ius q tenebaꝯ mihi actõe tpali ꝛ dũ eſſet in itinere de tinuiſti eũ vi vel capiendo eũ per pſonã vel faciendo dolo: vt aliꝰ euz detineret ꝛ tm̃ ꝙ dies actionis mee exiuit teneris.n.mihi quãti iura uero in litẽ ꝛ ſic eſt actio penalis ex pte mea q vltra rei veritatez ſor te iurabo ꝛ ex pte tua q das mihi aliquid ꝛ tibi nihil adeſt. vt.ff. ne quis eũ qui in ius vo. vi.ex.l.pe.§.j. Super hoc.§.j.quero cũ duo ſint tituli vt.ff.ne qs cũ qui in ius vo. vi ex.ꝛ alius titulus de eo p quẽ ſcm̃ erit de quo ſit mẽtio in hic.§.rñ.de primo q inde oriꝝ actio ex vtraq3 pte penalis vt dictũ eſt ſz ex alio ẽ penalis ex pte rei tm̃ cũ ad intereſſe actoris detur vt de eo per quẽ fac.eſt.l.fi.j.rñ.itez primꝰ de quo ſit mẽ tio hic ꝓſuluit actori tm̃ vt pz ex.l.ij.ꝛ.iiij.§.eximere.at ſecũdus cõſu luit vocato nõ ſolũ ſed ẽt vocanti vt.ff.de eo per quẽ ſcm̃ ẽ.l.j.§.ſi reꝰ in ſi.ꝛ.l.ſi.j.rñ. Itẽ primus hz locũ quãdo aliqs exemptꝰ eſt ante ſa tiſdationẽ ꝛ poſt in ius vocationẽ ſz ſecũdus poſt ſatiſda.ſ. factas iu dicio ſiſti ꝛ alias que firmant iudicium.vt.ff.de priui.l.j. in prin.ꝛ pz differentia ex ordine illoꝝ tituloꝝ. Itẽ primus quãdo vi.exẽptus ſit quis at ſcõs ẽt ſine vi vt pz in.l.j.§.ſi dolo de eo per quẽ ſcm̃ eſt.ꝛ nẽ qs eũ qui.l.j.ꝛ.l.iij.i fi. Vel ſatis dici põt ꝙ de vtroq3 hic loqtur ꝛ ꝙ iz.duo ſint illi tituli tm̃ de vno edcõ ſunt. Itẽ ꝛ ꝙ dicaꝯ penalis actio etiã illa que ex vna parte tm̃ eſt penalis. Super hoc.§.ij.queriꝯ.nõne per quentionẽ ſolã ẽt in re veteri ꝓpetuebatur actio.vt.ff.de ac.ꝛ ob. l.cõſtitutionib⁹.nõ ſolũ per noua iura vt.C.de p̃ſcrip.xxx.an.cũ no tiſſimi.ꝛ.l.ſicut.Rn̄.hic nõ per executorẽ ſz p ſuã denũciationẽ eũ cõ uenerat vel verbũ quaſi poſitũ in.d.l.ꝯſtitutionib⁹ aſſertiue ponitur nõ ſimilitudinarie ꝛ ſm hoc hodie eſſet correctum qõ hic dicit. Vel dic ꝙ talis fuit quentio in illa.l.ꝯſtitutionib⁹ que pro lite ꝓteſtata ha bebatur vt q3 actio erat tpalis ꝛ libellus fuit principi dat⁹ .vt.C.qñ li.pri.da.lit.cõ.ſa.l.j.ꝛ.ij.vl̃ dic ꝟz Jo.ꝙ leges veteres circa pſonales actões loquũtur vbi nõ ꝓpetuãt p executorẽ ſed lex illa cũ notiſſimi ꝛ lex cũ in rẽ loquũtur i realivñ adhuc ẽt hodie nõ corrigiꝯ qõ hic dr.

b Innumerabiles imo numerari poſſunt ſz dicantur innumerabi les q3 de facili nõ poſſunt numerari vnde dicitur nõ poſſe fieri com mode ꝙ cũ difficultate fieri põt vt.ff.de ver.ſig.nepos ꝑculo enume ra ergo aliquas vt eſt actio in ſcm̃ de calũniatorib⁹ de qua dicemus.j. §.quadrupli. Item actio ꝙ me.ca.item furti manifeſti.item ſerui cor rupti in dupluz de quibus dicemus.j.e.§.oẽs aũt actões ſunt et alie in factum vt de effuſſis ꝛ eiectis ꝛ apenſis vt.ff.de bis qui deie.vel ef fu.l.ſi vero.§.preto. Et alie multe ſunt quas numerare nõ expedit.

Preiudicialeſ. Iſte.§.duo facit. Primo actões preiudiciales enumerat. Scõo dicit ꝙ quedã ſunt actiões ciuiles ꝛ quedaz ptorie Scõa ibi ex qbus fere ꝛ.h.d.i ſumma. Actões p̃iudiciales q̃ hic enu merant ſunt in rẽ quarũ alique ſunt ciuiles ꝛ alique ſunt ptorie.are.

c Preiudiciales pro ꝯſtãti põit qõ he p̃torie ſunt cũ in tractatu pre toriaꝝ ponunt ꝛ ſunt in rẽ q3 res petitur ꝛ vẽdicaꝯ.vñ queriꝯ quare nõ poſuit iter reales prętorias.rñ.q3 quedã de eis ẽ ciuilis. vnde eiꝰ occaſione ꝛ de ceteris hic dicere reſeruauit ꝛ ſunt tres. Prima ẽ p q̃ queriꝯ an aliqs ſit liber ſubaudi vel ſuus. Scõa an aliqs ſit libertus ſubaudi vel ingenuus. Tertia ẽ de partu agnoſcẽdo p quã queritur an qs ſit filius vel nõ vt oĩa ꝯſequaꝯ que filiꝰ a pre cõſequi dz als aũt agitur de pru agnoſcẽdo pp alimta tm̃ ꝛ tũc filiationi nõ p̃iudicaꝯ q3 ſummatim queriꝯ vt.ff.de li.ag.l.j.§.iul.ꝛ.l.ſiqs ali.§.ſi vel parẽs.ꝛ.ff de his q ſunt ſui vel alie.iu.l.ſi iudex.lz videaꝯ ꝺ de or.cog.l.ij.§.ſi.ſz dic vt ibi.ſed dicunt quidam ꝛ male quod tm̃ due ſunt.ꝛ de duabus primis faciunt vnã hoc modo an aliquis liber.i.ingenuus vel liber tus vt hi vnam faciunt aliam vero de partu agnoſcendo non mutãt ſed prima opi.verior eſt cũ ſit commodius ſingulas cãs ſingulis ap pellationibus diſtinguivt.ſ.qui.mo.teſt.infir.§.alio aũt mõ.item q3 poſtea dicit cetero vero ꝛc̃.ꝛ ita loquitur de pluribus excepta vna in primo ergo vbi queritur ſit liber vel ſeruus dico ꝙ ſiue ſeruus agat contra dominũ di cens ſe eſſe liberum ſiue econtra dñs contra ſeruuz.ꝛ ſeruꝰ ſit in poſſeſione libertatis qõ hec actio in rẽ que intẽditur eſt preiudicialis vt.ff.de li.cã li beris.§.ſi. Item dico ſiue an ſuus vel libertꝰ ſit vel de partu agnoſcẽdo ex qbusꝰ fereꝫ vna illaꝝ legitimã cãm hz per quaz queritur an aliqs liberꝰ ſit an ſeruꝰ certe ex ip ſius prętoris iuriſditione ſubſtantiã capiũt. Sic itaqz diſcretis actõi patronus vendicet libertũ in libertinitatẽ ſiue libertꝰ ſe vendicet in ingenuitatez vtraq3 eſt p̃iudicialis vt.ff. ſi ingenuꝰ eẽ di.l.ſi. in prin. ꝛ.§.ſi. intẽditur ẽt hoc cãu offiñ iudicis. vt dixim⁹.ff.ꝺ iureiu.ſi duo patroni i pri. ꝛ.ff.ſi inge.eſſe di.l. j.ꝛ.ij.ꝛ ff.ꝺ rei ven.l.j.§.j.itẽ dicas in tertia vt ſiue agat pr̃ petendo filiũ in filiationẽ vel filiꝰ dicat ſe nõ filiũ :ꝛ erit p̃iudicialis ꝛ directa hincinde ſed qdã dixerũt qõ directa daꝯ patrono parenti ꝛ dño.ſed illa que daꝯ libero filio ꝛ ſeruo eſt p̃ria qõ nulla lege cau tũ inuenitur lz alie quedã inueniantur directe ꝛ p̃rie vt mãdati depoſiti ꝛ ſimiles ſed qualiter formãtur libelli in his rñ.ſic peto io.in filiũ meũ iudica ri vt mihi paternã debitã p̃ſtet reuerentiã ꝛ alia que patrib⁹ a filijs debent ꝛ idẽ in patrono ꝛ ex tunc lata ſnia alimenta patri ꝛ patrono p̃ſtabũtur vt ff.de li.ag.l.ſi quis alij in prin.ꝛ.§.ſoleꝫ q3 ſnia pro veritate accipitur vt. ff. de ſta.ho.l.ingenuũ. Et ꝓbatur hec libelli formatio.C.de ſideicõ.li.l.j. In ſeruo ꝛ dño ſic peto titiũ in ſeruũ meũ q3 eũ meũ dico eꝺ ſeruus vel libertꝰ vel filius dicet peto me nõ ingetari a titio qui me in ſeruũ vel libertum vel filiũ lz q3 me in tali vinculo nõ ſubeſſe dico vt.C.de ingenuis ma.l.diffama ri vel ſic peto vt ingenuus vel liber vel nõ filius ꝓnũcier ꝺ titiũ q3 ſic ſe rei veritas hz. Et differt hec ab ea qua petit pater filiũ i poteſtate ex iure Ro mano cũ ibi tm̃ de poteſtate queratur hic aũt de ſiliatione vt.ff de rei vẽ.l.j. §.j.ꝛ hic dicitur.item hec p̃toria vt hic illa ciuilis. Quibꝰ aũt modis filius poſſit peti dirim⁹.ſ.de pa.po.§.ius aũt poteſtatis. Itẽ quare dicũtur p̃iu diciales rñ.ſm quoſdã q3 in modũ exceptõis ꝓponũtur:ꝛ ita p̃iudicãt vt ſi agas ꝺ me hereditatis petitione ꝛ ego obijciã tibi ꝙ ſeruꝰ ſis defuncti vl̃ q3 ipſe defunctus ſuus fuit vt de pe.he.l.ſi qs libertatẽ tũc nõ põt eſſe lis i ter nos.vt.ff.de in.l.lis.ꝛ.ſ.de ob.que ex de.§.hi.ꝛ facꝯ p hac ſnĩa.C.de or. cog.l.ij.ꝛ de he.pe.l.liber ꝛ.ff.ſi qs inge.eſſe di.l.ſi. Alij dixerũt iõ dici p̃iudi ciales q3 ſnia lata ſup his ſit p̃iudiciũ oibꝰ alijs qõnibus vt.ff.de ſta.ho.ige nuũ.vt.ff.de li.ag.l.j.§.ſi.ꝛ.l.iij. Sed certe ſm hec ẽt querela inofficioſi teſti dicitur preiudicialis q3 p̃iudicat alijs qõnibus.vt.ff.de inof.teſta.pap.§.ſi. ſed ꝺ hanc ſniam eſt.ff.de li.cã.l.ſeruus ſz ibi nõ fuit ꝓnunciatus ingenuꝰ vel colluſio ibi fuit vel dic ſm Jo.ꝙ p̃iudiciales iõ dicuntur q3 oẽs alie qõ nes que interim iter eas pſonas mouẽtur debẽt ſilere.C.de or.cog.l.j.ꝛ.iij. ꝛ.ff.de lib.cã.l.ordi.ꝛ ad hoc facit.ff.de nor.l.pe.j.reſpõſo.niſi eſſet talis cã que ageretur ẽt ſi cõſtaret eũ forte ſeruũ qõ ẽ qñqz: vt.ff.de iudi.vix.ſed ſm hoc ſi cõqueritur inter patronũ ꝛ libertũ de libertinitate nõ eſt hec qõ p̃iu dicialis cũ alie qões interim inter eos poſſunt exerceri venia rñ petita.ſ.e. §.in eũ ſed dic ꝙ ille qões quieſcũt q̃ nõ cõpeteret ſi ꝺſtaret eũ libertũ vt.ff de in ius vocã.ſz ſi hac vi.§.pe.ꝛ ſi. Itẽ qd ſi nulla alia qõ mouet nõne tũc iſte dicũtur p̃iudiciales que nõ hẽant cui p̃iudicent azo.dicit ꝙ nõ ſz Jo.ꝺ inſpicitur.n.aptitudo q3 habilis ẽ eſſe preiudicialie.ſicut auguſtus dicit lz nõ ſemp augeat vt.ſ.in rubrica.phemij. Itẽ nũqd ſunt plures p̃iudiciales niſi be tres.reſpõ.ſic vt bere.pe.nã ꝛ tunc ceſſat oẽs alie.q.donec ipſa inten ditur.vt.ff.de pe.he.l.ſiqs libertatẽ.ꝛ.l.diuus in ſi.lz hodie ꝺ riũ ſit vt.C.de bere.pe.l.ſi.§.j.ꝛ.ij. Itẽ quo iure aſcripticij coloni cẽſiti ꝛ ſimiles petuntur reſpõdeo vtili p̃iudiciali directa.nam ꝛ ipſi coloni ſe petũt in libertatẽ ꝺ ria p̃iudiciali vtili nõ directa.iõ q3 liberi ſunt nõ ſerui vt in aut̃.de ſan. epiſ.§. aſcriptitios.ꝛ.§.ſi ſeruus.itẽ iõ preiudiciali:q3 paꝫ a ſeruis diſtant quo ad ſeruitia que facere debent.vt.C.de ag.ꝛ cen.l.ne diutius.li.xj.ſed alij dicũt ꝙ officio iudi.petũtur ꝛ petũt vt.C.in qui.cau.cen.dños accuſ.poſ.l.j li.xj ſed certe offiñ iudicis nõ põt locum bẽre ad futuras p̃ſtationes vt.ff.ꝺ vſu. l.j. Alij dixerunt bẽre locũ negatorią ꝛ cõfeſſoriã vtilẽ vt que datur directa ſeruitutib⁹ alijs hec vtilis hic datur qõ nihil eſt. Item ſi quis ad aliqua an nua ſeruitia teneatur quo iure pereꝫ: vt ꝺnẽtur vt p̃ſtet in poſteꝝ ꝙ ipſe quo iure petit abſolui.rñ.ſatis puto ꝙ iudicis offõ hic fiat ſiue ꝓmiſſa fue runt hec ſeruitia ſiue ex conſuetudine debeantur ſz ꝛ ſeruitia ipſa preſtita longo tpe ex ꝓmiſſo petunt.vt.ff.de vſu.l.cũ de in rem verſo.

d Ex qb⁹.ſ.trib⁹ preiudicialib⁹que ꝓmiſſo ꝓbabicur ex lõgo vſu vt ibi.

e Fere iõ dicit q3 in ciuilibus.q.quartuor cõſiderantur.ſ. actor iudex ꝛ reus ꝛ ipſa res hic autem eſt idez que cõuenit ꝛ cõuenit vel iõ q3 prętor in troduxit de partu agnoſcendo.ꝛ ſe.conſul.cõfirmatur.

f Legitimã.i.de iure ciuili. g Liber ſit ſubaudi vel ſeruus.

Sic itaqz diſcretis. Diuidit principaliter in tres partes. Primo po nit vnã regulã generalẽ illatiuã ex precedentib⁹ ſm glo.ſed ſm doc.repilo gatiuã. Secũdo ponit vnã fallentiã. Secunda ibi plane. Tertio naturam actionũ realiũ ꝛ perſonaliũ ꝛ eaꝝ differentias. Tertia ibi:appellam⁹. Itẽ prima ſubdiuidit q3 primo ponit quedã illatio ſeu repilogatio ex ſupdictis. Secũdo ponit rões Scõa ibi nec eniz. Et.h.d.in ſumma. Dñs rei nõ põt agere ad dandũ rem ſuã niſi ꝺtra furem odio furis ꝛ actões in rẽ cõpetunt ad vendicãdũ perſonales aũt ad dãdũ vel faciendũ.h.d.areti.

b Sic itaqz formatur hic itaqz ex alia diuiſione q̃ fit.ſ.eo §.j.quaſi dicat

dictum est que sunt in rem actiones: ⁊ que in psonā itaq; sic eis discretis. i. separatis ⁊ diuisis pz hec regula vera q̄ personalis actio ē que cōpetit ad dandū q; ad tradendū nō pōt dari actio personalis vt cōmodati depositi ⁊ similes ⁊ ita est vis inter dare tradere vt hic subijcit. ⁊. ff. de ac. emp. l. exē pto in prin. ⁊. ff. de ver. ob. vt aūt in fi. ⁊. l. si rem tradi. ⁊. l. nemo ⁊ hoc est qō subijcit si apparet eū dare oportere ⁊ ita agit i psonā vt aliqd detur sed qdaz dicunt vt pla. q̄ hec verba si apparet eū dare oportere sunt oīa cuiusdā actionis.

a ¶ Oportet. i. oportet q̄ nō detur ē. n. impossibile q̄ detur vt subijcit q; dare est accipietis facere vt subijcit nec res que ⁊c.

b ¶ Magis. sed opponit pluries deberi pōt. vt. ff. de excep. rei iudi. l. ⁊ an eadez §. actōes i fi. §. ergo pluriēs dominiū pōt fieri meū. sed nō seqtur naz lz pluries debeatur tamen semel scā sua nō debet pl⁹ fieri sua vt ibidem dicitur vt. ff. de ac. pos. l. iij. §. ex plurib⁹. ⁊. §. de le. §. si rem legatarij nisi iterū desineret esse sua vel mea vt ff. de ver. ob. si rem meā.

c ¶ Plane odio sed in quo vertitur istud odiū. resp. q; in cōditōe furtiua qs ō scō infamatur apud bonos ⁊ graues vt. ff. de obse. l. ho. lz nō infamia iuris. vt. ff. ō ac. ⁊ obli. l. cessat sed in rei vē. neq; de scō neq; de iure infamatur. Itē multa veniūt i ꝺditōe furtiua que non veniūt in rei ven. vt q; interitu rei nō liberatur sed in rei vē. vt, ff. de cō di. fur. l. in rē ⁊ iō malū est furti q̄ hac actōe reneat itē sicut, pdest alicui plures hēre reos debitores est vt. ff. ō li. le. l. si qs decidēs. §. fi. ⁊ hēre plures actōes est vt, ff. de le. ij. cū fil⁹. §. varijs ita eō debet ei nocere si pluribus teneatur actionibus lz etiam nulla alia fit vtilitas Itē nūquid vna tollitur per aliā dic q̄ sic vt. ff. de ꝺdi. fur. si pro fure. §. furti.

d ¶ Si apparet. i. q; appet eos ⁊c. idē dicitur de actiōe in psonaz sz videtur hoc stare nō posse nā certū est eū q̄ agit dōm fuisse ergo ⁊ nūc est q; sine facto suo. dōiium ab eo discedere nō potuit vt. ff. de re iu. l. id qō nostrū. ⁊. C. ō pba. l. siue possidetis ergo nō pōt agere vt sibi detur q̄ est suū ⁊ tm̄ hic dicit q̄ sic Sz dic relationē esse faciendā ad genus nō ad speciē quasi dicat ea actione per quā alias agit ad dandū. s. psonali sed hic nō ad dandū intēditur ⁊ ita est mirabile q̄ rem meā per psonalē actionē peto restitui alias ꝺ: vt. ff. vsufr. quēad. ca. l. fi. ⁊. ff. de cōdi. inde. l. si vrbana. sed est spāle vt hic dicitur Vel dic agi ēt ad dandum. s. possessionē dandā quā amiseram per furtū vt ff. de acqui. pos. l. rem que a nobis. ⁊. ff. de cōdi. tritica. l. ij. accur.

e ¶ In rem actōe. i. rei. vendicatōis que pro dominio de iure ciui. vel gētiū quesito intēdunt vt. ff. de rei ven. l. in rē. itē no. q̄ hic. §. locū hz in quolibet malefidei possessore aliene rei nō solū in fure vt. s. de rer. di. §. si cum ⁊. ff. de ꝺdi. triti. l. j. in fi. ⁊. l. ij. in prin. Interdū etiā ꝺ bonefidei possessorē dat ꝺditio rōe possessionis vt. ff. de ꝺdi. inde. l. indebiti. §. sed. si minimi. Sed nūqd rem suā pōt qs etiā a non fure p condi. sine cā repetere. vt. ff. de cōdi. sine cā per totū rn̄. Im quosdam ibi dicitur cōditio. i. actio psonalis. non tm̄ talis p quā intendatur. vt aliqd detur. Alij dicunt q̄ si alicubi inueniatur cōditio sine cā pro sua cōpeteret. de vtili intelligendum est accur.

f ¶ Vendicationes siue rez corporaliū de quibus dictū eſt. C. de rei vē. p totum. ⁊. ff. eo. per totū: siue rez incorporalium de quibus ven. est. ff. si vsuf. pe. per totum. ⁊. ff. si serui. vendi. per totū siue sint directe siue vtiles isteven dicationes vt. ff. de publi. per totum. ⁊. ff. si ager. vec. per totum.

g ¶ Quibus iō dicit quibus q; sunt ⁊ alie qbus nō intendimus dare facere sed restitui vt cōmodati actione ⁊ depositi ⁊ similibus iste nō appellant ꝺditiones in stricta significatione acceptovocabulo. vt hic dicitur. Vel dic q̄ in actione cōmodati ⁊ depositi ⁊ similibus intēditur dari vel fieri. s. ipsa detentatio rei quasi ipsum scīn possit quis in stipulatione deducere. vt. ff. de ver. ob. l. vbi aūt nō. §. id quod nō fieret nisi aliquid daret cū sue rei nulla esset stipulatio sed aliene tm̄ vt. s. de inuti. stip. §. j.

h ¶ Conditiones. s. appellamus.

i ¶ Denunciare dicunt qdā q̄ qui volebant alium conuenire primo sibi denunciare debebāt vt. ar. ff. de serui. vr. pre. l. quidam sz hoc nō placet q; ex volūtate aut bonitate vel vrbanitate hic fit nō necessitate sz dic q̄ hec denūciatio fiebat p magistratū cū actōes ꝺstituebant vel dabant. vt. ff. de ozi. iur. l. ij. §. oīum q̄ est hodie sublatū vt in ff. huius. §. dicit. vt. C. de formu. l. j. ⁊. ij

k ¶ Abusiue vere abusiue dicitur conditio. i. actio in personā q; bene consonat nomen rei quā signat quid fieri dz vt. s. de dona. §. est ⁊ aliud.

¶ Sequens illa, ¶ Iste. §. vsq; ad. §. quedā diuiditur i duas ptes. Primo ponit vnā summā principaliū actionū. Secūdo declarat eā per exēpla. Scōa ibi: rei persequēde. itē scōa subdiuitur in quinq;. Nam primo ponit de actōibus rei psecutorijs. Secūdo de actōib⁹ mixtis ex ōctu descendētibus. Tertio ponit vnā regulā vel summulā in actōibus ex maleficio descendētibus. Quarto illud per exēpla declarat primo ponendo de actiōibus penalibus. scōo de actōib⁹ mixtis. tertio da principalis est in ver. plane tertia in. §. ex maleficijs. quarta in. §. penā quinta in ver. sed legis. Et. h. d. in fīma Dis actio aut ex ōctu vel ex maleficio est vel ex rei psecutoria: vel penalis vel mixta. h. d. vsq; ad. §. quedam legaz tamen vsq; ad. §. ex. maleficijs Areti.

l ¶ Sequens hec est tertia diuisio actōuz in hoc titulo.

m ¶ Comparate. i. adiuncte.

n ¶ Mixte. sz nōne quedā sunt que nullum horz habēt vt si ago nequid fiat in loco sacro vel sancto vl si scīn est tollat ⁊ alie similes que neq; ad rē neq; ad penaz. nz mixtum se habēt. sed psequende gratia cōparate sunt q̄daz pene psequende: quedā mixte sunt. Rei persequende cā cōparate sunt oēs in rem actōes. Eaz vero oīum actionū que in psonā sunt hec quidē que ex cōtractu nascūtur fere oēs rei psequēde cā cōparate videtur veluti quib⁹ mutuā pecuniā: vl in stipulatum deductā petit actor. Item cōmodati depositi: mandati pro socio ex empto vēdito locato conducto ¶ Plane si depositi agit eo noīe q; tumul⁹ incēdij ruine naufragij cā depositum sit in duplum actionē ptor reddit si modo cū ipo apud quem depositum sit aut cū herede eius de dolo ipsius ageretur quo cāu mixta est actio ¶ Ex maleficijs vero prodite actiones sunt alie tm̄ pene psequēde cā cōparate sūt alie rei: alie tā pene q̄z rei psequēde ⁊ ob id mixte sunt. Penam tm̄ persequitur quis actione furti siue. n. mānifesti agatur quadrupli siue nō manifesti dupli: de sola pena agitur vel ad rei reuerentiā vel ad publicā vtilitatem dantur rn̄. satis ad rei persecutionē. s. de diuine rei vel publice ptinet. cuius noīe agere vide or vel etiā meo noīe cū cuilibet interfit deū venerari. C. de he. l. iiij.

o ¶ Actōes. s. que. x. sunt. vt diximus. ō. e. §. Itē seruiana. sed certe vz q̄ sunt oēs penales nā in eis iuratur in litē. vt. ff. de rei ven. l. qui resti tuere ⁊. ff. de in litē iurā. l. in actionibus sed dic q̄ illud fit iure actōis sed offō iudicis. vt. j. e. §. ꝓterea in fi. §. vnde nō dicuntur penales alij tamen dicebant q̄ iō non dicebātur penales q; nō originaliter illud nō fit qō crescat per sacramentū in litē sed ex cōtumacia. vt. ff. de in li tem iuran. l. j. ⁊ iō magis attendebāt qō naturaliter erat quā q̄ incidenter. Sed certe actio depositi in quatuor casib⁹ ab initio est rei psecutoria ⁊ tm̄ dicitur penalis inspecto qō crescit ex ꝓtumacia. vt. j. ꝓr. ⁊. j. eo. §. quadrupli. vnde primā resposionē approbo.

p ¶ Fere: fere dicit propter actionem ex stipulatu per quā pena petitur nec inspicit qō interfit vt. j. de inuti. stipu. §. alteri sz quosdam qō est falsum imo ꝓpter actionē depositi in quatuor casibus vt. j. subijcē itē ꝓpter actionē reddibitoriam que dat in duplū aduersus vēdito rem q; neq; preciū nz accessiōes soluit vt. ff. ō redhibi. l. redhibitoria.

q ¶ Petit actor ad vtrāq; aūt. s. ad mutuū ⁊ ad eam pecuniam que in stipulatu deducta ē certi conditio datur vt. ff. si cer. pe. l. si quis certum. ⁊. s. de rer. ob. in prin.

r ¶ Conducto. sed nō oēs iste dātur ad interesse etiā q̄ est extra rēvt ff. de ac. emp. l. j. in prin. ergo peto aliqd qō tibi nō adest ergo sunt penales sed dic trib⁹ mōis dici actionē penalē primo illa que bincinde est penalis vt furti ⁊ similes quādo peto q̄ mihi nō adest ⁊ quod tibi nō adest. Scōo qñ est penalis ex parte vna. s. ex parte rei tm̄ quod est vbicūq; actoris interesse excedit id qō reo adest in hac significatione actōes iste dicūtur penales. s. ex empto ⁊ similes ⁊ ēt in rei vēdi. qñ in litē iuratur ⁊ qō inspecta persona tm̄ rei penales dicuntur pro batur. ff. de eo per quē fac. ē. l. j. §. si plures: ⁊. l. fi. ⁊. s. e. §. penales. Tertio dicitur penalis inspecta psona actoris tm̄ vt si accepisti ab aliquo aliqd vt me accusares per calūniam nā repeto lz nihil mihi absit a re s. cui adest vt ꝓbatur. ff. de calū. l. generaliter. §. illud. erit notandum.

s ¶ In duplū. s. si reus inficietur. vt. j. e. §. sed furti.

t ¶ Dolo ipsius. s. heredis. ex dolo. n. defuncti simplum tm̄. vt. ff. de posi. l. ij. §. j. ⁊ ratio quare in his cāib⁹ ꝺatur in duplum: ⁊ alijs in simplum est q; ex necessitate deponitur: nec potuit p̄uidere apud quem deponeret vt. ff. de posi. l. j. §. inuito.

¶ Ex maleficijs. ¶ Supra dixit de persecutorijs in rem tam realibus quā personalibus: ⁊ etiam de mixtis. Nunc vero in maleficijs ⁊ persecutorijs ⁊ de mixtis penalibus. ⁊. h. d. Actionū descendentium ex maleficijs quedā sunt persecutorie pene tm̄ quedā mixte tam rei quā pene quod per exempla declarat. h. d. areti.

v ¶ Quadrupli Sed quare plus manifestū furtum punitur quā nō manifestum cum clam facta magis punienda sunt vt. ff. de admi. tu. l. non existimo. ⁊. ff. de ritu nup. l. vlti. rn̄. immo magis delinquit qui

68

palam ꝙ qui clã amouet vt.ſ.vi bo.rap.in prin. vnde magis pũitur vt ar.ff.de offi.preſidis diuus. a Petens.ſ.rei ven.

b Quilibet vt.ſ.de ob.que ex delicto naſcuntur.§.ſi.

c Conditio.ſ.furtiua que ſoli domino datur ⁊ heredi eius aduerſus furem ⁊ eius heredẽ.vt.ff.de cõdi.fur.l.j.⁊.l.v.⁊.ſ.de ob. que ex delicto naſcũtur.§.ſi

d Quadrupluz vſq; ad annũ poſt annum in ſimplum. vt ſ.vi bo.ra.in prin. niſi in cãu: vt ſi iudeus ꝯ xpianũ agat tunc in dupluz tm̃ agitur. vt C.de paga.l.xpianiſ Sed nũquid etiã raptor tenet actiõe furti mãifeſti. Sic ꝙ nõ ſm pla. qr in duplũ tm̃ tenetur ſi furti cõueniatur vt.ff.vi.bo. rap.l.j.niſi in cãu vbi nec in duplum tenet ſm eũ. vt. ff.de fur.l. ſi quis ex domo. Sz certe ibi erat actũ actione vi bo.ra. vnde ſublata erat actõ furti nõ manifeſti. vt.ff. vi.bo.rap.l.j.⁊ ſi. de ac.⁊ ob.l.qui ſeruuz. Sed ſatis videt qõ etiam manifeſti furti noie ꝓueniatur ⁊ in quadruplum. vt ar.ff.de fur.l.ſi vendidero. §.cũ raptor ⁊.l.ſi quis ex domo.lz pla.ꝯdixerit. vt dictum eſt.

nam ipſam rẽ ꝓpria actione pſequitur quis.i. ſuã eẽ petẽs ſiue fur ipſe eaz poſſideat ſiue alius quilibet eo amplius aduerſus furem etiam cõditio eſt rei.qui aũt bonoz raptoz actio mixta eſt quia in quadruplũ rei perſecutio cõtinetur pena autez tripli eſt. Sed ⁊ legis aquilie actio de damno iniurie dare mixta eſt nõ ſolum ſi aduerſus inficiantẽ in duplũ agat: ſz interdũ ⁊ ſi in ſimpluz qſqz agit veluti ſiquis boiez laudũ aut luſcũ occiderit qui i eo anno iteger ⁊ magni precij fuerit tãti.n.dãnatur quãti plurimi: ⁊ magni p̃cij is bõ in eo ãno fuerit ſm iam traditã diuiſionem. Itẽ mixta eſt actio aduerſus eos q relicta ſacroſanctis eccleſijs vel alijs venerabilibꝫ locis legati vl̃ fideicõmiſſi noĩe dare diſtulerit vſqz adeo vt etiã i iudicũ vocarẽ

e In ſimplũ vbi ꝯ confitentem datur nã tũc in ſimplũ ⁊ ꝯ negantem in duplũ vt hic ⁊ j.e.§.ac.ille.⁊.C.ad.l.aqui.ꝯ ⁊.l.contra negantem ⁊.ff.de iureiu.eum qui.

f Traditam vt.ſ.ad.l.aqui.in princ.nã ibi diuidit primũ caput.l. aq.a tertio capite ex quo tertio fit cõdemnatio ꝙtũ res retro valuit i xxx.dies. vt.ſ.co.ti.§.ex hoc capite. Item adiunge actionem ꝙ metꝫ cã nam ⁊ ipſa mixta eſt vt ꝙ metus cã.l.ſi cum ex.§.j.

g Contra eos.ſ.heredes vel alios qui legatis in fideicõmiſſis grauari poſſunt qm̃ onerati ſunt pecuniariter. vt.ſ.de ſing.re. p fideicõmiſ.reli.in prin.⁊.ff.de le.j.plane in ſi.

h Locis que multa ſunt ⁊ enumerãtur i aut. de nõ alie.§.nos igit.

i Diſtulerint.ſ.fraudulẽter vel ſine iuſta cã alias nõ puniuntur vt ff.ſi cer.pe.l.ꝙ te.⁊.ff.de vſu.l.ſciendũ: ⁊.ff.de pe.here.l.illud. Et no. quẽ puniri ex ꝓcraſtinatõe vel dilatione illicita ſic.ff.de eden.l.ꝓtor §.ſed ⁊ ſi ſeruus in ſi.⁊ ẽ ſpãle in his legatis i alijs legatis vel fideicõmiſſis pſtatur duplũ ſed vſure currunt ex mora vel ſaltẽ poſt cõteſtationem litis.⁊ fructus reꝫ reſtituũtur vt.C.de vſu.leg.ſeu fideicõ.l.j Item hec legata.habẽt in alio priuilegiũ vt ſi indebitũ ſoluatur non reperatur vt.ſ.de ob.que ex quaſi ꝯctu in ſi. Quid ſi primo negauit. poſtea cõfiteatur rñ. põt penitere cũ exoneret actorẽ approbando. vt ſupra de iu.iu.l.eũ qui ar.ꝯ.ff.de edil.edi.l.quid ſi fugitiuus in prin. Item quid ſi cõfeſſus eſt.⁊ poſtea negat. R.punitur cũ vltima mora noceat. vt.ff.de peri.⁊ cõmo.rei ven.l.illud. Itẽ quid ſi nõ inficietur ſed dicat te nõ valere vel aliã ꝓponat rõnabilẽ cãm R̃ñ. quidã ꝙ punitur ne iueniatur via per quã negãtes ſuã exerceant auaritiã vt ſup vi bo.rap.§.qr rñ. Alij ꝯ ꝙ verꝫ puto. vt.j.e.§.at ille.itẽ nũquid hec i legato generali ⁊ ſpãli locũ habet rñ. ſic ſm Jo.cũ vtrũqz ſit legatũ vt ſupra de fideicõ.here.§.ſi.⁊.C.de fideicõ.l.ſi.in prin.itẽ quid ſi duplum nõ põt ſoluere rñ.luit in corpore.⁊.ff.de pe.l.j §.generaliter. ⁊ C.de ſer.fugi.l.quicũqz.⁊.ff.de in ius vocan.l.pe.⁊ ſi.

k In iudicio qd ſi in iudiciũ nõ vocãtur ſed alias ſunt in mora rñ. quidã adhuc idez vt dupletur. Sed hic lex ꝯdicit. itẽ in dubijs pene ſunt mollieẽde vt.ff.de pe.l.interp̃tatõe. ſed dicã currere vſuras ⁊ fructus deberi ⁊ mora ex ipſa re.i. ſine interpellatione dicã moraꝫ cõmitti ad inſtar minoz qbus legata debentur vt.C.in qui.ca.in inte.reſt. nõ eſt ne.l.in minoz. itẽ quid ſi reipu. vel fiſco relinquatur. vi ꝙ idez ſit. cũ ius diuinũ ⁊ publicũ ſimile ſit. vt.C.de ſa.ſan.ec.l.ſi.⁊ in aũt. ꝺ nõ alie.§.ſi min⁹ col.ij. Sed dico ꝯ. qr pene ſunt mollieẽde. vt dixim⁹. vt.ff.de pe.l.pe.ita qd ſi in redẽptione captiuoz videtur idẽ quaſi res venerabili ſit relictũ. Sed certe nõ extendã cũ ſit pena. itez qd ſi deo vel alicui ſancto vel adminiſtratori. qui idẽ valent. ⁊ in auctẽ. de ec.ti. §.ſi quis i noĩe ⁊.ff.ad.l.fal.l.j.⁊.§.ad municipũ R̃ñ. locũ habet hic.§ qr venerabili loco eſt relictũ vt.ff.de an.le.l.annua.§.a titio.

l Pro pena.ſi hec ẽ rõ vt ſit mixta. pz ꝙ cõditio ex lege illa. ſiqs in tantam. ſit mixta. vt.C.vnde vi.ſi quis in tantã. item ⁊ illa cõditio q̃ datur. nouem .l. Cõſtantini. vt.C.finiũ reg.l.ſi cõſtiterit. ⁊ oĩs ille actiones vbi ⁊ res ⁊ aliquid pro pena petitur qõ verꝫ eſt.

C Quedam actiones. C Actio familie herciſcunde pro diuidẽda hereditate. Et actio cõi diuidundo pro re particulari. Et actio finiũ regũ doz pro diuidẽdis fundis dicũtur actio. mixte. ſ. reales ⁊ pſonales vel pro prius mixtã cãm habẽt in qbus iudici licitũ eſt vni partiũ adiudicare rẽ ſi equũ ſibi videbitur. h.d. Et diuidit i tres ptes. Primo ponitur dictũ generale. Scõo illud per exẽpla declarat. Tertio põit que poſſunt eẽ ptes iudicis in iſtis actõib⁹. Secunda ibi qualis ẽ Tertia. ibi i quibus iudicijs ⁊c.aret.

m Quedã actiones hic adiſcitur tertium mẽbrum illi diuiſioni quaz habes. ſ e.§.j. vt diximus.

n Familie actio iſta ſic dr qr familia ꝓ hẽditate põit.

o Herciſcũde. i. diuidẽde q.d. actio diuidẽde hẽditat. Itẽ iõ dicitur mixta, qr i ea petunt dñia rez corpaliuz nõ dari. ſz tradi vel aſſignari pro pte ſua. ⁊ in hoc. dicitur realis. Itẽ petunt fructꝰ ſi alter eos tm̃ pcepit vl̃ ipſe ſolꝰ impẽſas feẽ ⁊ hec petũtur dari. i. vt fiãt ſui cui dãt ⁊ pp hoc dicitur pſonalis. vt.ff.ſa.ber.l.itẽ labeo.§. familie.⁊.ſ.de ob.ex quaſi ꝯctu.§.item ⁊.ſ.e.§.ſic itaqz ſz quãto tpe durat.rñ. xxx. ãnis iſpecto potꝰ ꝙ ſit perſonalis. vt.C.de an. excep. l.j. Itẽ quero ex quo naſcitur. R.ſm azo. ex volũtate agentium vt.ff.fami.her.l.j. ſed certe imo ex quaſi ꝯctu.vt.ſ.de ob.que ex quaſi ꝯctu.§.item.

p Diuidundo que ſunt hic loco pſonaliũ preſtationũ. ⁊ que loco realiuz dic eodẽ modo. vt prorime diximus in actõe fami.her. ⁊ idem in ꝓmo caſu ⁊ facit ad hunc.§.ff.cõi diui. per hoc iudicium.§.ſicut.

q Aliquid cõe.ſ.ſine ſocietate. vt.ff.pro ſocio.l.quibus ⁊.l.ſi aũt actũ.⁊.ſ de obli.ex quaſi ꝯc.§.ſi inter aliquos.

r Itẽ finiũ regundoz. ſ.mixta vt hic ⁊.ff.fini.reg.l.ſed ⁊ loci.§.in iudicio.

s Cõfines. quid ſi domos habent ꝙuicinas. R.nõ hz locũ ſi hincinde ſint domus. vt.ff.fini.reg.l.iij.in fi. ſi aũt ex altera pte tm̃ ſit dom⁹ ex altera ſundus tũc vtile locũ hz iudiciũ fini.reg.l.ij.in prin.⁊ adiunge his trib⁹ actõibus mixtis ꝙdã aliã. ſ.here.pe.vt.C.de he.pe.l.hereditatis.ff.de pe.he.l.ſiue bo.ſi.§.j. itẽ quid de oib⁹ noxalibus ac. videt.n.ꝙ ſint in rẽ qr ꝯ quẽlibet poſſidentẽ ſeruũ dantur vt.j.de noxa.act.§.oẽs aũt itẽ qr de actõe de tigno iniuncto. nã ⁊ hec datur ꝯ quẽlibet poſſidentẽ. vt de tigno iniuncto.l.j.in fi. itẽ qd de actõe ꝙ met.cã.nã ⁊ hec quẽlibet poſſidentẽ ꝓquirit: vt.ff.ꝙ met⁹ cã.l.ſi cũ ex.§.pedius. itẽ qd de actõe in ſcm̃ que datur ꝯ eũ q aliqd habet i loco publico poſitũ vt.ff.ne qd in lo.pu.l.ij.§.añpe. itẽ qd de actõe in ſcm̃ ſiue interdicto qõ vi aut clã: nam ⁊ hec ꝯ poſſidentẽ daꝫ vt.ff.qõ vi aut clã.l. cõpetit in ſi. itẽ qd de actione ad exhibendũ nã ⁊ illa poſſidẽtem pſequitur ſicut ⁊ cetere ſupiores vñ videtur oẽs in rẽ vt.ff.ꝺ ac.⁊ ob.l.obli. genera q̃dam dñt eas anomalas. i. nec in rem nec in pſonã. Sed dic oẽs eẽ pſonales vt patet in actõe ad exhibẽdũ. vt.ff.ad exhi.l.iij.§.eſt aũt pſonalis hec actio

t Tribus. ſ.fami.her.cõi.diui.ſi.reg. v Permittitur a lege.

x Adiudicare ⁊ qõ adiudicaꝫ ſtatim ſit ei⁹ cui adiudicaꝫ. vt.j.de of.iu §.ſi.

C Omnes autem. C Nulla actio extendit vltra quadruplũ ⁊ in ſimplũ agitur regulariter ex omni ꝯctu. In duplũ vero ex furto nõ manifeſto. Et ex.l.aglia ⁊ ex ſeruo corrupto. Et ex depoſito in quattuor cãſibus. Et ex legato facto venerabili loco in triplum vero quoties agitur in pl⁹ debito: vt aduerſarius maioribus ſportulis executori prægraueꝫ in quadruplũ vero furti manifeſti ⁊ quod metꝰ cã. h.d. vſqz ad §. actionũ aut: legã tñ per ptes. Et hic ponitur quarta diuiſio actionũ vt dicit in glo. qr quedaz dantur ad ſimplũ quedã ad duplũ ⁊ triplum ⁊ quadruplum. Et diuidit in tres ptes. Primo ponit dictũ generale. Scõo illud per multa exempla. in quolibet mẽbro declarat. Tertio ponit aliquas dñias inter iſta exẽpla. Secũda ibi: ſimplum agitur. Tertia ibi: ſed furti quidẽ. areti.

y Omnes aũt hec eſt quarta diuiſio que fit in hoc ti.

z Actio. ſ. vltra quadruplũ. ſed ꝯ in.l.aq. vbi occaſione ſerui interfecti agitur ad vnã hereditatẽ pditam que valet centũ marcas. vt.ſ.ad.l.aquili. §. illud. item ꝯ de eo qui vllẽ clauum de naue abſtulit quare tota nauis perijt nã ad totũ dãnũ tenet qõ etiam quadruplum ⁊ vltra excedit. ff.de incen. rui.nau.l.iij.§.ſenatus. Itẽ aliud cõtra in actione exẽpto. vbi occaſione pecoris morboſi totus meus grex contaminatus ẽ. vl̃ occaſione ligni vicioſi tota domus corruit. vt.ff.de act.emp.l.iul.in pri. ſed certe his tribus cõtrarijs nõ agit ad aliquid quod ſit pena inſpecta pſona agẽtis. ſed totũ ẽ ſuuz intereſſe. nam hunc.§. intellige quando penalis eſt actio ex vtraqz pte. Itez cõtra in eo qui manumiſit ſeruũ alienũ in p̃ſentia principis. naz duo mancipia dño ⁊ tria ſimilia dat fiſco. ⁊ ita in quintuplũ dãnatur. vt.C.de his q a do.ma.l.ſi. item contra in eo ꝙ dicit leo. ſi dedit tibi pecuniam ne mihi calumniã faceres. vel ab alio acceptiſti vt mihi calumniam faceres in octuplũ

mihi tenet ſs.ff.de cal.l.z generaliter.§.fi.ſed certe primo cāu pſtatur pena diuerſis z bñ dicit glo.diuerſis nā ſecus eſſet ſi vni.ff.de ac.z ob.cū ex vno. poſſunt.n. plures actōes ex eodē crīe acquiri diuerſis.l.de iureiu.§.patria. nec vna remiſſa altera tollitur vt.ff.de iureiu.l.j.§.fi.facit pro predictis.ff.ō act.z ob.l.quotiēs nō vbi.nec ē ibi aliqua pſtatio vltra quadruplū. Jn ſcō aūt cāu non vna actōe bēo quadruplū ſz duabus. Jtē ℈ in eo q̄ dicit ſi dediſti pecuniam ne mihi fieret calūnia.nā tu repetiſ qō dediſti z ego in quadruplū perſequor.vt.ff.de calū. ſi qs ab alio in prin. ſz certe duob⁹ ſit pſtatō z neutri vltra quadruplū. item ℈ in eo q̄ dicit lex ſeruū i fraudē reuocari occaſiōe leuis offenſe z ira pena in vniuerſuz excedit. vt.C.de li.z eoꝝ li. ſi māumiſſus: ſed dic q̄ illa eſt occaſio non actio. Vel dic q̄ nō pſtatur pena hīo reſpectu ad rē. itē ℈ eū q furripuit fruū fiſcalē nā dānatur in xij.li.argē.z fruo reſtituendo vt.C.de ſer.fu.l.ſiqs ſeruū ſed ibi non fit relatio ad ipſam rē vel ad ſimpluz eſt n.hic.§. intelligēdus q̄ actio ē penalis in pena ad ipſam rē bētur reſpect⁹. itē ℈ §.de inuti.ſti.§.alteri nā ibi nō reſpicit q̄ta ſit ſed tota exigitur ſz ibi nō hēt reſpectus ad ipaz rē. Vel dic aliud in pena cōuentionali vt ibi quā legali: vt hic. itē ℈ in eo q̄ dicit eū q emit adminiſtrationez.nā q accepit q̄ druplū reddet z ſua bona pſiſcatur z cingulo priuat vt i auc̄.vt iudices ſine quo quo ſuffra.§.ſic igit i ſi. col. ij. Sed illō ſit accuſatione non per actionem.

C In duplū. C Jſte.§.fuit ſummar⁹ cū precedenti. Et nō in ſpecie.h.d. Actōes hic poſite dātur ad duplū.h.d.vſqz ad.§.tripli.areti.

a C Furti manifeſti.vt.ſ. de ob.que ex delicto naſ.§.pena.

b C Aquilia puta per inficiationem.vt.j.e.§.at ille.

c C Ex quibuſdā.veluti q̄ tumultus incendij ruine naufragij cā depoſitū eſt vt.ſ.eo.§.rei perſequende. d C Eſt.ſ.in mente nā ſi in corpore locum habet lex.aqli.vt.ſ.ad.l.aquil.in prin.z hoc ſiue fiat de bono malus ſiue de malo deterior.vt.ff.de ſer.cor.l.j.§.ſuadere vſqz in fi.z l.ſe.

e C Deducitur.vt oē cū ipſa re damnū duplet ſiue puenerit res ad ipſū ſolicitatorē.ſiue ad aliū vt.ff.de fuo cor.l.in hoc iudicio ſz nūquid iure actōis ſit hec eſtimatio vl̄ iudi.offi. R. ſit iudi.offi. ſm hīr.ita fit in actōe qō metus cā.ff.q̄ metus cā.l.ſi cū ex.§.j.z.§.quadruplatur.ſed ꝓ filio corrupto vel ꝓ filia qual'r agitur. R. hz hāc vtilē actōez in cām.l.ſūmā quā ipſe eſtimauerit ſuo iureiu.vt de actōe iniuriaꝝ dicitur vt.ſ.de iureiu.§. pena z.ff.de iureiu. l.ꝓſtitutionibus. Vel dic q̄ primo eſtimat iudex ſummā ad quā cōpetit vt ar.ff.de cuſto.reoꝝ l.ſigs reum. f C Diximus.ſ.eo.itē mixta.

C Tripli vero. C Jſte.§.ſummatus eſt cū.§.oēs aur.ſ.eo.pōt tñ in ſpecie ſic ſummari actor petēs per dolū in libello maiorē q̄titatē quā debeat vt reū maiorib⁹ grauet expenſis tenetur in triplo eius dāni qō reus paſſus eſt in quo triplo ꝓtinetur ſimplū pro dāno.h.d.areti.

g C Jn libello hic no.duo primo q̄ libell⁹ ē faciēdus i cā q̄ ē vex iuſ nouo. vt.hic z.C.de epi.z cle.auc̄.gnāliter.z.C.de lit.ꝓt.auc̄.offeratur niſi i quat tuor cāib⁹ quos no.i auc̄.de mā.prin.§.ſicui.col.iij.aliud ē iure veteri.nam tūc nō fiebat niſi volūtate vt.ff.de edē.l.j.niſi i cāu: vt.C.de dig.quotiēs.itē ſcō no.q̄ q̄titas ē certa i libello cōprehendēda.vel res z ita ēt in ꝓſonali actione dz actor certificare reū vt hic z i auc̄.de liti.§.ad excludēdas col.viij. z.ff.de rei vē.ſi in rē.§.ſi veſtimēta.tertio no.q̄ ſportule vl̄ ſalaria que dabātur executorib⁹.i.nūcijs q̄ faciūt hoies rep̄ſentari z al'q faciūt hmōi exacti ones pro ſuis officijs dabātur ſm q̄titatē petitā vt hic dic̄ ſz hodie magis ſm ꝓſuetudinē vel lōgitudinē itineris.vt.C.de epi.z cle.auc̄.ſz hodie. Vel dicas q̄ hic dz ex hac cā eē cātiue nō ꝓſecutiue dcm̄.ſz iſte ſportule que iudicib⁹ dabant certe ſunt: nec creſcūt.lz q̄titas petita ſit magna: nec decreſcūt lz ſit pua vt in auc̄.de iudi.§.ne aūt col.vj.itē no.q̄ re⁹ ſoluebat hmōi ſportulas vt hic z.C.de epi.z cle.auc̄.gnāliter: ſz actor ei reſtituebat niſi iuſta cā eū vocaſſet vt.ff.de iu.eū q. Jtē no.adhuc q̄ hmōi ſportule quibuſdā ꝓ ius remittūtur vt paupib⁹ vt i auc̄.de mā.prin.§.oz col.iij.a quibuſdā pauciores exigebant clericis vt.C.ō epi.z cle.z i auc̄.ibi poſita ſed hodie. Alijs aūt ꝓ priuilegiū principis viuētis remittūtur i totū vel ꝓ ꝑte.vt. C.de fruc. z li. expē.l.ſi.ſed quero ſi be pſone que hñt priuilegiū ne ſportulas ſoluāt an hēant actōm in triplū.dīt qdā ſic ne fauor noceat eis vt.C.de le. pſti.q̄ fauore.alij dīt q̄ nō quaſi ſuo iuri renūciauerit cū volētes ſoluerūt qō pñt vt.C.de pac.l.ſiqs in cōſcribēdo.qō verī⁹ ē. Qui aūt iuſti exacti ſunt i quadruplū ℈ exactorē vel executorē agit̄.vt.j.eo.§. quadrupli ſz cum bodie caueas ō duplo reſtituendo. vt in auc̄.de execu.§.j. vā corrigi qō hic dz vnde hodie nulla ē actio i triplū qō vez puto. ſed alij dīt ſi cautio ē omiſſa hz locū quod hic dz alſ hz locū auc̄. ꝑdicta.accur.

h C Sportularuz.iō ſic dicūtur q̄ in ſportulis q̄buſdā obligatōes hmōi ponebāt. Eſt aūt gen⁹ vaſis ſportula vel ſporta.

i C Reus alie ſportule que iudicib⁹ pſtabant.ab vtroq̄ pſtabātur.vt i auc̄. vt iu. ſine quoquo ſuffr. §. volum⁹ col.ij. itē iſte ſportule que dabant executorib⁹ dabātur ante lit.cōre.l.ponere cto libello iſte alie in protestatiōe cāe dabāt iudicib⁹ vt in auc̄.de exhi.§.ſancim⁹ col.v z de iu.§.ne autez labor.col.vj.

k C Cōſequat̄ ꝑditione ex hac.l.greca vt ſubijc̄ que erat i alio codice nō aūt ē in eo quē hēm⁹. z patit actor hanc penā tripli

l C Codice quē non hēmus.

m C Cōditicia.lex quedā erat que ꝑditicia vocabatur.z ſub ſe quaſdam cōſtitutōes hēbat.vt hic.z.j.eo.§.item ex.l.conditicia.

n C Furti facit.ſ.de ob.que ex delic.naſ.§.ex.pena.

o C Quod met⁹.ſ.actio.que ex ꝓtumacia fit i quadruplū.vt.j.e.§.itē actio z vſqz ad annū tñ poſt annū in ſimplū.ff.q̄ me.cā.ſi cū ex.§.j.

p C De pecunia.ſ.actio in ſcīm de calūniatorib⁹ ānalis i quadruplū.z ꝑpetua i ſimplo vt.ff.de cal.l.j.i prin.z.§.j.que locū habet ſi do alicui aliq̄d vt calūnioſe aliquē vexet datur.n.actio in ſcīm ei ob cuius malum data fuit nō aūt danti.itē danti quādo dedit vt ſibi negociū ſine calūnia nō fieret.vt hic.z.ff.de calū.l.j.z.l.generaliter.§.fi.

q C Cōditicia de qua dic.vt.ſ.e.§.tripli.in fi.§.diximus.

r C Cōſtitutōe quā nō hēmus. ſ C Jn quadruplū cui⁹ quadrupli iure nouo triplū fiſco ſimplū dānuz paſſo datur vt i auc̄.vt lit.iur. ineror.li.§.hec quoq̄ z petitur p ꝑditionē ex hac.l.quā nō hēm⁹.cuz nō ſit cautum quo genere actionis agamus vt.ff.de cōdi.ex.l.l.j.

t C Cōſtitutōis ꝑdicte quā nō hēmus. v C Formā.i.formā certa.n.erat forma in ꝓſtōe quā nō hēmus. r C Reis.i.cōuentis.

y C Omnimō de actōe furti ꝓſtat q̄ ſemp eſt i duplū vt hic.z.ſ.ō obque ex delic.naſ.§.pena aūt.itē ō actōe fui corrupti niſi in caſu vt qñ marito in vxorē datur z eō vt hic z.ff.de ſer.cor.doli verbū.§.hec actio z.l.ſi.vel dic omnimō.i.ſiue neget ſiue non: nō aūt in omni pſona.

y C Depoſiti al's eſt de dolo depoſiti z tūc dic actōez depoſiti pp dolum nā vtraq̄ nō pōt hēre locuz ſimul.ſ.z de dolo actio.z depoſiti vt ff.de dolo.l.j.§.j.alias nō ē de dolo z tunc plana eſt litrera.

a C Duplicantur.ſ.ſi legitimis ꝓbatōibus nō iureiu. cōmunicantur vt.C.ad l.aquil.l.ō.z.ff.de iureiu.l.eum qui.

b C Sed illa.ſ.actio ex teſtō. c C Jnficiatōe bene dic̄ infiſiatōe qz ſi cōſitentur nō tenentur vel ſi iuſiur.detulerit actori qz exonerat eū a ꝓbatione.vt.ff.de iureiu.l.eū qui. d C Simul caute ponit ſimul i.vna cum eis de qbus alias dixi.vt.ſ.eo.quadrupli.

e C Reſtituat vſqz ad diffinitiuā ſnīam.qō intrellige de ſcōa ſnīa nam in actōe q̄ me.cā due fuerūt ſnīe prima de reſtituēda re.alia de dāno quadruplo ēt cōputanda in eo.vt.ff.q̄ me.cā ſi cū ex.§.hic aūt. Sed nūquid vtraq̄ ē diffinitiua dic q̄ ſic qz vtraq̄ diffinit ꝓtra ꝑſiā.vt ff.de re.iu.l.j. Alij.eſſe dicūt admonitionē quādā primā ſnīam vt.ff.ō

here.z sal.§.si qs aũt nam z ex eo q̃ per p̃mã ſniam admonetur. z tãdiu expectatur q̃ merũ intulit tõ dr hec actio arbitraria. vt. j.c.§. preterea. f Absoluatur.ſ.a preſtatione quadrupli.

g Quod in ceteris.que numerantur.ſ.eo.§.quadrupli.

a Actionem.hec eſt quinta diuiſio actionum.

Actionum.

Oes actões exceptis his que hic intex.z glo. enumerantur ſunt ſtricti iuris b.d.z diuidit in tres ptes.nã primo põit regulam hcõo i ſpecie ponit que ſunt actões bonefidei Tertio q̃ lz olim eẽt dubitatio tamen hodie claꝛ eſt q̃ petitio hereditatis bonefidei. hcõa ibi:bonefidei. Tertia ibi:q̃uiſare.

b Bone fidei ſunt xvij.actiones que numerant i hoc.§.z ſe.bonefidei ſunt.alie aũt oẽs ſtricti iuris.nã q̃cunq3 hic nõ inueniã ſtricti iuris eam iudicabo q2 poſito vno de ꝺ̃ctis:z oĩa alia intelligẽda ſunt.vt.s̃.de his q ſui vel alie.iu.ſunt.§.videam⁹ ſed quare magis:be dicũtur bonefidei q̃ alie nũquid iõ q2 poſſit eſſe malafides in alijs rñ.q2 in omni ꝺ̃ctu dr bona fides iteruenire.vt.C de ac.z ob.bonã fidẽ imo ſi interueniat dol⁹ in ꝺ̃ctu bõefidei qui det cãm ꝺ̃ctui nõ vz ipo iure.vt.ff.de dolo z elegãter i p̃in.ſz in ꝺ̃ctu ſtricti iuris purgat per actõez vel p exceptõez doli vt.C.de iuri.ſti.dolo Si vero icidit in ꝺ̃ctu bõeſi.purgãtur p actiõem ex eo ꝺ̃ctu. vt. ff.de ac.emp.z vẽ.l.iul.§.ſi vẽditor.ſed i ſtricti iuris.ỏ dolo agit vel excipit vt dictũ ẽ.vt.ff.de dolo.z elegãter.§.nõ ſolũ.z.ff.de ver.ob. ſigs cum aliter.cũ ergo dol⁹ vbiq3 puniat:vel mala fides ad qd bonefidei iſte dicũtur Rñ.alie ſtricti iuris dicũtur q2 nõ venit i eis niſi q̃ ſtricte exigit natura actõis vnde nõ veniũt vſure ex mora in ꝺ̃ctib⁹ ſtricti iuris vt.ff.de neg.ge.l.q tãtũdẽ.z.C.de vſu.l.iij.z de ꝺdi.ide.l.j. ſed i ꝺ̃ctibus bonefidei nõ vt.C.de ac.emp.iul.§.ex vẽdi.z.ff.de vſur. mora.§ in bõefidei.itẽ in actõe ſtricti iuris fruct⁹ nõ veniũt ex mora ſi petã q̃ nõ fuit meũ.niſi a tpe litis ꝺteſ.tũc.n.incipiũt venire fruct⁹ ex mora ſed ſi petã q̃ aliq̃ fuit meũ veniunt fruct⁹ ex mora ſecus i bonefidei iudicijs.vt.ff.de vſur.videamus.§.ſi actõem.item nõ venit intereſſe ſi rẽ dari eſt i obligatõe.ſecus ſi rẽ tradidi vt factũ ſit.vt.ff.de verb.ob. vbi aũt.§.ſi.z.l.ſi fundũ.z.ff.de re iu.l.ſiquis ab alio.§.ſi.que veniunt in bo.ſi.iudicijs.vt.ff.de act.ẽp.l.j.in p̃in. iſta ergo oĩa que vicem obtinent acceſſionũ nõ veniũt in ꝺ̃ctibus ſtricti iuris.niſi vt dictũ ẽ.nec ob.q̃ veniũt iſta i arbitrarijs que ſunt ſtricti iuris.q2 iudicis offõ veniũt.nõ iur actõis.vt.j.e.§.ꝓterea.z.§.ſed iſte i ſi.ſed i bo.ſi.iure actionis veniũt p̃ter vſurã que venit ex mora offõ iudicis vt.C.ꝺpoſiti.l iiij.z.ff.de ne.geſ.l.q2 tñdem.item in bo.ſi.veniũt ea de q̃bus nec actũ nec cogitãdum ẽ.vt rupta z ceſa z ſimilia:vt.ff.de ac.ẽp.fundi.§.ſi rupte z.C.de actl.emp.per totũ.itẽ ex hoc ti.notat quedã ꝺzia quam dic vt.j.e.§.in bo.ſi.pz ergo q̃ exuberãtius z pinguꝭ iudex offm ſuũ ad ea que bo.ſini.ſunt extendit q̃ in ꝺ̃ctibus ſtricti iuris.z ſa.s̃.ỏ ob que ex cõſen.in ſi.z iõ dicũtur bo.ſi.z alie ſtricti iuris.

c Depoſiti.hãc actõz dicũt quidã eſſe ſtricti iuris i quattuor cãib⁹ qui numerãtur.depoſi.l.j.§.j.ſed Jo.ꝺ̃.z datur i duplũ.s̃.eũ q depoſitũ ſuſcepit de eo qõ dolo fecit.ſed i heredẽ defuncti dat in ſimplũ.vt in.ỏ.§.al ſemper tenet in duplũ q depoſitũ ſuſcepit. Et eſt rõ quare plus puniatur in p̃dictis.iiij.cãibus que numerãtur.ff.depo.q2 grauius eſt fidẽ fallere ei q ex neceſſitate deponit.quã q̃ ex voluntate.vt d.l.§.merito ſz nunqd in his cãib⁹ eſt bo.ſi. Dicũt quidã q̃ nõ ar.ff. de p̃ca.l.j. Nos ꝺ̃.z dicim⁹ q̃ ſit bo.ſi.cũ lex nõ diſtinguit.nec nos diſtinguere debemus.

d Pro ſocio.que eſt vtrinq3 directa ab vtraq3 parte.vt.j.de pe.te.liti.§.ex quibus.

e Tutele.ſed cũ iſte tã ꝺ̃cie quã directe inueniantur nũqd omnes ſunt bo.ſi.rñ.ſic i dubio.cũ fauoꝛ ſit extendẽdus.vt.ff.de li.z poſtbu. l.cũ quidam. f Pignoraticia tã directa que debitori datur ſoluto debito:vt.s̃.qui.mo.re ꝺ̃.ob.§.ſina.q̃ ꝺzia que datur creditori vt.ff.de pig.act.tutor.§.ꝺrium.

g Familie.que iter cohẽdes dat vt.ff.fam.her.l.ij.z.s̃.de ob.que ex ꝺctu.§.itẽ. h Diuidũdo que dat inter eos q bñt rẽ cõez cũ ſocietate vel ſi vt diuidatur.vt.s̃.de ob.ex quaſi ꝺ̃ctu.§.itẽ ſi inter aliquos z no.s̃.e.q̃dã.ſed qd de actõe fini.re.rñ.q̃dã idẽ ꝓpter ſimilitudinẽ quã bz cũ his duab⁹.vt.s̃.eo.§.quedã actões ſed ꝺ̃dico cũ hic ẽ ea nõ inueniã z põt eſſe rõ quare ſec⁹ ſit in iſta quã in alijs duab⁹ q2 i iſta id qõ pure meũ ẽ põt alteri adiudicari.vt.ff.fini.reg.l.ij.in fi.ſed i alijs duabus cõis res nõ ꝓpria adiudicatur.vt.j.de of.iudi.§.ſi.

i De eſtimato.vt ſi tibi rẽ meã do z eſtimo tibi cã.x.vt aut rẽ aut.x reddas ſi vero pl⁹ vẽdas tuũ ſit z ẽ tũc piculũ accipiẽtis indiſtincte. vt hic z.ff.de eſti.ac.l.j.ſi aũt ſic dixi rẽ aut eſtimationẽ reddas:tũc diſtingnatur quis rogauerit.vtrũ ego te de vendẽdo aut tu me de tradendo vt ſit piculũ rogantis.vt.ff.de p̃ſcrip.ver.ſi rogauerit.al ſi gratuitam.§.j.

k Et ea.ſ.actio p̃ſcrip.ver.

l Ex pmutatõe. que naſcitur re demũ ab altera pſecuta.z tũc nõ ex traditõe rei.ſed ex pcõ dudũ appoſito vt C.de re.p.l.ex placito.ſed cũ iſtis duobus cãibus ſit bo.ſi.quero vbi ſtricti iur.erit rñ.vbi datur ex pacto incõtinenti apposita q̃ veniat vt.ff.de pac.l.iuriſg. §.ſed cũ nulla.z. §.qnimo. z eſt rõ ga nõ inuenio q̃ ſit bo.ſi.niſi i duobus caſibus itẽ in ꝺ̃ctibus tribus innominatis do vt facias facio vt facias z in tertio de quo diximus.do vt des quod ẽ pmutatio.in primis.n.duobus preſcri.ver.actio ẽ ſtricti iuris.ſz in tertio ẽ bo.ſi. vt hic dicitur.in quarto ꝺ̃ctu innoiato .ſ.facio vt des de dolo agitur p̃ſcrip. ver. vt.ff.de p̃ſcrip.ver.nãlis.§ at cũ facias vt des itẽ in oĩ ꝺ̃ctu vbi ẽ incertũ de noĩe actionis bz locũ hec actio.z eſt ſtricti iuris vt.ff. de preſcri.ver.l.ij.z.iij.z.iiij.ſed quid de actõe in fcm.nunquid eſt bo.ſi. rñ. quattuor ſunt genera actõis huius in factũ vnũ vt hic det ex oi edicto vel interdicto pretoris vbi nõ dedit p̃tor certũ actiõis nomẽ vt.j.de interdi.§.ſi. z.ff.nau.cau.ſta.l.idẽ in p̃in.ſcõo vbi datur in ſubſidiũ.l.aq.vt.s̃.ad.l.aq. §.ſi.tertio vt detur vbicũq3 preſcriptis ver.actio datur z tũc eadẽ eſt q̃ actio preſcrip.ver.vt.ff.de p̃ſcrip.ver.l.j.in fi.itẽ quarto dicitur in fcm que eſt varijs figuris cãz.vt.C.de ſa.ſan.ec.l.ſancimus.q̃ q̃tũ genus nõ põt ſub regula cõprehẽdi.ſicut nec mora vt.ff.de vſur.mora in p̃i. Nũquid ergo ẽ ſtricti iuris ſemp rñ.ſic.cũ hic nõ inueniã q̃ bo.ſi.ſit:ſz quidã dicũt q̃ i tertio cãu vbi loco p̃ſcriptis ver.dat.que cõpeteret ex pmutatõe vel eſtimatõe ſit bo.ſi.q̃ ẽ falſum q2 pro oi ꝺ̃ctu vbi certũ debetur hz locũ certi ꝺditio.ff. ſi cer.pe.certi ꝺditio z tñ nemo dic aliq̃ ꝺditione ee bo.ſi. itẽ qd de actõe p̃ſcrip.ver.q̃ ꝓ p̃cario datur.dicũt qdã q̃ bo.ſi.ẽ vt.ff.de p̃cario.l.ij.§.hoc interdũ.ſed ꝺdico.q2 nõ inuenitur q̃ ſit bo.ſi.vt.ff.de p̃ca.l.ij.§.hoc interdũ

m Petitio.que datur ꝺ̃ poſſidentẽ pro herede vel poſſeſſore.vt.ff.de pe.here.l.regulariter.z.l.ſe.z.l.q interrogatus.

n Adhuc.i.vſq3 ad tpa hui⁹.l.vel noſtre ꝺſtitutõis.de qua ſtatiz memoriam facit.

o Conſtitutio.vt.C.de pe.here.l.ſi.in ſi.

Fuerat. Actio rei vxoris que olim ꝓ dote cõpetebat eſt hodie trãſfuſa in actõe ex ſtipulatu cũ oi ſuo iure que actio ẽ priuilegiata reſpectu hypothece ſeu proprietatis ſeu p̃lationis.h.d.aret.

p Fuerat.z rei vx.ac.nomẽ erat actõis.vl dic q̃ fcm denotat.i.rem ipam vxoriam.

q Ex ſtipulatu.que ſimiliter pro dote datur.

r Tranſtulim⁹.vt C.de rei vxo.ac.l.j.in p̃in.et cõpetit hec actio ex ſtipulatu ſiue marito vt ei dos detur ſiue vxori vel patri ei⁹ vt reſtituatur z ſiue vtiliter fuerit interpoſita ſtipulatio ſiue nõ.tũ ſemp credit tacite z vtiliter iteruenire.vt.C.de rei.vx.ac.§.j.nã z alis intelligit ſtipulatio tacita vbi nõ ẽ. vt.ff.de adop.his verbis.z.ff.ſi cui pluſquã.per.l.fal.l.ij.§. Item ſciendũ.

s Peruit.ſ.actio ex ſtipulatu vt hic.z.C.de rei vxo.actio.§.ſed nõ ignoramus alis enim ſtricti iuris.eſt cũ nõ inueniatur bo.ſi.vt.s̃.eo.§.actionuz.

t Tacitam.ſ.actõez hypothecariam.

v Ei.i.actio ex ſtipulatu vel mulieri.

x Hypothecã.ſ.ex vtraq3 pte ſiue ex pte mulieris ad petẽdã dotẽ ſiue ex pte vtri⁹ ad petẽdã eã.ſemp.n.ſũt ibi tacite hypothece.vt.C.de rei.vx.ac.§.j

y Creditoribus. Sed nũquid oĩbus indiſtincte.Rñ.fm.Ald.ſic ſiue p̃i mi habeant pignus vel hypothecã expreſſum.ſiue nõ. Sz hec opi nõ valet q2 lex diſtinguit vt.C.de iure do.l.vbi item fiſcus z mulier pari paſſu ãbulant.vt.C.de priui.fiſ.l.q̃uis.z fiſcus nõ p̃ferr bñtibus expſſam.vt.ff.q po. in pig.ba.ſi pignus:ergo nec mulier.ſcõa ẽ opi.vt diſtinguat iter pign⁹. ſ.traditum z hypothecã.ſ.nõ traditam. ꝺzimo cãu nõ p̃feratur mulier.ſcõo ſic. vt arg.ff.q.ca.ta.pig.ꝺ̃.l.pe. Sed z hãc reprobat id qõ eſt.s̃.e.§. iter pign⁹ Tertia opi.fm.B.z Jo.z Azo:vt habẽtibus tacitã hypothecam prefera tur.nõ aũt habẽtibus expreſſas.lex enim ſuũ priuilegiũ q̃ dederat primis eis adimere p̃ſumitur ꝓpter mulierẽ nõ aũt id priuilegium quod quis ſibi aduenieſſet.z hoc caute ꝓbatur p verba.l.C.qui por.in pi.ba.l.fi.ibi. Licet anteriozis temporis priuilegio ſint vallati z̃c.

y Cum ipſa.vis faciẽda eſt in eo qõ dicit ipſa.nã alius nõ admittit ad tale priuilegiũ agens pro dote ẽt heres mulieris.vt.C.de priuil.do.l.j.niſi ſit de ſuis hẽdibus.i.de filijs z alijs deſcendẽtibus mulieris.C.q poti in pig. ba.l.ſi.ſed nũquid ꝓcuratori mulieris datur hoc priuilegiũ.rñ.ſic.vt.ff ſol. ma.alia z.ff.de ꝓcu.l.ſi minor.§.qñ.itẽ quod hic dicit de dote ſua iõ dic q2 aliud eſt in dona. ꝓpter nup.nã in ea nõ bz hoc priuilegiũ.vt.C .qui po.in pi.ba.l.ſi.in fi.ſed quãdo mulier põt expiri de dote.rñ.ſo.ma.nõ prius niſi maritus ad inopiã verget vt.ff de iure do.l.vbi.z.ff.ſolu.ma.l.ſi ꝺſtante in p̃in.z hoc ſiue ipſa dederit dotẽ ſiue alius extraneus q tamẽ nõ fuit pact⁹ de ea ſibi reddẽda quo cãu ſibi nõ mulieri daretur.vt.C.de rei vxor. actio. §.accedit.ſi aũt pater mulieris dederit dotez patri actio z filio ſimul dabit imo aliquãtulum bz plus pater qui agit z filia ſemp creditur cõſentire niſi

bēat iustam cām ꝺdicendi ⁊ ꝺdicat.vt.ff.so.ma.l.ij.§.fi.⁊.l.non solū.⁊ hāc doté integrā debet seruare pater pro filia nisi elade.i.tempestate vel visum fuerit patrimoniū diminutū.vt in aūt.de equali.do.§.q⁊ vero oīa col.vij.fz nūquid patri hoc priuilegiū dabitur videtur q nō.q⁊ sua actiōe agit.vt.ff. so.ma.l.ij.§.voluntate.eꝺ q sic videtur.q⁊ per hoc filie prouidet cū pater hanc reseruare cogitur filie ⁊ hoc verum puto vt hic dicitur. Cui⁹ puidētia ⁊c.az.

a Solius.s.mulieris.

b Nec induximus.s.vt aliis preferatur.

In Hodie cōpensatio opposita ab hoīe pmittit oēs actōes ad cōcurrentes q̄titas ipso iure siue sit actio bōefidei.siue sit stricti iuris:excepta actōe depositi que p ꝺpensationē nō tollit.h.d. Et diuiditur i tres ptes Primo qualr cōpēsatio sit i bonefidei iudicijs: Scōo qualiter olī ⁊ hodie sit in stricti iuris Tertio facit quādā exceptionē. Secunda ibi:sed ⁊ stricti iuris Tertia ibi:excepta.are.

c Restitui.large accipe siue pro dato siue ꝓ restituēdo.vt.ff.de ver.sig.l.verbū reddēdi.⁊ hoc intelligas siue i vsuris ex mora.vt.ff. ꝺ vsur.mora.§.in bo.fi.siue interesse agētis.vt.ꝫ.de ob.ex consen.in fi.

d In quo.s.officio iudicis. e Oporteat.s.reo.

f Compensatio.s.opposita exceptōe cōpensationis tm̄.

g Doli mali.que exceptio iō ꝺbatur q⁊ dolo facit q petit q restituturus est.vt.ff.de excep.do.l.dolo. Et ita no.q̄ntū ad effectū nulla est ꝺzia.fz ad verba vel rigore iuris. h Constitutio.vt.C.de cōpe.l.fi.

i Aperto.i.vbi q̄titas hincinde debet.nā spēi ad speciē vel speciei ad q̄titatē.vel q̄titas ad q̄titatē.si ē q̄tas vel species nō sit cōpēsatio q⁊ non pz iure apto.vt.ff.de pig.actio.si cōuenerit.j.rm̄.⁊.ff.de cōdi.inde.si nō sor.§.fi centū ⁊ de impē.in re.do.sa.l.q ꝺ⁊.⁊.l.fi.⁊.ff.de pecu.l.si creditor.§.j. Sed nōne statim hic subijcit q actōi in rem pōt obijci cōpensatio ergo videt fieri de spē ad q̄titatē sed dic q sit rei vē.qm̄ re non restituta iurat in litē vel in verā estimationē.vt.ff.de rei vē.q restituere.itē quid si hincinde debitū ē in genere.vt demo tibi hoiem.⁊ tu mihi hoiem rm̄.fit cōpensatio vt.ff.si pars be.pe.l.j.§.itē cum me.⁊.ff.de here.ifti.q nō militabat.j.Rm̄ ⁊.ff.de.l.ij.vnā ex sa.§.sed si vno.Itē quid si ab vna pte debitū est ꝓfessatum ab altero negatū.rm̄.non pz apto iur.vnde nō fit cōpensatio.vt.C.de cōpen.l.si.§.pe.

k Ut actiones.accusatiui cāus est.

l Ipso iure.adeo vt dixerūt q̄dam nō est necesse voce hoīs opponi cōpēsationē vt hic.fz certe imo est necessariū vt opponatur.qō ꝓbo trib⁹ rōib⁹: nā sideiussor ꝓuētus elegit vt vel sibi vel qō reo debet cōpenset.que electio sibi nō daretur si ius cōpēsarer.vt.ff.de cōpē.fiquid:itē ⁊ reus ꝓuentus elegit.in quā cām cōpensar si debeat ex plurib⁹ cāis.vt.ff.de cōpen.l.q labeo. itē lex dicit eum male agere cui obijci pōt cōpensatio.vt.ff.de cōpen.l.verū sed q male agit bēat actionē.sed elidit exceptione:vt.ff.qm̄ di.vsufr.le.ee.l.j. in fi.sed fm̄ hāc opi.quid adijcit actōe stricti iuris ad id qō erat olim. Rm̄. q⁊ doli mali tm̄ obijciebatur exceptio:sed nūc etiā cōpensationis exceptio opponitur vt hic ⁊.j.e.§.pe.⁊ nihilominus doli.cum generalis sit:vt.ff.de excep.doli.l.ij.§.⁊ generaliter. m Diuuantur.s.cōpensationes.

n Siue alis.s.actōes vt mixtas que sunt.iiij.vt.ꝫ.e.§.quedā actōes.item persecutio sideicō.itē offō iudicis ⁊ similia.que actōes sunt ⁊ largissime excepto vocabulo.vt.ff.de act.⁊ obli.l.actōis verbo:vnde ⁊ petitiones cautionū occasiōe dāni infecti cōpensantur vt.ff.de dā.īfec.l.j.⁊.l.fiqs.§.fiqs q⁊.

o Depositi.qd tu intelligas qm̄ pecunia nō signata ē deposita.quo cāu ēt aliam similē reddere pōt.vt.ff.depositi.l.lucius.⁊.l.die spō.§.j.si autem eēt depositio facta in spē vel in pecunia vt in spē quod esse pōt.ff.de.l.j.plane.§ sed hoc ita tūc.etiā alia rōne nō obijcietur compensatio:q⁊ in specie non fit compensatio. Itē quod hic dicit in actione depositi.idem dicūt quidā i actione cōmodati.vt.C.cōmodati.l.sub ptextu.sed certe imo ē ibi rō q⁊ in specie sieret.nā sole species cōmodātur nō q̄titates.nisi q̄titas in species cōmodetur.vt.ff.cōmo.l.iij.§.si.itē cessat alias cōpensatio vt qm̄ per violētiam mihi rem abstulisti.vt.C.de cōpen.l.si.in fi.item ⁊ fisco nō opponitur i quibusdā cāibus quos dic.vt.ff.de iur.fis.aufertur.§.q compensationem.itē in curatore qui fraudauit publicam ānonā.vt.ff.de compen.ob negocium.

p Defraudetur.sed nōne hec rō vbiq pōt hēre locū.respō.nō ita.q⁊ si restitutio denegat ē dol⁹.vt.ff.mā.si ꝓuratorē.§.dolo.itē depositari⁹ ꝺ dolo tm̄ alis tenet.vnde si hic magis grauet nō ē miꝫ vt.ar.ff.ꝺ iureiu.eū.q i pri.

Preterea Actiones arbitrarie iō dicte sunt q⁊ mere in arbitrio iudicis sunt ⁊ sunt ꝓ tā reales q̄ ꝓsonales.h.d.⁊ diuiditur in tres partes Primo quare dicātur arbitrarie. Scōo que sint iste arbitrarie. Tertio quid iudex in his possit. Scōa ibi:sed iste Tertia ibi:in his enim areti.

cuius solij⁹ ꝓuidētia hec⁹ induximꝰ In bonefidei aūt iudicijs libera potestas permitti videtur iudici ex bono ⁊ equo estimandi q̄ztū actōi restituī debeat in⁹ quo ⁊ illud ꝓtinetur vt si qd inuicem prestare actorē oporteat⁹ eo cōpensatio⁹ in reliquū is cū quo actū ē debeat cōpensari. Qz ⁊ in stricti iuris iudicijs ex rescripto diui marci opposita doli⁹ mali exceptōe cōpēsatio inducebaī: fz nostra ꝓstitutio⁹ easdē cōpēsationes q̄ iure aperto⁹ nitūtur latius introduxit vt⁹ actōes ipso⁹ iure minuāt⁹⁹:sue in rem siue ꝓsonales siue⁹ alis q̄scū qz excepta sola depositi⁹ actiōe cui aliqd cōpensatōis noīe oppōi satis impiū esse credimus:ne sub ptextu cōpensatōis depositaꝫ rez quis ex actiōe defraudetur⁹. Preterea⁹

quasdā actiones arbitrarias ex arbitrio⁹ iudicis pendentes appellamus in qbus nisi arbitrio iudicis is cū quo agitur actori satisfaciat veluti rē restituat⁹ vel exhibeat⁹ vel soluat⁹ vel noxali⁹ cā suum dedat⁹ ꝺdemnari⁹ debeat:Sed iste⁹ actōes tā in rē⁹ q̄z in psonam inueniuntur. In rē veluti publiciana⁹:seruiana⁹:ꝺ reb⁹ coloni quasi seruiana que ēt hypothecaria vocaī. In psonam⁹ veluti qbus de eo⁹ agitur qō aut met⁹ cā aut dolo malo fcm̄ est item⁹ cuz id qō certo loco promissum⁹ est petitur. Ad exhibendum quoq⁹ actō ex arbitrio iudicis pēdet. In his.n. actionibus⁹ ⁊ ceteris similib⁹⁹ permittitur iudici ex bono ⁊ equo fm̄ cuiusq rei ꝺ qua actū ē naturā⁹ estimare quēadmoduz actōi satisfieri⁹⁹

q Preterea arbitrarias.sed nūquid sunt bonefidei vel stricti iurīs dent qdā q⁹ bonefidei sunt q⁊ in iudicis arbitrio sunt vt.j.pr.§.in fi. ⁊.ꝫ.e.§.in bonefi.iud.sed hoc nō valet.q⁊ offi.iu.qō in bo.fi.iu.venit est iur.actōis.sed hoc qō ē in arbitrarijs mer̄ ē.⁊ in iudice tm̄ ē vt.ff. de eo.qō cer.lo.l.in bo.fi.alij dicunt q⁹ nec sunt bo.fi.nec stricti iuris. imo est tertia species ad illam diuisionem que ē.ꝫ.e.§.actionuz ⁊ facit pro eis.ff.de i litē iurā.l.in actōib⁹ §.plane.⁊.ff.de vsur. l.i fideicom.§.in his hāc etiā reprobat.q⁊ dicta diuisio est pfecta ⁊ imediata: alij dicunt verius ē q⁹ sint stricti iur.cum bo.fi. nō inueniantur.ꝫ.e. §.actionum.

r Ex arbitrio.bene dicit ex arbitrio, nec.n.obligat⁹ est rez restituere vel simile qd facere.qō ꝓmpte dices eēre⁹ in actōe in rē.i psonalib⁹ aūt ⁊ arbitrarijs que hic enumerātur dicet q⁹ fz exhibitio vl restitutio sit i obligatōe pena tamē.i.interesse.vl q̄ti litē iuratū est nō nisi p offm̄ iudicis pstatur.⁊ iō arbitrarie dr.

s Restituat.vt in rei vē.que ē arbitraria cū primo rē restituendo liberaret alias iudicis arbitrio i litē iurat.vt.ff.de in litem iurā.l.in actione ⁊.ff.ꝺ rei vē.l.q restituere.vel hypothecaria.vt.j.pr.§.vbi hic omnia exempla diligētius dicuntur.

t Vel exhibeat cū ad exhibendum agitur.

v Vel soluat.s.cū certo loco soluendum est.

x Vel noxali.cū noxaliter agitur. y Dedat.i.det.

z Condemnari.diuersis modis fiet ꝺdēnatio sicut diuerse sunt iste arbitrarie.vt dicem⁹.j.pr.§.in fi. a Qz iste actōes.s.arbitrarie.

b In rem.s.seperatim nā vna ⁊ eadē actio nō pōt in rem ⁊ in psonam esse nisi in quattuor cāibus mixtis ⁊.ꝫ.e.quedam.

c Publiciana.de qua habes.ꝫ.eo.§.alie.

d Seruiana de his duabus speciebus habes.ꝫ.eo.§.seruiana.

e In psonā fz in personā vt hic tamē in rē ē scripta vt.ff.qō me.cā.l metū.§.aīaduertendum aī cum aūt ⁊ de hac dic vt.ꝫ.eo.§.itez actio.

f De eo dolo.actio de dolo ē arbitraria vt hic qō ē iō q⁹ liberaī dolosus vez itereſſe pstādo:si restituere nō possit.alis iudicis offō iuraī in litē.vt.ff.de dolo.l.ar.in prin. g Itē cer.lo.s.pecunia petit.

h Promissuz idē ēt si legatū sit relictū certo loco dādū ⁊ idē si mutuū fit datū cer.lo.redēdū,nā his trib⁹ cāibus locū hz certi ꝺditio arbitraria.s.in ꝓmissiōe ⁊ legato ⁊ mutuo ⁊ alī nō.vt.ff.de eo.qō cer.lo. l.ij.§.hoc aūt.⁊.l.si hz̄ ⁊.l.aut.⁊ qō hic dz petit.s.alteri quā vbi fuerit ꝓmissum dari.⁊ venit in ea vtilitas tā agentis quā rei.vt.j.e.§.loco.

i Actōib⁹.s.psonalib⁹. k Similib⁹.s.in rē.⁊ sunt decē de qbus dixerat.ꝫ.vel dic q⁹ alie sunt arbitrarie que hic nō numerant⁹. vt ecce actio in scm̄ que daī ꝺ nau.caupo.sta.vt.ff.nau.cau.sta.l.j.i prin. sed qdā dicūt ea nō eē arbitraria q⁊ ibi nō ferūt⁹ snie due itē ē actio in scm̄ que datur ꝺ publicianā.vt.ff.de pub.l.j.in prin.itē actio fini.reg.ff.fi. regun.l.iij.in fi.⁊.l.ij.item actio redibitoria:vt.ff.de edi.edic.l.redibitoria item actio ex stipulatu pro dote repetēda datur vt.ff.so.ma.l.fi iussa.§.maritum sed certe isto cāu nō ideo iuratur in litē q⁊ arbitraria sit sed q⁊ bonefidei sit.vt.ꝫ.e.§.fuerat.item actio rez amotaꝫ est arbitraria.vt.ff.rez amo.fi cum dos in fi.

l Naturā.i.bonitatē.vt dicūt qdā.vel melius.i fm naturā actōis arbitrarie que intēditur.nā triplex pōt modus ꝺdēnatiōis deprehēdi in arbitrarijs.vnde due snie ferātur prima de restituenda re ⁊ nisi restituatur fiat ꝺdēnatio i penā vel itereſſe p dilationē iurisiurādi in litem vt pz in actōe qō me.cā.⁊ in actōe de dolo ⁊ rei ven. ⁊ actōe ad exhibēdū ⁊ similibus.⁊ alt⁹ē modus vt vna ferat snia ⁊ i ea statim interesse ꝺsideratur.vt qm̄ certo loco aliqd dādum est ⁊ hoc i ista sola. tertius modus ē vt nō in q̄titate ꝺdēnationis fiat arbitriū fz in qualitate.vt actōe noxali in qua arbitrat iudex an liberet dādo seruū ꝓ noxa qō ē qm̄ dño ignorāte vl ꝓhibere nō valēte aliqt.alis isolidum tenet.vt.ff.de noxa.l.in prin.⁊.l.in delictis.in prin.

m Satisfieri.sed nōne hoc idē in bo.fi.iudicijs fit rm̄.q⁹ triplex est officiū primū q⁹ obtinet actōis vicē p q⁹ offm̄ petūt salaria aduocatorū ⁊ restitutiōes maioz.vt.ff.de mino.l.q⁹ si minor.§.fi.aliud est qō bñe fidei actionib⁹ inheret quod iure actionis venit vt.ff.de eo qō cer.lo.l.in bonc fidei.⁊ vna cū actiōe perit.vt.C.depo.l.iiij.Tertiuz est qō inheret actionib⁹ stricti iuris qbusdā scilz arbitraris boc ex so

lo motu iudicis descendit. vt. quasi liberū sit facere. sz ī actiōib⁹ bōe fidei. astringit ad hoc itē ī actionib⁹. bosi. vna fertur sīa in his ār plerūqz due. vt mō diligēter notauim⁹

¶ Curare ¶ Diuidit ī tres partes. ¶ Prīo mādat iudici de ferendo certā sīaz vsqz ibi: certe pecunie. Scōo limitat mādatū si illō ē possibile vsqz ibi: ēt si ō icerta. z. h. d. Iudex oz ferre sīam certaz ēt super libello incerto: si icertitudo est ī pte testate iudicis. aret.

a ¶ Possibile. ḃ iō dicit qz iterdū ñ pōt certā ferre sententiā qd. n. si bō ī gener p missū petitur vel sub alternatiōe. puta sti chū aut pāphilū aut dānū emēdari. vel fundū pro nora dari certe iudici non est possibile ferr certā sīaz qz natura actionis ñ patitur. vt. j. ō. of. iu. ī prīn. idē dico in he. pe. nā sic sufficit in libello ꝓpōere vl̄r ita z i sententia. pu. si. pnuncio te hr̄dem extitisse vt ex asse vl̄ ex semisse. z iō tibi hereditatem restituēdaz.

b ¶ Pecunie. s. cuz pecunia petitur.

c ¶ Uel rei quando alias res. petitur. que in quātitate cōsistat vel non. z hoc si certū est; petitū alias. n. ñ tenet sīa. nisi ī aliq̄ pte actorū res certa scripta iueniatur. vt C. ō sen. q̄ si. cer. quā l. hec sīa. si autē ē incertū aut certificari pōt. vt si peto intereē quod oz coram iudice ꝓbari z ōduci ad certitudinē. vt. C. de sen. que pro eo q̄ interest. l. vna. §. ij. z tē locū hz hic. §. aut nō potest deduci incertitudinē. vt in homie gn̄aliter petito z simil. lib⁹: qua mō diximus z tūc nō hz locū. §. iste

d ¶ Ferat. z in scriptis vt. C. de sen. expi. reci. l. si. nisi ī quattuor cāibus. vt in aut̄. de man. prī. §. si tibi z ī auc. vt iudī. sine quoquo suf. §. necessitate. z in aut̄. vt cle. apud proprie. e. cō. §. j.

e ¶ De incerta. vt de itereesse.

¶ Si ¶ plus petēs in iudicio loco: cā: re: vel tpe: olim cadebat a cā: hodie vero pl⁹ petēs tpe venit aliter puniēdus: qz in eo iducie duplicant: z actor ad oē dānū litis teneť. pl⁹ vero petēs alijs modis in triplū sumptus quē sustinuit reus litis noie punieť. b. d. vsqz ad. §. si minus lz ego legaz vsqz ad. §. huic aūt z diuidit principaliter in duas partes. Prīmo ponit id qō erat de iure antiquo: qñ pl⁹ petebatur Secūdo id qō ē de iure nouo. Secūda ibi: sed hec quidē itez prima subdiuidit in tres: nā Prīmo ponit regulā generalē iuris ātiq̄ qualiter puniať pl⁹ petēs. Secūdo quot mōis dicať pl⁹ petere Tertio extraneus cuiusq̄ secūda ibi: plus aūt: tertia ibi: re veluti Areti.

f ¶ Sua intentione. i. libello vbi erat intentio. sua.

g ¶ Cōplex⁹ ēt tpe. vt. ff. ō lib. le. l. nō solum. §. j. nā pl⁹ quattuor modis dr̄. vt. j. prox. §. z oībus his locum habet. §. iste.

h ¶ Amittebat. sa. j. ō excep. §. tpales. qō: hic dicit ī priuato idē erat ī fisco. vt. C. de iu. fisc. l. iustas. li. x.

i ¶ Huic minori. xxv. ānis.

k ¶ Cognita. bñ dic̄ cā cognita. nā oēs in itegrū restituere cā cognita permittuntur vt. ff. de in ite. re. l. ñ oēs.

l ¶ Juuētute. i. facilita te; sua idē multo magis dolo aduersarij vt. ff. ō. mino. l. j.

m ¶ Cōstātissim⁹ errauit in scō ī quo prudētissimi fallūtur. vt. ff. ō iu. z fac. ig. l. ij.

n ¶ Quibus. s. codi.

o ¶ Quibusdā. s. legatarijs ꝓter ea q̄ sibi in testō relicta fūt

p ¶ Minuebātur. nā tot erant legata vt lex falcidia locū hēret. i. oportebat vt legata desalcarentur ad hoc vt hēret hr̄s falcidiā. qz prodītē excedebāt vñ hr̄s oz ōtrahe. fal. vt. ō ad. l. fal. §. j.

q ¶ Pl⁹ aūt vt oib⁹ his modis eā videať cadere iur̄ antiquo vnde versus.

r ¶ Pl⁹ petit. cā tpe. reqz lo.

f ¶ Tpe. rōe. a simili p. contrarium.

t ¶ Petere. vt hic. z. ō. de fideicō. §. nō solum.

v ¶ Loco cōmemoratiōe idē sine vtilitate rei vl̄ iter esse rei. nā est habēda eius vtilitas si sua iterfit ī loco ōstinato port⁹ cōueniri. vel dic de ipso loco. nā ipsū locū vbi erat faciēda solutio ī libello ponere oz sic peto x. vt mihi soluas hic vl̄ vbi soluere promisisti. vt hic. z ff. de eo q̄ certo loco. l. ij. §. si. post hec nisi soluat poterit eū cōuenire vbicunque voluerit dūmō cōuētus hē at ibi forū. nō alias. vt. ff. ō iu. l. hr̄s absens. in fi. sz pladič q̄. s. vbicunqz poterat eū. cōuenire. ēt ibi vbi non hēat forū. z est pro eo. ff. de iudi. l. eū qui. z. ff. ō ꝓst. pe. si duo. §. sz z certo. sz certe qō dictis legib⁹ dr̄ vt quolz loco possit ꝓueniri. vez est idoneo vbi conuentus hēat forū vt ar. ff. de mu. z ho. l. vt gradatim. §. j.

x ¶ Adimit. i. adimere ōsideret nō tñ adimere pōt.

y ¶ Arbitraria. i. vtil̄ certi cōditio ex stipulatu vbi stipulatio iterfit vt ō fuit vel vtil̄ certi ꝓditio ex mutuo vbi mutuū erat dādū cer. lo. reddēdū. vl̄ vtil̄. actō ex testamēto vbi legatū dādū cer. lo. nec. n. est ꝓpriū nomē actiōis vt. ff. ō eo q̄ cer. lo. l. ij. §. ō ār actō. z. l. si heres z. l. aut. si mutua.

z ¶ Proponit. i. tribuit vel dat. vt. ff. ō eo q̄ cer. lo. l. si ephesi.

a ¶ Promissori. sz actoris vtilitas attēdit z vtriusq̄z vtilitas simul attēdit. vt. ff. ō eo q̄ certo loco da. l. ij. i. responso.

b ¶ Pura. s. rñ. habita mētione vel rōe loci vbi erat facienda sol. vt diximus ō. eo. §.

¶ Huic ¶ Sūmar⁹ ē iste. §. cū precedēti vñ vero q̄ ī alternatiuis ōctib⁹ in dubio est electio debitoris concor. l. plerūqz in. fi. ff. de iure do. aretinus

c ¶ Qui cā: hāc cāz electiōz iaz vocabat. d ¶ Electio. nisi vnū iā interfit tunc altez q̄ō supest prestabit. vt. ff. de eo qō certo lo. l. non vtique z facit ad hunc. ff. ō iure do. l. plerūqz in fi. e ¶ Quid ergo eripit. i. erit perevult. ac. f ¶ Facit. i. facere vult. g ¶ Prodita est. i. data z est actio ex stipulatu hoc modo ꝓpōēda vt. dr̄ hic.

¶ Preterea ¶ Sūmatū est cū. §. siquis agens. ō. eo. ti. areti.

h ¶ Preterea hoc est aliud exēplū qualr cā pl⁹. petať. i ¶ Tollit. i. tolleť vult ac. k ¶ Precij facit ad hoc. ff. loc. itē q̄ritur. §. j. z. ff. ō ꝓdi. z ōmō. qō traditū ē z. l. se. z. ff. ō ī diez adiec. l. vēditor. §. sz si neutra. z. ff. ō vsu. z ba. l. si. z. ff. ō vsufruc. hactenus. §. fi. z. l. sequen.

l ¶ Sz b qdē. s. q̄ dixim⁹ vt pl⁹ petēdo cadat a tota cā. vt. ō. eodē. §. sigs agēs

m ¶ Jenoniana. s. greca: quam. non habemus.

n ¶ Et nostra. s. greca quam non habemus.

o ¶ Cōstitutio. s. greca vt diximus cuius sīa ē vt tēp⁹ debeat duplicari ꝓuēto z expēse omnes sibi restitui. vt. j. de excep. §. hodie autem.

p ¶ Quantitate. z sic re. q ¶ Modo. i. loco. vel cā: vt. ō. §. plus autem.

a Bximus.vt.§.eo.§.tripli.z ibi huius nostre ꝓstitutõis grece ſnia recitatur ſed ſi nõ ſolũ petijt ſz etiã cautõez exegit poſt lit.ꝓt.amittit debitũ ẽt hodie.vt.C.de plꝰ peti.l.j.que ẽ huic ꝛ.ſi ante lit.ꝓte.peniteret nõ punitur qz nõ petit ſed peterevult.vt.ff.rez ra.ha.l.ãplius nõ petit.z i.d.l.plꝰ pe.l.j.

b Duniaſ.ſ.ꝓditõe ex.l.illa greca cuius effectũ bũimus.§.eo.tripli.z in hoc.§.plus autem.

Di minus. Petẽs minus q̃ ei debeaſ põt coraz eodẽ iudice reſiduũ petere ídẽ ſi aliõ ꝓ alio petierit per errorẽ nã põt libellum mutare. h.d. Et diuiditur in duas partes Primo qñ minꝰ petijt qñ aliud pro alio p errorẽ petijt. De cũda ibi ſiquis aliud areti.

c Intentõe.ſ.in libello itentõis.z hoc p errorẽ ſi.n. ſcienter donare p̃ſumit ſm quoſdã ſed ꝛ puro q̃ nũq̃ donare p̃ſumaſ niſi tũc qñ traditio ſieret ab eo q dõare p̃ſumit vt.ff.de re.iu.l.cꝰ p errorẽ b nõ erat datio ſz qdã abſtinentia.vñ ſiue ſciat de reliquo q agit ſiue nõ ipe cepti iudicij locum habeat.§.iſte.

d Judicio.i. qñcũqz ãte ſniam reliquũ petierit ſine noua ꝓteſtatõe ſm quoſdã vt hic dr̃ z hoc pp duas rõnes falſas vna qz põt emendare libellũ qñcunqz antequam vt dicũt.z ẽ pro eis.ff de nora.i delictis.§.ſi directa.z ſic intelligũt.C.de edẽdo edita altera rõ eſt qz ſm eos ẽt ſi nõ petat vel ꝓbet hic actor tñ iudex ſi ſcit dz ſm ſuã ꝓſcientiã ꝓdẽnare reũ.z pro eis ad hãc rõnẽ.ff.ſi.reg.l.ſi irruptõe.§.ad offm̃ z in hac ſnia fuit dñs. Ho.ſed certe ſm Jo.poſitum eſt falſuz.z due rõnes male nã non põt quis immutare libellũ niſi vſqz ad lit.ꝓte.nec etiã hodie poſt datum libellũ qz ſic dicit,auc.q̃ nõ hz neceſſe in primo libello pſiſtere.vt i auc. de li. §.oẽm.col.viij. Jtẽ qz nõ vr̃ in iudiciũ veniſſe qõ poſt lit.ꝓteſ.ꝓtingit.vt.ff. de iudi.l.nõ põt.z.ff.de excep.rei iu.cũ queritur z.l.egi.nec ob.qõ dicitur. z qõ dicit eodẽ iudicio.nã ſic dic.idẽ corã eodem iudice z ab eodẽ actore z reo.nã z pp hãc cãm.ſ.pp idemptitatẽ pſonaꝝ etiã vbi ꝓpſus aliud petitur tñ dr̃ iudiciũ idẽ.vt.j.pr.§.itẽ nõ obſtat.ff.de nox.in delictis.§.ſi detracta. qz ibi ex eadẽ cã z eadem actõe z ad idẽ agebatur.ſz eſſet variatio i quodã dñſicio qõ dñs hz per.l.vt dñs poſſet pro nora.dare.vt.j.de nox.ac.§.ſumma.z.ff.de re iu.miles.§.j.item alia rõ nõ eſt bona.qz nõ ſm cõſcientiã.ſed ſm allegata dz iudex iudicare z ꝓnũciare.vt.ff.de offi.ꝓco.illicitas.§.veritas.niſi hz ꝓſcientiã vt iudex vt in.d.l.ff.ſi.reg ſi irruptõe.§.ad offm̃.z hoc in ſingularibꝰ iudicijs. Hz qd in vniuerſalibꝰ. Rñ.põt in eis adijci qñcũqz ante ſniam.vt.ff.de pe.he.l.iij.z.l.ſi quo tpe z ſic intelligiẽ.C.ỏ ap.l.ſi.§.ſi.

e Conſtitutõe.ſ.greca quã nõ hẽmꝰ. f Si qs intẽderit.i.ſibi deberi

g Judicio.i.apud eũdẽ iudicẽ z dicit idẽ iudiciũ pp indẽnitatem ꝓſonaꝝ z iudicis tamen vere aliud ẽ ſed nũqd noue dilatões dabũtur.rñ. ſi põt eẽ inſtructus ex petitõe prima.etiã ad ſcõam nõ dabũtur.cũ neceſſario nõ voluntate ſunt dãde dilatões vt.C.de dila.l.j.nã ſi primo egit actõe vi.bo.ra. z poſtea mutetur z agaſ actione furti ſatiſ poteſt eſſe reus inſtructꝰ. ſi autẽ ſũt diuerſe petitiões.vt i hoc.§.dicitur noue dilationes dãde ſũt.vt.C.ỏ dila.l.j.itẽ nũquid iterũ de calũnia iurabiſ.rñ.ſic qz põt in hac cã calũniari vt ff.de damno inſec.l.qui boneſidei.§.antepenultimo.

h Corrigere.no.q̃ pmittiſ alicui errorẽ ſuũ corrigere ſz nũqd i veteri habet neceſſe pſiſtere.rñ.non.ſm hãc.l.ſz hodie cõtra vt.auc.ỏ lit.§.oẽz colla. viij.z ita intẽrabit veterẽ z nouã niſi reo abſoluto vt i veteri obijciaſ exceptio rei iudicate.i noua vt qz ſit eadẽ cã agẽdi z eadẽ pſone z eadẽ reſ.ſz alia ſit actio.vt.ff.de iureiu.l.duobꝰ.§.exceptio z de excep.rei.iu.l.ſi mſ.§.eadez z.l.cũ qriſ.vl'ibi actio ꝓma ita ſe hz ad ſecũdã vt electiõe tollaſ.q̃ i ꝓrigit. vt.C.de ſur.l.j.z.C.ſi ſuꝰ emi.ſe.mã.l.j.z.C.de.codicil.l.ſi.z.de pac.inter emp.z ven.l.cõmiſſorie.z.ff.de tribu.l.q̃ i hr̃dez.§.eligen.z.ff.de le.ij.cũ filius.§.varijs. i Intenderit.ſ.ſibi deberi.

Sũt Jſte.§.vſqz ad ſinẽ tituli h.d.actões oẽs aut ſũt pſecutorie ſolidi aut i quãtũ qs facere p̃t vl' i q̃tũ hz vt ꝓbatur i quiqz exẽplis hic poſitis h.d.z diuiditur i duas ptes i pria ponit vnũ dcm̃ generale vz q̃ nõ ois actio eſt pſecutoria ſolidi. Secũdo illud p plura exẽpla probat Scõa ibi:vt ecce Jtẽ Secũda ſubdiuidit:nã primo ponit exẽplũ de peculio Secũdo ỏ dote. Tertio qñ agiſ p ꝓpẽſationẽ Quito qñ agiſ cõtra illũ q bonis ceſſit Secũda ibi Jtẽ ſi ỏ dote Tertia ibi:ſi cũ parẽte Quarta ibi: Cõpẽſatiõeſ Quita ibi eũ quoqz legã tñ p particulas vt clarius vna neqz materia comprehendatur. Tretinus.

k Actiões innuit hic quãdã diuiſionẽ actionũ.ſ.q̃ alie ſũt pſecutorie inſolidũ alie nõ z hãc ꝓſequtur vſqz in ſi.buiꝰ ti.z nõ ẽ iſta diuiſio ỏ.xij.diuiſionibꝰ.nã ꝓma ẽ q̃ alie ſunt i rẽ alie i pſonã.vt.ỏ.e.§ oiuz: ſcõa eſt q̃ alie ſũt ciuiles alie ꝓtorie vt.ỏ.eo.§.ſed iſte actiões ſũt tertia fuit ỏ.eo.§.ſequẽs:quarta.ỏ.eo.§.omnes ãt actiões:quinta.ỏ.eo. §.actionũ q̃dã ſunt. ſexta eſt q̃ alie ſunt tpales alie perpetue. ſeptima q̃ alie ſũt trãſitorie ad hãdes alie non vt.j.de perpe.z tem.act.§.non oẽs. octaua ẽ q̃ alie ſunt famoſe alie non vt.j. de pe.te.liti.§.pe.nona q̃ ille ſunt directe alie vtiles.vt.ff.ſi quadru.pau.ſe.di.l.pe.ỏ cima q̃ alie directe. alie cõtrarie.ỏ.ỏ obli.que ex quaſi ꝓtractu.§.j. vndecima qõ alie ſunt ſingulares. alie vniuerſales alie generales.vt.ff. pro ſocio.l. ꝓ ſocio arbiter.duodecima diuiſio ẽ q̃ alie ſũt ſimplices alie duplicef. vt fami.her.cõmuni dioui.fini.reg.z quedaz iterdicta vt.j.de interdic.§.tertia diuiſio. Eſt ãt z hec extranagãs de qua hic dicit.

l Proponemꝰ vt. j.ti.prio.§.cũ autem

m Item maritum vel ciuſ heres.ſ.filios communes.ſecus in extraneis heredibus vt. ff.ſo.ma.l.etiam filius mulieris.z in.l.maritum.z.l.ſe.

n Facultates.vt tñ ipe maritꝰ nõ egeat.vt.ff.de regu.iu.iter.eos. z.ff.ỏ.re.iu.l.i cõdẽnatiõe pſonaꝝ.z hoc niſi dolo fecerit maritꝰ quo minꝰ poſſit cautõe expoſita ab eodẽ de ſolido ſoluẽdo ſi ad meliorez fortunã peruenerit.vt.C.de rei vxo.act.§.cũ autẽ.z.ff.ſo.ma.l.etiam filios.§.licet.z.ff.pro ſocio.l.verum.§.id quod.

o Impẽſas.dic q̃ ipẽſe alie neceſſarie ſũt.vt qbꝰ nõ factis res erat pitura vl' deterior futura.alie vtiles.vt qbꝰ nõ factis res nõ erit pertura ſz eis factis res ẽ melior futura.alie võlũtarie q̃ tñ rẽ exornãt vt ff.de' ver' ſig.impenſaꝝ.z.ff.de impẽ.in rebꝰ do.fac.l.ij.z.l.q̃ dr̃.§ vtiles.z.l.võlũtarie.in primis ipẽſis dic q̃ minuãt dotem ipo iure ſi ꝓſtat i pecunia'z ſpecie'vt eſt ſi fũdꝰ z pecunia i dotem data q̃tum i fundũ ipẽdiſ tñ in pecunia ipſo iure deberi deſinit.ſi vero ſolus fũdus i dotẽ fit.tũc ſi tñ expendiſ ſimul.vl' ex diuerſis vicibus q̃ti eſt tũc ipo iure deſinit eẽ dotal' niſi mulier.j.ãnũ ſpõte marito ipẽlã obtulerit ſi vero nõ tñ.nõ deſinit eẽ dotalis ſz tãdiu totus vl' ꝓ pte retineaſ q̃diu ipẽſe reſtituaſ.vt.ff.de ipẽ.i reb' do.fac.l.q̃ dr̃ z.ff.de iure do.l.ſi is q̃.§.pe.z.fi.z hoc i neceſſarijs ipẽſis. Si ãt vtiles ſũt.tũc p actõm neg.ge.vl' mand.ſi mãdato mulieris ſeẽ repetũt volũtarie nõ repetũtur ẽt ſi mãdato mulieris.ſacte ſũt ſz abzadũtur ſine leſiõe prioriſ ſtatꝰ.vt.C.de rei vxo.act.§.ſz nec ob.ipẽſã.ff.de rei vẽ.ſi fũdo z ſm hãc.diſtinctiõe hũc.§.itelligas.z q̃ dicit in dicta littera quaſi nõ denotat ipropꝛietatẽ. ſi ẽ ipẽſa neceſſaria vt dictũ ẽ ſm ſi vtilis vel volũtarie nullo modo habet locum hic.§.

p Bos.in pecunia ꝓſiſtẽs.

q Liberis.vt.ff.de ipẽ.i re.do.fac.p totũ titu. r Hz ſi qs.ſ.ſiliꝰ vl' libertꝰ.qz agũt veniq̃ ipetrata al's puniũtur.vt.ỏ.e.§.z meũ ac.

ſ Socio.z ſi cõſitẽte ſocium alias non detur ei hoc beneficiũ vt.ff. pro ſocio ſi vnus.§.vlti.

t Poteſt q̃ ſẽper ſic accipe detractamẽto q̃ poſſit ide viuere cõueniꝰ.vt.ff.de regu.iur.l.i cõdemnatione.

v Ex donatione.i.qñ non poteſt ſoluere cũ donare promiſit.

x Cõueniatur.ſ.cõditõe ex reg.vt.C.de dona.ſiqs ar.§. ſinaũt. Et no.q̃ hic nõ ſolum cõdẽnatur in quãtum facere põt deducto ere alieno vt.ff.de reg.iu.l.inter eos.§.j.z.ij.z melius i.ſi.§.

y Compenſationes hoc dicit propter actionem depoſi.z alias quaſdam in quibus non objcitur compenſatio.vt.ỏ.eo.§.in bo.ſi.z C.de cõpen.l.ſi.

z Ex eadem.hodie ex quacunque cã z in quolibet contractu bo. ſi.vl' ſtricti iur.vt.ỏ.eo.§.in bo.ſi.ac.

a Jam dictũ eſt vt.ỏ.eo.§.in.ſi.

b Creditoribus.quod fieri non poteſt ante quam debitum agnoſcat vel in iure confiteatur vt.ff.de ceſ.bo.l.pe.prodeſt autem hec ceſ

stio vt non reducatur debitor in carcerem. vt. C. qui. bo. ce. po. l. j. q; & in acquisito postea cõueniatur in q̃tum facere possit vt subijcit ac.

a ¶ Ex integro videtur sibi ipsi ꝺ̃ria littera quod ex integro & i q̃tũ facere põt cõueniatur vt subijcit & sic intelligitur q; insolidũ cõuenia tur q̃diu tamen põt soluere hoc tamẽ ẽ deducto semp ne egeat. vt. ff. de ces. bo. l. q bonis. & ff. de re. iu. l. in ꝺemnatione.

b ¶ Quod cum eo qui in aliena.

Qualiter conueniamur ex ꝺctis⁹ vel furtis nobiscuz habitis dictũ ẽ nũc qualiter cõueniamur ex habitis cum his quos in potestate habemus.

Quia tamen. ¶ Tor⁹ iste titulus diuiditur i ser ptes. Primo ponit cõtinuationẽ. Rubrice. Secũdo q; filij & suus equiparantur. iõ ꝺctũ in vno põt intelligi dictũ i alio. Tertio ꝓsequitur ꝺctis⁹ suoruz qualiter & in quãtũ eoꝝ dñs tenetur. Quarto illõ excludit ad filios. Quinto ponit vnũ in filio quod nõ habet locũ i seruo. Sexto redit ad ꝺctũ serui. Secũda ibi. & q; Tertia ibi: si igitur. Quarta ibi: q; dixim⁹. Quinta ibi: illõ ꝓprie. Sexta ibi illud in summa. Et h. d. Cognito ꝺctu seruoꝝ ad obligãdũ dñm erit cognitũ qd de ꝺctu filij ad obligandũ patrẽ. areti.

c ¶ Superius. vt. ꝺ. ti. j. §. actiões autẽ. & §. sunt preterea.

d ¶ Diligẽtius quã supradicñ sit vel dic diligenti⁹. i. diligẽter

e ¶ Ferre. h. d. pp macedonianuz q; hz locum in filijs nõ i seruis vt. j. e. §. que diximus: & pp alios cas⁹ quos ibi dicemus.

f ¶ Intellecturi. nã similium eadẽ ẽ disciplina. vt hic & ff. de i rem ver. l. iij. §. proinde. & §. quotiens.

g ¶ In bis. s. parẽte & filio.

b ¶ Ostendimus vt. j. e. §. que diximus.

¶ Si igitur. ¶ Dñs tenetur ex ꝺctu serui insolidũ si ꝺ̃ iusserit vel se ipsum vel libeꝝ hoiem naui vel alicui alij negociatõi ꝓposuerit actionibus cognominatis qõ iussu & exercitoria & institoria. areti.

i ¶ Dñi. s. volẽtis cũ seruo ꝺ̃bi siue dirigat iussũ ad seruũ siue ad ꝺ̃bẽtem cũ seruo siue subscripsit siue quocũq; mõ ꝺctũ ratum habuit. vt ff. q; iussu. l. j. §. ij. & §. sed & fui cyrographo. & §. si ratum.

k ¶ Videatur & vt ẽt ab ipso dño debitũ cõdici possit. vt j. e. §. penul.

l ¶ Rõne qui fidem domini sequi videtur vt. ꝺ. prior. §. in fi.

m ¶ Exercitoria que ꝑpetuo heredi & i heredẽ datur. ff. de exer. si tñ §. fi. Idem institoria. vt. ff. de instit. l. nouissime. idẽ ẽt in rẽ verso vt. ff. quando ac. de pec. ẽ an. l. quesitum in fi.

n ¶ Rei gr̃a bene dicit ei⁹ rei gr̃a nã si ob aliã rẽ puta negocij sui vel cũ esset ꝓpositus ad vehendũ onus & ipse accepit mutuã pecuniã nõ ad vtilitatẽ nauis nõ tenetur dominus: vt. ff. de exerci. l. j. §. nõ autem

o ¶ Questus. i. puẽt⁹ siue lucrũ sed magr̃ appellat cui tot⁹ nauis anchora. i. gubernatio cõmẽdat: vt. ff. de exerci. l. j. §. magistrũ ãt nauis.

p ¶ Seruum vel liberum. in fi. huius. §.

q ¶ Vocãtur no. q; institoria appellat a ꝓposito. s; exercitoria a ꝓpo

bonis cessit si postea aliquid acq; sierit q; idoneuz emolumẽtũ habeat ex⁹ integro i id qõ facere põt creditores cuz eo experiuntur iburmanum enim erat spoliatum fortunis suis insolidum damnari.

Quod cum eo⁹ q; in aliena ptãte est negociuz gestũ esse dicit.

Quia tñ supius⁹ mẽtõnez habuimus de actiõe que in peculio fi, liorũ fam il. seruorum que agitur opus est de hac actiõe & de ceteris q̃ eorũdez nomie in pentes dñs ne dari solent diligẽti⁹ ⁊ amoneam⁹ & q; sine cuz seruis negociũ gestũ sit si sine cũ his q; i ptãte parẽtũ fũt his ser re⁹ eadem iura seruant. ne verbosa fiat disputatio dirigam⁹ simonẽ i p sonã serui dñiq; idẽ intellecturi⁹ de liberis quoq; & parẽtib⁹ quoꝝ i ptã te sũt. Naz siqd in⁹ his ꝓprie obser net⁹ separatum oñdim⁹⁹. Si igit̃ insu dñi cũ suo negociũ gestum erit insoliduz ꝓtor aduersus dñm actionẽ polliceꝝ. s. q; is qui ita ꝓtrahit sibi dẽ domini⁹ sequi videaꝝ. Eadẽ rõe⁹ ꝓtor duas alias insoliduz actões pollicẽ quaꝝ altera exercitoria⁹⁹ altera institoria appellaꝝ. Exercitoria tũc habet locũ cuz qs suum suuz magistruz ꝓposuerit & quid cũ eo ei⁹ rei⁹ gratia cui ꝓposit⁹ erit cõtractum fuerit. iõ autez exercitoria vocaꝝ q; exercitoris appellaꝝ ad quez quotidian⁹ nauis questus⁹ ꝑtinet. institoria tũc locuz hz cuz quis taberne fortе aut cuilibz negociationi sñũ⁹ suum ꝓposuerit & quid cum eo eius rei cã vel gratia cui ꝓpositus erit cõtractũ fuerit. iõ aũt institoria appellatur quia qui negociationibus ꝓponũtur institores vocantur⁹ istas duas⁹ actiones ꝓtor reddit & si liberum quis boiem aut alienum seruum naui aut taberne aut cuilibet negociationi ꝓposuerit. s. q; eadem eqtatis⁹ rõ etiaz eo casu iteruẽiebat

Introduxit⁹ & aliaz actionez ꝓtor q̃ tributoria vocatur: nãq; si ser nẽte vocaꝝ vt hic. & s. ꝑ. §. r ¶ Duas per hoc q̃ dicit duas excludit primũ q; iussu. s ¶ Eqtatis no. q; vbi eadẽ est eqtas idem ius statuendum est sic. ff. ad. l. aquil. illud & s. qui. mo. ius pa. po. sol. l. pari rõne.

¶ Introduxit. ¶ Si seru⁹ sciẽte domino i mercẽ peculiari negociatur. & inde domin⁹ aliqd recipere ꝺz vocaꝝ in tribut̃ vna cũ alijs creditorib⁹ are.

t ¶ Introduxit ñ i ꝺñica vt ff. de instit. s; & si pupill⁹. §. ꝑ.

v ¶ Negocietur ad omnez quoq; porrigitur negociatõem. vt. ff. de tri. l. illõ. & l. j

x ¶ Vt in⁹ hãc actionẽ tributoriã dicũt qdã nõ ꝺ̃ri nisi domin⁹ primo distribuat & dicunt q; corrigit̃ offõ iudicis: & hic colligit ex hoc §. q; dicit min⁹, s; dico q; añ & post cõperit q; minus tribuit q nihil tribuit: vt. ff. de trib. l. illud. §. si cuius dolo & arg. ff. de ver. sig. l. min⁹. & l. verbuz amplius. sm Jo.

¶ Preterea. ¶ Ex ꝺctu inito cũ suo domino ignorãte tenet̃ domin⁹ in id qõ i rem suã versuz ẽ: vel de peculio Et ꝺ̃ versuz in rẽ domini si aliqd in rez domini ipenderit necessario iudex tamen ꝺz pri⁹ inspicere vtr in rez domini sit versum. q; de peculio cõdemnet. areti.

y ¶ Deq; eo. caue tibi. q; de duabus actionibus dicit. s. de pecu. & de in rem ver.

z ¶ Patitur. fa. ff. de pec. l. siqs seruũ. §. & etiam. & hoc adiunge. §. ceteꝝ q; est. j.

a ¶ Mercatus facit. ff. de i rem ver. si pro parte. §. in rem

b ¶ Et decẽ q; quot sũt cõsũpti i rot ꝺz teneri vt. ꝺ. ꝑ.

c ¶ Debes. fa. ff. de in rem ver. l. si pro parte. §. item.

d ¶ Licet hoc pũctũ q̃ ẽ hic ita praue itelligũt qdã q; qcũq; agit de peculio vꝺ intẽtare illã formulã. & agere. s. de i rẽ verso vt hic & ff. de i rez verso. l. filiusfa. i fi. & ff. de pe. l. j. §. ẽ aũt qua opi. necessaria esse vꝺ. naz cũ de pec. agit̃ debita peculiaria cõputant: & ita q̃ seru⁹ ꝺz dño & domin⁹ ꝺz seruo nãliter q; q̃ suus ipendit in rẽ domini venit i actõe de pe. vt. ff. ꝺ pec. l. q; ruberõis. §. sed & id q̃ nihil aliud ẽ q; de in rẽ ver. agi. & ita q; agit de pec. & de in rẽ ver. agit. s; lo. ditẽ q; diuersẽ sũt actões & actõuz formule. nec q; formulã vni⁹ ꝓponit alterius formulã ꝓpõere vꝺ. nec ob.

ꝺcã. l. de pecu. l. j. §. ẽ añ. q; hz ibi videaꝝ sub actõe & edcõ de pecu. actõez de in rẽ ver. ꝓponere tamẽ nõ ꝺmõstratur edictũ quod sit de peculio tñ. sed gñale quod ditẽ de oĩ eo quod sit cũ eo q; in aliena ẽ ptãte: vt in ea. l. §. verba añt. itẽ nõ ob. d. l. fili⁹ in fi. q; quo ad effectũ ꝓponit de in rẽ ver. q; ꝓpõit de peculio nõ quo ad formulã Et eodẽ mõ expono quod hic ꝺ̃. vna ẽ actio de peculio & de i rẽ ver. i. ille q; ꝓpõit actõem de peculio ꝓsequitur effectũ actõis de in rẽ ver. & quod subijc. duas hz ꝺdẽnatões. s. actio de pecu. vnã. s. ꝑ suo effectũ & aliã pro effectu. s. actõis de in rẽ ver. ꝺdẽnari ꝺz sa. ff. de in rez ver. si pro parte. §. in rem. e ¶ Actione. s. de peculio.

¶ Cum aũt. ¶ In peculio dicitur esse id quod supest deducto eo quod debeꝝ domino dũmodo nõ debeatur vicario serui. are.

f ¶ Dño. s. ꝺz: cũ inspecto iure nãli su⁹ liber sit. & appet q; nãr põt obligari ẽt dño suo. vt. ff. de ꝺdi. ide. si id quod & ff. de pec. nec su⁹. & s. de fideius. §. j

g ¶ Debet. q. d. & id deducatur quod ꝺz dare seruus his qui sunt in ptãte: vt cõseruis suis & filijs domini & pupilli dñi: vt. ff. de pecu. sed & si dã. §. pec.

h ¶ Si is. s. cui debeꝝ puta hẽo suũ castaldũ q; ordinari⁹ ꝺ̃. q; hz sub se aliũ q; vicari⁹ ꝺ̃ si ordinari⁹ aliqd ꝺz vicario & ꝓcurator de peculio ordinarij. non deducã qõ vicario debeꝝ: & ẽ rõ in ꝓmptu: q; si deduco ꝓ vicario adhuc remanet peculiũ ordinarij. & ita frustra fieret deductio cũ semper maneret ꝺz

dinarij peculium.
a ¶ In ipsius.s.ordinarij.
b ¶ Eo pertinet.i.quod mō sub nube dixi obtinet in hoc cāu.
e ¶ Seruus.s.ordinarius. d ¶ Etus.s.ordinarij.
¶ Ceterꝝ. ¶ Cui cōpetit actio institoria vel exercitoria vel qō iussu cō petit ēt de peculio hoc primo. Et in actōe de peculio totius est quod est in peculio rō ē habēda In tributoria solū id circa qō negociatur quappꝙ qñqz expedit agi vna qñqz alia hoc secūdo. Et ex ꝑcto mutui filiꝰ nō pōt ꝓueniri nec ēt eiꝰ pater de peculio.h.d.areti.
e ¶ Ceterꝝ.s.diximus.s.in illo.§.pe.q is agit de peculio q ꝓcit cū seruo iuito vel ignorāte dño. vnde vī q q ꝓcit eo volente puta iussu suo: nō posset agī de peculio.sed tamen aliud est: et iō dicit ceterꝝ pro sed.
f ¶ Sed erit stultissimꝰ. nō quē ec stultū si eligat malū cū possit eligere bonū vt in aut.q.mo.natu.effi.sui.§.j. col.vij.
g ¶ Is quoqz.fac.ff.de tri. l.aliquando.
h ¶ Modo. i. aliquando.
i ¶ In hac actōe.s.de pecu.
k ¶ Negociat: et quod inde receptū est vt ff.de trib.l.p curatores.§.p hāc.et.s.eo. §.introduxit.
l ¶ Eligere.et postq̄ elege rit nō variabit vt ff.de trib. quod in hāc.§.eligere.nisi fuerit deceptus quādo pri mā elegit: vt.ff.qō.cuz eo q in alie.po.l.fz ex parte.§.si.
m ¶ Que diximus' a prin. ti.vsqz huc.
n ¶ Eadē q̄tū ad actiones s.dictas.sz i qbusdā nō cōueniūt vt in mutua pecūia quod dic vt.j.pri.itē filius pōt subire iudiciū et arbitri um et patrem obligat quasi ex ꝑcto de peculio. sz seruꝰ nō. vt.ff.de pe.l.iiij.§.si fuꝰ et.§.idē scribit.et.C.de iud. seruꝰ.itē filiꝰ fideiubere pōt et patrē de peculio obligat. vt.ff.de pec.l.iij.§.si filiꝰ sed seruꝰ nō.vt.ff.de fideiuss.l.si seruꝰ.et.l.seq.et pp hoc dixit fere.s.e.§.j.
o ¶ Illud ēt de peculio nō tenetur pater vt hic dicitur et.C.ad mace.si filius et cau te colligitur.vt.C.ne filius pro patre vel pater pro filio.l.j.
p ¶ Senatusco.mace.vt.ff.ad ma.l.j.quod cessat i multis cāibꝰ.s.xj.si fuerit miles filiusfa.vt.C.ad mace.l.si.itē si direrit se patrēfa.vt.C.ad ma.l.j. itē si publice pfa.videbat.vt.ff.ad mace.siqs patrē itē si fuerit in scolis vt.ff.e.sz iul.§.quod dī et.C.e.l.mace.itē si alij creditori soluit vt.ff.e.sed in.l.§.p.itē si factus pfa.debitū primo ꝑcto mō agnouit.vt.C.e.zenodotus.itē si vertit i rē patris.vt.ff.e.sed iul.§.sz si filiꝰ.itē et si nō accepit vt verteret i rē pris po stea tū vertit vt.ff.e.sz iul.§.sz si ab initio.itē cessat qñ pf ꝓsensit: vel pris nō ꝓdicit vt.ff.e.sed iul.§.q̄p et.l.si tamē sciēte.C.e.si pmittēte.itē si postea pf ratū hēat: vt.C.e.l.fi.itē si pfa.factꝰ soluere cepit. vt.ff.e.l.sz et iul.§.fi.et.l.se. alias aūt locū hz vt nō teneat pf vel filius siue pecunia fuerit mutuo data siue aliud i fraudē sena.cōs. vt.ff.e.si filiꝰ.§.is aūt.et.l.sz iul.§.mutui datōez ¶ Illud in summa. ¶ Ex ꝑcto vel iussu vel de in rem verso vel institoria vel exercitoria pōt agi directo ꝙ patrem vel dominū.h.d areti.
q ¶ Directo.i.certi ꝓdi.directa nō adhibita hac adiectōe de peculio: vel de in rem ver.sed nūqd supdicta sex noīa.s.qō iussu exercitoria institoria tribu toria de peculio et de i rē ver.sunt noīa actionū.rñ.qdā q̄ sic et faciūt p eis insinire leges que dicunt de actōe de peculio et sic de singulis vt pateret in rub.cuiuslibet ti.sed io.ꝑdicit.n.quod sunt adiectiones actionum nō acti ones.et facit pro eo.ff.de neg.gest.l.mādasti et de peculio. l.iij.§ .cui ꝓgruit
r ¶ Condici.s.certi cōditione nō adhibita hac adiectōe institoria. Item et de in rem verso et.ff.de in rē ver.l.j.in prin.
f ¶ Intelligitur.fa.ff.de eden.l.prētor.§.si seruꝰ.et.ff.si cer.pe.l. institorem.
¶ De noxa actionibus. Non solū ex ꝑctibus eoꝝ q in nostra ptāte sun-

ipsius peculio sit qꝰ eoꝝ ptinet: vt si quid vicario suo seruꝰ ordinarius debet id ex peculio eiꝰ nō ꝺducat
Ceteruz dubiū nō est qn is quoqz qui iussu domini ptraxerit cuiqz in stitoria vel exercitoria actio ꝓcit de peculio. deqz eo qō in rē dñi ver sum est agere possit sz erit stultissimꝰ si ommissa actiōe qua facilime soli dum ex ptractu cōsequi possit se ad difficultatem pducat, pbādi rē dñi versum eē vel hīe suū peculium et tantū habere vt solidū sibi solui pos sit. Isꝰ quoqz cui tributoria actio cōpetit eq̄ de peculio et de in rez verso agere potest: sz sane huic mōꝰ tri butoria expedit agere mō de pecu lio mō de i rez verso tributoria iō ex pedit agere qm in ea dñi cōditio pre cipua nō ē. i. qō domino debeī non deducī sz cuiusdez iuris est dominꝰ cuiꝰ et ceteri creditores At in hac ac tione de peculio añ deducit qō do mino debeī et i id reliquū ē credito ri dñs ꝓdēnat. Rursus ō peculio iō expedit ageī q i hac actiōe totiꝰ pe culij rō habeī at in tributoria eiꝰ tm qō negociat et post quisqz tertia for te parte peculij aut quarta vel etiā mia negotiari: maiorē āt ptē in pre dijs et mācipijs aut fenebri pecunia habere, put ergo expedit ita qsqz vl banc actōez vel illā eligere dz certe q potest, pbare i rē dñi versū esse de in rez verso agere dz. Que diximꝰ de suo et dño eadē intelligemꝰ et de filio et filia et nepote et nepte et patre auoue cuiꝰ in ptāte sunt. Illō, ppria suat i eoꝝ psona qō senatusco sultū macedōianū, phibuit mutuas pecu nias dari eis q in ptāte pentes erūt et ei q crediderit denegat actio tā ad uersus ipz filiū filiāue nepotē neptē neptēue: siue adhuc i ptāte pris sūt siue morte parētis vel emācipatio ne sue ptātis eē cepint q̄z aduersuz

patrē auūue siue habeat eos adhuc in potestate siue emancipauerit: q ideo senat, pspexit. qz sepe onerati ere alieno creditaz pecuniaz q̄s in luxuriaz ꝓsumebant vite parentuz insidiabant. ¶ Illud in summa ad monendi sumus id qꝰ iussu pris dñi ue ꝓtractū fuerit qōqz in rem eiꝰ vsū erit directo quoqz posse a prē dño ne ꝓdici tanqz si pncipalit cū ipso negociū gestū eēt. Et quoqz q exer citoria vel institoria actiōe tenetur directoꝰ posse ꝓdiciꝰ placet qz huius quoqz iussu ꝓtractū intelligitur.ꝰ

De noxalibus actionibus.

Ex maleficijs seruoz veluti si furtū fecerit aut bōa rapuerit aut dānū dederit aut iniuriaz ꝓmise rint noxales actiōes, pdite sunt qbꝰ dño damnato pmittit aut litis esti matiōez sufferre aut tūc hūc hoiez noxe tradere vl dedere noxa aūt est ipz corpꝰ qō nocuit. i. seruus noxiaꝰ ipsū maleficiū veluti furtū damnuz rapina iniuria. Sūma āt rōe pmissuz est noxe deditōe fungi nāqz erat ini qnūꝰ neqziaz coz vltra ipoz corpo ra dñis damnosaz esse ¶ Dominus noxali iudicio serui nomine conuē tus seruum actori noxie dedēdo li berat nec minꝰ i ppetuū eiꝰ serui dominiū a dño trāsfert sinaūt dam num ei cui deditus est suus resarcie rit q̄sita peculio auxilio pretoris i uito domino manumittit. Sūt aūt ꝓstitute noxales actiōes aut legibꝰ aut edicto pretoris. legibꝰ veluti fur ti ex lege duodeciz tabulaz damni iniurie ex lege aqlia. edicto preto ris veluti iniuriaz et vi bonorum ra ptorū ¶ Dis aūt noxalis actio ca pit, sequit naz si seruus tuus noxiaz cōmiserit quamdiu in tua potesta te sit tecum est actio si autē i alteri us ptāte puenerit cū illo icipit actio esse aut si manumissꝰ fuerit directo

quo delicto omisso p seruū dño ignorāte vel phibere non va lēte dñs tenetur no xaliter qō eqtatis rō introduxit ne ex deli cto rei proprie qs in plus grauet q̄, sit va lor dicte rei.h.d.are.
t ¶ Ex maleficijs. idē est ex quasi male ficijs.vt.ff. nau. cau. sta.l.si.§.seruoz et de hoc plene dixim .s. de actio §.actōes.aūt
v ¶ Fecerint.sup.ex traneo et idē in sequē tibus articulis nā cū dño talia cōmittēdo agi non pōt vt.s .de ob.ex deli.§.hi qui et ff.de noxa.cū seruus
x ¶ Dānato nesciēn ti cū delinqret suus vel scienti sed tū phi bere nō potuit alio quin insolidū teneī. vt.ff.de noxa.l.ij.et.l. in delictis.et.C.e.l.ij
y ¶ Estimationē pu ta decē ad que semp ē obligatus: sed liberaī dādo aial. s.quou sqz actiōe iudicati ꝓueniaī vt.ff.ō re iu. miles.§.decē et. ff.de peti. bere. itē venit §.cū prediximus.
z ¶ Noxia vnde ver sus. Noxia delictuz delinquens noxa vo catur sed quandoqz vno pro alio vtimur
a ¶ Iniquū.sed iniquū eēt factū alienū alijs esse dānosuz sz Jo.vt.ff.de fur.si ser uus cōis. §. q vero.
¶ Dominus noxali
¶ Pro delicto sui dñs liberaī dādo ser uū, p noxa et i dānū passo transfertur do miniū qō auocari pt si dominus emēdet damnū et velit eū manumittere. Et noxaliū acti enum quedā sunt ciuiles et quedā prozie.h.d.areti.
b ¶ Liberaī sed cū suus nō sit in obligatōe sed in dāni estimatōe vt ff.de re.iu.miles.§.decē quo dando seruū liberaī cū aliud pro alio in uito creditore solui nō pōt vt.ff.si cer.pe.l.ij.§.j.respō.spāle.est q̄ inti quū est serui nequitiam vltrā ipsius corpus extendi vt.s.eo.§.sūma.
c ¶ Dominus quasi dicat: licet detur pro alio.s.pro delicto vel estima tione delicti tamen dominium transfertur.
d ¶ Auxilio sed nōne iniquū est auferri quod ppetuo sibi quesitū est vt mō dixerat. et ꝓbatur.ff.rez amo.l.nō.n. Sed certe est spāle fauo re libertatis sic et als.C.de patribus qui si.di.l.ij.et.ff.si ingenuus esse di.l.ij.sic.et.ff.de here.insti.l.pignori.
e ¶ Sunt furti.s.nō manifesti nā actio furti manifesti est pretoria vt.j de perpe.ac.§.j. f ¶ Damni.s.actio.
¶ Omnis autē. ¶ Dis ad quē seruus delinquēs trāsit noxaliter cōuenitur: et noxaliter etiaz qs punitur pro delicto liberis hoīs facti postea serui.h.d.areti. g ¶ Commiserit.s.extraneo.
b ¶ Potestate vel dolo fecisti quominus sit nā tūc vtilis noxalis lo cum habet.ff.eo.si bo.fi.et.l.electio.§.si is.
i ¶ Directo distingue aut seruꝰ deliquit aut contraxit. primo cāu si i dñium non teneī postea factus liber. vt.s.de obl.ex deli.§.hi.qui. et.j pr.§.et.ff.de fur.fui et filij.si extraneo teneī directo vt hic si aūt ꝓbat et fuerit ꝓnexa gestio illa quā gessit in seruitute cū ea quā in libertate fecit tenetur non.al. vt.ff.de neg.gest.eū actū et.C.an seruꝰ ex suo fcō

l.iij.in ſi.niſi in cāu.vt.C.de be.pe.l.ſi.§.pe.
a ℂ Libro. vt.§.de iure perſo.
ℂ Si ſeruus. ℂ Ex delicto ſui ꝓprij nulla cōpetit dño actio ēt ſi poſtea alienetur: vel manumittatur.idē in ſeruo alieno qui efficit ipſius damnū paſſi.itē ex delicto dñi nō datur actio ſeruo libero ſcō.are.
b ℂ Si ſeru⁹ obligatio.ſ.ciuilis. ſz nālis ſicvt.§.de fideiuſ.§.j.
c ℂ In ptāte cū alienatus eſt z fa.ff.ō pe. z ācillaz.§.ſz ſi aliēo
d ℂ Dāumiſſus vt hic z.C.eo.l.j.in ſi.
e ℂ In ptāte ante li. ꝓte.nā poſt li.cōt.nō interdicitur vt.ff.eo. ſi alien⁹ ſeru⁹ z ēr ō qz imputaſ ei quare alienauerit.vt.ff.quē admodum in princ.
f ℂ Interdicitur ſa. ff.de mino.l. vez i ſi. j.rū.z.ff.de le.j .legatarius in ſi.
g ℂ Non potuit.ſ.noxalis actio z no.rem impediri ſi ōducitur in eū cāum a quo ici pere nō pōt.ar.§.de le.§.a Ōrio.
h ℂ Pōt.ar.ff. de capti.z poſtli.re.l.ij.§.j alias de ca.di.l.ij.§.i.
ℂ Sed veteres.
ℂ Olim pater p delicto filij ſiue filie. noxaliter tenebaſ ſicut pro ſeruo hodie vero nullatenus. ſed ipſe filiusfamilias ex delicto ſuo vt qlibet ali⁹ poterit ꝓueniri. are.
i ℂ Admiſere iuſ veteri dabatur fili⁹ pro noxa vt ſeruus vt hic itē occidebatur licite a patre vt ſeru⁹ a domino ſed hodie non ſic.vt.§.ō his q ſunt ſui vel alieni iu.§.ij.z ō li.z poſthu.l.in ſuis in ſi.
k ℂ Exiſtimauit vt hic z.C.ō fur.z ſer.cor.l.apud antiquos.in ſi.
l ℂ Pene.i.fere: vel pene nominaliter.ſ.pro corpore pene: z tunc dipthongatur.q.d.per corpus filij.patientis penam.
m ℂ In ſeruos.i.propter ſeruos.
n ℂ Filioſſ.nō ēt patres vt ſi filiuſſa.itē ſuā fecerit male iudicādo vt ff.de iure fi.filiuſſa.vel ſi dānum alicui dederit ꝓficiendo eo ſepatim habitāte a patre vt.§.de ob.ex quaſi delicto.§.ſi filiuſſa.z. ff.de bis q deiec.vel.e.l.j.§.ſi filiuſſami.z de bis legibus dicit hic cum dicit antiquos cōmentatores.
o ℂ Cōueniri.ſ.directo.vt.ff.e.noxali.z.l.ſe.qbus filius ꝓdemnatis datur in patrem actio i ſcm de re.iu.in peculiū.vt.ff.e.l.ſz z ſi ꝓdēnat z.ff.ō pec.l.iij.§.itē ſcribit ſed qd ſi iudiciū fili⁹ accipe noluit imo contumaciter nō venit an mitti actor debet in poſſeſſionē peculij ,pfecticij vī qꝫ nō qz ex delicto nō ōbet cōueniri pater vt hic dicitur. Eō vī qꝫ ſic.qz alias dicit lex qꝫ pōt cedere bonis in peculio tali vt.C.q bo. cedere poſ.cū z filij in eo quod dic vel a patre z c. Sed huicverbo rñ. aldricus qꝫ dicta lex cum filij logtur de caſtrenſi vel eo quod habet a patre ſibi cūti in caſtra donatū qꝫ ēt caſtrenſe dicit.vt.C.ſa.be.ſi fili⁹.
ℂ Si quadrupes. ℂ De maleficijs ſuoz dictum eſt nūc de maleficijs irrōnabilium aīalium nā aut dānū dat hō liber z tunc locū hz .§ ad.l.aqui.per totū.aut ſeruus z tūc locū habet.§.ti.j.p totum aut aliud animal z tūc hz locum.hic titu.

Animaliū. ℂ Totus iſte titul⁹ diuidit i duas ptes. ꝓmo qñ actio ō pauperie locū hz vel nō. Scōo logtur qñ hz locū actio de edilitio edicto vl nō. Scōa ibi:hec que. Et.h.o. Pro dāno p quadrupedē māſuetā dato actio noxalis directa Ō dñm datur. Cū aīal Ō naturā ſui generis dānū dederit. Sed ſi quadrupes nō manſueta iuxta naturā ſui generis dānū dederit in libez corpus nō occidēdo dñs ex edilitio edcō arbitrio iudicis ꝓdēnatur i alijs reb⁹ i duplum vel noxalis actio bis duob⁹ cāibus Ō dñm dirigeſ z penales actōes pro codē facto ꝓcurrentes nō perimūt ſe cōcurſu.h.o.totus ti.areti.
p ℂ Animalium.ſ.quadrupedū vt.ff.e.l.j.in princ.ſed noie dāni dati a bipede vtilis locum habet vt.ff.e.l.pe.
q ℂ Laſciuia.i.luxuria vel dic facilitate vt facit pupillus.
r ℂ Aut ſeruoze.i.amoze.vt ſi equus tuus ad equā meā adiret hoſtiū meū fregerit z dicitur ſeruor qz caleſacit amor vt in aut̄ q.mo.na.ef.le.illud.
ſ ℂ Feritate.i.crudelitate.ſ.ſua nō ſui generis: vt.j.pror.§.

Si q̄drupes pauperiē feciſſe dicit

Animaliū noīe que rōe carent ſiqua laſciuia aut ſeruore aut feritate pauperiē fecerint.noxal actio le.duodecim tabulaz ꝓdita ē que aialia ſi noxe dedant ꝓficiunt reo ad liberationē qz ita lex. xij. ta. ſcripta eſt vtputa ſi equus calcitroſus calce percuſſerit aut bos cornu petere ſolit⁹ vī cornupetierit. Hec aūt actio i bis que ꝓtra naturā mouentur locū hz. Certum ſi general ſit feritas ceſſat actio deniqꝫ ſi vrſus fugit a dño z ſic nocuit non pōt quondaz dñs ꝓueniri qz deſijt dñs eē vbi fera euaſit. Pauperies ăt eſt damnū ſine iniuria facientis datum nec.n.pōt animal iniuriam feciſſe dici qō ſenſu caret hec ſūt que ad noxalem ptinent actōem. Cetez ſciendū eſt edilitio edicto prohiberi nos canē verrem aprum vrſuz leonē ibi hēre quo vulgo iter fit. z ſi aduerſus ea factū erit z nocitum libero homini eē dicatur qō bonuz z equū iudici videt tanti dominus ꝓdemnet ceteraz vero rez quāti dānū datū ſit dupli ptes bas ăt edilicias actōes z de pauperie locum hēbit nunquā.n. actōes preſertim penales ad eādem rem ꝓcurrētes: alia aliam conſumit.

De bis p quos agere poſſum⁹

Nunc admonēdi ſum⁹ agere poſſe quēlibet hominem aut

t ℂ Actio que vocaſ in ſcm vel ſimpliciter de pauperie
v ℂ Prodita.i.adinuenta
x ℂ Scripta vt.§.e.l.j.§.ſin autē.z.ff.e.l.j.in prin.
y ℂ Solitus ſubaudi ī vtro qz exēple: nā ēt idē ē z ſi nō ſit ſolitus vt in prin.hui⁹ti.
z ℂ Hec aūt Ō naturā.i.cō ſuetudinē illi⁹ generis aialis lz ſit ꝓſuetudo vt.§.pr. §.nā maior ps equoz non peſſūdat z maior ps bonū non cornupetit qz eq z bouef dñr.māſueti z māſueta dīr qz gregatim paſcūtur. vnde ſm hoc canis nō eſt i numero ferar nec manſuetoz.nā maior ps canū mordet z maior ps nō gregati paſcit. Sed vī ēt qꝫ i bis ſeris locū hēat hec actio.vt.j e.§.ſi.que eſt Ō.ſo. vtilis vt ibi locum hz directa nō vt hic.z.ff.e.l.j.§.in beſtijs.
a ℂ Si generalis.ſ.ſi a genere hēat qꝫ ſit fera.
b ℂ Feritas.i. crudelitas.
c ℂ Actio.ſ.directa.
d ℂ Ubi.i.poſtqꝫ.
e ℂ Euaſit.vt.§.de re.di.§. fere.
f ℂ Pauperies.mirabilis ē hec expoſitio z legalis ſi ficforte dicta qz paupiē aliquā facit ſicut z dānū diminutio vl depditio patrimonij dr.vt.ff.de dā.infec.l.iij.
g ℂ Caret qñqz tñ res inanimata iniuriā facere dicitur ꝓprie.vt.ff.cōmo.l.ſi vt certo.§.plane ſi cōmodaui.
b ℂ Ad noxalē ſupdcā duo z qꝫ noīe fere beſtie nō agat hac actōe z quod noīe manſuete noxaliter tñ agatur.vt.§.pr.§.z in pri.ti.
i ℂ Edicto poſito.vt.ff.de edil.edi.l hi.n.nō erunt.
k ℂ Leonē. Itē lupū pātherā z gnālr oē aīal qō debeat noceſ ſiue ſolutū ſiue ligatū ita tñ qꝫ dānū nihilomin⁹ facer poſſit vt.ff.ō edi.e.l hi.n.z.l. gnālr
l ℂ Et nocitū: qꝫ nō ſit mortu⁹ als.cc.ſolidi debēt vt.ff.de edil.edi.qz vulgo
m ℂ Cōdemnet rōe diſformitat nō bīta ſed ipenſaz tñ in curatōe factaz z opaz amiſſaz z amittendaz. vt.ff.e.l.ex hac.itē ꝓdēnat in duplū occaſione dāni dati in alijs rebus ex hoc edcō vt hic z.ff.eo.qō vulgo.ij.reſpō.in ſi.
n ℂ Preter bas.i.preter bos modos agendi de edil.edi.
o ℂ Hēbit.ſ.vtile als Ō vt.§.e.§.hic ăt. p ℂ Ad eādē.i.ex ſcō illo z delicto
q ℂ Cōſumit hoc ē intelligēdū ꝓcurſu pceptōe.n. vna aliā cōſumit. Et ad euidentiā iſtaz dic qꝫ qñ cōpetunt plures actōes eidē z Ō eundē aut oēs penales ſunt aut oēs rei pſecutorie aut alie penales alie rei pſecutorie primo cāu ſubdiſtigue aut oēs ex vno delicto tūc vna tollit aliā p exceptionē vt.ff. de pua.deli.l.nūqꝫ i prin.niſi i id qō excedit.vt.ff.vi.bo.ra.l.j.z.ff.ō ac.z ob. q ſuū.j.rñ.z.l.cū ex vno delicto nō aūt ꝓcurſu.vt hic dic vbi aūt ex diuerſis facū vna nō tollit alterā ēt p exce.vt.ff.ō pua.delic.l.nūqꝫ ibi ſcdo capite: qñ oēs ſunt rei pſecutorie dic qꝫ aut Ō eundē dātur z tūc tollūtur admiuicē p exceptionē: nō ꝓcurſu.vt.ff.loc.ſi.merces.§.culpe.aut Ō diuerſos z tūc nō tollūtur p exceptionē.vt.ff.loc.l.locū.§.ꝓdēnatio i tertio cāu ſ.qñ. alia ē penalis z altera rei pſecutoria itez ſubdiſtigue: qz aut ē pēaliſ originalr tūc neutra p alterā tollit vt.ff.ō fur.ſi pig.§.cū furti.z.ff.ō ꝓdi.fur.ſi.p ſuf.§.furti ꝺ tñ fallit i cāu vt.ff.na.ca.ſta.idē.§.ſi.qz ibi ꝓpetebat alia de iuf cōi alia ō iuf ſpāli aut ñ ē originalr pēalis z tūc vna p alterā tollit vt.ſi.qꝫ mc.cā.l.me.§.lz
ℂ Be bis. Qz ō actōib⁹ dixim⁹ vidēam⁹ p quos exerceāt z i hoc icipit nūc
Nunc aūt. ℂ Tot⁹ iſte titulus diuidit in tres ptes ꝓmo ponit vnū dcm bimēbre. Scōo vnū mēbrū aſſumit z declarat tā de iure ātiquo qꝫ de iure hodierno. Tertio declarat qd ē ,pcurator z tutor. Scōa ibi alicō veluti. Tertia ibi ,pcurator. Et.h.o.actōes intētant p nos z p ,pcuratores noſtros q cōſtituūt vbis habilib⁹ interpoſit ēt aduerſario abſte z ignorante. Quoz ,pcuratoz vſus neceſſari ē qñ principalis ipedit ē agere vel defendere Olim vero vſus ,pcuratoz ,phibitus erat niſi in certis cāibus .areti.
r ℂ Admonendi ſum⁹.i.admonem⁹. ſ ℂ Agere.ſ.hodie. t ℂ Quēlz

ſ.idoneum pp ſeruum qui nec ſuo nec alieno noīe admittitur vt.C. de iudi. l.ſeruus. Item ,ppter pupillū.vt.C.q legi.per totū. a ℭ Cum.l.q̄uis
b ℭ Preterea eoꝝ.ſ.ſi quis faceret furtū captiuis vel reipu.cā abſentibus.
c ℭ Qui.ſ.pupilli.accur.
d ℭ Cuius.i.alicuius.q.d.noīe eoꝝ q̄ ſunt i tutela captiuoꝝ.ꝛ reipu.cauſa abſentium.
e ℭ Impedimēto:ſed qd ſi nullū ſit impedimentū.rñ. idē vt.ff.de ,pcu.l.j.§. vſus.
f ℭ Verbis imo qbuslibet aptis tñ ad hoc ſiue gnāliter ſiue ſpāliter in cāib⁹ tñ ſpāle mādatū exigit.vt iterdicto de li.ho.exht.vt.ff. de ,pcur.l.pō. Item ſi mando alicui q̄ inueniat maritum filie mee.vt. ff.de ritu nu.l. generali. itez in cā ſuſpecti tutoris vt.ff.de procu. non ſolū.§.ſi.itē qñ duos generaliter facio,pcuratores nā neuter ab altero exiget:niſi hēat ſpāle mādatū vt.ff.de ,pcu.l.itaq̄z ꝛ.l.q duos. itē in inte.reſti.pe.vt.ff.de mi. illud.§.ſi talis.
g ℭ Eo.ſ.aduerſario,
h ℭ Cuicūq̄z.ſ.alteri nō iniiti vt.ff.de ,pcu.ſili⁹.§. vetera.itē nō femina.vt.ff.ō ,pc. feminis.itē nō hūs iminēs ipeditūtū quare non poſſit cogi:vt.ff.de ,pcu. l.neq̄z femina.itē nō mioꝝ.xxv.ānis vt.ff.de,pcu.ſi minoꝝ.itē nō furioſus vl̄ mutus.vt.ff.de ,pcu.l.ij.§.furioſus ꝛ.l.mutus.j.rñ.itez nō accuſat⁹ de crīe capitali vt.ff.de,pc.rez
i ℭ Rē tuā ergo ꝛ vnā ꝛ plures ergo nūci⁹ ꝛ ,pcurator q̄ vez ē vt.ff.de ,pcu.l.j.§.j
k ℭ Defendere. ſ.mādato i terueniēte. alias ſimpl'r poſitū hoc verbū defēſor ſine mādato.ſz ,pcurator cū mādato ē vt.ff.de ,pc. ſi ,pcuratoꝝ.§.per ōniū ꝛ ſāc ad hūc §.ff.fami.ber. l.plane in fi.
l ℭ Libro vt.ſ.qui da.tu.teſta.poſ.per totū:ꝛ de leg.ag.tute.per totū ꝛ p alios.ſequentes ti.vſq̄z ad tit.de ſatiſda.tu.ꝛ cu.

ſuo noīe aut alieno. Alieno veluti ,pcuratorio tutorio:curatorio cuz⁹ olim in vſu fuiſſet alteri⁹ noīe ageꝛ non poſſe niſi pro ppꝛio ,p libertate pro tutela. Preterea⁹ lege hoſtilia pmiſſum eſt furti agere eoꝝ noīe q⁹ apud hoſtes eēnt aut reipu. cauſa abeſſent quine in eoꝝ cuius⁹ tutela eſſent ꝛ qꝛ hoc nō minimam incōmoditatez hēbat q⁹ alieno noīe neq̄z agere neq̄z excipe actionez licebat ceperūt hoīes p ,pcuratores ſuos litigare.naz ꝛ morb⁹ ꝛ etas ꝛ neceſſaria pegrinatio. Itēq̄z alie multe cauſe ſepe hoibus ipedimēto⁹ ſunt quominus rez ſuā ipſi exequi pñt.

Procurator neq̄z certis verbiſ⁹ neq̄z pñte aduerſario.imo plerūq̄z eo⁹ ignorante ꝓſtituitur cuicūq̄z⁹.n pmiſeris rem⁹ tuam agere aut ōfendere⁹ is tu⁹ ,pcurator itelligitur: tutores ꝛ curatores quēadmodū cōſtituūtur primo libro⁹ expoſitū eſt.

De ſatiſdationibus.

Satiſdationū modus ali⁹ antiqtati placuit alium nouitas p vſuz amplexa ē oli.n.ſi in rē agebatur ſatiſdare poſſeſſoꝝ⁹ cōpellebaī vt ſi victus eēt nec rē ipſam reſtitueret nec ei⁹ litis eſtimatōez ptās eēt petitori aut cū eo⁹ agendi aut cū fideiuſſoꝛib⁹ ei⁹:q̄ ſatiſdatio appellatur iudicatū ſolui: vñ aūt ſic appellaī facile eſt itelligere⁹ nāq̄z ſtipulabaī qs vt ſolueret ſibi qō fuerit iudicatū multomagis is q̄ rē actōe cō

m ℭ Poſſeſſor ſuo noīe cōuentus. n ℭ Cū eo reo victo.
o ℭ Intelligere cū nomē ſit cōſequens rei vt.ſ.de dona.§.eſt ꝛ aliud.
p ℭ Periculū facit ff.de iureiu.l.nam poſtea.
q ℭ Edicti.ſ.ptoris quod edictum tamen.nō habemus.
r ℭ Vis tutoribus ꝛ curatoribus.ſz qñ hic rñ.ſorte tūc qñ erāt teſtamētarij vl̄ datiui.ſ.p inqſitōez nā tūc nō cauebāt de rato. ſ ℭ Satiſdatio.ſ.de ſcō
t ℭ Nec itaq̄z erant hic nō dz eſſe.§.fm io.qꝛ ꝛ quod ſequtur ē de antiqtate
v ℭ Agebatur.vt ſuo noīe agēs nō caueat rem ratam eē dñm habituꝝ.vt.ſ e.§.ipſe aūr:ꝛ.§.,pcurator. x ℭ Oimō.ſ.cū mādato vel ſine mādato
y ℭ Quia nemo no.antiquā regulā que ēt hodie bona ē.vt hic ꝛ.j.e.§.ſi vero reus ꝛ.ff.de ,pcu.l.nō vz. z ℭ Cogebatur i hoc ſolo cāu differebat ab actione in rē:lz per multa verba bucuſq̄z inter eas notauerit differētiā.
ℭ Dz hodie. ℭ Hodie conuentus ſuo noīe quacūq̄z actione nō ſatiſdat iudicatum ſolui:ſed de iudicio ſiſti:ſi nō poſſidet imobilia que aliquādo ē cum fideiuſſore:aliquādo nō.h.d.are.
a ℭ Satiſdationē.ſ.nullam ,pmiſſionem per fideiuſſores facere nā ſatiſdatio per fideiuſſores fit vt.ff.q ſatiſd.co.l.j.nā nec de defendēdo.nec de dolo q̄ abſit.nec iudicatū ſolueꝛe ,pmittit que tria ptinentur ſub clauſula hac.ſ. iudicatū ſolui:nec vllam aliā niſi vnaz quā ſubijcit ſed eō nūquid actor ali

quam facit ſatiſdationē. Hic q⁹ ſic q⁹ duas primo q⁹ litez teſtabitur vſq̄z ad duos mēſes cōnumerādos a die libelli porrecti vt in aūt. de execu. ꝛ his.§.j. que eſt auc.C.de lit.cont.l.libellum.aliā quod pſiſtet vſq̄z ad finez ꝛ ſi victus fuerit iniuſte ſe mouiſſe litem.x.partem litis noīe expenſaꝝ dabit reo vt in aut̄. de liti.§.ad excludendas que ē in C.de epi.ꝛ cler. auc. generaliter qñq̄z tñ he due ex cōſuetudine non ſeruāt⁹.
b ℭ Idemāeat. hic ſatiſdatō appellatur iudicio ſiſti vt hic patet.ꝛ.ff.q ſatiſ. cog.l. ij.§.ptoꝛ ait in ſi.ꝛ cauе tibi in notāda differentia hoꝝ capitu loꝝ hic.n.primo loq tur qñ imobilia non poſſidet.vt hic ꝛ.ff.q ſatiſda.cogā.l. ſciendum eſt.
c ℭ Ad terminū q⁹ eſt tps diffinitiue ſententie ſed nunquid ſi deiuſſor rādiu teneaī ſ.q⁹diu durat lis rñ. diſtingue aut ſideiuſſit in certuz tempus tunc rādiu tenet⁹ ꝛ non vltra vt.C .de ſideiuſ.l.p. aut nō nec in cā publica nec in ſcriptis ꝛ tūc non tenetur vltra duos mēſes.vt.d.l.C.de fideiuſ.dicitur. Et eſt rō qꝛ actoꝝ videtur ſibi remittere cum ,pmiſerit litem ſe cōteſtaturum vſq̄z ad duos menſes vt in auc. de excu.colla. vij. §. j.ſi aūt in cā publica vel i ſcriptis tūc ppetuo vel qō ē verius vſq̄z ad trienniū teneaī cū tñ duret inſtātia cāe vt.C.de iudi.l. ,pperandū i prin.ſed nūquid ſub pena fiet hic ſatiſdatio rñ.non niſi ꝙueniat inter ptes. ſed iteresſe tñ venit vt.ff.q ſatiſ.cog l.ij.§.ſi.fz ſi eſt promiſſa ꝛ è ſtatutum ptis infra q⁹ teneaī fideiuſſor ſiqdē ſex menſium ē infra alios ſex mēſes poterit fideiuſſor morā purgare ſi maius nō hēat tñ niſi ſex menſes infra quos pōt ꝛ mora pene purgari ſi exhibeatur reus lz primo exhibitus nō fuerit vt.C.de fideiuſ.l.antepe.ſed quid ſi poſſidet imobilia tñ que valent.x.ꝛ ꝙueniatur i.c.nūquid ſatiſdabit.rñ.ſic ad minus in eo quod excedit qꝛ quod iuris ē in toto quo ad totū idē erit in pte quo ad partem vt.ff.de acqui.here.l.ſi ſeruus eius.
d ℭ Promiſſioni.ſ.vbi poſſidet imobilia.itē pp priuilegiū.vt.C.de prin.agē.l.ſi.ꝛ.C.li.xij.de dig.l.quotiēs itē in cāu qñ nō poſſidet imobilia vt.C.vt oēs tam ci q⁹ cri.l.j.ibi iuratorie tñ cautione ꝛ ē.
e ℭ Cautōem.ſ.iudicio ſiſti. f ℭ Promiſſionē repete dare cōpellitur vt iconomus ꝛ alij clerici.vt in auc.de ſan.epi.§.ſi qs p pecunia
g ℭ Pro qualitate vt ſi parēs vel ptor⁹ qlibet fideiuſſor. p idoneo accipitur vt.ff.de in ius vo.vt eār.l.j.ij.ꝛ.iij.ꝛ.ff.q ſatiſ.co.l.ij.§.ij.ꝛ.§ quod ait ptoꝛ ſed nūqd hodie indiſtincte ſatiſdādū ē vt in.auc.de exhi.ꝛ intro.§.ſuſpecto q̄ ē i.C.de li.pt.auc.offerat rñ illa fm diſtinctionē hui⁹.l.itelligit.nā poſteriores p priores itelligūtur.vt.ff.de le.ꝛ ſena.cōſ.l.ſz poſteriores.
b ℭ Perſone.ſ.rei mādatū ex⁹ ius ſcīi.
ℭ Sin aūt per ,pcuratorem. ℭ Procurator dñi actoris vel quaſi ſatiſdat de rato ſi dubiū fuerit de mādato ,pcuratoris rei ēt ſi de mādato certū extiterit cauet iudicatū ſolui cū oībus clauſulis oportūis pro quo reus pōt exiſtere fideiuſſor que fideiuſſoria obligatio hypothecariā hēre dz annexam que ſtipulatio iudicatū ſolui ō heredez ſi deiuſſoris porrigitur Tenetur etiā idem ,pcurator ſi reus fuerit litē preſtatus cauere quod tpe ferende ſnie reus in iudicio paratus erit alias fideiuſſor pro eo intercedēs tenebiī pro eo quod fuerit mādatū niſi pronocatio intercedat.h.d.Areti.
i ℭ Inſinuatum coram iudice demonſtratum.
k ℭ Confirmauerit repete naz nō confirmare poteſt ꝛ tūc ſatiſdare non teneī.vt.j.proxi..§.

a habiturũ.l.q̃ dñs tñ hẽbit ⁊ cõmittitur qñ dñs scit ⁊ põt bñ ratũ ⁊ nõ bz.vt.ff.rẽ ra.ba.quo.n.⁊.ff.de solu.l.ratũ.vbi dr. Ratũ aũt bñ dñs dz cũ primũ certior factus ẽ.h distingue.an sit certum bñ mandatũ.⁊ tũc nõ cauet.vt.C.de satisda.l.j. Aut certũ est q̃ nõ bz. ⁊ tũc etiã cũ satisdatione nõ admittitur:vt.ff.de neg.gel.si pupilli.§. si.aut dubiũ ẽ.⁊ tũc fm. Id.est i electõe rei.vtrũ exigat ⁊ pbationẽ mãdati a ꝓcuratore añ satisd.recipiat.⁊ ẽ,p eo ar.i au. ō col.§.eos col.ix.fz ibi nõ loquũtur ō ꝓcuratore:fz ō exacto re tributor.sed Jo. ō dicit.n.in electõe procuratoris ee.qō duor istor facer ve lit quia quotiens ad duo qs alternatiue tenetur eius ẽ electõ vt.ſ.de acti.⁊ huic B.aũt distiguebat vtrũ diceres.nõ hẽo mãdatũ ⁊ tunc,pbet mãdatũ an dicat dubito.⁊ tunc satisdat. sed Jo.opi.verior ẽ prestat etiam aliam cautionez ꝓcurator ſ.de defendendo eũ pro quo agit.vt.ff.ō procu.seruñ.§.fi.als denegatur ei actio. vt.ff.de procurat.l. mutus.§.pena.

rẽ dñm biturũ satisdatiõem ꝓcurator dare cõpellit eadẽ obſuando.⁊ si tutor vl curator vl alie tales pſone q̃ alienaꝝ rer gubernatiõem receperũt: litẽ quibusdã iferũt p aliũ. Si vero aliqs ꝓueni ť:si qdẽ pñs ꝓcuratorẽ da ť parat ẽ:põr vl ipe in iudiciũ venire:⁊ sui ꝓcuratoris pſonã p iudicatũ solui satisdatiõez solemni stipulatiõe firmare vel extra iudiciũ satisdationẽ exponere ť p q̃z ipse sui,ꝓcuratorib⁹ fideiussor existit ,p omnibus iudicatũ solui satisdatõnis clausulis vbi.⁊ de hypotheca suaꝝ rer ꝓuenire cõpellit:sine in iudicio,pmiserit sine extra iudiciũ cauerit vt tã ipe q̃z heredes eius obligent. Alia ĩ ap cautela vel satisdatione pp p onã ipi exponẽda q̃ tẽpore sñie rec tãde i iudicio venerit vl si ñ venerit oĩa dabit fideiussor q̃ i cõdẽnat one ꝓinent niſi fuerit ꝓuocatũ. Si vero re presto ex q̃cũq̃z cã ñ fuerit:⁊ ali velit defensi onẽ ei subire:nulla dñia iter actõnes i rẽ vl pſonales introducẽda po

b Alienarũ.vt pares in bonis filioꝝ:vt.C.de bo.ma.l.j.⁊.de bo.que li.l.fi.§.vbi autẽ r Item orphanotriphi ⁊ getrophi:vt.C.de epiſ.⁊ cle.in orphanotrophos. Item iconomi vel actores vel sindici:vt.ff.q̃ cuiusq̃z vniuer. no.l.j.§.qb⁹.⁊.l.nulli:⁊.l. Itẽ.§.j.⁊.C.de sac san.eccle.iubemus circa prin.ibi nulli iconomo.⁊.C.de epiſ.⁊ cle.oẽs qui vbiq̃z §.hoc nihil ominus. Itẽ apocrisarij vt in aut.quomodo opo.epi.§.⁊.illud. Itẽ magistratus nomine municipij.vt.C.de iure. propter calum.l.j.§.j. isti.enim possunt inferre per alium litem vt hic subijcit.

c Inſerunt.p procuratorẽ.qō est intelligendũ si prius ipsi litẽ ꝓtestetur.⁊ sic litiũ dñi efficiant:vt.C.de,pcu.l.neq̃z.als nõ cũ nõ dñi ſz admiſtratores sunt ⁊,pcur.a dño dz ꝓstituti:vt.ff.de ,pcu.l.j.in prin. sed si ipse supdicte pſone agũt nũqd de rato cauent.vel de iudicato solui si ꝓueniũtur:rñ.nõ.vt.C.de admi.tu.l.tutores debita:⁊.l.sancimus.§.defensionẽ,sed tñ in tutore vr dicere lex p̃ si sit incertum ō officio suo:vt.ff.de admi.tu.l.vulgo sed certe ibi nõ dicit q̃ debeat ō rato cauere.sed q̃ reus dãnum non subibit proptrea q̃ non sit tutor.sed que est rõ q̃,pcuratores satisdant sed supradicte pſone non R.qz predicte pſone quasi dñi sunt.vt.ff.pro empto.l.funduz.§.si tutor:⁊.C.de epiſ.⁊ cle.l.orphanotrophos.lz in procuratoribus secꝰ. qz non sunt dñi vere sed ficte:vt.ff.de procu.l.j.in prin.

d Presens.pñtem accipe etiam si sit in hortis vel in cõtinentibus edificijs:vt.ff.de procura.l.presens:⁊.l.qui in forte:⁊.l.ideo.

e Dõt.i.dz fm quosdã.dicũt.n.q̃ si dñs est presens ipse tñ dz fideiubere pro ꝓcuratore suo.si aũt abñs est,,pcurator põt ⁊ dz fideiussores suos dare.⁊ facit pro eis.ff.iudi.sol.si ad defendendũ.⁊.ff.ō procur.l.qui proprio in prin.vel dici põt q̃ si dñs est pñs.tamen posset procur.dare fideiussores cum etiam sine mandato quilibet possit aliũ defendere:vt.C.da satisda.l.j.⁊.C.de procu.l.exigendi ⁊ etiã vtiũ.vt.ff.de solu.l.sol.⁊ ita proprie accipitur hoc verbuz.potest.

f Exponere.actori vel notario scribenti procurationẽ:ex cuius stipulatione queritur actori vtilis actio.vt.ff.rẽ pu.sal.fo.l.non quaſt.

g Clausulis.que clausule tres sunt.ſ.de defendendo reo.⁊ de dolo q̃ō absit.⁊ q̃ō sonat ipm verbũ vt.ff.iudi.sol.⁊ ō dicitur.

h Compellitur.per iudicem.

i Heredes eius.nam.bz naturã hec stipulatio vt ad heredes transeant sicut illa iudicio sisti:vt.ff.si qs cau.l.si eum.§.q̃ in iure.

k Ipsius.ſ.rei.

l Exponenda.a procuratore.

m Venerit.ſ.reus.qui litem prius ꝓtestatus est suo noĩe.

n Fideiussor.datus nunc a procuratore.

o Continetur.ergo dz condemnari procurator presens.

Si vero reus. Aliene litis defensor nemo legitimus censetur niſi satisdet siue hẽat mãdatũ siue nõ Et ,pcurator iterueniẽs ctiaz post litẽ ꝓtestatum tenetur satisdare.h.d.Areti.

p Presto.i.post li.ꝓ.

q Satisdationẽ no.q̃ siue iterueniat ,pcurator aũ li.ꝓ.vt.ſ.eo.§.si vero dz satisdare.siue postea.vt hic:⁊.C.de ꝓcur.eiuſ.li.l.j.nec ob.qō dicitur qō dz fieri aũ li.ꝓ.vt.ff.ō ,pcur.l.põpo.⁊.ratihabitio.qz ibi iteruenit ,pcurator ante li.ꝓ.vbi autem postea interuenit.⁊ postea satisdat vt dictum est.

r Nemo.ſ.procurator.

s Dictum est.ū.§.ab eius

t Regia.ſ. cõstantinopo. vel dic de veteri roma.

v Caput.C.ō ve.iu.enu. l.j.§.nulli ⁊.§.sed ⁊ si quale

x Seq̃.imo nõ vr ĩspiciẽdũ q̃ ibi fiat vt.ff.de offi.ꝓ. l.sed lz.que ẽ ꝺ sed hec ẽ intelligenda qñ ex certa scia ẽ ꝓsuetudo vel lex.nõ p errorẽ vt ibi.⁊ facit ad hãc.ff.de lega.⁊ ſe.co.l.de quibus.

y De ppetuis Rubrica.

Quia de actiõ nib⁹ẽ dictuz ⁊ quedã sunt ppetue ⁊ quedã nõ.iõ de his ponit.vt.j. e.in prin. Itẽ qz quedã trã sitorie sunt heredib⁹ ⁊ ꝺ heredes.⁊ de his ponit.j.e.§. nõ aũt sed melius reſidet ista Ru.imediate post titulũ ō actõib⁹:qz ꝓtinuat a remotis nimiũ cũ non sumus in principio lib.

Hoc loco. Tot⁹ iste titulus diuidit in tres ptes. Primo ponit regulã ⁊ exceptõez.ſ.que actiones sũt ppetue. Scõo ponit regulã ⁊ exceptiõez.ſ.q̃ actões sunt transitorie ad heredes. Tertio ponit ,nouũ casum. Scõa ibi.nõ aũt ois. Tertia ibi:lupest.⁊.h.d. Actiones ciuiles tã reales q̃ pſonales sunt ppetue:pretorie vero penales regulariter durãt anno q̃ō fallit in actione furti manifesti:que ppetua est pretorie vero rei pſecutorie perpetue sunt.h.d. Aretinus.

z Hoc loco.ex.l.xij.ta.vt fami.her.vt.ff.fa.her.l.j. Itẽ noxalis de pauperie vt.ū.si quadru.pau.fe.di.in prin. Itẽ de noxa.vt.ū.de noxa.§.sinautem.

a Consulto.vt hereditatis petitio vt.ff.de peti.here. Itẽ venũt.§.pridie ⁊.C.de peti.here.l.fi.in prin. Item si quis clauuz de naui abstulerit cuius cã tota nauis perijt.vt.ff.de incen.rui.nau.l.ij.§.senatus.

b Cõstitutionib⁹.vt ꝺitõe ex.lege que daꝝ ex cõstitutionil⁹q ꝰ l.xij.tab.ꝓstitutis:vt.ff.de ꝺdi.ex le.l.vnica:⁊.ff.ad.l.iul.de adul.qō,aũt ex his.⁊.C.de dona.l.si qs ar.§.fi.⁊.ū.de act.§.tripli.vel ex quacuq̃z alia pte iuris vt plebiscito vt pz i.l.aql.l.j.vt.ū.ad.l.aql.§.ceterũ.⁊.ff.ad.l.aquil.l.j. Nam quinq̃z sunt partes iuris preter pretorium:vt.ū.de iure natu.§.constat.⁊ totũ est ius ciuile:vt.ff.de iusti.⁊ iu.l.ius autem ⁊ actiones ex eo descendentes sunt ppetue vt hic dicit.i.sine prefinitione tpis.fm antiqua tpa sed sacre constitutiones in personalib⁹ meras iposuerunt.xxx.an.vt.C.de prescrip.xxx.vel.xl.an.l.sicut.⁊.l.oẽs.⁊.C.quibus non obijcitur lon.tẽpo. prescrip.l.neq̃z vnũ:⁊.C.de anna.excep.l.j.⁊ de cõsti.pecu.l.ij. In realibus autem imponitur meta per constitutiones in rebus mobilibus triũ annorũ.in imobilibus.x.an.inter pñtes.xx.inter absentes.⁊ hic qñ titulũ habet possessor.als.xxx.an.vt.C.de vsucap.transfor.l.j.⁊.ū.de vsuca.§.j. In hypotecaria etiam que est in rem certa statuuntur tempora.vel.x.vel.xx. vel.xxx.vel.xl.an.vt.C.aduer.credi.l.diuturnũ:⁊.C.ō prescrip.xxx.an.cũ notissimi.⁊ de anna.excep.l.j.sed quomodo erat perpetua rei vendicatio fm antiqua tpa immo temporalissima.vt.ū.de vsucap.in prin.rũ.q̃ hic dicit q̃ erant perpetue.ſ.personales sed meta imponitur tam in realibus q̃ in personalibus. Item caue tibi qz due personales sunt ciuiles que durant per annum tm.vna iniuriarum que descendit ex lege cornelia.vt.C.de iniur.si non conuicij.alia que daꝝ ex.l.iul.repetũdarũ.vt.ff.ad.l.iul.repe.l.ij.

c Eas.ſ.penales ⁊ tunc non est necesse plerumq̃z vel si habes plerumq̃z expone.vt.j.

d Plerumq̃z hoc dicit propter pretorias rei persecutorias que ppetue sunt niſi rescissoria que ānalis ẽ qz ꝺ ius ciuile datur.vt.ff.de act.⁊ obli.l. in honorarijs ⁊.ū.de ac.§.rursus.j.e. Itẽ niſi in redibitorijs que daꝝ ad tps lz rei sint pſecutorie.vt.ff.de edi.edi.sciendũ.§.fi.qz datur ꝺ id qō cõuenerunt ꝺbentes. Itẽ fallit dicta regula.ff.qō sal.tu.huius actionis.§.has actiones.⁊ que in frau.cre.l.ait pretor §.annus.C.de do.l.fi.⁊.ff.de eo per quem factum est.l.j.§.pe.si autem sunt penales pretorie locum habet qō hic dicitur vt sint annales.siue sint penales ex vtraq̃z parte siue ex altera tñ.vt.ff.de calum.l.j.⁊ de in ius vo.l pe.⁊.ff.de alie.iu.mu.

e Annũ.ſ.vtilẽ nam de talibus annis pretores loquebantur vt pz.ff.de vi ⁊ vi ar.l.j.§.annus.⁊.ff.de edi.edic.l.sciendũ.§.fi.niſi in casu vbi est inutilis ad sui principium.sed continuus ad sui,pcessum vt de calum.annus.

f Aliquando ecce quare dicit plerumq̃z

a Constitutionibus.de quibus dixit.s.eo.in prin.
b Possessori.i.cuilibet possessori q vult succedere iure pretorio qui habz here.peti.bonoꝝ pos.de qua habes.ff.de fideicō.here.peti.per totum.
c Sunt.vt quibus restituta est hereditas p fideicōmissum quibus datur here.peti.fideicōmissaria de qua habes predicto ti.per totum.
d Prosiscatur.no.actōez furti manifesti cē pretoriaz sed nō manifesti ē ciuilis vt s.de nox.§.sunt autem.
e Estimauit.s.pretor.z idē i qualz penali i eo qō p uenit ad delinquentē:vt.ff. de vi z vi ar.l.j.i prin.z.ff. de dolo.l.sabinus.
Non aūt oēs. Penales actiones pretorie vl ciuiles ɔ heredes nō dant nisi lis ɔ defunctos fuerit ꝓtestata heredi vero cōpetūt excepta actōe iniuriaꝝ. Ex ɔctu vero cōpetunt cōtra heredes preter actōem de dolo nisi aliqd ad eos p uenerit.h.d.Aretinus.
f Nō oēs.ponit diuisionē nā alie sunt transitorie. alie nō:sed superioz fuit q alie erāt perpetue alie non vt.s.eo.in prin.
g Ipso iure ciuili.
h Solet.s.iure pretorio.
i Ex maleficijs.s.priuati vt subijcit in exēplis z subaudi vl quasi maleficijs.vt s.de ob.ex quasi delict.§.fi. Quid i publicis de gb9 tractat.j.de pu.iudi.R.idez z plus qz ēt lit.cō.si trāseūt ɔ heredes vt.ff.de accu.l.ex iudicioꝝ nisi i.v.casib9 primus ē.l.iul.maie.i duobus capitulis tm̄ ei9 legis.vt.ff.ad.l.iul.maie.l.fi.scōs ē crimē hereseos:vt.C.de apostat.l.ij.z.l.apostatarū i fi.terti9 est crimen repetundaruz.quartus de residuis.quintus peculatus crimen:vt.ff.ad.l.iu.pecula.l.fi.
k Cōpetere.nisi lis fuerit ꝓtestata.vt.j.e.§.penales:z.ff.de accu.ex iudicioꝝ in fi. Itē nisi aliud ad heredē puenerit.tūc.n.tenetur:vt.ff.de calū.i bonis.z.ff.q me.cā.i duob9 tm̄ casib9 ē ɔ vt i actōe vi.bo.rap.q̄ nō dat i heredē lz ad hēdē aliqd puenerit sed furtiua dat ꝑditio:vt.ff.vi bo.rap.l.ij.§.fi. itē i iterdicto vñ vi.qō i heredē ñ dat:sz i scm̄ actō:vt.ff.ō vi.z vi ar.l.ij.§.fi.
l Iniurie.i.l.aqui.actio.
m Sed heredibus.i.de heredibus eoꝝ qui passi sunt hec maleficia.
n Actiones.nam hec non datur heredi nisi lis contestetur.
o Actione.hoc iō qz nō ē i bonis nr̄is aūt lit.ꝓte.vt.ff.de iniu.l.iniuriaruz §.iij.i prin.z.l.interest. Et ē alia rō qz nihil mihi de p̄timonio abest nec reo adest:vt.ff.de col.bo.cū emācipati.§.emācipat9 sunt z alie silēs ei vt subijcē i gb9 nec actori aliqd de p̄timonio abest nec reo aliqd adest.vñ idē iuris est qō z i ista vt ē actō i scm̄ q̄ dat ɔ libertū vocātē p̄onū i ius sine venia i.l.aureis vl filio vocāte p̄ez vt.j de pena teme.liti.§.fi.z.ff.de i ius vo.l.pe. Itē i popularib9 actōib9 vt si qs hēat positū vel suspēsuz:vt.ff.de his q deie.l.si vero.§.q̄ aūt. Quidā dicūt idē de actōe i scm̄ de calūniatoribus.vt.ff.ō calū. l.h actō sz certe ibi alia ē rō.qz hz ꝑditōem vt turpē cāz.vt ibi dr. Itē qz ab est ibi aliqd actori.z adest aliqd reo.vñ nō est similis supradictis.
p Inueniatur.hic continuatur illi.§.qui est.j penales.
q Aliqñ.actō.i.actō de dolo nata pp dolū adhibitū in ɔhēdo nā si dedit dolus cāz ɔctui nō agit actōe ex eo ɔctu cū nullus sit.sed de dolo vt h:z.ff. de dolo.l.elegāter i p̄n.si.n.eēt icidēs ageret actōe ex eo ɔctu vt purgaret dolus:vt.ff.de ac.z.ob.l.ex ɔctib9.z.ff.de ac.em.l.iul.§.si vēditor z daret in hēdes.vt.ff.de ac.z ob.l.ex ɔctib9.vel pone casuz q dolus fuit icidēs vel supueniēs z remaneret ɔct9 z nō agit ɔ heredē nisi puenerit aliqd ad eū vt i actōe depositi q̄ dat i duplū ɔ eū q dolū cōmisit i deposito cā tumultus vl incēdij vel rui.vel nau.sz i heredē nō dat i duplū ex dolo defuncti lz in simplū det.vt.ff.depo.l.j.§.j. Itē qualis ē actō i scm̄ q̄ dat ɔ agri mēsorē ñ aūt aduersus heredē:vt.ff.si mēsor fal.mo.di.l.iiij.§.pe. Idē i actōe ex stipulatu iudicio sisti i eo q erat quēt9 i iure.vt.ff.si qs cau.si eū.§.q iuriarū. Itē i actōe tributoria vt.ff.de tribu.l.illud §.fi.z de his casib9 loqt h.§.alis autē ex ɔctu agit ɔ hr̄dē ēt ō dolo defūcti regul'r.vt de ac.z ob.l.ex.ɔctu:z.l ex deposito q̄ sūt.huic ɔrie z hāc spālitatē denotat hec lra cū dicit aliqñ tm̄ cē.
r Doloso.dolo dāte cāz ɔctui vel dic icidēti vl supueniēti vt mō dixim9.
s Ad hr̄dē.sed si supuenisset actio in scm̄ ppetuo ꝓtra hr̄dē z ꝓtra defūctum daret:vt.ff.ō dolo.l.itaqz sz de dolo olim ifra ānum vtilē.hodie.s.biēniū ꝓtinuū dat:vt.C.de dolo.l.si.
t Dixim9:vt.s.e.§.nō aūt.
v Contestate.imo vt vel hr̄di sola preparatio sufficit:vt.de inof.test.posthumus.§.si.Jo.vel sine preparatione datur querela heredi.
x Dantur.nisi in duobus casib9 prim9 cū agit ad operas ɔ libertū z morit pronus exīco herede relicto ad quē nō trāseūt ope etiā lit. ꝓtest.vt.ff.de operis li.l.operarū iudicio.scōs i pte repetente dotē si lie q̄ a viro diuerterat z decedat pr̄ exīneo herede relicto ēt lit.ꝓte.nō transit:vt.C.de rei vxo.acti.§. videam9
y Transeunt. nisi in duobus casib9 primus i actiōe ō dolo C.de dolo.l.si.scōs i retractione alicuius in seruitutē vel libertatē q p collusionē p nūciatus fuerat igenuus:vt.ff.ne de sta. defun.l.j.§.sz iterdū.
Supest. Eō dēnādus oz absolui ab obseruatione iudicij si aī sniam soluerit qō oz.h.d.Ar.
z Supest.b de vita z trāsitu actionū fm q in Ru. p̄misit dca sunt nūc de iudicis offō dic.q eū exponere debet iā pauca vt modicū respiret deliberat nā ꝓce ptū sermonez qs retinere pōt.
a Absoluere.s.ab obseruatiōe iudicij nā p̄cipal' cā ē sublata solutiōe vt.s.q.mo.tol.obli.i princ.
b De exceptioni.

vulgo antea dicebatur omnia iudicia absolutoria esse.

De exceptionibus.

Sequitur vt ō excep.disp̄iciam9 ꝓpate' āt sūt exceptōes dēdē doꝝ eoꝝ gr̄a cū qb9 agit:sepe.n. accidit vt lz ipa psecutō q̄ actoz expir iusta sit' tm̄ iq̄ sit aduers9 eū cū q' agitur vbi gr̄a si metu coact9 sit aut dolo iduct9 aut errō lapс9 stipulāti9 ticio p̄misisti qō ñ ōbueras p̄mittere palā ē iur̄ ciuili te obligatū' eē z actio q̄ i tēdit dare te oportere efficax' ē sz iiquū ē te ɔdēdari iōqz dat tibi excep.q̄ me.cā' aut' doli mali aut i fcm̄ ꝓposita ad ipugnādā actiōez. Idē iuris ē siqs q̄si credēdi cā pecuniā stipulat9 fuerit:nz numerauerit nā cā pecuniā a te petere posse euz certū est.dare.n.te oz cū ex stipulatione tenearis sz qz iniquū est eo nomine te ɔdēnari placz exceptiōe pecunie nō nūerate te defendi debere Cui9 exceptiōis tpa nos fm q̄ iaz sit supioꝝ libris scriptū' ē ꝓstitutō ne nr̄a coartauim9 Preterea debitor pact9 fuerit cū creditore ne a se pecunia peterek' nihilomin9 obligat9 manet qz pcō ꝓuēto obligatiōes

Equitur. Totus iste titulus diuiditur in qnqz partes p̄cipales. Primo continuat ad precedentia Rubricā. Secūdo ponit causam quare fuerunt exceptiones inuente. Tertio id demonstrat per exempla tam in actionibus realibus q̄ personalib9. Quarto ponit duplicem diuisionem exceptionum. Quinto exemplificat. Secunda ibi.cōparate sunt. Tertia ibi: verbi gr̄a. Quarta ibi:in.§. appellantur. Quinta ibi:ppetue z pemptorie.z.h.d.vsqz ad.§. Idē iuris. Exceptiones sunt arma reoꝝ:z equitate nituntr̄ ad excludendum actiones que competunt actori ipso iur̄ quales sunt metus dolus z in factum exceptiones..h.d.Aretinus.
c Comparate.alias inuente.
d Eoꝝ.i.reoꝝ.nā ipsi sunt cum quibus agitur:vt.ff.de iureiur.l.iij.in prin.z.j.in.§.eum.
e Justa sit.prima facie.
f Inductus.b in stricti iuris iudicijs.i bo.fi.aūt iudicijs ipso iure non tenet contractus.vt.ff.de dolo z eleganter in prin.
g Stipulanti.crederes te debere cum non deberes vt hic.z.ff.de excep.doli.l.ij.§.circa te.
h Obligatū ee.s.īspecto iuris rigore de eqtate obligat9 nō ē vt.ff. ō v̄.ob.l.obligat9 est.§.obligatū.z.ff.ō ver.si.l.si creditor que sunt ɔ.
i Efficax est.s.i sui sba.nā ciuilr z nātr ē obligat9 z pure sz non efficax quātū ad opē exactōis vel dic efficax ē īspecto genere.nā prima facie ɔdēnādus vr̄:sed īspecta qualitate q̄ sit dolo fcā vel metu vl similī cā ipediatur ē iefficax z ita expone in sequentibus casibus.
k Alterus causa b qñ metu fuit compulsus.
l Aut doli.b qñ inductus fuit p dolum.
m In scm̄ redde singula singulis,ppositis cāis fm Jo. sz nōne b tertio cāu.s.qñ p errorē,p̄misi datur doli exceptō.certe sic vt.ff.ō do. exce.l.ij.§.circa quare dic q̄ b actō i scm̄ ē,pponēdo i subsidiū doli exceptōis.s.ɔ pronū z parentē ɔ quos turpes exceptiones nō,pponūtur.vt de excep.doli apud celsum.§.aduersus z ita b accipitur.
Idē iuris ē. Exceptio nō numerate pecunie ōbitori cōpetit qui confessus fuit se pecuniam recepisse quā nō receperat:z ipsā p stipulatiōem restituere promiserat equitate fundatur.h.d.aretinus.
n Scriptum est.s.de lit.ob.
o Coartauimus.vt.C.de non nu.pe.in contractibus.
p Peteret.no. q̄ pcm̄ de nō petendo tria opat nā tollit nālē ipso iure.vt.ff.de so.sticbū.§.naturalis. Item elidit ciuilē vt in b.§. Item obligat nāliter paciscentē non petere.nā z alias quis est obligatus

naturaliter quid nõ facere. furtum vt. ſ. de ob. que ex delicto naſ. §. j.

a Dio. qz nõ ciuilis. ſz nãlis tm̃ vt. ff. de ſo. ſtichũ. nãlis. in cãib9 tm̃ ipſo iure vtrũqz tollit pactũ vt i maleficijs ſcis ſiqs paciſcaꝫ ne agatur. itẽ in pignore remiſſo p pcm̃. vt. ff. de pac. l. ſi tibi. §. q̃dã actões: z §. de pignore. b Apper. oño poſita loco actõis ſm pla. ſed ſz Jo. õ. vt diximus. ſ de ac. §. ſic itaqz.

Eque ſi debitor.

Exceptio iuſiurandi actõem nõ tollit ſed eã elidit que ẽt nitiꝫ eqtate z eõ realem actiõez exceptio iuriſiurandi opponi põt: que repellit agẽtem in rem. b. d. are.

c Inquaũ ẽ. no. ſic ff. de in lit. iu. l. ſi. z. ff. de iureiur. nã poſtea §. dato: z. ff. de dolo. l nã ſufficit. hic tm̃ fallit quotiẽs eſt õ legẽ iuratũ qz nõ ꝓbaꝫ ſacramẽtũ vt in auc. ſceni. nõ ſolũ. §. j. col. v. q̃ ẽ. C. ð nup. aut. qð eis. z. ff. de iure pño. l adigere: z. C. de le. z ꝓſti. l. ñ dubiũ i ſi. itẽ qñ veritas aľs p teſtimoniũ põt inueniri. vt. C. ð re. cre. l. ſi. itẽ qñ deferꝫ ſacrm̃ a iudice vt. ff. ð iureiu. l. admonẽdi. alias ãt obtinet qð hic dicit.

d Rem ſuã diſtinguit tamẽ vtr iuret ſuam rẽ eẽ vel petitorij nõ eſſe. qz ſi iuret ſuã eẽ daꝫ ſibi actio z exceptio. ſed ſi iuret petitorij nõ eẽ naſcit ſibi exceptio õ petitorẽ tm̃: vt. ff. de iureiu. ſed z poſſeſſorij. i. z. ij reſpon.

Itẽ ſi in iudicio.

Abſolutoria lata in pſonali ſiue reali eandẽ actionẽ nõ perimit ſz exc. rei iu. pit quento. z idẽ in pluribꝰ aliꝭ actionibus quaꝫ quedã ſunt ciuiles quedã ſunt p̃torie. h. d. areti.

e Actũ. ſubaudi z fuerit abſolutus ſicut hic innuit.

f Burat. ſ. ſi primo erat obligatus. vnde ſi ſoluat nõ repetit cũ debitũ ſoluat vt de ꝓdi. inde. l. iul. z. l. ſi iudex. z caue tibi qz per iuſſurãdum z per pcm̃ nãlis tollitur obligatio. vt. ff. de iureiu. l. ſi. in prin. z ff. de ſo. l. ſtichũ aut päphi. §. nãlis. ſed per ſniam tollitur ciuilis z remanet naturalis vt. ff. de cõdi. ide. l. iul. ait ſed cũ actõem inducat reſ iudicata vbi nulla oio erat. vt. C. de re. cre. l. actori. quare nõ tollit vbi eſt. R. res iudicata de iure ciuili ẽ. z iõ tollit z inducit ea que ſunt de iure ciuili. z ita obligatõem ciuilẽ tollit. z actõem que eſt de iure ciuili inducit. vt. ff. de ori. iu. l. ij. §. deinde ex bis. ea aũt que ſunt iuris nãlis nõ tollit vt obligatõem naturalem vt ar. ſ. de leg. ag. tu. §. ſi.

g Ex legibꝰ. ne qs ꝓueniaꝫ niſi coꝝ ſuo iudice: vt. C. de excep. l. ſi.

h Obtinent. vt ſen. cõ. vt. ſ. ri. j. in prin. ſicut eſt excep. mac. z vel. vt ff. ad mac. z vel. per totum ti.

i Juriſdictõe. vt. ſ. de dolo malo z metus cã: vt. ff. de excep. doli p totũ. item pacti. vt. ff. de pac. iuriſgen. §. pretor ait.

Appellantur. Quedã exceptões ſunt pemptorie vt doli metus pacti z ſimiles. Quedã tpales iõ ſic vocate: qz negociũ differre dicũtur que olim actorẽ temere litigãtẽ faciebãt cadere a cã. hodievero reo inducie duplicantur z eidẽ reo actor in expẽſis factis in cã dãnabitur ante quaꝫ reſectõem ſup principali negocio audientia denegabitur. h. d. Et diuiditur principaliter i tres pres. Prio ponit vnã diſtinctionẽ exceptõum qz quedã ſunt ꝓpetue z quedã tpales. Scõo ponit exempla cuiuſlibet ẽt perpetue z tpalis exceptõis. Tertio ponit quã penã olim patiebatur: z quã hodie patitur qui pendẽte dilatione legali vel lata ab hoie ante dilatõem finitã egerit. Secunda ibi perpetue z pemptorie. Tertia ibi. alioqn ſi intra. areti.

k Agẽtibꝰ. i. ſine p̃finitõe tpis: vt. ff. de doli exce. l. pure. §. ſi. ita tm̃ ſi

ãte ſniaz opponãtur: vt. C. ſen. reſci. nõ poſ. l. pẽptorias. niſi i. vij. cãib9 q̃ qb9 ẽt oppõi põt p9 ſniaz rõe etatis. vt. C. e. l. dõ: z. ff. ð mi. l. mior. xxv. an. omiſſa. itẽ miles. vt. C. de iu. z fa. ig. l. j. itẽ i mace. z vel. vt. ff. ad mac. l. tã: z ſi itẽ i dõatore q opponit vt ꝓueniatur inc̃ptũ facere põt ẽt p9 ſniaz. vt. ff. de re iu. l nẽ ſem9. §. ſi. itẽ exceptio falſi procuratoris. vt. C. de pc. l. lz ſec9 ſi rõe pſone procuratoris oppõatur exceptio vt qz ſit miles vel mulier. qz talis exceptio ẽ dilatoria vt j. e. §. ptoria. itẽ vbicũqz diceret nullũ fuiſſe iudiciũ vt qz ſit venalis ſnia vel falſis teſtib9 vel inſtris iudicata vt. C. qñ nõ ẽ ne. pño. l. vẽales vel cũ iudex nõ ſu9 vt. C ſi a nõ cõpe. iu. p totũ. itẽ ſi iniq̃ ſub iudice cõpuliſ9 ẽ eo tpe quo ꝓpelli nõ debuit vt ff. de fer. l. j. lz dilatoria ꝓponit ãte li. cõ. lz ꝓbaꝫ poſtq̃ actor monſtrauerat qõ aſſeuerat: vt. C. de ꝓb. l. excep. z. C. e. l. ſiqdẽ ſec9 in excep. ſori qz ãte li. cõ. oppõi z ꝓbari dz ſm quoſdã: vt. ff. e. l p. lz qd ð exce. nõ nu. pe. nũ qd ẽ dilatoria vel pẽptoria R. qdã anomalã eã eẽ nos dicim9 q̃ ẽ tpalis biẽnij. ſ. vl xxx. diez vt. ſ. de li. ob. §. ſi. C. de nõ nu. pe. l. i õctib9. §. j. lz i hoc põt dici anomala qz cũ aľs ꝓbat q excipit hic tm̃ nõ ꝓbat vt. C. ð nõ nu. pe. l. ſi ex cautõe tua itẽ q̃ro in excep. nõ nu. pe. z eo. mõ ſolue. vt. C. de do. cau. non nu. l. ſi. z aut ibi poſita. itez qd de ea q̃ oppõitur. vt qs ꝓueniaꝫ ẽt inc̃ptũ facere põt R. eã tpalẽ qz p̃ſumo q̃ ali qua acqret z ſic poſtea poterit ſolueꝫ vt. C. ar. tu. l. ſi defunctus. nã nõ repetitur quod ſoluitur lz facere non poſſit. vt. ff. de ꝓdi. ide. l. nã z marit9 quod fieret ſi eſſet perpetua cũ ſit fauorabilis vt. ff. de cõdi inde. l. q exce.

l Tpales. aut alia ſimilis ꝓuenti. ſ. exce. ꝓuẽti. ſ. vſqz ad quinquẽniũ. veluti ſiqs ſtipuletur id qð i vtero eſt vel fructus futuros vel domũ certo loco edificari. vel cũ rome eſſet epheſi dare ſtipulatus eſt. vt. ff. de ver. ob. l. interdũ. ſm azo.

m Cum te. ſ. de ac. §. ſiqs agẽs z. ff. de li. le. l. nõ ſolũ. §. ſi. z. C. de iuſ. fiſ. l. iuſta.

n Zenoniane. ſ. grece cuius meminit. ſ. de ac. §. ſed hic qdem

o Cõtinet. quod dic vt mõ dixi per. l. de v. ob. iterduz.

p In duplũ ſed vr q̃ nulla patiatur penã. vt. ff. de pe. be. q̃ ſi in diẽ in prin. que ẽ huic õ ſz dic illã corrigi. vel melius dic q̃ ibi ad hoc ſolũ agebaꝫ. vt eodez iure penes agentẽ bẽret quod erat apud defunctũ vnde nõ fuit plus petitũ.

q Iniuriã. nõ tm̃ talẽ pp quã agere poſſent.

r Tali pena. ſa. C. ad. l. iul. repe. l. j. ff. de pe. l. capitaliũ. §. pe. z. C. de inof. teſ. ſiquis in ſuo.

Preterea. Exceptionũ tertiũ genus ẽ qz quedã vocaꝫ dilatoria iudicij pſonã reſpicies vt exceptio incõperet procuratoris z ſilis. h. d. primo In famis aũt põt eſſe procurator z põt procuratorẽ cõſtituere. h. d. vſqz ad ſi. are.

s Mulierem. que pro alio agere nõ põt niſi pro parentib9 ſi morbus aut etas eos impediat. nec ſit qui eoꝝ noie agat. vt. ff. de procu. l. femine.

t Vel in rem niſi pro libertate eoꝝ. vt. ff. de lib. ca. l. iij. õ ſm io.

v Diſcipline. i. hic ſit ſine offenſa diſcipline. nõ aũt ſic itelligitur. vt z hic nõ poſſit fieri ſi diſciplina. i. exercitiuz militare offenditur ſed ſiue offendaꝫ ſiue nõ p̃ſumitur nõ offendi vt hic. z. C. de procur. l. qui ſtipendia.

x Cõgeſcere. ſz õ. ff. de poſt. l. j. §. loco z i. §. hic edcõ ſo. ibi ð maria infamia hic de qua vel illud de aduocato q emolumẽtũ tm̃ hz hic i procu. q tm̃ hz on9

y De replicatõibus. Qz exceptio per replicatõem eliditur. iõ p ordinẽ de replicatõe dicit. vt. j. e. i n prin. z. ff. de excep. l. ij. §. replicatio.

Interdũ. Totus iſte titul9 diuidit i duas pres principaľr. Prio ponit de replicatõe q̃ pdeſt actori z que nõ. Scõo q̃ exceptões cõpetentes reo principali pſunt fideiuſſori z que nõ pſunt. Scõa ibi. exceptõeſ ãt z. h. d. Replicatio exceptõez tollit que ad tollendũ eã nitiꝫ eqtate q̃ replicatio adiuuãdã intentõem actoris cõpetit z õ replicationẽ duplicatio ẽ inducta ad ſummouendũ eãdem que prima facie equa videbaꝫ õ quã duplicationẽ actori datur replicatio. areti.

z Interdũ. excludi. ſ. p exceptõez

n Noceat.i.nõ prosit.accur.
b Conuenitur.i ita fuit conuentum.
c Digestorũ.vt.ff.de excep.l.ij.

Exceptiones. Exceptio reo cõpetens si est in rem ꝓderit eius fideiussori: ꝓpter actõem mãdati: qua reus sibi tenetur. Exceptio vero personalis vt cessiões bonorꝫ vel similes ad fideiussorẽ nulla tenus se extendunt. areti.

d Exceptiones. hic §. videretur ꝙ debeat esse in si. superioris ti. sed certe cũ ꝛ replicatio sit exceptio bñ ponitur hic gnãliter taꝫ ad exceptiones ꝙ ad replicationes pertinens.

e Fideiussorib⁹ appellatione fideiussoris oẽ accessoriũ accipe. siue sit mãdatos siue fideiussor. siue alius ex eo dictus fideiussor ꝙ pro alio: fidẽ suã astrinxerit. Et no. ꝙ dic̃ plerũqꝫ qꝛ exceptio reo cõpetens gratia sue psone. vt qꝛ sit minor fideiussori non cõpetit: vt. ff. de mino. l. in cãe. i prin. ꝛ. ff. de excep. l. exceptões in si. itẽ si ẽ dãnatus in oĩb⁹ bõis suis rõe sui delicti. vt. C. de fi. l. j vel si cessit bõis. vñ psonaliter ei subuenit ne i plus cõueniatur quã ingꝫtũ facere põt vt. s. de ac. §. fi. ꝛ. j. e. i si. itẽ vbicũqꝫ qs ingꝫtum facere põt ꝺdẽnatur. nã fideiussori nõ datur exceptio vt ff. de re iudi. l. ꝛ si fideiussor in prin. nisi fideiussor defensor ꝙueniatur. tũc. n. vt defensori nõ vt fideiussori dat vt. ff. pro so. l. vexꝫ. §. j. ꝛ. ff. solu. ma. l. alia vbi aũt exceptio rei coberet. vt pacti cõuenti ꝛ rei iudi. fideiussoribus ꝙperunt vt hic ẽt iuuto reo: vt. C. de excep. l. defensione ꝛ. ff. de exce. l. omnes.

f His. s. fideiussoribus.

g Illis quoqꝫ. s. fideiussoribus ꝛ similibus. ac.

prima facie iusta videt iniqꝫ nocerat⁹ qõ cũ accidit alia allegatõe op⁹ est adiuuandi actoris gr̃a que replicatio vocat: qꝛ per eã replicat atqꝫ resolnitur ius exceptõis veluti cuꝫ pactus est aliquis cuꝫ debitore suo ne ab eo pecuniã petat. deinde postea in ꝓtrariũ pacti sunt. i. vt creditori petere liceat: si creditor agat ꝛ excipiat debitor vt ita demũ ꝙdemnetur si nõ ꝙuenerit nec eã pecuniã creditor petat nocet ei exceptio cõuenit⁹. n. ita nãqꝫ nihilominus hoc vexꝫ manet lꝫ postea in ꝓtrariũ pcĩ sunt ſꝫ qꝛ iniquũ ẽ creditorẽꝫ excludi replicatio dabit⁹ ex posterioꝛ pacto ꝙuento. Rursus interdũ euenit vt replicatio ꝙ ꝑima facie iusta ẽ inique noceat: qõ cuꝫ accidit alia allegatõe op⁹ ẽ adiuuãde rei gr̃a ꝙ duplicatio vocat⁹. Et si rursus ea prima facie iusta videat⁹ ſꝫ ꝓpter aliqꝫ cãꝫ actori iniq̃ noceat: rursus alia allegatione opus est: qua actor adiuuetur que dicitur triplica quaꝫ oĩum exceptionũ vsum interdũ vlterius ꝙ diximus varietas negocioꝛ introduxit quas oẽs aptius ex digestoꝛ⁹ latione volumine facile ẽ cognoscere. Exceptiões⁹ aũt qbus õbitor defenditur plerũqꝫ accõmodari solent ẽt fideiussoribus⁹ⁿ eius ꝛ recte qꝛ ꝙ ab his⁹ petitur id ab ipõ õbitore peti vĩ: qꝛ mandati iudicio redditurus ẽ eis quod hi pro eo solũerit: qꝛ rõe ꝛ si nõ de petẽda pecunia pact⁹ qs cũ reo fuerit placuit perinde succurrendũ esse per exceptõem pacti ꝙuẽti. Illis⁹ quoqꝫ ꝙ pro eo obligati sunt ac si ẽt cũ ipius pactus eẽt ne ab eis ea pecunia peteret. sane⁹ que dã exceptões nõ solẽt bis accõmodari. ecce. n. õbitoꝛ si bõis suis cesserit ꝛ cũ eo creditoꝛ expetit⁹. defendit⁹ per exceptõem si bõis cesserit ſꝫ hec exceptio fideiussoꝛib⁹ nõ dat⁹ tõ. s. qꝛ ꝙ alios ꝓ debitore obligat hoc maxime⁹ ꝓspicit vt cũ facultatibus lapsus fuerit õbitor possit⁹ ab his quos pro eo obligauit suum consequi.

De interdictis⁸.

Sequitur vt dispiciamus de interdictis seu actõibus⁸ que ꝓ his exercentur erãt aũt interdcã forme atqꝫ ꝓceptões verboꝛ⁹ⁿ qbus ꝓtor aut iubebat aliquid⁹ fieri aut fieri ꝓhibebat⁹ qõ tũc maxime⁹ fiebat cũ de possessione⁹ aut quasi possessione⁹ inter aliquos ꝓtendebatur. Sũma⁹ aũt diuisio interdictoꝛ hec ẽ ꝙ aut ꝓhibitoria sunt aut restitutoria⁹ aut exhibitoria. Prohibitoria sũt qbus vetat aliquid fieri: veluti viz sine vitio possidenti⁹ vel mortuum inferenti quo ei ius erat inferẽdi⁹ vl̃ in sacro loco edificari⁹ vel in flumine⁹ publico ripaue eius aliquid fieri quo peius nauigetur. Restitutoria sunt quibus restitui aliqd iubet: veluti cuꝫ bonoꝛ possessori⁹ possessionem eoꝛ quã qs pro herede aut pro possessore⁹ possidet⁹ ex ea hereditate aut cum iubet ei qui vi õ possessione: fundi deiectus sit restitui possessionem⁹. Exhibitoria sunt per que iubet⁹ exhiberi veluti eum

per triticariã: vt. ff. de cõdi. trit. l. j. in si. ꝛ. l. ij. Item per cõdi. ex. l. vt. C de acqui. pos. l. si. ꝛ. ff. de rei ven. l. pe. ꝛ. C. loca. l. siquis.

q Possessione. siue retinenda siue recupanda siue adipiscenda: vt j. eo. §. sequens. diuisio. acc.

r Quasi possessione. vt cũ ꝓtenditur vt de possessione reꝛ incorpolium. vt vie ꝛ itineris ꝛ actꝰ ꝛ aque vbi nõ est vera possessio vt ff de acqui. reꝛ do. l. seruus. §. incorporales. sed tñ est ibi quedã quasi possessio ꝛ de ea retinenda competunt interdicta de itinere ꝛ actu ꝛ aqua quãdo cõtẽdo me eẽ in quasi possessiõe ꝓdictoꝛ iuriũ: vt. ff. ꝺ itin. actuqꝫ pri. p totꝫ. ꝛ. ff. de aqua quot. ꝛ esti. per totũ: ꝛ. ff. ꝺ serui. l. pe. ꝛ. ff. si seruus. l. ficut. §. aristo.

Sũma. In terdicta ꝓhibitoria sunt vt interdcã ne vis fiat. itẽ ꝺ mortuo inferendo quedã sũt restitutoria vt interdictũ quoꝛ bonorũ quedã vero sunt exhibitoria: vt interdictũ de libero homine exhibendo ꝛ filia. aret.

s Sũma. i. prima non minima. qꝛ ꝛ de duobus mẽbris aliq̃ inuenitur vt. j. e. §. iij.

t Restitutoria qñ qꝫ tñ quedã inueniũt mixta tã ꝓhibitoria quaꝫ exhibitoria: vt ff. e. l. j. §. interdictoꝛ ꝛ. ff. de li. ho. exhi. l. j. nã petitur exhiberi ꝛ prohibetur inuit⁹ retineri.

v Possidenti. vt si qs missus fuit ĩ possessionem. ꝓtoris: vt. ff. ne vis fl. e. qui in pos. miss. est. l. j. in prin. nã iuste possidet ꝛ sine vitio qui actore preteꝛe possidet vt. ff. de acq. pos. l. iuste.

x Inferẽdi. quod interdcm̃ ẽ. ff. de mortuo inferendo. l. j. in prin. §. hoc interdcm̃

y Edificari. qõ interdcm̃ hẽs: vt. ff. ne qs in loco sacro. l. j. in princ.

z Vl̃ i flumie ꝛ hic hẽs. ff. ne qd i flumie pu. fi. ꝛ ne qd i rip. l. j. i ꝑn.

a Possessori. i. succedenti de iu. pre. tñ. vt de filio emãcipato vel cognato q dicũtur bo. pos. ꝛ ex bo. pos. edictali ꝛ decre. nã statim habẽt hic interdictum directũ vt ꝙsequantur pos. her̃. qõ appellatur quoꝛ bonoꝛ vt. j. e. §. adipiscende vtil̃ vero datur illi qui succedit de iu. ci. vel ex testõ. vel ab ite. vt. ff. quoꝛ bo. l. j. i pri. ꝛ. C. quoꝛ bo. l. j. ſꝫ ẽ ccõtra in here. pe. nã directa datur heredi de iure ci. vtilis vero ei q succedit de iu. pre. vt. ff. de bo. pos. here. pe. l. j. Est ꝛ alio⁹ nouũ auxilium ꝓ nouã ꝙstõem inuentum per quod petit⁹ pos. here. si testm̃ apparet nõ viciatũ vel vitupatum i aliqua sui parte: vt. C. de edic. diui. adri. tol. l si. ſꝫ quare dicit⁹ hic restitutoriũ cũ nunq̃ bo. pos. habuit. R. ipropꝛie dr̃ restituere ꝓ dare. vt. ff. de ver. sig. l. verbuꝫ reddendi: ꝛ. ff. de le. ij. l. cũ quidã. Vel dic ꝙ inspecta psona defuncti dicitur restitutoriũ. sed natura sui dr̃ adipiscendi pos. vt. ff. quoꝛ bo. l. j. §. si.

b Possessore. due sunt vie succedẽdi. s. iure ci. ꝛ iure ꝓ. prima subdiuidit⁹ i possessoriũ ꝙ pstõeꝫ diui adria. ꝛ petitoriũ vt per pe. be. directaꝫ habeat. itẽ secũda sil̃iter subdiuidit⁹ in possessoriũ vt ꝙ interdcm̃ quo. bo. per qõ petit successoꝛ õ iure pretorio se mitti ĩ pos. bo. que tenebat defunctus tpe mortis vt hic. Itẽ i petitoriũ. vt per hr̃. bo. pos.

c Possidet. vel dolo fecit quo minus possideat. vt. ff. quoꝛũ bonorum. l. j. in prin. ꝛ expone hec verba pro herede ꝛ possessore. vt. j. §. ꝙ herede. ꝛ. §. ꝙ possessore.

d Possessionem. per interdictum vnde vi quod intra annum locum habet pro his q̃ nõ ꝙuenerunt ad violẽrum. pro alijs ꝑpetuo. vt ff. de vi ꝛ vi ar. l. j. in prin. ꝛ hoc si ciuiliter ꝛ naturaliter possideat deiectus. si aũt naturaliter tantum vtile habet vt fructuarius: vt. ff. de vi ꝛ vi ar. l. iij. §. vnde vi.

e Jubet. s. pretor de libertate vt qꝛ liber homo detinetur inuitus quod interdictum habes. ff. de li. ho. exhi. l. si.

a Indicere velit.i.cõuentus iniungeret .quo casu aget de libero homie exhibẽdo.vt ff.de li.ho.exhi.l.fi.
a Parenti.in hoc casu duo sũt interdicta.vnũ de li.homine.exhi. alterũ de ducendis.vt.ff.de li.ho.exhi.l.j.j.rñ.z.l.iij.i.rñ.
b Obtinuit.inter sapientes.
c Quos.a pretore formantur vt no.s. i prin.

C Sequens diuisio

C Interdictorum qdã sunt adipiscẽde possessionis quedaz retinende: quedã recuperande sunt. Adipiscẽde ꝓperit quoz bonorum heredi de iure ptorio. in possidentẽ res hereditarias ꝓ herede vel possessore sic dcm qz anteq̃ adipiscatur possessio competit. Itez saluianũ interdictuz pro rebus in fundo illatis.b.d. Areti.

d Nõ ex his inuit hic q̃ hoc interdictũ etiã pro vna re cõpetit.sed cõtra videtur q̃ sit vniuersale.vt.ff quo.bo.l.j.s.fi.sz certe nihilominus ẽ vniuersale.lz ad vnã rez detur.sic.n.est i bef. pe.vt.ff.ꝺ pe. here.l. regulariter.z.l.lz quã ꝓstat vniuersalẽ ee vt.ff.ꝺ rei vẽ.l.j.j.rñ.
e Possessio.s.decretalis.
f Data.s.a voce p toris viui vel hodie coram quolibet iudice vt.C.q admi.ad bo. possessio.l.fi.
g Pro herede.sz nunqd hi tituli sunt rñ.nõ vt.C.in q.cau. ces.lon.tẽ.p.l.hereditatẽ ergo vsucapio ñ põt ꝓcedere.sz ꝺ.ff. quo.bo.l.j.rñ. sed illud expone vt ibi.

cuius rei cõtrouersia sit: z ante q̃rit vter ex litigatoribꝰ possideat: z vter petere debeat: nãq; nisi ante exploratũ fuerit vtrius possessio eoz sit nõ põt petitoris actio instituit: qz z ciuilis z naturalis rõ facit vt alius possideat: z alius a possidente petat: z qz lõge cõmodius est possidere potiꝰ q̃z petere iõ plerũq; z fere semper igens existit ptẽtio de ipsa possessione. Cõmodũ aũt possidendi in eo ẽ q̃ etiã si eius res nõ sit qui possidet si mõ actor nõ potuerit rem suã esse ꝓbare: remanet in suo loco possessio pp quã cãz cũ obscura sunt vtriusq; ptis iura ꝓtra petitorẽ iudicari solet. Sed interdicto quidẽ vti possidetis defuncti vel ediui possessione ꝓtenditur. Utrobi vero interdicto de rez mobiliũ possessiõe ꝓtenditur: quoꝝ vis ac ptãs plurimã inter se dñam apud veteres habebant: nã vti possidetis interdicto is vincebat q interdicti tpe possidebat si modo nec vi nec clã nec p̃cario nactus fuerit ab aduersario possessionẽ: ẽt si aliuz vi expulerat: aut clã aripuerat alienã possessiõez aut p̃cario rogauerat aliquẽ vt sibi possidere liceret. Utrobi vero interdicto is vincebat qui maiore parte eius anni nec vi aut clã nec p̃cario ab aduersario possidebat: hodie tñ aliter obseruatur: nã vtriusq; interdicti ptãs q̃ztum ad possessionẽ pertinet exequata est vt ille vincat z in re soli.z in re mobili q possessionem nec vi nec clã nec precario ab aduersario litis contestate tpe detinet

r Possessio eoz sit.i.quis possideat nõ põt.vt.ff.de iudi.l.inter litig.
s Ciuilis.vt q̃ parit actionẽ i rẽ aduersario.vt.C.de ali.mu.iu.cã.fa.l.j.
t Naturalis.vt qz nemo a seipso possit petere ſm naturã.vt.ff.de arbi.l. pe.z facit ad hoc bene.ff.vti pos.l.j.§.hoc interdictum.z.ff.de acq.pos.l erit
v Demp ingens.i.magna z hec eadẽ cõtentio z in alijs interdictis est ẽt in illo de supficiebus.vt.ff. de supfi.l.j.j.respon. Item in illo itinere actuq; z via priuata.vt.ff.de iti. actuq; priua.l.j.j.rñ. Itẽ de aqua quo.z esti. Itẽ inter eos q dicũt aquã p eundẽ riuũ q coꝛriuales dñi. itẽ iter eos q ex eodẽ castello. vt.ff.de aqua.quo.z esti.l.j.j.rñ.z.l fi qs ius.§.iter coꝛriuales z.§.ait ptoꝛ q ex castello. In his.n.oĩbus interdictis vbi de icoꝛpaliũ quasi possessione agit.est idẽ modus agẽdi qui in duobus istis z iõ ꝓtinue post illũ titulũ vti pos.z illi supradicti ponũtur per ordinem.
x Remanet.sa.C.ꝺ edẽ. q accu.in fi.z.C.de rei vẽ. l.res.ff. de vsuf. le.vsufrui.
y Vel ediũ.ff. vti pos.l. prima primo.respon.
z Utrobi.hoc ꝺr ab vtq̃ z vbi.z vtruz ponat ꝓ ad vel amplius vbi ponit pro quẽ.q.d.apud quẽ est.apõ eũ sit. Nõ fit aũt mẽtio hic possessionis .cũ mobilia ꝓ prie nõ possideãtur.sz imobilia tm̃ cuz dicat possessio quasi pedũ positio vt.ff.de acqr.pos.l.j.in prin. abusiue tamẽ tã mobilia q̃ imobilia dicũtur possideri.
a Quoq̃.s.duoꝝz interdictoꝝz.
b Intedicti.i.tpe quo ꝓponitur interdictũ.
c Aliũ dũmodo nõ aduersarium.
d Eius.s.q̃ aduersarij vt.ff.de ver.signi.l. maiorẽ partem.
e Possidebat.z sic citius vincebat in vti.pos.q̃ vtrobi.z erat forte rõ.qz totius

b Pro herede hec ꝺr qñq; accipitur ꝓ vero titulo.vt.ff.ꝓ herede p totuz.qñq; ꝓ falso vt qz credebat se heredẽ cũ nõ sit.z ita hic accipitur z qñq; agitur de pe.here.vt.ff.de pe.here.l.,ꝓ herede.
i Sciens.vñ si querit ab eo quare possideat dicit qz possideo vel si dicat ꝓ herede.tñ falsuz sciẽter dicit.vt.ff.de pe.here.l.qui interrogatus.
k Amiserit.que est facti.
l Cõparatum.contra colonũ directũ ꝺ extraneos vtile.vt.C.de sal.interdi.l.j.z.ff.de sal.interdi.l.j.
m Coloni.itẽ z ꝓ dãno si qꝺ cõtulit in eiusdẽ.vt.ff.de sal. iter .l.j.
n Pepigisset.s.tacite.vt.C.locati.l.certi iuris. Sed quid differt inter hoc interdictũ z seruianã.rñ.in seruiana ꝺr locatorẽ ꝓbare colonum fuisse dominũ tpe obligationis.vt.ff.de pig.l.j.§.cũ predium in fi.z.l.z que nõdũ sunt.§.qꝺ dicit.sz i interdicto isto sufficit si ꝓbet ipsum possedisse.vt.ff.de sal.inter.l.j.

C Retinende. C Interdictũ retinẽde possessionis dicitur vti possidetis in vtrobi. Nã cũ inter aliquos de ꝓprietate qõ est mouenda z vterq; se possessorẽ ꝓtendit pp magnũ possessionis cõmodum nõ põt aliter super petitorio disceptari: nisi vnus sit petitor alius possessor ad quod discernẽdũ cõpetunt hec interdicta z vti possidetis ꝓ rebus imobilibus. vtrobi vero ꝓ mobilibus ꝓperit z hodie idẽ cõperit in his interdictis qui tpe litis cõtestate nõ vi nõ claz nõ p̃cario ab aduersario possidet z possessoriũ solo aio retinet lz solo aio non acquiratur.h.d.vsq; ad.§.recuperande. Areti.

o Possidetis.qꝺ de rebus imobilibus dicit.sed vtrobiq; de mobilibus.j.e.§.sed interdicto.
p Proprietate.ob hoc qꝺ cõparatũ est.sed z sine hac controuersia proprietatis dabitur: vt si de sola possessione cõtenderet ſm Jo.
q Petere debeat.i.quis sit actor z quis sit reus.

mobilia transferũtur q̃ imobilia: vt.C.cõmo.l.j.ff.de re iud.a diuo pio.§.j. z.ff.de acqui.pos.l.si rem.
f Ad possessionẽ no.quãtũ ad possessionẽ.nã quãtuz ad alia remãsit ꝺria vt olim.vti pos.in rebus imobilibus vtrobi in mobilibus locuz ꝓbeat vt hic dicitur.z.s̃.§.proxi.
g Nec clã cũ multa sint genera.violẽtiaꝝ que ad presens omitto. de hac vi que inquietiua dicitur.que parit hoc interdictũ dic.vt si me arare vel edificare vel in eo me facere ꝓhibes cõtendens te possidere ꝺz locũ hoc interdictũ.vt.ff.de vi z vi ar.l.viz facit.z.ff.q̃ vi aut clã.l.j.§.qꝺ si.qd si ille nõ cõtendebat se possidere.sed solũ iniuriat mihi rñ.adhuc locũ ꝺz hoc interdictũ.vt.ff.vti pos.si duo.§.si vicinus. Ꝺz z actiõe iniuriarũ mihi tenet: vt.ff. de act.emp.l.q pẽdentẽ.qd si nec possessionis rõe nec iniuria.sed qz seruitutẽ sibi ꝓtendit. R.si possidet intentabo negatoriã si ego possideo intentabo hoc interdictũ.vt.ff.si ser.vẽ.l.ij.§.j. Clã aũt possidet q clanculo me absente sibi possidere volẽs ingreditur fundũ meũ quẽ ego possideo nec tm̃ suspicoꝝ me posse repelli z ita me absente z inuito sepissime fac.vt.ff.q̃ vi aut clã l.iij.§.si.z de acq.pos.l.clã.ille.n.q ingreditur ꝺz nãlez ꝓ introitũ suũ z ego ciuilẽ. Vel ꝺic q̃ ego retineo nãlem ciuiliter ingrediẽs nãlem nãliter. sed nõne eã naturalẽ pdit statim cum de fundo exit z ad iudiciũ venit. vel ctiã alias iret.rñ.nõ.imo aio retinet eã naturalẽ vt facit fructuarius qui solã naturalẽ ꝺz.vel ꝺic q̃ si amittit eã nõ tamen nocet.qz adhuc hoc interdicto tenetur lz ego possideã tm̃ vt diximus p.l.ff.vti pos.si duo.§.si vicinus.precario aũt possidet aduersarius a me vt precibus suis motus cõcessi sibi p̃cario.vt.ff.ꝺ p̃ca.l.j.i prin.z.§.j.z distingue in precario.qz aũt agit vt oĩs possessio in accipiẽtem transferat qꝺ fieri põt.vt.ff.eo.in rebus.z.ff.de acquir. pos.põ.§.si is.vt nulla.z hec valet vt.ff.de preca.certe.§.is qui.aut vt habeat naturalẽ tm̃ qui accipit z hoc valet.vt.ff.de preca.l.z ꝺz.§.eũ. Sed nũ quid in omni p̃cario vinco habentez a me p hoc interdictũ. Rñ.nõ illuz q ꝺz oẽm possessionẽ cũ hoc interdictum possessorez tueatur: vt.ff.vti.pos.l.j.

§.j.ꝛ.§.ij.ergo vinco supradictos etiã si ego habebam possessionẽ ab alio vi vel clã vel precario vt hic ꝛ.ff.vti pos.l.j.§.fi.ꝛ.l.ij.

a ¶ In possessione. caute dicit in possessione sit.vt.ff.de acqu.pos.l.si quis autem nam nõ possident isti nec ciuiliter nec naturaliter secundũ io.s.colonus ꝛ inquilinus ꝛ similes.vt.hic.ꝛ.ff.de vsuca.non solũ.§.q vulgo. Sed. ¶ D.dicit eos naturaliter possidere.vt.ff.cõi di.l. cõi di.§.neqz.sed illũ intellige possidere colonũ.s.alij.

b ¶ Colonus.s.i villa.sed inqlinus in ciuitate.vt.ff.ỏ acqui.pos.l.re pignoris.

c ¶ Per eos vz.si gº p alium possidet:ergo nõ possidet vt.ff.de acqui.pos.l.q meo lz qdã dixerũt eũ nãliter possidẽ sicut ꝛ colonũ vt superiori casu diximus.

d ¶ Retinere.lz aio teneat nõ tñ aio queritur:vt.ff.de acq pos.l.quẽadmoduz.ꝛ C.de aq.pos.l.lz ꝛ.j.pri.

e ¶ Expositum.s.p quas pso.no.acq.§.ex his.

¶ Recuperande. ¶ Recupande possessionis dr̃ interdictũ vnde vi cõperẽs spoliato p possessione q̃ ẽt hz in spoliãte.vi vel clã vel precario ex iteruallo lz hodie p vim spoliãs si dñs ẽ a dñio rei cadat:alꝫ rẽ spoliatã ꝛ eius estimationẽ restituir q alꝫ a lege iulia de vi publica vel priuata crialiter punitur:ꝛ armoz appellatiõe lapides ꝛ fustes cõtinẽtur.h.d.areti.

f ¶ Edictũ.aliud i reb9 mobilibus.naz p his cõpetit vi bo.rap.actio:vt.ff. de vi ꝛ vi ar.l.j.§.hoc interdictuz ꝛ.§.plane.nisi mobilia cũ immobilib9 petãtur hoc interdicto:vt.ff.ỏ vi ꝛ vi ar.l.ij. §.qui aũt.

g ¶ Proponit.i.datur.

h ¶ Unde vi. Sed quare dr̃ vnde vi.rñ.qꝛ talia erãt verba prozis.vnde illũ vi deiecisti rẽ.ꝛ ita a pri. verborũ prozis sũpsit denoiationẽ.sicut ꝛ alia vt quoz bonoz ꝛ sili'a.vt.ff.de vi ꝛ vi ar.l.j.in prin.

i ¶ Ab eo.s.deiecto.vt qꝛ hodie expoliaui te.vel qꝛ cepi possidere rẽ tuã clã vel vi in sequẽti vero die me expulisti nã teneris mihi hoc interdicto.secus si incõtinenti me reicis.vt.ff.de vi ꝛ vi ar.l.iij.cũ ergo ꝛ.l.q possessionẽ qõ i cõtinẽti accipe anteq̃ ad alios actus extraneos diuertat.vt.ff.de duob9 reis sti.duos.

k ¶ Cõstitutionibus.vt.C.vnde vi si qs in tantã.

l ¶ Supradixímus .s.vt bo.rap.§.qꝛ tamen.

m ¶ Rei dare.s.proprietatis.sed interdicto vti pos.possessio estimatur.vt.ff. vti pos.l.pe.§.fi.

n ¶ Priuata.pena aũt huiusmodi legis est tertie ptis bonoz publicatio si sine armis ꝛ relegatio ẽt sicũ armis.vt.j.de pub.iudi.§.itẽ lex iul.de vi pu. C.ad.l.iul.de vi pub.l.qñqz ꝛ .l.ij.ꝛ.ff.de ac.l.hos accusare.§.cõibus.

o ¶ Sin aũt ꝛ lapides.s.de pu.iud.§.itẽ lex.ꝛ.ff.de vi ꝛ vi ar.l.iij.in prin.ff. de ver.sig.l.armoz.sed nũquid dz aliqs expectare se primo pcuti q̃ pcutiat ¶ Dicũt qdã q sic vt ar.C.vñ vi.l.j.ꝛ.ff.ad.l.aql.si ex plagis.§. tabenarius Nos ꝯ sed sufficit iust9 timor recti possidẽti ad defendẽdã possessionẽ quã sine vitio tenebat iculpate tutele moderamie illatã.vñ ide ꝑpulsaꝝ lz vt.ff. ad.l.aq.fz ꝛ si qñqz.ꝛ.ff.ad.l.coz.ỏ fic.l.is q ꝛ.ff.ỏ vi.ꝛ vi.ar.l.iij.§.q armati ¶ Tertia diuisio. ¶ Introductoz tertia est spẽs:qꝛ quedã sũt simplicia i qbus actoz ꝛ reus cognoscit:vt oia restitutoria ꝛ exhibitoria. Quedã ꝑhibitoria:vt ne qd in loco sacro ꝛ fiat:quedã vero duplicia sic dicta qꝛ i eis nõ põt discerni actoz a reo.ꝛ quedã ꝑhibitoria vt est vti possidetis ꝛ vtrobi.h.d.Areti.

p ¶ Duplicia.simul põt fieri actionũ diuisio.nã quedã duplices sunt:vt habere.fini.regũ.ꝛ cõi diui.vt.ff.de iudi.l.in tribus.

q ¶ Sacro.v.ff.ne quid in loco sacro.l.j.

r ¶ Publicio.s.ne quid in flu.p totũ.

s ¶ Utrobi.itẽ interdictũ de supficiebus.vt.ff.de supficie.l.j.§.ꝑponitur.ꝛ dic.vt.s.e.§.retinende.

¶ De ordine. Interdicta hodie sine solẽnitate ꝓponũtur:ꝛ p his actio in factũ sibi locũ vendicat.h d.Areti.

t ¶ Interdictoz.s.cũ antiqua solẽnitate sine ea tamẽ reddi põt ꝛ ꝑponi vt.ff.de ope.no.nũ.l.ꝓtoz ait.§.nõnulli vel ẽt in factũ actio loco cuiuslibet interdicti q̃ vtilis vocatur. vt subijcit.

v ¶ Ordinẽ.i.ex antiquã solẽnitatez qõ semp fieri videtur vt subijcit.vt.s.de suc. subla.in prin..ꝛ.ff.de ne.gest.l.actio.ꝛ.C.ỏ fozmu.ꝛ ipe.ac. subla.l.j.ꝛ.ij.

x ¶ Interdictis.s.solemnibus.

y ¶ Actio.i.actio in factũ que datur loco cuiuslz interdicti. Et no.quattuoz esse genera actiõis in factũ vna i q̃ ex oi edicto vel interdicto prozis datur vbi spãlis actio nõ datur vt hic. Alia ẽ legis aqlie subsidiaria qñ dãnũ datur de nõ cozpoze in nõ cozpus.vt.s.ad.l acq.§.fi.q̃ ꝛ ipsa prozia est vt.ff.de p.ver. l.qꝛ actionũ i si. Tertiũ genus est ex ordinariũ.qꝛ ex variis figuris cãz est introductũ quoties equũ est actionẽ dari vt.C.de sa.san.ec.l.sancimus Quartuz.genus est qõ eqparat actioni p scrip.ver.qꝛ actio p scrip.ver.vna cũ ista in factũ ciuilis dr̃ vt ff.de p̃s.ver.l.j. in fi. Et hz locũ in trib9 generibus negociorũ:primo in ꝯctibus innoiatis tribus do vt des.ꝛ do vt facias ꝛ facio vt facias vt ff.de pres.ver.l.nãlis §.j.ꝛ.iij.sed i quarto inoiato ꝯctu.s.facio vt des:hz locũ actio de dolo.vt.ff.de pres.ver.l.naturalis.§. quod si facio. Itẽ in scõo genere ex oi pacto in cõtinenti ante vel post apposito iuxta aliquẽ ꝯctũ vt.C.de pac.iter emp.ꝛ ven.l.ij.ꝛ.C.de pac.l. pecus. Itẽ in tertio genere vbicũqz dubitat de noie ꝯctus.vt patet in exẽplis.vt.ff.de estima.ac.l.j.ꝛ.ff.de ꝑscrip.ver.l.j.p totũ.ꝛ.l.iij.

z ¶ Reddita.s. ab illo pretore.

a ¶ De pena temere litigantium. Rub.

¶ Usqz nunc de ꝓpositione actionũ dictũ est.sed qꝛ cõtingit eas interdũ temere ꝓponi nunc de pena temere litigantiũ dicit.

Nunc admonẽdi. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres ptes Primo cõtinuat rubricã ad pcedentia. Scõo ponit triplicẽ penã vt temere litigãtẽ coartet. Tertio dicas penas figillatiz p exẽpla declarat.secũda ibi.idqz maxime.tertia ibi:ecce enim. Et.h.d.in sũma. Pena temere litigãtiũ triplici pena coartatur pecuniaria ꝑiurij ꝛ infamie. Et reus de calũnia iurare debet:qui se temere litigauerit est periurus. Itẽ negãs id quod dz aliqñ i duplo punitur. Itẽ actoz ꝛ aduocati vtriusqz partis de calumnia iurabũt.h.d.are.

b ¶ Sustinebant.s.magistratus qui iura reddebãt vt.ff.de ozig.iur. l.ij.§.post originem.

c ¶ Maxime.i.certe.

d ¶ Pecuniaria.i.aliquando.vt.j.eo.§.finali.

e ¶ Religione.l.calumnie.vt.j.proximo.§.Sed quando.rñ.i futuro seculo licz non in isto.vt.C. de iureiu.l.ij.

c ¶ Infamie.j.eo.§.ex quibusdam.accur.

d ¶ Constitutione.C.de iureiur.ꝑter ca.l.ii.in prin.

e ¶ Nisi prius nõ dicit qꝛ reꝰ prius q̃ actoz iuret.sz. priusq̃ audiat. actoz aut priusq̃ reus iuret,vt.C.de iura.ca.l.ij.in prin.que est ꝯ.

a Ad ꝺicendū.no.diligenter capitula huius scri.actor.n.iurat ꝙ bona iusticia venit ad agendū.vt.C.de iura.ca.l.ij. Itē quod nō dabit vel dedit aliqd iudici vt ꝓferatur ꝓo se sniа:vt in aut̄.vt liti iurent in exor.litis. Itez ꝙ nullā exiget vel faciat probationē calūnio sam.vt in aut̄.de his qui igre.ad appel.§.fi.col.v.eꝺ reus iurat hec eadē nisi ꝙ in primo capitulo iurat se vti bona contradictione.

b Veluti.vt.§. de acti.§.tripli.

c Noie agetur. itē alibi:vt.C.de nō nu. pe.aut̄.ꝺ qui ꝓpriā Itē & alibi:vt si creditor negat sibi debi tū solutū. nā postea ꝙ fit debitū probare cogitur.vt.ff.de ꝓb. l.cū ꝺ idebito.itē pos sessor negans se possidere si probatur p dit possessionē. vt.ff. de rei vendi.l.pe.& i aut̄.de triē.& se.§.ad hec.itē alius.vt.ff.de iudi.l.eum.

d Actio.ēt a principio nō solū inficiatione vt hic & .§.de ac. §.at ille.

e Itē actoris.q.d. nō solū reꝰ iurat de calūnia vt.§.e.§.j. sz ēt actor in constōne nostra dicitur:vt.C. de iu.calū.l.ij.i prin.

f Subeūt.s. quod iustū & fidele seruitiū pstent vt in ꝓstōnibus ꝺi.sed tñ in cō suetudine nō habeē ꝙ iuretur lz lege caueatur.C.de iudi.rē nō nouā.§. patroni & facit in aut̄.de restibus.§.fina.colla.vij.

Hec aūt omnia. Olim actor calūniose litigans in decima pte litis puniebatur.hodie vero ꝓuriꝭ:& victori condemnabitur in expensis.h.d.Areti.

g Hec aūt oīa que de sacro calūnie dicta sunt.§.eo.§.j.&.§.e.§.itē actori.&.§.ꝓori.

b Introducta.actio enim quedā erat qua tenebatur actor q ꝙ calūniā litigabat in decimā ptē litis qꝺ hodie corrigitur.sed & hec hodie iure auten.in antiquū reddit statū lz nō iure illius actiōis.sz per iudicis ossiū.vt in autē.de litig.§.ad excludēdas.& no.ex hoc.§.& ex d.aut̄.de litig.& ex.l.ff.de re iu.l.qui in ius.§.nemo.& ex.l.ff.de pe. & re.l.illud.ꝙ nisi ꝓbe & calūniose litigauerit vt debeat cōdēnari in expensis.vt.§.de iudi.l.eū qui.& .C.de fruc.& lit.expen.l.nō ignoret lz in.C.de iudi.l.ꝓperandū.§.finaūt indistincte dicat victū cōdemnari victori in expensis.sed est intelligendū cū ia dicta determinatiōe si calūniose hoc facit.vt in auten.de iudi.§.oz.col.vj.

Ex quibusdā Cōdēnatus vel pactus ex criminibus que hic numerātur. Vel cōdemnatus actionibus directis vel ꝺ̄ris descēdētibus ex ꝺ̄ctibus hic enumeratis erit infamis.h.d.areti.

i Dānati.s.suo noie.nō si ꝓcuratorio vt.ff.de his qui no.infa.l.furti.& hoc si a iudice ordinario vel delegato sit ꝺdemnatus.secus si ab arbitro:vt.ff.de his qui no.infa.l.ꝙ ergo.§.ex cōpromisso.

k Directa.& ob id tutor ꝙuentus a pupillo & damnatus infamat idē in alijs directis.secus si eꝺ tutor pupillū faciat ꝺdēnari vt hic & ff.de his qui no.infa.l.j. Et no.qz in casu ēt iam ꝺ̄ria infamat vt hic & .ff.qui no.infa.l.furti.§.mā.itē no.ꝙ quattuor hic ponuntur exēpla de maleficijs & quattuor de ꝺ̄ctibus vel quasi.

l Sed furti.etiā pacti.i.pcio eris siue iussu pretoris.vt.ff.de his q nor.infa.l.in actionibus.&.l.furti.&.§.pactū.acc.

m Recte.vt.ff.de his qui no.infa.furti.§.si.

Dium aūt. Citatio prima ps iudicij ꝺ̄ cuius respectu ēt fit punitio. Nā si filius & libertus in ius vocauerit parentes vel patronos sine venia punitur in quinquaginta aureis.h d.are.

n Edicti.i.edictum ꝓponit de in ius vocan.vt.ff.de in ius voc.l. iij.§.pretor.& per totum ti.

o Dicturus.ff.de in ius vo.l.j.

p Solidoz.als quasi inofficiosus castigatur si inopia penā soluere non possit vt.ff.de in ius vo.l.pe.& si. Et intellige hoc in emācipatis filijs.als nō possit esse inter patrem & filiū:vt.C.de in ius vo.l.fi.& ꝺirimus.§.de act.§. eū quoqz.itē no.qz ꝓ hic ꝙ aureus ꝓ solido accipitur.vt.ff.de in ius vo.l. libertus.&.l.iij.cū ꝺicat.l.aureoz.& hic ꝺicit solidoz.itez no.qz.lxxij. aureꝰ faciūt libram aurei.vt.C.de suscep.& archa.l. quotiens colla.x.

De officio iudicis Ru.

Ista rubrica cōtinuat sm Jo.fa. Quia visuz ē.§. de act.vez qz officii iudicis loco actionis aliqñ hētur vt lege actionis verbo .ff. de ac.& ob.post actiōes ponit de offō iudicis vel pōt ꝓtinuare ꝙ iudiciū cōsistit ex tribus psonis.videlz ex psona actoris:rei:& iudicꝭ vt.c.fo2us.de verb.sig.sed §.dicruz est de actionibus & sic de psona actoris de exceptionibus:& sic de reo.sequitur necessario videre ꝺ tertio.& sic de iudice.& istā cōtinuationē infert gl. hic in nigro.areti.

Superest. Totus iste titulus diuidit in sex ptes. Primo ponit generaliꝛ quid spectat ad offiū iudicꝭ circa sniaz. Secūdo qd ad ipz ptinet circa cōdēnationē malorꝫ seruorum. Tertio quid i actione in rē. Quarto quid in actionibus vniuersalibus Quinto quid in psonalibꝰ Sexto quid in iudicijs diuisorijs.scōa ibi: iō. tertia ibi:& si in rē. quarta ibi:& si hereditas.quinta ibi:& si ad exhibēduz.sexta ibi: familie herciscūde. Et.h.d. Judex ꝺz iudicaē sm ius scriptū vel ꝓsuetudinariū & sniam suam sm naturā actionis proposite ferre.h.d.areti.

q Supest. Sed vnde supest.rñ.qz de act.diximus & de reis.seqtur vt de iudice q sedet in iudicio dicamus & eius officio circa que versatur.

r In primis.i.in principalibus vel inter principalia.nā primo libellus ꝺandus est.vt.C.de lit.cōte.auc.offeratur.& cause examinatio. p̄cedere ꝺz hāc obseruantiam que circa sniam adhibetur .vt.C.de iudi.l.iudices . vel ꝺic in primis.s.obseruātijs.s.circa sniaz adhibendis.nā & alia sunt obseruāda.s.ꝙ deē in scriptis.vt.C.de sen.ex p.reci.l.fi.& sedendo.vt in aut̄. vt ab illius. & q.§.sancimꝰ.col.v.sz hoc est principale ꝙ ꝶz legē iudicet vt hic seqtur

s Constitutionibus.s.imperatorum.

t Aut moribus.i.cōsuetudine que ꝓ lege ꝶuatur.vt.§.de iu. na.§. ex nō scripto. Sed quid si vnū eoz alteri ꝺicit.rñ. Cōstitutio legꝭ antique ꝓiudicat.vt.ff.de le.& se.cō.l.nō nouū.& cōsuetudo ꝓiudicat vtriqz siue sit generalis.vt.ff.de le.& se.cō.l.de qbus.siue sit spālis in illo loco.s.tñ ꝓiudicat vtriqz vt.ff.cōia predio.l.venditor.§.si cōstat.

v Morali.i.super.

x Aditus.est.s.iudex.acc.

y Norā.s.ꝓmitto.nā dāni estimatio tñ ē in obli.& in cōdēnatione. vt.ff. de re iudi.l.miles.§.j.&.ij.alꝭ eēt incerta snia qꝺ eē nō ꝺz vt.§.de ac.§.cura. Et si in rem. Judex in actione reali reū ad restōnez rei cū fructibꝰ ꝺdēnat. In quo statiz fiet executio:nisi reus nō hēat facultatem rei restituē de.nam tunc datis fideiussoribus executio differetur.h.d.areti.

z Eum.s.possessorem.acc.

a Ut rem ipsaz..i.& si i psonā vt si res petaē viꝰ possessa ꝙ actiōez ꝙ metꝰ cā vel ex stipulatu ad rē tradēdaz .si aūt in quātitate vel in genere aliqd petatur tunc a petitione actoris absoluit vel cōdemnatur in re petita.

b Cuz fructibus sed de quibꝰ loquitur nunqd de naturalibꝰ vt de pomis & cerasis & similibꝰ an vero de industrialibus.rñ.de naturalibꝰ nō qz illi aut extant & tunc per rei vēdi.petuntur sicut res ipsa cū nullus etiaz bo.fi.pos. facit suos.vt.ff.de.vsur.l.fructus.aut nō extāt.& tūc nō tenetur cū nec hēat nec dolo fecerit quominus haberet sed cōditione sine cā estimatio debetur ff.si certū pe.l.si & me.& vtroqz casu cessat officiuz iudicis de quo hic agitur cū iure actiōis petātur. Item de industrialibꝰ nō si a bo.fi. ꝓcepti. sūt qz ꝙ cipiendo eos & seperādo a solo suos facit & lucratus.vt.ff.de re. di.§.si qs a non domino siue habeat titulum siue nō vt.ff.qui.mo.vsufru.a.l.si vsu.& ff.fini.regum.l.iiij.§.pe.si autez nō separauit adhuc ipsius fundi sunt.vt.ff.

de rei ven.l.fructus.sed dic de industrialibus log'qui sunt pcepti sed nō cō sumpti a bo.fi.pos.nā cū sunt facti possessoris nō rei,ven.sed iudicis officio petūtur vt hic.t.C.de ven.l.certū.§.bona fide.si aūt malefidei sit de ꝯsumptis tenebit cōditione sine cā de extātibus rei ven.nō dico eadē rei vē. qua petitur res ſz alio oīno ſz in pē.here.sit secus vt.C.de rei ven.l. certū.j. rū.

De pcipiēdis aūt tenetur

ossō iudicis.vt.j.e.§. illoꝝ t.ff.de rei vē.si nauis.§. fi. si vero malefidei pos.titulū hēat de ꝯsumptis tenet cōditōe sine cā de extātib⁹ rei vē.a pcipiendis pp tit. excusat vt.C.de rei.ven. si fundū nisi in.iij.casib⁹ vbi de pcipiēdis tenet q bz titulū q;os dic.vt.s.dtrim⁹ de rei di.§.si qs a nō dño

a Si i pūti no. in actiōe in rē in cōmēti fieri executionē secus in psonalib⁹ qz quartuoꝝ mēbrū spaciū dat vt.s.de ac.§.quedā.t.C.ō vsur.rei iudi.l.ij.t.iij.ac.

Et si hēditas. In iudicio vniuersali ita fructus veniūt sicut in singulari:t i vtroq; iudicio male.poss.ssoꝝ de nō pceptis tenetur. secus i bonefidei possessore.nisi post litꝯ contestationē.h.d.areti.

b Et si hēditas petita si hēditatis petitōe actuꝝ sit t ꝯdēnatio secuta nā t ipsa ē in rē t in psonā.vt.s.ō act.§.quedā.

c Petitiōe.vt restituat fructus cū re.vt.s.pr.§.

d Nō pcepit.s.p tituluꝝ nō hēbat.als ab alijs pcipiēdis excusatur vt modo diximus.

e Actiōez.s.i rē.t pe.he.

f Pene.pene dic qz i pe. hē.veniūt eadē rōe qua resꝫ i rei vē.alia est rei vēdicatio ꝓ re:alia ꝓ fructibus.

g Nō hoc ē vez p rei vēditionē vel p iudicis offiñ sed p cōditionez sine cā sic cuꝝ bonū t equū sit:vt.ff.si certū pe.l. si t me.

h Percepti.nisi infans vl pupill⁹ fuerit possessoꝝ vt.ff.ō rei vē.l.q ifans. ac.

Si ad exhibendū. Re⁹ nō exhibēs rē que i iudicio cepto exīstit vsucapta actori pro eo q morā in exhibēdo cōmisit ꝯdēnabit in quo veniūt fructus pcepti post litꝯtestationē. Et reo nō hūte facultatē rei exhibende:tps qō exhibeat statuit:qz si ꝯtumax in exhibēdo fuerit condemnabitur in quātū actor in litē iurauerit.h.d.are.

i Usucapta. Sed qūo potuit vsucapi cū interruptiōe facta in actiōe ad exhibendū videatur facta ēt in rei vē.vt.C.de anna.excep.l.fi.rū.fz Jo.lex illa intelligitur in trib⁹ casibus ibi in lra positis nō als.vt.ff.ad exhiben.l. iul.in fi.Alij dicūt illa generalr intelligi p.l.ff.de iud.solemus. Et qō dic circa res mobiles intellige hic de qbus nō interrumpitur vsucapio p litꝯtest. vt.ff.de rei ven.l.si post.prima sntia verior est.

k Actum t obtentum.

l Tamen caueat.vt.s.e.§.sed si neg.ff.ad exhi.de co.si iusta.

m Cōdemnādus.declato iureiu.in litē:vt.ff.de in lit.iur.l.in act.

Si familie herciscūde. Juder in actiōe familie herciscūde:t cōī di.si sūt plures res cōes:singulas singlr adiudicabit. Et si vna plus valeat q alia in pecunia cōdēnabit. Et heres q pcepit fructus vel male versatus fuit in re cōi tenebitur coheredib⁹. Si vero vna res sit que diuisionē non recipiat adiudicabitur vni insolidū q ꝯdemnabitur cōsocio in pecunia.h.d.are.

n Dictum.vt.s.de act.§.quedam actiones.

o Eo ꝯsumpsit.vt hic t.ff.fa.her.l.puto.§.sed si dolo.

p Eadē.s.vt fiat adiudicatio rez t pecunie.vt.s.e.§.si familie. aut circa dāna data in rebus vt.s.e.§.proxi.t.ff.cōī diui.l.iij.

q Possit no.nō posse fieri qō sine cōmoditate fit vt hic t.ff. de ver. sig.l. nepos ꝓculo.ītē no.corpus aliud diuiduū vt fundus q diuiditur sm voluntatē partiūtia.vt.ff.de le.j.l.q in rez nā.§.ij.aliud i diuiduū vt hō vt hic.t.ff.

sed si⁹ in pūti neget se possessoꝝ restituere posse t sine frustratione: videbitur tps restituendi cā petere idulgendū est ei vt tū delictis estimatione caueat cū fideiussore si intra tps qō ei datū est nō restituisset. Et si hereditas⁹ petita sit:eadē circa fructus interueniūt q dirimus interuenire de singularū rez petitiōe⁹. Illorū aūt fructuū quos culpa sua possessoꝝ nō pcepit⁹ sine illoꝝ quos perceperit in vtraqz actiōe⁹ eadē rō pene⁹ habet si predo fuerit:si vero bonefidei possessoꝝ fuerit nō habetur rō consūptoꝝ neqz nō perceptoꝝ. post inchoatā aūt petitionē etiā illorū rō⁹ habetur qui culpa possessoris percepti non sunt: vel percepti⁹ consumpti sunt. Sed ad exhibendū actū fuerit nō sufficit si exhibeat rē is cuꝝ quo actū est:sed op⁹ est vt etiam rei cām debeat exhibere.i. vt eam cām habeat actor q̄z habiturus esset si cum primuꝝ ad exhibendū egisset exhibita res fuisset. iōqz si inter moras exhibendi vsucapta⁹ sit res a possessore:nihilominus cōdemnabitur. Preterea fructuum medij tps:idest eius quod post acceptum ad exhibendum iudiciū ante rem iudicatā intercessit rationez debet habere iudex q si neget is cū quo ad exhibendū actū⁹ est in pūti se exhibere posse t tps exhibēdi cā petat idqz sine frustratione postulare videatur dari ei debet. vt tū⁹ caueat se restituturꝝ q si neqz statiz in su iudicis rem exhibeat:neque postea exhibituruꝝ se caueat condēnād⁹⁹ sit in id qō actoris intererat: si ab initio res exhibita esset. Si familie herciscūde iudicio actuꝝ sit singulas res singulis heredibus ad iudicare debet:t si in alterius perso

de vsuca.l.rez mixtura.

Si finiū. In iudicio finiū tegundoꝝ iudex de fundo vni⁹ alteri adiudicat si viderit expedire. Cūqz cui de fundo alieno adiudicat ꝯdēnat in pecunia:t si qd malitiose repit circa finia gestū eo noie cōdēnat t adiudicās rei dñiuꝝ i eū cui adiudicauit trāsfert.h.d.are.

r Si finiū. quo iudicio agit vt agris cōfinib⁹ termini ponāt sz pro domib⁹ vicinis iudicio nō agitur si āt sit dom⁹ i pdiū rusticū agitur vtili si.re gū.nō directo. vt.ff. si.regun.l.ij.in prin. t.l.sed t si.§.fi.

s Necessaria. hoc s.quod segtur:cuidētioribus.

t Adiudicatio.ff.fini.regū.l.ij.§.fin.t.l. iij.t.iiij.in prin.

v Cōdēnandus.s. ad interesse delato iureiu.in litē.

x Est furat⁹.sz ad qd dānabit rū.q̄ti i litez iurauerit actor pōt etiā crialiter puniri in qnquagita aureis ex.l.agraria,p q̄ bet vice q applicat fisco.vt.§.de ter.mo.l. agraria.nec ciuil⁹ tollit p crialez.cū ad rei pecutōez altera det vt.C.qñ ci.acti. pre. cri.l.j.nisi interiz donec altera exerceat.vt ff.de pu.iu.l.is qui.

y Cōtumacie ꝯdēnatur.s.ad interesse ō lato iureiur.in litez.

z Cui adiudicatū est.no.ex snīa iudicꝯ dñiuꝝ trāsferri.sic est īmissiōe q̄ fit ex scō decreto.vt.ff.de acq. pos.l.iij.§.fin.ff. si exnora.ca.aga.l.ij.i si. t.ff.cōī di.sz t si res q̄ sic accipe si fuerit facta missio p ipm p torē nā sola snīa non fac dñiuꝝ sz traditio vt.C.de pac.l.traditionibus.t isti.de re. di.§.p traditōez.t.ff de acq.pos.l.iuste.sz qd in rei ven.si res est aliena t mea ꝓnuncieꝫ t ex ea cā mihi tradat rū.idē cū.n.publicia mihi dat qñ a non dño mihi adiudicat t traditur vt.ff.de pub.l.iij.in fi.ergo vbi dñs est dz ex snīa traditio me dñm facere.vt.ff.de pub.l.quecūqz ꝓterea lex vz expressa.vt.ff.de ꝓcu.l.nō solū als pōp.§.sed si his.t.ff.de excep.rei iudi.l.si inter.nec ob q ibi sit error ex quo videatur dñium nō trāsire qz b error iā ꝓbare nō pōt iudicꝯ snīa privat⁹ a qua nō fuit appellatū.itē nec ob.q snīa lata in actione psonali reo absoluto q remanet debitor.vt.ff.ō ꝯdi.ide.l.iul.qz illud bz locū i obligatōe q ē res icorporalis hic ār dicimus de dñio rei corpalis qō facile t ꝓsius pōt separi ab vno t alijs dari:sz nō sic in corpali.vt.ff. ꝓ socio.l.eo vero.

a De publicꝯ iudi. Qz ciuilia iudicia dcā sūt vsqz huc t ēt que dā crialia.s.circa priuata delicta.vt.s.i pri hui⁹ quarti libri vsqz ad titu.de actionibus.ideo nunc ponit de publicis iudicijs.

Publica. Tot⁹ iste ti.diuidit i quattuor ptes. Primo ponit q publica iudicia nō hñt ꝯsortē cū priuatis. Scō vñ dicta sunt publica iudicia. Tertio ponit in genere q̄ pena sit in publicꝯ iudicijs. Quarto sigillatī demōstrat publica iudicia t penas vniuscuiusqz.scōa ibi:publica ār dcā.tertia ibi:publicoꝝ iudicioꝝ.quarta ibi:publica ār iudicia. Et.h.d.i sūma. Judicia ex dictis publicis descendētia in multis ab actionibus differūt. Et qz vnicuiqz ꝑmittit accusatio.t ideo dīcitur publica quoruz pena aliqñ est corpalis aliqñ irrogat infamiā cū pena pecuniaria.h.d.are. b Per actōes.imo p accusatōes. c Silez.h⁹ vbū nimis large positū sic itellige.qz i ciuilib⁹ agit vt aliqd det.sz b vt pūiat accusat⁹.t ita ꝯsiderata petitio

ue cõquerentis nihil habent simile inspecto fi.nec in principio cũ vnũ per actionem.alterz per accusationẽ instituitur.nec in exercitio cũ in ciuilibus ,pbet actor tñ:vt.C.de eden.l.qui accusare. sed in crialib⁹ actor z reus qñqz vt.C.de abo.l.fallaciter.z.C.de fal.l. vbi: in alijs aũt multa sunt similia.nã in vtrisqz sit libellus:vt.C.de lit.cõ.auc̃.of feratur:z.ff.de accu. l.libellorz.itẽ in vtrisqz de calũnia iurat: vt.C.de iureiu.l.j.in prin.z. C.de fi.inst.l vl.lz quidaz dixerũt õ vt ar.ff.de bo.eorz l.prima.

a Et instituendis sed qualiter formak libellus rñ.sicvt con tineat nomẽ accusan tis z accusati z annũ z mensez,quo cõmis sum fuit crimen z lo cum vbi fuit cõmissũ z cõsules sub quib⁹ẽ admissum.item dies dati libelli dz inseri. sed dies cõmissi cris vel horа nõ ẽ necesse vt.ff.de accu.l. libellorz in prin.z in aut. de exhibẽ.re.§. susce pto col.v.z hz hic lo cum i publico z i pri uato noie quãdo cri minaliter agitur, vt ff.de priua.delic.l.fi. quãdoqz tñ hic solẽnitas nõ ẽ necessaria vt in leui crie:vt.ff.ỏ accu.l.leuia. z.C.de ac.l ea que z idẽ i ca sibus in qbus sine ac cusatoz quis dãnari põt.qui.s.cãus bis le gibus notãtur.ff. ad l.iul.de adult.l.j.§. si publico z de te.l.nul luz:z.C.de ,pba.l.p. z.ff.ỏ susp.tu. l.tutor §.pterea z.C.de cal. l.j.z.ff.de bo.li.l .qui cũ maior.§. si libert⁹ z idem in notorio crie.vt diximus p.l.C.de ac.l.ea que.ad idem i cri mine falsi fm.B.vt.C.d esal.l.vbi sed Jo.õ z dicit q ibi principalr fuit accusatio falsi instituta.

quibus locuti sumus magnaqz di/ uersitas eorz est z in instituẽdis⁹ z in exercendis. Publica⁹ autem dicta sunt:q cui vis ex populo executio eorz plerũqz⁹ datur. Publicorum⁹ iudicio⁹ quedam capitalia sunt quedã ñ capitalia capitalia dicim⁹ que vltimo⁹ supplicio afficiũtur vl⁹ aque z ignis interdictõe⁹ vel deportatione vel metallo⁹. Cetera siquã infamiã⁹ irrogant cũ damno pecuniario hec publica quidẽ aũt nõ tñ capitalia⁹. Publica aũt iudicia hec sunt.lex iul.maiestatis que i eos qui ꝓtra imperatorem vel rem publi cam aliquid moliti⁹ sunt:suuz vigo rem extendit:cuius pena aie⁹ amissi onem sustinet z memoria⁹ rei ẽt p⁹ mortem dãnatur. Item lex iul⁹. de adulterijs choercendis que⁹ nõ solũ temeratores aliaz nuptiarum gladio punit⁹ sed z eos qui cũ masculis⁹ nephandã libidinẽ exercere audent sz eadem lege iulia⁹ etiã stu pri flagitium punitur:cũ quis sine ⁹ vi vel virginẽ vel viduaz⁹ honeste viuẽtem stuprauerit: penã ãt eadẽ lex irrogat peccatoribus si honesti sunt publicationez ptis dimidie eo rum bonoruz si humiles⁹ corporis cobertionem cũ relegatione⁹. Itẽ lex⁹ cornelia de siccarijs⁹ que homi cidas vltore ferro psequitur⁹ vl⁹ eos qui homines occidẽdi cã cum telo ambulant⁹. Teluz aũt vt Caius no ster exꝛpretatõe legum. xij. tab. scriptum reliquit vulgo quidem id appellatur quod ab arcu mittitur:

b Publica.hic ẽ rõ quare dicãtur publica.s.quasi populi sit. ỏ. de suspec.tu.§. ꝓñs.z intellige qz alias possit esse habilis ad accusandũ nõ alias.ff.de accu.l.qui accusare.

c Plerũqz.hic iõ dicit.qz qñqz est publica accusatio.z tñ nõ cõpe tit cuilibet ius accusandi.vt in crie supposito ptus vbi accusantur so li parẽtes.vt.ff.de fal.l.cor.§.j.item ,pter accusationẽ adulterij.que primo defertur certis psonis.vt.C.ad.l.iul.de adul.l.quãuis.

d Publicoz.facit.ff.e.l.ij.

e Ultimo quod interpretamur mortem:vt.ff.de pe.l.ff.

f Interdictione.que est mors ciuilis.vt.ff.de ꝓra.l.ij.in fi.

g Metallo.bas penas expone vt diximus quib.mo.ius pa.pote. sol.§.cum autem.

b Infamiã.vt in.l.iul.de vi p.z.j.e.§.item.l.iulia.de vl⁹ publica.

i Capitalia.z ista appellãtur relegationes.vt.ff.eo.l.ij.in.§.fi.

Publica autem iudicia. Crimẽ lese maie. est publicum z in duobus cãib⁹ morte nõ extinguit sed memoria defuncti dãnat areti.

k Voliri.sunt.cum effectu.tamẽ sola voluntas sufficit.vt.C.ad.l. iul.ma.l.quisquis.

l Anime.i.animati corporis.nã anima nõ in bois sed in potestate dei ꝓsistit.sic.C.de sacrosanc.ec.l.sancimus in fi.

m Et memoria.i.dicere etiã post mortẽ põt accusari.vt bona dese rantur in fiscũ z auferẽdo heredibus tanq̃ indignis:vt.C.ad.l.iuli. ma.l.quisqs:z.l.se.z quod diximus post mortẽ accusari intelligas in duobus capitulis illius.l.hic est cum õ principem vel õ rempu.ẽ ani matus.i.nitrus ad malum.alias finitur morte.vt cetera crĩa:vt.ff.ad l.iul.maiesta.l.j.

Item lex iulia de adulterijs. Ex.l.iul.de adul.in cibus capi tulis ẽ crimen publicuz:cuius pena aliter honestiores.z aliter humi les puniũtur.h.o.

n Item lex iul.s.inter publica iudicia numeratur.

o Que.s.lex iulia de adul.

p Punit.sacrilegos.n.nuptiarum gladio ferri oportet.vt. C.de adult. l.quauis in fi.

q Masculis.nã ex hoc cãu armãtur iura vt gladio seriantur: vt.ff.ad.l. iul.de adul.l.capite.v.melius.C.ad.l.iul.de adul.l.cũ vir nubit.

r Lege iulia.s.de adulte. nam hz hec lex multa capitula.vt.ff.de mino.l.auxilium.§.sed vt z.ff.ad.l.iul.de adul.l.capite quinto.

f Sine vi.qd si vi bẽtur j.eo.§.finaũt periurium.

t Viduã.adijcias.vel in puerũ. z dic de vidua z de virgine nisi sint meretrices vel licite concubine vt hic subijcit hõeste z.ff.de adul. l.stuprum.§.j.

v Humiles.dic vt.C.de i cest.nup.l.humilem.

x Cum relegatõe.hec di stinctio pene fallit in tribus cãibus in qbus cõmittitur stuprũ z m maior pena im ponitur.prim⁹ ẽ si qs i puerum cõmittit.qz tũc gladio punitur vt.ỏ.e.§.itẽ z qñ tu stuprauerit eã cui⁹ est tutor vt.C.si tu.pu.suã.l.j. itez si fuerit stuprata aliqua a suo ,pprio ser.vt.C.ỏ muli.que ser.pro.se.iu.l.j.z no. penã stupri esse quinquẽnalẽ.nisi qñ per vim cõmittitur. tũc n.sine prefinitione tpis põt institui:vt. ff. ad.l .iulia.de adul.l.mariti.§.quinquennium:z.§.fi.

Item lex cornelia.

Homines telo.i.quocũ qz quod mãu emittitur oc cidens vel cum telo cã occi dendi psequens.l.cor.ỏ sic. qua.l.castigabitur venefic⁹ vel arte magica hoiem occi dens vel malo medicamen to publice occidens .areti.

y Lex cor.s.cõputatur inter publica iudicia.

z De siccar.vt.j.eo.siccarij.

a Persequitur.i.psequitur eos qui homi.se.cũ ferro.nec.n.per banc.l.oc ciditur occidens sed deportatur.z oia bona sua publicãtur vt.ff.ad.l.cor.ỏ sic.l.eiusdem.§.legis.z.l.pe.

b Ambulant.lz eos nõ occidant vt.C.ad.l.cor.de sic.l.is qui.

c Lapis.facit.ỏ.de interdi.qui autem.

d Greca boc totũ qỏ seqtur omittas. e Siccarij.a sica.vñ videbak q tñ q cũ sica occiderẽt hac.l.tenerẽtur.sz tñ gnãlius hodie accipit sica z te lũ p interptatõez vt.ỏ.pr.§.ẽ ãt sica vt subijcẽ cultell⁹ vtrinqz icidẽs quẽ por tãt pegrini qñqz i baculo quodã ira q nõ pz vñ vers⁹. Est sica mucro latẽs sicari⁹ in ide vocatur. f Eadẽ lege qua dz cornelia ỏ sic.z venẽ.nã pl⁹ẽ hoiem veneno extinguere quã gladio occidere.vt. C.de mathema.l .j.acc.

g Odiosis.i.artificijs odiosis nam oĩs ars bona est.

b Sulsurris.i.icãtatoĩb⁹ nã hic scia reprobata ẽ vt.Cõ male.z mat. l.eorz

i Occiderint.z sine dolo.vt.ff.de pe.l.siqs aliqd.§.q abortõis.sec⁹ i cor. qz dolus ẽ necessarius nec sufficit ẽt lata culpa.vt.ff.ad.l.cor.de sic.l.in lege

Alia deinde. Lex põpeia de paricidis qua cauetur q occidẽs parẽ tes vel alios de quibus hic singulari pena plectatur est publici iudicij z cõ mittens delictũ in se pius punitur quã cõmittens in alio.h.o.areti.

k Parentis.accipe parentes z filios vsqz ad infinitũ.vt.ff.de in ius vo. quinqz §.fi.z.l.sed si hac.§.liberos.

l Affinitatis.alias affiniratis z alias affectionis.

m Cõtinetur.sed qui sunt hac appellatõe ꝓtinẽtur.rñ.supiores z inferio res vt diximus.itẽ collaterales vt fratres pobrini z patrueles z ,primio⸗res eis. Item affines quidã.vt vxor.nurus.gener.victricus . priuign⁹ z so ceri etiã patronus.vt.ff.e.l.j.z.l.sed sciendum:z.l.cum pater.

n Perpetrauerit. forte z si nõ occiderit.fm pla.z facit pro eo.ff.e.l.j.i fi. vel dic illum specialem cãum.

o Eñe⁹.no.eñeũ pl⁹ pũiri q̃ si ipe occidisset vt hic z.ff.e.l.vtrũ.z.l.sciẽte

p Vel in amnẽ.s.flumẽ.vel si hec vicina nõ sunt.bestijs subijcit.vt.ff.e.l.p.

q Subsumebit.sed nõne z qui superiores psonas occidit hac.l.cor.tenẽ

videtur q̄ sic: vt. ff. e. l. ij. Sed contra. C. eo. l. j. dic ergo q̄ hac. l. cor. tenetur sed non accusantur. vel dic ſm Jo. q̄ non tenetur capitali eadem pena. sed maior hic imponitur.

¶ Item lex cornelia. de falsis. ¶ Publici iudicij crimē. l. corne. de falsis censetur qua tenet quicūq; aliquid de bis que exprimūtur i tex. cōmiserit

z pena eius in seruo est vlti mum supplicium in libero deportatio. h. d. areti.

a ¶ Testamētaria. iō sic dicta. qr de testō falso ibi agitur. accur.

b ¶ Instrumentū. s. empti onale vel alicuius ꝯctus.

c ¶ Scripserit. z ita verita tez mutauit. vt in auc. de fide instru. §. j. in prin.

d ¶ Signauerit. i. sigillum quod in testamentis apponitur: vt. ī. de test. § . postea Item signū qō chartis imponitur: vt qñq; facili⁹ fiat cōparatio ex instrumentis vt in auc. de fide inst. §. opz

e ¶ Supplicīū. qō interpretamur mortem vt. ff. de penis. l. vlt.

f ¶ Deportatio. z oīum bonoz publicatio z sic no. q̄ ex eodem cōmisso plus fuit q̄ liberi puniūtur. vt hic. z ff. ad l. cor. de fal. l. j. §. pe. z ff. si ex nox. cā agatur. l. pe. ff. de pen. l. in seruoz immo z inter liberos magis puniuntur minores quā maiores. vt. ff. de incen. rui. nau. l. pedius.

¶ Item lex iulia de vi publica. ¶ Qui cōmittens cum armis aliter quā virginem rapiendo deportabitur: si sine armis tertie partis bonoz publicatiōe dānabitur. Sed per vim virginē vel monialem rapiens vel prestans opem capite punitur. h. d. aret.

g ¶ Lex iulia de vi publica. no. maiozitate delicti maiorē penam imponi. vt hic: z. C. ad. l. iul. de vi. l. j. z facit. ī. de iterdic. §. qui aūt Item hic damnatus sit infamis: vt. ff. ad. l. iul. de vi pri. l. j. j. rñ.

h ¶ Si aūt dixit. ī. qñ sine vi aliquis cōmiserit stuprū: vt. ī. e. §. nūc quādo vi vel continua eum superiori pror. §.

i ¶ Constitutionis. vt. C. de rap. vir. l. j.

¶ Lex iulia peculatus. ¶ Publicā sacram vel religiosaz rem furto subtrahens z talibus opem prestans lege iulia peculatus que publica est capite punitur: aliter autem ex ea delictum cōmittens deportabitur. areti.

k ¶ Publicam. s. ciuitatis romane non alterius. vt. ff. de fur. l. ob. pecuniam z. ff. ad. l. iul. pe. l. iiij. §. pe.

l ¶ Sacram vt calices z thuribula que sacra sunt vt. ī. de re. diui. §. nullus

m ¶ Religiosam. vt ornamenta sepulchroz.

n ¶ Furati sunt vel etiam immiscuerunt ita q̄ damnificauerunt rem publicam. vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. j.

o ¶ Ministerium. i. adiutorium.

p ¶ Susceperint. s. ad custodiendum.

q ¶ Deportationis. deportatur enim z no. q̄ quinquēnio durat hec actio: vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. peculatus. Item est specialis in eo q̄ contra heredes incobetur. vt. ff. ad. l. iul. pecu. l. fi.

¶ Est etiam inter publica. ¶ Lex fauia de plagiarijs que qñq; penam capitis quandoq; leuiorem irrogat. Item lex iulia repetundaz de ānona z de residuis que in diuersis capitulis loquūtur: z diuersas penas preterquā mortis inferunt z ex eorum delictis publica cria iudicantur. h. d. ¶ Cū §. Sunt preterea vsq; ad finem ſm Angelum Aretinū suppremum doctorem quem ego hieronymus clarius minimus vtriusq; iuris doctoz suz potissimum secutus in hac additione diuisionem singulorum tituloz institutionem z in summarijs suis locis additis pro iuuenibus in hoc apparatu glosarum. accur.

r ¶ De plagiarijs. ideo sic dicta. qr orbato patre filio. vel domino suo. hec lex punit orbantem. bz. n. locum quando aliqs distrahit alienum seruū vel filium ita q̄ pater vel dñs non potest rehabere. vt. ff. ad. l. fal. de pla. l. j. z. l. eum. z. l. pe. §. fi. Item tenetur qui liberum hoiem de loco in locum trāsportat: vt. C. ad. l. fal. de pla. l. qñ z hoc si dolo fecit non aliter: vt. ff. ad. l. fal. de pla. l. ic. fauiane. Item hac lege tenetur siquis seruum in fuga constitutum vendat ita vt emptio statim teneat. vt. C. ad. l. fal. de pla. l. in fuga.

s ¶ Interdum. s. maiorem. aliqñ minorem capitalem cuz capitalis alias sit minor. alias maior. nam ingenuum nobilis in metallum ignobilis gladio feritur. seruus vt libertus bestijs subijcitur. vt. C. ad. l. fal. ō pla. l. fi. z. ff. ad l. fal. l. fi. in fi. Item quidam ciuilis pena olim imponebatur que cessat hodie vt. ff. eo. l. fi.

t ¶ Julia. que bz locum in quattuor cāibus. Primo siquis dederit clā pecuniam vt aliquem sortiatur honorez non in ciuitate romana. nam ibi cessat hec lex cum princeps ibi eligat. ff. ad. l. iul. de ambi. l. j. i prin. Ideo dixi clā. qr palaz potest. vt. ff de pol. l. j. §. j. z. ff. de offi. presi. l. barbari⁹ Secundo habet locum cum quis stat i magistratu vltra annum: vt. C. ad. l. iuli. de ambi. l. j. Tertio siquis ingreditur domum iudicis cognoscentis de cā criali. vt. ff. ad. l. iul. de ābi. l. j. Item in quarto si quis iudex nouū vectigal instituerit z ē pena centum aureorum. vt. ff. ad. l. iul. ō ambi. l. j. sed i cāu de portatur. quando. s. bis idem officiuz est assecutus. vt. C. ad. l iul. de ambi. l. j. sz fallit in assessore vt. C. de assesso. l. liceat. itē in procōsule. vt. ff. de offi. pconsul. l. añpe. vel dic ibi sex fastib⁹ i. sex mensibus qr tm̄ durabat eius offm̄.

v ¶ Repetundarum que habet locum qñ iudex per pecuniam facit aliqd. vel omittit. vt. ff. ad. l. iul. rep. l. j. iij. iiij. v. vj. z. vij. esculentum tamē potest eccipere iure veteri. dummodo non nimis magnum: vt. ff. de of. pcon. solent in fi. sed iure nouo non nisi quando deficeret salarium vt in aut. scrip. exempla cō. in medio prime col. pena autem huius legis est ciuilis in quadruplum vt. C. ad. l. iul. repe. l. j. criminalis extra ordinem vt. ff. ad. l. iul. repe. l. iul. §. hodie.

x ¶ De annona. hec lex locum habet quotiens quis facit vt annona carioz sit. z est pena in eo statuta. xx. aureoz vt. ff. ad. l. iul. de āno. l. ij.

y ¶ De residuis. z hec lex locū habet quādo aliquid superfuit ex alia administratione publica. z ipse in vsum suum conuertit cui erat illa admistratio cōmissa: vt. ff. ad. l. iul. pec. l. ij. z. l. iij. ex lege pena aūt huius legis est in tertia parte quā accepit amplius quā debet. quod pla. sic dicit vt esset in quadruplum. vel dic amplius tertia parte. qr punitur in simplum. z in tertia parte simpli vt. ff. ad. l. iul. pec. l. iiij. §. sed z qui pecuniam in fi. maxime qr pene restringende sunt: vt. ff. de pe. l. interpretatione.

z ¶ Subijciunt. s. leges predicte quattuor subijciunt. vel dic q̄ loquitur indifinite vt patet in inferioribus.

a ¶ Eaz. s. legum nam in cōtractibus z alijs que debent de iure sortiri effectum z non sortiuntur iudicat lex nō valere. vt. C. de le. z cō. l. non dubium. Item in crialibus varie constituuntur pene. quarum quedam sunt ordinarie que. s. habent certam penaz aliqua lege inducram. vt patet per multas rubricas. ff. de pub. iudic. z in sequentib⁹. Alie sunt extraordinarie. vt. ff. ad turpil. in priuatis. z. ff. de extraor. cri. l. j. z in seq. ti. vsq; ad ti. de pu. iudi.

b ¶ Summo. i. longiori digito cum quo quis tangere pōt altius quā cum alijs qui dicitur medicus alias medius. accur.

c ¶ Per iudicem. i. per alium digitum qui dicitur iudex. vel dic melius q̄ hec dicta sunt vt sit iudex siue demonstratio aliorum dicendoruz. sicut z sub gallina ouum dimittitur ad hoc vt ibi alia faciat oua. z idem in bis qui aucupantur ad columbas.

d ¶ Aduentura est. vt. ff. de pub. iudi. per totuz librum vsq; ad librū de appellationibus qui sequitur.

LAUS DEO.

FINIS.

Rubrice primi libri institutionum.

De iusticia ⁊ iure. char. iij.
De iure nāli: gentiū ⁊ ciuili. char. iij.
De iure psonarū. char. v.
De ingenuis. char. v.
De libertinis. char. v.
Qui ⁊ ex quibus causis manumittere nō possunt. char. vj.
De lege fusia canina tollēda. char. vij.
De his q sui vel alieni iuri sūt. char. vij.
De patria potestate. char. viij.
De nuptijs. char. viij.
De adoptionibus. char. x.
Quib⁹ modis ius pōie. poreſtatis ſoluitur. char. xj.
De tutelis. char. xij.
Qui testō tutores dari pōt. char. xiij.
De legitima agnator tutela. char. xiij.
De capitis diminutione. char. xiij.
De legitima patronor tutela. char. xiiij.
De legitima parentū tutela char. xiiij.
De fiduciaria tutela. char. xiiij.
De attiliano tutore ⁊ eo q ex lege Julia ⁊ Ticia dabatur. char. xiiij:
De auctoritate tutor char. xv.
Quibus mōis tutela finitur. char. xv.
De curatoribus. char. xvj.
De satisdatōe tu. ⁊ cu. char. xvj.
De excusationibus tu. vel cu. char. xvij.
De suspectis tutorib⁹ vel cura. char. xviij.

Secundi libri.

De rerū diuisione. char. xix.
De reb⁹ corporalib⁹ ⁊ incorpo. char. xxiij.
De seruitutib⁹ rusticor pdior. char. xxiij
De usufructu. char. xxiiij.
De usu ⁊ habitatione. char. xxiiij.
De usucapionibus. ⁊ lōgi temporis prescriptione. char. xxiiij.
De donationibus. char. xxvj.
Quibus alienare lz vel nō. char. xxvj.
Per quas psonas nobis ius acquiritur. char. xxvij
De testamentis ordinandis. char. xxviij
De militari testō. char. xxix.
Quibus nō est pmissum facere testm̄. char. xxx.
De exheredatione liberor. char. xxx.
De heredibus instituendis. char. xxxj.
De vulgari substitutione. char. xxxij.
De pupillari substitutione. char. xxxiij.
Quibus modis testm̄ infirmetur. char. xxxiiij
De inofficioso testō. char. xxxiiij.
De heredū qualitate ⁊ differentia. char. xxxv
De legatis. char. xxxvj.
De ademptione legator. char. xxxix
De lege falcidia. char. xxxix
De fideicōmiss. heredi. char. xl.
De singulis rebus p fidei commissum relictis. char. xlj.
De codicillis. char. xlj.

Tertij libri.

De heredibus que ab in testato deferuntur. char. xlij
De legitia agnator successiōe. char. xliij.
De senatuscōsulto tertuliano char. xliiij
De senatuscōsulto orfitiano. char. xlv.
De successione cognator. char. xlv.
De gradibus cognationū. char. xlvj.
De seruili cognatione. char. xlvj.
De successione liberor. char. xlvj.
De assignatione liberor. char. xlvij.
De bonor possessione. char. xlvij.
De acqsitiōe p arrogatōez. char. xlviij.
De eo cui libertatis cā bona adijciuntur. char. xlix.
De successionib⁹ sublatis que siebāt p bonor. vēditiones ⁊ ex senatusconsulto claudiano. char. xlix.
De obligationibus. char. xlix.
Quibus mo. re ꝯhitur obli. char. xlix.
De verbor obligatione. char. l.
De duobus reis stipulandi. ⁊ promittēdi. char. lj.
De stipulatione seruor. char. lj.
De diuisione stipulationū. char. lj.
De inutililib⁹ stipulationib⁹. char. lij.
De fideiussoribus. char. liiij.
De litterarū obligatione char. liiij.
De obligatione ex consensu char. lv.
De emptiōe ⁊ vēditione. char. lv.
De locatione ⁊ ꝺuctione. char. lvj.
De societate. char. lvij.
De mandato. char. lvij.
De obligationibus que ex quasi contractu nascūtur. char. lviij.
Per quas psonas nobis obligatio acquiritur. char. lviij.
Quibus mōis tollit obligatio. char. lix

Quarti libri.

De obligationibus que ex delicto nascuntur. char. lx.
De vi bonor raptor. char. lxj.
De lege aquilia. char. lxj.
De iniurijs. char. lxij.
De obligationibus que ex quasi delicto nascūtur. char. lxiij.
De actionibus. char. lxiij.
Quod cū eo q in aliena potestate est negociū gestū esse dicitur. char. lxxj.
De noxalibus actionibus. char. lxxj.
Si quadrupes pauperiem fecisse dicitur. char. lxxij.
De his p quos agī possum⁹. char. lxxij.
De satisdationibus. char. lxxij.
De ppetuis ⁊ tpalibus actionibus que ad heredes ⁊ cōtra heredes transeūt. char. lxxiij.
De exceptionibus. char. lxxiij
De replicationibus. char. lxxiiij.
De interdictis. char. lxxiiij
De pena temere litigantiū. char. lxxv.
De officio iudicis. char. lxxvj
De publicis iudicijs. cchar. lxxvj.

¶ Impressum Venetijs per Andream calabren̄. dictuz de papia Anno domini. M.cccc. lxxxx. die. xvij. nouembris.

1490

Registrum.

a

Prima vacat. alienato a
In noie domini f
prima elementa at hi qui
vt. C. de eman. libro vt
plu. arcen. l. defuncti. ſ.
b legitimjs. ſ.
Sed ⁊ ſi g
vt in auc̄. Annuos aliud
taſtamentaria vt pretorie ſunt.
caput ſtatus. ſi. ſic ⁊
c arbitrum itur
Deceſſerit accuſa: b
niſi conſentiat Diuiſionē quā
alia ſane naturaliter ipa
non actionem rapto. l. ij.
d als. ff. de
Volente ſiſr i
pro tertia Vocan. l.
pōt ſignare. palā q̄ qui
deniqz bis bere. ⁊ falci.
e k
Ven iunt. ideſt Habiturum. i.
ſanctimus. §. naturaliter quid
videtur cum indicere velit

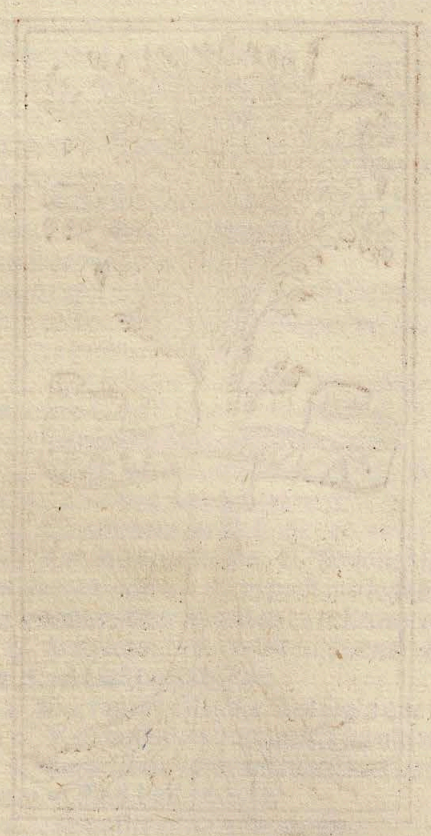

BIBLIOTHECA
VNIV. IAGELL.
CRACOVIENSIS

Inc. 1160 = GW. 7764

79

Volumen de tortis

BIBLIOTHECA
VNIV. IAGELL.
CRACOVIENSIS

SP-NIA PRZEMYSŁU ARTYSTYCZNEGO
„STARODRUK"
KRAKÓW, UL. FLORIAŃSKA 37

Biblioteka Jagiellońska
stdr0032480

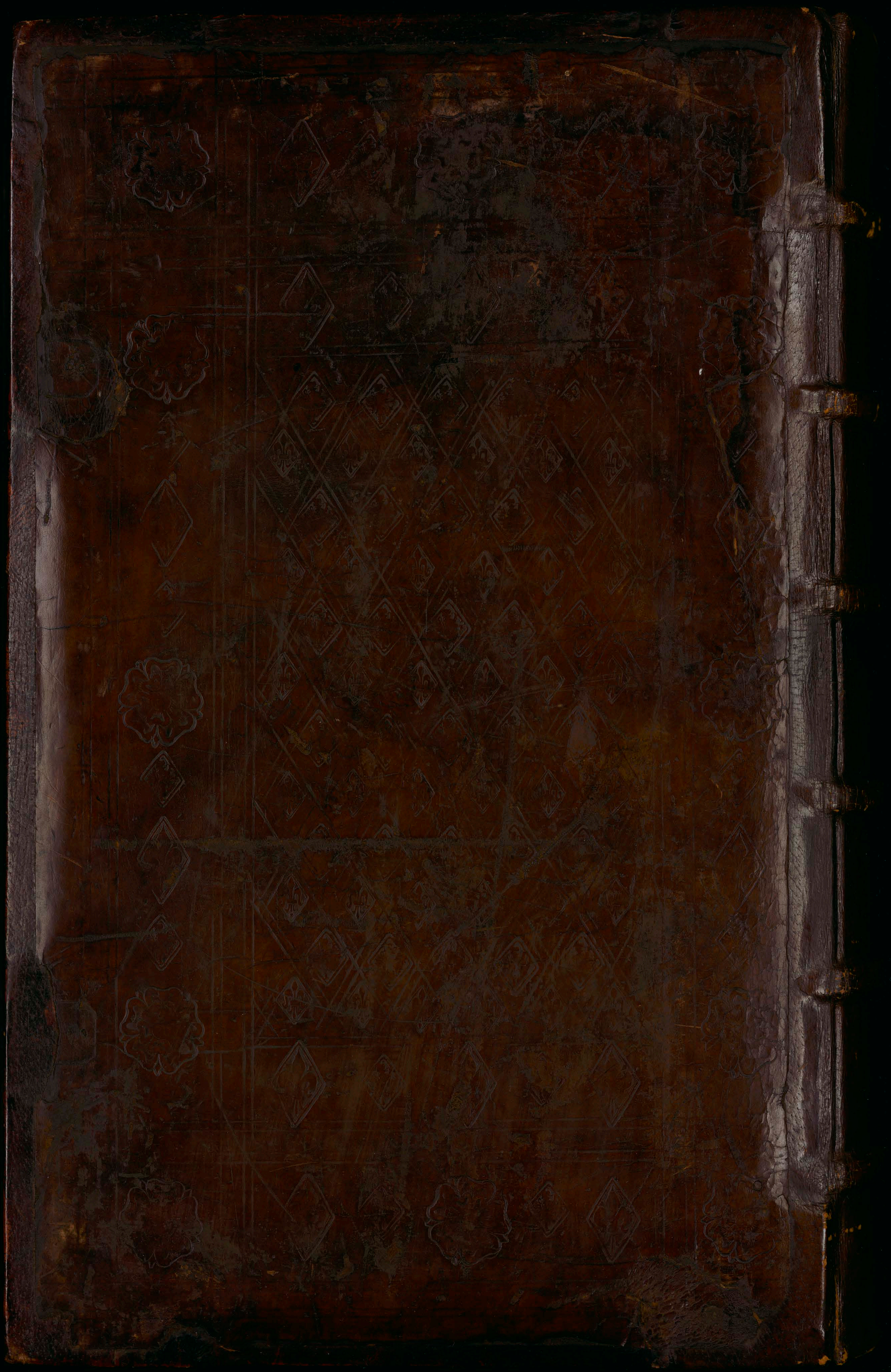

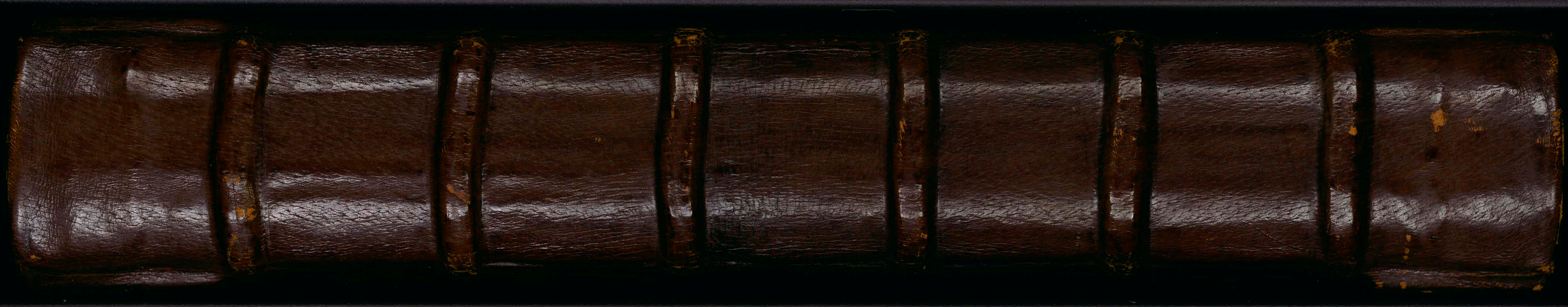

Innoc. 1159 – 1160.